

Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Електронний журнал

№ 8

серпень 2016

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

**Молодіжний економічний вісник
ХНЕУ ім. С. Кузнеця**

№ 8

серпень 2016

Електронний журнал

Виходить раз на місяць

Засновник – ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Видавець – ФОП Лібуркіна Л. М.

**Затверджено на засіданні
вченої ради університету
протокол № 8 від 22.08.2016 р.**

Періодичність – щомісяця
Мова видання – українська, російська, англійська, французька,
німецька

Засновано в січні 2015 року згідно з рішенням вченої ради

Редакційна колегія

Пономаренко В. С. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ (головний редактор)

Афанасьєв М. В. – канд. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Внукова Н. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Гонтарева І. В. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
(науковий редактор)
Дікань Л. В. – канд. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Дороніна М. С. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Дорохов О. В. – канд. техн. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Іванов Ю. Б. – докт. екон. наук, професор Науково-дослідного
центру індустріальних проблем розвитку НАН України
Кизим М. О. – докт. екон. наук, професор Науково-дослідного
центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Клебанова Т. С. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Малярець Л. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Назарова Г. В. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Орлов П. А. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Пилипенко А. А. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
(заступник головного редактора)
Попов О. Є. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Пушкар О. І. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Ястремська О. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Поштова адреса засновника:

61166, Україна, м. Харків, пр. Науки, 9а, **Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця**

Головний редактор – **Пономаренко В. С.** Конт. телефон: (057)702-03-04

Поштова адреса редакції:

61166, Україна, м. Харків,
пров. Інженерний, 1а, 1 під'їзд
Тел.: (057)702-07-38, 702-07-28
E-mail: vydav@hneu.edu.ua

Поштова адреса видавця:

61001, Україна, м. Харків, а/с 870

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.

Рішення про розміщення статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.

Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

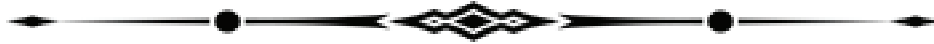
У разі копіювання чи передрукування матеріалів посилання на електронний журнал обов'язкове.

Свідectво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи ДК № 4853 від 20.02.2015 р.

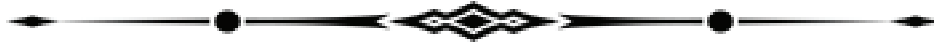
© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2016

ЗМІСТ

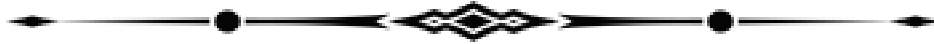
Агеичева М. А. Анализ зависимости внешнего государственного долга Украины от основных экономических факторов	11
Анохіна Я. Г. Роль колективних угод у регулюванні трудових відносин	13
Ареп'єва В. А. Особливості митного регулювання в Україні	15
Ахмедова Л. А. Моделирование факторов влияния на доходы граждан Украины.....	18
Байрачна А. В. Особливості ринку праці України	20
Балицька К. Е. Міжнародна інвестиційна діяльність в Україні та шляхи її поліпшення	23
Бас А. І. Оцінювання фінансового стану підприємства	27
Баяраа А. А. Международные автомобильные перевозки.....	30
Белевцов Д. Э. Проблемы защиты прав интеллектуальной собственности в Украине	32
Беликов М. П. Эконометрический анализ основных факторов влияния на ВВП Великобритании.....	35
Беліченко Ю. О. Визначення сутності нематеріальних активів підприємства	38
Бердишев В. О. Санкції в міжнародному праві	41
Білоус П. М. Методика аналізу фінансових ресурсів підприємства	44
Бобух А. В. Конфликты в системе управления персоналом.....	47
Бойко І. О. Право на інформацію та його реалізація за сучасних умов	50
Бойченко О. В. Місце міжнародно-правового звичаю в міжнародному економічному праві України	52
Бондаренко А. І. Державне регулювання оплати праці й зміни мінімальної заробітної плати в Україні протягом 2010–2016 рр.....	54
Бондаренко М. В. Розширення експортної торговельної діяльності як напрям поліпшення фінансового стану підприємства	57
Бондарева М. О. Проблеми та перспективи розвитку людського капіталу (на прикладі Харківської області)	61
Брижатюк Д. Г. Принципи діяльності Рахункової палати України.....	63
Брижатюк Д. Г. Людський капітал як фактор розвитку та зростання економіки	65

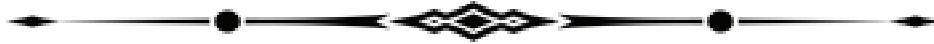
Букрин Я. В. Особенности рынка олигополии в Украине и в других странах мира	68
Бульба А. О. Соціально-правовий захист інвалідів в Україні	70
Бутов І. В. Теоретичні засади забезпечення фінансової безпеки банку	72
Васильева А. О. Эконометрический анализ факторов влияния на курс евро к доллару	75
Винюкова Д. В. Проблемы функционирования и перспективы развития транснациональных корпораций.....	77
Відоменко П. М. Технологія оптимізації структури капіталу підприємства	80
Водолазко О. Е. Методы борьбы с теневой экономикой в Украине.....	84
Водолазський З. В. Аналіз впливу основних економічних факторів на кількість франчайзерів в Україні	86
Волосюк В. К. Динаміка депозитних заощаджень	88
Воронова А. В. Сутність і зміст поняття «фінансові результати підприємства»	91
Воротинцева Р. В. Міграційні процеси в Україні: проблеми й перспективи	94
Вощенко К. Ю. Порівняльна характеристика цивільно-правового регулювання спадкування в Україні та Франції	96
Вусик О. В. Оцінювання фінансових результатів діяльності банку	100
Галушак А. В. Удосконалення правового регулювання часу відпочинку	102
Гнедая Е. В. Эконометрический анализ факторов влияния на мировую цену на золото	104
Vorozheykin A. V., Holtsunov V. S. Bankruptcy legislation in Ukraine and other countries	107
Гончаренко А. В. Взаимосвязь экономических показателей и реального ВВП Украины	110
Гордієнко Л. В. Основні підходи до аналізу фінансових результатів підприємства	113
Гринченко А. А. Влияние макроэкономических факторов на объемы прямых инвестиций в экономику Украины	115
Грошова Т. В. Проблеми оплати праці в Україні та шляхи їх вирішення	118
Гужва А. В. Система отрасли трудового права	120
Гузева Л. Ю. Правове регулювання міжнародних авіаперевезень в Україні.....	122
Д'яченко К. О. Аналіз та оптимізація нормативів ліквідності банку.....	124

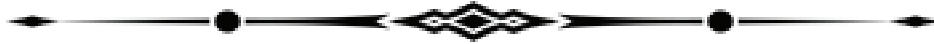
Данченко Ю. В. Гарантії працевлаштування літніх осіб	128
Діченко А. А. Економетричний аналіз факторів впливу на прибутковість діяльності ПАТ «Авіалінії Харкова»	130
Егієв Р. Вплив кредитних ризиків на банківське кредитування	133
Єфремова О. О. Мобілізація та її вплив на трудові відносини в Україні.....	135
Жарко М. П. Сутність поняття «фінансовий потенціал»	137
Звягінцев П. А. Роль трудового договору в регулюванні трудових відносин	140
Зінченко А. І. Проблеми правового регулювання трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини	142
Кадієвська А. С. Права й обов'язки робітників.....	144
Калюжная Е. А. Использование корреляционно-регрессионного анализа при изучении динамики изменения численности населения страны	146
Капусник К. С. Проблемы экономического развития Украины на современном этапе	149
Карасьов Б. О. Актуальні проблеми правового регулювання біржової діяльності	152
Кітченко М. Ю. Оцінювання фінансової стійкості банку	154
Клебановская А. С. Регрессионный анализ факторов влияния на приток прямых инвестиций в Украину	157
Ковальова М. О. Роль і значення казначейського контролю в Україні.....	160
Коваленко А. В. Економетричний аналіз факторів впливу на рівень податкових надходжень до бюджету України.....	163
Кодацька І. М. Фактори впливу на міграцію населення Харківської області	165
Кожемякина А. Д. Эконометрический анализ факторов влияния на доходы населения Украины.....	169
Колычева А. А. Эконометрический анализ факторов влияния на прибыльность деятельности ПАО КБ «Приватбанк»	171
Кондренко А. В. Принципи формування депозитної політики банку.....	174
Копитько В. І. Поняття й ознаки біржових договорів.....	176
Корниенко Д. С. Проблемы и перспективы развития фондового рынка в Украине	178
Коровяковская А. В. Правовое регулирование осуществления внешнеэкономической деятельности в условиях ВТО	181
Косенко Є. Р. Аналіз факторів, що впливають на міграцію студентської молоді.....	183

Котелевець Д. А. Методи регулювання інфляції в Україні.....	186
Кошева О. М. Аналіз факторів, що впливають на вартість нерухомості	189
Кременецька Л. В. Вибір пріоритетного методу аналізу кредиторської заборгованості підприємства.....	192
Крокосенко В. В. Формування та розвиток сучасних соціально-трудових відносин в Україні	194
Кужель А. Є. Економетричний аналіз факторів впливу на рівень еміграції населення України	197
Кулішенко А. А. Економетричний аналіз факторів впливу на рівень міжнародної трудової еміграції населення України.....	199
Куренкова А. А. Економетричний аналіз факторів впливу на рівень безробіття в Україні	202
Кутько М. О. Проблеми зайнятості та працевлаштування осіб з інвалідністю в Україні	205
Легостаєв Ю. В. Аналіз факторів впливу на об'єм ВВП України.....	208
Леоненко А. О. Оцінювання ефективності використання основних засобів	210
Лисицька Д. Д. Особливості формування бренду території.....	213
Лисичкина А. А. Проблемы регулирования деятельности естественных монополий в Украине	217
Листопад А. О. Оптимізація структури оборотних активів підприємства на основі показників ліквідності	220
Литвиненко В. С. Карта стратегічних груп як інструмент аналізу та візуального відображення позицій конкурентів на ринку.....	223
Лихольот Т. О. Соціальний захист безробітних в Україні	226
Лищенко Ю. А. Правовое регулирование стажировки и испытательного срока в Украине	229
Логошенко В. О. Організаційні особливості відрядження працівників на підприємствах небюджетного сектора	231
Лозовий Д. І. Формування стратегії фінансового розвитку підприємства.....	233
Лубяна К. О. Сутність кредитних операцій банку	236
Лисенко Е. Ю. Економетричний аналіз рівня зайнятості населення України	238
Люба К. Г. Гарантии защиты иностранных инвестиций на территории Украины	241
Любовецька В. С. Проблеми дискримінації на ринку праці України.....	244

Мажаєва А. Д. Аналіз формування та використання коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування міста Харкова на випадок безробіття	246
Макарова Д. С. Определение основных факторов, влияющих на инвестиционную привлекательность Украины	249
Малыгина Е. Ю. Анализ факторов, влияющих на уровень международной миграции населения Украины	251
Мануйлікова Л. Ю. Проблеми внутрішньої міграції в Україні	254
Мокрицкий И. К. Анализ факторов влияния на доходы населения Украины	257
Мордовка С. М. Правовий аспект впливу реклами на формування цінностей споживачів	259
Музикантова А. А., Єфімова А. Г. Використання сучасних методик розрахунку ефективності закупівлі ліцензії для вітчизняних підприємств	262
Накісько Є. О. Правове регулювання валютних операцій у сфері експорту й імпорту	265
Нгуен Хонг Хай. Правовое регулирование удаленной работы Кодексом законов о труде и проектом Трудового кодекса Украины	267
Нечитайло І. В. Державний борг і сучасний стан боргової безпеки України	269
Низова М. В. Правове регулювання працевлаштування неповнолітніх в Україні	273
Никитчук В. Л. Переваги та недоліки методу SWOT-аналізу	275
Ніколаєнко В. Т. Проблеми працевлаштування молоді в Україні	278
Новосельцева В. І. Аналіз факторів впливу на залучення іноземних інвестицій в економіку України	280
Носаль Ю. И. Анализ проекта Трудового кодекса Украины	283
Онопрієнко О. Є. Контроль за державними закупівлями	285
Орехова В. О. Світова валютно-фінансова система як складова нового гео економічного простору	288
Осадча В. В. Аналіз факторів, що негативно впливають на економічний розвиток України	291
Осієвська А. С. Правове регулювання праці підлітків в Україні	294
Панасенко О. М. Проблемні аспекти звільнення за вчинення аморального проступку	296
Панченко А. С. Економетричний аналіз факторів, що впливають на курс гривні	298
Пастухова А. О., Кудас К. І. Особливості визначення конкурентної позиції підприємств банківської сфери	301

Передельська Г. В. Методичні підходи до діагностування й оцінювання ймовірності банкрутства підприємства	306
Петренко Є. І. Аналіз факторів впливу на динаміку експорту послуг з України	309
Петченко А. Ю. Право на труд жінок в Україні	311
Пилипчатина Е. И. Проблемные аспекты правового регулирования трудоустройства украинцев за границей	314
Підгірна М. С. Проблеми організації обліку витрат на виробництво в сільськогосподарських підприємствах	316
Підрепний П. О. Правове регулювання праці жінок в Україні	319
Подсёвалова А. В. Эконометрический анализ факторов влияния на объем валового внутреннего продукта Украины	321
Полякова Н. А. Анализ основных факторов, влияющих на уровень инфляции в Украине	324
Проноза А. В. Комплексне оцінювання рівня фінансової безпеки банку із застосуванням таксономічного методу	327
Рикуш О. О. Порівняльний аналіз оплати праці за чинним Кодексом законів про працю та проектом Трудового кодексу	332
Родрігес К. М. Світовий досвід забезпечення ліквідності банку	334
Рой М. Ю. Правові засади працевлаштування молоді в Україні	337
Рубан В. В. Проблемы и перспективы модернизации социально-трудовых отношений в Украине	339
Руденок О. І. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні та в США	342
Руденок С. Є. Аналіз динаміки зміни доходів населення в Україні під впливом макроекономічних факторів	345
Селезньова Є. С. Стратегічні аспекти функціонування малих підприємств	348
Семенюк В. Г. Девальвація гривні в Україні: фактори впливу й варіанти вирішення проблеми	351
Сергієнко А. О. Аналіз факторів, що впливають на чисельність населення України	354
Сирая Д. А. Анализ экономических факторов, влияющих на объем экспорта Украины	357
Ситнік Д. С. Працевлаштування іноземців та осіб без громадянства в Україні	359
Скляр А. О. Правові засади соціального партнерства в Україні	361
Скорород К. В. Соціальний захист населення України	364
Скрипниченко Р. О. Трудовий колектив як суб'єкт трудового права	366

Соловей Ю. П. Економічна сутність фінансової стійкості підприємства.....	368
Сохань А. А. Теоретичні засади формування системи соціально-трудових відносин	371
Старіков А. В. Напрями адаптації світового досвіду застосування фіскального федералізму до умов України.....	374
Старцева В. М. Аналіз процесу еміграції населення України	378
Степаненко О. М. Проблеми правового режиму майна фермерського господарства та шляхи їх вирішення.....	381
Стерина Е. В. Правовое регулирование риелторской деятельности в Украине	384
Столярченко В. В. Міжнародне економічне право в системі права	386
Суботовський С. А. Кримінальна відповідальність медичних працівників за ст. 139, 140 Кримінального кодексу України.....	389
Сулейманова А. Г. Анализ основных факторов влияния на деятельность банковской системы Украины	392
Тарусина Е. С. Эконометрический анализ факторов влияния на уровень учетной ставки Национального банка Украины	396
Тімакова А. В. Правове регулювання діяльності з проведення лотерей	399
Токарева А. В. Проблемні питання дискримінації в сфері праці.....	401
Торяник О. В. Проблемні аспекти виплати заробітної плати на підприємствах, в установах та організаціях України	403
Тройнікова О. В. Аналіз динаміки демографічних процесів в Україні	406
Троян Н. Р. Анализ зависимости объема валового внутреннего продукта от некоторых экономических показателей	409
Тишкевич С. С. Аналіз залежності макроекономічних показників від кредитів міжнародних валютно-фінансових організацій	412
Ужвій М. В. Стратегічний аналіз факторів впливу на стан будівельної галузі України із застосуванням технології PEST-аналізу	414
Ульяніч К. В. Фактори впливу на фінансову стійкість підприємства	417
Фёдорова В. А. Проблема прожиточного минимума в Украине	420

Федорук М. Е. Поняття фінансової безпеки підприємства	423
Харечко Ю. А., Грицюк І. В. Аналіз міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних машинобудівних підприємств	426
Хоменко В. А. Формування механізму управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства.....	430
Хрипушина Т. О. Вплив тіньової економіки на формування доходів бюджету України	433
Целиковська А. С. Ринок монополістичної конкуренції та чистої монополії в Україні й за кордоном	437
Цибульняк А. В. Проблеми й перспективи організації заробітної плати	439
Цилінська Я. В. Інноваційна стратегія як основний фактор адаптації вітчизняних підприємств до вимог міжнародного середовища.....	442
Цигичко С. М. Аналіз факторів, що впливають на розмір реальної заробітної плати	444
Чеперис Ю. С. Особливості правового регулювання діяльності інвестиційних фондів у Німеччині	447
Чернишова С. В. Ризик кредитних операцій банку.....	450
Чечёткина А. А. Управление финансовой безопасностью предприятия.....	452
Чорна І. Ю. Особливості оцінювання виробничих запасів сільськогосподарського підприємства	454
Шамбурова В. О. Колективний договір як засіб забезпечення трудових інтересів працівників.....	457
Шамли К. А. Анализ факторов влияния на уровень безработицы в Украине	459
Шапталова В. Ю. Правове регулювання соціальної допомоги багатодітним сім'ям в Україні	462
Швец А. В. Анализ инвестиционной привлекательности Украины.....	464
Швирка К. С. Шляхи вдосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.....	467
Шевченко Ю. І. Современные проблемы трудовой мотивации персонала.....	469
Шишко А. О. Удосконалення основ соціального захисту в Україні	472
Шликова Ю. В., Кулик А. С. Роль непрямих податків у формуванні доходів державного бюджету України	474
Юрч Н. М. Проблеми спадкування в Україні	478
Юшкевич Р. А. Современное состояние и тенденции развития человеческого капитала в Украине	481

АНАЛИЗ ЗАВИСИМОСТИ ВНЕШНЕГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ДОЛГА УКРАИНЫ ОТ ОСНОВНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ

УДК 33.021:336.27-024.62(477)

Агеичева М. А.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проанализировано влияние основных экономических показателей на размер государственного долга Украины. Выявлены наиболее значимые показатели. Разработаны методические рекомендации для нормализации уровня внешнего государственного долга.

Ключевые слова: фактор, эконометрическая модель, государственный долг, валовой внутренний продукт (ВВП), иностранные кредиторы.

Анотація. Проаналізовано вплив основних економічних показників на розмір державного боргу України. Виявлено найбільш значущі показники. Розроблено методичні рекомендації для нормалізації рівня зовнішнього державного боргу.

Ключові слова: фактор, економітрична модель, державний борг, валовий внутрішній продукт (ВВП), іноземні кредитори.

Annotation. The influence of the basic economic indicators of the size of public debt of Ukraine. Revealed the most significant indicators. Methodical recommendations for the normalization of the level of external public debt.

Keywords: factor, econometric model, public debt, gross domestic product (GDP), foreign creditors.

Проблема государственного долга очень важна, поскольку связана со стабильностью денежной единицы и бюджетной дееспособностью страны. Именно поэтому правительство стремится достичь экономически приемлемого и обоснованного уровня и темпов роста государственного долга Украины.

Каждая страна рано или поздно сталкивается с таким понятием, как государственный долг. Наличие государственного долга в стране – это, скорее, правило, а его отсутствие является исключением. Активно занимают как богатые, так и бедные страны: первые – для поддержки высоких стандартов, вторые – на минимальные текущие расходы. Все долги обязательно должны быть выплачены в установленный срок. Государственный долг имеет масштабный характер и влияет на экономическое состояние страны в целом. Он представляет собой всю совокупность долговых обязательств государства: перед иностранными государствами, международными организациями, владельцами государственных ценных бумаг и юридическими лицами.

Государственный долг – это общий объем задолженности по всем существующим обязательствам, которые должны быть в будущем оплачены должником в виде основной суммы и / или процентов и являются обязательствами резидентов экономики перед нерезидентами [3].

Теоретические и практические аспекты проблемы формирования государственного долга Украины освещают в своих работах Бондарук Т. Г., Омельчук С. В., Карпин М. И., Вахненко Т. П., Федоров И. О., Царук О. В. и др.

Целью написания статьи является выявление основных экономических факторов, влияющих на темпы роста государственного долга Украины в последние годы, а также построение эконометрической модели для прогнозирования платежеспособности государства.

Вахненко Т. П. в своей работе выделил такие экономические факторы, влияющие на размер государственного долга Украины: валовой внутренний продукт, национальный доход, инфляция, безработица, структурные изменения в производстве. Среди важных факторов влияния он также называет производительность общественного труда, соотношение в развитии предприятий группы А и группы Б, налоговую политику (виды и структура налогов, ставки налогов, налоговые льготы) [1]. На основании анализа работ известных специалистов в этой области выделим как результативный показатель y – размер внешнего государственного долга Украины, млрд долл. Рассмотрим факторы, влияющие на него: x_1 – ВВП Украины, млрд долл., x_2 – индекс инфляции, % и x_3 – уровень безработицы по методологии МОТ, %. Исходные данные для проведения исследования приведены в табл. 1 [2].

Для исследования факторов, влияющих на размер государственного долга Украины, нужно вычислить многофакторную линейную модель зависимости показателя – размера государственного долга Украины от размера

ВВП України, індекса інфляції і рівня безробіття в Україні. Для цього використовуємо статистичний пакет Statgraphics. В результаті параметри регресії рівні: $a_0 = 112,3$; $b_1 = 3,266$; $b_2 = -1,21$ $b_3 = -1,6$.

Таблиця 1

Данні для проведення дослідження

Год	Государственный долг Украины, млрд долл.	ВВП, млрд долл.	Индекс инфляции, %	Уровень безработицы, % (МОТ)
	y	x_1	x_2	x_3
1995	4,80	23,48048	281,7	5,6
1996	8,20	44,38824	139,7	7,6
1997	8,80	51,03307	110,1	7,6
1998	9,60	55,10716	120	11,9
1999	11,50	53,2525	119,2	8,9
2000	10,52	41,17519	125,8	12,4
2001	7,93	38,30957	106,1	11,7
2002	8,10	42,39322	99,4	10,3
2003	8,56	50,13379	108,2	9,7
2004	23,81	64,88321	112,3	9,2
2005	30,65	86,14214	110,3	7,8
2006	39,62	107,7531	111,6	7,4
2007	54,51	142,7191	116,6	6,9
2008	79,96	179,9928	122,3	6,9
2009	101,66	117,2282	112,3	9,6
2010	103,40	136,4191	109,1	8,8
2011	117,35	163,1605	104,6	8,6
2012	126,24	175,7812	99,8	8,1
2013	135,07	183,3102	100,5	7,7
2014	142,52	131,8054	124,9	9,7
2015	126,31	75,40448	143,3	9,5

Уравнение регресии имеет вид:

$$y_1 = 112,3 - 3,266x_1 - 1,21x_2 - 1,6x_3.$$

Из уравнения регресии видно, что при нулевом значении всех параметров государственный долг Украины составит 112,3 млрд долл. Если объем ВВП Украины снизится на 1 млрд долл., размер государственного долга снизится на 3,266 млрд долл. При снижении уровня инфляции на 1 % государственный долг Украины снизится на 1,21 млрд долл. Коэффициент $b_3 = 1,6$ указывает, что, если уровень безработицы в Украине снизится на 1 %, то размер государственного долга Украины снизится на 1,6 млрд долл.

При расчете β коэффициентов были получены такие результаты: $\beta_1 = 1,723$; $\beta_2 = 0,629$; $\beta_3 = 0,648$, что свидетельствует, что объем ВВП в большей степени влияет на размер государственного долга, и этот показатель входит в уравнение регресии прежде всего.

Коэффициент детерминации R^2 в этой модели равен 46,58 %, что свидетельствует, что 46,58 % вариации размера государственного долга зависит от учтенных в модели факторов. Проверим оценку значимости дополнительного включения фактора (частный F-критерий). Необходимость такой оценки связана с тем, что не каждый фактор в составе модели может существенно увеличить долю объясненной вариации результативного признака. Мерой оценки значимости улучшения качества модели служит частный F-критерий. Факторы, включенные в модель, являются статистически значимыми.

При проверке построенной модели на наличие автокорреляции с помощью критерия Дарбина-Уотсона было доказано, что автокорреляции отсутствует ($DW = 1,936$), и по построенной модели можно осуществлять прогнозирование. Стандартная ошибка оценки показывает стандартное отклонение остатков, которое равно 3,23567. Это значение может быть использовано для установления границ при прогнозировании размера государственного долга Украины.

Таким образом, в результате исследования было выявлено, что на уровень государственного долга на 46,58 % влияют объем реального ВВП Украины, индекс инфляции и уровень безработицы. Построенная модель может служить для прогнозирования уровня государственного долга Украины, однако необходимо также сделать акцент на

том, что неучтенные в модели факторы влияют на размер исследуемого показателя на 55,42 %. Это, прежде всего, социальные факторы (финансовые средства, идущие на просвещение, здравоохранение, социально-культурные мероприятия, социальную защиту населения, объем и уровень заработной платы различных категорий работающих; размер потребительской корзины; товарооборот государственной и коммерческой торговли; сеть дошкольных, школьных и профессионально-технических заведений, вузов; контингент учащихся и лиц, получающих первоначальную профессионально-техническую подготовку; сеть больниц и поликлиник) и политические (непосредственно связанные с обеспечением обороноспособности страны и поддержанием внутреннего правопорядка, рациональной организацией управления страной, укреплением законодательной и исполнительной власти). Для обеспечения оптимального размера внешнего государственного долга необходимо поддерживать и соответственно максимально наращивать уровень ВВП и путем проведения разнообразных мероприятий снижать уровень инфляции и безработицы, не забывая о политических и социальных аспектах.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярець Л. М.

Литература: 1. Вахненко Т. П. Государственный долг Украины: текущее состояние и риски / Т. П. Вахненко // Экономика Украины. – 2008. – № 7. – С. 37–48. 2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 3. Державний борг [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступа : <http://www.minfin.gov.ua/news/borg>. 4. Озарина О. В. Сравнительный анализ структуры внешнего долга Украины [Електронний ресурс] / О. В. Озарина // Бібліотека наукових статей. – Режим доступа : <http://www.stattionline.org.ua/ekonom/64/9724-sravnitelnyj-analiz-struktury-vneshnego-dolga-ukrainy-8901.html>.

РОЛЬ КОЛЕКТИВНИХ УГОД У РЕГУЛЮВАННІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

УДК 331.106.24(477)

Анохіна Я. Г.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто колективну угоду як невід'ємну частину механізму регулювання трудових відносин між найманим робітником і роботодавцем. Проаналізовано роль колективної угоди в регулюванні трудових відносин в Україні. Запропоновано шляхи посилення відповідальності за порушення порядку укладання й умов колективної угоди.

Ключові слова: держава, профспілка, правові норми, організація, трудові відносини, соціальний захист населення, зайнятість, колективні угоди.

Аннотация. Рассмотрено коллективное соглашение как неотъемлемая часть механизма регулирования трудовых отношений между наемным работником и работодателем. Проанализирована роль коллективного договора в регулировании трудовых отношений в Украине. Предложены пути усиления ответственности за нарушение порядка заключения и условий коллективного договора.

Ключевые слова: государство, профсоюз, правовые нормы, организация, трудовые отношения, социальная защита населения, занятость, коллективные соглашения.

Annotation. *Collective agreement is considered as an integral part of the mechanism of regulation of labor relations between the hired worker and the employer. The role of collective agreements to regulate labor relations in Ukraine. Ways of increasing the responsibility for violation of the order placement and conditions of the collective agreement.*

Keywords: *state, regulations, organization, labor relations, social protection, employment, collective agreements.*

Останнім часом в Україні колективно-договірне регулювання трудових відносин набуло якісно нового значення. Нині основою цивілізованих відносин профспілок із державою є укладання колективних угод. Поняття «колективна угода» у законодавстві України з'явилося порівняно недавно, із прийняттям Закону України «Про колективні договори і угоди». До цього існували тарифні угоди, що укладалися на міжгалузевому, галузевому, територіальному та виробничому рівнях. Тарифна угода визначалася як договір між представниками сторін перемов із питань оплати праці та соціальних гарантій [1].

Ярошенко О. М. називає колективні угоди джерелами на соціально-партнерському рівні. Під угодою вчений розуміє правовий акт, що регулює виробничі, трудові й соціально-економічні відносини й укладається на рівні держави, території, галузі. Вагомий внесок у розробку теоретичних і практичних питань становлення й розвитку вчення про колективні угоди зробили Гончарова Г. С., Гоц В. Я., Жернаков В. В., Козак З. Я., Костюк О. М. та ін.

Угода є новим для трудового права України видом правових актів. Як чинний акт соціального партнерства угода регулює основні принципи й норми реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин, дії та відповідальність сторін і є спрямованим на їх співробітництво, досягнення злагоди в суспільстві. Як і колективний договір, угода укладається на основі Кодексу законів про працю (далі за текстом – КЗпП), законів України і є правовою формою регулювання соціально-трудових відносин на двосторонній основі. Залежно від сфери регулювання розрізняють угоди на державному, галузевому та регіональному рівнях [2].

Закон України «Про колективні договори і угоди» визначає правові засади розробки, укладання та виконання колективних угод, що сприяє регулюванню трудових відносин і соціально-економічних інтересів працівників і власників. Метою укладання колективних угод є не тільки вирішення питань оплати праці й соціальних гарантій, а й регулювання виробничих, трудових і соціально-економічних відносин, а також узгодження інтересів трудящих, власників та уповноважених ними органів [3].

Метою написання статті є визначення ролі колективних угод у регулюванні трудових відносин в Україні, а також розробка рекомендацій щодо розширення відповідальності за порушення порядку укладання та умов цих угод.

Колективна угода є багатоплановим актом, оскільки вона регулює всі відносини на підприємствах, на які поширюється дія угоди. Її особливістю є наявність в змісті нормативних і зобов'язальних положень. Нормативні положення угоди є сукупністю локальних норм з основних питань праці, її оплати, умов охорони праці та соціально-побутових питань. Зобов'язальні положення, на відміну від нормативних, не мають загального характеру і є вичерпуваними виконанням конкретних разових дій [3].

Науковці розглядають колективну угоду, укладену на підприємстві, в установі, організації, як нормативно-правовий договір. Колективна угода містить значну частину нормативних положень, а тому є обов'язковою до виконання суб'єктами трудових відносин.

Законодавство України містить положення, згідно із якими угоди на державному, галузевому та регіональному рівнях укладаються на двосторонній основі. Проте практика їх укладання, що сформувалася в Україні, засвідчила одночасне представництво органами державної виконавчої влади інтересів і роботодавця, і держави.

1. Кабінет Міністрів України наділений повноваженнями стосовно управління майном, що перебуває в загальнодержавній власності, вирішення питань про створення державних підприємств, установ і організацій, здійснення контролю за ефективністю використання та збереження цього майна, тобто є уповноваженим органом власника.

2. У практиці зарубіжних країн поширене укладання колективних угод як на двосторонній, так і тристоронній основі, коли третьою стороною поряд із об'єднаннями власників і професійних спілок є державні органи, оскільки вирішувані питання стосуються інтересів і суспільства, і держави. В угоді передбачено зобов'язання роботодавців і профспілок та окремо визначено обов'язки Кабінету Міністрів України як вищого органа державної виконавчої влади. Згадані угоди є укладеними на тристоронній основі, а не двосторонній, як це передбачено Законом України.

Мета правового регулювання умов праці на різних рівнях не є однаковою. Угоди нижчого рівня не можуть погіршувати становище найманих працівників порівняно з генеральною угодою. Її положення є обов'язковими для застосування під час ведення колективних переговорів й укладання колективних договорів та угод нижчого рівня як мінімальні гарантії. Угоди нижчого рівня можуть установлювати вищі порівняно з генеральною угодою соціальні гарантії, компенсації, пільги.

Таблиця 1

Заходи щодо розширення відповідальності за порушення порядку укладання колективних угод

Правопорушення	Характер і ступінь відповідальності	Норма Закону
Ухилення від участі в переговорах	Адміністративна; штраф до десяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян	Ст. 17 Закону України «Про колективні договори і угоди»
Незабезпечення роботи відповідної комісії у визначений сторонами термін	Дисциплінарна; аж до звільнення з посади	Ст. 17 Закону України «Про колективні договори і угоди»
Порушення й невиконання колективного договору особами, які є представниками роботодавця, профспілки або інших уповноважених трудовим колективом органів	Адміністративна; штраф до десяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян	Ст. 18 Закону України «Про колективні договори і угоди»
Ненадання інформації, необхідної для колективних переговорів і здійснення контролю з боку осіб, які є представниками роботодавця, профспілки або інших уповноважених трудовим колективом органів	Дисциплінарна; аж до звільнення з посади	Ст. 19 Закону України «Про колективні договори і угоди»

Таким чином, колективний договір є невід'ємною частиною механізму регулювання трудових відносин між найманим робітником і роботодавцем. Саме колективні угоди є гарантією забезпечення якісної та гідної праці із дотриманням конституційних прав і свобод у правовідносинах, що виникають між робітником та роботодавцем.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Денисюк Т. С.

Література: 1. Про колективні договори і угоди [Електронний ресурс] : Закон України від 01.07.1993 № 3356-ХІІ. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3356-12>. 2. Петров П. В. Правове регулювання відповідальності за порушення чи невиконання умов угод у трудовому праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Петров Павло Володимирович. – Луганськ, 2012. – 180 с. 3. Болотіна Н. Б. Трудове право України : підручник / Н. Б. Болотіна, Г. І. Чанишева, Т. М. Додіна, О. Л. Олейніков, І. О. Гуменюк. – Київ : Знання, 2000. – 358 с.

ОСОБЛИВОСТІ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

УДК 35.073.6

Ареп'єва В. А.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сутність і стан митного регулювання в Україні. Проаналізовано особливості українського та зарубіжного митного регулювання, а також проблеми правового регулювання. Запропоновано шляхи їх вирішення із урахуванням зарубіжного досвіду.

Ключові слова: діяльність, митний контроль, тарифне регулювання, митне регулювання, митне законодавство, зовнішньоекономічна діяльність.

Аннотация. Рассмотрены сущность и состояние регулирования в Украине. Проанализированы особенности украинского и зарубежного регулирования, а также проблемы правового регулирования. Предложены пути их решения с учетом зарубежного опыта.

Ключевые слова: деятельность, таможенный контроль, тарифное регулирование, таможенное регулирование, таможенное законодательство, внешнеэкономическая деятельность.

Annotation. The essence and the state customs regulation in Ukraine. The features of Ukrainian and foreign customs regulations and issues of legal regulation. The ways of solving them, taking into account international experience.

Keywords: activities, customs, tariff regulation, customs regulation, customs law, foreign economic activity.

Митне регулювання разом із тарифним регулюванням, процедурами митної реєстрації та контролю, а також боротьба з порушеннями митних правил у сукупності становлять митну справу, що, у свою чергу, є складовою частиною зовнішньополітичної діяльності будь-якої країни. Вона відіграє надзвичайно важливу роль у організації та контролі зовнішньоекономічної діяльності, оскільки через митне регулювання держава може не тільки контролювати зарубіжну продукцію, що надходить на внутрішній ринок, а й підтримувати національного виробника. Усе це позитивно впливає на загальний рівень якості товарів на внутрішньому ринку, створює оптимальні умови розподілу ресурсів, сприяє розв'язанню деяких соціально-економічних проблем, а також покращенню стану національної економіки через підвищення обсягів експорту товарів і послуг.

Саме тому нині одним із пріоритетів є підвищення ефективності митного регулювання як одного з найважливіших і найперспективніших засобів інтеграції до міжнародного торговельного простору.

Дослідженням митної справи в цілому та митного регулювання зокрема займалися Барамзін С. В., Пашко П. В., Сандровський К. К., Єршов О. Д. та ін. Ця тема є актуальною через відсутність систематизації митного законодавства України та недостатню ефективність митного регулювання у ситуації наближення України до інтеграції до європейської та у перспективі – до світової системи господарських зв'язків.

Метою написання статті є дослідження особливостей українського та зарубіжного митного регулювання, визначення проблем і засобів їх вирішення із застосуванням зарубіжного досвіду.

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» визначає митне регулювання як регулювання питань, що є пов'язаними із встановленням мит і митних зборів, процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю [1].

Митний кодекс визначає митне регулювання лише як частину митної справи, що є пов'язаною з установленням і виплатою митних податків і зборів. Визначення Митного кодексу України є значно вузьким і не в повному обсязі відповідає реальним функціям митного регулювання [2].

До функцій митного регулювання належать [2]:

- додержання законодавства України у сфері митної справи;
- контроль реалізації прав й обов'язків фізичних та юридичних осіб;
- захист і пріоритетне виконання зовнішньоекономічних інтересів України;
- забезпечення прозорості та єдиного порядку перетину кордону як місцевими, так і зарубіжними товарами;
- створення сприятливих умов для перевезення продукції всіма суб'єктами міжнародної торгівлі;
- перевірка, оформлення та забезпечення контролю переміщення товарів через митний кордон;
- боротьба з контрабандою та іншими порушеннями умов перетину митного кордону.

Говорячи про функції митного регулювання, можна сформулювати першу відмінну рису української митної справи порівняно з іншими країнами – фіскальну спрямованість мита в Україні. Це означає, що в нашій країні, на відміну від більшості розвинених держав, основною функцією мита є поповнення державного бюджету. У провідних державах світу митне регулювання є спрямованим саме на контроль і регуляцію зовнішньоекономічної діяльності. За його рахунок до державного бюджету надходить лише приблизно 0,3–0,4 % ВВП [3].

Це спричиняє зростання відсотка виробників, що намагаються уникнути сплати митних податків та зборів, зменшення конкурентоспроможності та привабливості на зовнішніх ринках українських товарів і послуг. Через знецінення інших функцій мита (передусім регулятивних) зростає кількість правопорушень, що формують негативний імідж країни серед потенціальних ділових партнерів.

Не менш важливою проблемою української митної справи є надмірна розгалуженість порівняно з провідними країнами світу наявної товарної номенклатури [4]. Обґрунтоване встановлення розміру податків на різні товари, що є розподіленими за об'єктивними критеріями, є важливою частиною регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Товарною номенклатурою є перелік товарів, що при перетині державного кордону мають контролюватися митними органами і за які має стягуватися певний митний тариф. Товарна номенклатура зазвичай складається з певних товарних позицій, які, у свою чергу, поділяють на субпозиції.

Проблема України полягає в тому, що загальна кількість найменувань товарів, розподілених залежно від функціонального призначення та матеріалу (сировини), із якого їх вироблено, перевищує 11 тисяч одиниць. При цьому у більшості розвинених країн цей показник не перевищує 10 тисяч найменувань, а іноді (у Китаї) становить лише 6 тисяч. Наслідками цього є ймовірність вибору невідповідного коду товару виробником для зниження розміру виплат за тарифами, зниження ефективності митних процедур через складнощі з вибором певної товарної позиції. Наприклад, важким є визначення пріоритетного критерію – матеріалу або функцій продукції.

Надзвичайно розгалужена система митних тарифів і номенклатури не сприяє розвитку зовнішньої торгівлі України. Це також певною мірою віддаляє українську митну політику від міжнародних стандартів. Недоліки регулятивної функції митної справи в Україні сприяють погіршенню ситуації з легальністю перетину кордону деякими товарами. Останнім часом почастишали випадки незаконного перевезення товарів, що є об'єктами інтелектуальної власності (дисків з аудіо- та відеозаписами і записами програмного забезпечення), а також деяких продовольчих і промислових товарів та сировини, що перетинають кордон без належного оформлення, із порушеннями, невідповідностями та навіть відсутністю митної реєстрації. Усе це є наслідком прогапин у митному законодавстві України та у самій процедурі митного оформлення і контролю перевезень.

Найважливішою проблемою українського митного регулювання є його часткова невідповідність міжнародним нормам і стандартам митної справи. Хоча митне законодавство України в цілому складено з урахуванням рекомендацій міжнародних організацій, нині воно не є настільки ефективним, щоб запобігати виникненню певних проблем. Тому українські митні служби й уряд мають запровадити такі митні норми та правила, що відповідатимуть міжнародним [5].

Необхідним також є використання зарубіжного досвіду, особливо країн із перехідною економікою, що досягли певних успіхів у цій сфері, а також провідних країн світу.

Удосконаленню митного регулювання в Україні сприятиме запровадження певних заходів.

1. Спрощення, автоматизація й прискорення здійснення процедури митного оформлення. Перші кроки в цьому напрямі вже зроблено. В Україні створено автомобільні та залізничні митні комплекси, що мають необхідні транспортні та технічні засоби, складські та оглядові приміщення тощо. Це сприяє прискоренню процедури митного контролю, дозволяє уніфікувати проходження товарів і зменшити ризик перетину кордону незадекларованими товарами.

2. Зменшення значення фіскальної функції митного регулювання з одночасним зростанням важливості регулятивної та захисної функцій.

3. Зменшення кількості найменувань у товарній номенклатурі, що сприятиме спрощенню й прискоренню виплати митних тарифів, зменшенню ризику декларування продукції не за відповідним кодом.

4. Автоматизація митного оформлення через електронний доступ для реєстрації перевезень продукції, можливість електронного доступу митниками до необхідної інформації щодо товарів, які перевозяться.

5. Запровадження засобів митно-тарифного захисту найбільш вразливих галузей української економіки.

Таким чином, митне регулювання є одним із найважливіших аспектів зовнішньоекономічної діяльності будь-якої країни, засобом контролю за експортом та імпортом продукції. З його допомогою регулюється ввезення товарів, а також контролюється та підтримується експорт національних виробників. І хоча митне законодавство України загалом відповідає міжнародним нормам і правилам, нині воно потребує певних змін через існування проблем митного регулювання: занадто широкої номенклатури товарів, переважання фіскальної функції регулювання над захисною та регулюючою, як наслідок, зростання обсягу нелегального перетину товарами кордону країни, складнощі з процедурами оформлення та митного контролю. Ці недоліки митного регулювання можуть бути усунені, якщо уряд і митні органи зроблять українське законодавство та процедури митного контролю ближчими до європейських, що допоможе Україні наблизитися до міжнародних стандартів і покращить загальну ситуацію із зовнішньоекономічною діяльністю. Лише злагоджена й урівноважена система митного регулювання може забезпечити Україні стабільний розвиток у сфері міжнародної економічної діяльності.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Суц О. П.

Література: 1. Про зовнішньоекономічну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12>. 2. Митний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>. 3. Гребельник О. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності : підручник / О. П. Гребельник. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 696 с. 4. Буланій О. О. Світовий досвід сучасного митно-тарифного регулювання та застосування його в Україні / О. О. Буланій // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 9 (63). – С. 7–13. 5. Гуцу С. Ф. Проблеми митного регулювання в Україні в умовах євроінтеграції [Електронний ресурс] / С. Ф. Гуцу

МОДЕЛИРОВАНИЕ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА ДОХОДЫ ГРАЖДАН УКРАИНЫ

УДК 316.34

Ахмедова Л. А.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проанализировано влияние различных факторов на средний доход украинцев. Выявлены значимые факторы, наиболее существенно влияющие на доходы. Полученная модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: доход, фактор, средний класс, эконометрическая модель, эконометрический анализ.

Анотація. Проаналізовано вплив різних факторів на середній дохід українців. Виявлено значущі фактори, що найбільш істотно впливають на доходи. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: дохід, фактор, середній клас, економітрична модель, економітричний аналіз.

Annotation. The influence of various factors on the average income Ukrainians. It identified the most important factors, the most significant effect on earnings. The resulting model is tested for statistical significance.

Keywords: income, factor, middle class, econometric model, econometric analysis.

Проблемами изучения влияния разных факторов на доходы украинцев занимаются Гнибиденко И., Ливанова Э., Новиков В., Семенов В., Соколик М., Черенько Л. и др. Специалисты подчеркивают, что экономический рост при условии равномерного распределения доходов среди всех групп населения является почвой для повышения благосостояния каждого гражданина, преодоления чрезмерной дифференциации и бедности.

Целью написания статьи является выявление и изучение факторов, в наибольшей степени влияющих на доходы украинцев.

Одной из наиболее актуальных в Украине на сегодняшний день является проблема доходов украинцев. По проведенным в 2015 г. исследованиям, более 50 % жителей Украины получают заработную плату, которая в международной практике считается доходами ниже среднего. Средний класс в Украине практически отсутствует, поскольку одним из критериев отнесения населения к среднему классу считается возможность дважды в год отдохнуть за границей.

Для нормального функционирования экономики государства прослойка среднего класса должна составлять более 60 %, а в Украине, по оценкам экспертов, к среднему классу относятся 5–8 % населения [1]. В связи с этим исследование факторов, существенно влияющих на доходы населения, является актуальным. В Украине существует распределение доходов по регионам: наибольший доход имеют жители Киевской, Днепропетровской и Харьковской областей, а наиболее бедными считают жителей Закарпатской, Тернопольской и Черновецкой областей.

Для проведения анализа выбраны такие показатели: x_1 – численность населения Украины, тыс. чел., x_2 – индексы потребительских цен, %, x_3 – номинальный ВВП, млн грн. Исследуемый показатель y – доходы населения за год, грн. Исходные данные для проведения расчетов и построения модели представлены в табл. 1 [3].

Таблица 1

Исходные данные для проведения расчетов и построения эконометрической модели

Год	Доходы, грн	Численность населения, тыс. чел.	Индексы потребительских цен, %	ВВП, млн грн
	y	x_1	x_2	x_3
1994	70256	52114,4	301	22037,3
1995	75623	51728,4	281,7	34516,3
1996	95632	51297,1	139,7	44558,1
1997	112356	50818,4	110,1	93365
1998	126359	50370,8	120	102593
1999	133562	49918,1	119,2	130442
2000	182112	49429,8	125,8	170070
2001	195623	48923,2	106,1	204190
2002	219356	48457,1	99,4	225810
2003	225542	47622,4	108,2	267344
2004	256985	47280,8	112,3	345113
2005	298275	46929,5	110,3	441452
2006	363586	46646	111,6	544153
2007	470953	46372,7	116,6	720731
2008	634493	46143,7	122,3	948056
2009	661915	45962,9	112,3	913345
2010	847949	45778,5	109,1	1082569
2011	988983	45633,6	104,6	1302079
2012	1149244	45553	99,8	1411238
2013	1215457	45426,2	100,5	1454931
2014	1151656	42928,9	124,9	1566728
2015	1256921	42929,3	143,3	1979458

Для проведения объективного анализа факторов, влияющих на доходы украинцев, рационально рассчитать имеющуюся эконометрическую модель в статистическом пакете Statgraphics.

Вычисления регрессионного анализа позволили определить уравнение множественной линейной регрессии, которое включает только значимые для анализа факторы: $y = 33256,2 + 0,73945x_1 + 1,32154x_2$. При этом значимыми оказались численность населения и валовой внутренний продукт, а индекс потребительских цен был исключен из модели. Так как коэффициент регрессии $b_1 = 0,74$, то при сокращении населения на 1 млн чел. доходы населения увеличатся на 0,74 млн грн. Коэффициент регрессии $b_2 = 1,32$ свидетельствует о том, что при увеличении ВВП на 1 млн грн доходы населения увеличатся на 1,32 млн грн.

Проанализировав полученные данные, можно сделать вывод, что построенная модель является значимой, о чем свидетельствует $F_p = 18,64$. Значение статистики Дарбина–Уотсона ($DW = 2,02$) свидетельствует об отсутствии автокорреляции, и по данной модели можно делать прогноз.

Значение коэффициента детерминации R^2 равно 0,6756, то есть 67,56 % вариации дохода в Украине обусловлено численностью населения и валовым внутренним продуктом. Влияние других факторов, которые не включены в модель, составляет 32,44 % от общей вариации.

Значения t-критерия Стьюдента $t_{a1} = 3,62$, $t_{b1} = 4,65$, $t_{b2} = 5,16$ больше, чем табличные, значит, с уверенностью 95 % можно утверждать, что включенные в модель факторы являются значимыми.

Исследуем влияние капитальных инвестиций. Построенное уравнение регрессии имеет вид: $y = 1876,8 + 3,569x_3$. На основании этого уравнения можно сделать вывод, что увеличение капитальных инвестиций на 1 млн грн приведет к увеличению дохода населения Украины на 3,435 млн грн.

Если сравнивать коэффициенты уравнения регрессии β_1 (0,532) и β_3 (0,687), можно сказать, что $\beta_3 > \beta_1$. Это означает, что на доход населения в Украине больше влияет третий фактор, то есть ВВП.

Таким образом, наибольшее влияние на доход населения Украины имеют численность населения и ВВП. Такая тенденция связана с тем, что количество рабочих мест, которые могут занять безработные, зависит от численности населения, претендующего на них, и от общей экономической ситуации в стране. Понятно, что если государство пребывает в состоянии экономического кризиса, автоматически повышается уровень безработицы, что приводит к снижению доходов населения. Построенная модель может быть использована для прогнозирования доходов украинцев, что автоматически позволит прогнозировать уровень жизни населения и рост экономики Украины в целом. С учетом прогноза можно своевременными действиями предотвратить экономические спады.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярець Л. М.

Литература: 1. Средний доход украинца [Электронный ресурс] // Сегодня. – Режим доступа : <http://www.segodnya.ua/economics/business/crednij-dokhod-ukraintsa-%E2%80%93-menshe-200-v-mecjats.html>. 2. Державна фіскальна служба України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної фіскальної служби. – Режим доступа : <http://sfs.gov.ua/>. 3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступа : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

УДК 331.5(477)

Байрачна А. В.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто поняття ринку праці, а також основні показники його стану. Проаналізовано основні поняття стосовно змін ринку праці. Досліджено стан ринку праці України та динаміку його змін за останні десять років.

Ключові слова: робоча сила, заробітна плата, ринок праці.

Аннотация. Рассмотрены понятие рынка труда, а также основные показатели его состояния. Проанализированы основные понятия в плане изменения рынка труда. Исследованы состояние рынка труда Украины и динамика его изменений за последние десять лет.

Ключевые слова: рабочая сила, заработная плата, рынок труда.

Annotation. The concept of the labor market, as well as key indicators of his condition. The basic concept of the amendments of the labor market. The state of the labor market dynamics of Ukraine and its changes over the past decade.

Keywords: labor, wage, labor market.

Ринок праці в Україні є однією з її невід'ємних складових, без яких неможливим є функціонування економіки країни. Ринок праці впливає на динаміку зростання економічних показників і водночас є одним із основних елементів соціально-економічної політики влади. Для точнішого визначення стану економіки державі необхідно постійно моніторити основні показники ринку праці. Ця тема є надзвичайно важливою, оскільки ринок праці завжди динамічно розвивається, постійно з'являються нові фактори, що впливають на його функціонування.

Ринок праці України та його основні складові досліджують Злупко С. М., Писаренко С. М., Долішній М. І., Бандура С. І. та ін. Однак динаміка розвитку основних показників ринку праці України є вивченою недостатньо, що й зумовило вибір саме цієї теми.

Метою написання статті є дослідження основних показників ринку праці України протягом 2006–2015 рр., виявлення особливостей динаміки змін цього ринку.

Ринок праці є сукупністю економічних відносин між попитом та пропозицією робочої сили [1]. Суб'єктами ринку праці є роботодавці (особи, які працюють на власному підприємстві із залученням на постійній основі найманих працівників) та робітники (особи, які уклали трудовий договір із адміністрацією підприємства, організації, фізичною особою про умови й оплату трудової діяльності), які утворюють попит і пропозицію на цьому ринку [2].

На ситуацію на ринку праці України впливають загальна соціально-економічна ситуація в країні, рівень державного регулювання ринку праці, нестабільний політичний стан, воєнно-політичний конфлікт, високий рівень інфляції та девальвації гривні. Усі ці фактори зумовлюють погіршення стану ринку праці України.

Основними показниками ринку праці України є динаміка змін економічно активного населення та його структури, обіг робочої сили, показники оплати праці (розмір номінальної та реальної заробітної плати).

Одним із основних показників стану ринку праці є економічно активне населення (робоча сила) – особи віком 15–70 років, які протягом певного періоду часу забезпечують пропозицію робочої сили на ринку праці. До нього належить зайняте та безробітне населення [2].

У докризовий період обсяг економічно активного населення поступово збільшувався. У 2008 р. 21,2 млн осіб віком 15–70 років становили основну робочу силу країни, з них 19,6 млн – особи працездатного віку. Після кризи 2008 р. обсяг робочої сили в країні зменшився на 1,5 % і продовжує зменшуватися. При цьому погіршується структура робочої сили, оскільки кількість зайнятого населення зменшується, а кількість безробітних зростає.

Найнижчі показники безробіття економічно активного населення працездатного віку були в 2012–2013 рр. – 1,5 млн осіб, а найвищі – у 2014 р. – 1 847,1 тис. осіб, під час найбільш вираженої політичної нестабільності в країні і ведення воєнних дій, що безпосередньо вплинуло на економіку держави. Кількість безробітних упродовж десяти років зросла на 141 тис. осіб, тобто на 9 %, але у розрахунках не задіяні постійні коливання цього показника протягом досліджуваного періоду.

Кількість як безробітних, так і зайнятого населення має хвилюподібний характер. Найнижчий показник зайнятого населення за останні десять років був в 2014 р. – населення, 17 188,1 тис. осіб, а найвищий – у 2007 р. – 19 251,7 тис. осіб. Протягом 2006–2007 рр. цей показник поступово зростав, потім знизився до 17 451,5 тис. осіб у 2010 р., зріс на 438 тис. осіб у 2013 р. і знов поступово зменшується. За останні десять років кількість зайнятого населення зменшилася на 1 290,2 тис. осіб у 2015 р. порівняно з 2007 р., що дорівнює 7,8 %. Статистичні показники подано на рис. 1 [3].

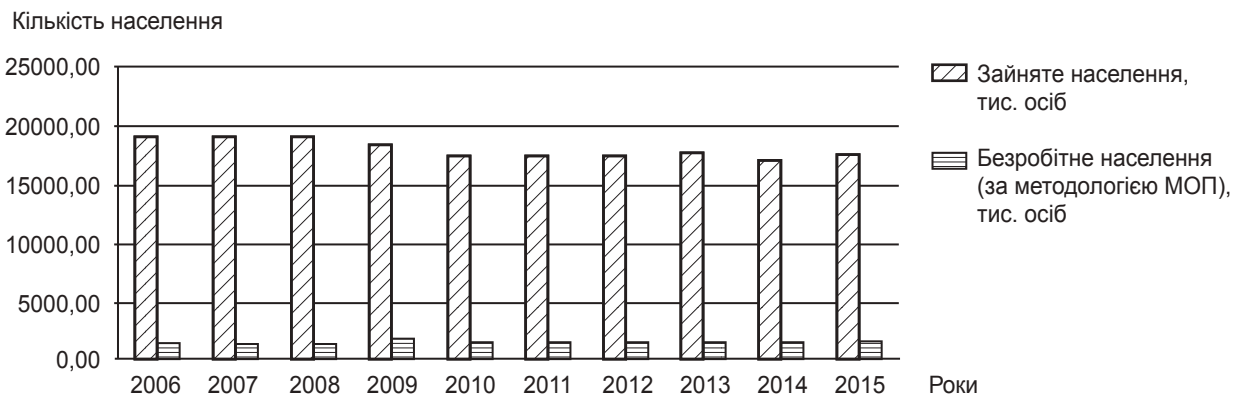

Рис. 1. Динаміка змін кількості економічно активного населення України

Вивчаючи динаміку змін кількості економічно активного населення України, необхідно звернути увагу на обіг робочої сили на ринку праці. Згідно зі статистичними показниками, протягом 2006–2015 рр. кількість звільнених робітників завжди перевищувала кількість найнятих. Найбільшу різницю між обсягом звільненого й найнятого населення зафіксовано в 2009 р. та 2014 р., за часів стагнації економіки України вона становила 660 тис. осіб та 672 тис. осіб відповідно. Загалом кількість прийнятих на роботу в 2015 р. зменшилася порівняно з 2006 р. на 1288 тис. осіб, а кількість звільнених зменшилася на 980 тис. осіб. Статистичну інформацію подано на рис. 2 [3].

Кількість населення

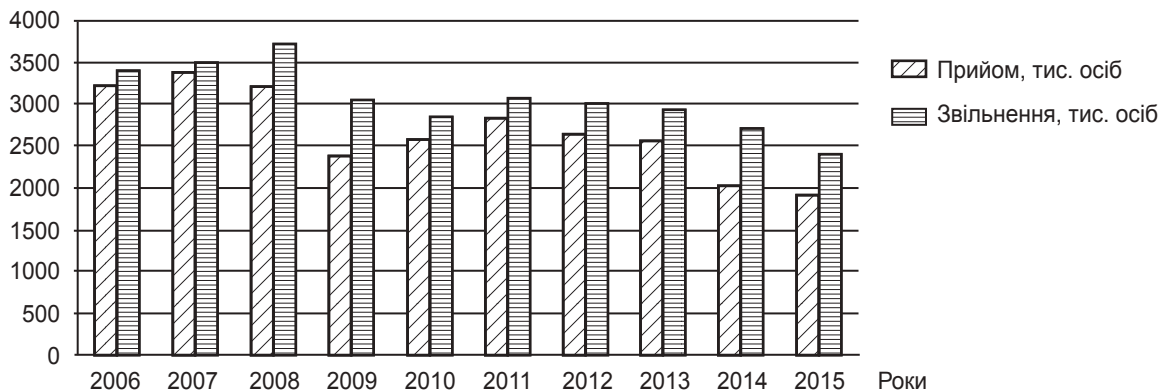

Рис. 2. Динаміка обігу робочої сили в Україні

На стан ринку праці істотно впливає розмір заробітної плати. При аналізі заробітної плати українців протягом 2006–2015 рр. виявлено поступове зростання номінальної заробітної плати, при цьому реальна заробітна плата поступово зменшується. Це пов'язано з високим рівнем інфляції та девальвації національної грошової одиниці – гривні, що є основною обліковою одиницею заробітної плати на території України [4]. За офіційними даними Держкомстату, середньомісячна номінальна заробітна плата населення України зросла в 4 рази за останні 10 років, при цьому реальна заробітна плата зменшилася на 20,2 % у 2015 р. порівняно з 2014 р. [3].

Головною особливістю ринку праці України є перевищення обсягу пропозиції робочої сили над її попитом, що зумовлює зменшення рівня оплати праці. Це спричинено згадуваними факторами, а також подальшим стрімким розвитком НТП, запровадження якого стимулює автоматизацію виробництва, що зменшує попит на робочу силу. Для того щоб усунути цю проблему, необхідно збільшити державний вплив на ринок праці. Це може здійснюватися через створення додаткових робочих місць; реформування податкової, кредитно-грошової та бюджетної політики; профорієнтацію та підвищення кваліфікації робочої сили; реорганізацію територіально-галузевої структури; організацію виплати матеріальної допомоги та страхування з безробіття.

Особливістю ринку праці України є тотальна нестача необхідних інтелектуальних активів через постійну еміграцію висококваліфікованої робочої сили та неконкурентоспроможність нової робочої сили, тобто випускників вищих навчальних закладів України. На державному рівні декларовано досить широкий спектр компетенцій, якими мають володіти випускники ВНЗ, проте реально цей перелік у кожному окремому випадку є значно вузким [5].

Відтак тільки систематичні зміни в державному регулюванні ринку праці та економіко-політичній ситуації сприятимуть забезпеченню рівноваги попиту та пропозиції на ринку праці України.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Горобинська М. В.

Література: 1. Пилипенко С. М. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. / С. М. Пилипенко, М. В. Горобинська, Л. І. Піддубна, В. І. Рожко [та ін.]. – Харків : Вид-во ХНЕУ, 2008. 2. Методологічні положення щодо класифікації та аналізу економічної активності населення [Електронний ресурс] : Наказ Держкомстату України від 19.01.11 № 12. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2011/12/metod.htm. 3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 4. Про оплату праці [Електронний ресурс] : Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>. 5. Мартиненко М. В. Формування системи організаційних знань на основі моніторингу попиту роботодавців на професійні компетенції працівників [Електронний ресурс] / М. В. Мартиненко // Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. – 2015. – № 2. – С. 283–294. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ape_2015_2_38.pdf.

МІЖНАРОДНА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОЛІПШЕННЯ

УДК 330.322.(477)

Балицька К. Е.

Студент 5 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сутність і стан міжнародної інвестиційної діяльності в Україні. Проаналізовано особливості прямого іноземного інвестування за умов суттєвого дефіциту власних фінансових ресурсів. Запропоновано шляхи ефективного залучення міжнародних інвестицій у економіку України.

Ключові слова: економіка, інвестиції, фінансові ресурси, дефіцит фінансових ресурсів, іноземне інвестування, інвестиційна діяльність, залучення міжнародних інвестицій.

Аннотация. Рассмотрены сущность и состояние международной инвестиционной деятельности в Украине. Проанализированы особенности прямого иностранного инвестирования в условиях существенного дефицита собственных финансовых ресурсов. Предложены пути эффективного привлечения международных инвестиций в экономику Украины.

Ключевые слова: экономика, инвестиции, финансовые ресурсы, дефицит финансовых ресурсов, иностранное инвестирование, инвестиционная деятельность, привлечение международных инвестиций.

Annotation. The essence of the state and international investment activity in Ukraine. The features of foreign direct investment under conditions of significant deficiency own financial resources. An effective way to attract international investment in Ukraine.

Keywords: economy, investment, financial resources, lack of financial resources, foreign investment, attracting international investment.

Вплив інвестицій на розвиток і становлення сучасної економіки складно переоцінити, оскільки саме цей напрям є найголовнішим у створенні реального сектора економіки, розширенні виробництва та створенні нових робочих місць. За умов глобальної світової інтеграції особливе місце посідає пряме іноземне інвестування, що дозволяє певним чином вирішити проблему катастрофічного дефіциту власних фінансових ресурсів.

Актуальним питанням залучення інвестицій в економіку України і поліпшення інвестиційної привабливості присвячено праці Анчука Л., Бланка І., Бутнярова А., Гаврилюка О., Гайдуцького П., Піддубної А., Козака О., Комарова В., Ланового В. та ін.

Об'єктом дослідження є особливості інвестиційного клімату України та прямі іноземні інвестиції, предметом дослідження є фактори формування інвестиційної привабливості України.

Поняття «інвестиції» в економічній науці має неоднозначне трактування. Інвестиціями можуть бути всі види майнових та інтелектуальних цінностей, щокладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект.

На сучасному етапі розвитку України внутрішні інвестиційні ресурси становлять відносно незначну частку. Тому важливу роль для економічного зростання країни відіграє іноземне інвестування у вигляді прямих іноземних інвестицій, які є важливим засобом забезпечення прогресивних структурних зрушень завдяки своїй ролі у запровадженні нових технологій і модернізації економіки [4]. В економічній літературі існують різні підходи до визначення поняття «іноземні інвестиції» (табл. 1) [1; 4; 5].

Таблиця 1

Визначення поняття «іноземні інвестиції» вітчизняними та зарубіжними науковцями

Автор	Визначення
1	2
Шварценбергер Г.	Термін «інвестиції» і термін «власність» мають розглядатися як синоніми, що охоплюють усі види прав власника та інвестора
Хеніус Ф.	Іноземні інвестиції є інвестиціями, експортованими з однієї країни і вкладеними на території іншої
Вознесенська Н. М.	Іноземними інвестиціями є надання коштів іноземним інвестором, за якого обов'язковою є економічна діяльність (з участю або без участі місцевого капіталу), що зумовлює створення виробничого об'єкта, який сприяє розвитку економіки держави та зростанню економічного потенціалу

Закінчення табл. 1

1	2
Омельченко А. В.	Іноземні інвестиції розглядає як капіталовкладення за кордоном, що передбачає отримання прибутку та контроль інвестора за підприємством
Коссак В. М.	Іноземні інвестиції розглядає як речі, грошові кошти, майнові права, цінні папери, а також результати інтелектуальної діяльності, вкладені іноземним інвестором (у передбачених законом формах) в об'єкти інвестиційної діяльності на території України задля одержання прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту
Богатирьов А. Г.	Іноземні інвестиції є іноземним капіталом – власністю в різних видах і формах, що є вивезеними з однієї держави і вкладеними в підприємства на території іншої

Оцінювання факторів впливу на інвестиційну привабливість дозволяє визначити рівень інвестиційного ризику, доцільність і привабливість здійснення вкладень [6]. Аналізуючи наукові дослідження українських та зарубіжних учених, можна визначити групи факторів (рис. 1), що впливають на формування інвестиційної привабливості країни [3; 7].

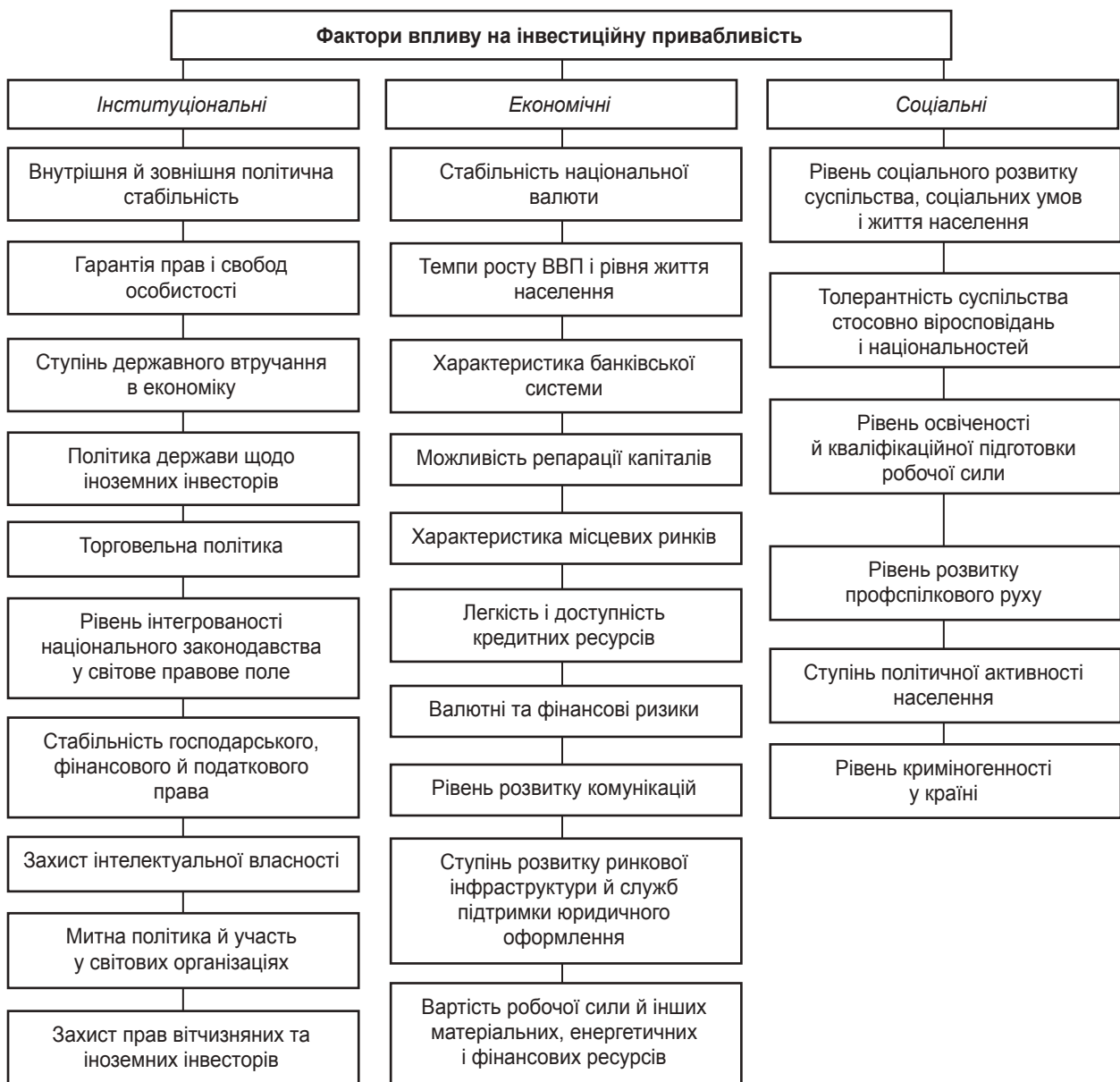

Рис. 1. Фактори впливу на інвестиційну привабливість

За умов економічної кризи важливе значення має державна підтримка реалізації інвестиційних проектів розвитку пріоритетних виробництв, а також запровадження економічних регуляторів активізації внутрішньої інвестиційної активності. Оскільки інвестиційна привабливість будь-якої країни є визначуваною насамперед стабільністю її економічної та політичної ситуації, цілком зрозумілим є той факт, що Україну визнано однією з найризикованіших країн Східної Європи щодо вкладання інвестицій.

Поліпшенню інвестиційного клімату України перешкоджають:

- відсутність сталої стратегії економічного й політичного розвитку;
- обмеженість державних підприємств, що підлягають приватизації, і в яких є зацікавленими потенційні інвестори;
- незабезпечення для всіх суб'єктів економічних відносин, у тому числі й іноземних інвесторів, рівних економічних прав і свобод щодо здійснення фінансово-економічної діяльності;
- недосконалість законодавчої та судової систем України, непрозорість системи реєстрації та можливість викривлення відомостей про акціонерів, розмивання капіталу через додаткові емісії акцій, блокування проведення зборів акціонерів тощо;
- складність податкової системи та суттєве податкове навантаження;
- відсутність надійної інвестиційної історії, що формується роками як наслідок успішних капіталовкладень інвесторів [2].

Ці проблеми є безпосередньо пов'язаними із відсутністю реального курсу на розбудову економіки новітнього технологічного укладу, що, як показує ретроспектива, особливо важливо за умов виходу з кризи, коли активізується фінансова система й здійснюється перехід на новий технологічний рівень.

Головним завданням із урахуванням важливості поліпшення інвестиційного клімату в Україні слід вважати підготовку необхідної нормативно-правової та організаційної баз для підвищення дієздатності механізмів забезпечення інвестиційного клімату та формування основи збереження й нарощування конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Для цього необхідним є формування єдиних стратегічних цілей і послідовності економічних реформ, забезпечення гарантій захисту ринкових прав і свобод інвестора.

Зусилля держави щодо створення режиму сприяння іноземним інвестиціям мають бути постійними, розрахованими на довгострокову стратегію розвитку, та враховувати зростання конкуренції при залученні іноземного капіталу. Важливим стратегічним напрямом інвестиційної діяльності слід вважати також розвиток фондового ринку, який певним чином також має збільшити приплив іноземних інвестицій [6].

Однак, незважаючи на фактори негативного впливу на інвестиційний клімат та високий ризик інвестування в Україну, іноземних та вітчизняних інвесторів приваблюють можливість ефективного інвестування, низька ціна робочої сили, вигідне географічне положення, сприятливі кліматичні умови.

Аналіз інвестиційних процесів дозволяє систематизувати результати дослідження та запропонувати напрями міжнародної інвестиційної діяльності України (рис. 2) [6].

Виняткову роль у створенні сприятливого інвестиційного клімату відіграє держава, яка має підпорядкувати єдиній меті поточні завдання, фактори і потенціал, обмежуючи або стимулюючи у певні періоди розвиток окремих видів діяльності, галузей, регіонів. Важливим аспектом формування інвестиційного клімату є законодавче узгодження національних правових актів у інвестиційній сфері із міжнародними актами щодо захисту прав власності іноземних інвесторів. Головним завданням на короткострокову перспективу є підготовка необхідної правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення інвестиційного клімату й формування основи збереження та нарощування конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Найбільш пріоритетними галузями для залучення інвестицій, стратегічними секторами розвитку національної економіки є автомобільна галузь, споживча електроніка, інформаційні технології та програмне забезпечення, сільське господарство й харчова промисловість, а також аерокосмічна галузь, літакобудування та альтернативна енергетика.

Перспективи розвитку інвестиційної сфери України залежать не тільки від дій влади, але й від наполегливості потенційних інвесторів у здійсненні впливу на владу. Так чи інакше, але капітал має здатність накопичуватись і вимагає вкладень. Рано чи пізно баланс інтересів між владою і капіталом встановиться, і процес покращення інвестиційного клімату набуде незворотного характеру.

Таким чином, нашій державі необхідно залучати нові ідеї та модернізувати існуючу нині інноваційно-інвестиційну стратегію побудови нової держави. Необхідно передусім вирішувати проблеми заборгованостей, припинити накопичувати борги, а раціонально планувати державний бюджет на майбутнє. Першочерговим є розвиток наукомістких галузей і перехід до власного виробництва якісних товарів та їх подальшого експорту. Саме ці зміни на краще створюватимуть сприятливу економічну та політичну атмосферу у країні, що зумовлю-

ватиме зростання зацікавленості іноземних інвесторів у нашій країні та впливатиме на приплив інвестицій до економіки України.

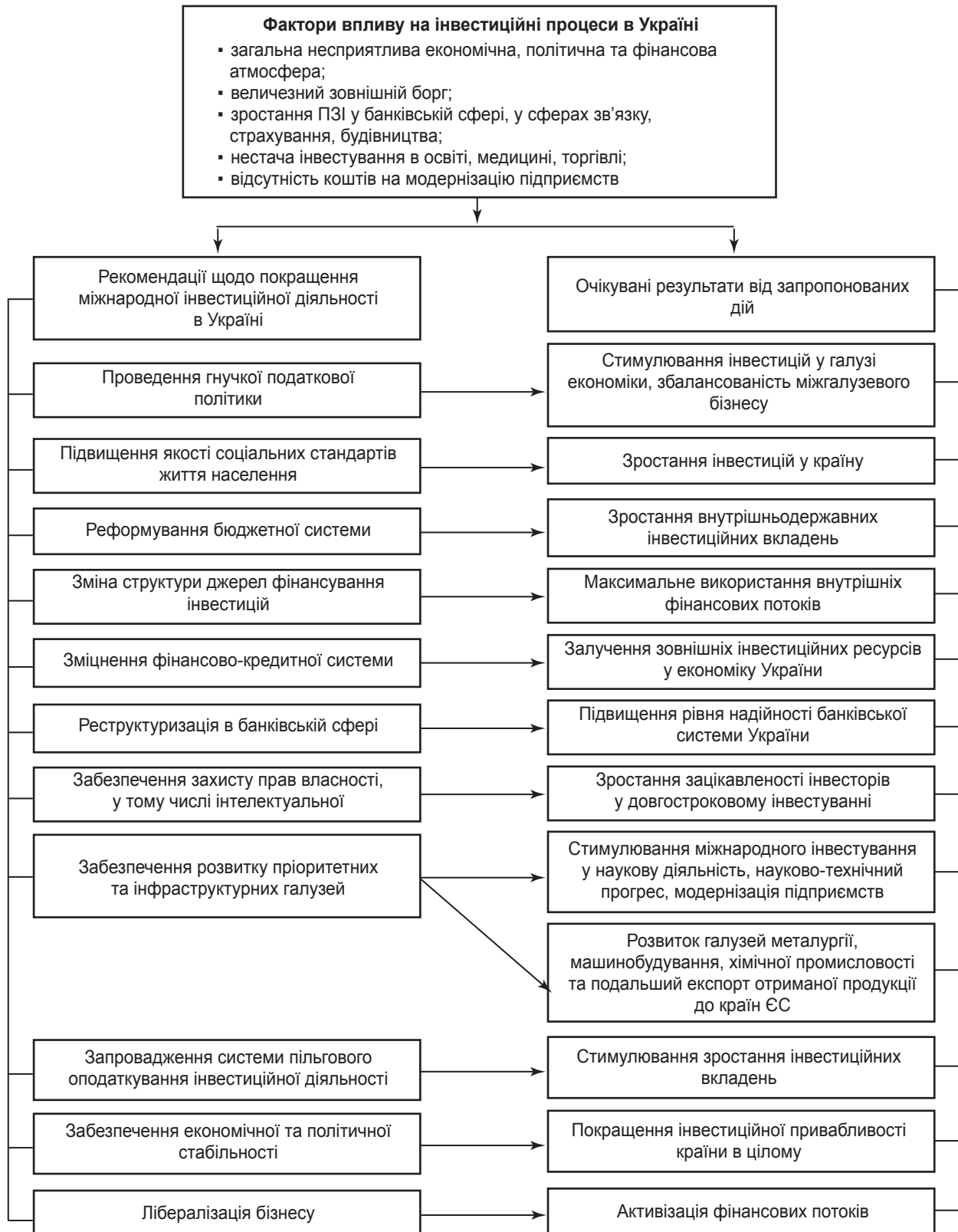

Рис. 2. Рекомендації щодо покращення міжнародної інвестиційної діяльності в Україні

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Піддубна Л. І.

- Література:** 1. Богатырев А. Инвестиционное право / А. Богатырев. – М. : Российское право, 1992. – 271 с. 2. Іваночко С. С. Чинники формування інвестиційного клімату в Україні / С. С. Іваночко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21. – С. 144–146. 3. Корнієнко С. М. Вплив податкової політики на стимулювання інвестиційних процесів в Україні / С. М. Корнієнко // Управління розвитком. – 2012. – №19 (140). – С. 108–110. 4. Косак В. М. Правові засади іноземного інвестування в Україні / В. М. Косак. – Львів : Центр Європи, 1999. – 239 с. 5. Лівашко Т. В. Інвестиційна привабливість підприємств [Електронний ресурс] / Т. В. Лівашко, К. І. Моргунова // Запорізька державна інженерна академія. – Режим доступу : http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_4_101.pdf. 6. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом / А. А. Пересада. – Київ : Лібра, 2002. – 473 с. 7. Поляруш М. М. Проблема іноземного інвестування в Україні [Електронний ресурс] / М. М. Поляруш // Економічні науки. – 2012. – № 4. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/11_EISN_2011/Economics/4_84798.doc.htm. 8. Савчук Н. Стан інвестиційного клімату України та напрями його покращення [Електронний ресурс] / Н. Савчук // Науковий вісник. – 2011. – Вип. 8. – Режим доступу : http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik8/fail/Savchuk.pdf.

ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 338

Бас А. І.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сутність оцінювання фінансового стану підприємства, наведено основні його показники. Запропоновано шляхи покращення фінансового стану підприємства.

Ключові слова: підприємство, фінанси, фінансовий потенціал, капітал, фінансовий стан підприємства, фінансова звітність.

Аннотация. Рассмотрена сущность оценки финансового состояния предприятия, приведены основные его показатели. Предложены пути улучшения финансового состояния предприятия.

Ключевые слова: предприятие, финансы, финансовый потенциал, капитал, финансовое состояние предприятия, финансовая отчетность.

Annotation. The essence of evaluating the financial condition of the company, are its main characteristics. Ways to improve the financial condition of the company.

Keywords: enterprise, finance, financial strength, capital, financial condition, financial statements.

Аналіз фінансового стану підприємства є необхідним етапом для розробки планів і прогнозів фінансового оздоровлення підприємства. Фінансовий стан підприємства слід систематично та всебічно оцінювати із застосуванням різних методів, прийомів і методик аналізу. Стійкий фінансовий стан підприємства формується в процесі всієї його виробничо-господарської діяльності. Тому оцінювання фінансового стану можна об'єктивно здійснити не через один, навіть найважливіший показник, а тільки за допомогою комплексу, системи показників, що детально та всебічно характеризують господарське становище підприємства. Відтак питання аналізу й оцінювання фінансового стану підприємства є нині надзвичайно важливими.

Дослідженню значення та особливостей оцінювання фінансового стану підприємства присвячено праці вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких Багрова В. П., Баканова М. І., Бойчик І. М., Бугай В. З., Яріш О. В.,

Бутинець Ф. Ф., Мних Є. В., Кандибко О. М., Карпенко Г. В., Лахтіонова Л. А., Руденко Л. В., Савицька Г. В., Селезньова С. Н. та ін.

Метою написання статті є визначення поняття «фінансовий стан підприємства», а також дослідження економічної сутності аналізу та оцінювання фінансового стану підприємства.

Фінансовий потенціал є одним із найважливіших індикаторів реакції економіки України на управлінські рішення. Його зростання вказує на ефективність реалізованої політики, конкурентоспроможність і стійкість розвитку не тільки суб'єктів господарювання, але й всієї країни в цілому. Чим ефективніше функціонують підприємства, чим більше коштів вони акумулюють у своїй діяльності, тим більше засобів надходить до бюджету регіону, а також до державного бюджету у вигляді податків, штрафів і відрахувань. А це, у свою чергу, сприяє підвищенню рівня соціального забезпечення в країні [2].

Фінансовий стан підприємства характеризує система показників, що дозволяє оцінити наявність, розміщення й ефективність використання фінансових ресурсів.

Основними завданнями оцінювання фінансового стану підприємства є аналіз [5]:

- 1) ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами;
- 2) стану й динаміки ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- 3) рентабельності підприємства та його конкурентоспроможності;
- 4) стану підприємства на фінансовому ринку;
- 5) резервів підвищення рентабельності виробництва.

Щоб підтримувати фінансовий стан підприємства на належному рівні, фінансова діяльність підприємства має бути спрямованою на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової та кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів.

Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансової діяльності. Чим вищими є показники виробництва й реалізації продукції (робіт, послуг), нижчою є їх собівартість, тим вищою є рентабельність і більшим прибуток, тим кращим є фінансовий стан підприємства. І навпаки, у результаті недовиконання плану виробництва й реалізації відбувається збільшення собівартості продукції (робіт, послуг), зменшення витрат та суми прибутку і, як наслідок, погіршення фінансового стану підприємства і його платоспроможності [5].

Стійкий фінансовий стан, правильне регулювання фінансів, у свою чергу, позитивно впливають на виконання виробничих планів і забезпечення потреб виробництва необхідними ресурсами. На практиці нерідко бувають випадки, коли й у підприємств, що добре працюють, виникають фінансові ускладнення, що є спричиненими нераціональним розміщенням і використанням фінансових ресурсів. Саме тому фінансова діяльність як складова господарської діяльності є спрямованою на забезпечення планомірного надходження й витрат грошових ресурсів, виконання розрахункової дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власного та позикового капіталу й ефективного його використання.

Головним завданням є виявлення шляхів покращення фінансового стану за рахунок мобілізації внутрішніх резервів підприємства, явних і прихованих. Пошук резервів, що можуть бути використаними для покращення фінансового стану підприємства, здійснюють шляхом ґрунтовного аналізу всіх складових його діяльності [3].

Поліпшення фінансового стану підприємства можливе за рахунок збільшення вхідних і зменшення вихідних грошових потоків. Підвищення розмірів вхідних грошових потоків є можливим через:

- збільшення виручки від реалізації;
- продаж частини основних фондів;
- рефінансування дебіторської заборгованості.

Скорочення вихідних грошових потоків є можливим через:

- зниження витрат, які відносять на собівартість продукції;
- зниження витрат, які покривають за рахунок прибутку.

Основним заходом покращення фінансового стану є збільшення виручки від реалізації. Розмір виручки від реалізації залежить від:

- обсягів реалізації продукції;
- ціни одиниці реалізованої продукції [3].

Щоб збільшити обсяги реалізації, слід максимально активізувати збутову діяльність підприємства. Стимулювати збут можна різними методами. Бажаний результат можна отримати наданням знижок покупцям,

помірним зниженням цін, застосуванням масової реклами. Не існує для всіх підприємств єдиного рецепту збільшення обсягів реалізації. Тип заходів залежить від особливостей конкретного підприємства та вибраної ним стратегії маркетингу.

Одним із важливих шляхів поліпшення фінансового стану є мобілізація внутрішніх резервів через здійснення:

- реструктуризації активів підприємства;
- сукупності заходів, що є пов'язаними зі зміною структури та складу активів балансу;
- перетворення на грошову форму наявних матеріальних і фінансових активів підприємства [4].

Внутрішні резерви підприємства складаються з явних і прихованих. Виявлення явних резервів здійснюють через ліквідацію втрат окремих видів ресурсів, перевищення норм їх витрачання. Особливу увагу необхідно звернути на приховані резерви. Прихованими резервами є частина капіталу, що не є ніяк відображеною в балансі. Розмір прихованих резервів балансу дорівнює різниці між балансовою вартістю окремих майнових об'єктів підприємства та їх реальною вартістю. Шляхами поліпшення фінансового стану підприємства через виявлення прихованих резервів є здача в оренду основних фондів, що є не вповні використовуваними у робочому процесі; використання зворотного лізингу. Одним із основних напрямів пошуку резервів є зменшення вихідних грошових потоків через зниження собівартості продукції та витрат, джерелом покриття яких є прибуток [1].

Таким чином, поліпшення фінансового стану підприємства можливе шляхом підвищення результативності розміщення та використання ресурсів підприємства. При цьому забезпечується розвиток виробництва чи інших сфер діяльності через зростання прибутку й активів за збереження платоспроможності та кредитоспроможності. Задовільний фінансовий стан є найважливішою характеристикою діяльності підприємства, що свідчить про конкурентоспроможність підприємства та його потенціал у діловому співробітництві, оцінює, якою мірою гарантовано економічні процеси підприємства та його партнерів за фінансовими й іншими стосунками.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Галушко А. В.

Література: 1. Белінська О. В. Сутність фінансового потенціалу підприємства / О. В. Белінська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – № 4. – С. 267–271. 2. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз : навч. посіб. / Б. Є. Грабовецький. – Київ : Центр навчальної літератури, 2009. – 256 с. 3. Карпенко Г. В. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства / Г. В. Карпенко // Економіка держави. – 2008. – № 12. – С. 61–62. 4. Марцин В. С. Надійність, платоспроможність та фінансова стійкість – основні складові оцінки фінансового стану підприємства / В. С. Марцин // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – № 7. – С. 26–29. 5. Рзаєв Г. І. Фінансовий потенціал підприємства та напрями його оцінки / Г. І. Рзаєв, О. В. Жовтівська // Вісник ОНУ ім. І. Мечникова. – 2014. – № 2. – С. 49–56.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ АВТОМОБИЛЬНЫЕ ПЕРЕВОЗКИ

УДК 336.74:061.1

Баяраа А. А.

Студент 4 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проанализированы особенности международных автомобильных перевозок. Определены преимущества и недостатки таких перевозок.

Ключевые слова: транспорт, автомобильные перевозки, перевозчики, пассажиры, правовой режим, международные соглашения, международные автомобильные перевозки.

Анотація. Проаналізовано особливості міжнародних автомобільних перевезень. Визначено переваги та недоліки таких перевезень.

Ключові слова: транспорт, автомобільні перевезення, перевізники, пасажирів, правовий режим, міжнародні угоди, міжнародні автомобільні перевезення.

Annotation. The features of international road transport. The advantages and disadvantages of such shipments.

Keywords: transport, road transport, carriers, passengers, legal regime, international agreements, international road transport.

Транспорт является важным средством связи между экспортером и импортером. Цель транспортировки – своевременная доставка груза в конечный пункт назначения в хорошем состоянии. От уровня организации перевозок зависит качество перевозочного процесса, надежность и экономичность перевозок, а также удобство пользования системой перевозок и конкурентоспособность организации-перевозчика на международном рынке транспортных услуг.

Исследованием особенностей международных перевозок и автомобильных перевозок в частности занимаются Довгерт А. С., Кисель В. И., Логвинова Н. С., Спиваченко И. Ю., Тюрина Н. М., Карвацкий Н. С., Шкурупий А. В. и др.

Целью написания статьи является теоретическое исследование особенностей международных автомобильных перевозок.

Международными перевозками называют перемещение грузов или пассажиров с помощью любого вида транспорта из пункта отправления в пункт назначения, находящиеся на территориях разных стран или на территории иностранного государства [1].

Каждый вид транспорта имеет свои преимущества и недостатки и в тех или иных случаях наиболее выгодную сферу применения. Выделяют шесть основных факторов, влияющих на выбор вида транспорта: время доставки, частота отправок груза, надежность соблюдения графика доставки, способность перевозить различные грузы, способность доставки груза в любую точку территории, стоимость перевозки. Выбирая средство доставки конкретного товара, отправители учитывают до шести факторов одновременно. Так, если отправителя интересует скорость, его основной выбор сосредотачивается на воздушном или автомобильном транспорте. Если его цель – минимизировать расходы, выбор ограничивается водным и трубопроводным транспортом. Множество преимуществ связано с использованием автомобильного транспорта, чем и объясняется рост его доли в объеме перевозок. Однако, окончательный вывод о варианте доставки грузов основывается на технико-экономических расчетах [1].

В состав автомобильного транспорта входят предприятия автомобильного транспорта, осуществляющие перевозку пассажиров, грузов, багажа, почты, авторемонтные и шиноремонтные предприятия, подвижной состав автомобильного транспорта, транспортно-экспедиционные предприятия, а также автовокзалы и автостанции, учебные заведения, ремонтно-строительные организации и социально бытовые учреждения, другие предприятия, учреждения и организации независимо от форм собственности, обеспечивающие работу автомобильного транспорта (ст. 30 Закона Украины «О транспорте») [2].

Преимуществами автомобильного транспорта являются высокая доступность, большая маневренность и гибкость, высокая скорость доставки груза, возможность использования различных маршрутов и схем доставки, высокая сохранность груза, возможность его отправки маленькими партиями, а также широкий выбор перевозчика [1; 3].

Однако, автомобильный транспорт имеет и ряд недостатков, среди них низкая производительность, зависимость от погодных и дорожных условий, относительно высокая себестоимость перевозок на большие расстояния, низкий уровень эксплуатационных показателей.

Наиболее активно автомобильный транспорт используют для перевозки грузов в / из стран Восточной и Западной Европы, СНГ и Турции, а также в качестве составляющей смешанных перевозок.

Международные перевозки пассажиров и грузов автомобильным транспортом осуществляются:

- а) автомобильным транспортом общего пользования в соответствии с договором перевозки;
- б) ведомственным и индивидуальным автомобильным транспортом для собственных нужд их владельцев;
- в) перевозчиками – нерезидентами Украины.

Конвенцию о договоре международной перевозки грузов (КГС) (Convention relative au contrat de transport international des marchandises par rout – CMR, 19 мая 1956 г., Женева) считают основной в сфере автомобильного транспорта. В то же время в Берне состоялась конференция по Конвенции по международной перевозке грузов железнодорожным транспортом (КИМ). В указанную Конвенцию первыми вошли страны Западной и Центральной Европы. Советский Союз присоединился к Конвенции о договоре международной перевозки грузов в 1983 г., и с 1 августа 1986 г. международные перевозки грузов советским автомобильным транспортом регулировались этой Конвенцией.

Действие Конвенции 1956 г. распространяется и на Украину. Договор регулирует перевозки грузов автомобильным транспортом между двумя государствами, если по крайней мере одно из них является участником Конвенции. Такой прием способствует распространению сферы применения унифицированного режима перевозок, установленного Конвенцией. Нормы последней имеют императивный характер [4].

До сих пор отсутствует глобальный международный договор, регламентирующий международные перевозки людей. Именно поэтому они осуществляются на основе двусторонних соглашений. Следует отметить, что страны СНГ 9 октября 1997 г. заключили Конвенцию о международных автомобильных перевозках пассажиров и багажа.

Международные перевозки автомобильным транспортом осуществляют в случае:

- регистрации транспортных средств;
- осуществления допуска (лицензирования) для выполнения международных перевозок;
- обеспечения сертификации транспортных средств;
- получения разрешения на осуществление международных перевозок;
- выполнения таможенных процедур;
- страхования ответственности перевозчика;
- соблюдения условий труда и отдыха экипажей транспортных средств;
- визовой поддержки работы водителя [1].

Перевозки, предусмотренные в правительственных соглашениях о международном автомобильном сообщении, могут выполняться только перевозчиками, которые, согласно внутреннему законодательству своей страны, допущены к осуществлению международных перевозок. Автотранспортные средства, осуществляющие международные перевозки, должны иметь национальный регистрационный и отличительный знаки. Перевозка грузов осуществляется по документам, форма которых должна соответствовать общепринятым международным образцам [5].

При выполнении международных перевозок резиденты Украины должны иметь разрешение стран, по территории которых будет осуществляться перевозка; лицензионную карточку на транспортное средство; свидетельство о регистрации транспортного средства; сертификат соответствия безопасности движения, экологической безопасности и энергосбережения требованиям стран, по территории которых будет осуществляться перевозка; разрешение по согласованию условий и режимов перевозки в случае превышения весовых или габаритных ограничений (в случае перевозки грузов) и список пассажиров при регулярных и маятниковых перевозках.

Конструкция и техническое состояние транспортных средств, использующихся при выполнении международных перевозок, должны отвечать требованиям законодательства Украины и страны, разрешение на проезд по территории которой получил владелец транспортного средства. В транспортном средстве, предназначенном для международных перевозок опасных грузов, кроме документов, подтверждающих их соответствие общим требованиям, должны быть документы о допуске к перевозкам таких грузов. В транспортном средстве, предназначенном для международных перевозок скоропортящихся грузов, дополнительно должны быть документы о допуске к перевозкам таких грузов.

На территории Украины должны выполняться требования установки и использования на транспортных средствах, предназначенных для международных перевозок, контрольных приборов (тахографов) регистрации

режимов труда и отдыха водителей, предусмотренные законодательством стран, на территории которых выполняются перевозки. Договор перевозки груза автотранспортом подтверждается накладной на перевозку груза, удостоверяющей принятие груза перевозчиком, но не являющейся товарораспорядительным документом.

Осуществление автомобильных перевозок оплачивается по тарифу из расчета за перевозку одной тонны груза в зависимости от расстояния.

Предусмотрены также надбавки, скидки и штрафы в соответствии с установленной платой (тарифом) [4].

Таким образом, автомобильный транспорт занимает особое место среди других способов перевозок. По своей природе он мобильнее и менее зависит от внешних факторов. Преимуществами автомобильного транспорта являются высокий уровень маневренности, сравнительно высокая скорость движения. Доставка груза осуществляется от склада грузоотправителя до склада грузополучателя без перегрузок на промежуточных станциях.

Научный руководитель – канд. юрид. наук, доцент Суц Е. П.

Литература: 1. Тюріна Н. М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : навч. посіб. / Н. М. Тюріна, Н. С. Карвацька. – Київ : Центр навч. літ., 2013. – 408 с. 2. Про транспорт [Электронный ресурс] : Закон України від 10.11.1994 № 232/94-ВР. – Режим доступа : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80>. 3. Козак Ю. Г. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств : навч. посіб. / Ю. Г. Козак, Н. С. Логвинова, І. Ю. Співаченко. – Київ : Центр навчальної літератури, 2006. – 792 с. 4. Довгерт А. С. Міжнародне приватне право. Особлива частина : підручник / За ред. А. С. Довгерта, В. І. Кисіля. – Київ : Алерта, 2013. – 400 с. 5. Козак Ю. Г. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / За ред. Ю. Г. Козака, Н. С. Логвинової, К. І. Ржепішевського. – Київ : Центр навчальної літератури, 2010. – 288 с.

ПРОБЛЕМЫ ЗАЩИТЫ ПРАВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В УКРАИНЕ

УДК 347.77/78(477)

Белевцов Д. Э.

Студент 3 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Исследована сущность интеллектуальной собственности как определяющей экономико-правовой категории информационного общества. Определены основные проблемы защиты прав интеллектуальной собственности в Украине. Предложены меры по усовершенствованию регулирования отношений интеллектуальной собственности, способствующие созданию надежной системы охраны и защиты прав интеллектуальной собственности в Украине.

Ключевые слова: интеллект, информационное общество, интеллектуальная собственность, интеллектуальный капитал, рынок интеллектуальной собственности.

Анотація. Досліджено сутність інтелектуальної власності як визначальної економіко-правової категорії інформаційного суспільства. Визначено основні проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Запропоновано заходи щодо вдосконалення регулювання відносин інтелектуальної власності, що сприятимуть створенню надійної системи охорони та захисту прав інтелектуальної власності в Україні.

Ключові слова: інтелект, інформаційне суспільство, інтелектуальна власність, інтелектуальний капітал, ринок інтелектуальної власності.

Annotation. Investigated the essence of intellectual property as a defining economic-legal category of the information society. The main problems of protection of intellectual property rights in Ukraine. Measures to improve the regulation of intellectual property relations, contributing to the creation of a reliable system of protection and enforcement of intellectual property rights in Ukraine.

Keywords: intellect, information society, intellectual property, intellectual capital, intellectual property market.

Интеллектуальная собственность, охраняемая в современных условиях в большинстве стран мира, является одним из самых мощных факторов влияния во всех областях развития общества. Несмотря на заметный прогресс, достигнутый в последние годы в сфере законодательного обеспечения правовой охраны интеллектуальной собственности, по мнению международных экспертов, ее несовершенство все еще препятствует созданию в Украине эффективной системы защиты прав интеллектуальной собственности.

Целью написания статьи является рассмотрение основных проблемных аспектов в сфере правового механизма защиты прав интеллектуальной собственности в Украине.

Изучением этого вопроса занимаются многие украинские ученые и исследователи, среди них Сиденко В., Мельник О., Бернатович О., Хрусталева В., Дубинский М. и др.

По данным Украинского центра экономических и политических исследований им. А. Разумкова (УЦЭПИ), наиболее серьезными проблемами охраны интеллектуальной собственности в Украине являются охрана компьютерных программ и баз данных (по мнению 65 % опрошенных УЦЭПИ экспертов), защита от недобросовестной конкуренции (55,6 %), охрана знаков для товаров и услуг (52,1 %), а также охрана производителей аудиовизуальной продукции (50 %) [2].

Усиление защиты прав интеллектуальной собственности в Украине связано с приведением законодательства Украины к законодательству Европейского Союза в соответствии с Общегосударственной программой адаптации законодательства Украины к законодательству Европейского Союза, утвержденной Законом Украины от 18 марта 2004 г.

В Украине в настоящий момент не обеспечена должным образом защита биотехнологических изобретений. Сроки охраны прав интеллектуальной собственности на определенные объекты (промышленные образцы, сорта растений) не отвечают соответствующим срокам в Европейском Союзе. Кроме того, гражданско-правовые и таможенные средства защиты требуют усовершенствования в соответствии с требованиями Директив Европейского Союза от 29 апреля 2004 г. об обеспечении соблюдения прав интеллектуальной собственности и Регламента Европейского Союза от 22 июля 2003 г. о таможенных мерах в отношении товаров, нарушающих право интеллектуальной собственности [3].

Отсутствие должного законодательного регулирования и ненадлежащий контроль выполнения действующего законодательства приводит к проблемам в деятельности организаций коллективного управления правами авторов, исполнителей, производителей фонограмм, которые в соответствии с мировым опытом должны играть определяющую роль в обеспечении защиты авторского права и смежных прав. Формальное заключение договоров или их отсутствие между организациями коллективного управления, ненадлежащее выполнение условий этих договоров, отсутствие надлежащей отчетности вопреки требованиям Закона и постановлений Кабинета Министров Украины от 18 января 2003 г. № 71 и № 72 приводит не только к нарушению прав собственника интеллектуальной собственности, но и государства в целом.

Не менее важно обеспечить совершенствование законодательства Украины по охране промышленных образцов и полезных моделей. Имеют место случаи получения охранных документов на промышленные образцы, полезные модели, товарные знаки, изобретения, объекты авторского права, права на которые принадлежат другим лицам. Это приводит к сужению таможенного контроля товаров, содержащих объекты права интеллектуальной собственности. Несоответствие или противоречие нормам Европейского Союза действующего законодательства приводит к нарушению прав владельца интеллектуальной собственности. Так, в принятом Верховной Радой 16 ноября 2006 г. Законе Украины «О внесении изменений в Таможенный кодекс Украины относительно содействия защите прав интеллектуальной собственности при перемещении товаров через таможенную границу Украины» были исключены из таможенного контроля полезные модели, изобретения, промышленные образцы, что не согласуется с положениями Регламента Европейского Союза [5]. В связи с принятием Закона «Об информации» требует совершенствования правовая охрана служебной конфиденциальной информации, коммерческой тайны, ноу-хау. Это связано, в первую очередь, с тем, что Закон не устанавливает четко сам порядок реализации защиты информации и ответственность должностных лиц за отсутствие средств защиты. Законодательством должным образом не урегулирован вопрос порядка привлечения к ответственности и защиты фирменных наименований, стоимостной оценки имущественных прав интеллектуальной собственности, их отражения в бухгалтерском учете. Не определен порядок охраны прав на рационализаторские предложения, породы животных, а также на фольклор, народные художественные промыслы, традиционные знания и др. Такое упущение дает возможность не только физическим и юридическим лицам нарушать права на объект интеллектуальной

собственности, но и отдельным государствам решать социальные вопросы. Так, Китай на выпуске национальной атрибутики Украины не только создает рабочие места, но и получает доход в бюджет.

Требует более четкого урегулирования механизм использования объектов права интеллектуальной собственности, включая объекты, созданные полностью или частично за счет средств государственного бюджета и других централизованных средств. Это, прежде всего, повлияет на цивилизованное формирование рынка интеллектуальных достижений [5].

Несмотря на активизацию усилий правоохранительных органов Украины по обеспечению защиты прав интеллектуальной собственности, общий уровень правонарушений в этой сфере остается высоким, что является основанием для обвинения Украины в низких стандартах обеспечения защиты прав интеллектуальной собственности, особенно в плане аудиовизуальной продукции и программного обеспечения.

Для полноценной защиты права на интеллектуальную собственность должна быть внедрена более эффективная защита прав на результаты научных исследований от их несанкционированного использования. В последнее время имеет место присвоение результатов научной работы в форме фиктивного соавторства. Также нередки случаи публикации работниками государственных структур от своего имени результатов, содержащихся в научно-аналитических материалах, представленных подчиненными организациями; передачи (экспорта) интеллектуальных достижений, созданных за государственные средства, за пределы Украины; воспроизведения результатов научных работ без ссылки на авторов или несанкционированной их публикации и др.

Низкие стандарты защиты интеллектуальной собственности в Украине в значительной степени определяются недостатком квалифицированных специалистов в этой сфере, поскольку это требует довольно большого объема специфических знаний. К сожалению, лишь с 2000 г. в этом вопросе стали появляться некоторые позитивные сдвиги.

Характерным для Украины является также недооценка в обществе значимости защиты прав интеллектуальной собственности. Такое явление в значительной мере является следствием культурно-нравственного наследия прошлого, когда в обществе преобладала государственная собственность на результаты творчества, а достижения в научной и культурной сферах считались достоянием всего народа. Это, прежде всего, означает, что деформация правовых понятий у значительной части граждан поддерживается неприхотливостью их требований к качеству предложения, что является нормой для малообеспеченных слоев населения.

Бесспорно, созданная нормативно-правовая база в целом решает вопросы предоставления защиты прав на объекты интеллектуальной собственности, связанные с их использованием. Однако, целый ряд положений в правовом аспекте действующего гражданского законодательства еще не урегулирован.

Важнейшими направлениями усовершенствования действующей нормативно-правовой базы являются:

- трансформация отечественного законодательства в сфере интеллектуальной собственности с учетом мирового опыта, его гармонизация с международными нормами и стандартами;
- совершенствование национальной системы охраны и защиты прав интеллектуальной собственности с учетом международных норм, принципов внедрения действенного механизма реализации этих норм;
- предотвращение несанкционированного использования объектов интеллектуальной собственности;
- разработка и принятие отдельных законодательных актов по таким объектам: географические обозначения, коммерческая тайна, породы животных, биотехнологии, репрография, техника связи;
- создание необходимых предпосылок для функционирования цивилизованного рынка объектов интеллектуальной собственности, внедрение эффективного механизма коммерциализации интеллектуальной собственности и новых форм его использования (франчайзинга, передачи в залог, опционных соглашений, лизинговых и рейтинговых договоров), нормативного обеспечения оценки стоимости нематериальных активов;
- стимулирование создания и быстрого ввода в хозяйственный оборот новых объектов права интеллектуальной собственности, коммерциализация запатентованных научно-технических достижений, государственная поддержка изобретательства, новаторства и творческого интеллектуального труда;
- активизация процессов создания негосударственных организаций по вопросам охраны прав интеллектуальной собственности, содействие общественным инициативам правообладателей, заинтересованных в охране и защите своих прав;
- формирование у населения правовой культуры, уважения к правам на объекты интеллектуальной собственности [5].

Таким образом, в Украине существуют проблемы, связанные с защитой прав и экономических интересов субъектов инновационного процесса и созданием надлежащих социально-экономических условий для развития цивилизованного рынка интеллектуальной собственности. Решение этих проблем будет способствовать станов-

лению развитого информационного общества, цивилизованному развитию отечественной экономики и росту благосостояния населения.

Научный руководитель – канд. юрид. наук, профессор Сергиенко В. В.

Литература: 1. Охорона інтелектуальної власності в Україні: проблеми й розв'язання [Електронний ресурс] // Центр Разумкова. – Режим доступа : http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=163. 2. Дубинський М. Роздуми про розвиток інтелектуальної власності / М. Дубинський // Інтелектуальна власність. – 2009. – № 4. – С. 62–65. 3. Капіца Ю. Напрями адаптації законодавства України у сфері охорони інтелектуальної власності до законодавства Європейського Союзу / Ю. Капіца // Право України. – 2005. – № 1. – С. 66–70. 4. Про авторське право і суміжні права [Електронний ресурс] : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. – Режим доступа : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>. 5. Паладій М. Совершенствование национального законодательства в сфере интеллектуальной собственности / М. Паладій // Интеллектуальная собственность. – 2005. – № 1. – С. 4–8. 6. Про охорону прав на зазначення походження товарів [Електронний ресурс] : Закон України від 16.06.1999 № 752-XIV. – Режим доступа : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/752-14>.

ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ОСНОВНЫХ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА ВВП ВЕЛИКОБРИТАНИИ

УДК 303.725.33:330.55(410)

Беликов М. П.

Студент 4 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрены факторы, влияющие на объем валового внутреннего продукта (ВВП) Великобритании, определен характер их взаимосвязи. Разработана и проанализирована многофакторная регрессионная модель объема ВВП. Определены наиболее значимые факторы влияния на объем ВВП. Полученная эконометрическая модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: валовой внутренний продукт (ВВП), экспорт, платежный баланс, уровень безработицы, многофакторная модель, эконометрический анализ, статистическая значимость.

Анотація. Розглянуто фактори, що впливають на обсяг валового внутрішнього продукту (ВВП) Великої Британії, визначено характер їх взаємозв'язку. Розроблено та проаналізовано багатфакторну регресійну модель обсягу ВВП. Визначено найбільш значущі фактори впливу на обсяг ВВП. Отриману економіетричну модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: валовий внутрішній продукт (ВВП), експорт, платіжний баланс, рівень безробіття, багатфакторна модель, економіетричний аналіз, статистична значущість.

Annotation. The factors affecting the volume of Gross Domestic Product (GDP) UK, defined the nature of their relationship. Develop and analyze multi-factor regression model of GDP. Identify the most important factors of influence on GDP. The resulting econometric model is tested for statistical significance.

Keywords: gross domestic product (GDP), exports, balance of payments, unemployment, multifactor model, econometric analysis, statistical significance.

Важной характеристикой экономики любого государства является валовой внутренний продукт – макроэкономический показатель, отражающий рыночную стоимость всех конечных товаров и услуг, произведенных во всех отраслях экономики на территории государства для потребления, экспорта и накопления, вне зависимости от национальной принадлежности использованных факторов производства [5]. На сегодняшний день экономика Великобритании является одной из самых эффективных. Согласно данным МВФ, по показателю ВВП она занимает пятое место в мире. Валовой внутренний продукт определяет развитие экономики Великобритании в целом, а стабильный его рост требует повышенного внимания, поскольку может послужить источником ценной информации для экономических аналитиков.

Целью написания статьи является анализ факторов влияния на объем ВВП Великобритании, построение эконометрической модели зависимости динамики объема ВВП от этих факторов с применением эконометрических методов исследования, а также экономическая интерпретация полученных результатов.

Основными факторами, влияющими на объем ВВП Великобритании, являются инвестиции в основной капитал, платежный баланс, цена на нефть, уровень безработицы, курс фунта к доллару, экспорт товаров и услуг. Используем для анализа именно эти факторы.

Инвестиции в основной капитал могут повлечь за собой изменение уровня ВВП, так как инвестиции в основные фонды способствуют росту материального производства. Платежный баланс страны отражает все внешнеэкономические операции между экономикой страны и экономикой других стран, произошедшие за определенный период времени. Поэтому его сальдо непосредственно может отражаться на экономическом развитии. Цены на основные виды сырья, такие как нефть, могут служить признаком появления инфляционного давления на экономику. Согласно закону Оукена, существует связь между ростом безработицы и потерями ВВП. Также существует прямая зависимость между изменением показателя ВВП и валютного курса: девальвация валюты ведет к повышению конкурентоспособности товаров и услуг на рынке. Увеличение экспорта товаров и услуг способствует увеличению их чистого экспорта, что ведет к росту ВВП.

В качестве результативной переменной определим y – объем ВВП, млн фунтов. Также рассмотрим: x_1 – инвестиции в основной капитал, млн фунтов; x_2 – платежный баланс, млн фунтов; x_3 – цена на нефть, долл. за баррель; x_4 – уровень безработицы, тыс. чел.; x_5 – курс фунта к доллару, долл. за 1000 фунтов; x_6 – экспорт товаров и услуг, млн фунтов. Исходные данные представлены в табл. 1 [2].

Таблица 1

Данные для оценки факторов влияния на объем ВВП Великобритании

Период	Объем ВВП, млн фунтов	Инвестиции в основной капитал, млн фунтов	Платежный баланс, млн фунтов	Цена на нефть, долл. за баррель	Уровень безработицы, тыс. чел.	Курс фунта к доллару, долл. за 1000 фунтов	Экспорт товаров и услуг, млн фунтов
	y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6
1	2	3	4	5	6	7	8
2010 кв. 1	400001,00	62848,00	-9978,00	76,60	2526,00	1559,90	105297,00
2010 кв. 2	403217,00	63255,00	-9025,00	78,67	2488,00	1491,20	111480,00
2010 кв. 3	405186,00	66358,00	-12501,00	78,10	2470,00	1550,10	111051,00
2010 кв. 4	405570,00	66709,00	-11541,00	87,96	2503,00	1581,10	116544,00
2011 кв. 1	408601,00	66784,00	-3271,00	109,13	2483,00	1601,40	123294,00
2011 кв. 2	409994,00	64297,00	-4593,00	117,24	2540,00	1631,10	124902,00
2011 кв. 3	413292,00	66123,00	-9728,00	111,97	2664,00	1610,90	123776,00
2011 кв. 4	413921,00	67047,00	-8618,00	109,64	2684,00	1572,40	125107,00
2012 кв. 1	414835,00	68591,00	-6782,00	118,39	2633,00	1571,00	127596,00
2012 кв. 2	414099,00	66608,00	-9569,00	104,99	2582,00	1582,80	124400,00
2012 кв. 3	418255,00	66263,00	-6993,00	110,38	2542,00	1580,00	126378,00
2012 кв. 4	418024,00	66759,00	-10539,00	109,95	2529,00	1605,70	123360,00
2013 кв. 1	420779,00	66409,00	-7408,00	112,23	2541,00	1552,20	128616,00
2013 кв. 2	423282,00	67689,00	-7042,00	102,88	2527,00	1535,70	132766,00
2013 кв. 3	427197,00	69748,00	-6980,00	109,74	2488,00	1540,30	132436,00
2013 кв. 4	429922,00	71237,00	-12803,00	110,63	2348,00	1618,80	127221,00
2014 кв. 1	432660,00	71650,00	-9275,00	108,20	2212,00	1654,90	127006,00
2014 кв. 2	436128,00	73542,00	-6332,00	110,70	2074,00	1682,90	128706,00
2014 кв. 3	438985,00	74887,00	-9476,00	101,90	1959,00	1669,80	127375,00
2014 кв. 4	441939,00	74982,00	-9319,00	71,98	1862,00	1582,40	130341,00

Окончание табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8
2015 кв. 1	443957,00	76004,00	-10792,00	55,40	1827,00	1514,60	127883,00
2015 кв. 2	446626,00	77186,00	-4737,00	63,43	1852,00	1532,00	130342,00
2015 кв. 3	448623,00	77086,00	-8939,00	51,66	1749,00	1549,20	127337,00
2015 кв. 4	451260,00	77043,00	-12205,00	43,60	1690,00	1517,30	125985,00

Эконометрический анализ был проведен с использованием пакета статистического анализа Statgraphics. В результате обратного отбора были определены значимые факторы, ими оказались x_2 , x_4 , x_6 . Для факторов x_1 , x_3 , x_5 не характерно значительное влияние на изменение результативного признака y . На первом этапе отбора целесообразно отсеять переменную x_3 так как ее значение равно 0,4853. Далее исключаем переменную x_5 , P -значение которой равно 0,609. Исключается переменная x_1 , P -значение которой равно 0,1971. Оставшиеся переменные имеют P -значения, меньше 0,05. Все вычисленные значения t_p больше табличных, поэтому можно говорить о статистической значимости модели.

Проверим гипотезы относительно значимости параметров уравнения множественной регрессии. Рассчитанные значения F -критерия Стьюдента модели множественной регрессии больше табличных, что свидетельствует о статистической значимости параметров модели.

Полученная модель имеет вид:

$$y = 356130 - 0,821421 x_2 - 31,5388 x_4 + 1,12644 x_6.$$

Свободный член a_0 (356130) показывает, какое значение имел бы объем ВВП при нулевых значениях факторных признаков.

Исходя из анализа коэффициентов регрессии, можно говорить, что при увеличении платежного баланса на 1 млн фунтов объем ВВП уменьшится на 0,821421 млн фунтов при других равных условиях. При увеличении уровня безработицы на 1 тыс. чел. объем ВВП уменьшится на 31,5388 млн фунтов, что подтверждает связь между ростом безработицы и потерями в ВВП. При увеличении экспорта товаров и услуг на 1 млн фунтов объем ВВП увеличится на 1,12644 млн фунтов.

Полученная модель имеет коэффициент детерминации 97,6 %, что означает, что факторы x_2 , x_4 , x_6 на 97,6 % описывают изменчивость результативного признака y . Отсюда следует, что включенные в модель факторы являются статистически значимыми, как и сама модель.

Далее необходимо проверить наличие мультиколлинеарности, найдя для этого коэффициенты парной корреляции (табл. 2).

Таблица 2

Определение коэффициентов парной корреляции

	y	x_2	x_4	x_6
y	1	0,5660	-0,6451	-0,9514
x_2	0,5660	1	-0,3017	-0,4397
x_4	-0,6451	-0,3017	1	0,4102
x_6	-0,9514	-0,4397	0,4102	1

В данном случае все парные коэффициенты имеют парные коэффициенты корреляции $|r| < 0,7$, что свидетельствует об отсутствии мультиколлинеарности между ними. Наибольшее влияние на результативный признак имеет переменная x_6 , которая при построении модели первой войдет в уравнение регрессии.

Рассчитаем значения β -коэффициентов с использованием коэффициентов парной корреляции для анализа рейтинга факторов модели и составим уравнение регрессии в стандартизованном виде:

$$t_y = 0,53t_{x_2} - 0,86t_{x_4} - 0,57t_{x_6}.$$

Анализируя значения β -коэффициентов, можно сделать вывод о том, что наибольшее влияние на результативный признак (объем ВВП) имеет фактор x_4 (уровень безработицы), причем при его увеличении объем ВВП уменьшается. Влияние платежного баланса и экспорта товаров и услуг примерно одинаково.

Для исследования гетероскедастичности используем тест ранговой корреляции Спирмена. Поскольку расчетный коэффициент ранговой корреляции ($= 0,44$) меньше табличного значения ($= 2,07$), то гипотеза об отсутствии гетероскедастичности принимается.

Для выявления автокорреляции используем критерий Дарбина–Уотсона, который в этой модели равен 1,09. Поскольку $d_L = 1,101 > 1,09$, то в модели присутствует положительная автокорреляция.

Необходимо проверить общее качество уравнения множественной регрессии. Так как расчетное значение критерия ($= 270,6$) больше табличного ($((0,05; 3; 20) = 3,10$), то нулевая гипотеза отклоняется, построенная модель статистически значима. Эту модель можно использовать для объяснения зависимости результативного признака от факторных признаков.

Таким образом, представленная модель учитывает основные факторы, влияющие на объем ВВП. Ее следует использовать только для описания зависимости между результативным признаком и факторными признаками. В модели присутствует положительная автокорреляция, из-за чего ухудшаются прогнозные качества модели, и ее не рекомендуется использовать для прогнозирования.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярец Л. М.

Литература: 1. Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели : учеб. пособие / Л. М. Малярец. – Харьков : ХНЭУ, 2013. – 154 с. 2. Economy [Электронный ресурс] // Office for National Statistics. – Режим доступа : <https://www.ons.gov.uk/economy>. 3. Алехина Н. М. Анализ факторов роста ВВП в условиях кризиса [Электронный ресурс] / Н. М. Алехина // Современные наукоемкие технологии. – Режим доступа : <http://www.top-technologies.ru/ru/article/view?id=25658>. 4. Новичков А. В. Методы прогнозирования динамики валового внутреннего продукта / А. В. Новичков // Проблемы прогнозирования. – 2007. – № 3. – С. 154–158. 5. Радигс А. И. Анализ современного состояния ВВП в ряде стран [Электронный ресурс] / А. И. Радигс, В. А. Юзукаева, Г. Ф. Файдрахманова // Международный научно-исследовательский журнал. – Режим доступа : <http://research-journal.org/economical/analiz-sovremennogo-sostoyaniya-vvp-v-ryade-stran/>.

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 657.421.3

Беліченко Ю. О.

Магістрант 1 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто різні підходи до визначення сутності нематеріальних активів. Проведено порівняльний аналіз визначення поняття «нематеріальні активи» різними авторами.

Ключові слова: підприємство, активи, нематеріальні ресурси, ліцензія, економіка, нематеріальні активи (НМА), роялті, економічна категорія, оцінювання нематеріальних активів.

Аннотация. Рассмотрены различные подходы к определению сущности нематериальных активов. Проведен сравнительный анализ определения понятия «нематериальные активы» различными авторами.

Ключевые слова: предприятие, активы, нематериальные ресурсы, лицензия, экономика, нематериальные активы (НМА), роялти, экономическая категория, оценка нематериальных активов.

Annotation. Different approaches to defining the essence of intangible assets. A comparative analysis of the definition of «intangible assets» by various authors.

Keywords: enterprise, assets, intangible resources permit, economy, intangible assets (ITA), royalties, economic category, valuation of intangible assets.

Поняття «нематеріальні активи» є певною мірою новим, маловивченим і не вповні запровадженим до господарської практики України. Метою написання статті є визначення сутності нематеріальних активів, а також аналіз підходів до їх оцінювання.

Сучасна практика господарювання потребує врахування вартості інтелектуального продукту. Нематеріальні активи (НМА) є досить важливим об'єктом бухгалтерського обліку на провідних підприємствах світу, адже саме їх наявність значною мірою визначає конкурентоспроможність. На відміну від підприємств розвинених країн, в українській практиці існує безліч проблем, пов'язаних із оцінюванням і відображенням в обліку цих активів.

Сутність нематеріальних активів досліджують у своїх працях багато вчених. Кожний із них висловлює своє бачення цієї економічної категорії. Наявність різних точок зору стосовно поняття нематеріальних активів подано в табл. 1 [2–4].

Таблиця 1

Тлумачення сутності поняття «нематеріальні активи» різними авторами

Автор	Поняття «нематеріальні активи»
Покропивний С. Ф.	Автор зазначає, що нематеріальні активи виникають унаслідок володіння правами на об'єкти інтелектуальної власності або на обмежені ресурси для використання в господарській діяльності з метою отримання прибутку. Автор акцентує увагу на правах власності, але не враховує всі складові нематеріальних активів, що є передбаченими в П(С)БО 8 «Нематеріальні активи»
Краївська І. А.	Довгострокові активи, що не мають фізичної субстанції, але мають вартість. Автор підкреслює, що активи не існують фізично, але мають вартість [2]
Польова Т. В.	Автор визначає нематеріальні активи як різні права, що мають цільове призначення, реальну вартість і здатність приносити їх власнику (користувачу) прибуток або іншу користь [3]
Лепетан І. М.	Автор визначає нематеріальні активи як частину інтелектуального капіталу підприємства, що є створеною самостійно або залученою зі сторони та здатною приносити економічну вигоду [4]

Незважаючи на певні розбіжності щодо складових нематеріальних активів, точки зору авторів практично збігаються в частині визначення особливостей їх використання.

Окремі види нематеріальних ресурсів подано на рис. 1.

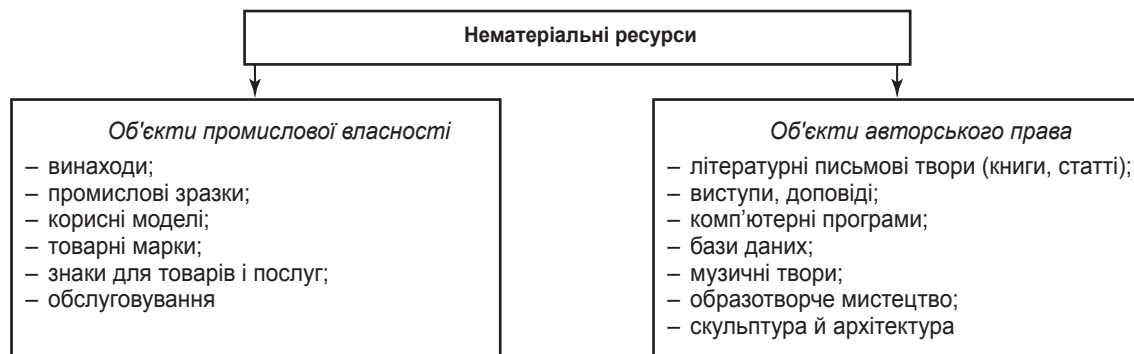

Рис. 1. Види нематеріальних ресурсів

Відтак основними компонентами, що характеризують нематеріальні активи, є відсутність матеріально-речовинної структури, використання протягом тривалого періоду часу, реальна участь у фінансово-економічних процесах.

Господарський кодекс України (ст. 139 «Майно у сфері господарювання») визначає, що нематеріальні активи можуть бути залученими до складу майна, мають вартісне визначення, є вироблюваними чи використовуваними в діяльності суб'єктів господарювання та відображуваними в їх балансі або врахованими в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів.

Водночас Цивільним кодексом України визначено, що результати інтелектуальної творчої діяльності та інші об'єкти права інтелектуальної власності створюють цивільні права та обов'язки.

У законодавчій базі України передбачено два підходи до визначення нематеріальних активів, що й відображено в табл. 2.

Таблиця 2

Визначення нематеріальних активів

Бухгалтерський підхід
Згідно із П(С)БУ 8 «Нематеріальні активи» п. 4 нематеріальними активами є немонетарні активи, що не мають матеріальної форми, можуть бути ідентифіковані та утримуються підприємством для використання протягом більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік) для виробництва, торгівлі, у адміністративних цілях чи для надання в оренду іншим особам. Згідно із МСФО 38 нематеріальними активами є немонетарні активи, що не мають фізичної субстанції та можуть бути ідентифіковані. Під ідентифікацією активів розуміють визнання активів як відокремлюваних один від одного об'єктів бухгалтерського обліку. Йдеться про те, що актив можна продати, обміняти, здати в оренду та відчужувати / передавати будь-яким іншим засобом без втрати економічних вигід, які є ним генерованими. Усі активи, що є на балансі, піддаються ідентифікації; винятком є гудвіл
Податковий підхід
Згідно із Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» нематеріальними активами є об'єкти інтелектуальної, у тому числі промислової, власності, а також інші аналогічні права, що є визнаними в порядку, установленому відповідним законодавством; об'єктом права власності платника податку

Такі підходи зумовляють відмінності в податковому і бухгалтерському обліках щодо термінів використання нематеріальних активів і процедур нарахування амортизації (методів, термінів нарахування, моменту закінчення). При цьому загальне значення поняття нематеріальних активів у різних країнах практично не відрізняється.

Ознаками віднесення активів до нематеріальних є:

- відсутність матеріальної форми;
- тривалість використання (понад один рік);
- контроль у результаті минулих подій;
- можливість ідентифікації;
- утримання підприємством для використання, а не як інвестиції;
- складність визначення величини майбутнього прибутку від їх використання;
- технічне старіння.

Облік нематеріальних активів є складним при оцінюванні, оскільки неможливо розробити єдину методику розрахунку цінності для кожного об'єкта нематеріального активу.

Оцінювання майна здійснюють із застосуванням методів оцінювання, що є складовими частинами методичних підходів або результатом комбінування кількох методичних підходів, а також оцінювальних процедур (табл. 3).

Таблиця 3

Порівняльна характеристика методичних підходів до оцінювання

Підхід	Визначення	Переваги	Недоліки
Витратний	Розрахунок витрат на відтворення нематеріального активу	Дозволяє відобразити фактично здійснені витрати підприємства	Отримана за допомогою такого методу оцінка рідко відповідає дійсній вартості активів за умов ринку
Порівняльний	Порівняння оцінюваного об'єкта нематеріального активу з аналогічними об'єктами на ринку	Дозволяє врахувати при оцінюванні унікальність кожного об'єкта	Складність отримання інформації для проведення розрахунків. Складність розрахунків, що може відбитися на достовірності отриманого результату
Доходний	Урахування планованих економічних вигід від використання об'єкта активу надалі	Універсальність	Складність отримання інформації для проведення розрахунків. Певний суб'єктивізм, що є обумовленим ймовірнісною природою передбачуваних прибутків

У табл. 4 подано пріоритетні підходи до оцінювання нематеріальних активів [5].

Кожний із цих підходів має свою методологію, і тому за їх одночасного використання підприємство отримує різні значення оцінки нематеріальних активів. Щоб уникнути цього, слід використовувати порівняльний аналіз оцінювання вартості нематеріальних активів. Це дасть змогу більш достовірно визначити вартість об'єкта нематеріальних активів.

Таким чином, нематеріальні активи є досить складною категорією. Їх сутність залежить від потреб управління, аналізу й галузевих особливостей діяльності підприємства. Використання нематеріальних активів у діяльності підприємства має безліч переваг і сприяє збільшенню прибутковості суб'єкта господарювання. Тому підпри-

емствам слід більш активно залучати, ефективніше використовувати та обліковувати нематеріальні активи із застосуванням досвіду розвинених зарубіжних країн.

Таблиця 4

Підходи до оцінювання нематеріальних активів

Підхід	Види нематеріальних активів
Затратний	– права на об'єкти інтелектуальної власності, доходи від реалізації яких є прогнозованими з низькою ймовірністю; – права на об'єкти інтелектуальної власності, що забезпечують отримання доходу через інші активи; – інформаційні ресурси, що не мають аналогів на ринку; – технічні бібліотеки, що не мають аналогів на ринку; – дозвіл на користування ресурсами, що є державною власністю
Порівняльний	– інформаційні ресурси, що мають аналоги, плата за які проявляється на ринку; – технічні бібліотеки та сховища книжок, плата за які проявляється на ринку; – договори комерційної концесії
Доходний	– права на об'єкти інтелектуальної власності, на які склалися ринкові ставки роялті або паушальні платежі; – права на об'єкти інтелектуальної власності, що є втіленими в нові (удосконалені) знаряддя праці, предмети праці, технології, засоби організації виробництва і товарів кінцевої потреби; – дозвіл державними органами користуватися преференціями окремим учасникам ринку; – сприятливі договори оренди; – сприятливі договори страхування; – сприятливі контракти на постачання

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Васильєв О. В.

Література: 1. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] : Закон України від 18.10.1999 № 242. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>. 2. Крайівська І. А. Облік у зарубіжних країнах : конспект лекцій / І. А. Крайівська. – Харків : ХНАМГ, 2009. – 244 с. 3. Польшова Т. В. Облік, аудит і аналіз нематеріальних активів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Польшова Тетяна Володимирівна. – Харків, 2006. – 19 с. 4. Лепетан І. М. Облік і контроль нематеріальних активів у науково-дослідних господарствах: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Лепетан Інна Михайлівна. – Київ, 2010. – 23 с. 5. Бондаренко О. С. Визнання нематеріальних активів у вітчизняній та зарубіжній практиці господарювання [Електронний ресурс] / О. С. Бондаренко, М. С. Гончаренко // Ефективна економіка. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=255>. 6. Скрынко С. Л. Оценка интеллектуальной собственности и нематериальных активов / С. Л. Скрынко, А. Г. Мендрул, В. С. Ларцев. – Киев : Эксперт-Л, 2009. – 310 с.

САНКЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

УДК 341.65

Бердишев В. О.

Студент 2 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто особливості застосування політики санкціонування стосовно держави-агресора згідно із нормами міжнародного права. Проаналізовано застосування санкцій стосовно Російської Федерації як держави-агресора.

Ключові слова: економічні відносини, санкції, Україна, Європейський Союз, репресалії, реторсії, Російська Федерація.

Аннотация. Рассмотрены особенности применения политики санкционирования в отношении государства-агрессора согласно нормам международного права. Проанализировано применение санкций в отношении Российской Федерации как государства-агрессора.

Ключевые слова: экономические отношения, санкции, Украина, Европейский Союз, репрессалии, реторсии, Российская Федерация.

Annotation. Features of the application authorization policy regarding aggressor state under international law. Analyzed the use of sanctions against Russia as an aggressor state.

Keywords: economic relations, sanctions, Ukraine, European Union, reprisals, negative consequences, Russian Federation.

Історично склалося, що війни в світі періодично повторюються. Утискаються права держав, погіршуються економічні, політичні та суспільні умови життя, страждають люди. Деякі країни не в змозі протистояти нападу ззовні, інші не мають навіть ресурсів для цього. Тому світове співтовариство зробило спробу запровадити заходи примусових обмежень, щоб домогтися зміни політичного напрямку дій країни-агресора. Ці заходи називають санкціями.

Спочатку санкції розглядали як самодопомогу. Але, ураховуючи, що міжнародні відносини поступово ускладнювалися, виникла необхідність у більш тісній інтеграції держав. Була створена система міжнародних організацій і держав, що є регульованою у визначених статуті межах. Санкції застосовувалися до держави, що порушила норми міжнародного права. Головним органом, який вирішує питання санкціонування, є Організація Об'єднаних Націй (ООН).

Відповідно до норм міжнародного права санкціями є примусові заходи як збройного, так і незбройного характеру, застосовувані суб'єктами міжнародного права в установленій процесуальній формі у відповідь на правопорушення задля його припинення, поновлення порушених прав і забезпечення відповідальності правопорушника [1]. Відтак санкції є елементом норми права, застосовуванням стосовно правопорушника, що передбачає наслідки для суб'єкта, який здійснив замах на права іншого суб'єкта [2].

Тема санкцій у міжнародному праві турбує весь світ ось уже кілька років поспіль, хоча це питання розроблялося багатьма вченими ще до кардинального загострення деяких політичних питань сучасної політики. Серед вчених, які приділяли увагу цьому питанню, Менжинський В. І., Тункин Г. І., Василенко В. А., Нешатаева Т. Н., Жданов Ю. Н., Колосов Ю. М. та ін.

Відповідно до норм міжнародного права підставою для застосування санкцій є відхилення попереджень про припинення неправомірних дій і поштовх до виконання законних домагань потерпілих суб'єктів щодо відновлення прав. Для того щоб прийняти акт про реторсії, необхідно довести факт заподіяння шкоди інтересам держави в цілому, а не окремим особам [1].

Статут ООН суворо визначив рамки примусу. Вони є обмеженими економічними та фінансовими рамками і суворо забороняють застосовувати силу або загрожувати нею. Винятками є лише два випадки: самооборона й застосування сили на підставі ст. 41 і 42 гл. VII «Дії щодо загрози миру, порушення миру та актів агресії» Ради Безпеки ООН.

У міжнародному праві виділяють індивідуальні санкції (у порядку самодопомоги) і колективні (здійснюються за допомогою міжнародних організацій), які, у свою чергу, поділяють на реторсії, репресалії, розрив або призупинення дипломатичних відносин, самооборону.

Реторсії – це обмежувальні заходи, що є прийнятими державою у відповідь на аналогічні дії іншої держави, що завдають економічної чи моральної шкоди першій державі. Якщо держава не порушила норми міжнародного права, але до неї застосовано реторсії, то реторсії не є санкціями. Відтак реторсіями є застосування заходів у відповідь, на підставі не порушення міжнародного права [3].

Факторами реторсії є обмеження ввезення продукції з держави, що порушила норми міжнародного права (імпорту), підвищення митних зборів, здійснення торгівлі з цією державою за допомогою введення системи квот і ліцензій, підвищення податкових платежів. Наслідком реторсії також може бути націоналізація власності держави, що порушила закон.

Репресалії – це відповідні примусові заходи, що є спрямованими на обмеження прав іншої держави, яка вчинила правопорушення. Сучасне міжнародне право забороняє озброєні репресалії (інтервенції, блокади тощо), які розглядають як акти агресії [3].

Репресалії поділяють на денонсації – відмова від попередньо ухвалених договорів між країнами, повне їх анулювання; невизнання, коли держава не визнає ситуації або дії, що є неправомірними з точки зору міжнародного права.

Видом санкцій також є розрив або призупинення дипломатичних відносин. Для цих заходів характерним є постійне або тимчасове припинення дипломатичних зв'язків із країною-порушником [4].

Самообороною є вид санкцій, за яким застосовуються збройні заходи проти країни-порушника, описані в Статуті ООН. Існують два види самооборони: необхідна (примусові заходи стосовно морських і повітряних суден, що вторглися на територію держави), яка не є агресією, і самооборона від агресії (відбиття атак з боку країни-агресора) [3].

Існують також санкції, що вводяться колективно, за допомогою міжнародних організацій. Колективні заходи застосовують, аби запобігти загрози світового характеру та знешкодити країну-агресора. Але вони можуть бути втіленими не тільки задля припинення агресії, але й для запобігання міжнародному збройному конфлікту.

Нині для забезпечення світового порядку Європейське співтовариство застосовує індивідуальні санкції проти Російської Федерації. Україна також ввела зустрічний пакет санкцій стосовно Росії. Уряд України з 10 січня 2016 р. вводить повну заборону на ввезення певних товарів з Російської Федерації. Ембарго буде діяти до 5 серпня або до скасування Росією санкцій на українські продовольчі товари. Київ застосував санкції після того, як Російська Федерація скасувала домовленість щодо зони вільної торгівлі з Україною з 1 січня 2016 р. Уряд Росії з 1 січня 2016 р. залучив Україну до переліку країн, з яких заборонено ввезення сільгосппродукції, сировини і продовольства. Крім того, під заборону потрапили практично всі продукти, які завозяться в Україну з Російської Федерації: макарони, риба і всі без винятку морепродукти, кондитерські вироби, лікєро-горілчані вироби, пиво, кондитерські вироби, м'ясо, шоколад і шоколадні цукерки, продукти дитячого харчування, плавлені сири, сигарети з фільтром, жувальна гумка, корми для собак і кішок і деякі інші продовольчі товари. Але уряд України запевнює, що вплив на український роздріб від цієї заборони є незначним, оскільки російська продукція буде замінена українськими аналогами.

У структурі зовнішньої торгівлі імпорту з Росії за цими групами в 2015 р. був незначним і не мав істотного впливу на торговельний баланс України та Росії. Наприклад, за 2015 р. імпорту м'яса з Росії мав не перевищувати показник в 0,5 млн у. о. у грошовому вираженні. Основою імпорту з Росії, як і раніше, були енергоносії (на них припадало понад 70 % імпорту з Російської Федерації). Говорити про суттєві коливання цін на ці види продуктів в роздріб не доводиться. Для українських виробників ця заборона має скоріше позитивний характер, оскільки дає їм можливість заповнити своєю продукцією нішу, що звільнилася на світовому ринку.

31 липня 2016 р. спливає термін дії секторальних обмежувальних заходів (так званих економічних санкцій) проти Російської Федерації, введених Європейським Союзом для протидії загрозам територіальній цілісності та незалежності України, а 23 червня 2016 р. спливає термін дії санкцій проти Криму.

25 квітня 2016 р. відбудеться зустріч представників альянсу G5 (Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Німеччина і Франція), на якій прийматимуть рішення про продовження або скасування санкцій проти Російської Федерації. Як стверджує авторитетне українське видання «Фокус», «... консенсус за ними всередині Європейського Союзу може опинитися під загрозою. Зокрема, йдеться про Італію та Угорщину, що традиційно мають тісні економічні зв'язки з Російською Федерацією» [4].

На зустрічі в Брюсселі між П. Порошенком і лідерами Європейського Союзу, що відбулася 17 березня, Президент України закликав не послаблювати санкції. Чи дійсно санкції відіграють таку важливу роль?

Санкції проти Російської Федерації є дуже важливими для уникнення ескалації конфлікту. Пакет Мінських угод, прийнятий 5 вересня 2014 р. в Мінську, що передбачає припинення бойових дій і мирне врегулювання ситуації на території Донецької та Луганської областей України, є стримуючим фактором для Російської Федерації. Про наслідки накладених на країну-агресора санкцій красномовно свідчить занепад російської економіки. Санкції є спрямованими на зменшення присутності російських підприємств на європейському ринку: понад 50 компаній потрапили до списку. Сполучені Штати почали видобуток нафти, що призвело до обвалу цін на цей вид палива і девальвації карбованця. Оскільки Російська Федерація залежить від поставок палива до Європейського Союзу, цей економічно-політичний хід з боку Вашингтона відіграв вагомий роль у обвалі російської економіки. Ще задовго до війни Російська Федерація почала політику імпортозаміщення, що певною мірою підтримує її стабільність на внутрішньому ринку.

Міжнародно-правові санкції – це примусові заходи, що є застосовуваними суб'єктами міжнародного права для збереження світового порядку та уникнення ескалації конфліктів у світовому співтоваристві. Це стримуючий фактор, що допомагає регулювати політичну поведінку країн на міжнародній арені, засіб відновлення порушених прав з боку потерпілого і покарання країни-порушника. Санкції – це ефективний механізм відновлення справедливості.

Таким чином, вирішення проблеми між Україною і Російською Федерацією засноване на трьох складових: військовій, економічно-політичній та інформаційно-ідеологічній. Без введення санкцій подальший хід подій для всього світу важко було б передбачити. Але слід зазначити, що санкції вводяться у разі спроби порушення світового порядку, що тягне за собою багато негативних наслідків. Санкції слід розглядати та вивчати із ура-

хуванням сучасного правопорядку. Маємо надії на світле майбутнє, зумовлені намаганнями політиків зберегти стабільність у світі.

Науковий керівник – старший викладач Цукан О. М.

Література: 1. Санкции в международном праве [Електронний ресурс] // Онлайн библиотека. – Режим доступу : <http://readbookz.com/pbooks/book-33/ru/chapter-1633/>. 2. Панов В. П. Международное уголовное право / В. П. Панов. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 320 с. 3. Понятие международно-правовых санкций [Електронний ресурс] // Studme. – Режим доступу : http://studme.org/1499052815938/pravo/sanktsii_mezhdunarodnom_prave. 4. США и пять стран Европы поддержали продление санкций против России [Електронний ресурс] // Фокус. – Режим доступу : <https://focus.ua/country/350427/>.

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 657.62

Білоус П. М.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано особливості аналізу фінансових ресурсів суб'єктів господарювання за сучасних умов. Запропоновано шляхи ефективного вдосконалення методики аналізу формування й використання фінансових ресурсів підприємств.

Ключові слова: підприємство, метод, фактор, фінансові ресурси, фінансова стійкість.

Аннотация. Проанализированы особенности анализа финансовых ресурсов субъектов хозяйствования в современных условиях. Предложены пути эффективного совершенствования методики анализа формирования и использования финансовых ресурсов предприятий.

Ключевые слова: предприятие, метод, фактор, финансовые ресурсы, финансовая устойчивость.

Annotation. The features of the analysis of the financial resources of undertakings in the current situation. Ways of effectively improving the method of analysis of formation and use of financial resources of enterprises.

Keywords: enterprise, method, factor, financial resources, financial stability.

За умов нестабільної економічної та фінансової ситуації в Україні важливим є застосування сучасних механізмів та ефективних методів управління діяльністю підприємства в процесі вирішення питань фінансування необхідного обсягу витрат і забезпечення позитивної динаміки фінансових результатів.

Актуальність дослідження є зумовленою необхідністю більш детально розглянути оцінювання фінансових ресурсів підприємства, а саме джерел формування його оборотних і необоротних активів, а також основні джерела прибутку та фактори, що на них впливають.

Метою написання статті є дослідження теоретичних аспектів аналізу фінансових ресурсів, виявлення факторів, що впливають на розмір фінансових ресурсів підприємства, та розробка стратегії забезпечення ефективності діяльності суб'єкта господарювання.

У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі нині немає єдиної точки зору щодо сучасного визначення фінансових ресурсів, їх складу, методів впливу на ефективність господарювання і на кінцеві результати діяльності підприємств. У своїх наукових працях питанню дослідження методів оцінювання фінансових ресурсів приділяють увагу Бланк І. О., Вовк В. М., Гаврилова А. Н., Комаринець С. О., Боронос В. В., Савицька Г. В., Шеремет А. Д. та ін.

У США широкого розповсюдження набула модель Дюпона. Цей метод уперше був застосований компанією «DuPont» на початку XX століття. Це факторний аналіз, тобто метод виділення основних факторів, що впливають на ефективність діяльності підприємства. Такими факторами є рентабельність продажу, оборотність активів, показник фінансового важеля. Значущість цих факторів є пояснюваною тим, що вони узагальнюють усі сторони фінансово-господарської діяльності підприємства, його статичну та динамічну, бухгалтерську звітність. Перший фактор узагальнює звітність про фінансові результати підприємства, другий – актив балансу, третій – пасив балансу [2].

Із застосуванням формули моделі Дюпона (1) маємо :

$$ROE = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Виручка}} \times \frac{\text{Виручка}}{\text{Активи}} \times \frac{\text{Активи}}{\text{Власний капітал}}; \quad (1)$$

$$ROE = ROS \times Koa \times LR; \quad (2)$$

де ROE (Return On Equity) – рентабельність власного капіталу, інтегральний показник ефективності діяльності підприємства, який вказує на величину одержаного прибутку в розрахунку на одну гривню капіталу власників і є добутком трьох факторів:

ROS (Return On Sales) – рентабельності продажів;

Koa – коефіцієнта оборотності активів;

LR (Leverage ratio) – коефіцієнта капіталізації (коефіцієнта фінансового важеля).

Модель Дюпона показує вплив на рентабельність підприємства операційної діяльності (продажу), інвестиційної та фінансової діяльності. Ефективність системи продажів підприємства визначає безпосередньо рентабельність власного капіталу, а відтак й інвестиційну привабливість підприємства.

Основною перевагою моделі є простота розрахунку й аналізу. Недоліками моделі є те, що бухгалтерська звітність не є абсолютно надійним джерелом інформації про діяльність підприємства.

Широко застосовуваною є й об'єктивно орієнтована система інтегрального аналізу використання капіталу підприємства, що є запропонованою фірмою «Модернсофт». Вона є базованою на застосуванні комп'ютерної технології та спеціального пакету прикладних програм. Основою цієї концепції є подання моделі формування рівня рентабельності власного капіталу підприємства у вигляді сукупності взаємодіючих первинних фінансових блоків, що моделюють класи елементів, безпосередньо формують цей показник [1].

В аналітичній практиці підприємств України широко застосовують факторний метод фінансового аналізу, засіб ланцюгових підстановок, запропонований російськими вченими Гавриловою А. Н. та Поповим А. А. [2]. Вони пропонують застосовувати підхід ланцюгових підстановок для розрахунку впливу факторів у всіх типах детермінованих моделей. Цей метод дозволяє виявити вплив окремих факторів на зміну величини результативного показника шляхом поступової заміни базисної величини кожного факторного показника в обсязі результативного показника на фактичну у звітному періоді. Використання методу ланцюгових підстановок дозволяє виявити, зміна якого із факторів найбільше вплинула на зниження результативного показника. Цей метод дозволяє керівництву підприємства виявити проблемні місця діяльності та сконцентрувати на них свою увагу.

З 1980-х рр. набула популярності модель економічної доданої вартості (EVA), що є запропонованою Стюартом Б., Стерном Д. і запатентованою компанією Stern Stuart & Co. В основі лежить розрахунок показника економічної доданої вартості – EVA (Economic Value Added). Показник економічної доданої вартості (EVA) дозволяє проводити оцінювання поточних і майбутніх перспектив розвитку підприємств. Цей показник є широко запровадженим до практичного застосування для оцінювання діяльності фінансових установ як у США, так і деякими компаніями провідних європейських країн [2]. Вважають, що діяльність підприємства має для власників позитивний результат у разі, якщо підприємству вдалося отримати більше, ніж становить прибутковість вкладень, тобто при розрахунку EVA з суми прибутку віднімають не тільки плату за користування позиковим капіталом, але й за користування власними коштами. Підприємству необхідно забезпечувати такий рівень рентабельності, який дозволяє не тільки отримувати віддачу від інвестованого капіталу, що перевищує витрати на залучення капіталу, але й створювати додаткову вартість. Існує кілька засобів розрахунку економічної доданої вартості:

$$EVA = NOPAT - WACC \times IC, \quad (3)$$

де *NOPAT* – чистий операційний прибуток після сплати податків;
WACC – середньозважена вартість капіталу;
IC – інвестований капітал.

Ще одна методика розрахунку показника EVA має вигляд

$$EVA = (ROCE - WACC) \times CE, \quad (4)$$

де *ROCE* – рентабельність вкладеного капіталу (Return on Capital Employed);
CE – власні оборотні засоби (Capital Employed).

Якщо показник EVA вибрано підприємством як критерій оцінювання ефективності своєї діяльності, то завдання полягає в тому, щоб підвищити його значення. Для підвищення ефективності діяльності підприємства слід запроваджувати певні заходи:

- освоювати нові види продукції (робіт, послуг), нові ринки (нові сегменти ринку);
- ліквідувати збиткові або недостатньо прибуткові сфери діяльності;
- змінювати структуру капіталу для зменшення витрат на його залучення [1].

Дослідивши сутність показника економічної доданої вартості (EVA) та основні підходи до його розрахунку, можна зробити висновок, що цей показник є критерієм оцінювання прибутковості підприємства, що дозволяє власникам управляти інвестованим капіталом.

В Україні на практиці спеціалісти фінансових служб підприємств найчастіше проводять оцінювання ефективності використання фінансових ресурсів за допомогою системи фінансових коефіцієнтів. Такий підхід є апробованим практикою, має низку позитивних якостей і має право на практичне використання. Однією з переваг методу є його методологічна прозорість, тобто обчислення коефіцієнтів не потребує спеціальних математичних знань, і будь-яка особа, що достатньою мірою володіє економічною термінологією, може розібратися у значенні показників. Ця простота робить прийом коефіцієнтів наймасовішим. Але при визначенні, які ж коефіцієнти мають увійти до системи показників аналізу ефективності використання фінансових ресурсів, думки науковців є розбіжними [3].

Відтак керівництво будь-якого господарства має вибрати методику, яка б дозволяла ефективно здійснювати контроль за станом фінансових ресурсів і маневрувати у застосуванні власних коштів для забезпечення безперервного процесу діяльності.

Науковий керівник – канд. екон. наук, викладач Громика Р. П.

Література: 1. Бланк А. И. Управление использованием капитала / А. И. Бланк. – Киев : Ника-Центр ; Эльга, 2000. – 652 с. 2. Гаврилова А. Н. Финансы организаций (предприятий) / А. Н. Гаврилова, А. А. Попов. – М. : КноРус, 2007. – 608 с. 3. Комаринець С. О. Фінансова гнучкість підприємства в умовах невизначеності середовища [Електронний ресурс] / С. О. Комаринець // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/478>.

КОНФЛИКТЫ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ

УДК 005.574

Бобух А. В.

Студент 3 курса
факультета консалтинга и международного бизнеса ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проанализированы проблемы предупреждения и управления конфликтами в организации. Сформулированы основные направления профилактики деструктивных организационных конфликтов. Рассмотрены перспективы интеграции менеджерской и конфликтологической подготовки. Исследовано научно-методическое обеспечение конфликтологической составляющей в подготовке современного менеджера.

Ключевые слова: конфликт, стресс, стресс-менеджмент, организационный климат, конфликтологическая компетентность, кадровая политика.

Анотація. Проаналізовано проблеми попередження й управління конфліктами в організації. Сформульовано основні напрями профілактики деструктивних організаційних конфліктів. Розглянуто перспективи інтеграції менеджерської й конфліктологічної підготовки. Досліджено науково-методичне забезпечення конфліктологічної складової в підготовці сучасного менеджера.

Ключові слова: конфлікт, стрес, стрес-менеджмент, організаційний клімат, конфліктологічна компетентність, кадрова політика.

Annotation. The problems of prevention and conflict management in the organization. The basic directions of prevention of destructive organizational conflicts. The prospects for the integration of managerial and conflictological training. Studied scientific and methodological support conflictological component in the preparation of the modern manager.

Keywords: conflict, stress, stress management, organizational climate, conflict competence, personnel policy.

В условиях экономического кризиса важным является эффективное управление человеческими ресурсами организации. С одной стороны, в настоящее время происходит обогащение содержания труда, рост значимости самоконтроля, рост требований работников к организации труда, использования инновационных технологий. С другой стороны, социально-экономическая ситуация в Украине последних десятилетий характеризуется высоким уровнем социальной напряженности, что способствует возникновению конфликтных ситуаций в трудовых коллективах [1].

Приоритет в разработке феноменологических аспектов конфликта принадлежит зарубежным ученым, среди них Адлер А., Боулинг К., Дарендорф Р., Фрейд З., Хорни К. и др. В сфере социального управления конфликт рассматривают как фактор, препятствующий организационному и профессиональному развитию, в том числе и в условиях государственной службы (Дерлиен Г., Лоутон А., Роуз Э. и др.).

Целью написания статьи является определение основных условий и факторов успешной профилактики межличностных конфликтов в организациях.

Известно, что содержание труда определяет степень удовлетворенности индивида своей трудовой деятельностью и является ключевым фактором формирования благоприятного морально-психологического климата в организации. Морально-психологический климат подразумевает преобладающую и относительно устойчивую духовную атмосферу в организации, обуславливающую взаимодействие членов коллектива и их отношение к трудовой деятельности.

Причинами недовольства сотрудников может быть неудовлетворенность:

- уровнем материального вознаграждения;
- социально-психологическим климатом на предприятии;
- системой критериев оценки деятельности работников;
- режимом рабочего дня (ненормированный).

Причинами трудовых, организационных и межличностных конфликтов между работниками часто являются:

- личная неприязнь;
- возрастные различия;
- различия в социальном положении;

- различия в ценностных установках;
- неэффективная организация труда персонала [2].

Среди причин неэффективного взаимодействия оппонентов в процессе разрешения трудового или организационного конфликта на предприятии называют:

- низкий уровень конфликтологической компетентности большинства работников и руководителей;
- отсутствие системной работы по привлечению к урегулированию организационных и трудовых конфликтов специалистов по управлению персоналом, конфликт-менеджеров, медиаторов, конфликтологов;
- отсутствие кадровой технологии управления конфликтами и стрессами на предприятии.

Навыки управления конфликтами в трудовом коллективе являются важным управленческим инструментом в работе руководителя, поскольку осознанное применение соответствующих методов и приемов помогает формировать и развивать кадровый потенциал организации. Необходимо формировать конфликтологическую компетентность руководителей и работников, создавать кадровую технологию, способную предупредить возникновение социально-трудовых конфликтов.

Управление конфликтами в организации – это целенаправленные и системные воздействия руководителя по:

- устранению или минимизации причин конфликтов;
- коррекции стратегии поведения при конфликте;
- повышению уровня стрессоустойчивости персонала в сложных профессиональных ситуациях;
- понижению уровня конфликтности трудового коллектива в целом;
- повышению конфликтологической компетентности трудового коллектива [3].

Технология управления конфликтами должна базироваться на комплексном аудите специфики организационной среды, диагностике психологического климата в организации и быть направленной на формирование организационных условий, предупреждающих возникновение деструктивных конфликтных ситуаций. Эффективными методами управления конфликтами в организациях являются организационно-управленческие методы профилактики конфликтов, направленные на оптимизацию деятельности организационно-управленческой структуры, а также психологические методы профилактики межличностных конфликтов.

При управлении трудовым коллективом важным моментом для руководителя является гармонизация формального и неформального аспекта организационной структуры. Благоприятный психологический климат в коллективе способствует заинтересованности в успехе своей профессиональной деятельности и деятельности коллег, повышает мотивацию каждого сотрудника, а, следовательно, и результаты его работы и трудового коллектива в целом.

Социально-экономическими результатами применения технологии управления конфликтами и стрессами являются [4]:

- совершенствование организационной структуры управления;
- сокращение времени на реализацию управленческих решений, связанных с разрешением организационных конфликтов;
- сокращение численности управленческих работников;
- повышение уровня трудовой дисциплины;
- обеспечение соблюдения этических норм взаимодействия;
- улучшение социально-психологического климата в коллективе;
- обеспечение механизма обратной связи.

Очевидно, что в современных условиях уровень конфликтности и профессионального стресса в трудовом коллективе не уменьшается. Вместе с тем, навыки управления организационными конфликтами в трудовом коллективе являются важным управленческим инструментом в работе менеджера, поскольку осознанное применение соответствующих принципов, методов и технологий помогает формировать и развивать кадровый потенциал организации. Актуальной является проблема формирования конфликтологической компетентности руководителей и работников организации, создания кадровой технологии управления конфликтами и стрессами, направленной на профилактику возникновения деструктивных организационных и социально-трудовых конфликтов (табл. 1) [5].

В настоящее время предприятия функционируют в условиях жесткой конкуренции и быстро меняющейся рыночной ситуации. Поэтому им приходится концентрировать внимание не только на сфере производства, но и вырабатывать оптимальную кадровую стратегию.

Таблица 1

Этапы формирования конфликтологической компетентности

Этапы	Содержание
1	Определение экономических и социально-психологических целей, формирование методологической основы технологии управления конфликтами
2	1. Выявление потребностей в управлении конфликтами в организации. 2. Формирование принципов и направлений конфликтологической деятельности. 3. Определение основных направлений работы по реализации технологии управления организационными конфликтами
3	Реализация технологии управления конфликтами, анализ технологии управления конфликтами
4	1. Выявление ресурсов управления конфликтами. 2. Определение формы организации технологии управления профессиональным стрессом. 3. Создание модели конфликтологической компетентности и карты профессионального стресса работника. 4. Разработка программы профилактики и коррекции профессионального стресса. 5. Мониторинг результатов
5	Разработка методов стимулирования персонала к применению технологии управления конфликтами
6	1. Анализ результатов действия технологии. 2. Выявление проблемных зон. 3. Разработка новых кадровых стратегий, форм и социально-психологических методов управления
7	Мониторинг технологии управления конфликтами, оценка социально-экономической эффективности технологии управления конфликтами

Кадровая стратегия на предприятии состоит в определении путей развития компетенций персонала и призвана связать между собой многочисленные аспекты управления персоналом для стимулирования и оптимизации их влияния. При этом она должна отвечать таким основным требованиям:

- носить долгосрочный характер, поскольку изменение поведенческих и других установок требует длительного периода времени;
- учитывать влияние многих факторов и быть связанной со стратегией развития предприятия в целом.

Таким образом, формированием технологии профилактики и управления организационными и трудовыми конфликтами могут заниматься разные службы организации: руководство, служба управления персоналом, менеджер по персоналу, психолог, конфликт-менеджер, профсоюзный комитет. Поскольку конфликты в жизни предприятия неизбежны, нужно научиться управлять ими, опираясь на теоретические знания и опыт. Необходимо научиться предупреждать конфликты, совершенствуя организационную структуру и межличностные отношения. Возникающие изредка конфликты тогда будут по сути не негативным явлением, а стимулом для развития и стабильного функционирования организации.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Пилипенко С. Н.

Литература: 1. Лысков А. Ф. Человеческий капитал: понятие и взаимосвязь с другими категориями / А. Ф. Лысков // Менеджмент в России и за рубежом. – 2004. – № 6. – С. 3–11. 2. Щербакова О. И. Конфликтологическая культура личности специалиста: контекстный подход / О. И. Щербакова, А. А. Вербицкий. – М. : МГГУ, 2010. – 132 с. 3. Кудлай В. Г. Менеджмент персоналу підприємства. Практикум : навч. посіб. / В. Г. Кудлай. – Київ : КНЕУ, 2012. – 205 с. 4. Гагаринская Г. П. Профилактика конфликтных ситуаций в организации / Г. П. Гагаринская, О. Ю. Калмыкова, А. В. Гагаринский // Кадровик. Кадровый менеджмент. – 2008. – № 7. – С. 30–36. 5. Кибанов А. Я. Управление персоналом организации : учебник / Под ред. А. Я. Кибанова. – М. : Инфра-М, 2001. 6. Учадзе С. С. Педагогическое управление конфликтами в образовательном учреждении : монография / С. С. Учадзе. – Ставрополь : Ставропольское книжное изд-во, 2010. – 24 с.

ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

УДК 303.6:34(477)

Бойко І. О.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано питання права людини на інформацію у сучасному суспільстві. Обґрунтовано, що право на інформацію є регламентованим законодавчо, оскільки забезпечує зв'язок між державою та суспільством. Запропоновано шляхи ефективного удосконалення нормативно-правового регулювання реалізації права на інформацію в нашій країні.

Ключові слова: інформація, законодавство, суспільство, право на інформацію, правове регулювання.

Аннотация. Проанализированы вопросы права человека на информацию в современном обществе. Обосновано, что право на информацию является регламентированным законодательно, поскольку обеспечивает связь между государством и обществом. Предложены пути эффективного совершенствования нормативно-правового регулирования реализации права на информацию в нашей стране.

Ключевые слова: информация, законодательство, общество, право на информацию, правовое регулирование.

Annotation. Analyzed the issue of human rights to information in a modern society. Proved that the right to information is regulated by law, because it provides the link between the state and society. Ways of effectively improving the legal regulation of the right to information in our country.

Keywords: information, law, society, right to information, legal regulation.

Становлення України як правової держави, її вихід на світові ринки, у тому числі на ринок інформаційних ресурсів, потребує формування низки взаємопов'язаних нормативно-правових актів, законів і структур. Але часто законодавчі акти ухвалюють за досить обмежених проміжок часу, що призводить до розбіжностей між законами й підзаконними актами на користь останніх та відсутності механізмів їх реалізації. Унаслідок такого стихійного оперативного законодавчого процесу більшість інформаційних нормативно-правових актів мають винятково декларативний характер [1].

Конституційно-правові аспекти доступу громадян до інформації розглядають Поліковський М. Ф., Горбатюк С. Є., Нестеренко О. В., Коваль В. В., Кресіна І. О., Костецька Т. А. та ін.

Ще Шарль Луї де Монтеск'є відстоював позицію, що закони держави не є продуктом довільної діяльності законодавців, простою проекцією природних законів, а є результатом закономірного впливу різних факторів суспільного розвитку на законодавчий процес, на що має зважати законодавець. Нормативно-правове регулювання суспільних відносин у сфері прав і свобод людини й громадянина відповідає міжнародним та європейським стандартам і є здійснюваним на підставі законів України. Водночас рівень забезпечення інформаційних прав і свобод, зокрема права на доступ до інформації та на захист персональних даних є незадовільним. Більшість чинних законів і підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання інформаційних відносин, було прийнято до набрання чинності Конституції, і навіть зі значними змінами й доповненнями вони нині є не придатними для задоволення потреб суспільства. Така ситуація практично унеможливує реалізацію громадянами права на інформацію. Вважаємо за доцільне визначити основні напрями поліпшення нормативно-правового регулювання інформаційних відносин:

- 1) моніторинг відповідності між інформаційними підзаконними нормативно-правовими актами та законами;
- 2) розробка адекватної стратегії та концепції реформування інформаційного законодавства;
- 3) удосконалення нормативно-правової бази з питань забезпечення розвитку інформаційної сфери та прискорення її адаптації до європейських правових норм і стандартів;
- 4) удосконалення інституціонального механізму формування, координації та здійснення контролю за виконанням завдань розбудови інформаційного суспільства.

Вирішення проблемних аспектів неефективного законодавства на етапі становлення інформаційного суспільства в Україні сприятиме забезпеченню реального здійснення передбаченого Конституцією України права людини на свободу інформації.

Дослідження історичних джерел свідчать, що в усі часи інформація, дані, відомості, знання відігравали важливу роль у будь-якому суспільстві. Щодо ролі інформації в суспільних відносинах, у різних народів існували та існують вислови, що різняться у формулюваннях, але є подібними за змістом: «Хто володіє інформацією, той володіє світом», «Хто володіє інформацією, той володіє всім»; «Хто володіє інформацією, той володіє ринком».

Закріплене Конституцією України право на інформацію передбачено Законами України «Про звернення громадян» [2], «Про інформацію» [3], «Про доступ до публічної інформації» [4] та іншими нормативно-правовими актами. Відповідно до ст. 34 Конституції України [5] кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій розсуд. Складовими частинами цього права є право особистості давати згоду на збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про неї для соціально-економічних, культурних та інших соціальних цілей; право кожного громадянина на доступ до відомостей про себе (крім тих, що становлять захищену законом таємницю) в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах та організаціях; право кожного перевіряти достовірність інформації про себе та членів своєї родини; право спростовувати недостовірні відомості в судовому порядку; право вимагати вилучення будь-якої інформації про себе; право кожного на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням і поширенням недостовірної інформації про себе і членів родини (ст. 32) [4]; право на забезпечення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31) [4]; право на вільний доступ і поширення інформації про стан навколишнього середовища (екологічна інформація), про якість харчових продуктів і предметів побуту; право на правову інформацію; право знати свої права і обов'язки; право на вільний доступ до нормативно-правових актів, що їх визначають (ст. 57) [5]. Право на інформацію отримує визнання через закріплення його правомочності в Загальній декларації прав людини 1948 р., у Міжнародному пакті про громадянські й політичні права 1966 р., у Конституції України. Відтак правомочність пошуку, отримання, виробництва, передачі й розповсюдження інформації становить основний зміст аналізованого права.

Зміст права на інформацію є обумовленим його особливостями. Воно складається з різних видів операцій з інформацією у правовій формі, здійснюваних людиною в процесі участі в інформаційній взаємодії між суспільством і державою. Тут необхідно підкреслити активний характер цього права. Право на інформацію є таким, що припускає цілеспрямовані зусилля інформованих стосовно отримання вичерпної інформації, зокрема за допомогою вибору відповідних інформаційних каналів і виділення раціонального із загального інформаційного потоку. Сприйняття інформації завжди має творчий характер, є активним. Право на інформацію не може бути пасивним, оскільки надана, але не сприйнята людиною інформація взагалі не є для неї інформацією як такою і не свідчить про реалізацію права на інформацію. Громадянин має не бути пасивним одержувачем потоку інформації. Свобода інформації в цьому разі є гарантією індивідуального вибору джерел і характеру необхідної інформації. Активний пошук інформації є необхідним для розвитку особистості.

Законом України «Про інформацію» (ст. 5) [3] встановлено, що кожен має право на інформацію. Ним передбачено можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання і захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Відповідно до Закону право на інформацію охороняється законодавчо, держава гарантує всім суб'єктам інформаційних відносин рівні права і можливості доступу до інформації. Гарантованість права на інформацію є одним із принципів інформаційних відносин держави та суспільства. Установлено також певні юридичні гарантії. До гарантій права на інформацію належать обов'язок органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування інформувати про свою діяльність та прийняті рішення; створення у державних органах спеціальних інформаційних служб або систем, які б забезпечували в установленому порядку доступ до інформації; необхідність створення механізму доступу до інформації; установлення юридичної відповідальності за порушення законодавства про інформацію; здійснення державного контролю за додержанням законодавства про інформацію. До конституційних гарантій здійснення права на інформацію належать і положення ст. 57 Конституції [5], згідно з якими закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, установленому законом, не є чинними. Також ніхто не може обмежувати права особистості у виборі форм і джерел одержання інформації, за винятком випадків, передбачених законом. Право на інформацію охороняється законом. Суб'єкт права на інформацію може вимагати усунення будь-яких порушень його права. Зокрема, законодавством передбачено цивільні та кримінально-правові засоби захисту честі, гідності, ділової репутації, забезпечено можливість доведення неправдивості, невірності чи власного тлумачення поширених відомостей [5].

Таким чином, результати аналізу численних досліджень дають змогу сформулювати таке визначення: право на інформацію – це основне самостійне право, що дає юридично гарантовану можливість вільно шукати, одержувати, передавати й поширювати будь-яким законним засобом інформацію суспільно значущого характеру про будь-які процеси й явища об'єктивної дійсності.

Література: 1. Костецька Т. А. Право на інформацію в Україні / Т. А. Костецька. – Київ, 1998. – 39 с. 2. Про звернення громадян [Електронний ресурс] : Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>. 3. Про інформацію [Електронний ресурс] : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>. 4. Про доступ до публічної інформації [Електронний ресурс] : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>. 5. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

МІСЦЕ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗВИЧАЮ В МІЖНАРОДНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

УДК 341:346(477)

Бойченко О. В.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано поняття правового звичаю в контексті міжнародного економічного права України. Визначено його місце у сучасному законодавстві. Окреслено перспективи застосування звичаю в правових відносинах у контексті українського законодавства.

Ключові слова: законодавство, договір, нормативно-правовий акт, правова система, міжнародно-правовий звичай, міжнародне економічне право.

Аннотация. Проанализированы понятия правового обычая в контексте международного экономического права Украины. Определено его место в современном законодательстве. Определены перспективы применения обычая в правовых отношениях в контексте украинского законодательства.

Ключевые слова: законодательство, договор, нормативно-правовой акт, правовая система, международно-правовой обычай, международное экономическое право.

Annotation. Analyzed the concept of legal custom in the context of international economic law of Ukraine, its place in modern law. Prospects of the use of custom in legal relations in the context of Ukrainian legislation.

Keywords: law, contract, legal act, the legal system, international legal custom, international economic law.

У сучасній правовій системі України одним із найважливіших елементів системи джерел права є правовий звичай. Він виник на початку формування міждержавних відносин і є одним із найдавніших джерел права. Звичай вплинув на розвиток українського права, і багато звичаїв закріплено в правових нормах. Відтак дослідження цього елемента комплексу джерел права є актуальним, як і кілька століть тому, за часів формування.

Метою написання статті є дослідження місця правового звичаю в міжнародному економічному праві та доцільності його застосування в Україні.

Звичаєве право на різних етапах розвитку української держави вивчали такі вчені, як Кушинська Л. А., Хачатуров Р. Л., Сав'як О. В. та ін. Важливими є дослідження Усенка І. Б., що є присвяченими правовому звичаю як джерелу права. Правові звичаї більш вузької спеціалізації, що застосовуються в різних галузях права, таких як кримінальне, сімейне, міжнародне, також знайшли своє відображення в законодавстві. Конституційне право наразі вважають найбільш дослідженою галуззю застосування, тому вчені визначили етапи становлення та роз-

витку конституційно-правового звичаю в Україні, класифікували ці звичаї, визначили їх функції. Існує багато досліджень застосування правового звичаю в міжнародній торгівлі та його місця у системі сучасного міжнародного приватного права [4].

Так, на думку Сав'як О. В., звичаєм є усталене, стійке правило поведінки, що склалося в результаті багаторазового застосування в певній сфері суспільних відносин, але яке не є встановленим законодавством [2].

Науковці розрізняють кілька видів правових звичаїв залежно від їх характеру та функцій: міжнародні торговельні звичаї, місцеві звичаї, звичаї національної меншини, звичаї ділового обороту, звичаї торговельного мореплавства, банківські звичаї, звичаї війни. За територією дії всі звичаї можна класифікувати на внутрішньодержавні й міжнародні. За засобом фіксації розрізняють звичаї, що є зафіксованими у відповідних документах, та звичаї, що не є зафіксованими у відповідних документах [2]. Тривалий час нормативно-правовий акт вважали майже єдиним джерелом права і формою права, але нині поряд із ним правовий звичай також є закріпленим у законодавстві. Закріпленими як форми права є такі його види: звичай ділового обороту, національний звичай, торговельний звичай (ст. 7 Цивільного кодексу України, ст. 11 Сімейного кодексу України, ст. 4 Господарського процесуального кодексу та ст. 438 «Про порушення законів та звичаїв війни» Кримінального кодексу України).

Аналіз законодавчих актів дозволяє виділити кілька ознак звичаю як джерела права.

1. Є правилом поведінки, загальновизнаним для всіх членів суспільства, що склався як наслідок багаторазового використання.
2. Може застосовуватися постійно, але в документах може бути не закріпленим.

Передача нормативного повідомлення, закладеного у звичаєвій поведінці, відбувається найчастіше не через закріплення та подальше цілеспрямоване поширення записаного тексту серед невизначеного кола осіб, як у випадку із законом, а шляхом безпосереднього сприйняття поведінкового зразка зайнятими в одній і тій самій сфері діяльності. Найчастіше суб'єкт права дізнається про існування звичаєвої норми не із нормативного документа, а через зіткнення з її носіями, безпосередньо спостерігаючи за її застосуванням на практиці. Розвиток засобів зв'язку суттєво розширив можливості такого зіткнення, але тільки просторово, а не за колом осіб.

Невизначеність і незакріпленість норм, що містяться в правовому звичаї, відкривають можливості для довільного тлумачення. Звідси виникає можливість різноманітної й навіть суперечливої судової практики за однорідними справами. Можливість застосування звичаїв у сучасних реаліях є найбільш цікавим аспектом вивчення правових звичаїв.

Щодо питання співвідношення звичаєвого права й законодавства в правовій системі суспільства, необхідно, створюючи нові закони, співставляти їх із чинними правовими звичаями, що мають слугувати певною основою для законів.

Для української правової системи не є характерним пряме посилення та звертання до міжнародно-правового звичаю як самостійного внутрішнього джерела міжнародного права, бо основний Закон України – Конституція – не містить прямих вказівок на правовий звичай.

Незважаючи на відсутність офіційного визначення поняття міжнародно-правового звичаю (міжнародного звичаю), існують випадки, коли національне законодавство застосовує це джерело для вирішення окремих питань і надає йому допоміжного значення стосовно формально фіксованих нормативних актів.

Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 6 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність» суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності при складанні тексту зовнішньоекономічного договору можуть використовувати відомі міжнародні звичаї тільки тоді, коли це не заборонено прямо й у виключній формі цим та іншими законами України [3]. У Законі «Про міжнародне приватне право», окрім ч. 1 ст. 4, відсутні посилення на можливість застосування міжнародних звичаїв.

Згідно із ч. 2 ст. 7 Цивільного кодексу України, «звичай, що суперечить договору або актам цивільного законодавства, у цивільних відносинах не застосовують».

Ставлення українського законодавства до міжнародних торговельних звичаїв і звичаїв торговельного мореплавства як до норм вторинного плану поширюється і на міжнародні звичаї в цілому.

Наприклад, у ст. 71 Кодексу торговельного мореплавства України закріплено звичай, згідно із яким капітан судна має право віддати тіло померлого моря, якщо судно тривалий час перебуває у відкритому морі і тіло не може бути збереженим [5]. Однак фіксація звичаю в законодавчих документах не є обов'язковою.

Джерелом регулювання зовнішньоекономічної діяльності із міжнародними торговельними звичаями (до яких належать, зокрема, Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торговельної палати (Інкотермс) 1936–2010 рр., Уніфіковані звичаї та правила документарних акредитивів, Керівні зауваження до стандартних форм документарного акредитива, Міжнародні правила з інкасо тощо.

Варто зауважити, що міжнародні торговельні звичаї є основою так званого торговельного права, створеного Міжнародним комерційним співтовариством задля ефективного та швидкого регулювання відносин учасників

міжнародного торговельного обороту. До джерел міжнародного економічного права належать загальні принципи права, що є визнаними всіма чи більшістю країн, що беруть активну участь у міжнародній торгівлі; типові закони, що розробляються на міжнародному рівні як моделі для національних нормативних актів із певного питання; рішення міжнародних комерційних арбітражів; типові проформи та контракти; кодекси поведінки; рекомендаційні документи міжнародних організацій. Однак, існують норми звичаєвого походження, що доповнюють національне право і є застосовуваними у разі обумовлення їх застосування в договорі чи наявності прогалин у регулюванні відповідних відносин у національному законодавстві.

Звичай може застосовуватися у відносинах, що є регульованими законодавством, але він має не суперечити законодавству або договору між сторонами. Якщо розглядають норму права, що регулює окремий вид правових відносин та правовий звичай, судовий орган, у першу чергу, має розглядати норму права та застосовуватиме саме її. Тому звичай застосовуватиметься, якщо ситуація, що потребує визначення, не може бути врегульованою законодавством або договором. Звичай має меншу силу, ніж законодавчі акти та договори.

Таким чином, звичай існує незалежно від волі сторін і діє як норма права стосовно нормативно-правового акта й умови договору, якщо сторони в договорі не подолали правило звичаю. Ділові звичаї, як правило, не є сформованими чітко, не зафіксовані у законодавчих документах і діють тільки, якщо сторона заздалегідь погодила з їх дією. Відтак слід вважати, що основне призначення ділових звичаїв полягає в тому, щоб служити зразком для формування договірних умов.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Суц О. П.

Література: 1. Жовтобрюх М. М. Звичаєве право: сутність, генеза, чинність : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12 / Жовтобрюх Микола Миколайович. – Київ, 2002. – 19 с. 2. Сав'як О. В. Правовий звичай у системі джерел конституційного права України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Сав'як Олександр Вікторович. – Київ, 2013. – 19 с. 3. Щокіна О. О. Правовий звичай міжнародної торгівлі як джерело міжнародного приватного права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Щокіна Олена Олександрівна. – Харків, 2013. – 20 с. 4. Харитонов Є. О. Цивільний кодекс України : наук.-практ. коментар / За заг. ред. Є. О. Харитонова, О. І. Харитонів. – Київ : Правова єдність, 2013. – 163 с. 5. Кодекс торговельного мореплавства України [Електронний ресурс] : Закон України від 23.05.1995 № 176/95-ВР. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80>. 6. Інкотермс. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати (редакція 2000 [...]) [Електронний ресурс] : Міжнародний документ від 01.01.2000. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/988_007. 7. Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів [Електронний ресурс] : Міжнародний документ від 01.01.1994 № 500. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/988_003.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ Й ЗМІНИ МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УКРАЇНІ ПРОТЯГОМ 2010–2016 РР.

УДК 331.2:331.215.53(477)

Бондаренко А. І.

Студент 1 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто поняття «мінімальна заробітна плата», а також фактори впливу на державне регулювання оплати праці. Проаналізовано методи регулювання оплати праці в Україні та в інших краї-

нах, зокрема в США й Японії. Досліджено динаміку змін мінімальної заробітної плати в Україні протягом 2010–2016 рр.

Ключові слова: держава, оплата праці, державне регулювання оплати праці, мінімальна заробітна плата.

Аннотация. Рассмотрено понятие «минимальная заработная плата», а также факторы, влияющие на государственное регулирование оплаты труда. Проанализированы методы регулирования оплаты труда в Украине и в других странах, в частности в США и Японии. Исследована динамика изменений минимальной заработной платы в Украине в 2010–2016 гг.

Ключевые слова: государство, оплата труда, государственное регулирование оплаты труда, минимальная заработная плата.

Annotation. The concept of «minimum wage» as well as impacts on state regulation of wages. The methods of regulation of wages in Ukraine and other countries, including the US and Japan. Dynamics of changes in the minimum wage in Ukraine for 2010–2016 years.

Keywords: state, wages, government regulation of wages, minimum wage.

Проблема державного регулювання оплати праці є однією з актуальних проблем в Україні. Із переходом країни до ринкової економіки роль держави в різних сферах зменшується, надаючи більше можливостей підприємцям, а також домогосподарствам. Держава в регулюванні такого важливого питання відіграє незамінну роль забезпечення громадян країни достатньою кількістю грошових коштів.

Метою написання статті є вивчення методів і факторів державного регулювання оплати праці, а також дослідження впливу різноманітних факторів на розмір мінімальної заробітної плати в Україні.

Ці питання вивчають провідні українські вчені Єфімова Ф. Ф., Коблянська А. І., Ткаченко Н. М., Хом'як Р. Л., Голов С. Ф., Завгородній А. Г., Лень В. С., Нашкерська Г. В., Пушкар М. С., Рудницький В. С. та ін.

Державне регулювання оплати праці – це система, що визначає правила, нормативи, визначені процедури, норми й гарантії оплати праці, що є заснованими на прийнятті законодавчих нормативних актів. Головною метою державного регулювання є створення необхідних умов для того, щоб заробітна плата виконувала свої основні функції: відтворювальну, стимулюючу, регулюючу та соціальну. Важливим завданням є стримування необґрунтованого зростання заробітної плати, що не є пов'язаним із обсягами виробництва.

Державне регулювання здійснюється на основі впливу суттєвих можливостей країни, підтримання балансу інтересів верств населення та норм, що містяться в конвенціях і рекомендаціях Міжнародної організації праці, Конституції України, Кодексі законів про працю та законодавчих актах країни. Первинним завданням держави є забезпечення громадян такою заробітною платою, яка могла б надавати достатнього рівня життя (ст. 48 Конституції України) [2].

Оплату праці держава може здійснювати двома засобами: прямим і непрямим. Для застосування непрямих засобів держава має скористатися інструментами фіскальної й кредитно-грошової політики. Прямі методи регулювання базуються на встановленні кількісних параметрів і норм заробітної плати, яких будуть обов'язково дотримуватися всі види підприємств. Таке регулювання є визначенням Законом України «Про оплату праці» [3]. Згідно із цим Законом держава може здійснювати регулювання шляхом встановлення розміру мінімальної заробітної плати, інших державних норм і гарантій, умов і розмірів оплати праці працівників бюджетного сектора економіки, а також керівників підприємств, заснованих на державній і комунальній власності; регулювання фондів оплати праці працівників підприємств-монополістів згідно із переліком, визначеним урядом; оподаткування доходів працівників, а також систем індексації трудових доходів.

Мінімальна заробітна плата – це розмір заробітної плати, що є встановлюваним законом, за просту некваліфіковану роботу, нижче якого не може здійснюватися оплата за виконану працівником місячну погодинну норму праці [4]. Розмір мінімальної заробітної плати є встановлюваним Верховною Радою України, зазвичай це відбувається щороку шляхом перемовин представників професійних спілок [3]. Розмір заробітної плати є встановлюваним залежно від зростання цін на споживчі товари, а також тарифів на послуги.

На рис. 1 подано динаміку зміни мінімальної заробітної плати в Україні за період 2010–2016 рр. у національній валюті (грн) [5].

У 2010–2013 рр. спостерігається зростання заробітної плати, що є пов'язаним зі стабільним курсом національної валюти та сталим економічним розвитком України. У 2010 р. курс доларового еквівалента був 7,93 грн, ціни в країні були стабільними, а мінімальна заробітна плата становила 869 грн. Наступного року курс доларового еквівалента був 7,95 гривень, а мінімальна заробітна плата – 941 грн., тобто зросла на 72 грн. У 2012 та 2013 рр. також відбувається зростання заробітної плати на 74 грн, а порівняно із 2010 р. мінімальна заробітна плата зросла з 869 грн до 1147 грн за зміни курсу лише на 0,059 коп.

Розмір мінімальної заробітної плати, грн

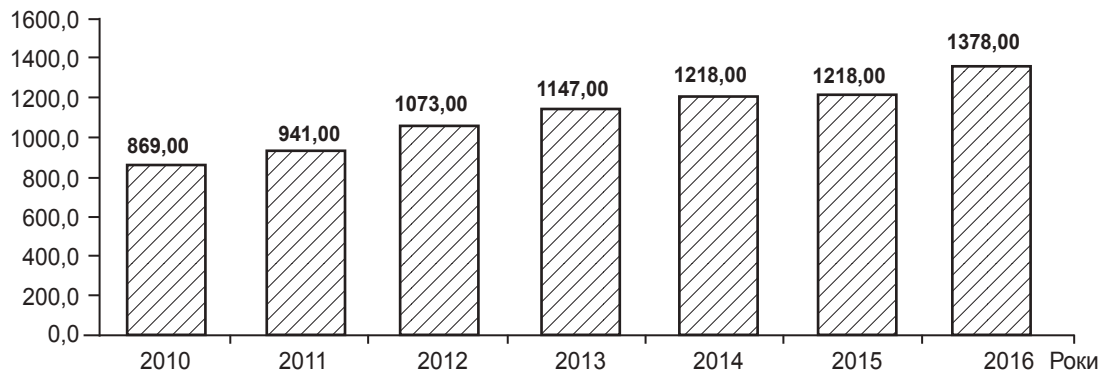

Рис. 1. Розмір мінімальної заробітної плати в Україні, грн

Але національна валюта не завжди є стабільною, тому з 2014 р., коли курс долара зріс із 7,99 до 11,88, у 2015 р. – з 11,88 до 21,85, а згодом у 2016 р. – до 25,62 грн, гривня з різною швидкістю втрачала купівельну спроможність. Мінімальна заробітна плата зростає в національній валюті, але її купівельна спроможність істотно падає. Україна досить багато часу перебуває в умовах відкритого ринку, коли імпорتنі товари успішно конкурують із продукцією залишків українського виробництва, тому мінімальна заробітна плата в доларовому еквіваленті демонструє реальні доходи. У 2014 р., коли курс долара був 11,88 грн, заробітна плата становила 1218 грн, тоді як у 2016 р. вона зросла на 160 грн. Тим не менш, ураховуючи курс долара, що зріс на 13,74 грн аж до позначки 25,62, заробітна плата відповідно зменшилася. У 2015 р. мінімальна заробітна плата зменшилася майже вдвічі – до 87 дол. порівняно з 2014 р., а у 2016 р. скоротилася ще на 44 % – до 57,42 дол., тобто до найнижчого показника за останні 6 років. Із 1 січня 2014 р. мінімальна заробітна плата знизилася майже втричі, що свідчить про істотне погіршення стану економіки країни. На рис. 2 зображено динаміку падіння мінімальної заробітної плати в Україні протягом 2010–2016 рр. у доларовому еквіваленті.

Розмір мінімальної заробітної плати в доларовому еквіваленті

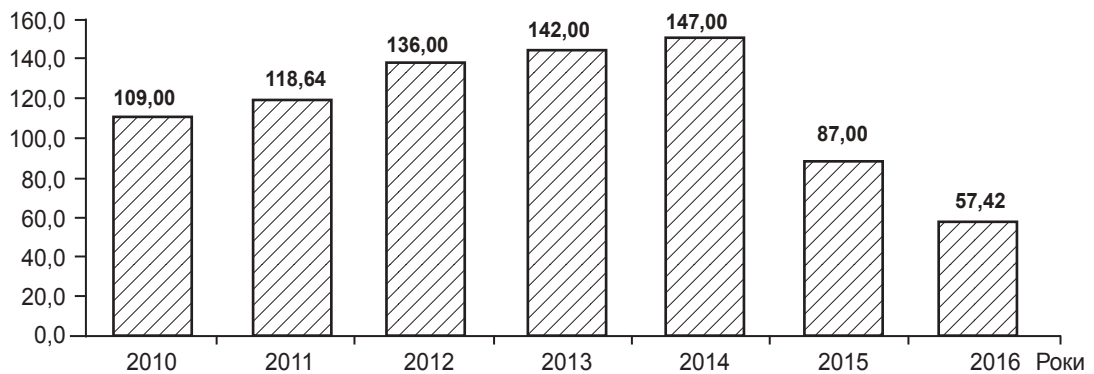

Рис. 2. Розмір мінімальної заробітної плати, дол.

Під час кризових ситуацій у країні мінімальна заробітна плата завжди зростала, але неспроможність керівництва України останнім часом упоратися з економічними проблемами погіршила ситуацію. Країна перебуває в кризовому стані: розмір мінімальної заробітної плати є низьким, рівень життя в країні також є низьким.

Розглянемо особливості регулювання та організації оплати праці в Японії та США. США є однією з найбільш розвинених країн. Основним компонентом державного регулювання оплати праці є оподаткування як основне джерело формування коштів для розподілу в формі заробітної плати працівникам. Такий механізм є високоефективним і має потужний стимулюючий вплив на зацікавленість працівників у зростанні результатів, розробці високопродуктивної техніки й прогресивних технологій. Податок на прибуток у США стягують із чистого прибутку компаній, які мають статус юридичних осіб. Чистий прибуток беруть у річному численні і розраховують у вигляді різниці між виручкою від реалізації та сумою виробничих і комерційних витрат використаної сировини і матеріалів, заробітної плати, напівфабрикатів, енергії, амортизації, орендних та рентних платежів [7].

В Японії в структурі заробітної плати виділяється за розміром місячний заробіток, а вже в його складі встановлюється згідно з умовами колективного договору тарифна оплата праці, і передусім тарифна ставка, відома

як основна заробітна плата [8]. При всьому різноманітті японських моделей оплати праці їх споріднюють такі загальні риси: залежність оплати праці від стажу, віку працівника, що відповідає просуванню службовою драбиною, але не збігається із ним уповні. Залежність оплати праці від так званих життєвих піків подвоюється, а до кінця трудової діяльності майже в 4,5 рази перевищує стартову величину. Також на рівень оплати праці впливає фактичний трудовий внесок або реальні результати роботи. Рівень оплати праці менеджерів залежить від результатів роботи підприємства. Рівень диференціації оплати праці в Японії є одним із найнижчих у світі [8].

Таким чином, за умов переходу України до системи ринкового господарювання істотно змінюється і політика в галузі оплати праці, соціальної підтримки та захисту працівників. Багато функцій держави за реалізації цієї політики, як і в США, є переданими безпосередньо підприємствам, що самостійно встановлюють форми й розміри оплати праці для матеріального стимулювання працівника. Державне регулювання є невід'ємною частиною успішної економіки, що має проявлятися у відповідному матеріальному забезпеченні громадян для досягнення високого рівня життя. Україні необхідно налагодити власне виробництво продукції й товарів, що сприятиме скороченню імпорту та зростанню експорту товарів, створюватиме позитивний імідж національної економіки на світовому ринку. Налагоджене виробництво забезпечить мільйони громадян роботою. Поліпшення стану економіки, підтримка національного виробника, викоренення безробіття, підвищення рівня життя українців є основними завданнями нашої держави.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Зайцева І. С.

Література: 1. Кибанов А. Я. Мотивация и стимулирование трудовой деятельности : учебник / Под ред. А. Я. Кибанова. – М. : Инфра-М, 2010. – 695 с. 2. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. 3. Про оплату праці [Електронний ресурс] : Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>. 4. Кодекс законів про працю [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. 5. Минимальная зарплата (Украина) [Електронний ресурс] // Финансовый портал Министерства финансов Украины. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/salary>. 6. Валютные курсы НБУ на 31 марта 2016 [Електронний ресурс] // Финансовый портал Министерства финансов Украины. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/arch/?nbu&2016-03-31>. 7. Государственное регулирование экономики США [Електронний ресурс] // Просвещение в экономике. – Режим доступу : <http://www.lighteconomic.ru/lijins-274-2.html>. 8. Государственное регулирование экономики Японии [Електронний ресурс] // Просвещение в экономике. – Режим доступу : <http://www.lighteconomic.ru/lijins-275-1.html>.

РОЗШИРЕННЯ ЕКСПОРТНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК НАПРЯМ ПОЛІПШЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 658.87:339.564

Бондаренко М. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено сутність поняття експортної торговельної діяльності підприємства. Визначено, з яких причин експортна діяльність може бути привабливою для вітчизняних підприємств із точки

зору поліпшення їх фінансового стану. Розглянуто методики аналізу й оцінювання експортної торговельної діяльності.

Ключові слова: діяльність, підприємство, аналіз, фінансовий стан, експортна торговельна діяльність підприємства, методики аналізу експортної торговельної діяльності.

Аннотація. Исследована сущность понятия экспортной торговой деятельности предприятия. Определено, в связи с чем экспортная деятельность может быть привлекательной для отечественных предприятий с точки зрения улучшения их финансового состояния. Рассмотрены методики анализа и оценки экспортной торговой деятельности.

Ключевые слова: деятельность, предприятие, анализ, финансовое состояние, экспортная торговая деятельность предприятия, методики анализа экспортной деятельности.

Annotation. The essence of the concept of the export trade of the company. Determined, therefore the export activity can be attractive to domestic enterprises in terms of improving their financial condition. The techniques of analysis and evaluation of the export trade.

Keywords: activity, enterprise, analysis, financial condition, export trading activity of enterprises, methods of analysis of exports.

Розширення експортної торговельної діяльності збільшує обсяг доходу підприємства, що сприяє зростанню його прибутку. Прибутковість діяльності посідає важливе місце серед основних показників рівня фінансового стану підприємства.

Дослідженню питання розширення експортної торговельної діяльності підприємств приділяють увагу вітчизняні економісти Багрова І. В., Вічевич А. М., Козак Ю. Г., Кузьмінський Ю. А., Мних Є. В. та ін.

Метою написання статті є дослідження сутності експортної торговельної діяльності та визначення шляхів її поліпшення для підвищення рівня фінансового стану підприємства.

Розробка можливих напрямів підвищення рівня фінансового стану підприємства має враховувати особливості та специфіку функціонування підприємства, поточного стану його розвитку та економічної ситуації в країні. Однією з передумов орієнтації вітчизняних підприємств на експортну торговельну діяльність згідно зі Стратегією сталого розвитку «Україна-2020», що є схваленою Національним урядом реформ, є програма розвитку українського експорту. Відтак вважаємо за доцільне розглянути напрями розширення експортноорієнтованої торговельної діяльності підприємств.

Для з'ясування значення терміна «експортна діяльність підприємства» доцільно розглянути його тлумачення. Узагальнення сутності поняття «експортна діяльність підприємства» та структуризацію факторів впливу на неї здійснили Мельник О. Г. та Нагірна М. Я. [7]. Експортну діяльність підприємства вони трактують як низку взаємопов'язаних операцій, що передбачають продаж товарів з обов'язковим переміщенням їх через митний кордон задля надання у володіння цієї продукції партнеру з-за кордону.

Дослідники [3] виокремлюють низку причин, з яких експортна торговельна діяльність може бути привабливою для вітчизняних підприємств. Основними з них є можливість зменшити ризик втрати доходу, частково відходячи від внутрішнього ринку, зменшуючи вплив на фірму сезонних коливань попиту на внутрішньому ринку та інших факторів; розташування країни резидента, вигідне з точки зору географії. Вибір країни може бути продиктованим економічно вигідним місцем розташування країни: на з'єднанні континентів, на перехрестях транспортних магістралей тощо.

Поряд із цим, деякі обставини негативно впливають на діяльність підприємств, тому держава забезпечує їх підтримкою. Для окремих підприємств-резидентів України створено більш сприятливі умови, що дозволяє усунути обмеження, які стримують розвиток зовнішньоекономічної діяльності [7]. Режим сприяння експортній діяльності може бути застосований до підприємств, які мають відповідати певним критеріям оцінювання [3].

Для поліпшення рівня ефективності експортної діяльності необхідним є об'єктивне оцінювання отриманих результатів, розуміння причин відхилень ефективності експорту та засобів її підвищення, що має бути визначено в процесі аналізу експортної діяльності підприємства. Для цього доцільним є виділення трьох основних фаз аналізу експортної діяльності.

На першому етапі необхідно обґрунтувати доцільність і переваги укладання контракту. На цьому етапі визначають цілі та пріоритети, стратегію й тактику комерційної діяльності. На другому етапі реалізують угоди зовнішньоекономічної діяльності. На цьому етапі увагу приділяють раціональному використанню ресурсів. Третій етап здійснюють для аналітичного оцінювання виконання угод, виробничо-фінансових результатів, утрачених можливостей і вигод. На цьому етапі конкретизують стратегію, визначають нові форми міжнародної комерційної діяльності й її економіко-правових гарантій [5].

Для розширення зовнішньоекономічної діяльності найголовнішим фактором є рівень ефективності експортної торговельної діяльності. Тому доцільно розглянути методику аналізу рівня ефективності експортної діяльності [5]. Повніший опис роботи підприємства на зовнішньому ринку складають у результаті розрахунку і розгляду показників, які подано в табл. 1 [2].

Експорт товарів має супроводжуватися виконанням зобов'язань за використовуваними при оплаті рахунків постачальників коштами. Дати характеристику обігу коштів з експортної діяльності можна за допомогою коефіцієнта швидкості обігу коштів у експортно-імпортних операціях.

Таблиця 1

Характеристика роботи підприємства на зовнішньому ринку

Показник	Формула
Питома вага сум контрактів, прострочених у звітному періоді ($I_{н.к.}$). Характеризує ефективність виконання експортних поставок	$I_{н.к.} = \frac{K_n}{K_g} \times 100\%,$ де K_n – сума контрактів, прострочених протягом року; K_g – сума запланованих контрактів
Коефіцієнт виконання зобов'язань за вартістю ($K_{в.з.в.}$). Розраховують для окремих товарів і для їх сукупності	$K_{в.з.в.} = \frac{\sum_{i=1}^n P_{\phi} \times Q_{\phi}}{\sum_{i=1}^n P_n \times Q_n},$ де P_{ϕ} та Q_{ϕ} – фактичні ціни й кількість товару i; P_n і Q_n – планові ціни й кількість товару i; n – кількість товарів
Коефіцієнт виконання зобов'язань з експорту товарів за фізичним обсягом ($K_{в.з.ф.}$)	$K_{в.з.ф.} = \frac{\sum_{i=1}^n P_{\phi} \times Q}{\sum_{i=1}^n P_n \times Q_n},$ де $Q_{\phi} \times P_n$ – вартість експорту товару i у звітному періоді, перерахована за плановими цінами; $Q_n \times P_n$ – планова вартість експорту товару i
Коефіцієнт виконання зобов'язань з експорту товарів за ціною ($K_{в.з.ц.}$)	$K_{в.з.ц.} = \frac{\sum_{i=1}^n P_{\phi} \times Q_{\phi}}{\sum_{i=1}^n P_{\phi} \times Q},$ де $Q_{\phi} \times P_{\phi}$ – фактична вартість експорту товару i; $Q_{\phi} \times P_n$ – вартість експорту товарів у звітному періоді, перерахована за плановими цінами
Коефіцієнт швидкості обігу коштів у експортно-імпортних операціях ($K_{ш.о.}$), середня тривалість одного обороту, днів	$K_{ш.о.} = (C3 \times D) \div C,$ де $C3$ – середній залишок з експорту чи імпорту, грн; D – кількість днів у звітному періоді; C – собівартість реалізованих товарів на зовнішньому ринку за звітний період, грн

При аналізі обігу коштів виявляють фактори, що є причиною змін величини вкладення коштів у операціях експорту-імпорту, можливість звільнення коштів із зовнішньоторговельного обігу [5].

Суму коштів, що є вкладеною підприємством у звітному періоді у зовнішньоторговельні операції в середньому за один оборот, характеризує коефіцієнт швидкості обігу коштів.

Важливим елементом аналізу експортної діяльності підприємства є аналіз факторів, що впливають на нього. Більш повну характеристику факторного аналізу діяльності підприємства на зовнішньому ринку дають подані в табл. 2 показники [1; 2].

Таблиця 2

Факторний аналіз діяльності підприємства

Показник	Формула
Факторна модель	$E = Q \times H \times k,$ де E – експортний виторг від продажу продукції в гривневому еквіваленті; Q – кількість експортної продукції; P – ціна одиниці продукції в іноземній валюті; k – курс іноземної валюти відносно гривні, встановлений НБУ
Використовуючи метод ланцюгових підстановок, можна дати кількісну оцінку впливу кожного фактора (показники в базисному та звітному періодах позначатимемо з індексом 0 і 1 відповідно)	
Фактор 1. Зміна фізичного обсягу контрактних зобов'язань	$\pm \Delta E_Q = \pm \Delta Q_0 \times P_0 \times k_0,$ де $\pm \Delta Q_0$ – зміна кількісного показника у поточному періоді; P_0 – ціна продукції у поточному періоді; k_0 – курс іноземної валюти у поточному періоді
Фактор 2. Зміна ціни експортних поставок	$\pm \Delta E_P = \pm \Delta P \times Q_1 \times k_0,$ де $\pm \Delta P$ – зміна ціни; Q_1 – кількість продукції у наступному періоді; k_0 – курс іноземної валюти у поточному періоді
Фактор 3. Зміна курсу гривні	$\pm \Delta E_k = \pm \Delta k \times P_1 \times Q_1,$ де $\pm \Delta k$ – зміна курсу гривні
Загальна зміна експортного виторгу	$\pm \Delta E = \pm \Delta E_Q \pm \Delta E_P \pm \Delta E_k = E_1 - E_0$ Різниця значення експортного виторгу в аналізованих періодах

Таким чином, акцентування уваги на оцінюванні та аналізі факторів впливу на ефективність експортної торговельної діяльності підприємства під час управління його діяльністю є першочерговим завданням управлінського персоналу. Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є пошуки шляхів мінімізації негативного впливу на діяльність підприємства мінливих зовнішніх факторів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Воїнова Т. С.

Література: 1. Багрова І. В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств : навч. посіб. / І. В. Багрова, Н. І. Редіна, В. Є. Власюк, О. О. Гетьман ; за ред. І. В. Багрової. – Київ : Центр навч. літ., 2004. – 580 с. 2. Вічевич А. М. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. / А. М. Вічевич, О. В. Максимець. – Львів : Афіна, 2004. – 140 с. 3. Козак Ю. Г. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: сучасні особливості функціонування та аналізу розвитку : монографія / Ю. Г. Козак, Н. С. Логвінова, Т. В. Батанова. – Одеса : ОНЕУ, 2012. – 182 с. 4. Кузьмінський Ю. А. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. / Ю. А. Кузьмінський. – Київ : КНЕУ, 2001. – 179 с. 5. Мних Є. В. Економічний аналіз підприємства : навч. посіб. / Є. В. Мних. – Київ : КНТЕУ, 2008. – 514 с. 6. Україна-2020. Стратегія розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reforms.in.ua/Content/download/Strategy2020updUA.pdf>. 7. Мельник О. Г. Діагностика факторів впливу на експортну діяльність підприємства / О. Г. Мельник, М. Я. Нагірна // Інноваційна економіка. – 2013. – № 5. – С. 63–66. 8. Про зовнішньоекономічну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12>. 9. Ионова А. Ф. Учет и анализ внешнеэкономической деятельности : учеб.-практ. пособие / А. Ф. Ионова, Н. А. Тарасова. – М. : ТК Велби, 2006. – 352 с. 10. Войтоловский Н. В. Комплексный экономический анализ предприятия : учеб. пособие / Н. В. Войтоловский, А. П. Калинина. – СПб. : Питер, 2010. – 256 с.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ (НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

УДК 331.101.262(477.54)

Бондарева М. О.

Студент 1 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано проблеми в сфері розвитку людського капіталу та пріоритетні напрями їх подолання. Обґрунтовано необхідність активізації діяльності держави щодо створення умов для розвитку людського капіталу.

Ключові слова: розвиток, потенціал, людський капітал, людський потенціал, регіональна гуманітарна політика.

Аннотация. Проанализированы проблемы в сфере развития человеческого капитала и приоритетные направления их преодоления. Обоснована необходимость активизации деятельности государства по созданию условий для развития человеческого капитала.

Ключевые слова: развитие, потенциал, человеческий капитал, человеческий потенциал, региональная гуманитарная политика.

Annotation. The problems in the area of human capital development and priorities for overcoming them. The necessity of activation of the state to create conditions for the development of human capital.

Keywords: development, potential, human capital, human resources, regional humanitarian policy.

На сучасному етапі розвитку держави людський потенціал є основою національного багатства й найбільш цінним ресурсом суспільства, оскільки головним критерієм соціально-економічних інновацій є досягнення в сфері розвитку людини та задоволення її потреб.

Серед сучасних вітчизняних науковців теоретико-методологічними питаннями формування, відтворення й розвитку людського потенціалу як регіонів, так і країни в цілому займаються Амоша О. І., Антонюк В. П., Бутко М. П., Дибя О. М., Лібанова Е. М., Макарова О. В., Мусієнко В. Д., Новікова О. Ф., Чечель О. М. та ін.

У постіндустріальній економіці все більш важливою стає тенденція, у рамках якої головним фактором стійкого розвитку є людський капітал як стратегічний напрям інвестування, що забезпечує підвищення ефективності економіки держави. Відтак ця тема є надзвичайно важливою.

Нині інвестиції в людський капітал є найбільш вигідними як із точки зору окремої людини, так і з точки зору всього суспільства, оскільки дають досить значний за обсягом і тривалий за часом економічний і соціальний ефект. Вважаємо за доцільне виявити проблеми інвестування в активи людського капіталу як в Україні, так і зокрема в Харківській області.

Термін «потенціал» означає приховані можливості, потужність, силу. Потенціал у широкому розумінні розглядають як джерело можливостей, що можуть бути задіяними та використаними для вирішення різноманітних питань. Тобто це можливості особистості, підприємства, суспільства, які ще не виявилися або виявилися не вповні [1]. На думку Яковенка Р. В., поняття «людський потенціал» характеризує надбання людської цивілізації, подолання невідповідностей між економічними, продуктивними складовими людини та її суспільними, громадянськими якостями. Це важлива віха на шляху переходу від «людини економічної» до «людини творчої», перетворення її на мету, критерії і головний рушій прогресу цивілізації. Людський потенціал є власністю особистості, необмеженою й спроможною до відтворення, зростання, часткового успадкування. Він не відчужується від людини і не зношується в процесі творчої та розумової діяльності [2].

Формування людського капіталу – це процес створення продуктивних здібностей людини за допомогою інвестицій у конкретні процеси її життєдіяльності. При цьому інвестування здійснюється двоюко: як вкладення коштів і ресурсів і як витрати часу та сили, тобто як певні види людської діяльності. Віддача від інвестицій у людський капітал залежить безпосередньо від терміну його використання, тобто визначається часом, що залишився до закінчення працездатного періоду життя людини. Чим раніше зроблено інвестиції в людину, тим довше за інших рівних умов вони даватимуть віддачу. Але слід урахувувати, що якісніші та триваліші інвестиції приносять, як правило, вагоміший і триваліший ефект [3].

Людський розвиток можна визначити як надання особистості можливості повністю розвивати свій потенціал, жити продуктивно й творчо, у гармонії із власними потребами та інтересами. Проте знадобилося багато часу, перш ніж людство усвідомило доволі просту істину: мета розвитку полягає в розширенні можливостей і свободи кожного.

Згідно із вітчизняною методикою органи державної статистики щороку, починаючи з 1999 р., ведуть розрахунки індексу людського розвитку окремих регіонів України. За результатами рейтингового оцінювання людського розвитку у 2013 р. Держкомстатом України виділено регіони-лідери, які за результатами розрахунків індексу людського розвитку посідають перші чотири місця: Київ та Київська область, Харківська область і Севастополь.

Згідно із даними статистичного щорічника «Харківська область у 2014 р.» кількість населення у 2005–2014 рр. зменшилася на 98 тис. осіб, а кількість безробітних, навпаки, зросла на 12 тис. осіб [4]. При цьому регіон втрачає багато своїх мешканців у найпродуктивнішому віці, а самі мешканці Харківщини є позбавленими можливості для підвищення рівня добробуту шляхом реалізації своєї освіти й професійного досвіду. Зниження рівня людського розвитку звужує можливості для суспільних реформ, а відсутність реформ позбавляє можливостей для реалізації людського потенціалу.

Ринок праці – ключ до визначення доходів, а також рівня й тривалості безробіття. Економічні трансформації, що супроводжувалися кризовими явищами, призвели до зниження купівельної спроможності населення та спричинили зростання диференціації доходів. Тому актуальною є проблема бідності, розв'язання якої є пріоритетним завданням для Харківщини. Рівень життя населення регіону визначає середньомісячна заробітна плата працюючих, яка в 2014 р. в області становила 3143 грн [4].

Для Харківщини та України в цілому характерною є значних масштабів бідність працюючого населення та, як наслідок, високі ризики бідності сімей із дітьми, загроза посилення хронічної та спадкової бідності, обмеженість у доступі до послуг і засобів комунікації, відсутність нормальних житлових умов і можливостей щодо їх поліпшення.

Екологічний стан є стабільно напруженим, хоча спад виробництва частково стримує наростання негативних процесів деградації навколишнього середовища. За масштабами забруднення навколишнього середовища Харків посідає приблизно 16 місце в Україні. Забруднення навколишнього середовища, погіршення умов життя, нерациональне харчування, поширення шкідливих звичок, слабкість регіональної політики в сфері охорони здоров'я, поширення таких захворювань, як туберкульоз і СНІД, зниження якості медичного обслуговування негативно позначилися на здоров'ї мешканців області. Як наслідок, значно зросла загальна захворюваність населення. Погіршення стану здоров'я населення не лише зумовлює зростання потреб у медичній та соціальній допомозі, а й зумовлює додаткове навантаження на бюджет. І хоча середня тривалість життя на Харківщині (74 роки для жінок і 63 роки для чоловіків) є вищою за показники по країні, відставання області від регіонів-лідерів, а тим більше від аналогічних показників у країнах Європи лише підкреслює значущість окреслених проблем [4].

Одним із напрямів соціального розвитку є підтримка сім'ї, дітей та молоді. Забезпечення умов для відпочинку й оздоровлення дітей та робота з багатодітними сім'ями визначено як пріоритетні напрями діяльності обласної державної адміністрації з реалізації основного завдання щодо поліпшення демографічної ситуації та покращення стану здоров'я населення.

Слід звернути увагу, що Харківська область має найвищий освітній потенціал серед регіонів. Загальну середню освіту здобувають 224,2 тис. учнів у 897 загальноосвітніх навчальних закладах [4].

Функціонують заклади для обдарованої молоді: 4 колегіуми (30 тис. учнів), 41 ліцей (21,1 тис. учнів), 49 гімназій (30,5 тис. учнів), що становить 10,5 % від загальної кількості загальноосвітніх навчальних закладів. Вони охоплюють майже 24,4 % учнів. Навчально-виховний процес здійснюється також у 20 приватних загальноосвітніх школах (2,5 тис. учнів) [4].

У Харківській області стабільно функціонує 88 навчальних закладів I–IV рівнів акредитації, із них 31 – III–IV рівнів акредитації державної та комунальної форми власності, 45 – I–II рівнів акредитації державної та комунальної форм власності, 12 – приватної форми власності [4].

Харківський регіон є провідним науковим і промисловим центром України. Науково-технічний та індустріальний потенціал території може і має стати головним ресурсом її сталого розвитку, визначаючи перспективний соціально-економічний і культурний стан регіону. Наявність такого потенціалу об'єктивно є однією з вирішальних переваг у процесі ринкової трансформації економіки, одним із найбільш значущих факторів вироблення й реалізації стратегічних орієнтирів регіонального розвитку. Харківщина посідає друге місце серед регіонів України за наявним науковим потенціалом. Тут зосереджено приблизно 15 % науково-дослідних та 20 % конструкторських установ України, задіяно понад 16 % наукових працівників. У Харківській області працюють 8319 кандидатів наук і 1400 докторів наук [4]. За чисельністю фахівців із докторським ступенем область посідає друге місце в країні після Києва.

Здоров'я та знання за сучасних умов визнаються нематеріальними компонентами людського розвитку, що мають першочергове соціальне значення. Прогрес у людському розвитку в Україні залежить не лише від еконо-

мічних, а й також від соціальних і демографічних факторів. Поліпшення як стану здоров'я населення, так і якості освіти має допомогти розірвати коло бідності. Збільшення фінансування охорони здоров'я та освіти, яке не супроводжувалося реформами задля покращення управління цими послугами, не призвело до підвищення якості надаваних послуг чи зростання їх доступності. За оцінками експертів, понад 16 % населення не має належного доступу до якісних медичних закладів і послуг, хоча 93 % домогосподарств вважаються такими, що потребують допомоги. Менше 40 % населення оцінює стан свого здоров'я як добрий.

Нині Харківська область є одним із провідних промислових, сільськогосподарських, наукових і культурних регіонів України. Безумовно, внесок регіону в економічний розвиток держави є значним. Проте не слід забувати, що головною цінністю держави є люди, їх здоров'я й освіта, що визначає майбутнє держави.

Наразі перед Харківщиною стоїть завдання здійснення регіональної гуманітарної політики, що має забезпечити громадянську єдність на основі демократичних цінностей, стати стратегією розвитку, спрямованого на створення гідних для кожної особистості умов для розкриття й повноцінної реалізації власного потенціалу. Така політика має орієнтуватися на загальнонаціональний проект спільного майбутнього, що є однаково прийнятним для мешканців усіх регіонів України, сприяти міжкультурному та міжрелігійному діалогу в Україні, гармонійному поєднанню загальнонаціональних і регіональних інтересів у культурній сфері, забезпеченню основоположних прав і свобод особистості.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Зайцева І. С.

Література: 1. Чечель О. М. Інвестування у розвиток людини як пріоритетний напрям формування людського капіталу / О. М. Чечель // Економіка та держава. – 2010. – № 3. – С. 86–88. 2. Яковенко Р. В. Відтворення людського потенціалу в умовах трансформаційної економіки : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01 / Яковенко Роман Валерійович. – Київ, 2011. – 213 с. 3. Мусієнко В. Д. Проблема інвестування в активи людського капіталу / В. Д. Мусієнко, Н. А. Молозіна, А. М. Замараєва // Вісник Криворізького національного університету. – 2012. – № 31. – С. 292–297. 4. Харківська область у 2015 р. (статистичний щорічник) [Електронний ресурс] // Головне управління статистики у Харківській області. – Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/a-soc-ekon-stan-2015>.

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ РАХУНКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

УДК 351.72.07.336.148 (477)

Брижатюк Д. Г.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено основні напрями функціонування Рахункової палати України. Визначено проблеми діяльності Рахункової палати України. Запропоновано шляхи ефективного вирішення проблем її функціонування.

Ключові слова: бюджет, аудит, контроль, співробітництво, експертиза, Рахункова палата України, Міжнародна організація вищих органів фінансового контролю (INTOSAI), Європейська організація вищих органів фінансового контролю (EUROSAI).

Аннотация. Исследованы основные направления функционирования Счетной палаты Украины. Определены проблемы деятельности Счетной палаты Украины. Предложены пути эффективного решения проблем ее функционирования.

Ключевые слова: бюджет, аудит, контроль, сотрудничество, экспертиза, Счетная палата Украины, Международная организация высших органов финансового контроля (INTOSAI), Европейская организация высших органов финансового контроля (EUROSAI).

Annotation. The basic directions of the Accounting Chamber of Ukraine. The problems of the Accounting Chamber of Ukraine. The ways of effectively addressing the problems of its functioning.

Keywords: budget, audit, control, cooperation, expertise, Accounting Chamber of Ukraine, International Organization of Supreme Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI), European Organization of Supreme Audit Institutions (EUROSAI).

Невід'ємною складовою функціонування бюджетних відносин є фінансовий контроль за бюджетними коштами, який набуває дедалі важливішого значення, особливо за умов намагання нашої держави подолати корупцію. Метою написання статті є дослідження особливостей і проблем функціонування Рахункової палати України та розробка шляхів їх подолання.

Вивченню проблем функціонування Рахункової палати присвячено праці Андреева А., Соменкова А., Роговенка Д., Савченка Л., Погосян Н., Шохіна С. та ін. Стрімке зростання масштабів діяльності держави, зростання потоків бюджетних і корпоративних коштів і коштів домогосподарств, поява нових об'єктів і суб'єктів контролю призвели до зростання значення ефективного використання бюджетних коштів. У нашій країні вищим органом контролю за бюджетними коштами є Рахункова палата України. Організація, повноваження і порядок діяльності Рахункової палати є визначуваними Конституцією України, Законом України «Про Рахункову палату України» та іншими законами України [3]. Але всі ці закони не дають можливості чітко визначити пріоритетні завдання щодо підвищення ефективного використання бюджетних коштів. Тому розробка заходів удосконалення діяльності Рахункової палати України є актуальним напрямом наукового дослідження.

Рахункова палата України є постійно діючим органом контролю, що є утворюваним Верховною Радою України. Згідно із Законом України «Про Рахункову палату України» Рахункова палата здійснює контроль від імені Верховної Ради за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням [3]. Діяльність Рахункової палати ґрунтується на принципах законності, незалежності, об'єктивності, безсторонності, гласності та неупередженості. Рахункова палата України приділяє багато уваги здійсненню контролю за фінансово-господарською діяльністю суб'єктів господарювання [3].

Позитивними моментами діяльності Рахункової палати є те, що вона впродовж багатьох років є членом Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю (INTOSAI) та Європейської організації вищих органів фінансового контролю (EUROSAI). У перші роки своєї діяльності Рахункова палата подала заявку на членство в INTOSAI та EUROSAI. Слід зазначити, що одним із критеріїв вступу є дотримання принципу незалежності, який має бути конституційно визначеним та законодавчо закріпленим. Крім того, передумовою вступу до Європейської організації є повноправне членство в Міжнародній організації вищих органів фінансового контролю. Відповідаючи всім вимогам щодо вступу, Рахункова палата стала повноправним членом цих організацій у 1998 та 1999 рр. Основним завданням INTOSAI є надання аудиторам усього світу можливості обміну інформацією, що становить спільний інтерес, інформацією щодо сучасних напрацювань у сфері аудиту та застосування професійних стандартів і найкращих методологій. Відповідно до ст. 1 Статуту EUROSAI, основною метою організації є сприяння розвитку співпраці між національними ВОФК, які входять до неї, а також обміну інформацією та документацією, дослідженнями в сфері контролю державних фінансів, створенню університетських кафедр державного аудиту та уніфікації термінології в сфері фінансового контролю. Керівними органами EUROSAI є Конгрес, Рада керуючих і Секретаріат. Європейська організація вищих органів контролю державних фінансів (EUROSAI) нині об'єднує 48 вищих органів фінансового контролю [1].

У табл. 1 подано проблеми діяльності Рахункової палати України та запропоновано шляхи їх подолання [2].

Таблиця 1

Проблеми Рахункової палати України та шляхи їх вирішення

Проблеми	Шляхи вирішення
1	2
Втрати Державного бюджету країни через ухвалення незаконних управлінських рішень	Рахункова палата має приділити увагу запровадженню комплексу аналітично-інформаційних заходів, спрямованих на збирання, вивчення, узагальнення й аналіз інформації про стан використання державних коштів на основі проведених контрольно-ревізійних та експертних заходів, розроблювати заходи із запобігання порушенням та причинам їх виникнення
Використання коштів державного бюджету з порушенням чинного законодавства	
Незаконне використання коштів фондів соціального спрямування	
Нецільове використання кредитних ресурсів	

Закінчення табл. 1

1	2
Планування та використання коштів бюджету без відповідних обґрунтувань (розрахунків, наявності державних цільових програм і відповідних бюджетних програм)	Рахункова палата має бути наділеною не лише контрольними повноваженнями, але й повноваженнями з усунення недоліків і порушень у використанні Державного бюджету перевірюваними установами та організаціями. Рахунковій палаті України не потрібно інформувати про порушення законодавства чи порушувати клопотання перед певними органами про притягнення до відповідальності. Вона має самостійно вирішувати ці питання
Рахункова палата України єдина в світі не має повноважень контролювати формування доходної частини бюджету	

Останнім часом Рахункова палата України збагатилася та засвоїла позитивний досвід проведення контрольно-аналітичних і експертних заходів, що сприяє підвищенню результативності й ефективності використання бюджетних коштів і коштів загальнодержавних позабюджетних фондів, розширенню спектра здійснюваних контрольних заходів. Але для кращого функціонування Рахунковій палаті України не вистачає адекватних нормативно-правового, організаційно-методологічного, інформаційно-аналітичного, кадрового, технологічного та фінансового забезпечення.

Таким чином, для поліпшення діяльності Рахункової палати України слід удосконалити чинну законодавчу базу, запровадити зміни у правовому статусі, надати Рахунковій палаті повноважень зі здійснення карних заходів щодо перевірюваних установ і організацій.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лядова Ю. О.

Література: 1. Офіційний сайт Рахункової палати України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.as-rada.gov.ua/control/main/uk/index>. 2. Рахункова палата України [Електронний ресурс] // Національний реєстр контролюючих органів. – Режим доступу : <http://reestr.fru.org.ua/rahunkova-palata/>. 3. Про Рахункову палату України [Електронний ресурс] : Закон України від 11.07.1996 № 315/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/315/96-%D0%B2%D1%80>.

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ТА ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІКИ

УДК 338.22.01

Брижатюк Д. Г.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано особливості виникнення й розвитку концептуальних ідей і положень теорії людського капіталу. Досліджено процес становлення сучасної теорії людського капіталу. Визначено напрями інвестування в людський капітал.

Ключові слова: капітал, людський капітал, прогрес, економіка, інвестиції, теорія людського капіталу, формування людського капіталу.

Аннотация. Проанализированы особенности возникновения и развития концептуальных идей и положений теории человеческого капитала. Исследован процесс становления современной теории человеческого капитала. Определены направления инвестирования в человеческий капитал.

Ключевые слова: капитал, человеческий капитал, прогресс, экономика, инвестиции, теория человеческого капитала, формирование человеческого капитала.

Annotation. The features of the emergence and development of conceptual ideas and the theory of human capital. The process of formation of the modern theory of human capital. The ways of investing in human capital.

Keywords: capital, human capital, progress, economy, investment, human capital theory, human capital formation.

Невід'ємною складовою функціонування економіки є людина, відтак ефективний розвиток економіки країни безпосередньо залежить саме від накопичення й якості людського капіталу. Люди з їх освітою, соціокультурним і духовним рівнем розвитку, кваліфікацією, професійним досвідом визначають можливості та межі необхідних змін.

Метою написання статті є визначення особливостей людського капіталу, необхідності інвестицій у людський капітал, а також дослідження проблем та перспектив його розвитку.

Вивченню теорії людського капіталу присвячено розробки зарубіжних вчених Беккера Г., Бурдье П., Нордхога О., Друкера П., Петті В., Рікардо Д., Сміта А., Херцберга Ф., Шульца Т. та ін. Серед українських авторів слід відзначити праці Амоші О., Богині Д., Бородіної О., Гнибіденка І., Голікової Н., Грішнєвої О. та ін. Незважаючи на підвищений інтерес знаних науковців до цієї теми, дослідження людського капіталу як багатогранного та складного явища не втрачає актуальності.

Як науковий напрям теорію людського капіталу започаткували Шульц Т. та Беккер Г. у 60-х рр. XX ст. у США. Шульц Т. стверджував, що людський капітал є формою капіталу, оскільки є джерелом майбутніх заробітків чи майбутніх задовольств або того й іншого разом і є складовою людини. З точки зору Шульца Т., людські ресурси є подібними, з одного боку, до природних ресурсів, а з іншого – до речового капіталу [1]. Особливістю цього капіталу, на думку вченого, є те, що незалежно від джерел формування, які можуть бути власними, державними чи приватними, його використання контролюють самі власники. Значну увагу автор приділяє освіті, яка підвищує не тільки продуктивність праці, а й економічну цінність часу, що є особливістю сучасного економічного зростання. Беккер Г. обґрунтував економічну необхідність здійснення великих державних і приватних капіталовкладень саме у людський капітал [2]. Для сучасного етапу суспільного розвитку характерною є активізація соціальних факторів економічного зростання, що відповідають за процес формування людського капіталу, оскільки активізація інтелектуального потенціалу людини, розвиток і зростання якості робочої сили сприяють економічному зростанню.

Науковці-економісти [2; 4] поняття людського капіталу розглядають у широкому та вузькому розумінні. У вузькому розумінні однією з форм капіталу є освіта. Людським його називають, оскільки ця форма є частиною людини, а капіталом – через те, що він є джерелом майбутніх задовольств або майбутніх заробітків, або того й іншого разом. У широкому розумінні людський капітал формується шляхом інвестицій (довгострокових капіталовкладень) у людину у вигляді витрат на освіту й підготовку робочої сили на виробництві, на охорону здоров'я, міграцію і пошук інформації про ціни та доходи. Таким чином, людський капітал є найважливішою складовою частиною сучасного продуктивного капіталу, властивим особистості запасом знань, здібностей, інтелектуальним і творчим потенціалом [3].

Основним фактором існування й розвитку людського капіталу є інвестиції в людський капітал. Інвестиціями в людський капітал вважають будь-який захід, здійснений для підвищення продуктивності праці. Таким чином, до інвестицій у людський капітал належать витрати на підтримку здоров'я, здобуття загальної та спеціальної освіти; витрати, що є пов'язаними із пошуком роботи, професійною підготовкою на виробництві, міграцією, народженням і вихованням дітей, пошуком економічно значущої інформації про ціни та заробітки. Економісти виділяють три види інвестицій у людський капітал:

- витрати на освіту, у тому числі загальну та спеціальну, формальну й неформальну, підготовку за місцем роботи;
- витрати на охорону здоров'я, що складаються з витрат на профілактику захворювань, медичне обслуговування, дієтичне харчування, поліпшення житлових умов;
- витрати на мобільність, завдяки яким працівники мігрують із місць із низькою продуктивністю [4].

З усіх видів інвестицій у людський капітал найбільш важливими є вкладення в здоров'я та освіту. Загальна та спеціальна освіта покращує якість, підвищує рівень і запас знань людини, завдяки чому зростають обсяг та якість людського капіталу. Інвестиції у вищу освіту сприяють формуванню висококваліфікованих фахівців. Нині одним із найважливіших компонентів вкладень у людський капітал у всіх країнах є витрати на навчання на

виробництві. Разом із освітою найбільш важливими є капіталовкладення в здоров'я, що має сприяти скороченню кількості захворювань і смертності, подовженню працездатності особистості, а отже, часу функціонування людського капіталу. Стан здоров'я людини – це її природний капітал, частина якого є спадковою, а інша – придбаною в результаті витрат самої людини і суспільства. Протягом життя людський капітал зношується. Інвестиції, що є пов'язаними з охороною здоров'я, уповільнюють цей процес [1].

Джерелом вкладень у людський капітал є держава (уряд), недержавні суспільні фонди й організації, регіони, окремі фірми, домогосподарства (індивіди), міжнародні фонди й організації, а також освітні установи. Нині роль держави є достатньо вагомою. Держава вдається як до примусових, так і до спонукальних заходів. До примусових належать обов'язкова для всіх формальна освіта в обсязі середньої школи, обов'язкові медичні профілактичні заходи (щеплення) тощо. Проте головними заходами є спонукальні. Уряд має в своєму розпорядженні два дієві засоби, що є використовуваними задля зміни розмірів приватних інвестицій у людину, що здійснюються автоматично через ринок. Вони можуть вплинути на доходи тих, хто працює, через систему податків і субсидій, а також в змозі регулювати ціну придбання людського капіталу, регулюючи ціни використовуваних ресурсів [5]. Оцінювання основних аспектів людського розвитку показує, що, з одного боку, відбувається поліпшення певних якісних його характеристик: зростає комп'ютерна грамотність, частка населення з вищою освітою, формується вміння працювати в ринковому середовищі. Однак, не зростають темпи відтворення населення, через що його структура набуває вираженого депопуляційного характеру: погіршуються показники здоров'я людей усіх вікових груп – за останні 15 років кількість уперше зареєстрованих захворювань зросла на 2 млн випадків, або на 7 %; зростає інтенсивність трудової еміграції працездатного населення. За експертними оцінками, нині за кордоном працюють понад 3,5 млн наших співвітчизників. Серед головних причин зазначених тенденцій – поширення бідності внаслідок недостатньої, а подекуди – невинуватено низької оплати праці, особливо у сільській місцевості; неефективна система професійного навчання, підвищення кваліфікації та перекваліфікації фахівців робітничих спеціальностей; незадовільний стан медичного обслуговування населення й низька ефективність заходів щодо покращення охорони здоров'я та праці тощо.

Таким чином, теорія людського капіталу є науковим засобом осмислення соціально-економічних процесів у суспільстві стосовно формування й розвитку людського капіталу. Під впливом цієї теорії відбулася певна переорієнтація соціальної політики. Зокрема, програми підготовки й перепідготовки стали розглядатися як ефективне знаряддя боротьби з бідністю. Завдяки теорії людського капіталу вкладення в особистість розглядаються як джерело економічного зростання, не менш важливе, ніж звичайні капіталовкладення.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пилипенко С. М.

Література: 1. Юрчишин В. В поисках инвестиционной привлекательности / В. Юрчишин, Л. Дорошенко, Н. Магера // Финансовые риски. – 2012. – № 4. – С. 100–107. 2. Добрынин А. И. Человеческий капитал в транзитивной экономике: формирование, оценка, эффективность использования / А. И. Добрынин, С. А. Дятлов, Е. Д. Цыренова. – СПб. : Наука, 1999. 3. Левчук О. В. Управління інвестиціями у людський капітал : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01 / Левчук Олена Вікторівна. – Київ, 2008. – 20 с. 4. Голікова Н. В. Людський капітал як фактор зростання та розвитку економіки : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01 / Голікова Наталія Володимирівна. – Київ, 2004. – 23 с. 5. Голікова Н. В. Людський капітал – ключовий фактор економічного зростання / Н. В. Голікова // Інноваційний фактор сталого економічного зростання. – 2002. – С. 32–35.

ОСОБЕННОСТИ РЫНКА ОЛИГОПОЛИИ В УКРАИНЕ И В ДРУГИХ СТРАНАХ МИРА

УДК 339.1

Букрин Я. В.

Студент 1 курса
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрены особенности олигополии как специфического типа построения рынка. Обоснована объективная необходимость деятельности Антимонопольного комитета с целью государственного регулирования рынка олигополии.

Ключевые слова: олигополия, рынок, ценовая политика, рынок олигополии, антимонопольный комитет.

Анотація. Розглянуто особливості олігополії як специфічного типу побудови ринку. Обґрунтовано об'єктивну необхідність діяльності Антимонопольного комітету задля державного регулювання ринку олігополії.

Ключові слова: олігополія, ринок, цінова політика, ринок олігополії, антимонопольний комітет.

Annotation. The features of the oligopoly as a specific type of construction market. It substantiates the objective necessity of the activities of the Antimonopoly Committee for the purpose of state regulation of an oligopoly market.

Keywords: oligopoly, market, pricing, market oligopoly, Antimonopoly Committee.

В современных условиях экономического развития олигополии имеют значительное влияние на состояние экономики страны, что обуславливает необходимость регулирования их деятельности.

Целью написания статьи является исследование понятия рынка олигополии, определение его особенностей и современных тенденций развития, выявление проблем и разработка путей их решения.

Олигополией называют рыночную форму, в которой на рынке доминирует небольшое количество продавцов, в связи с чем каждый олигополист должен принимать во внимание действия других участников рынка. Решение каждой компании влияет на рыночную ситуацию и одновременно зависит от решений других фирм. Принимая решение, фирма-олигополист всегда учитывает возможную реакцию других участников рынка. Поэтому на олигополистическом рынке весьма велика вероятность сговора.

Среди олигополий можно назвать производителей пассажирских самолетов, таких как «Боинг» или «Эйрбас», производителей автомобилей, таких как «Мерседес», «БМВ». На олигополистическом рынке динамика взлетов и падений самая высокая. Ярким примером является корпорация «Дженерал Моторс» – лидер большой тройки автомобильных гигантов США. История становления и роста «Дженерал Моторс» – история поглощения других компаний и централизации капитала в руках владельцев. Компания была основана 16 сентября 1908 г. У. К. Дюрантом. Уже через две недели он присоединил к себе «Бьюик», еще через полтора месяца – «Олдсмобил», а в 1909 г. – «Кадиллак» и «Понтиак». К 1910 г. Дюрант существенно расширил «Дженерал Моторс»: в компанию вошли 25 мелких.

Большие корпорации пытаются стремительно увеличивать свои размеры, вторгаясь в другие отрасли, объединяясь как на национальном, так и на международном рынках. Для экономики государства монополизация не всегда благоприятна. Именно поэтому существует антимонопольная политика, не позволяющая превышать максимально допустимые объемы контролирования доли рынка. А олигополии могут концентрировать большую часть рынка, при этом конкуренция между такими фирмами полезна для потребителей. Важную роль в характере конкурентных отношений на таком рынке играет объем и структура информации о конкурентах и условиях спроса [1].

Постиндустриальная парадигма развития демонстрирует трансформацию знаний и информации в стратегический и глобально конкурентоспособный продукт. Можно утверждать, что современным конкурентным отношениям присущ принцип интегративного конкурентного взаимодействия, предусматривающий преимущество интегративных форм конкурентного поведения в диапазоне от координации до конструктивного взаимодействия и конкурентного сотрудничества [2].

Основной на рынке олигополии является проблема ценообразования. К этой проблеме обращались многие экономисты всего мира. Была даже создана теория олигополистического ценообразования, автором которой является французский экономист Курно А. Рассматривая взаимодействие олигополистов, он показал, что каждая

фирма предпочитает производить такое количество продукции, которое максимизирует ее прибыль. При этом он исходил из того, что объем продаваемых товаров у конкурентов остается неизменным. Курно А. сделал два важных вывода:

- для любой отрасли существует определенное стабильное равновесие между объемом продаж и ценой товара;
- цена равновесия зависит от числа продавцов.

Значительный шаг вперед в теории олигополистического ценообразования сделал американский экономист Чемберлен Э., выдвинув положение о взаимозависимости производителей. Когда количество продавцов невелико и продукт стандартизирован, олигополисты будут избегать действий, которые привели бы к ухудшению положения всех в результате принятия ответных мер. Следующим шагом в разработке теории олигополистического ценообразования была теория ломаной кривой спроса, разработанная американскими экономистами Холлом Р., Хитчем С. и Суизи П. При высокой рыночной концентрации ценовые решения продавцов взаимозависимы. Олигополистические фирмы исходят из того, что прибыли будут выше, когда проводится общая политика, чем когда каждая фирма преследует свои узко эгоистичные интересы. В олигополистических отраслях действует тенденция к коллективным действиям, приближающая ценовое поведение к чистой монополии.

Украина стала полноправным членом Мировой организации торговли, поэтому необходимо понимать процессы развития олигополии на национальном рынке, ее недостатки и преимущества. Требуется всестороннего анализа структура отечественных рынков олигополии и их регулирование со стороны государства. Олигополия в Украине имеет много проявлений. Так, на украинском рынке мобильной связи функционирует достаточно жесткая олигополия. Несмотря на неоднозначность тенденций развития, олигополистический сектор экономики Украины остается традиционно значительным. Так, в 2014 г. часть предприятий на олигополистических рынках составила 16 % общенационального объема реализации товаров и услуг [4].

Хотя олигополия не удовлетворяет абстрактным условиям эффективного использования и распределения ресурсов, в реальности она эффективна, поскольку вносит важный вклад в экономический рост, активно участвуя в исследованиях и разработках новых продуктов и технологий, а также внедряя эти изобретения в производство.

Таким образом, оценивая значение олигополистических структур, надо учитывать как позитивные, так и негативные последствия деятельности олигополий в современной экономической жизни. При этом следует отметить необходимость их формирования, вытекающую из тенденций слияния и поглощения, укрупнения бизнеса и желания регулировать как можно большую часть рынков. Именно для того чтобы олигополистический рынок не перерос в монополистический, существует Антимонопольный комитет, призванный предотвращать этот процесс.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Бережная Н. И.

Литература: 1. Кузьминов С. В. Егоїстичний та інтегративний підходи до визначення мети і критеріїв ефективності конкуренції / С. В. Кузьминов // Академічний огляд. – 2009. – № 2. – С. 24–28. 2. Некрасовский К. Новые проблемы риска для менеджмента в контексте ускорения формирования глобальных олигополий / К. Некрасовский // Эко. – 2009. – № 4. – С. 60–63. 3. Звіт Антимонопольного комітету України за 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=110270>.

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ІНВАЛІДІВ В УКРАЇНІ

УДК 349.222.2

Бульба А. О.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто особливості соціально-правового захисту інвалідів в Україні. Проаналізовано основні проблеми, з якими зіштовхуються люди з обмеженими можливостями у процесі реалізації трудового потенціалу. Запропоновано шляхи їх ефективного вирішення.

Ключові слова: люди з обмеженими можливостями, регулювання праці, трудові права інвалідів, дискримінація інвалідів, регулювання праці інвалідів.

Аннотация. Рассмотрены особенности социально-правовой защиты инвалидов в Украине. Проанализированы основные проблемы, с которыми сталкиваются люди с ограниченными возможностями в процессе реализации трудового потенциала. Предложены пути их эффективного решения.

Ключевые слова: люди с ограниченными возможностями, регулирование труда, трудовые права инвалидов, дискриминация инвалидов, регулирование труда инвалидов.

Annotation. The features of the social and legal protection of disabled people in Ukraine. The basic problem faced by people with disabilities in the implementation of the employment potential of the proposed ways to address them effectively.

Keywords: people with disabilities, regulation, labor rights of disabled persons, discrimination against persons with disabilities, disabled labor regulation.

Правові аспекти регулювання праці інвалідів та захисту їх прав на підприємстві є визначуваними такими законодавчими актами України: Законом України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» № 922-VIII (922-19) від 25.12.2015 [1], Кодексом законів про працю України № 955-VIII від 28.01.2016 [2], Законом України «Про охорону праці» № 191-VIII від 12.02.2015 [3], Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 922-VIII від 25.12.2015 [4], Конвенцією ООН про права інвалідів [5].

Законом України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» визначено основи соціальної захищеності інвалідів в Україні й гарантовано їм рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, створення необхідних умов, що надають можливості інвалідам ефективно реалізувати права та свободи особистості й громадянина й вести повноцінне життя згідно із індивідуальними можливостями, здібностями й інтересами [1].

Відповідно до ст. 2 цього Закону інвалідом є особа зі стійким розладом функцій організму, що у разі взаємодії із зовнішнім середовищем може спричинювати обмеження життєдіяльності, через що держава є зобов'язаною створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист. Дискримінація за ознакою інвалідності є забороненою [1]. На жаль, цього Закону дотримуються далеко не завжди, тому не можна говорити про повну відсутність дискримінації інвалідів на ринку праці та в цілому в суспільному житті.

Задля забезпечення рівних прав і можливостей інвалідів та їх соціального захисту, виявлення й усунення перепон і бар'єрів, що перешкоджають забезпеченню прав і задоволенню потреб таких осіб, у тому числі щодо їх доступу нарівні з іншими громадянами до об'єктів фізичного оточення, транспорту, інформації та зв'язку, а також до освіти, праці, культури, фізичної культури й спорту, забезпечення можливості користуватися пільгами, передбаченими законодавством, створюються громадські організації інвалідів та їх спілки.

Згідно зі ст. 172 КЗпП України «Застосування праці інвалідів» у випадках, передбачених законодавством, на власника або вповноважений ним орган покладено обов'язок організувати навчання, перекваліфікацію й працевлаштування інвалідів відповідно до медичних рекомендацій, встановити на їх прохання неповний робочий день або неповний робочий тиждень та створити пільгові умови праці.

Робота інвалідів уночі та залучення їх до надурочних робіт є дозволеною лише за їх згодою і за умови, що це не суперечить медичним рекомендаціям (ст. 55, 63 КЗпП України) [2].

Згідно зі ст. 6 Закону України «Про охорону праці» працівника, який за станом здоров'я відповідно до медичного висновку потребує надання полегшеної роботи, роботодавець має перевести за його згодою на таку ро-

боту на термін, зазначений у медичному висновку, і за потреби встановити скорочений робочий день та організувати проведення навчання працівника щодо набуття іншої професії відповідно до законодавства [3].

Ст. 9 Закону України «Про охорону праці» регламентує порядок відшкодування шкоди в разі ушкодження здоров'я працівника або його смерті:

- відшкодування шкоди, заподіяної працівнику внаслідок ушкодження його здоров'я або в разі смерті здійснюється Фондом соціального страхування України відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності»;
- роботодавець може за рахунок власних коштів здійснювати додаткові виплати потерпілим і членам їх сімей відповідно до колективного чи трудового договору;
- за працівниками, які втратили працездатність через нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання, зберігаються місце роботи (посада) та середня заробітна плата на весь період до відновлення працездатності або до встановлення стійкої втрати професійної працездатності. У разі неможливості виконання потерпілим попередньої роботи здійснюють його навчання й перекваліфікацію, а також працевлаштування відповідно до медичних рекомендацій [3].

Час перебування на інвалідності через нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання зараховують до стажу роботи для призначення пенсії за віком, а також до стажу роботи із шкідливими умовами, що надає права на призначення пенсії на пільгових умовах і в пільгових розмірах у порядку, установленому Законом [3].

Відповідно до ст. 18 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» страхуванню у зв'язку із тимчасовою втратою працездатності підлягають особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту) на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності та господарювання, у тому числі в іноземних дипломатичних і консульських установах, інших представництвах нерезидентів або у фізичних осіб, а також є вибраними на виборні посади в органах державної влади, органах місцевого самоврядування та в інших органах [4].

Тобто якщо особа, що втратила працездатність, не перебуває в трудових відносинах із роботодавцем, а виконує роботу на основі договору цивільно-правового характеру, вона не має права на страхування у зв'язку із тимчасовою втратою працездатності.

Ст. 19 цього Закону визначено категорії громадян, які мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги зі страхування у зв'язку із тимчасовою втратою працездатності: застраховані громадяни України, іноземці, особи без громадянства та члени їх сімей, які проживають в Україні, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого є наданою Верховною Радою України. Це право виникає із настанням страхового випадку в період роботи (із залученням терміну випробування та дня звільнення), якщо інше не передбачено Законом [4].

Згідно зі ст. 19 Закону для підприємств і фізичних осіб, які використовують найману працю, встановлено обов'язковий норматив робочих місць для працевлаштування інвалідів. Його розмір становить 4 % середньооблікової чисельності штатних працівників за рік [4].

Для підприємств, на яких працює від 8 до 25 осіб, цей норматив становить одне робоче місце. Тобто восьмим співробітником на підприємстві, якщо перші сім працюють на повну ставку за основним місцем роботи, має бути інвалід. Виконанням нормативу робочих місць у зазначеній кількості вважають працевлаштування інвалідів, для яких це місце роботи є основним. Група інвалідності для вимог Закону не має принципового значення і є важливою лише для обліку характеру виконуваної роботи.

У разі незабезпечення працевлаштування інвалідів відповідно до нормативів підприємства сплачують штраф у розмірі середньої річної заробітної плати на підприємстві. Інакше, це сума, що становить мінімум 13764,00 грн за кожного непрацевлаштованого згідно із нормативом (ст. 20 Закону) [4].

Більшість законослухняних підприємств самі шукають інваліда, який би міг працювати на їх підприємстві. Не тільки тому, що сума штрафу є вагомою для підприємця, але й тому, що інвалід, як правило, нічим не гірше за інших працівників. Звичайно, якщо інвалід справді хоче працювати і не зловживає своїм статусом на підприємстві.

Україна є державою-учасницею Конвенції про права інвалідів ООН, що є ратифікованою Законом № 1767-VI (1767-17) від 16.12.2009. Конвенцією визначено, що інвалідність – це поняття, яке еволюціонує, і є результатом взаємодії між людьми, які мають порушення стану здоров'я, і бар'єрами в зовнішньому середовищі, що заважають їх повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими [5].

Відповідно до ст. 27 Конвенції держави-учасниці забезпечують розширення можливостей для індивідуальної трудової діяльності, підприємництва, розвитку кооперативів і організації власної справи; наймання інвалідів

у державному секторі; стимулювання наймання інвалідів у приватному секторі за допомогою належних стратегій і заходів, до яких можуть належати програми позитивних дій, стимули та інші заходи; забезпечення інвалідам відповідного обладнання робочого місця; заохочення до програм професійної та кваліфікаційної реабілітації, збереження робочих місць і повернення на роботу для інвалідів [5].

Основними проблемами працевлаштування інвалідів в Україні є:

- більшість інвалідів не прагнуть працювати;
- незважаючи на законодавство, підприємство може влаштувати інваліда лише формально;
- дискримінація людей з обмеженими можливостями все ще є дуже гострою проблемою в суспільстві;
- суспільство, у тому числі й працюючі на підприємстві, часто упереджено ставляться до людей із обмеженими можливостями.

Таким чином, законодавство України підтримує права інвалідів, створює умови для їх трудової реалізації, але на практиці трудова дискримінація інвалідів все ще має місце, адже не всі підприємства створюють відповідні умови для праці людей із обмеженими можливостями та не завжди дотримуються законодавства про забезпечення прав інвалідів.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Денисюк Т. С.

Література: 1. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування [Електронний ресурс] : Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>. 2. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/875-12>. 3. Про охорону праці [Електронний ресурс] : Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>. 4. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. 5. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) [Електронний ресурс] : ООН; Конвенція від 13.12.2006. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

УДК 336.71-049.5

Бутов І. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розкрито сутність поняття фінансової безпеки банку, визначено особливості її забезпечення. Виділено основні внутрішні й зовнішні загрози фінансовій безпеці банку. Досліджено й узагальнено методи аналізу фінансової безпеки банку.

Ключові слова: ризик, банк, безпека, фінансова безпека.

Аннотация. Раскрыта сущность понятия финансовой безопасности банка, определены особенности ее обеспечения. Выделены основные внутренние и внешние угрозы финансовой безопасности банка. Исследованы и обобщены методы анализа финансовой безопасности банка.

Ключевые слова: риск, банк, безопасность, финансовая безопасность.

Annotation. The essence of the concept of financial security of the bank. The features ensuring the financial security of the bank. The main internal and external threats to the financial security of the bank. Investigated and generalized methods of analyzing the financial security of the bank.

Keywords: risk, bank, security, financial security.

Проблема забезпечення фінансової безпеки банку є відносно новим напрямом досліджень української наукової спільноти. Важливість цього питання є зумовленою необхідністю реалізації національних інтересів щодо створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя й добробуту населення.

Проблемам фінансової безпеки банків приділяють увагу Барановський О., Болгар Т., Голобородько Ю., Єпіфанов А., Євченко Н., Зачосов Н., Ткаченко А., Хитрін О. та ін.

Метою написання статті є розробка теоретичних засад забезпечення фінансової безпеки банку за умов структурних та інституціональних змін у економіці.

Важливу роль у цьому процесі відіграє саме банківський сектор, за допомогою якого здійснюється розподіл і перерозподіл грошових потоків та їх концентрація в пріоритетних галузях економіки, запобігання відпливу капіталів за кордон і забезпечення стабільності національної грошової одиниці.

В економічній літературі [1; 2; 6] виокремлюють такі види безпеки банку: економічну, фінансову, правову, кадрову (безпека персоналу), інформаційну, безпеку банківських операцій. Більшу увагу приділяють саме економічній безпеці банку, а фінансову безпеку розглядають як складову економічної безпеки (табл. 1) [1; 2 4; 5].

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «фінансова безпека банку»

Автор	Визначення
Барановський О., Ткаченко А. [1]	Фінансова безпека комерційного банку – це сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану комерційного банку дії чи обставини є попередженими чи зведеними до такого рівня, за якого вони не можуть завдати шкоди встановленому порядку функціонування банку, збереженню й відтворенню його майна та інфраструктури і перешкодити досягненню банком статутних цілей; стан захищеності фінансових інтересів комерційного банку, його фінансової стійкості й середовища, у якому він функціонує
Болгар Т. [2], Єпіфанов А. [3]	Фінансова безпека банку – це стан банківської установи, для якого характерними є збалансованість і стійкість до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, спроможність досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку
Голобородько Ю.	Фінансова безпека банку – такий його стан, для якого характерними є оптимальний рівень залучення й розміщення ресурсів за мінімізації загроз і негативних явищ, спроможність банку до саморозвитку, підвищення ефективності та конкурентоспроможності
Дмитров С. [4]	Фінансова безпека банку – це захист фінансових інтересів банку, його фінансової стійкості й середовища, у якому він функціонує
Євченко Н., Криклій О. [5]	Фінансова безпека банку – це такий його фінансовий стан, для якого характерною є збалансованість системи фінансових показників

Із табл. 1 видно, що деякі науковці пов'язують фінансову безпеку з фінансовою стійкістю та стабільністю; інші – зі ступенем ефективності фінансової економічної діяльності; рівнем достатності власного капіталу, ступенем захищеності інтересів громадян, господарюючих суб'єктів, суспільства та держави, рівнем стійкості до зовнішніх і внутрішніх ризиків.

Систематизація розглянутих підходів дозволяє запропонувати визначення поняття «фінансова безпека банку». Це такий стан банку (банківської системи в цілому), для якого характерною є спроможність протистояти можливим зовнішнім і внутрішнім загрозам банківської діяльності для забезпечення нормального функціонування та розвитку за умов дестабілізуючого впливу оточуючого середовища та захищеності фінансових інтересів зацікавлених сторін (власників, клієнтів, працівників, керівництва, держави). Основною метою фінансової безпеки банку є забезпечення конкурентоспроможності як окремого банку, так і банківської системи в цілому на ринку банківських послуг та недопущення можливості отримання збитків або втрати частини прибутків унаслідок впливу внутрішніх і зовнішніх загроз.

Узагальнення економічної літератури [1; 3; 4] дозволяє обґрунтувати систему принципів, що відображають філософію, об'єктивні закони й закономірності процесу забезпечення фінансової безпеки банку: – комплексності: необхідність урахування зовнішніх і внутрішніх загроз, що впливають на фінансову безпеку банку;

– об'єктивності: оцінювання вірогідності зниження рівня фінансової безпеки має здійснюватися на підставі використання методичних підходів, а не суб'єктивних міркувань аналітиків;

– безперервності й оперативності: процес забезпечення фінансової безпеки банку має здійснюватися на постійних підставах, що дозволить своєчасно реагувати на появу зовнішніх і внутрішніх загроз.

До основних складових фінансової безпеки банку належать система управління ризиками, фінансова стійкість, рівень капіталізації та достатність власного капіталу для покриття банківських ризиків, якість кредитного й інвестиційного портфелів і, як наслідок, банківських активів у цілому, рівень рентабельності банківської діяльності, фінансовий потенціал, рівень корпоративного контролю, конкурентоспроможність банку й банківських послуг на ринку, частка іноземного капіталу в статутному капіталі. Державне регулювання фінансової безпеки банку передбачає узгодження й координацію її складових елементів для забезпечення найефективнішого функціонування та недопущення виникнення конфліктів, що можуть становити загрозу фінансовим інтересам держави.

Процес забезпечення фінансової безпеки банку вимагає здійснення інформаційно-аналітичної роботи, результати якої є необхідною умовою для запровадження моніторингу, оцінювання рівня й аналізу факторів, що впливають на рівень його фінансової безпеки. Функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення є обов'язковим для правильного й оперативного оцінювання рівня фінансової безпеки банку, прогнозування можливих внутрішніх і зовнішніх загроз, дотримання достатності фінансових ресурсів для своєчасного виконання зобов'язань [5].

Аналіз і систематизація економічної літератури дозволяють визначити найбільш характерні загрози фінансовій безпеці банку. Внутрішніми загрозами є недосконалість організації системи фінансового менеджменту в банку; неефективність проведення основних банківських операцій; недотримання банком показників ліквідності; зловживання та некомпетентність службовців банку: шахрайство в сфері бухгалтерського обліку, фальсифікація витрат, привласнення доходів тощо; слабкість маркетингової політики банку; неефективна система фінансового моніторингу в банку.

Зовнішніми загрозами є несприятливі макроекономічні умови, ринкові ризики та глобальні банківські кризи; відсутність стабільності податкової, кредитної та страхової політики; низький рівень довіри до банків; конкуренція у банківському середовищі; недостатня фінансова стійкість банківського сектора; недосконалість банківського нагляду та регулювання; залежність банків від зовнішніх джерел фінансування; значні коливання курсу національної валюти відносно інших валют (інфляція, дефляція); відкритість (доступність) міжбанківського ринку; недостатній контроль за діяльністю комерційних банків із боку Національного банку України.

За умов посилення макроекономічної нестабільності, зростання зовнішніх і внутрішніх загроз фінансова безпека банку є важливим інструментом реалізації його інтересів і пріоритетних цілей, нарощування фінансового потенціалу для кількісного й якісного зростання, зміцнення позицій на ринку банківських послуг, забезпечення нормального функціонування та сталого розвитку. Усвідомлення внутрішніх і зовнішніх загроз дозволить сформувати надійну систему забезпечення фінансової безпеки банку. При цьому система фінансової безпеки банку має перебувати в постійному розвитку й постійно адаптуватися до змін зовнішнього та внутрішнього середовища для підвищення конкурентоспроможності вітчизняного банківського сектора, стійкості і стабільності роботи якого визначають фінансову рівновагу в країні та забезпечують перехід до інноваційної моделі зростання національної економіки.

Науковий керівник – старший викладач Чернишов В. В.

Література: 1. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру / О. І. Барановський // Економічне прогнозування. – 2006. – № 1. – С. 7–32. 2. Болгар Т. М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Болгар Тетяна Миколаївна. – Суми, 2008. – 24 с. 3. Єпіфанов А. О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський [та ін.] ; за ред. А. О. Єпіфанова. – Суми : УАБС НБУ, 2009. – 295 с. 4. Дмитров С. О. Управління фінансовою безпекою комерційного банку / О. С. Дмитров // Фінансовий простір. – № 2 (6). – 2012. – С. 11–15. 5. Євченко Н. Г. Вплив податкових ризиків на фінансову безпеку банку / Н. Г. Євченко, О. А. Криклій // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – Суми : УАБС НБУ, 2009. – Вип. 25. – С. 45–52. 6. Побережний С. М. Фінансова безпека банківської діяльності : навч. посіб. / С. М. Побережний, О. Л. Пластун, Т. М. Болгар. – Суми : УАБС НБУ, 2010. – 112 с.

ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА КУРС ЕВРО К ДОЛЛАРУ

УДК 303.725.33

Васильева А. О.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрены и определены основные факторы, влияющие на курс евро к доллару в странах Европейского Союза. Построена эконометрическая модель зависимости курса евро в 2002–2013 гг. от перечисленных факторов. Проанализировано влияние факторов на результативный признак.

Ключевые слова: евро, доллар, валютный курс, валовой внутренний продукт (ВВП), эконометрический анализ, результативный признак, многофакторная модель.

Анотація. Розглянуто й визначено основні фактори, що впливають на курс євро до долара в країнах Європейського Союзу. Побудовано економітричну модель залежності курсу євро в 2002–2013 рр. від перерахованих факторів. Проаналізовано вплив факторів на результативну ознаку.

Ключові слова: євро, доллар, валютний курс, валовий внутрішній продукт (ВВП), економітричний аналіз, результативна ознака, багатфакторна модель.

Annotation. Considered and the main factors affecting the euro against the dollar in the European Union. Constructed an econometric model of the dependence of the euro in 2002–2013 by these factors. The influence of factors on a productive feature.

Keywords: dollar, exchange rate, gross domestic product (GDP), econometric analysis, effective symptom, multifactor model.

Свою валюту имеет каждая страна мира. Раньше богатство государства измерялось в золоте, но сейчас эталоном всех сделок является американский доллар, практически все международные сделки производятся в долларовой системе.

Валюта – это биржевой товар, поэтому к ней применимы факторы спроса и предложения. Для того чтобы строить прогнозы курса валюты, необходимо учитывать факторы, влияющие на спрос и предложение. Валютный рынок отличается от товарного, в первую очередь, тем, что в нем отсутствует единое платежное средство. Здесь происходит не продажа, а обмен одной валюты на другую. Причем падение или рост курса также происходит относительно других видов валют [1]. На сегодняшний день эталоном всех международных сделок является доллар США, и евро является его основным соперником. Поэтому факторы, влияющие на его курс, вызывают большой интерес со стороны инвесторов, крупных финансовых структур, представителей малого и среднего бизнеса. Безусловно, наибольшее влияние на курс евро валюты оказывает Европейский центральный банк, он имеет мощные рычаги воздействия. Наиболее важным из них является процентная ставка, при помощи которой регулируется инфляционное давление и темпы экономического роста.

Для анализа инфляционного давления в еврозоне Европейский центральный банк использует данные денежного прироста, отображающие объем денег в обращении (денежный агрегат М3), а также индекс изменения потребительских цен. Огромное влияние на курс евро оказывает макроэкономическая статистика, а конкретно такие факторы: прирост валового внутреннего продукта (ВВП), уровень безработицы, уровень промышленного производства, индекс деловых ожиданий и торговый баланс.

К факторам, которые оказывают немалое влияние, можно также отнести кратковременные и долговременные государственные обязательства [2].

Рассмотрим такие факторы: X_1 – учетная ставка Европейского центрального банка, X_2 – темп инфляции, X_3 – ВВП в ценах текущего года, X_4 – процентное изменение количества денежного агрегата М3, X_5 – дефицит государственного бюджета. Средний курс евро к доллару США обозначим как результативный признак Y .

В таблице представлены данные за 1999–2013 гг., используемые в исследовании (табл. 1) [3; 4].

Для проведения анализа между факторами X_i и результативным признаком Y вносим данные из таблицы в статистический пакет Statgraphics Centurion. С его помощью строим множественную регрессионную модель зависимости курса евро от выбранных факторов.

В результате имеем уравнение регрессии, составленное при помощи статистического пакета:

$$Y = 0,828075 - 0,0283178X_4 - 0,0448428X_5.$$

Таблица 1

Исходные данные для построения эконометрической модели

Годы	Средний курс евро, Y	Учетная ставка Европейского центрального банка, %, X_1	Темп инфляции, %, X_2	ВВП в ценах предыдущего года, экономический рост, X_3	Процентное изменение количества денежного агрегата М3, %, X_4	Дефицит государственного бюджета (-) / профицит (+), в % от ВВП, X_5
2002	1,061	2,5	10,2	2	0,39	-3,37
2003	0,885	2,13	9,64	-4,48	2,98	-3,82
2004	0,805	2,13	7,58	0,38	9,54	-4,86
2005	0,805	2,13	7,52	3,03	11,23	-6,38
2006	0,797	3	8,37	3,38	8,48	-4,7
2007	0,73	3,88	9,08	1,78	7,4	-1,4
2008	0,684	3,5	9,25	2,03	5,81	-0,95
2009	0,72	1,44	9,06	0,7	8,13	-1,75
2010	0,755	1,44	8,66	1	7,26	-2,8
2011	0,719	1,25	8,4	2,15	5,55	-3,13
2012	0,778	0,75	8,96	4,03	4,79	-3,01
2013	0,753	0,5	9,78	2,85	5,72	-2,71

Из пяти факторов остались только два, поскольку только у факторов X_4 и X_5 Р-значение меньше 0,05. Коэффициенты регрессии при объясняющих факторах показывают, на сколько изменится результативный признак Y , если фактор X_i увеличится на одну единицу. На основе полученных данных можно сделать вывод, что при увеличении фактора X_4 на одну единицу результативный признак Y уменьшится на 0,0283178 единицы, при увеличении фактора X_5 результативный признак Y уменьшится на 0,0448428 единицы [5].

Вычисляемые значения t -критерия Стьюдента больше табличных значений, что свидетельствует о статистической значимости факторов модели. Критерий Фишера $F = 13,63$, что свидетельствует о значимости модели в целом. Коэффициент детерминации ($R^2 = 69,66\%$) свидетельствует о том, что 69,66 % изменчивости результативного признака зависят от изменчивости факторов, включенных в модель, а оставшиеся 30,34 % объясняются изменчивостью факторов, не включенных в модель.

Статистика Дарбина–Уотсона (Durbin–Watson statistic = 1,61366) находится между $d_u = 1,58$ и $4 - d_u = 2,42$, это свидетельствует, что в модели автокорреляция отсутствует с вероятностью 95 %.

Для исследования наличия гетероскедастичности был использован тест ранговой корреляции Спирмена. Поскольку расчетный коэффициент ранговой корреляции равен 0,31, что меньше табличного значения, составляющего 2,009, можно утверждать, что в этой модели отсутствует гетероскедастичность.

Проверим степень влияния факторов на результативный признак. Анализируя β -коэффициенты факторов регрессионной модели, можно сделать вывод, что наибольшее влияние на результативный признак имеет фактор X_4 – процентное изменение количества денежного агрегата М3. Таким образом, при увеличении этого признака на 1 % курс евро уменьшится по отношению к доллару США на 0,827 %:

$$t = -0,827X_4 - 0,693X_5.$$

Также необходимо проанализировать модель на мультиколлинеарность. В данном случае все парные коэффициенты корреляции $|r| < 0,7$. Можно сделать вывод, что в полученной модели отсутствует мультиколлинеарность (табл. 2).

Таблица 2

Матрица парных коэффициентов корреляции R

	Y	X_4	X_5
Y	1,0000	-0,5592	0,5026
X_4	-0,5592	1,0000	0,3594
X_5	0,5026	0,3594	1,0000

Таким образом, наибольшее влияние на результативный признак (курс евро) имеет изменение объема денежного агрегата. Кроме того, на изменение курса евро влияет дефицит государственного бюджета. Этот метод может быть использован для изучения влияния различных факторов на курс евро к доллару США, анализа

колебаний различных макроэкономических показателей и их влияния на колебания значений валютной пары EUR / USD.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярець Л. М.

Литература: 1. 100 Traders [Електронний ресурс] // 100 Traders. Лучшие трейдеры мира. – Режим доступа : <http://100traders.com/foreks-trend-v-ukraine/>. 2. The statistical portal [Електронний ресурс] // Statista Portal. – Режим доступа : <http://www.statista.com>. 3. Eurostat [Електронний ресурс] // European Commission. – Режим доступа : <http://ec.europa.eu/> 4. Малярець Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярець, П. М. Куліков, І. А. Лебедева [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с. 5. Егоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / Егоршин О. О., Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с. 6. Малярець Л. М. Экономико-математические методы и модели : учеб. пособие / Л. М. Малярець. – Харьков : ХНЭУ, 2013. – 287 с.

ПРОБЛЕМЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ КОРПОРАЦИЙ

УДК 339.92-043.86(477)

Винюкова Д. В.

Студент 4 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрены основные тенденции развития транснациональных корпораций (ТНК) на рынке Украины. Выявлены проблемы функционирования ТНК, позитивные и негативные аспекты деятельности ТНК на территории Украины. Проанализированы перспективы развития ТНК.

Ключевые слова: транснационализация, прямые иностранные инвестиции, транснациональные корпорации (ТНК).

Анотация. Розглянуто основні тенденції розвитку транснаціональних корпорацій (ТНК) на ринку України. Виявлено проблеми функціонування ТНК, позитивні й негативні аспекти діяльності ТНК на території України. Проаналізовано перспективи розвитку ТНК.

Ключові слова: транснаціоналізація, прямі іноземні інвестиції, транснаціональні корпорації (ТНК).

Annotation. The main trends in the development of transnational corporations (TNCs) in the Ukrainian market. The problems of the functioning of TNC, the positive and negative aspects of TNC activities on the territory of Ukraine. The prospects of development of TNCs.

Keywords: transnationalization, foreign direct investment, transnational corporations (TNCs).

Ключевой тенденцией развития современной мировой экономической системы является процесс транснационализации, для которого характерно усиление доминирующей роли транснациональных корпораций (ТНК) в глобальной экономике. Проблема функционирования транснациональных корпораций в современных экономических условиях является чрезвычайно актуальной, поскольку в период экономического кризиса банкротства крупных ТНК существенно повлияли на функционирование мировой финансовой системы. Для Украины чрезвычайно важна проблема правового регулирования деятельности транснациональных корпораций.

Вопросами правового регулирования деятельности транснациональных корпораций занимаются Макдугал Н., Фридман У., Романов В., Черниченко С., Дахно И., Якубовский С. и др. Вместе с тем, вопросы правового регулирования ТНК в Украине еще не полностью освещены, не обозначены направления совершенствования нормативно-правового регулирования деятельности транснациональных корпораций в Украине.

По официальному определению Конференции ООН по торговле и развитию, транснациональные корпорации – это международные предприятия, объединяющие юридических лиц любых организационно-правовых форм и видов деятельности в двух или более странах и проводящие единую экономическую политику и общую стратегию с использованием одного или нескольких центров принятия решений [1].

Ст. 2 «Конвенции о транснациональных корпорациях» ТНК определяет как юридическое лицо (совокупность юридических лиц), имеющее (имеющие) в собственности, хозяйственном ведении или оперативном управлении обособленное имущество на территориях двух и более стран (в данном контексте речь идет о странах СНГ), образованное юридическими лицами двух и более стран, зарегистрированное как корпорация [2].

ТНК является неотъемлемой составляющей внешнеэкономической деятельности любой развитой страны. Количество ТНК и их филиалов ежегодно растет. По данным Конференции ООН по торговле и развитию [1], во всем мире насчитывается около 82 тысяч ТНК, включающих 810 тысяч зарубежных филиалов. Согласно оценкам аналитиков, экспорт зарубежных филиалов ТНК составляет примерно треть от общего экспорта товаров и услуг. Рыночная капитализация отдельных ТНК превышает 500 млрд долл. США, а ежегодные объемы продаж составляют 150–200 млрд долл. [3, с. 59].

Несмотря на то, что Украина имеет значительный потенциал для иностранных инвесторов и перспективный рынок, активность ТНК в стране значительно ниже, чем в странах Западной Европы и странах СНГ. Прежде всего, это связано со стратегическим отставанием реструктуризации отраслей и инфраструктуры Украины. С другой стороны, препятствиями вхождения ТНК в Украину являются законодательная и политическая нестабильность, коррупция, недостаточный уровень поддержки ТНК, низкий уровень производительности труда и бизнес-культуры руководителей, несовершенство таможенной политики.

Наиболее успешно украинский рынок осваивают ТНК индустриально развитых стран: США, Германии, Великобритании, Франции. В Украине крупнейшими ТНК, вложившими значительные финансовые ресурсы, являются Pepsi Cola с объемом инвестиционных средств 250 млн долл., Coca-Cola – 230 млн долл. и др. [4]. Наиболее привлекательными секторами отечественной экономики для ТНК являются пищевая промышленность (швейцарская компания Nestle, бельгийская ABInBev, англо-голландская Unilever и др.); предприятия торговли (американская компания McDonalds Corporation, немецкий METRO Cash & Carry и др.); финансовый сектор (австрийский Райффайзен Интернациональ Банк-Холдинг АГ, французский BNP Paribas, которому принадлежит УкрСиббанк, и др.); фармацевтика (немецкие компании BASF SE, Bayer AG и др.). Именно в этих отраслях оборот капитала является быстрым, а коммерческие риски минимальны. Кроме функционирующих ТНК, в Украине немало компаний, в основном западных, которые просто проводят мониторинг рынка на будущее с целью в перспективе занять определенную нишу. Эти компании в основном занимаются импортом-экспортом сельхозпродукции и средств защиты растений.

С одной стороны, деятельность ТНК – это положительный аспект для отечественной экономики, поскольку корпорации демонстрируют высокую производительность труда и капитала, приводят в страну новые технологии и эффективный менеджмент. С другой стороны, транснациональные корпорации абсолютно равнодушны к украинскому экономическому комплексу в целом, потому что ориентируются на привлечение в систему международного разделения труда только высокодоходных сегментов украинской экономики. Такой подход чреват депрессией менее прибыльных отраслей экономики (табл. 1) [3; 4].

Таблица 1

Основные аспекты деятельности ТНК на территории Украины

Положительные	Отрицательные
– привлечение иностранных инвестиций; – расширение кредитования экономики; – повышение уровня квалификации кадров; – создание новых рабочих мест, повышение занятости населения; – расширение экспортных возможностей; – содействие реструктуризации экономики стран-реципиентов; – внедрение передовых технологий; – усиление процессов интернационализации и глобализации	– ограничение местных субъектов хозяйствования; – установление монопольных цен; – сокрытие доходов от налогообложения; – вывоз полученных доходов; – ТНК передают слаборазвитым странам несоответствующие их уровню развития технологии с жесткими ограничениями на продажу; – централизация и контроль основных функций ТНК из стран принадлежности, что закрепляет неокOLONIALную зависимость слаборазвитых стран

Следует отметить, что в результате неблагоприятного инвестиционного климата значительное количество иностранных инвесторов уходят с украинского рынка. Так, за последние три года отечественный рынок покинули более 30 ТНК, среди которых банки, страховые учреждения, металлургическая компания. Основными причинами выхода ТНК из Украины, как отмечают исследователи [5], является усиление давления на бизнес, коррупция, невозможность защиты прав в суде и др. В настоящее время в Украине зафиксировано около 7 тысяч филиалов иностранных ТНК, то есть всего 0,8 % от их общего количества [5].

Направления дальнейшего развития деятельности ТНК в Украине могут быть разделены на текущие и перспективные. Текущие направления предусматривают развитие непосредственной деятельности ТНК, а перспективные определяют видение деятельности ТНК в Украине на долгосрочный период.

К текущим направлениям относят:

- 1) законодательно-правовое обеспечение деятельности ТНК в Украине, прежде всего, расширение сферы действия государственного регулирования инвестиционной деятельности;
- 2) адекватность организации учета и отчетности ТНК и украинских предприятий и использование методологии экономического анализа ТНК хозяйственными субъектами Украины.

К перспективным направлениям относят:

- 1) системную интеграцию Украины в международные экономические и политические отношения;
- 2) результативность экономических реформ на микроуровне и общее оздоровление экономического климата в стране;
- 3) создание мощных национальных структур, конкурирующих с ТНК.

Что касается нормативно-правового регулирования деятельности ТНК в Украине, то его необходимо усовершенствовать в таких направлениях:

- 1) определить экономические критерии отнесения компаний к ТНК (в частности, объемы деятельности);
- 2) принять специальный Закон Украины «О деятельности ТНК в Украине», конкретизировать понятия, направления деятельности и особенности регулирования ТНК;
- 3) сформировать государственную программу создания и поддержки национальных ТНК в приоритетных с точки зрения национальных интересов отраслях и секторах экономики;
- 4) предусмотреть механизм реализации такой программы, в частности объемы бюджетного финансирования, системы специализированных банков развития, систему отбора перспективных проектов создания ТНК.

Таким образом, рассматривать перспективы развития ТНК на рынке Украины необходимо сквозь призму создания собственных ТНК. Это позволит в определенной степени защитить национальные экономические интересы, будет способствовать дальнейшему развитию украинских хозяйственных структур, интернационализации их производства и капитала, интеграции Украины в мировую экономику, ее участию в глобальных трансформационных процессах и позволит в целом решить многие проблемы в экономической, политической и социальной сферах.

Научный руководитель – канд. юрид. наук, доцент Суц Е. П.

Литература: 1. World Investment Report 2009 : United Nations Conference on Trade and Development. – New York, 2009. 2. Конвенция о транснациональных корпорациях [Электронный ресурс] : Международный документ от 06.03.1998. – Режим доступа : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/997_193. 3. Хоменко І. Вплив транснаціональних корпорацій на конкурентне середовище в економіці : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02 / Хоменко Ірина Богданівна. – Київ, 2010. – 19 с. 4. Овчарук М. П. Особливості поширення та впливу ТНК на економіку України [Электронный ресурс] / В. П. Овчарук, В. М. Мотриченко // Фінансовий простір. – Режим доступа : <http://fp.cibs.ck.ua/files/1303/13omprot.pdf>. 5. Болгарова Н. К. Транснаціоналізаційні процеси в економіці України / Н. К. Болгарова, Т. М. Паневник // Бізнес Інформ. – 2013. – № 12. – С. 33–38.

ТЕХНОЛОГІЯ ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 005.52:658.14

Відоменко П. М.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто поняття «оптимальна структура капіталу» з точки зору як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Визначено особливості формування та оптимізації структури капіталу підприємства. Запропоновано шляхи ефективної оптимізації структури капіталу підприємства.

Ключові слова: капітал, фінансування, структура капіталу, оптимальна структура капіталу, джерела фінансування, методика аналізу, власний капітал, залучений капітал.

Аннотация. Рассмотрено понятие «оптимальная структура капитала» с точки зрения как отечественных, так и зарубежных ученых. Определены особенности формирования и оптимизации структуры капитала предприятия. Предложены пути эффективной оптимизации структуры капитала предприятия.

Ключевые слова: капитал, финансирование, структура капитала, оптимальная структура капитала, источники финансирования, методика анализа, собственный капитал, привлеченный капитал.

Annotation. The concept of «optimal capital structure» in terms of both domestic and foreign scientists. The features of formation and optimize the capital structure of the company. The ways of effective optimization of the capital structure of the enterprise.

Keywords: capital, financing, capital structure, optimal capital structure, sources of financing, method of analysis, equity, debt capital.

У процесі діяльності кожного суб'єкта господарювання важливу роль відіграє вирішення проблеми його забезпечення достатнім обсягом капіталу, що є запорукою ведення ефективної економічної діяльності та отримання високих результатів. Кожне підприємство прагне контролювати капітал та його структуру, щоб досягти такого співвідношення внутрішніх і зовнішніх джерел, яке б здійснювало максимальний позитивний вплив на досягнення його стратегічних цілей. Для визначення раціонального співвідношення власного й позикового капіталу потрібно враховувати галузеві особливості діяльності підприємства, рівень його ділової активності, стратегію життєвого циклу підприємства.

Сучасне економічне становище потребує від власників та фінансових менеджерів підприємств ефективного управління, уважного контролю й своєчасного коригування структури капіталу підприємства, адже оптимальна структура капіталу дозволяє мати високі показники ліквідності, платоспроможності, рентабельності та фінансової стійкості.

Різні погляди на проблему оптимізації структури капіталу підприємства висвітлено в роботах провідних зарубіжних учених-економістів, серед яких Маркс К., Сміт А., Кейнс Д., Хорн Д., Брігхем Ю., а також у роботах вітчизняних учених Бланка І., Терещенка О. та ін.

Метою написання статті є конкретизація сутності поняття «оптимальна структура капіталу», а також дослідження технології оптимізації структури капіталу підприємства.

Однозначного визначення поняття оптимальної структури капіталу немає, оскільки різні автори трактують оптимальність структури капіталу по-різному, диференціюючи за різними критеріальними показниками (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Трактування поняття «оптимальна структура капіталу»

Автор	Критерій	Визначення
1	2	3
Брігхем Є., Стоянова О., Нікхбахт Е., Белопілецький В.	Максимальна ринкова вартість власного капіталу підприємства	Співвідношення власного та залученого капіталу, що спричиняє максимізацію вартості акцій підприємства
Шим Д., Сигел Д.,	Максимальна середньозважена вартість капіталу підприємства	Оптимальне співвідношення різних джерел фінансування діяльності підприємства,

Закінчення табл. 1

1	2	3
Ковальов В., Терещенко О.		за якого максимізується вартість самого підприємства
Бланк І., Головко Т., Сагова С., Подольська В., Яріш О.	Максимальна ринкова вартість підприємства в цілому	Співвідношення використання власних і позикових коштів, за умови якого забезпечується ефективна пропорційність між коефіцієнтами фінансової рентабельності та стійкості підприємства

Відтак оптимальною структурою капіталу є таке співвідношення використання власного та позикового капіталу, за якого є забезпечуваною найбільш ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість.

Оптимізація структури капіталу підприємства є надзвичайно складним процесом, що потребує певної технології, яка описувала б послідовність виконання дій (рис. 1) [4].

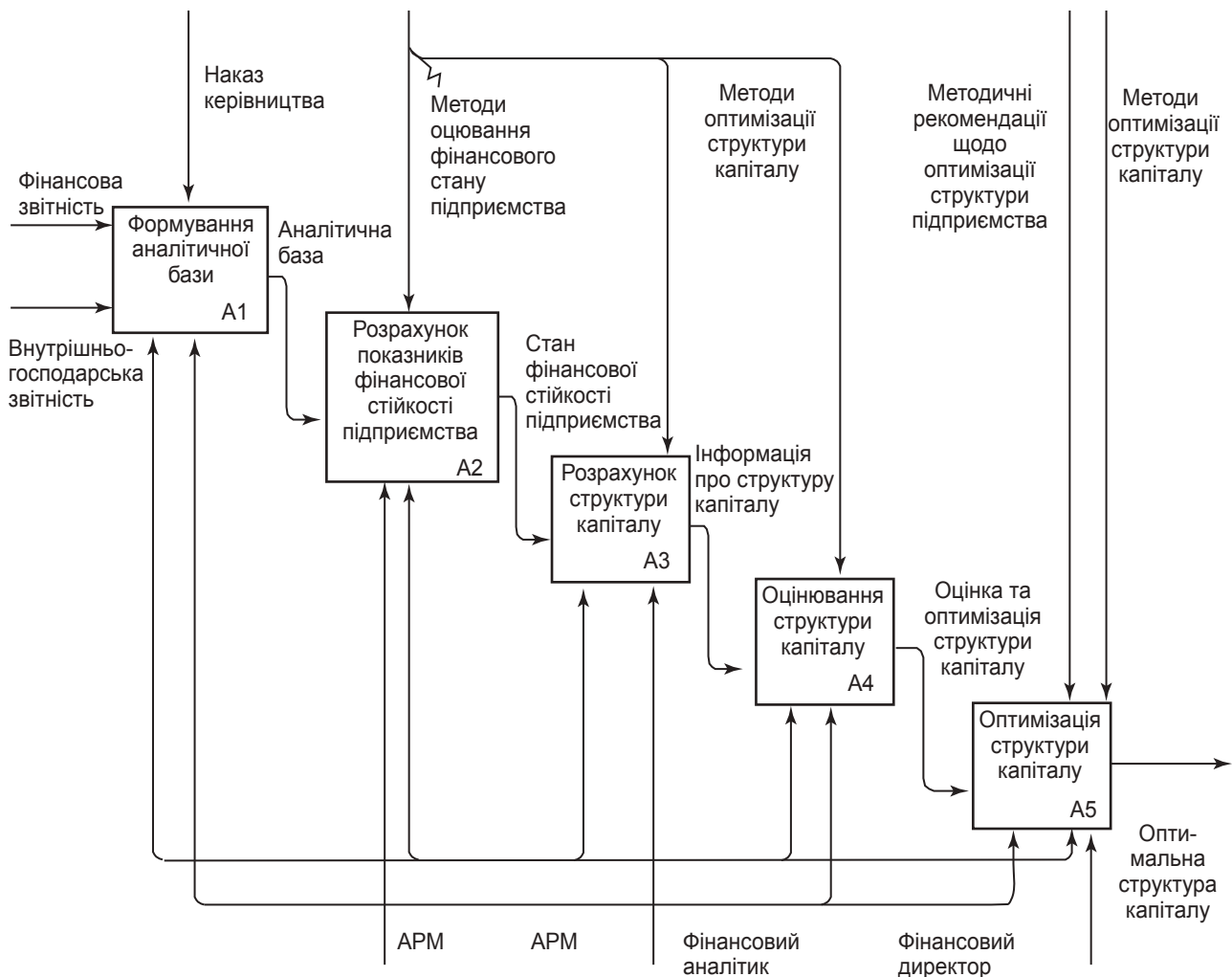

Рис. 1. Технологія оптимізації структури капіталу підприємства

Аналіз економічної літератури свідчить, що більшість авторів виділяють три методи оптимізації структури капіталу:

- оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності;
- оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації її вартості;
- оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків [4].

Метод оптимізації структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності передбачає використання механізму фінансового левериджу. За визначенням Джеймса К. Ван Хорна, фінансовий леверидж – це використання залучених коштів із фіксованим процентом для зростання прибутку власників звичайних акцій.

Сутність фінансового важеля полягає в тому, щоб посилити вплив зміни прибутку на динаміку фінансової рентабельності, тобто в підвищенні еластичності фінансової рентабельності відносно прибутку. Савицька Г. В. вважає, що ефект фінансового левериджу свідчить, на скільки відсотків підвищиться рентабельність власного капіталу за рахунок залучення до обігу підприємства позикових коштів.

Позитивний ефект фінансового важеля виникає у випадках, коли диференціал має додатне значення. Необхідно відзначити, що західні економісти вважають оптимальним його значення на рівні 30–50 % [4]. На їх думку, якщо кредит приносить менше 30 % додаткового прибутку, то залучення таких кредитів не є оптимальним. Водночас при значенні понад 50 % зростають фінансові ризики підприємства [5].

Метод оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації її вартості є заснованим на попередньому оцінюванні вартості власного та позикового капіталу за різних умов його залучення та здійснення багатоваріантних розрахунків середньозваженої вартості капіталу.

Оптимізацією структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків є вибір джерел фінансування різних складових активів підприємства (власний, довгостроковий позиковий і короткостроковий позиковий капітали).

Оптимізацію структури капіталу підприємств варто здійснювати за допомогою послідовного виконання таких етапів (рис. 2) [5]:

- проаналізувати склад капіталу в динаміці за періоди (квартали, роки) та тенденції зміни його структури, а також вплив, що вони здійснюють на фінансову стійкість та ефективність використання капіталу;
- оцінити вплив основних факторів, що визначають структуру капіталу: галузеві особливості операційної діяльності, стадії життєвого циклу організації, кон'юнктуру товарного ринку, кон'юнктуру фінансового ринку, рівень рентабельності операційної діяльності, податковий тиск на компанію, ступінь концентрації акціонерного капіталу;
- здійснити оптимізацію структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності. Необхідною умовою приросту рентабельності власного капіталу є перевищення рентабельності активів середньовідсоткової ставки кредиту. Оскільки коефіцієнт фінансового левериджу підсилює позитивну дію цього диференціала, його значення має бути максимальним, чого досягають за рівного співвідношення власного та позикового капіталу;
- здійснити оптимізацію структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості. Розрахунок середньозваженої вартості капіталу, тобто сумарного обсягу власного та позикового капіталу та витрат на їх обслуговування, дозволяє вибрати таку пропорцію, за якої цей показник буде мінімальним, а розмір залученого капіталу досягне значення, за якого максимізуватиме ринкову вартість організації;
- здійснити оптимізацію структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків. Вибір одного з методів фінансування активів має враховувати рентабельність організації, її кредитний рейтинг, ліквідність та платоспроможність. Чим сильнішою є позиція організації за цими показниками, тим ризикованіший метод фінансування вона вибирає;
- визначити фінансову стратегію організації через формування відповідного показника цільової структури капіталу. Побудова фінансової стратегії має ґрунтуватися на визначенні основних цілей на майбутнє та завдань щодо досягнення запланованих показників. Згідно з ними здійснюватиметься подальше формування цільової структури капіталу організації із залученням фінансових коштів з відповідних джерел.

Із урахуванням результатів підприємство визначає на плановий прогнозний період найбільш прийнятну для себе структуру капіталу.

Таким чином, оптимізація структури капіталу є важливим етапом стратегічного аналізу капіталу, що полягає у визначенні такого співвідношення між власними та позиковими коштами за допомогою певних критеріїв і методів, за якого досягається максимальна ефективність діяльності підприємства.

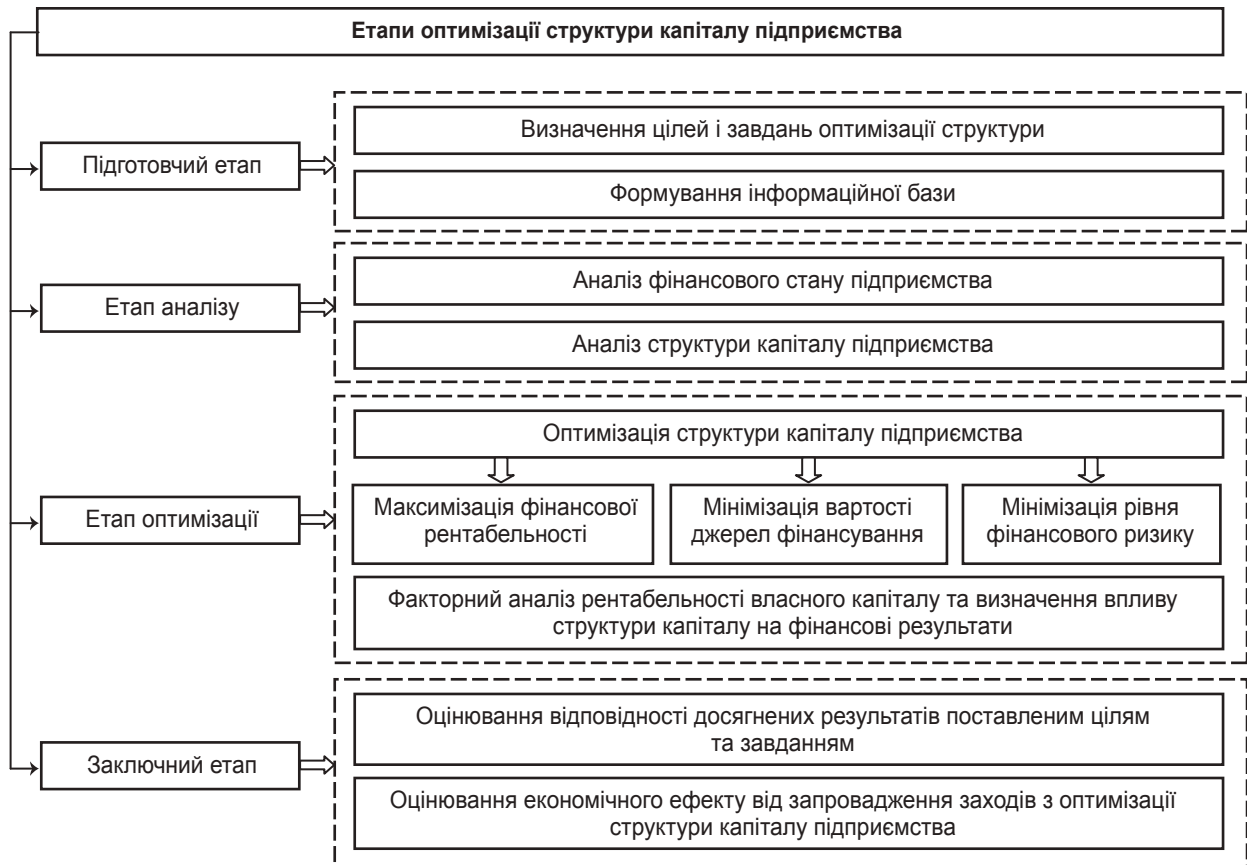

Рис. 2. **Модель оптимізації структури капіталу підприємства**

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Галушко А. В.

Література: 1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до [...] [Електронний ресурс] : Закон України від 07.02.2013 № 73. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>. 2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс» (Форма № 1) [Електронний ресурс] : Закон України від 31.03.1999 № 87. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0396-99>. 3. Семенов А. Г. Методи оптимізації структури капіталу / А. Г. Семенов, С. А. Король // Держава та регіони. – 2014. – № 5. – С. 181–187. 4. Сініцин О. О. Фінансовий леверидж в управлінні структурою капіталу / О. О. Сініцин // Ефективна економіка. – 2014. – № 9. – С. 3–6. 5. Фрід Б. А. Управління та оптимізація структури капіталу / Б. А. Фрід // Управління розвитком. – 2011. – № 6. – С. 145–147.

МЕТОДЫ БОРЬБЫ С ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИКОЙ В УКРАИНЕ

УДК 343.37(477)

Водолазко О. Е.

Студент 1 курса
факультета консалтинга и международного бизнеса ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрены причины и последствия теневой экономики в Украине, ее влияние на экономику государства. Предложены возможные пути решения проблемы.

Ключевые слова: экономика, коррупция, теневая экономика, налог, доход, валовой внутренний продукт (ВВП).

Анотація. Розглянуто причини та наслідки тіньової економіки в Україні, її вплив на економіку країни. Запропоновано можливі шляхи вирішення проблеми.

Ключові слова: економіка, корупція, тіньова економіка, податок, дохід, валовий внутрішній продукт (ВВП).

Annotation. The causes and consequences of shadow economy in Ukraine and its impact on the economy of the state. The possible solutions to the problem.

Keywords: economy, corruption, shadow economy, taxes, income, gross domestic product (GDP).

Одной из причин развития кризиса в Украине является значительный темп роста теневой экономики. На сегодняшний день теневая экономика присутствует почти во всех сферах общественно-политической жизни. Масштабы теневого сектора в экономике достигли колоссальных размеров. Она в той или иной мере присутствует во всех странах, ни одной из них не удастся окончательно от нее избавиться. В результате присутствия в экономике теневого сектора Украина теряет большую часть своих финансовых ресурсов. Растет задолженность по внешним кредитам, которые страна берет, чтобы хоть как-то компенсировать утечку средств; государство вынуждено ужесточать свою фискальную политику.

Общепринято, что теневая экономика использует те же ресурсы и рынки, что и легальная, только с тем отличием, что все это происходит вне поля зрения государства. Поэтому экономисты до сих пор не совсем понимают механизм теневой экономики, из-за чего те шаги, которые предпринимают для детенизации экономики, часто оказываются неэффективными.

Ученые и исследователи, начиная с конца XX в., активно изучают проблему существования теневого сектора экономики, выделяют ее причины и последствия, разрабатывают методы борьбы с ней. В Украине изучением способов детенизации экономики занимается исследовательский коллектив во главе с Тищуком Т., а за рубежом эту проблему исследуют Гутман П., Танзи В., Фейг Э., Макафи К.

Экономисты говорят, что в своем развитии теневая экономика прошла два этапа: сначала на отраслевом уровне, от министерств до предприятий, далее – на территориальном. На сегодняшний день предприниматели выплачивают значительную часть своего дохода в виде налогов, что отрицательно сказывается на прибыльности. В результате усиливаются неплатежи, задерживаются выплаты заработных плат, резко увеличиваются бартерные операции. Такие ситуации не проходят бесследно как для самих предпринимателей, так и для целого государства, руководство которого само провоцирует переводить деятельность предприятий «в тень».

Существует целый комплекс причин развития теневой экономики в Украине. Основной причиной формирования теневого сектора экономики Украины являются требования и ограничения, которые выдвигаются государством к субъектам экономической деятельности. Следует отметить, что главной причиной тенизации национальных экономик традиционно считают высокий уровень налогообложения, а несовершенство законодательства в области налоговой политики является едва ли не самым значительным фактором развития тенизационных процессов. Несмотря на принятие 2 декабря 2010 г. Налогового кодекса Украины и введение его в действие 1 января 2011 г., налоговая система до сих пор сосредоточена на максимальном привлечении поступлений в бюджет, без учета возможных негативных последствий чрезмерного фискального давления на субъекты хозяйствования и граждан [1]. Среди других причин можно выделить отсутствие стабильного и сбалансированного законодательства, деятельность незарегистрированных экономических структур, возрастание количества криминальных структур и их безнаказанность, незащищенность прав собственности, неблагоприятный социальный фон, низкий

уровень жизни населения, высокий уровень безработицы, политическую нестабильность. Все это дает возможность теневым структурам получать сверхприбыль и скрывать ее от налоговых структур.

О размахе теневой экономики и объемах накопленных в ней капиталов свидетельствует то, что за границей находится до 20 млрд долл. США, неофициально вывезенных из Украины, а у населения, по разным данным, хранится еще от 4 до 10 млрд долл. США [2].

В общемировом масштабе теневая экономика составляет 5–10 % от совокупного ВВП. В послании Президента Украины к Верховной Раде Украины «Про внутреннее и внешнее положение Украины в 1996 г.» указано, что уровень тенизации вырос с 35–40 % до 52–55 % от показателя ВВП. Академик Геец В. М. называет еще большую величину – 50–60 % от показателя ВВП. А по данным Министерства экономики Украины, в 2009 г. доля теневой экономики в Украине была на уровне 36 % от показателя ВВП, то есть она превышала критический уровень, который, по оценкам западных экспертов составляет 30–35 % от показателя ВВП [3]. За последние годы объем тенизации экономики Украины возрастал катастрофически быстро. Так, согласно новым данным Министерства экономического развития и торговли Украины, уровень теневой экономики в стране в 2014 г. вырос до 42 % от показателя ВВП государства [4].

Большой объем теневой экономики объясняется и высокой налоговой нагрузкой на предприятия. Так, например, в Греции, Бельгии, Италии и Швеции самые высокие налоги в Европе. В экономике весьма развитых стран (США, Швейцария) доля теневого сектора относительно невелика (5–12 % от показателя ВВП) [4]. В странах Африки уровень тенизации экономики достигает почти 30 %, а в Чехии – 18 %.

Теневая экономика имеет весьма тяжелые социальные последствия для населения Украины. Вследствие ее развития происходит несправедливое деление национального дохода, снижение реальных доходов и уровня жизни населения, ухудшение экономических показателей, инвестиционный спад, отсутствие внутренних источников накопления, кризис в сфере социально-экономического управления. Однако, интересно то, что теневая экономика играет и положительную роль. Деятельность предприятий теневой экономики способствует формированию новых рабочих мест, что позволяет улучшить условия жизни многим гражданам страны. Например, высокий уровень безработицы в Германии можно объяснить развитостью теневого рынка труда, когда работники получают статус безработного, при этом работая в теневом секторе и скрывая свой доход от государства.

Большинство экспертов считают, что приблизительно 25–50 % оборота частных предприятий не отображаются в бухгалтерском учете, а в некоторых малых предприятиях этот показатель достигает даже 80–90%.

Считается, что самыми распространенными видами теневой экономики в нашей стране являются азартные игры, торговля наркотическими веществами, труд нелегальных мигрантов, незаконный возврат налога на добавленную стоимость и зарплаты «в конвертах». Кроме того, теневой оборот имеет место в таких сферах деятельности: торговля (80 %), строительство (66 %), недвижимость (60 %), игорный бизнес (53 %), общественное питание (53 %), средства массовой информации (53 %), транспорт и перевозки (46 %) [3].

Под теньвым бизнесом, прежде всего, понимают сокрытие от уплаты разных видов налогов и таможенных платежей. По подсчетам Мирового банка, среднестатистический предприниматель в Украине тратит приблизительно 491 час в год для выполнения своих налоговых обязательств, в то время как для Молдовы такой показатель значительно меньше – 220 часов, для России – 177, а для Швейцарии – 63 часа.

Для обеспечения стабильного роста украинской экономики необходимо противодействие теневой экономической деятельности. Целесообразно разработать специальную экономическую программу, направленную на глубокую либерализацию, ликвидацию факторов, негативно влияющих на экономику и связанную с изменением системы отношений между государством, предпринимателями и наемными работниками. Правительству страны необходимо создать благоприятный предпринимательский и инвестиционный климат, что предполагает внедрение эффективного государственного регулирования. Для этого следует внести изменения в Налоговый кодекс Украины, обеспечить сокращение уровня монополизации, снижение налогов и упрощение лицензирования, увеличение объемов безналичных расчетов, установление лимитов на наличные расчеты. Рост эффективности контроля государственных органов за предпринимательской деятельностью; постепенная ликвидация коррупции; установление административных наказаний для предпринимателей, совершающих нелегальные экономические операции, помогут локализовать теньвую деятельность.

Таким образом, на сегодняшний день наиболее острой проблемой в экономике Украины является ее тенизация. Поэтому руководству страны необходимо задуматься над проблемой теневого сектора экономики и начать принимать конкретные меры, поскольку теневая экономика в сочетании с организованной преступностью и коррупцией представляют угрозу для экономической и национальной безопасности государства.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Зайцева И. С.

Литература: 1. Киселева В. С. Мир современной науки / В. С. Киселева // Статистическая динамика теневой экономики. – 2012. – № 5. – С. 36–41. 2. Сони́на А. С. Теневая экономика в Украине: причины и методы борьбы с ней / А. С. Сони́на // Управління розвитком. – 2014. – № 2 (165). – С. 11–13. 3. Чернов С. А. Проблемы современной экономики / С. А. Чернов // Элементы теневой экономики. – 2012. – № 2. – С. 38–47. 4. Воробьев Е. Теневая экономика в условиях системного кризиса / Е. Воробьев // Экономика Украины. – 2008. – № 8. – С. 7–14.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ОСНОВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ НА КІЛЬКІСТЬ ФРАНЧАЙЗЕРІВ В УКРАЇНІ

УДК 330.11

Водолазський З. В.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто різні фактори, що впливають на кількість франчайзерів в Україні. Виявлено найбільш значущі фактори. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: бізнес, міжнародний бізнес, франчайзер, франчайзі, багатфакторна модель, економетричний аналіз.

Аннотация. Рассмотрены различные факторы, влияющие на количество франчайзеров в Украине. Выявлены наиболее значимые факторы. Полученная модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: бизнес, международный бизнес, франчайзер, франчайзи, многофакторная модель, эконометрический анализ.

Annotation. The various factors that influence the number of franchisees in Ukraine. Found the most important factors. The resulting model is tested for statistical significance.

Keywords: business, international business, franchisor, franchisee, multifactor models, econometric analysis.

На міжнародній арені спостерігається тенденція до глобалізації, що полягає в тісній взаємодії підприємств і великих корпорацій у світових масштабах. Однією з форм такої взаємодії є франчайзинг. Франчайзингом є різновид стосунків між ринковими суб'єктами, коли одна сторона (франчайзер) передає другій стороні (франчайзі) за плату право на певний вид бізнесу, використовуючи розроблену бізнес-модель його ведення [1]. Ця концепція бізнесу є оплатним правом підприємств діяти від свого імені, використовуючи товарні знаки та / або бренди франчайзера.

Україна не є винятком. Майже відразу після здобуття незалежності українські підприємці стали активно використовувати цей вид ведення бізнесу як для отримання прибутку, так і для запровадження зарубіжних брендів на український ринок товарів і послуг. Більш того, інтернаціоналізація української економіки спричиняє наближення до світових стандартів ведення бізнесу, що сприяє зростанню економіки.

Фактори впливу на кількість франчайзерів в Україні вивчають Герчикова І. М., Новицький В. Є., Цират Г. В., Цимбал Л. Л., Андрощук Г. О., Городова О. А. та ін. Але, незважаючи на безліч публікацій, ці питання потребують подальшого деталізованого дослідження.

Метою написання статті є аналіз факторів, що впливають на кількість франчайзерів в Україні, побудова економічної моделі залежності кількості франчайзерів від цих факторів із застосуванням економетричних методів дослідження та розробка практичних рекомендацій за результатами отриманої моделі.

Серед основних факторів, що впливають на кількість франчайзерів в Україні, прямі іноземні інвестиції в країну, чисельність населення і ставка рефінансування. Надалі використовуватимемо ці фактори.

Позначимо як результативну змінну Y – кількість франчайзерів в Україні, осіб, а як фактори X_1 – прямі іноземні інвестиції, млн дол., X_2 – чисельність населення України, тис. осіб, X_3 – облікову ставку, %. Вихідні дані подано в табл. 1 [3].

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	Кількість франчайзерів в Україні, осіб	Прямі іноземні інвестиції, млн дол.	Населення України, тис. осіб	Облікова ставка, %
	Y	X_1	X_2	X_3
1993	30	325,6	52244,1	240
1994	35	436,2	52114,4	252
1995	25	483,5	51728,4	110
1996	27	896,9	51297,1	40
1997	30	1438,2	50818,4	35
1998	45	2063,6	50370,8	60
1999	53	2810,7	49918,1	45
2000	60	3281,8	49429,8	27
2001	65	3875	48923,2	12,5
2002	70	5339	48457,1	7,5
2003	100	6657,6	47622,4	7
2004	140	8353,9	47280,8	8
2005	226	16375,2	46929,5	9,5
2006	268	21186	46646	8,5
2007	382	29489,4	46372,7	8
2008	303	35723,4	46143,7	10
2009	247	40026,8	45962,9	11
2010	359	44708	45778,5	8,5
2011	411	49362,3	45633,6	7,75
2012	512	54462,4	45553	7,5
2013	496	58156,9	45426,2	6,5
2014	567	45916	42928,9	14
2015	540	45744,8	42929,3	22

Економетричну модель доцільно розрахувати за допомогою статистичного пакета Statgraphics. У результаті обчислень отримано множинну регресію із параметрами й відповідними критеріями перевірки значущості параметрів регресії і моделі в цілому. Також у результаті відбору даних з'ясувалося, що значущими за критерієм Стюдента факторами є X_1 та X_3 . Фактор X_2 не має значного впливу на результативну ознаку Y . На першому етапі відбору відсіяна змінна X_2 (P -значення = 0,8635). Після усунення змінної X_2 всі змінні, що залишилися, мають P -значення менше 0,05, а відтак обчислені значення $t(p)$ перевищують табличні. Можна стверджувати, що модель є статистично значущою.

При дослідженні β -коефіцієнтів ($\beta_1 = 0,0432$, $\beta_3 = 0,296$) бачимо, що ставка рефінансування впливає на кількість франчайзерів в Україні більше за обсяг ВВП. Ця тенденція має місце через те, що приватні підприємці будують свій бізнес за схемою франчайзинга на підставі позикових коштів.

Порівнявши розрахункові значення t -критерію Стюдента із табличним $t(0,05; 5) = 2,57$, можна говорити про значущість параметрів моделі. Отримана модель має коефіцієнт детермінації 88,5635 %, що означає, що фактори X_1 та X_3 на 88,5635 % пояснюють варіацію результативної ознаки Y . Більш того, з огляду на β -коефіцієнти можна стверджувати, що X_3 є першим у рівнянні регресії.

Для виявлення факту наявності автокореляції використовуємо критерій Дарбіна–Уотсона, який у цій моделі дорівнює 2,26356, тобто можна говорити про відсутність автокореляції.

Наявність значущих коефіцієнтів регресії та критерію Фішера ($F = 3,44 < F = 3,6$) свідчить про статистичну значущість моделі, тобто її можна використовувати для прогнозування.

Моделі має вигляд:

$$Y = 1276,08 + 21,35 x_1 - 1,31 x_3.$$

Аналізуючи коефіцієнти регресії, бачимо, що при зростанні прямих іноземних інвестицій на 1 млн дол. кількість франчайзерів зростає на 22 франчайзера за інших рівних умов. Зворотний зв'язок має досліджуваний показник і третій фактор, тобто за зниження ставки рефінансування на 1,313 % кількість франчайзерів зростає на 22 особи. Такі результати є зумовленими тим, що зниження ставки рефінансування сприяє здешевленню кредитів, що надає можливості підприємцям розвивати бізнес. Здійснений аналіз може бути використаний підприємцями для розвитку малого бізнесу в Україні.

Таким чином, для поширення франчайзингу як засобу ведення бізнесу необхідно створити сприятливі умови для підприємців, що надаватиме можливості вивести Україну на міжнародну арену. Поширення франчайзингу сприятиме поліпшенню стану економіки країни. Головною рекомендацією є зниження ставки рефінансування та залучення іноземних інвестицій до економіки країни.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Цират Г. В. Франчайзинг: розвиток у світі та в Україні / Г. В. Цират // Міжнародні відносини. – 2002. – Вип. 13. – С. 65–70. 2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.kiev.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=255&lang=1>. 3. Малярець Л. М. Економіко-математические методы и модели : учеб. пособие / Л. М. Малярець. – Харьков : ХНЭУ, 2013. – 154 с. 4. Малярець Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярець, П. М. Куліков, І. А. Лебедева [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с. 5. Єгоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Єгоршин, Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с.

ДИНАМІКА ДЕПОЗИТНИХ ЗАОЩАДЖЕНЬ

УДК 314.172:519.257

Волосюк В. К.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто динаміку рівня інфляції, курсу валют, номінальної заробітної плати й вартості комунальних послуг в Україні. Простежено їх вплив на кількість депозитних заощаджень. Побудовано економетричну модель, що дозволяє оцінити кількісні зв'язки між цими факторами.

Ключові слова: фактори, заощадження, депозит, економічні фактори, економетрична модель.

Аннотация. Рассмотрены динамика уровня инфляции, курса валют, номинальной заработной платы и стоимости коммунальных услуг в Украине. Определено их влияние на количество депозитных сбережений. Построена эконометрическая модель, позволяющая оценить количественные связи между этими факторами.

Ключевые слова: факторы, сбережения, депозит, экономические факторы, эконометрическая модель.

Annotation. The dynamics of inflation, exchange rate, nominal wages and the cost of utilities in Ukraine. It traces their impact on the amount of deposit savings. Constructed an econometric model to assess the quantitative relationship between these factors.

Keywords: factors, savings, deposit, economic factors, econometric model.

Безліч людей, які мають заощадження, є зацікавленими в їх збереженні. Як зберегти та за можливості примножити кошти – це питання, на яке шукають відповідь і професійні інвестори, і пересічні громадяни. Заощадженнями є частина доходу, що не є нині використовуваною. За умов економічної стабільності існує кілька засобів збереження грошей: вкладення в дорогоцінні метали, вкладення в цінні папери, збереження готівки вдома, вкладення грошей у нерухомість, банківські внески тощо. За статистикою в Україні більше третини українців вибирають банківські внески як засіб збереження коштів. Довіра вкладників до банків значно зросла з моменту запровадження системи страхування, що гарантує повернення внесків. Банківський внесок дозволяє істотно знизити знецінення накопичень порівняно із їх зберіганням у готівковій формі.

Метою написання статті є дослідження факторів, що впливають на обсяг коштів, які громадяни України зберігають на депозитних рахунках. Для кількісного оцінювання цього впливу побудовано економетричну модель, у якій результативною ознакою вибрано вартість депозитних внесків (Y), а факторними ознаками – курс долара по відношенню до гривні X_1 , середню номінальну заробітну плату X_2 , індекс інфляції X_3 та середню вартість комунальних послуг у розрахунку на домогосподарство X_4 (табл. 1) [1; 3].

Таблиця 1

Дані для побудови економетричної моделі

Рік	Депозити, млн грн	Офіційний курс валют НБУ, грн / дол.	Середня заробітна плата, грн	Індекс інфляції, %	Вартість комунальних послуг, грн
2004	13,00	5,31	590	112,3	392,10
2005	17,80	5,12	806	110,3	468,20
2006	38,40	5,05	1 041	111,6	608,50
2007	56,60	5,05	1 351	116,6	708,10
2008	88,10	5,44	1 806	122,3	812,60
2009	107,90	7,73	1 906	112,3	943,20
2010	133,70	7,93	2 239	109,1	1 020,50
2011	151,00	7,95	2 633	104,6	1 360,00
2012	151,30	7,99	3 026	99,8	1 459,30
2013	194,70	7,99	3 282	100,5	1 617,10
2014	236,90	11,80	3 480	124,9	1 901,30
2015	248,90	21,80	4 195	143,3	2 300,50
2016	220,50	25,60	4 920	105,1	3 600,00

Розрахунки здійснювалися із застосуванням програми Microsoft Excel за допомогою вбудованих функцій. За допомогою інструмента аналізу «Кореляція», що входить до пакету «Аналіз даних», визначено коефіцієнти парної кореляції між усіма факторами моделі (табл. 2).

Таблиця 2

Парні коефіцієнти кореляції

	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
Y	1				
X_1	0,7578	1			
X_2	0,9575	0,8657	1		
X_3	0,2391	0,3227	0,1345	1	
X_4	0,8527	0,9362	0,9569	0,0890	1

Із таблиці видно, що між деякими факторними ознаками існує тісний кореляційний зв'язок. Так, між факторами X_1 та X_4 коефіцієнт кореляції дорівнює $r_{x_1x_4}=0,9362$, тобто $0,9362^2=0,8765$, мінливість фактора X_1 можна пояснити мінливістю фактора X_4 . Між факторами X_2 та X_4 коефіцієнт кореляції наближається до одиниці. Однак високий коефіцієнт кореляції між цими факторами не слід вважати доказом існування причинно-наслідкового зв'язку між ними. Вочевидь, протягом періоду спостережень в Україні зростання курсу валют, номінальної заробітної плати та комунальних тарифів у середньому відбувається приблизно однаковими темпами.

Оскільки між зовнішніми факторами, які за умовами теореми Гаусса–Маркова мають бути незалежними, існує мультиколінеарність, вилучимо з моделі фактор X_4 . Тепер фактори, що залишилися, є попарно незалежними, отже, немає перешкод для застосування методу найменших квадратів у модифікації 1МНК.

За допомогою вбудованої функції ЛИНЕЙН () виведемо таблицю статистичних даних економетричної моделі (табл. 3).

Таблиця 3

Статистика, що є виведеною функцією ЛИНЕЙН ()

$b_3 = 1,4592$	$b_2 = 0,0816$	$b_1 = -5,6774$	$b_0 = -179,4380$
$\sigma_{b3} = 0,4333$	$\sigma_{b2} = 0,0072$	$\sigma_{b1} = 1,5252$	$\sigma_{b0} = 49,2038$
$R^2 = 0,9721$	$df_e = 15,8479$	#Н/Д	#Н/Д
$F = 104,6017$	$df_e = 9$	#Н/Д	#Н/Д
$SSR = 78814,23$	$SSE = 2260,41$	#Н/Д	#Н/Д

За результатами отримуємо рівняння регресії:

$$\hat{y} = -179,44 - 5,68 \cdot x_1 + 0,08 \cdot x_2 + 1,46 \cdot x_3.$$

Коефіцієнт детермінації для цієї моделі становить 0,9721, тобто 97,21 % дисперсії результативного фактора є зумовленими впливом факторних ознак, що розглядаються в межах цієї моделі, і лише 2,78 % є пов'язаними із факторами, що не є врахованими в моделі.

Порівнявши емпіричне значення критерію Фішера $F = 104,60$ і його критичне значення, яке за рівня значущості $\alpha = 0,05$ дорівнює $F_{0,05}(3;9) = 3,86$, переконуємося, що із вірогідністю 95 % побудована модель є адекватною.

Перевіримо значущість параметрів отриманої моделі за допомогою критерію Стюдента. Емпіричні значення критерію для кожного параметра моделі отримуємо, поділивши значення цього параметра (перший рядок табл. 3) на значення його середньоквадратичного відхилення (другий рядок табл. 3). Отримані дані подано в табл. 4.

Таблиця 4

Емпіричні значення критерію Стюдента

t_{b_3}	t_{b_2}	t_{b_1}	t_{b_0}
3,3673	11,3324	-3,7223	-3,6468

Критичне значення критерію Стюдента дорівнює $t_{0,05}(9) = 2,26$, відтак емпіричні значення критерію Стюдента для всіх параметрів за моделями перевищують критичне за рівня значущості $\alpha = 0,05$, тобто всі параметри моделі є статистично значущими.

Аналіз моделі дозволяє зробити такі висновки. Підвищення заробітної плати працівникам надає можливості громадянам більше заощаджувати й більше зберігати на банківських депозитах. При цьому кореляційний зв'язок між заробітною платою й кількістю коштів на депозитах є еластичним. Так, частинний коефіцієнт еластичності становить $E_{y/x_2} = 1,54$, тобто із зростанням заробітної плати на 1 % обсяг депозитів зростає на 1,54 %. Також еластичним є кореляційний зв'язок між індексом інфляції й обсягом заощаджень: $E_{y/x_3} = 1,30$. Якщо залежність обсягу заощаджень від рівня заробітної плати є очевидною, то додатний зв'язок між обсягом заощаджень і рівнем інфляції є пояснюваним сподіваннями особи, що має заощадження, зберегти їх (хоча б частково) завдяки нарахуванню відсотків на депозит. Такий зв'язок може існувати доти, доки людина має можливість заощаджувати, тобто доки інфляція не призводить до суттєвого падіння реальної заробітної плати, падіння майже до рівня прожиткового мінімуму.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Лебедева І. Л.

Література: 1. Макроекономічна статистика й валовий продукт [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 2. Курси Національного банку України [Електронний ресурс] // Минфин. Финансовый портал. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/>

exch/?nbi. 3. График повышения тарифов на коммунальные услуги [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/groshi/naskolko-i-kogda-budut-rasti-kommunalnye-tarify-v-2016-2017-godah-553272.html>.

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ПІДПРИЄМСТВА»

УДК 657.44

Воронова А. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено особливості визначення поняття «фінансові результати підприємства» вітчизняними й зарубіжними вченими. Визначено фактори впливу на фінансові результати підприємства.

Ключові слова: фінанси, прибуток, збиток, доходи, фінансовий результат, фінансова звітність.

Аннотация. Исследованы особенности определения понятия «финансовые результаты предприятия» отечественными и зарубежными учеными. Определены факторы влияния на финансовые результаты предприятия.

Ключевые слова: финансы, прибыль, убыток, доходы, финансовый результат, финансовая отчетность.

Annotation. The features of the definition of «financial results» domestic and foreign scientists. The factors of influence on financial results.

Keywords: finance, profit, loss, revenues, financial results, financial statements.

Фінансові результати впливають безпосередньо на стабільність підприємств, їх фінансову незалежність і спроможність до розширеного відтворення. Вони відображають усю господарську діяльність суб'єктів господарювання, кількісні й якісні показники результативності діяльності підприємства. Саме від їх величини залежить рівень платоспроможності підприємства та можливості його економічного розвитку. Тому актуальним є детальне дослідження сутності та значення фінансових результатів для забезпечення сталого розвитку підприємства.

Дослідженню категоріального апарату фінансових результатів підприємства приділяли увагу провідні вітчизняні вчені-економісти: Вороніна О., Пипко В., Скалюк Р., Бутинець Ф., Опарін В., Загородній А., Соколов Я., Кондраков Н., Журавльова І., Берест М., Кузенко Т. Б., Агапова М. Ю., Сабліна Н., Гаврильченко О. та ін. Ці проблеми знайшли відображення в працях зарубіжних учених Друрі К., Ентоні Р., Карліна Т., Палія В., Соколова Я., Самуельсона П., Савицької Г., Хендріксена Е., Ван Бреда М. та ін.

Метою написання статті є узагальнення сучасних підходів до змісту поняття «фінансові результати підприємства» та виділення факторів впливу на них.

У законодавстві України не розглядається власне поняття «фінансові результати». Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» фінансова звітність складається за принципом нарахування, тобто відповідності доходів і витрат. За цим принципом для визначення фінансового результату звітного періоду слід зіставити доходи звітного періоду із витратами, що були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи й витрати відображаються в обліку і звітності в момент їх виникнення, незалежно від часу та моменту сплати грошей [9]. У НП(С)БО 15 «Дохід» та НП(С)БО 16 «Витрати» наведено порядок визначення та склад доходів і витрат.

Фінансовий результат може бути додатним (прибуток), від'ємним (збиток) або нульовим, коли доходи дорівнюють витратам [6]. Розглянемо економічну сутність прибутку, дослідження якого беруть початок ще з XVII ст. і тривають донині.

Першою теоретичною школою, що займалася визначенням прибутку, був меркантилізм. Представники цієї школи вважали, що багатство людей – це золото, гроші, за них можна купити все. Джерелом багатства вважали торгівлю [3]. Пізніше виникла наукова школа фізіократів, у межах якої джерелом багатства вважалося агропромисловість, багатство розуміли як дар природи. Фізіократи пов'язували зростання багатства тільки із природною родючістю землі, і на цій підставі не вважали промисловість галуззю, де створюється дохід [5].

У класичній школі поняття прибутку розглядалось як особлива категорія фінансових результатів. Англійські економісти У. Петті, А. Сміт і Д. Рікардо досліджували прибуток у тісному зв'язку із факторами зростання суспільного багатства, процесом накопичення капіталу, бачили джерело прибутку не в колообігу, а у виробництві. На думку А. Сміта, заробітна плата, прибуток і рента є трьома першоджерелами будь-якого доходу [3].

Неокласична економічна теорія, базуючись на результатах класичної школи, трактує прибуток подвійно. Л. Вальрас та Дж. Кларк визначали прибуток як винагороду, ціну одного виробничого фактора – капіталу, при цьому не беручи до уваги інші важливі фактори, такі як земля й праця. Інше трактування прибутку класичною школою полягало у розгляді його як комплексного доходу всіх задіяних виробничих факторів.

Вчені-інституціоналісти Й. Шумпетер та Ф. Перу покладали в основу власних теорій прибутку не умови ринку та конкуренції, а характер поведінки різних соціальних груп і взаємодії неекономічних соціальних явищ. Ці теорії стверджують, що на фінансові результати впливають різні суспільні неекономічні інститути: науково-технічний прогрес, держава, соціальні групи, профспілки тощо.

Такий своєрідний екскурс у історію економічної думки свідчить, що протягом століть вчені намагались визначити роль і значення фінансових результатів діяльності окремого підприємства.

Розглянемо детальніше, як поняття «фінансові результати підприємства» трактується вченими-економістами (табл. 1).

Таблиця 1

Наукові підходи до визначення сутності поняття «фінансовий результат»

Автор	Визначення	Загальна ознака
Вороніна О. О. [1]	Якісна характеристика фінансово-господарської діяльності, що в цілому характеризує результат економічних відносин підприємства	Підсумок (результат) діяльності підприємства
Пипко В. А. [2]	Результат господарської діяльності, що є вираженням у грошовій формі як прибуток (збиток) підприємства	
Скалюк Р. В. [3]	Якісний і кількісний показник результативності господарської діяльності підприємства	
Бутинець Ф. Ф. [4]	Прибуток (збиток) від реалізації готової продукції (робіт, послуг) як приріст (зменшення) капіталу підприємства	Прибуток (збиток) підприємства
Опарін В. М. [5]	Зіставлення регламентованих податковим законодавством доходів і витрат. Перевищення доходів над витратами становить прибуток, зворотнє явище характеризує збиток	
Загородній А. Г. [6]	Приріст чи зменшення вартості власного капіталу підприємства внаслідок діяльності у звітному періоді	Приріст (зменшення) капіталу підприємства
Соколов Я. В. [7]	Приріст чи зменшення капіталу (засобів, вкладених власниками) підприємства протягом звітного періоду	
Кондраков Н. П. [8]	Зміна власного капіталу за визначений період унаслідок виробничо-фінансової діяльності підприємства	

Відтак визначати фінансовий результат можна за однією з трьох ключових ознак, а саме як підсумок (результат) діяльності підприємства [1; 2; 3], прибуток (збиток) підприємства [4; 5] та приріст (зменшення) капіталу підприємства [6; 7; 8].

Узагальнюючи наведені визначення, слід зазначити, що фінансовий результат – це економічний підсумок діяльності суб'єктів господарювання, який показує ефективність діяльності підприємства на певних стадіях розвитку та є визначуваним як різниця між сумами доходів і відповідних їм витрат, виражена у абсолютних показниках прибутку (збитку).

Фінансові результати підприємств формуються під впливом різних факторів (рис. 1) [3; 8; 2].

Відтак можна виділити дві основні групи факторів, що впливають на фінансові результати:

- зовнішні, до яких належать природні умови, ринкова кон'юнктура, державне регулювання цін, тарифів, відсотків, податкових ставок, інфляційні процеси, рівень конкуренції [2; 3];
- внутрішні, до яких належать обсяги виробництва, собівартість продукції, рівень ефективності використання виробничих ресурсів підприємства, якість продукції, рівень організації праці, ефективність використання фінансових ресурсів, рівень господарювання [3; 8].

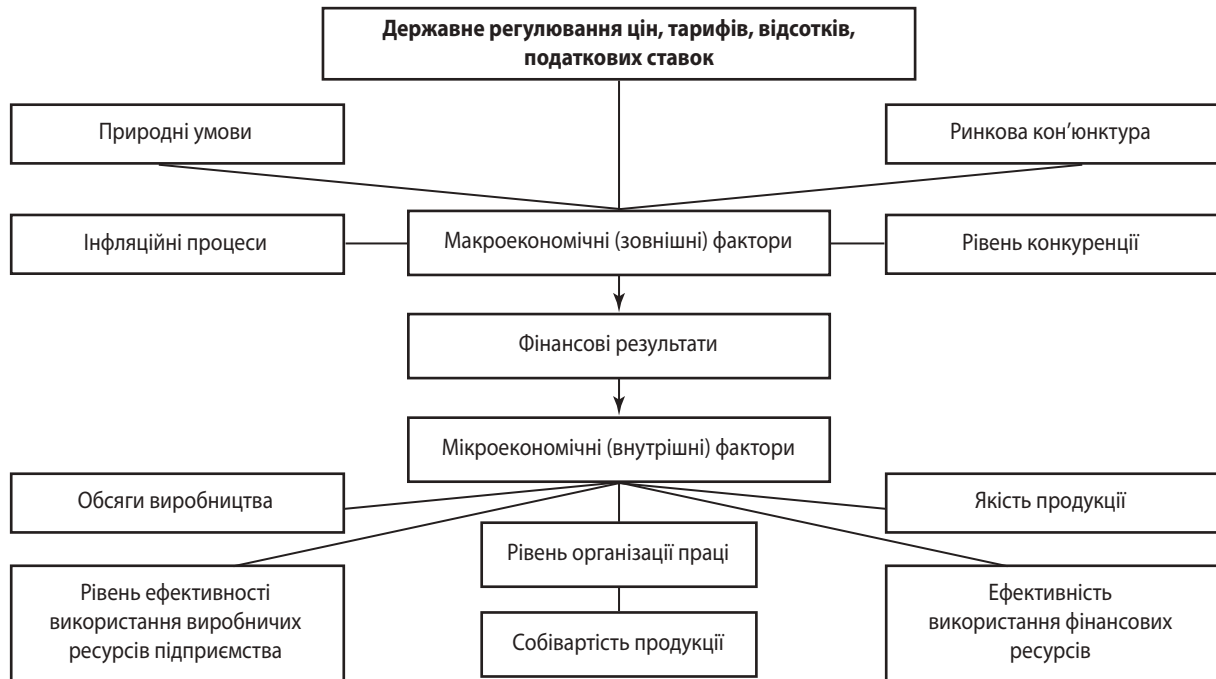

Рис. 1. Фактори впливу на фінансові результати

Систематизовано автором

Таким чином, у статті досліджено особливості визначення поняття «фінансові результати підприємства» вітчизняними й зарубіжними вченими, на основі опрацьованих літературних джерел виділено групи факторів, що впливають на них. Проведені дослідження є підґрунтям для подальших розробок напрямів підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання реального сектора економіки.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Берест М. М.

Література: 1. Вороніна О. О. Управління фінансовим результатом промислового підприємства : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Вороніна Олександра Олександрівна. – Харків, 2009. – 233 с. 2. Пипко В. А. Настольная книга бухгалтера и аудитора / В. А. Пипко, Л. Н. Булавина. – М. : Финансы и статистика, 2011. – 592 с. 3. Скалюк Р. В. Сутність та значення фінансових результатів у системі розвитку господарської діяльності промислових підприємств / Р. В. Скалюк // Наукові праці КіРНТУ : збірник наукових праць. – Кіровоград : КіРНТУ, 2010. – Вип. 18. – Ч. 1. – С. 135–141. 4. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік / Ф. Ф. Бутинець, Л. В. Чижевська, С. Л. Береза. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 672 с. 5. Опарін В. М. Фінанси: загальна теорія : навч. посіб. / В. М. Опарін. – Київ : КНЕУ, 2002. – 240 с. 6. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – Київ : Знання, 2007. – 1072 с. 7. Соколов Я. В. Основы теории бухгалтерского учета : монография / Я. В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 496 с. 8. Кондраков Н. П. Бухгалтерский учет : учебное пособие / Н. П. Кондраков. – М. : Инфра-М, 2002. – 640 с. 9. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до [...] [Електронний ресурс] : Закон України від 07.02.2013 № 73. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 331.556.4

Воротинцева Р. В.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано зовнішні міграційні процеси у зв'язку із сучасною соціально-економічною ситуацією в Україні. Розкрито причини зовнішньої міграції робочої сили. Визначено позитивні й негативні наслідки зовнішньої міграції робочої сили в Україні.

Ключові слова: міграція, робоча сила, пропозиція робочої сили, заробітна плата, міграція робочої сили, «витік мізків».

Аннотация. Проанализированы внешние миграционные процессы в связи с современной социально-экономической ситуацией в Украине. Раскрыты причины внешней миграции рабочей силы. Определены положительные и отрицательные последствия внешней миграции рабочей силы в Украине.

Ключевые слова: миграция, рабочая сила, предложение рабочей силы, заработная плата, миграция рабочей силы, «утечка мозгов».

Annotation. Analyzes external migration processes in connection with the current socio-economic situation in Ukraine. The causes of external labor migration. Positive and negative effects of foreign labor migration in Ukraine.

Keywords: migration, labor, labor supply, wages, labor migration, «brain drain».

Одним із характерних явищ життя світового співтовариства стає масова міграція населення, тобто переміщення працездатного населення всередині країни, а також з однієї країни до іншої.

Проблема міграції нині є надзвичайно актуальною для України. Це пов'язано з тим, що внаслідок цих процесів відбувається суттєвий відтік кадрів, у тому числі висококваліфікованих, що спричиняє втрати трудового, наукового, інтелектуального й культурного потенціалу нашої країни.

Проблеми міграції досліджують Гайдучкий А., Ткаченко В., Рисін В., Студений М. та ін. Але, незважаючи на безліч публікацій, ці проблеми потребують подальшого деталізованого дослідження.

Після розпаду СРСР трудова міграція стала новим явищем. Напередодні проголошення незалежності економіка України забезпечувалася продукцією власного виробництва на 82 %. За межі України вивозилося понад 16 % суспільного продукту, у тому числі понад 40 % чорних металів і металевих виробів, окремих видів енергетичного, нафтового, хімічного обладнання тощо [1].

Перехід до ринкових відносин у поєднанні із економічною кризою, масовими втратами роботи, падінням рівня заробітної плати призвели до того, що трудова міграція стала головним джерелом заробітку для мільйонів мешканців пострадянського простору. Крім безробіття, складної ситуації в галузі суспільних фінансів і різкого зниження життєвих стандартів, тобто загальних для всього пострадянського простору ознак періоду переходу до ринкових відносин, в Україні існують ще дві причини залишити країну. Першою є істотна різниця між мінімальним рівнем заробітної плати і прожитковим мінімумом, другою – надзвичайна поляризація суспільства за рівнем доходів [3].

Український міграційний рух можна розділити на три фази: до 1990 р. – виїзд інтелектуальної еліти, робітників науки, акторів; загальна кількість іммігрантів була невеликою, але мала місце масштабна втрата інтелектуального капіталу; 1990–1993 рр. – виїзд фахівців, які знають іноземні мови; після 1994 р. – хвиля мігрантів захоплює і менш кваліфікованих робітників [3].

Згідно із доповіддю Міжнародної організації з міграції, з 1990 р. чисельність міжнародних мігрантів у світі в цілому зросла майже на 40 млн осіб, а протягом 2005–2010 рр. – на 10,5 млн осіб. Нині в світі налічується понад 214 млн мігрантів. Шестеро з кожних десяти мігрантів проживають у розвинених країнах. До 2050 р. чисельність міжнародних мігрантів майже подвоїться і досягне 405 млн осіб [2].

Україна посідає п'яте місце у світі серед країн із найбільшою чисельністю емігрантів. Про це повідомив Світовий банк у своїй доповіді «Міграція і грошові перекази». За даними на 2010 р., за кордоном перебувають 6,6 млн українців, які виїхали у різні роки (це майже 15 % від загальної кількості сучасного населення країни). За кількістю емігрантів ми поступаємося тільки Мексиці (11,9 млн осіб), Індії (11,4 млн осіб), Росії і Китаю (11,1 і 8,3 млн осіб відповідно) [2]. Згідно із опитуванням Держкомстату та Інституту демографії та соціальних до-

сліджень (2012 р.), 80 % українців їдуть за кордон, оскільки там можна отримати більше грошей за свою роботу. Середня заробітна плата українців (дані за 2011 р.) становить 281 дол. на місяць. У Німеччині можна заробити до 1800 дол., у Польщі – приблизно 600 дол. [4]. На 2010 р. чисельність незайнятих громадян в Україні, які перебували на обліку, становила в середньому 450 тисяч осіб, а потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць – 76 тисяч осіб. Відтак навантаження незайнятого населення на 10 вільних робочих місць становить 64 особи [3], через це люди змушені шукати роботу за кордоном.

Найбільше українців працює в Росії – 500 тисяч осіб. Стільки ж трудових мігрантів з України працюють разом у Польщі, Чехії та Італії. Ще 200 тисяч осіб – в Іспанії, Португалії, Угорщині та Білорусі [4].

Специфічною ознакою сучасної трудової міграції є те, що вона починає набувати характеру незворотності. Якщо в 90-х рр. XX ст. більшість громадян України, які виїжджали за кордон на заробітки, сприймали це як тимчасове явище і сподівалися, що як тільки економічна ситуація в країні покращиться, вони повернуться, то нині значна частина тих, хто виїхав тоді на роботу, не поспішає повертатися.

Чисельність мігрантів у світі зросла з 178,5 млн осіб у 2000 до 214 млн осіб у 2010 р. За даними Держкомстату України протягом 2000–2008 рр. нашу країну залишили понад 6 млн осіб. За оцінками фахівців, понад 90 % трудових мігрантів не реєструються в державних установах. Обсяг грошових переказів від трудових мігрантів нині відповідає обсягу прямих іноземних інвестицій і майже у вісім разів перевищує зовнішню допомогу для розвитку України. Міграційний капітал змінюється від 20 до 35,3 млрд дол. за рік залежно від фази світової кризи. Надходження від трудових мігрантів становлять майже 20 % ВВП України (2010 р.) [4].

Історично в Україні був зосереджений значний науково-технічний потенціал і промислові потужності в галузі електронного приладобудування, розробки й випуску мікроелектронних компонентів. До десяти підприємств із кристалевим виробництвом припинили роботу: більшість із них є приватизованими та перепрофільованими, деякі практично зруйновано [2].

Нині все менше і менше виділяється грошей з бюджету України на освіту. Експерти відзначають, що найбільшою проблемою є еміграція освічених людей. За даними, протягом 1996–2011 рр. з України на постійне місце проживання за кордон виїхало 1622 вчених [4]. Найчастіше вчені виїжджали в США, Німеччину і Росію. І це в ситуації, коли кількість вчених-дослідників в Україні протягом 1991–2015 рр. скоротилася втричі.

Українські студенти прагнуть вчитися за кордоном. Згідно із соціологічними опитуваннями, 41 % працівників віком від 18 до 29 років визнають, що готові виїхати з України заради добре оплачуваної та перспективної роботи [4]. Становище на ринку праці в Україні виштовхує досвідчених фахівців за кордон. Нemoжливiсть реалізувати свій талант і здібності спонукають до еміграції інженерів, лікарів, талановитих вчених, через що в Україні відбувається масовий «витік мізків». Молоді фахівці потрапляють у ситуацію, коли їх не беруть на роботу через відсутність досвіду, і тим самим позбавляють претендентів можливості придбати цей досвід. Ще менше можливостей у молодих фахівців на ринку праці стає за збільшення пенсійного віку. Студентам наших престижних вузів відомо, що їх знання на Заході оцінять набагато дорожче, ніж на Батьківщині. У США, наприклад, аспіранту-фізику платять від 2000 дол. на місяць. За кордоном наші фахівці потрібні університетам, дослідницьким центрам і транснаціональним компаніям, що істотно загострює проблему «витоку мізків» [4].

Для ефективного вирішення проблеми доцільно створити державну програму для молодих сімей «доступне житло», програму податкових пільг для підприємств, що вкладають гроші в освіту нових кадрів, які займаються розробкою інноваційної та високотехнологічної продукції, щоб самі підприємці були зацікавлені в таких вкладеннях.

Зрозуміло, що масштабність і соціальна значущість порушених у статті проблем вимагають системних заходів для їх вирішення. Донині в Україні відсутня цілісна система роботи з трудовими мігрантами, немає єдиного органу, який би відповідав за процеси міграції в державі. Щоб зрушити справу з місця, необхідно:

- вивчити і поставити перед Верховною Радою України питання про ратифікацію ст. 19 Європейської соціальної хартії задля захисту прав трудових мігрантів та іммігрантів;
- удосконалити правове регулювання питань трудової міграції;
- визначити головну урядову структуру, відповідальну за стан трудової міграції в Україні (нею може бути Міністерство праці та соціальної політики України);
- активізувати укладення міждержавних угод про взаємне працевлаштування громадян, міжрегіональних угод щодо сезонного працевлаштування громадян із прикордонних регіонів України та сусідніх держав;
- організувати контроль за роботою підприємницьких структур, які займаються посередницькою діяльністю з працевлаштування за кордоном українських громадян, на предмет додержання ними чинного законодавства;
- провести вибіркові статистико-соціологічні дослідження трудової міграції для прийняття відповідних рішень на державному та регіональному рівнях.

Виконання цих та інших завдань дозволить упорядкувати міграційні процеси в державі та забезпечити соціальний захист трудових мігрантів.

Таким чином, вирішення проблеми міграції вимагає великої уваги держави, витрат часу і коштів. В еміграційній політиці основний акцент має бути зроблено на взаємозв'язку між виробництвом і освітою, щоб кожний студент був упевненим, що після закінчення ВНЗ він матиме гідну роботу за фахом. Дуже важливим є вирішення проблеми «витоку мізків» не через створення бар'єрів, що перешкоджають виїзду найталановитіших із наших співвітчизників, а створенням умов, що забезпечуватимуть реалізацію їх потенціалу в рідній країні і сприятимуть поверненню тих фахівців, хто виїхав, а відтак розвитку та процвітання нашої країни.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Горобинська М. В.

Література: 1. Гайдуцький А. П. Характерні риси української трудової міграції за кордон / А. П. Гайдуцький // Економіка та держава. – 2010. – № 9. – С. 88–92. 2. Студенна М. Участие и роль украинских женщин в процессе международной трудовой миграции после распада Советского Союза [Електронний ресурс] / М. Студенна // Соціонауки. – 2011. – №1 (13). – Режим доступу : <http://www.socionauki.ru/journal/articles/132904>. 3. Спрос и предложение рабочей силы в 2010 г. [Електронний ресурс] // Mirpal. – Режим доступу : <http://new.mirpal.org>. 4. Иммиграция в Украину. Эмиграция из Украины. Статистика – факты [Електронний ресурс] // Миграционный форум Украины. – Режим доступу : <http://imi.com.ua/obschii/590-immigraciya-v-ukrainu-emigraciya-iz-ukrainy-statistika-fakty.html>.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПАДКУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ФРАНЦІЇ

УДК 347(477)(44)

Вощенко К. Ю.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проведено порівняльний аналіз цивільно-правового регулювання спадкування за законом в Україні та Франції. Визначено подібне та відмінне в положеннях законодавства.

Ключові слова: право, спадкове право, спадкування за законом, Цивільний кодекс України, коло спадкоємців, право представлення.

Аннотация. Проведен сравнительный анализ гражданско-правового регулирования наследования по закону в Украине и Франции. Определены сходства и отличия в положениях законодательства.

Ключевые слова: право, наследственное право, наследование по закону, Гражданский кодекс Украины, круг наследников, право представления.

Annotation. A comparative analysis of civil law regulation of inheritance by law in Ukraine and France. Determined similar and different provisions of law.

Keywords: law, inheritance law, inheritance by law, Civil code of Ukraine, circle of heirs, right to represent.

Дослідженню проблеми спадкування за законом приділяли увагу Бірюков І. А., Васильченко В. В., Дзера О. В., Ковальчук Я. В. та інші науковці. Тим не менш, ця тема є актуальною, оскільки нині доволі часто постає питання

про вдосконалення й внесення змін до тих норм цивільного законодавства, що стосуються спадкового права, особливо спадкування за законом.

Метою написання статті є порівняльний аналіз цивільно-правового регулювання спадкування за законом в Україні та Франції. Об'єктом дослідження є суспільні правовідносини, що виникають у зв'язку зі спадкуванням, предметом дослідження є цивільно-правова регламентація спадкування за законом.

Спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). За законодавством України існують два види спадкування: за законом і за заповітом. Спадкування за законом – це правовідносини, що не є охопленими заповітом. Законодавство держав закріплює підстави та умови спадкування, коло осіб, які допущені до спадкування, й черговість їх закликання до спадкування. Спадкове право спрямоване на захист не лише особистих інтересів громадян, які бажають розпорядитися майном після своєї смерті, а й на захист інтересів родичів і членів родини спадкодавця.

У разі спадкування майна в Україні застосовують два основні порядки визначення спадкоємців та розподілу спадкового майна: спадкування за заповітом і спадкування за законом. Вживаючи термін «спадкування за законом», законодавець не протиставляє йому «спадкування за заповітом» як незаконне спадкування. Оперуючи цією термінологією, законодавець акцентує увагу на підставах спадкування.

У разі спадкування за заповітом підставою спадкування є заповіт, і до спадкування закликаються ті особи, яких заповідач називає спадкоємцями. Громадяни не завжди використовують надані їм можливості приватної рекомендації персоналізованих відносин щодо конкретної ситуації задля попередження можливих конфліктів у сфері спадкових і шлюбно-сімейних відносин, покладаючи правове регулювання проблем у одній із найважливіших сфер свого життя на законодавця. Тому характерною ознакою спадкування за законом є втручання держави в приватну сферу. Так, наприклад, якщо людина зовсім не спілкується зі своїми родичами і не склала заповіту, у разі смерті такої особи родичі за законом отримують спадок [1].

Варто зазначити, що наявність заповіту не виключає можливості спадкування за законом. Це відбувається, якщо:

- 1) заповідано не все майно, і тоді частина майна, яким спадкодавець не розпорядився, спадкуватиметься за законом;
- 2) один із призначених у заповіті спадкоємців не прийняв спадщину, і тоді заповідана йому частка майна спадкується спадкоємцями за законом на загальних підставах;
- 3) один із призначених у заповіті спадкоємців відмовився від спадщини, не визначивши правонаступника;
- 4) один із спадкоємців за заповітом виявився негідним і має бути усунений від спадщини;
- 5) один із спадкоємців, якому була заповідана спадщина з умовою, не виконав визначену заповідачем умову;
- 6) заповіт у судовому порядку визнано недійсним у частині, що порушує права обов'язкових спадкоємців.

Питання щодо того, якими критеріями має керуватися законодавець, визначаючи коло спадкоємців за законом, є одним із найбільш суперечливих у цивілістичній літературі. Визначення кола осіб, які закликаються до спадкування за законом у випадках, коли спадкування за заповітом із фактичних чи юридичних причин є неможливим, є головним змістом норм про спадкування за законом. Тому критерії, які братиме до уваги законодавець, мають бути на науковому рівні досліджені та закріплені в нормах права.

До спадкоємців за законом належать діти спадкодавця, той із подружжя, хто його пережив, батьки, брати та сестри, бабуся, дідусь, дядько, тітка, члени родини спадкодавця, родичі до шостого ступеня споріднення та утриманці спадкодавця. Коло спадкоємців вичерпно встановлено законом, і його розширення не є можливим.

Спадкоємці кожної наступної черги спадкують за відсутності спадкоємців попередньої черги (тобто якщо спадкоємців попередньої черги взагалі немає або жодний із них не має права спадкувати, якщо вони є усуненими від спадкування, позбавленими спадщини або ніхто з них не прийняв спадщину чи відмовився від неї) [2].

Другу чергу закликають до спадщини за відсутності спадкоємців першої черги, третю – за відсутності спадкоємців другої. У межах однієї й тієї самої черги спадкоємці спадкують майно померлого у рівних частках. Так, якщо спадкоємцями першої черги померлого є його батько, дружина і донька, кожний із них отримує одну третину спадщини.

Спадкоємцями першої черги є діти спадкодавця, у тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті, незважаючи на те, був спадкоємець у шлюбі з жінкою, яка йому народила дитину чи ні, а також той із подружжя, який його пережив, та батьки. Діти померлого разом із його батьками є найближчими кривними родичами, не випадково вони є віднесеними до першої черги спадкоємців за законом. При визначенні осіб, які належать до дітей (у тому числі усиновлених), подружжя, батьків (у тому числі усиновлювачів), а також дитини померлого, яка народилася вже після його смерті, слід керуватися нормами сімейного законодавства [4].

До спадкоємців першої черги належать не тільки діти, які народилися в зареєстрованому шлюбі, а й діти, стосовно яких батько добровільно визнав своє батьківство і без укладення шлюбу, або ж батьківство було встанов-

лено у судовому порядку. Якщо шлюб було визнано недійсним, діти, народжені у такому шлюбі, користуються такими самими правами спадкоємців, як і діти, народжені в дійсному шлюбі. До дітей спадкодавця прирівнюються усиновлені діти, які спадкують саме після свого усиновителя і вже не вважаються спадкоємцями за законом рідних батьків. Усиновлені та їх нащадки після смерті усиновителя або його родичів прирівнюються до дітей усиновителя та їх нащадків. Якщо усиновлення є скасованим чи визнаним недійсним, воно втрачає значення юридичного факту і стосовно спадкування [3].

До спадкоємців другої черги належать рідні брати та сестри спадкодавця, його бабуся та дідусь як з боку батька, так і з боку матері. Рідними братами та сестрами вважають осіб, які мають спільних батьків і (чи) матір, тобто перебувають у другому ступені споріднення. Для спадкування другої черги після брата чи сестри досить походження від спільної матері чи батька. Брати та сестри спадкують одне після одного і в тому разі, якщо їх батьки чи один із батьків позбавлені батьківських прав стосовно одного чи всіх дітей.

Зведені брати та сестри, тобто діти, батьки яких уклали шлюб між собою, права спадкування один після одного не набувають, ніяких родинних зв'язків між ними не виникає, оскільки родинність передбачає або походження однієї особи від іншої, або походження двох чи більше осіб від спільного предка.

Дідусь і бабуся, як з боку батька, так і з боку матері, є спадкоємцями за законом після смерті свого онука чи онуки.

До спадкоємців третьої черги за законом належать рідні дядько та тітка спадкодавця [4]. До спадкоємців четвертої черги за законом належать особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менше п'яти років до часу відкриття спадщини.

До спадкоємців п'ятої черги за законом належать інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно, причому родичі ближчого ступеня споріднення усувають від права спадкування родичів подальшого ступеня споріднення.

Ступінь споріднення визначають за числом народжень, що віддаляють родича від спадкодавця. Народження самого спадкодавця не входить до їх числа.

Під спадкуванням за правом представлення розуміють такий порядок спадкування, коли одна особа у разі смерті іншої особи, яка є спадкоємцем за законом, до відкриття спадщини ніби заступає її місце і набуває право спадкування тієї частки у спадковому майні, яку отримав би померлий спадкоємець, якби він був живий на момент відкриття спадщини.

Спадкування за правом представлення має місце за умови, якщо:

- а) спадкодавець не склав заповіт або останній у встановленому порядку визнаний недійсним;
- б) спадкоємець за законом помер до відкриття спадщини, тобто до дня смерті спадкодавця або одночасно в один день із ним;
- в) спадкоємець, якого представляють, за свого життя не втратив права на спадщину як негідний.

Чинним законодавством спадкування за правом представлення надано не лише онукам та правнукам (як це мало місце за ЦК УРСР), а й прабабусі, прадідусю, племінникам, двоюрідним братам і сестрам, тобто родичам третього-четвертого ступеня споріднення. До спадкування за правом представлення закликаються саме згадані вище особи, а не їх нащадки. Якщо спадкування за правом представлення здійснюється кількома особами, частку їх померлого родича ділять між ними порівну.

У Франції коло спадкоємців за законом, а також черговість закликання їх до спадкування є регульованою за допомогою системи розрядів (ordres). Законом передбачено об'єднання кровних родичів померлого у групи залежно від їх вірогідної близькості до нього.

Французький цивільний кодекс розрізняє п'ять ліній спорідненості: низхідну, висхідну по батькові та висхідну по матері, бокову по лінії батька та бокову по лінії матері [8]. У кожній лінії більш близькі родичі усувають від спадкування більш далеких родичів, за винятком випадків, коли більш віддалені спадкують за правом представлення. Так, онуки спадкодавця одержують за правом представлення таку частку спадщини, яка належала б їх батькові, якби він не помер раніше спадкодавця. Успадковують у такому порядку тільки прямі низхідні спадкодавця та низхідні його братів і сестер.

Спадкоємців другого, третього та четвертого розряду за материнською й батьківською лініями закликають до спадкування окремо. Якщо в другому розряді бокових родичів немає, то висхідні другого та третього об'єднують у один розряд.

Низхідні спадкодавця, що мають однаковий ступінь споріднення, отримують спадок у рівних частках. Якщо майно ділять за правилом «тріщини» між батьківською та материнською лініями, усередині них спадкоємці також отримують рівні частки. Якщо до спадкування одночасно закликаються брати, сестри та батьки померлого, то кожний із батьків отримує четверту частину спадку, інше порівну ділять між братами та сестрами (також діє правило «тріщини»).

Другий із подружжя (чоловік або дружина спадкодавця) не належить до жодного з розрядів, але отримує спадок перед родичами четвертого розряду, усуваючи їх таким чином від спадщини. Також йому надано узуфрукт (право користування майном) або довічна рента.

Чоловік чи дружина померлого отримують майно та права на нього, якщо не були розлучені зі спадкодавцем за його життя й не перебували в сепарації, залежно від того, які ще родичі закликаються до спадкування. Якщо немає родичів першого, другого й третього розрядів, то дружина або чоловік спадкодавця отримує майно у власність. Якщо є родичі першого розряду, то він (вона) одержує право на узуфрукт четвертої частини спадкового майна, якщо закликаються родичі інших розрядів – узуфрукт на половину майна, якщо є спадкоємці тільки однієї із ліній (батьківської чи материнської) – чоловік (дружина) отримує узуфрукт на половину майна та право власності на батьківську чи материнську частку (кого немає).

Законом передбачено обставини позбавлення осіб права на спадок. Серед них засудження за вбивство чи замах на вбивство спадкодавця, висунення ними неправдивого звинувачення у вбивстві проти спадкодавця, приховання свідчень щодо вбивства спадкодавця тощо. Якщо немає спадкоємців за законом і заповіту, майно, залишене померлим, переходить у власність держави [9].

Таким чином, у цивільному законодавстві України та Франції основний зміст правил про спадкування за законом становлять коло спадкоємців, черговість спадкоємців і розмір спадкових часток. Згідно із законодавством України та Франції кожна наступна черга спадкоємців одержує право на спадкування у разі відсутності спадкоємців попередньої черги. Окрім того, існує спадкування за правом представлення.

Однак у Франції порівняно з Україною в регулюванні спадкування за законом існують певні відмінності. В Україні в разі відсутності спадкоємців за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, відмови від її прийняття спадщина переходить у власність територіальної громади. У Франції в разі відсутності спадкоємців спадщина переходить у власність держави. Також відрізняється законодавство і щодо черговості спадкування. Ще однією відмінністю є те, що українським законодавством не передбачено узуфрукт (право довічного користування). Незважаючи на те, що Україна належить до романо-германської системи права, наше законодавство ставить другого з подружжя до першої черги на спадок, що є характерним для англо-американської правової сім'ї і не є характерним для законодавства Франції.

Науковий керівник – старший викладач Капустян Н. М.

Література: 1. Шевченко Я. М. Цивільне право України : підручник / За ред. Я. М. Шевченко. – Київ : Ін Юре, 2003. 2. Заїка Ю. О. Зміна черговості при спадкуванні за законом / Ю. О. Заїка // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 7. – С. 12–14. 3. Харитонов Е. О. Гражданский кодекс Украины : учебник / Е. О. Харитонов, Н. А. Саниахметова [и др.]. – Харьков : Одиссей, 1999. – 847 с. 4. Ковальчук Я. В. Коло спадкоємців за законом відповідно до положень Цивільного кодексу України [Електронний ресурс] / Я. В. Ковальчук // Юстиніан. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2255>. 5. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. 6. Власов Ю. Я. Наследование по закону и по завещанию / Ю. Я. Власов, В. В. Крамнин. – М. : Юрайт, 1999. – 375 с. 7. Харитонов Е. О. Цивільне право України : навч. посіб. / За ред. Е. О. Харитонova, А. І. Дришлюка. – Харків : Одиссей, 2005. – 576 с. 8. Захватаев В. Н. Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) / Под ред. В. Н. Захватаева. – М. : Истина, 2006. – 800 с. 9. Шимон С. І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн : навч. посіб. / С. І. Шимон. – Київ : ХНЕУ, 2006. – 238 с.

ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

УДК 336.71

Вусик О. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Обґрунтовано необхідність оцінювання й аналізу фінансових результатів діяльності комерційного банку задля забезпечення ефективності функціонування банківської системи в цілому. Розглянуто сутність прибутку комерційного банку та методик визначення фінансового результату. Проведено оцінювання внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на розмір прибутку.

Ключові слова: прибуток, доходи, витрати, фактори зростання, доходи та витрати банку, доходність активів, банківська система України.

Аннотация. Обоснована необходимость оценки и анализа финансовых результатов деятельности коммерческого банка для обеспечения эффективности функционирования банковской системы в целом. Рассмотрены сущность прибыли коммерческого банка и методика определения финансового результата. Проведена оценка внутренних и внешних факторов, влияющих на размер прибыли.

Ключевые слова: прибыль, доходы, расходы, факторы роста, доходы и расходы банка, доходность активов, банковская система Украины.

Annotation. The necessity of evaluating and analyzing the financial results of the commercial bank to ensure the efficiency of the banking system as a whole. The essence of the profits of commercial banks and the method for determining the financial result. An evaluation of internal and external factors affecting profit margins.

Keywords: learnings, revenues, expenses, growth factors, income and expenses of the bank, asset returns, banking system of Ukraine.

Проблеми прибутковості та забезпечення ефективності діяльності банківської установи є предметом пильної уваги науковців-економістів світу. Серед українських науковців питання формування та розподілу прибутку банківської діяльності досліджували Бланк І. О., Василик О. Д., Даниленко А. І., Заруба О. Д., Ковальчук Т. Т., Костіна Н. І. та ін. Але, незважаючи на безліч публікацій, ці питання потребують подальшого деталізованого дослідження.

Метою написання статті є дослідження теоретичних аспектів аналізу прибутку, виявлення факторів, що впливають на розмір прибутку, та розробка стратегії забезпечення ефективності діяльності банку. Предметом дослідження є особливості й послідовність фінансового аналізу діяльності банку як складової частини управління його операціями. Об'єктом аналізу фінансової діяльності банку є заходи формування капіталу банку, а також його структура та показники прибутковості функціонування, що дозволяють судити про ефективність його роботи.

Світова фінансова криза, початком прояву якої у вітчизняній економіці став 2008 р., поставила гострі питання, що є пов'язаними із дисбалансами економічних процесів у різних галузях народного господарства. Кризові явища мали відчутний негативний вплив на стан банківської системи України, було порушено ліквідність і підірвано платоспроможність комерційних банків, знизився рівень прибутковості [2].

Розуміння банківської прибутковості в теорії економіки та практиці є неоднозначним. Наявність у вивченні цього питання проблемних аспектів породжує різноманітність точок зору та визначень вітчизняних і зарубіжних науковців.

Прибуток характеризує стійкість кредитної установи. Він є необхідним для створення адекватних резервних фондів, стимулювання персоналу і керівництва до розширення й удосконалення операцій, скорочення витрат і підвищення якості послуг і, зрештою, для успішного проведення подальших емісій і відповідно збільшення капіталу. Важливу роль відіграє розробка стратегії забезпечення ефективності діяльності банку. Щоб визначити результати роботи комерційного банку, слід проаналізувати доходи банку, його видатки та прибуток, що є основними показниками ефективності його фінансової діяльності.

Серйозні проблеми, що нині існують на макроекономічному рівні, значно ускладнюють стійке функціонування комерційних банків. Важливою є проблема нераціонально підвищеної ліквідності банківської системи і, як результат, зниження прибутковості, що гальмує реформування й розвиток національної економіки. Такі процеси є спричиненими передусім:

1) зниженням обсягів кредитування, що є наслідком:

а) надмірної обережності комерційних банків щодо збільшення активних операцій ризикового кредитування, яке здійснювалося до початку кризи;

б) відсутності попиту на кредити з боку потенційних позичальників – господарюючих суб'єктів із задовільним для банку фінансовим станом через повільність розвитку бізнесу;

2) приросту вартості депозитного портфеля: із покращенням економічної ситуації схильність населення та корпорацій заощаджувати гроші на депозитних рахунках у банках зростає [1].

Світова фінансова криза, наслідком якої є посилення тенденції до зростання рівня проблемної кредитної заборгованості, спричинила значне погіршення ліквідності банківського сектора економіки та зниження його прибутковості. Тому особливо важливим є пошук шляхів удосконалення роботи з проблемною кредитною заборгованістю та напрямів ефективного використання ресурсів.

Одержання прибутку та забезпечення рентабельної діяльності є необхідним фактором існування будь-якого комерційного банку. Прибуток є джерелом створення адекватних резервних фондів, стимулювання персоналу й керівництва. Він сприяє розширенню та вдосконаленню операцій, спонукає до скорочення витрат і підвищення якості надаваних послуг.

Відтак прибуток є виражений у грошовій формі дохід власника на вкладений капітал, плата за працю, за ризик ведення діяльності, що є різницею між сукупним доходом і сукупними витратами в процесі здійснення діяльності.

Слід зазначити, що прибуток є:

- вартісним показником, вираженим у грошовій формі;
- характеристикою лише тієї частини доходів, отриманих у процесі діяльності, що є зменшеною на пов'язані із виконанням цієї діяльності витрати;
- зазвичай платою за ризик здійснення діяльності [3]

Фінансовий результат (прибуток) розраховують як різницю доходів і витрат банку (рис. 1) [3].

Доходи						
Процентні доходи	Комісійні доходи	Результати від торговельних операцій	Інші банківські операційні доходи	Інші небанківські операційні доходи	Повернення списаних активів	Непередбачені доходи
Витрати						
Процентні витрати	Комісійні витрати	Інші банківські операційні витрати	Інші небанківські операційні витрати	Адміністративно-управлінські витрати	Непередбачені витрати	Відрахування до резервів
Фінансовий результат банку						

Рис. 1. Визначення фінансового результату банку

Здійснення оцінювання фінансового результату банку має велике значення, адже існує велика кількість джерел доходів і напрямів витрат. У разі збитків потрібно виявити, який саме компонент доходів або витрат призвів до негативного результату.

Навіть якщо фінансовий результат є позитивним, необхідно проаналізувати, чи має він стабільний характер та чи не наражається банк на надто великі ризики.

Шляхами досягнення високої прибутковості є [4]:

- нарощення власних коштів банку, що сприяє зростанню ресурсної бази банку і відповідно інвестиційного потенціалу;
- раціональне й ефективне розміщення коштів банку для забезпечення його фінансової стійкості;
- формування достатнього страхового резерву та резервних фондів;
- системне й всебічне вивчення кредитних ризиків, запровадження заходів задля їх зниження. Для цього необхідно організовувати відділи управління кредитними ризиками.

Групування та розподіл підрозділів банку за центрами відповідальності доцільно зафіксувати у відповідному положенні (меморандумі) про фінансову структуру банку. Основна перевага, яку матиме банк, розробивши таке положення, полягає в тому, що керівництво банку отримує можливість розраховувати й контролювати фі-

нансові результати діяльності кожного центру. Це допомагає не лише управляти прибутковістю, але й контролювати витрати не лише окремих підрозділів, а й установи банку в цілому [5].

Прибутковість діяльності є основною метою функціонування банківських установ. Отримуючи дохід, потрібно витрачати певні кошти для досягнення якнайкращого результату. Банку слід зменшувати витрати, що мають значну частку в обсязі непроцентних витрат, але робити це необхідно без шкоди для своєї діяльності. Комерційним банкам доцільно розробляти стратегію забезпечення ефективності діяльності банку задля посилення своїх позицій на грошово-кредитному ринку, зниження ризиків, а також проводити необхідну оптимізацію джерел формування доходів і мінімізацію витрат.

Науковий керівник – канд. екон. наук, викладач Громика Р. П.

Література: 1. Кравчук К. Забагато грошей / К. Кравчук // Контракти. – 2010. – № 33. – С. 2–3. 2. Вахненко Т. П. Фінансова криза в Україні: фактори, механізми, дії, заходи подолання / Т. П. Вахненко // Фінанси України. – 2008. – № 10. – С. 3–21. 3. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко // За ред. А. М. Герасимовича. – Київ : КНЕУ, 2004. – 599 с. 4. Якімова А. М. Проблеми підвищення прибутковості комерційного банку / А. М. Якімова // Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту ім. В. Лазаряна. – 2009. – Вип. 26. – С. 239–243. 5. Галайко Н. Р. Методичні підходи до формування та реалізації стратегії забезпечення ефективності діяльності банку / Н. Р. Галайко // Регіональна економіка. – 2008. – № 4. – С. 132–140.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЧАСУ ВІДПОЧИНКУ

УДК 349.2:331.313.4

Галушак А. В.

Магістрант 1 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Визначено основні ознаки часу відпочинку. Розглянуто особливості регулювання часу відпочинку у деяких європейських країнах. Проаналізовано нормативні акти, що регламентують час відпочинку. Виявлено недоліки в законодавстві, запропоновано варіанти їх усунення.

Ключові слова: робочий час, відпочинок, час відпочинку, перерва, відпустка, вихідні дні.

Аннотация. Определены основные признаки времени отдыха. Рассмотрены особенности регулирования времени отдыха в некоторых европейских странах. Проанализированы нормативные акты, регламентирующие время отдыха. Выявлены недостатки в законодательстве, предложены варианты их устранения.

Ключевые слова: рабочее время, отдых, время отдыха, перерыв, отпуск, выходные дни.

Annotation. The main features of leisure time. Features of regulation time off in some European countries. Analyzes regulations that govern the rest. Revealed shortcomings in the legislation proposed options to address them.

Keywords: working time, rest, break, vacation, weekend.

Людина потребує відпочинку під час будь-якої роботи, що власне й є запорукою якості. Система праці й відпочинку має бути збалансованою. У законодавстві України є деякі неточності щодо регулювання часу відпочинку, які потребують вирішення. Питання правового регулювання часу відпочинку вивчають Гаращенко Л. П., Мель-

ник К. Ю., Ситницька О. А., Шамшина І. І., Юрченко А. А. та ін. Але, незважаючи на безліч публікацій, ці питання потребують подальшого деталізованого дослідження.

Метою написання статті є дослідження часу відпочинку, його видів і виділення відповідних правових невідповідностей у чинному трудовому законодавстві.

Час відпочинку є регламентованим ст. 45 Конституції України, главою V «Час відпочинку» Кодексу законів про працю України та Законом України «Про відпустки», постановами Кабінету Міністрів України, актами Міністерства соціальної політики України. Законодавством встановлено такі види часу відпочинку: перерва серед робочого дня, щоденний (міжзмінний) відпочинок, щотижневий відпочинок (вихідні дні), святкові та неробочі дні, відпустки.

Вітчизняне трудове законодавство не містить нормативного визначення поняття «час відпочинку». У науці трудового права традиційно час відпочинку розглядають як час, протягом якого працівники згідно із законом та правилами внутрішнього розпорядку мають бути звільнені від виконання своїх трудових обов'язків і можуть використовувати його на власний розсуд.

Наведене визначення дозволяє виділити такі дві ознаки часу відпочинку: звільнення працівника від виконання трудових обов'язків на час відпочинку та можливість використовувати його на власний розсуд. Наявність обох цих ознак є обов'язковою, оскільки не будь-яке звільнення від роботи можна назвати часом відпочинку. Це, зокрема, період звільнення від роботи, що є пов'язаним із виконанням державних і громадських обов'язків, періоди тимчасової непрацездатності працівника тощо. Використовувати цей час на власний розсуд працівник не має можливості, хоча фактично є звільненим від виконання визначених для нього трудових обов'язків.

Слід виділити ще одну ознаку часу відпочинку як юридичної категорії (яка, у свою чергу, не є притаманною таким категоріям, як «вільний від роботи час» або «неробочий час», про які неодноразово згадується в науковій літературі) – це нормативність часу відпочинку. Ця ознака полягає в тому, що види, тривалість, час, порядок та умови надання того чи іншого виду відпочинку є визначуваними законом чи іншими нормативно-правовими актами [1].

Слід звернути увагу на те, що трудове законодавство не розкриває сутності поняття «перерва». Звичайно, це не зовсім правильно, адже вносить невизначеність у понятійний апарат робочого часу і часу відпочинку. У загальному вигляді перерву можна визначити як вільний проміжок часу, який надається працівнику серед робочого дня. Умовно перерви поділяють на перерви для відпочинку й харчування та цільові (спеціальні) перерви.

Перерва для відпочинку й харчування – це вільний від роботи час, що не підлягає оплаті, який надається всім працівникам і який працівник може використовувати на власний розсуд. Цільова перерва – це оплачуваний проміжок часу, протягом якого працівник є звільненим від виконання своїх трудових обов'язків із конкретною метою. Незважаючи на те, що чинним законодавством перерви розглядаються у рамках глави, присвяченої часу відпочинку, деякі види перерв, а саме цільові перерви, входять до структури робочого часу [2].

Перерва для відпочинку й харчування надається кожному працівнику, як правило, через чотири години після початку роботи. Конкретний час початку й закінчення перерви є встановлюваним правилами внутрішнього трудового розпорядку на кожному підприємстві, установі, організації. Тривалість перерви є однаковою для всіх працівників у рамках конкретного підприємства, установи, організації [3].

Ще однією неточністю законодавства є відсутність встановленого мінімуму тривалості перерви. Адже роботодавець, надавши працівнику 10 хвилин для відпочинку та харчування, може стверджувати, що його підлеглий використав повноцінну перерву. Очевидно, що працівник за цей час не зможе відновити свої сили. Йому не вдасться залишити своє робоче місце у власних потребах, як це регламентовано Законом. Тому таке упущення потрібно було б вирішити, що й зроблено в проекті нового Трудового кодексу ст. 156 «Перерви впродовж робочого дня (зміни)», в якому встановлено мінімальну тривалість перерви на відпочинок і харчування протягом 30 хвилин [4].

Вважаємо за потрібне встановити нормативне регулювання роботи в період перерви для відпочинку та харчування. Законодавством не передбачена можливість перенесення або відміни обідньої перерви. Перерва на відпочинок та харчування дає працівнику право припинити роботу, але якщо роботодавець вчасно не надав таку перерву, то робітник не може її перенести на інший час. Тому для того щоб захистити права робітника, пропонуємо або запровадити оплату праці, що є виконаною в обідню перерву, як понаднормову роботу, або скоротити робочий день на той проміжок часу, який не був використаний робітником для відпочинку.

Україна прагне стати європейською державою, відтак і правове регулювання праці має зближатися із законодавством розвинених країн Європи, а із часом ідентифікуватися як таке. У вітчизняних нормативно-правових актах йдеться про те, що роботодавець є зобов'язаним надати робітнику один вихідний день за шестиденного робочого тижня і два – за п'ятиденного (ст. 67 КЗпП), усі святкові та неробочі дні, що є передбаченими Законом (ст. 73 КЗпП). Чітко визначена мінімальна тривалість щорічної основної відпустки – 24 календарних дні (ч. 1 ст. 75 КЗпП; ч. 1 ст. 6 Закону України «Про відпустки»). У європейському законодавстві йдеться про збільшення

мінімальної тривалості щорічної основної відпустки до чотирьох тижнів, як того вимагають, зокрема Європейська соціальна хартія (п. 3, 4 ст. 2), Хартія основних соціальних прав працівників від 9 грудня 1989 р., Директива № 93/104 Європейського Союзу від 23 листопада 1993 р., Директива 2003/88 Європейського Союзу від 4 листопада 2003 р. [1].

У багатьох європейських країнах право на відпочинок і зокрема на відпустки є закріпленим у конституціях і конкретизованим у спеціальних законодавчих актах. Так, у ст. 36 Конституції Італії передбачено, що працівник має право на щотижневий відпочинок і на щорічну оплачувану відпустку, від якої не має права відмовитися. У Великій Британії взагалі відсутні законодавчі акти про час відпочинку. У Данії та Австрії діють спеціальні законодавчі акти стосовно відпусток. У Франції відповідно до Ордонансу від 16 січня 1982 р., за один місяць безперервної роботи працівник отримує два з половиною дні відпустки. При цьому загальна тривалість відпустки не може перевищувати тридцять робочих днів. Відсутність на роботі з неповажних причин тягне за собою пропорційне скорочення відпустки. Отже, лише безперервна праця протягом календарного року дає право на п'ятиденну оплачувану відпустку. Федеральний закон Німеччини «Про відпустки» від 8 січня 1963 р. проголошує право на щорічну оплачувану відпустку для всіх робітників і службовців, а також учнів виробничого навчання. Право на відпустку виникає через шість місяців роботи, що цілком відповідає нормі, що є закріпленою в п. 2 ст. 5 Конвенції МОП про оплачувані відпустки № 132 [5].

Таким чином, гарантії на відпочинок діють в єдності. Однак окремі положення вітчизняного трудового законодавства потребують удосконалення та приведення у відповідність до сучасних економічних вимог і умов ринкових відносин.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Капустян Н. М.

Література: 1. Ситницька О. А. Право на відпочинок та проблеми посилення юридичних гарантій його реалізації / О. А. Ситницька // Університетські наукові записки. – 2007. – № 2 (22). – С. 239–249. 2. Шамшина І. І. Щодо вдосконалення правового регулювання часу відпочинку в Україні / І. І. Шамшина, А. А. Юрченко // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 1178–1182. 3. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. 4. Проект Трудового кодексу України [Електронний ресурс] : Закон України від 27.12.2014 № 1658. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221. 5. Завгородня В. М. Правове регулювання часу відпочинку в трудовому праві Європейського Союзу та країн-членів / В. М. Завгородня // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2011. – № 2 (5). – С. 123–128.

ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА МИРОВУЮ ЦЕНУ НА ЗОЛОТО

УДК 336.711.61:303.725.33

Гнедая Е. В.

Студент 4 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрены факторы, влияющие на мировую цену на золото, установлен характер их взаимосвязи. Разработана многофакторная регрессионная модель мировой цены на золото. Выявлены наиболее значимые факторы влияния на мировую цену на золото. Полученная эконометрическая модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: курс золота, инвестиционный климат, золотовалютные резервы, многофакторная модель, эконометрический анализ.

Анотація. Розглянуто фактори, що впливають на світову ціну на золото, визначено характер їх взаємозв'язку. Розроблено багатофакторну регресійну модель світової ціни на золото. Виявлено найбільш значущі фактори впливу на світову ціну на золото. Отриману економітричну модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: курс золота, інвестиційний клімат, золотовалютні резерви, багатофакторна модель, економітричний аналіз.

Annotation. The factors that affect the world price of gold, set the nature of their relationship. A multivariate regression model of the world price of gold. It identified the most important factors of influence on the world price for gold. The resulting econometric model is tested for statistical significance.

Keywords: gold course, investment climate, foreign exchange reserves, multifactor model, econometric analysis.

Золото – это главный драгоценный металл, признанный таковым по всему миру. История золота тесно связана с историей развития человечества. Тысячелетиями золото являлось мировыми деньгами, основой валютно-финансовых отношений между государствами.

Сейчас, когда доллар, евро и йена являются основными валютами в мире, было бы ошибкой игнорировать роль золота. Золото на сегодняшний день – второе по важности резервное средство [1].

В последнее время вопросы, связанные с рынком золота, все чаще обсуждаются отечественными экономистами. В частности, эти вопросы нашли отражение в работах Бажанина С. В., Бурцева С. В., Букато В. И., Красавиной Л. Н. и др.

Целью написания статьи является изучение современного состояния мирового рынка золота и его перспектив. Объектом исследования является мировой рынок золота, предметом исследования – экономические отношения, возникающие в связи с функционированием мирового рынка золота.

Среди основных экономических факторов влияния на цену на золото можно выделить цену нефти за баррель, уровень инфляции в США и добычу золота по годам. Эти факторы будут использоваться в дальнейшем анализе.

Золото – это металл, во все времена являвшийся гарантом надежности и защиты инвестиций, однако постепенно эта тенденция начала меняться. В 1971 г. было отменено Бреттон-Вудское соглашение, предусматривавшее жесткую привязку цены золота к американскому доллару – 35 долл. за тройскую унцию. С того момента «желтый металл» подорожал почти в 45 раз. Золото является одним из старейших механизмов влияния на стабильность мировой экономики. Популярность этого инструмента с каждым годом растет, поскольку золото может быть эквивалентом любого сырья, товара, валюты. Увеличение или уменьшение объема добычи золота по годам существенно влияет на его стоимость, поскольку золотые запасы стран являются мерилами их стабильности и экономической устойчивости.

Америка занимает ведущее место по добыче золота в мире, поэтому увеличение или уменьшение уровня инфляции в США оказывает влияние на цену на золото. В периоды экономических потрясений и нестабильной ситуации валюты обесцениваются, поэтому инвесторы скупают золото для сохранения своего капитала.

Нефть является сырьевым ресурсом, обеспечивающим стабильность и рост экономики во многих нефтедобывающих странах. Переизбыток нефти на рынке сначала положительно влияет на цену на золото, поскольку при переизбытке цены падают, и это положительно сказывается на платежном балансе.

Обозначим как результативную переменную Y цену на золото, в долл. за унцию, фактор X_1 – цена нефти, долл. за баррель, X_2 – уровень инфляции, в процентах, X_3 – добыча золота по годам, в тоннах. Исходные данные представлены в табл. 1 [2].

Таблица 1

Исходные данные для исследования

Год	Цена золота, долл. за унцию	Цена нефти, долл. за баррель	Уровень инфляции, %	Добыча золота по годам, т
1	2	3	4	5
2015	1158,66	52,4	0,73	3000
2014	1266,40	98,9	0,76	2990
2013	1409,24	108,8	1,5	2770
2012	1668,98	121,4	1,74	2700

Окончание табл. 1

1	2	3	4	5
2011	1571,52	110,0	2,96	2812
2010	1224,53	79,6	1,5	2709
2009	972,35	61,9	2,74	2584
2008	871,96	97,7	0,09	2409
2007	695,39	72,7	4,08	2444
2006	603,46	65,4	2,54	2479
2005	444,74	54,4	3,42	2522
2004	409,72	38,3	3,26	2440
2003	363,38	28,9	1,88	2590
2002	309,73	25,0	2,38	2564
2001	271,04	24,4	1,55	2560
2000	279,11	28,3	3,39	2591
1999	278,64	17,7	2,68	2540
1998	294,16	12,7	1,61	2536
1997	331,10	19,1	1,70	2464
1996	387,69	20,5	3,21	2357
1995	384,16	17,1	2,54	2273

Полученная модель имеет вид:

$$\tilde{y} = -1726,27 + 10,1967x_1 + 0,730085x_3.$$

Эконометрический анализ целесообразно проводить с использованием пакета статистического анализа Statgraphics. В результате обратного отбора определены значимые факторы, которыми являются X_1 и X_3 . Фактор X_2 не имеет значительного влияния на изменение результативного признака Y . После исключения переменной X_2 , P -значение которой равно 0,3596, все оставшиеся переменные имеют P -значение меньше 0,05. Все вычисленные значения t больше табличных, поэтому можно говорить о статистической значимости модели.

Далее следует проверить гипотезы о значимости параметров уравнения множественной регрессии. Сравнив расчетные значения критерия Стьюдента с табличным $t(0,05;19) = 2,09$, можно говорить о значимости параметров модели.

Анализ коэффициентов регрессии позволяет говорить о том, что при увеличении цены на нефть за баррель на 1 долл. цена на золото увеличится на 10,1967 % при других равных условиях. При увеличении объема добычи золота на 1 т цена на золото увеличится на 0,73 %.

Полученная модель имеет коэффициент детерминации 84,5 %, что означает, что факторы X_1 , X_3 на 84,5 % описывают изменчивость результативного признака Y . Отсюда следует, что включенные в модель факторы являются статистически значимыми, как и сама модель.

Далее необходимо проверить данные на наличие мультиколлинеарности, определив для этого коэффициенты парной корреляции (табл. 2).

Таблица 2

Матрица парных коэффициентов корреляции R

	Y	X_1	X_2	X_3
Y	1	0,3413	-0,4992	-0,983
X_1	0,3413	1	0,0605	-0,4605
X_2	-0,4992	0,0605	1	0,3638
X_3	-0,983	-0,4605	0,3638	1

В нашем случае все парные коэффициенты, кроме $Y X_3$ ($|r| = 0,983$), имеют парные коэффициенты корреляции $|r| < 0,7$, что свидетельствует об отсутствии мультиколлинеарности между ними. Наибольшее влияние на результативный признак имеет переменная X_1 , которая при построении модели первой войдет в уравнение регрессии:

$$\tilde{y}_x = 0,93786x_1 + 0,07079x_3.$$

Анализ значений β -коэффициентов позволяет утверждать, что наибольшее влияние на цену на золото имеет изменение цены на нефть, причем с ее увеличением происходит уменьшение цены на золото. Менее сильное влияние имеет объем добычи золота, при этом увеличение этого факторного признака ведет к увеличению цены на золото.

Для исследования наличия гетероскедастичности был использован тест ранговой корреляции Спирмена. Поскольку расчетный коэффициент ранговой корреляции ($= 0,34$) меньше, чем табличное значение ($= 2,09$), то можно говорить об отсутствии гетероскедастичности.

Для выявления факта наличия автокорреляции используют критерий Дарбина–Уотсона, который в полученной модели равен $0,92$. Поскольку $0,92 < 1,15$, то в модели присутствует положительная автокорреляция.

Необходимо провести проверку общего качества уравнения множественной регрессии. Поскольку расчетное значение F-критерия ($= 79,82$) больше табличного ($((0,05; 2; 18) = 3,49$), то нулевая гипотеза отклоняется. Следовательно, построенная модель является статистически значимой, то есть ее можно использовать для объяснения зависимости результативного признака от факторных признаков.

Таким образом, в работе представлена модель, учитывающая основные факторы, влияющие на цену на золото. Эту модель можно использовать только для описания зависимости между результативным и факторными признаками. Поскольку присутствует положительная автокорреляция, то эту модель не рекомендуется использовать для прогнозирования. Для того чтобы модель можно было использовать для прогнозирования, необходимо изменить факторы влияния и эконометрическую модель.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярець Л. М.

Литература: 1. Миронов Д. И. Бизнес в законе / Д. И. Миронов // Экономико-юридический журнал. – 2011. – № 2. – С. 248–251. 2. Цена на золото с 2000 по 2016 [Электронный ресурс] // Goldomania. – Режим доступа : http://www.goldomania.ru/menu_003_003.html. 3. Малярець Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярець, П. М. Куліков, І. А. Лебедева [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с. 4. Егоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / Егоршин О. О., Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с. 5. Малярець Л. М. Экономико-математические методы и модели : учеб. пособие / Л. М. Малярець. – Харьков : ХНЭУ, 2013. – 287 с.

BANKRUPTCY LEGISLATION IN UKRAINE AND OTHER COUNTRIES

UDK 658.5

Vorozheykin A. V.
Holtsunov V. S.

The 4th year students
of the faculty of management and marketing KNUE them S. Kuznets

Annotation. The general provisions of recognition of the problem of persons bankrupt in Ukraine. Analyzed the motives and causes of bankruptcy and bankruptcy mechanism for the recognition of their persons. A comparative analysis of bankruptcy mechanism for the recognition in the countries with the basis of the Romano-Germanic legal system on the example of Germany, and the US legal system and Ukraine.

Keywords: law, legislation, insolvency, bankruptcy.

Анотація. Розглянуто загальні положення визнання особи банкрутом в Україні. Проаналізовано мотиви та причини визнання осіб банкрутами і механізм визнання їх банкрутства. Проведено порівняльний аналіз механізму визнання банкрутства в країнах, що мають в основі романо-германську правову систему, на прикладі Німеччини, і правової системи США й України.

Ключові слова: право, законодавство, неспроможність, банкрутство.

Аннотация. Рассмотрены общие положения признания лица банкротом в Украине. Проанализированы мотивы и причины признания лиц банкрутами и механизм признания их банкротства. Проведен сравнительный анализ механизма признания банкротства в странах, имеющих в основе романо-германскую правовую систему, на примере Германии, и правовой системы США и Украины.

Ключевые слова: право, законодательство, несостоятельность, банкротство.

The relevance and practical importance of the following research paper based on two main factors. Firstly, because of companies that are not able to pay the taxes therefore declaration of the following companies bankrupt will allow the redistribution of the assets to more profitable entities. Secondly, establishment of the certain bankruptcy procedures will help to carry out some measures aimed on prevention of crisis development. The solution of the following problem will increase overall stability of the economic activity in the country and will attract the foreign investments required for the Ukrainian economy.

Scientists, applied specialist in economics and law has previously developed the concepts of insolvency and bankruptcy and the importance of the following mechanisms. Among them were Epstein D., Blum B., Bernstein D., Schiff P., Slepchenko E., Trainin A. and others.

The object of the following research paper is aimed on the identification of peculiarities in foreign legislation of concepts of insolvency and bankruptcy and comparison of mechanisms of foreign bankruptcy legislation to Ukrainian mechanisms. The tasks of the following research were identification of the main purposes of development of foreign bankruptcy legislation; identification of the roles of subjects in the legislation and their roles in the proceedings; identification of the consequences of the bankruptcy proceedings for the entities acting as debtors and creditors. Object of the following work is Ukrainian and foreign bankruptcy legislation systems. The subject of the following work is comparison of foreign bankruptcy legislation (in case of German and American legislative systems) to Ukrainian system of bankruptcy legislation and its mechanisms.

One of the objective processes in the countries with the developed market economy is the continuous transfer of the capital from less profitable to most profitable market segments. The following process goes in line with the redistribution of the property of less effective entities to most effective ones. This process is done through bankruptcy procedures. That is why developed countries own bankruptcy procedures as mechanism of regulation of market processes.

Bankruptcy – a relatively new, however mass phenomenon for the Ukrainian economy, which has become a necessity in a market economy. Market economy of Ukraine characterized by phenomena such as the decline of manufacturing, economic crisis, lack of investment, the reduction of monetary and credits a relation, which undoubtedly leads to the insolvency of economic entities. Under the following circumstances, obviously, amount of enterprises going bankrupt are rapidly rising.

The concepts of insolvency and bankruptcy as legal terms refer to the same phenomenon occurred under the influence of legislation and judicial practice of English-speaking countries. Bankruptcy has narrower element content as a failure. Moreover, bankruptcy may be a criminal act, and it is governed by the criminal law. The same as in the Ukrainian legislation, specifically article 219 of Criminal Code. Thus, employed in domestic law, the term bankruptcy, bankruptcy proceedings, the bankruptcy institute coincide with a similar term – bankruptcy proceedings, which is a special institution of the settlement of the debtor's insolvency [1].

Main goals for the development of the following legislative base in foreign countries were:

- protection of the debtor's assets for the benefit of creditors and their distribution in accordance with the law in order to maximize the satisfaction of creditors' claims;
- repayment of debts to creditors through the distribution of proceeds from the sale of assets and / or in the form of shares of the reorganized existing plant in case of the possibility of restoring its solvency;
- maximum use of the existing possibilities of «saving» of the enterprise or its structural units, which, through the bankruptcy proceedings will be restored and will be able to contribute to the country's economy;
- provide a mechanism for review of cases of violations and abuses in the management of bankrupt enterprises and the cancellation of illegal transactions.

In Germany, the subjects of insolvency can be any entity – physical or legal, regardless of the subject of their activities and commercial status, who were unable to pay the debt [2]. Just like in Ukraine with the article 3, law «On restoring debtor's solvency or declaring it bankrupt» [3]. In the US it may be recognized as insolvent individuals, corporations

and partnerships. In Ukraine, the bankruptcy debtor is subject – the subject of business, unable to fulfill their financial obligations to creditors, including the payment of taxes and duties (mandatory payments), within three months after the due date of their payment. The subjects of the bankruptcy cannot be separate structural unit of the legal entity (branches, representative offices, branches and so on.).

In Germany, initiation of bankruptcy proceedings can be performed both debtors and creditors. The reason for the opening of bankruptcy proceedings is the cessation of payments by the debtor, no matter the volumes of the payment. The facts of cessation of payments by the debtor prove creditors. The task of the court is determining whether the excess of liabilities over assets and proclaim the temporary insolvency.

In the US insolvency proceedings starts at the request of creditors and debtors. The debt gap should reach at least 5000 USD in order to start the proceedings. Same as in Ukraine, whereas the debt should exceed 150 minimal wages level. The debtor initiates the procedure when he realizes that he cannot pay off debts. After the submission of the application and its acceptance by the court shall proclaim the debtor's property protection mechanism. This includes the establishment of immunity, the protection regime of debtor's property. The essence of the immunity is that outside of bankruptcy, proceedings cannot be brought by the creditors' claim of ownership and other started proceedings in US courts against the debtor are suspended. When guarding property regime was proclaimed, the court shall appoint a curator, who performs certain actions (on behalf of the debtor) to return the property from a third party. In this case, the debtor continues to be the owner of the property.

It is also important to consider the consequences of bankruptcy recognition. In Germany the legal consequences of recognition of the debtor bankrupt are: deprivation or restriction of the right of the debtor to manage and dispose of property; possession of property of the debtor bankruptcy immunity; shall be deemed to (overdue) all obligations of the debtor; nonaccrual under liabilities of creditors; the obligation of the debtor to transfer all the property, bankruptcy manager documentation.

The US decision to declare the debtor bankrupt and opening bankruptcy proceedings taken by the court. The legal consequences of failure are transfer of all rights of management and disposition of property from the debtor to the bankruptcy manager (trustee); obligations of the debtor shall be deemed to (overdue), including: for those for which execution time has not yet come; the establishment of competitive immunity of property of the debtor (if it was not previously issued protection order).

In Ukraine the consequences of a bankruptcy is the cessation of business of the debtor: bankrupt cannot make a profit, engage in commercial activities; all monetary obligations of taxes and duties payable (debt shall be deemed occurred; on debt arising in bankruptcy, ceases accrual of penalties (fines, penalties) and other economic sanctions; information about the financial position of the debtor ceases to be confidential or constitute trade secrets (because recognition of the debtor bankrupt is already talking about the financial situation of an economic entity [4]). In Ukraine hiding the fact of bankruptcy is forbidden by the law [1].

The liquidator is obliged to dispose of the bankrupt in a competitive and onerous basis for the purpose of payments to creditors. In this case, arrest or restriction in respect of the bankruptcy estate is canceled, regardless of who seize: the court, the state enforcement, investigator etc. The property of the bankrupt shall be free from any restrictions, since it is subject to sale, the claims of creditors for obligations arising in the bankruptcy proceedings should be brought solely within the liquidation procedures, the fulfillment of obligations is permitted in cases and order established by the third section of the law. This is possible when paying for municipal rent, Property protection services etc.

Ukrainian legislation on bankruptcy requires accurate examination for further improvement of the mechanism of re-establishment by market participants that were in crisis and their solvency. A deliberated and scientifically proved synthesis of the achievements of several foreign countries would allow in the prospect of creating a more efficient and effective institution of bankruptcy preventing criminal forms of bankruptcy in Ukraine. It should be noted that, while reform of bankruptcy proceedings is the central objective, restoring the debtor's status should not be set aside.

If for the global corporate market the bankruptcy is typical for all economic areas and for the private sector, for Ukraine in the total number of bankrupt companies in recent years, the main feature is the massive bankruptcy in agricultural area and increase in the number of bankrupt state enterprises. Recently, the number of companies that received losses from economic activities is differed by economic activity and by region of the country. Thus, the greatest increase in losses in more than 5 times – showed enterprises that operate in the sphere of agriculture, professional and scientific activities, health, and real estate. Currently most large enterprises in Ukraine are either already in crisis or on its verge. This demonstrates the feasibility and importance of the ongoing work on crisis management both on the macroeconomic level and on the global corporate level.

Supervisor – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor Korshakova O. M.

Literature: 1. Захарченко В. Практика організаційно-правового регулювання процедур банкрутства в країнах з ринковою економікою / В. Захарченко // Економіка. – 2002. – № 4. – С. 107–111. 2. Бурбело О. Некоторые аспекты международного опыта правового регулирования банкротства предприятий / О. Бурбело // Экономист. – 2007. – № 8. – С. 54–55. 3. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом [Electronic resource] : Закон України від 14.05.1992 № 2343-ХІІ. – Access of mode : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>. 4. Варгіч С. Механізм банкрутства: підсумки його дії в Україні / С. Варгіч // Цінні папери України. – 2005. – № 8 – С. 4–5.

ВЗАИМОСВЯЗЬ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ И РЕАЛЬНОГО ВВП УКРАИНЫ

УДК 303.725.33

Гончаренко А. В.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотація. Проаналізовано вплив економічних факторів на валовий внутрішній продукт (ВВП) України. Побудовано економетричну модель. Виявлено фактори, які мають найбільший вплив на динаміку валового внутрішнього продукту. Проведено аналіз значущості побудованої моделі. По результатам дослідження розроблено рекомендації.

Ключевые слова: фактор, результативный признак, валовой внутренний продукт (ВВП), економетрическая модель.

Анотація. Проаналізовано вплив економічних факторів на валовий внутрішній продукт (ВВП) України. Побудовано економетричну модель. Виявлено фактори, які мають найбільший вплив на динаміку валового внутрішнього продукту. Проведено аналіз значущості побудованої моделі. За результатами дослідження розроблено рекомендації.

Ключові слова: фактор, результативна ознака, валовий внутрішній продукт (ВВП), економетрична модель.

Annotation. The influence of economic factors on gross domestic product (GDP) of Ukraine. Constructed an econometric model. Identified the factors having the greatest impact on the dynamics of GDP. The analysis of the significance of the constructed model. According to a study developed recommendations.

Keywords: factor, score sign, gross domestic product (GDP), econometric model.

Наиболее значимым показателем для исследования экономической ситуации в государстве является валовой внутренний продукт (ВВП), который помогает отследить динамику роста или спада показателей производства и изменения в экспорте и импорте. Валовой внутренний продукт – это макроэкономический показатель, отражающий рыночную стоимость всех конечных товаров и услуг, произведенных за год во всех отраслях экономики на территории государства для потребления, экспорта и накопления, вне зависимости от национальной принадлежности использованных факторов производства [1].

Зачастую при расчете валового внутреннего продукта выделяют номинальный ВВП (абсолютный) и реальный ВВП (с поправкой на инфляцию). Номинальный ВВП выражается в текущих (фактических) ценах года. Реальный ВВП выражается в ценах предыдущего (или любого другого базового) года. Таким образом, в реальном

ВВП учитывается, в какой степени рост ВВП определяется реальным ростом производства, а не ростом цен. Этот показатель при необходимости может быть пересчитан в иностранную валюту (чаще всего в доллары).

Наиболее значимым для характеристики экономической ситуации государства является реальный ВВП, который рассчитан с учетом инфляции. В этом исследовании как результативный показатель будет использован реальный ВВП Украины.

Исследованию факторов, влияющих на размер валового внутреннего продукта, посвятили свои работы Темный Ю. В., Козырев В. М., Агапова Т. А., Серегина С. Ф., Полонская А. Н., Сидорчук Г. Н., Приходько М. И., Колоскин С. А. и др.

Целью написания статьи является анализ экономических факторов, влияющих на динамику роста или снижения валового внутреннего продукта нашего государства, а также построение эконометрической модели зависимости размера валового внутреннего продукта от других факторов.

Для исследования причин изменения валового внутреннего продукта Украины были отобраны факторы, которые определяет как наиболее значимые Агапова Т. А.: экспорт товаров, импорт товаров и численность населения. Для проведения эконометрического анализа введем следующие обозначения: Y – объем реального валового внутреннего продукта, млн грн; факторы X_1 – объем экспорта товаров, млн долл., X_2 – объем импорта, млн долл., X_3 – численность населения, тыс. чел. Исходные данные для построения эконометрической модели представлены в табл. 1 [2].

Таблица 1

Исходные данные для построения эконометрической модели

Год	ВВП, млн грн	Экспорт, млн долл.	Импорт, млн долл.	Численность населения, тыс. чел.
1994	22037,3	10356	16985	52114,4
1995	34516,3	12364	17698	51728,4
1996	81519	14400,8	17603,4	51297,1
1997	93365	14231,9	17128	50818,4
1998	102593	12637,4	14675,6	50370,8
1999	130442	11581,6	11846,1	49918,1
2000	170070	14572,5	13956	49429,8
2001	204190	16264,7	15775,1	48923,2
2002	225810	17957,1	16976,8	48457,1
2003	267344	23066,8	23020,1	47622,4
2004	345113	32666,1	28996,8	47280,8
2005	441452	34228,4	36136,3	46929,5
2006	544153	38368	45038,6	46646
2007	720731	49296,1	60618	46372,7
2008	948056	66967,3	85535,3	46143,7
2009	913345	39695,7	45433,1	45962,9
2010	1082569	51405,2	60742,2	45778,5
2011	1302079	68394,2	82608,2	45633,6
2012	1411238	68809,8	84658	45553
2013	1454931	63312,1	76963,9	45426,2
2014	1566728	53913,5	54381,7	42928,9
2015	1979458	38134,8	37502,2	42929,3

Рассчитаем эконометрическую модель с помощью статистического пакета Statgraphics. В результате отбора данных выяснилось, что значимыми по критерию Стьюдента факторами для построения эконометрической модели являются X_1 и X_2 . Фактор X_3 не имеет значительного влияния на результативный признак Y . Переменная X_3 не является статистически значимой, и ее можно не включать в эконометрическую модель. После устранения переменной X_3 все переменные имеют Р-значения меньше 0,05, значит, построенная модель является статистически значимой.

Модель имеет вид: $Y = 108865,9 + 1734 X_1 - 954 X_2$.

Из модели видно, что реальный валовой внутренний продукт Украины составил бы 108865,9 млн грн при условии нулевого значения остальных факторов. При условии увеличения экспорта на 1 млн долл. объем реального валового внутреннего продукта увеличился на 1734 млн грн. Фактор X_2 имеет отрицательное значение, что свидетельствует о том, что при увеличении импорта на 1 млн долл. объем реального валового внутреннего продукта Украины снизился бы на 954 млн грн.

Для определения значимости каждого из факторов модели необходимо проанализировать β -коэффициенты модели. $\beta_1 = 0,2651$, $\beta_2 = 0,3256$, то есть объем импорта влияет в большей степени на объем реального валового внутреннего продукта Украины, чем объем экспорта.

Коэффициент детерминации в модели равен 57,6983 %, что свидетельствует о том, что вариации объема экспорта и импорта влияют на объем ВВП Украины на 57,6983 %. Оставшиеся 42,4127 % зависят от факторов, не учтенных в модели, в том числе от уровня инфляции, уровня доверия к государству, налоговой политики и др.

Поскольку расчетные значения t -статистики для каждого из факторов модели объема экспорта и импорта равны 4,21 и 4,136 соответственно, то необходимо их сравнить с табличным значением для модели. Он равен 3,47 при уровне значимости 0,05. Поскольку расчетные значения t -статистики больше табличного, то можно с вероятностью 95 % утверждать, что коэффициенты регрессии являются статистически значимыми.

Коэффициент Дарбина–Уотсона в этой модели равен 1,96, что свидетельствует об отсутствии автокорреляции и возможности использования модели для прогнозирования объема валового внутреннего продукта Украины.

После проведения теста ранговой корреляции Спирмена выясняем, что гетероскедастичность отсутствует, поскольку расчетный коэффициент ранговой корреляции ($= 1,23$) меньше табличного значения ($= 2,069$), то есть принимается нулевая гипотеза об отсутствии гетероскедастичности.

Таким образом, моделирование позволяет выявлять наиболее значимые факторы, оказывающие существенное влияние на уровень валового внутреннего продукта Украины, а также прогнозировать показатели объема реального ВВП. Важным показателем для экономики страны является положительное сальдо между экспортом и импортом. Благодаря высокому уровню экспорта государство осуществляет внешнюю торговлю, что, в первую очередь, повышает уровень валового внутреннего продукта. Хотя и внешнеэкономическая деятельность является базовым звеном нашей современной экономики, но не следует забывать и о других сферах деятельности. Для повышения экономической эффективности и роста показателей объема валового внутреннего продукта нужно уделять внимание налоговой и социальной политике, пересмотреть принципы построения банковской системы, оказывать поддержку аграрному сектору и создавать благоприятные условия для развития малого и среднего бизнеса.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярець Л. М.

Литература: 1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] //Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступа : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 2. Павлюченко Л. В. Валовой внутренний продукт и его структура [Електронний ресурс] / Л. В. Павлюченко // KazEdu. – Режим доступа : <https://www.kazedu.kz/referat/116514>. 3. Малярець Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярець, П. М. Куліков, І. А. Лебедева [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с. 4. Єгоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Єгоршин, Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с. 5. Малярець Л. М. Экономико-математические методы и модели : учеб. пособие / Л. М. Малярець. – Харьков : ХНЭУ, 2013. – 287 с.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 657.62

Гордієнко Л. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Здійснено огляд і проаналізовано основні методичні підходи до аналізу фінансових результатів підприємства.

Ключові слова: аналіз, прибуток, рентабельність, оцінювання, методики аналізу, фінансові результати.

Аннотация. Осуществлен обзор и проанализированы основные методологические подходы к анализу финансовых результатов предприятия.

Ключевые слова: анализ, прибыль, рентабельность, оценка, методики анализа, финансовые результаты.

Annotation. Done overview and analysis of basic methodological approaches to the analysis of financial results.

Keywords: analysis, revenue, profitability, valuation, methodology for analyzing, financial results.

За умов встановлення й розвитку ринкових відносин величезного значення набуває якісний аналіз фінансових результатів діяльності підприємств. Вчасний та об'єктивний аналіз фінансових результатів сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємства, його інвестиційній привабливості та діловій активності, найбільш раціональному й ефективному використанню матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, усуненню зайвих, економічно невиправданих витрат. Достовірна інформація про отримані результати фінансового аналізу є необхідною для прийняття ефективних управлінських рішень, що, у свою чергу, сприяє досягненню значної економічної ефективності виробництва та рентабельності продукції. Правильно вибраний підхід до аналізу фінансових результатів є важливим для їх планування й прогнозування надалі.

Загальні проблеми обліку й аналізу фінансових результатів за умов ринкової економіки є досліджуваними багатьма вітчизняними вченими. Значну увагу їм приділяють у своїх працях Касьянова Ю. В., Лазарева А. С., Лісничка Т. В., Мочаліна З. М., Попович П. Я., Поспелов О. В., Ярш П. М. та ін. Але, незважаючи на безліч публікацій, ці питання потребують подальшого деталізованого дослідження.

Метою написання статті є дослідження основних підходів до аналізу фінансових результатів підприємства.

Фінансовий стан підприємства розглядають як результат взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин усередині підприємства. Він є визначуваним усією сукупністю виробничо-господарських факторів. Дія кожного з факторів може бути підґрунтям для висновків про можливості фінансового оздоровлення підприємства.

Прибуток підприємства залежить від обсягів реалізації продукції та від обсягів її виробництва, а саме від їх співвідношення. Слід зазначити, що формування виробничої собівартості залежить від системи обліку витрат, тобто модель формування прибутку може трансформуватися відповідно до особливостей обліку витрат за умов конкретного підприємства [1].

Для побудови моделі формування фінансових результатів підприємства потребують деталізації доходи і витрати від інвестиційної, фінансової та надзвичайної діяльності. Доходи і витрати від інвестиційної діяльності складаються з доходів і витрат від інвестицій у асоційовані підприємства, від спільної діяльності та від інвестицій у дочірні підприємства. Дохід від фінансової діяльності складається з доходів від одержання дивідендів і відсотків, а фінансові витрати є пов'язаними переважно із виплатами відсотків за кредитом і витратами з фінансової оренди. При розрахунку доходів і витрат за фінансовою та інвестиційною діяльністю за різними операціями має враховуватися фактор вартості грошей у часі. Тому модель формування фінансових результатів може бути доповненою параметрами, що надають можливості враховувати цей фактор у процесі аналізу й управління прибутком підприємства [2].

Надзвичайні доходи є пов'язаними із відшкодуванням збитків від надзвичайних подій, а витрати – із витратами від стихійного лиха, техногенних катастроф і аварій [3].

Методика аналізу фінансових результатів підприємства дозволяє виділити основні фактори, що впливають на фінансовий результат підприємства за видами його діяльності та за видами реалізованої продукції. Використання такої моделі має удосконалити систему аналізу фінансових результатів та підвищити ефективність управління прибутком підприємства в цілому (табл. 1) [1; 2].

Таблиця 1

Методика аналізу фінансових результатів підприємства

Етапи	Інструментарій	Отримані результати
Аналіз основних показників ефективності фінансової сфери	Коефіцієнтний метод, порівняльний метод, методи горизонтального та вертикального порівняльного аналізу	Стан фінансової діяльності та фінансові можливості підприємства
Аналіз основних показників виробничої сфери		Сутність придатності основних виробничих фондів, рівень використання основних засобів і матеріалів у доходності підприємства
Аналіз основних показників розвитку підприємства		Стан виробництва та фінансових результатів, визначення перспектив для розвитку та закріплення позицій на ринку
Аналіз собівартості за елементами операційних витрат	Методи вертикального та горизонтального порівняльного аналізу	Зміни за період величини витрат на виробництво, що входять у собівартість продукції
Аналіз структури бухгалтерського балансу	Методи вертикального та горизонтального порівняльного аналізу	Величина змін, що відбулися за аналізований період, та визначення наслідків
Аналіз фінансового стану підприємства	Коефіцієнтний метод, горизонтальний порівняльний аналіз	Рівень фінансових результатів, що зумовлюють можливості підприємства
Аналіз витрат від браку	Метод відносних різниць	Рівень понесених витрат від браку
Аналіз рентабельності продукції	Метод базисних підстановок	Оцінювання ефективності та раціональності використання вкладених коштів
Побудова економіко-математичних моделей		
Побудова лінійної багатофакторної регресійної економіко-математичної моделі	Методи кореляційного та регресійного аналізу	Виявлення загальних закономірностей, зв'язків і залежностей між чистим прибутком та факторами впливу на нього
Формування висновків про загальний стан підприємства, виділення найвагоміших показників впливу на прибуток, прийняття відповідних управлінських рішень		

Ця методика містить чотири етапи та відповідні підетапи. Вона є заснованою на застосуванні коефіцієнтного, порівняльного методу, методів горизонтального й вертикального порівняльного аналізу, методу відносних різниць, методу базисних підстановок, а також методів кореляційного й регресійного аналізу. У ній відображено використовувані на кожному етапі (підетапі) аналізу інструменти і результати, що будуть отримані після цього. Ця методика аналізу дозволяє підприємству отримати результати, за якими керівництво підприємства зможе зробити висновки для прийняття ефективних управлінських рішень [1].

Окрім традиційних математично-статистичних методів дослідження фінансових результатів Ярш П. М. і Касьянова Ю. В. у своїй науковій роботі виділяють економічні методи, методи економічної кібернетики й оптимального програмування, методи дослідження операцій і теорії прийняття рішень. Для поглибленого оцінювання фінансових результатів і точнішого обґрунтування рекомендацій для покращення роботи підприємства також використовують CVP-аналіз і концепцію фінансового важеля [3]. Однак згідно з їх дослідженнями, не всі з цих методів можуть мати безпосереднє застосування в межах фінансового аналізу, оскільки для ефективного проведення аналізу потрібно спиратися тільки на основні фінансові інструменти.

Таким чином, фінансовий результат є одним із найважливіших показників, що узагальнює результати діяльності підприємства, характеризує ефективність використання його основних засобів, трудових і фінансових ресурсів. За допомогою аналізу фінансових результатів підприємство отримує можливість підвищити ефективність своєї роботи завдяки більш раціональному використанню ресурсів і формуванню ефективної структури капіталу й активів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Полтініна О. П.

Література: 1. Боярко І. М. Оцінка інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання / І. М. Боярко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 7. – С. 90–99. 2. Лазарева А. С. Особливості аналізу фінансових результатів на підприємстві / А. С. Лазарева // Управління розвитком. – 2013. – № 4 (144). – С. 175–178. 3. Лісничка Т. В. Удосконалення методики аналізу фінансових результатів / Т. В. Лісничка // Управління розвитком. – 2013. – № 4 (144). – С. 122–124. 4. Мочаліна З. М. Методичний інструментарій та сучасні проблеми аналізу фінансових результатів / З. М. Мочаліна, О. В. Поспелов // Комунальне господарство міст. – 2011. – № 98. – С. 221–227. 5. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання : підручник / П. Я. Попович. – Київ : Знання, 2008. – 630 с. 6. Ярш П. М. Методи проведення аналізу фінансових результатів діяльності організацій / П. М. Ярш, Ю. В. Касьянова // Управління розвитком. – 2013. – № 4 (144). – С. 159–162.

ВЛИЯНИЕ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ НА ОБЪЕМЫ ПРЯМЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В ЭКОНОМИКУ УКРАИНЫ

УДК 519.862:330.322(477)

Гринченко А. А.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Исследовано влияние основных макроэкономических факторов на приток прямых иностранных инвестиций в Украину со стран Европейского Союза. С помощью многофакторной регрессионной модели выявлена взаимозависимость этих факторов. Определены факторы, оказывающие наиболее значимое влияние на результативный признак. Полученная модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: фактор, факторы влияния, инвестиции, прямые иностранные инвестиции, статистическая значимость, многофакторная регрессионная модель.

Анотація. Досліджено вплив основних факторів на приплив прямих іноземних інвестицій в Україну із країн Європейського Союзу. За допомогою багатфакторної регресійної моделі виявлено взаємозалежність цих факторів. Визначено фактори, що мають найбільш істотний вплив на результативну ознаку. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: фактор, фактори впливу, інвестиції, прямі іноземні інвестиції, статистична значущість, багатфакторна регресійна модель.

Annotation. The influence of the main factors in the inflow of foreign direct investment in Ukraine by EU countries. Using multivariate regression model revealed the interdependence of these factors. The factors that have the most significant impact on the effective sign. The resulting model is tested for statistical significance.

Keywords: factor, influencing factor, investment, foreign direct investment, statistical significance, multifactor regression model.

В современных условиях стремительного падения производства и затяжного кризиса в Украине, а также нестабильной геополитической ситуации вопрос привлечения прямых иностранных инвестиций является одним из наиболее актуальных для нашей страны. Подъему экономики в значительной степени способствуют эффективные инвестиционные вложения, поэтому необходимо выяснить, какие же факторы больше всего влияют на приток иностранного акционерного капитала. Поскольку Украина взяла путь на евроинтеграцию, тесное сотрудничество с европейскими инвесторами и минимизация оттока иностранного капитала на этом этапе является одной из основных задач хозяйственного сектора страны. Объективная необходимость проведения анализа факторов влияния, а именно основных макроэкономических показателей, на объемы инвестиций, у отечественных экономистов стоит на первом месте.

Проблемы привлечения прямых иностранных инвестиций, а также факторы, влияющие на их объемы, активно исследуют в своих работах экономисты Гайдуцкий И., Данилишин Б., Кныш М., Перекатов Б., Корецкий М., Даций Н. и др.

Целью написания статьи является анализ степени влияния основных макроэкономических показателей на основе построенной с учетом данных за 2005–2015 гг. эконометрической модели (табл. 1) [4]. Для анализа были выбраны следующие факторы: объем валового внутреннего продукта Украины, показатели внешнеторговой деятельности Украины со странами Европейского Союза (объемы экспорта и импорта), а также такой уникальный показатель, как степень вовлеченности в инновационную деятельность, определяемая количеством средств, выделенных на разработку инноваций.

Эконометрический анализ модели произведен с использованием пакета анализа данных Microsoft Excel. В модели приняты такие обозначения: результативная переменная Y – объемы прямых иностранных инвестиций, млн грн; фактор X_1 – объемы валового внутреннего продукта, млн грн; X_2 – экспорт в страны Европейского Союза, млн грн; X_3 – импорт из стран Европейского Союза, млн грн; X_4 – объемы вложений в инновационную деятельность. По мнению многих экспертов, именно эти факторы если не прямо, то косвенно влияют на объемы иностранных инвестиций. Показатели объема валового внутреннего продукта информируют инвестора об экономической ситуации в стране, показатели внешнеторговой деятельности указывают на степень открытости укра-

инской экономики европейским рынкам. Объемы затрат на инновационную деятельность показывают, есть ли в стране соответствующая база для внедрения иностранных технологий.

Таблица 1

Исходные данные для построения эконометрической модели

Год	Объем прямых инвестиций, млн грн	ВВП, млн грн	Экспорт в страны Европейского Союза, млн грн	Импорт со стран Европейского Союза, млн грн	Инновационная деятельность, млн грн
	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
2005	16685,3	441250	1766,4	1298,6	5751,6
2006	21607,3	544150	2271,8	1794,3	6160
2007	29489,4	720730	2979,7	2596,5	10821
2008	35723,4	948065	4066,3	3836,8	11994,2
2009	40026,8	913350	3020,5	3042	7949,9
2010	44708	1079357	3188,7	3023,5	8045,5
2011	49362,3	1299990	3609,8	3394,9	14333,9
2012	54462,4	1404674	3841,3	3698,9	11480,6
2013	58156,9	1465201	4297,1	4252,6	9562,6
2014	45900	1586923,5	3991,6	3148,8	7695,9
2015	43371,4	1979468	2859,2	2616,5	6780,4

Произведенные расчеты показали, что множественный коэффициент корреляции R составляет 0,9222, коэффициент детерминации $R^2 = 0,85$. Коэффициент детерминации показывает вариации результативного признака под влиянием исследуемых факторов. Так, 85 % вариаций зависимой переменной учтены в модели и обусловлены влиянием включенных в нее факторов. Значение коэффициентов превышает 0,75, что свидетельствует о правильности выбранных независимых переменных, то есть существует тесная связь между факторными признаками и результатом. Рассчитанное значение F -критерия превышает табличное, что свидетельствует о статистической значимости модели. Проверка статистической значимости отдельных параметров модели по критерию Стьюдента показала, что значимыми являются только факторы X_1 , X_2 и X_3 , поэтому для построения регрессионной модели целесообразно использовать только их, исключив из исследования X_4 . После процедуры устранения незначительных факторов имеем трехфакторную модель, содержащую только значимые факторы, P -значения которых меньше 0,05.

По результатам повторного анализа регрессионной модели после исключения статистически незначимых факторов очевидно, что коэффициенты корреляции и детерминации увеличились и составляют 0,95 и 0,9 соответственно. Достоверность по уровню значимости критерия Фишера (значимость F) значительно меньше 0,05 (0,000654). Это означает, что модель является значимой.

Проверим значимость каждого из параметров уравнения путем проверки по критерию Стьюдента. Поскольку табличный t -критерий Стьюдента больше 1,8, можно говорить о значимости параметров модели.

Полученное уравнение множественной регрессии имеет вид:

$$\tilde{y} = 2523,224 + 1,013x_1 - 6,3x_2 - 14,48x_3,$$

$$t_0 = 3,684, \quad t_1 = 3,262, \quad t_2 = -1,855, \quad t_3 = 2,226.$$

Свободный член (2523,224) указывает, какое значение приобрели бы объемы инвестиций при нулевых значениях факторных признаков.

С использованием коэффициентов парной корреляции ниже рассчитаны β -коэффициенты.

$$\tilde{y} = 0,478\beta_1 - 0,381\beta_2 + 0,966\beta_3.$$

Исходя из значений β -коэффициентов можно утверждать, что наибольшее влияние на объем прямых иностранных инвестиций из стран Европейского Союза в Украину оказывает импорт товаров из этих стран. А объем экспорта оказывает наименьшее влияние, причем с увеличением этого фактора на 1 млн грн приток инвестиций уменьшится на 0,381 млн грн.

Данные были проверены на наличие мультиколлинеарности при помощи нахождения коэффициентов парной корреляции (табл. 2).

Таблиця 2

Определение коэффициентов парной корреляции

	Y	X_1	X_2	X_3
Y	1			
X_1	0,79531284	1		
X_2	0,830762418	0,590101	1	
X_3	0,867935247	0,561234	0,962163	1

В данном случае $r_{x_2y}=0,83$, $r_{x_3y}=0,86$, $r_{x_2x_3}=0,96$. Все эти показатели достаточно высоки, что свидетельствует о наличии мультиколлинеарности между отдельными факторами.

С помощью теста ранговой корреляции Спирмена модель была исследована на гетероскедастичность случайных ошибок. Расчетный коэффициент ранговой корреляции составил $t_{расч.} = 1,5427$. Расчетный коэффициент больше табличного, гипотеза H_0 принимается, гетероскедастичность отсутствует.

Для выявления автокорреляции в модели используют критерий Дарбина–Уотсона. При расчете он принял значение $DW = 0,966$. В свою очередь, $dl = 0,65 < DW$, $du = 2,05 > DW$, – критерий находится в зоне неопределенности, нельзя однозначно говорить о наличии автокорреляции остатков модели.

Таким образом, разработанная эконометрическая модель позволила выявить факторы, больше других влияющие на приток иностранных инвестиций из стран Европейского Союза в Украину, а также дала возможность исключить статистически незначимые факторы. Такие расчеты позволяют прогнозировать объемы инвестиций и оптимизировать факторы наибольшего влияния. Моделирование позволяет исследовать инвестиционный потенциал фирмы, отрасли или государства в целом, варьируя основные экономические показатели.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярець Л. М.

Литература: 1. Гайдуцкий И. П. Привлекательность Украины для транснациональных корпораций / И. П. Гайдуцкий // Экономика АПК. – 2008. – № 4. – С. 152–157. 2. Данилишин Б. М. Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів : монографія / Б. М. Данилишин, М. Х. Корецький, Н. В. Дацій. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2007. – 204 с. 3. Кныш М. И. Стратегическое планирование инвестиционной деятельности : учеб. пособие / М. И. Кныш, Б. А. Перекатов, Ю. П. Тютиков. – СПб. : Бизнес-Пресса, 1998. – 316 с. 4. Инвестиционная привлекательность Украины [Электронный ресурс] // BIN. ua. – Режим доступа : http://bin.ua/quotations/forex_date.html. 5. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України з країн Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2013/zd/ives/ives_u/ives1213_u.htm. 6. Малярець Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярець, П. М. Куліков, І. А. Лебедева [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с. 7. Єгоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Єгоршин, Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с. 8. Малярець Л. М. Экономико-математические методы и модели : учеб. пособие / Л. М. Малярець. – Харьков : ХНЭУ, 2013. – 287 с.

ПРОБЛЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

УДК 331.2

Грошова Т. В.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто питання організації системи оплати праці в Україні. Наведено статистичні показники рівня заробітної плати в Україні. Висвітлено найважливіші проблеми, що є пов'язаними із оплатою праці, запропоновано шляхи їх ефективного вирішення.

Ключові слова: праця, оплата праці, ефективність, диференціація, заробітна плата, мінімальна заробітна плата, тарифна сітка.

Аннотация. Рассмотрены вопросы организации системы оплаты труда в Украине. Приведены статистические показатели уровня заработной платы в Украине. Освещены важнейшие проблемы, связанные с оплатой труда, предложены пути их эффективного решения.

Ключевые слова: труд, оплата труда, эффективность, дифференциация, заработная плата, минимальная заработная плата, тарифная сетка.

Annotation. The question of the wage system in Ukraine. Presents statistics wage in Ukraine. When covering the most important issues related to wages, suggest ways to address them effectively.

Keywords: labor, wages, performance, differentiation, minimum wages, tariff scale.

Заробітна плата є одним з основних факторів, що забезпечують ефективну систему матеріального стимулювання працівників і формують мотиваційний механізм трудової активності. Оплата праці є основним інструментом підвищення ефективності праці й водночас однією з ключових проблем сучасної економіки України.

Питання організації оплати праці в Україні постійно перебувають у центрі уваги теоретиків, практиків і законодавців. Значну увагу цій проблемі приділяють Богиня Д. П., Новікова В. М., Закаблук Г. О., Губіна К. Г. та ін.

Метою написання статті є висвітлення найважливіших проблем, що є пов'язаними із системою оплати в Україні, та розробка ефективних шляхів їх вирішення.

Об'єктом дослідження є процес управління оплатою праці на підприємстві шляхом використання соціально-економічного механізму. Предметом дослідження є організація оплати праці на підприємстві.

Відповідно до Закону України «Про оплату праці» заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому вираженні, яку за трудовим договором власник або вповноважений ним орган виплачує працівнику за виконану ним роботу [1]. Нині існує цілий комплекс проблем оплати праці, що очікують вирішення (рис. 1).

Рис. 1. Проблеми оплати праці

Розглянемо найголовнішу соціально-економічну проблему, що турбує більшість населення нашої країни – низький рівень заробітної плати. Заробітна плата втратила свою головну функцію – стимулювання, оскільки за низького рівня оплати праці істотно знижується бажання працювати, а відтак знижується продуктивність праці. Багато кваліфікованих робітників емігрують за кордон у пошуках високооплачуваної роботи, розвиваються тіньові процеси в економіці.

Показники середньомісячної заробітної плати в Україні є значно нижчими за показники середньомісячної заробітної плати в Європі та інших країнах світу. За даними Євростату, рівень мінімальної заробітної плати в Україні в 2015 р. становив 51,7 євро. Для порівняння в Польщі цей показник становив 410 євро, Болгарії – 184 євро, Румунії – 218 євро, Латвії – 360 євро [2].

Для вирішення проблеми державі слід переглянути розмір мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму з огляду на реалії сьогодення, щоб людина могла забезпечити себе хоча б необхідним для нормального існування. На підприємствах слід передусім запровадити заходи, що сприятимуть посиленню мотивації робітників до праці, у тому числі застосування системи бонусів і премій, оскільки більшість вітчизняних підприємств нині не можуть значно підвищити рівень заробітної плати. Бонуси та премії можна виплачувати, наприклад, за певний відсоток виконання плану, виконання додаткової роботи тощо. Доцільно активізувати діяльність профспілок у напрямі вдосконалення організації оплати праці.

Диференціація також є гострою проблемою оплати праці. Сутність її в тому, що рівень заробітної плати не є прямо пропорційним якості й рівню роботи. Наприклад, працівники галузі освіти та медицини із високим рівнем кваліфікації отримують заробітну плату, значно нижчу за середньомісячну по країні.

У 2016 р. середньомісячна заробітна плата в оптовій та роздрібній торгівлі становить 5394 грн, у галузі мистецтва, спорту, розваг і відпочинку – 4634 грн, у галузі державного управління й оборони – 4688 грн, освіти – 3720 грн, охорони здоров'я – 2947 грн [3]. Відтак заробітна плата не формується, як мала б формуватися, тобто під впливом кількості, якості й результатів праці, а є визначуваною сферою праці, що не сприяє мотивації до роботи. Щоб запобігти диференціації праці, слід удосконалити тарифну систему та запровадити нормування праці. Кожна галузь має самостійно розробляти свою тарифну сітку із урахуванням рівня кваліфікації, ефективності роботи, віку та стажу працівника.

Заборгованість заробітної плати призводить до того, що робітники вимушені шукати іншу або додаткову роботу. До того ж вони легко погоджуються на «неформальну» зайнятість. Як наслідок, виникає ще одна проблема – так званої заробітної плати «в конвертах», тобто без сплати податків державі. На 1 січня 2016 р. заборгованість заробітної плати по Україні становила 1 880,8 млн грн [4]. Для того щоб вирішити цю проблему, державі слід удосконалити контроль діяльності підприємств і надати необхідні повноваження контролюючим органам та інспекціям.

Важливою проблемою, що є першоджерелом усіх інших проблем, що є пов'язаними із оплатою праці, є обмеження сфери державного втручання до системи регулювання механізму оплати праці. Причинами загострення проблеми державного регулювання оплати праці є відсутність дієвого контролю з боку держави за політикою оплати праці, недосконалість науково-методичного забезпечення процесу регулювання оплати праці та невиконання чинного законодавства [4].

Для того щоб вдосконалити систему оплати праці на державному рівні, слід:

- 1) удосконалити законодавство стосовно порядку та критеріїв визначення мінімальної заробітної плати й мінімальної погодинної заробітної плати як державного соціального стандарту;
- 2) забезпечити захист прав працівників на своєчасне та в повному обсязі отримання заробітної плати, а також погашення заборгованості;
- 3) зменшити питому вагу населення, яке перебуває за межею бідності;
- 4) забезпечити зміцнення позицій середнього класу;
- 5) усунути диспропорції в міжпосадових і міжгалузевих співвідношеннях оплати праці працівників бюджетної сфери, підвищити її розміри;
- 6) зменшити навантаження на фонд оплати праці.

Таким чином, для удосконалення організації оплати праці на підприємствах потрібно забезпечити умови праці, що сприятимуть підвищенню мотивуючої та стимулюючої функції оплати праці. Необхідно переглянути політику регулювання системи оплати праці, особливо в плані посилення контролюючих функцій держави за процесом формування та розподілу витрат від національного до локального рівнів економіки.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Гіль С. Є.

Література: 1. Про оплату праці [Електронний ресурс] : Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>. 2. Колтунович А. Минимальные зарплаты в Украине и мире. Инфографика [Електронний ресурс] / А. Колтунович // Украинский выбор. Право народа. – Режим доступу : <http://vybor.ua/article/economika/minimalnye-zarplaty-v-ukraine-i-mire-infografika.html>. 3. Демографічна та соціальна статистика [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/virdg.htm. 4. Попівняк Р. Б. Аналіз співвідношення мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму / Р. Б. Попівняк // Інноваційна економіка. – 2011. – № 3. – С. 266–270.

СИСТЕМА ОТРАСЛИ ТРУДОВОГО ПРАВА

УДК 349.12 34.18

Гужва А. В.

Магистрант 1 года обучения
факультета консалтинга и международного бизнеса ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрены различные подходы к определению сущности и содержания понятия «отрасль трудового права». Проведен сравнительный анализ определения понятия «отрасль трудового права» различными авторами. Определены признаки системы отрасли трудового права.

Ключевые слова: право, трудовое право, трудовые правоотношения, правовая природа, правовые нормы, отрасль права, государственное регулирование, юридические нормы.

Анотація. Розглянуто різні підходи до визначення сутності та змісту поняття «галузь трудового права». Проведено порівняльний аналіз визначення поняття «галузь трудового права» різними авторами. Визначено ознаки системи галузі трудового права.

Ключові слова: право, трудове право, трудові правовідносини, правова природа, правові норми, галузь права, державне регулювання, юридичні норми.

Annotation. Different approaches to defining the essence and meaning of «labor law». A comparative analysis of the definition of «labor law» by various authors. Features of the system of labor law.

Keywords: law, labor law, labor relations, legal nature, legal standards, branch of law, government regulation, legal norms.

В настоящее время трудовое право постепенно превращается в общесоциальное правовое явление, в отличие от системы права бывшего Советского Союза, когда правовые нормы были исключительно продуктом деятельности государства. С момента обретения Украиной независимости отрасль трудового права стала существенно изменяться. Исследованием понятия и сущности области трудового права занимаются многие ученые, среди них Болотина Н. Б., Венедиктов В. С., Скакун А. Ф., Зуб И. В., Пилипенко П. Д., Буряк В. Я., Козак З. Я., Шевчук Т. П. и др. Однако до сих пор нет единого понимания понятия трудового права.

Целью написания статьи является углубленное исследование дефиниции и сущности области трудового права.

Для научно-теоретического освещения сущности отрасли трудового права необходимо исследовать такие категории, как «правовая природа», «отрасль права», «трудовое право». В XX в. отрасль права определяли как самостоятельное подразделение права, состоящее из совокупности взаимосвязанных норм права, регулирующих правовые отношения в определенной области общественной жизни [2]. Однако, это определение частично некорректно, поскольку отрасль права определяется как автономная в системе права совокупность правовых норм и институтов, регулирующих однородные общественные отношения [3].

По мнению Цвик М. В. и Петришина А. В., отрасль права – это обособленная совокупность норм, направленная на регулирование определенной сферы качественно однородных общественных отношений [4]. Исследователь теории права Котюк В. А. указывает, что отрасль права – это совокупность качественно однородных норм права, регулирующих определенную сферу общественных отношений с помощью тех или иных методов, составляющая автономную подсистему права и законодательства [4]. Скакун А. Ф. предлагает под отраслью права понимать относительно самостоятельную совокупность юридических норм, регулиующую качественно однородную сферу (род) общественных отношений, обладающую только ей присущим режимом правового регулирования [2]. Это определение отражает современный подход к пониманию отрасли права.

Основные определения, признаки и характерные черты отрасли трудового права изменялись в соответствии с реалиями общественной, политической и экономической жизни. Так, было время, когда трудового права как такового не существовало. Бесспорно, и тогда существовали конкретные нормы, регулирующие порядок заключения трудовых договоров и правомочность, но их еще нельзя было назвать полноценной системой правовых норм из-за отсутствия формальной определенности и обеспечения со стороны государства [3].

По определению авторов-составителей юридической энциклопедии под редакцией Шемшученко Ю. С., трудовое право – это отрасль права, регулирующая индивидуальные отношения по применению наемного труда и коллективные трудовые отношения [4]. Томашевский К. Л. определяет трудовое право как систему юридических норм, логично распределенных на части, правовые институты и другие элементы, регулирующие трудовые и

иные тесно связанные с ними отношения на основе сочетания централизованного и локального, государственного и договорного регулирования, единства и дифференциации правового регулирования труда, а также принципов социального партнерства, равенства, свободы труда, гуманизма и справедливости [4]. Эти определения можно считать наиболее универсальными и корректными, поскольку в них отражены основные признаки области трудового права на современном этапе ее развития с учетом последних достижений правовой науки.

Однако, в теории трудового права существует еще множество различных толкований содержания понятия «трудовое право», которые заслуживают внимания. Так, Догадов В. М. определяет трудовое право как особую систему права, состоящую из многочисленных законов о труде и дополняемую коллективными договорами [5]. Очевидно, это определение рассматривает трудовое право только как отрасль законодательства, но отнюдь не указывает на истинную правовую природу этой отрасли права Украины.

Пилипенко П. Д., Буряк В. Я. и Козак З. Я. отмечают, что как отрасль права трудовое право представляет собой систему правовых норм, регулирующих совокупность общественных отношений по поводу использования наемного труда [3]. Более корректное определение области трудового права дает Венедиктов В. С., отмечая, что трудовое право Украины представляет собой систему установленных или санкционированных государством правовых норм, регулирующих трудовые и тесно связанные с ними отношения в сфере общественной организации труда [3]. Исследователь относит другие отношения в сфере общественной организации труда к предмету трудового права. Следует отметить, что указанное определение также содержит существенный недостаток. В частности, утверждение, что любая отрасль права представляет собой систему установленных или санкционированных государством правовых норм является в некотором смысле устаревшим, а значит, нецелесообразно говорить об установлении норм права государством.

Таким образом, проанализировав существующие подходы к определению области трудового права в украинской научной литературе, предлагаем обобщенное определение. Трудовое право как отрасль права – это система юридических норм, объединенных в правовые институты, регулирующие трудовые и иные тесно связанные с ними отношения на основе сочетания централизованного и локального, государственного и договорного регулирования, единства и дифференциации правового регулирования труда, принципов социального партнерства, равенства, свободы труда, гуманизма и справедливости.

Научный руководитель – канд. юрид. наук, доцент Денисюк Т. С.

Литература: 1. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. 2. Скаун О. Ф. Теорія права і держави : підручник / О. Ф. Скаун. – Київ : Алерта ; Центр навчальної літератури, 2009. – 520 с. 3. Томашевский К. Л. Очерки трудового права (история, философия, проблемы систем и источников) / К. Л. Томашевский ; ред. А. С. Курылев. – Минск : БГУ, 2009. – 335 с. 4. Беззуб Б. С. Трудовое право України : опорний конспект лекцій / Б. С. Беззуб, А. М. Михатуліна. – Київ : МАУП, 2007. – 344 с. 5. Прокопенко В. І. Трудовое право України : підручник / В. І. Прокопенко. – Харків : Консул, 2000. – 480 с.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ АВІАПЕРЕВЕЗЕНЬ В УКРАЇНІ

УДК 347.8(477)

Гузєва Л. Ю.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено проблеми правового регулювання міжнародних авіаперевезень в Україні, а також особливості сучасного стану міжнародних авіаперевезень. Розглянуто й проаналізовано основні документи, що регулюють авіаперевезення в Україні, визначено їх позитивні й негативні сторони.

Ключові слова: перевезення, авіакомпанія, авіаперевезення, перевізник, послуги, пасажир, багаж, Монреальська конвенція, Варшавська конвенція.

Аннотация. Исследованы проблемы правового регулирования международных авиаперевозок в Украине, а также особенности современного состояния международных авиаперевозок. Рассмотрены и проанализированы основные документы, регулирующие авиаперевозки в Украине, определены их положительные и отрицательные стороны.

Ключевые слова: перевозки, авиакомпания, авиаперевозки, перевозчик, услуги, пассажир, багаж, Монреальская конвенция, Варшавская конвенция.

Annotation. The problems of legal regulation of international air travel in Ukraine, peculiarities of the current state of international air travel. Considered and analyzed key documents governing air travel in Ukraine, defined their positive and negative sides.

Keywords: transportation, airlines, air carrier, services, passenger, luggage, the Montreal Convention, the Warsaw Convention.

Сучасна інтеграція України до світової й зокрема європейської економіки актуалізує питання ефективного правового регулювання міжнародних авіаперевезень. Нині в Україні функціонують понад 1,5 тис. повітряних суден і 67 авіакомпаній. Літаки українських авіакомпаній літають до більш ніж ста країн світу за 105 маршрутами [1]. Водночас компанії тридцяти держав здійснюють перевезення до дев'яти міст нашої країни. Усе це свідчить, що необхідно створювати чітку правову базу регулювання повітряних перевезень, прав та обов'язків учасників транспортного процесу, визначати відповідальність за безпеку перевезень задля захисту всіх учасників авіаційних перевезень від небажаного впливу та порушень.

Нині існує нагальна потреба вдосконалення чинного законодавства та розробки нових засобів правового регулювання діяльності авіакомпаній України в сфері здійснення міжнародних повітряних перевезень. Це питання розглядають у своїх дослідженнях Богуславський М., Бордунов В., Бутилін В., Єлісєєв Б., Кубинський В., Кулик В., Полянська Н., Переверзева С., Пучкова М., Рабінович П., Шмельова Г. та ін.

Метою написання статті є аналіз нормативно-правової бази України та міжнародних договорів, що регулюють міжнародні авіаперевезення в Україні, та пошук можливих напрямів покращення діяльності в цій сфері із урахуванням світового досвіду.

Серед факторів, що впливають на показники діяльності авіакомпаній, подальше розширення маршрутної мережі та збільшення інтенсивності польотів на опанованих напрямках водночас із оновленням парку повітряних суден. Значну увагу нині приділяють заходам підвищення безпеки польотів і покращення якості обслуговування.

Для транспортних операцій в Україні та світі характерними є масовість, ритмічність і певна складність, чим і зумовлено потребу в чіткому правовому регулюванні здійснення повітряних перевезень, фіксації прав та обов'язків учасників транспортного процесу, визначенні відповідальності за безпеку перевезень задля захисту всіх учасників авіаційного перевезення.

Гострим питанням нині є проблема зміни чинного законодавства та прийняття нового, що має регулювати процедуру здійснення повітряних перевезень, як внутрішніх, так і міжнародних. Так, Концепція адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, що є схваленою Постановою Кабінету Міністрів від 16 серпня 1999 р., визначає сферу транспортного законодавства як одну з пріоритетних, що має бути адаптованою до законодавства Європейського Союзу [2].

Сфера міжнародних повітряних перевезень в Україні нині є регульованою чинним законодавством та низкою міжнародних договорів. Є тісно взаємопов'язаними норми Повітряного кодексу України, Цивільного кодексу

України, Господарського кодексу України та положення міжнародно-правових договорів, зокрема Монреальської конвенції 1999 р., що для України набула чинності 6 травня 2009 р., на основі Закону України «Про приєднання України до Конвенції про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень» від 17 грудня 2008 р. [3]. Ця Конвенція узагальнює нові економічні та соціальні стандарти, якими є регульованою відповідальність перевізника та модернізовані старі норми авіаперевезень, що були прописані у Варшавській конвенції 1929 р. Остання система, що діяла до Монреальської, стала практично непрацездатною. Останнім часом діяли лише два документи з восьми, як було на початку [3].

Це стало причиною того, що різні країни створили різні підходи до визначення відповідальності авіаперевізника за заподіяну шкоду життю і здоров'ю пасажирів, а також багажу, а відтак відбулася заміна єдиних правил міжнародних повітряних перевезень національними. Наразі учасникам авіаперевезень доводиться знову переходити до міжнародних стандартів і правил.

Особливість Монреальської конвенції полягає в тому, що в ній відсутнє обмеження відповідальності авіаперевізника (у той час як у Варшавській Конвенції було встановлено межу відповідальності за заподіяння смерті або тяжкого тілесного ушкодження пасажирів) [3]. Так, відповідальність авіаперевізника за шкоду в розмірі, що перевищує 100 000 спеціальних прав запозичень (СПЗ), розмір вартості яких є визначуваним щоденно, є нелімітованою. Згідно з ч. 2 ст. 21 Конвенції перевізник не несе відповідальності за таку шкоду, якщо доведе, що шкоду не було заподіяно через його недбалість або неправомірні дії чи бездіяльність (водночас за доведену шкоду, розміри якої не перевищують 100 000 СПЗ на кожного пасажирів, авіаперевізник несе відповідальність незалежно від провини (частково чи повністю звільненням від відповідальності він може бути лише у разі недбалості пасажирів або особи, яка вимагає компенсації) [3]. На думку експертів, таке посилення рівня відповідальності з боку авіаперевізників сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національних авіаперевізників [4].

На думку науковців, поява Монреальської конвенції в Україні має забезпечити впорядкування норм українського законодавства згідно із міжнародними стандартами регулювання відповідальності авіаперевізників, а також підвищити безпеку польотів через посилення їх відповідальності. Це допоможе збільшити привабливість послуг національних авіаперевізників у міжнародному сполученні та отримати додаткові конкурентні переваги порівняно з країнами, які досі керуються правилами Варшавської конвенції [4].

Намагаючись спрогнозувати правові наслідки ратифікації Монреальської конвенції Україною, слід зазначити, що це є реальним кроком України до сучасних світових стандартів безпеки повітряного сполучення. Немає жодних сумнівів, що посилення рівня відповідальності з боку авіаперевізників відповідно до Монреальської конвенції стане істотним фактором підвищення рівня безпеки польотів в Україні, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національних авіаперевізників на світовому ринку.

Нині ще існує потреба вдосконалення норм українського законодавства щодо стандартів міжнародних авіаперевезень, оскільки наразі є досить складним притягнення українського перевізника до відповідальності. Причинами цього є недостатній рівень обізнаності пасажирів про свої права, вкрай низький рівень поінформованості пасажирів, зокрема, про дійсні причини затримки чи скасування рейсу; низький рівень правової культури вітчизняних авіаперевізників; складність процедури розгляду скарг тощо. Для вирішення зазначених проблем слід скористатися досвідом Європейського Союзу, який законодавчо закріпив процедуру захисту порушених прав пасажирів [4].

Позитивною тенденцією розвитку національного законодавства нині слід вважати прийняття проекту Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності авіаційних перевізників, пов'язаної з перевезенням пасажирів, вантажу повітряним транспортом» [6]. Основною метою прийняття проекту Закону є необхідність приведення законодавчих актів у відповідність до Повітряного кодексу України та законодавства Європейського Союзу. Проект Закону передбачає визначення процедури й особливостей ліцензування авіаційних перевізників, які здійснюють господарську діяльність з надання послуг з перевезення пасажирів та / або вантажу повітряним транспортом за плату та / або за наймом [6].

Таким чином, існує потреба і надалі вдосконалювати правове регулювання міжнародних авіаперевезень із урахуванням досвіду країн Європейського Союзу стосовно регулювання авіаперевезень і захисту прав пасажирів.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Суш О. П.

Література: 1. Проблеми розвитку авіаційних послуг у цивільній авіації України [Електронний ресурс] // Сервіс і технології. – Режим доступу : <http://avia.biz.ua/content/view/-2476/113>. 2. Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Електронний ресурс] : Закон України від 16.08.1999 № 1496. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-%D0%BF>. 3. Конвенція про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень [Електронний ресурс] : Міжнародний документ від

28.05.1999. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_594. **4.** Гриценко С. Відповідальність перевізника в авіації [Електронний ресурс] / С. Гриценко, І. Строй // Правовий тиждень. – Режим доступу : <http://www.legalweekly.com.ua/article/?uid=1204>. **5.** Energy and Transport in Europe Digest [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu.int/comm/energy_transport/mm_dg/index_en.html. **6.** Аналіз регуляторного впливу проекту Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності авіаційних перевізників, пов'язаної з перевезенням пасажирів, вантажу повітряним транспортом» [Електронний ресурс] // Державна авіаційна служба України. – Режим доступу : <http://avia.gov.ua/documents/Regulyatornadiyalnist/Analizegulyatornogo-vplivu/23662.html>.

АНАЛІЗ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ НОРМАТИВІВ ЛІКВІДНОСТІ БАНКУ

УДК 336.717.18

Д'яченко К. О.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Запропоновано аналіз діапазонів ліквідності для характеристики й оптимізації нормування банківської ліквідності. Розроблено алгоритм і розраховано значення верхньої й нижньої меж діапазонів ліквідності. Обґрунтовано переваги застосування аналізу для оптимізації діяльності банківських установ.

Ключові слова: банк, діяльність, оптимізація, нормативи, ліквідність, діапазони ліквідності, надлишкова ліквідність.

Аннотация. Предложен анализ диапазонов ликвидности для характеристики и оптимизации нормирования банковской ликвидности. Разработан алгоритм и рассчитаны значения верхней и нижней границ диапазонов ликвидности. Обоснованы преимущества применения анализа для оптимизации деятельности банковских учреждений.

Ключевые слова: банк, деятельность, оптимизация, нормативы, ликвидность, диапазоны ликвидности, избыточная ликвидность.

Annotation. A liquidity analysis ranges for performance and optimization of bank liquidity rationing. The algorithm and the calculated value of the upper and lower limits of the ranges of liquidity. The advantages of application analysis to optimize the activities of banking institutions.

Keywords: bank, activity, optimization, regulations, liquidity, liquidity ranges, excess liquidity.

Для стабільного функціонування банківської системи та підтримання ліквідності одним із головних факторів є оптимізація нормування банківської ліквідності. Незважаючи на використання різних коефіцієнтів і показників ліквідності, правління банку орієнтується на нормативи, що є встановленими Національним банком України. Це має сприяти підтриманню стабільності банківської системи, зниженню ризику банкрутства, підвищенню довіри вкладників, контролю за поточним станом, а також запобігати надлишковій ліквідності. Розширення можливостей аналізу нормативів і порівняння із різними коефіцієнтними методами підвищить ліквідність не тільки конкретного банку, а й банківської системи в цілому.

Запровадженням нових методів аналізу й оптимізації нормативів ліквідності займаються багато дослідників, серед них Волог Р. В., Лаврушин О. І., Муравйов В. В., Міщенко В. І., Серпенінова Ю. С., Стельмах В. С., Напрієнко А. Т. та ін. Проте ще й досі не вирішено питання щодо реорганізації чинних нормативів ліквідності.

Метою написання статті є вивчення наявних оптимізаційних моделей задля виявлення їх переваг і недоліків, а також покращення алгоритму аналізу для запобігання надлишковій ліквідності. Трансформація наявної системи

аналізу нормативів дозволить не тільки підвищити ліквідність, а й скорегує наявні недоліки, такі як статичність, непристосованість до оцінювання надлишкової ліквідності, неврахування особливостей окремого банку, відсутність прогнозування й додаткове навантаження через необхідність постійного підтримання значних обсягів активів у ліквідній формі.

Використання основних нормативів, а саме миттєвої Н4, поточної Н5 та короткострокової Н6 ліквідності є невід'ємною частиною аналізу для будь-якого банку [2]. Саме вони забезпечують своєчасність, повноту, безперервність виконання всіх грошових зобов'язань.

Контроль ліквідності шляхом установлення бар'єрів граничного значення нормативів не є єдиним методом їх регулювання. Нині набуває розповсюдження варіаційний, або метод установлення діапазонів ліквідності. У його основі лежить принцип визначення оптимального значення та граничних діапазонів можливого відхилення [1]. Практичне його використання надає можливості для точнішого оцінювання, встановлює межі запобігання надлишковій ліквідності та застосування штрафних санкцій від Національного банку України. Метод встановлення діапазонів складається з чотирьох діапазонів: I – критичні значення, II – обґрунтованість економічних ризиків, III – доцільність надлишку ліквідності, IV – економічна недоцільність ризику надлишкової ліквідності. Ця методика є придатною для всіх банківських установ. На прикладі банку зарубіжних банківських груп ПАТ «Укрсиббанк» розглянемо й проаналізуємо принцип побудови діапазону миттєвої ліквідності протягом 2011–2014 рр. Фактичні та розрахункові значення нормативу ПАТ «Укрсиббанк» подано в табл. 1 [2].

Таблиця 1

Фактичні та розрахункові значення нормативу миттєвої ліквідності ПАТ «Укрсиббанк»

Місяць	Рык				Нижня межа діапазону	Верхня межа діапазону
	2011	2012	2013	2014		
1	58,21	56,06	52,96	44,65	47,02	58,92
2	54,39	59,84	49,52	49,79	48,54	58,23
3	56,25	54,61	47,23	47,05	46,45	56,12
4	60,21	52,21	45,32	51,15	46,10	58,35
5	58,96	58,62	49,32	52,06	49,93	59,55
6	51,3	61,05	42,61	57,39	45,03	61,15
7	59,21	56,31	39,23	61,05	43,94	63,96
8	57,32	57,96	40,74	60,93	45,10	63,37
9	62,97	58,15	36,31	64,15	42,41	68,38
10	62,36	53,26	39,52	67,42	43,40	67,88
11	60,15	54,32	39,73	69,17	43,49	68,20
12	61,88	55,57	38,79	68,62	43,43	69,00

На підставі отриманих значень побудуємо діапазони та графічно подамо отримані результати (рис. 1) [2].

Найбільший внесок у визначення та градування діапазонів ліквідності зробила Серпенінова Ю. С. [3]. За допомогою економіко-математичних методів і моделей вона обґрунтувала усереднені значення діапазонів та їх економічний зміст для кожного нормативу ліквідності. Побудова діапазонів ліквідності надає можливості визначати поточний стан банку, розширює можливості для аналізу та порівняння, а відтак допомагає запобігати втраті довіри клієнтів банку.

Для покращення побудови діапазонів пропонуємо використовувати середньоквадратичні відхилення показників протягом аналізованого періоду. Розраховані значення верхньої та нижньої меж отримаємо шляхом додавання й віднімання від середнього значення фактичних показників їх середньоквадратичного відхилення за місяцями.

Згідно із даними (рис. 1) та класифікацією Серпенінової Ю. С., у 2014 р. норматив миттєвої ліквідності ПАТ «Укрсиббанк» перебував у межах надлишкової ліквідності та надзвичайно близько до верхньої межі діапазону. Для нормативу оптимальним значенням є діапазон від 49,63 до 62,76, а його перевищення на 5,86 є пов'язаним із перебуванням великої частини активів у високоліквідних коштах і неефективністю розміщення. Розрахуємо аналогічно діапазони поточної та короткострокової ліквідності (табл. 2) [2].

За допомогою отриманих значень поточної та короткострокової ліквідності визначимо діапазони та подамо графічно отримані результати (рис. 2, рис. 3) [2].

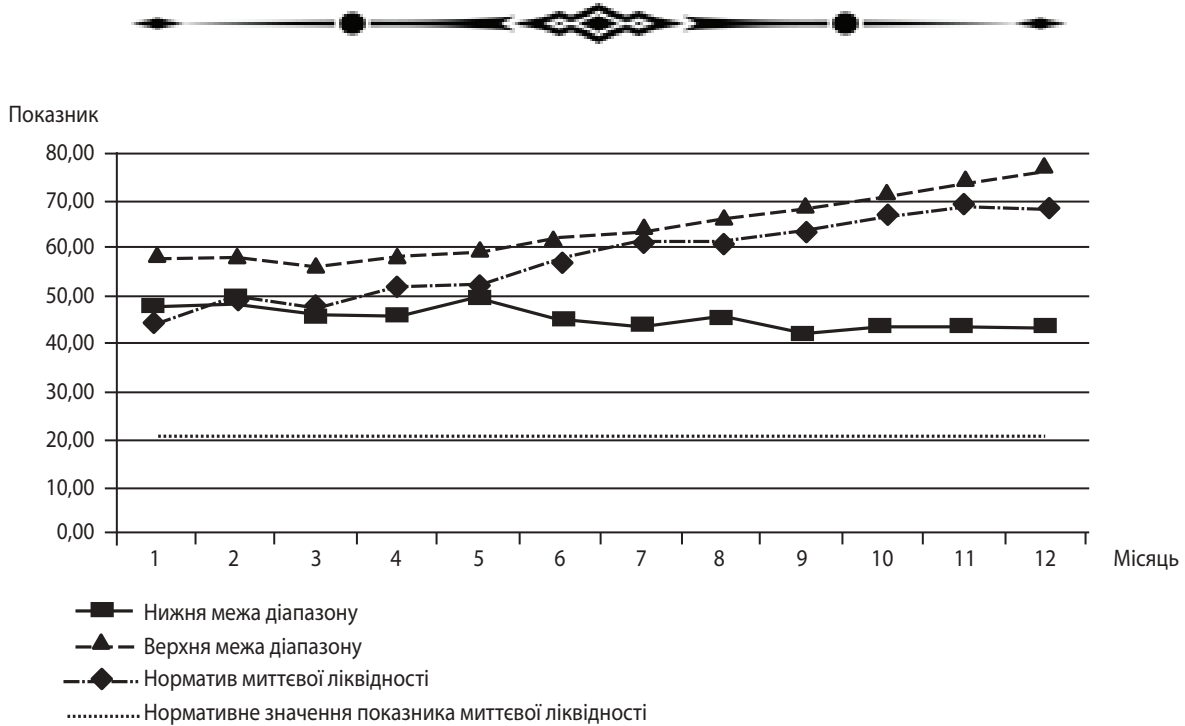

Рис. 1. Діапазон зміни миттєвої ліквідності в 2014 р.

Таблиця 2

**Фактичні та розрахункові значення нормативів поточної та короткострокової ліквідності
ПАТ «Укрсиббанк»**

Місяць	Показник поточної ліквідності		Показник короткострокової ліквідності	
	Нижня межа діапазону	Верхня межа діапазону	Нижня межа діапазону	Верхня межа діапазону
1	68,60	74,28	65,61	81,35
2	72,86	77,67	67,59	79,46
3	75,15	82,48	67,24	83,56
4	75,93	83,64	70,09	85,56
5	76,05	88,73	68,79	88,46
6	74,74	91,89	66,82	91,94
7	74,61	91,55	68,37	93,04
8	71,23	90,79	67,23	96,11
9	69,25	93,84	66,09	93,33
10	66,71	94,70	67,47	94,04
11	64,13	95,55	68,94	95,51
12	68,70	97,36	67,84	97,52

Виходячи з даних (рис. 2) та вищезазначеної класифікації, у 2014 р. норматив поточної ліквідності Н5 перебував у межах надлишкової ліквідності. Оптимальним для показника є діапазон від 65,61 до 77,65. На кінець 2014 р. норматив перевищував діапазон на 19,71, що є пов'язаним зі значним накопиченням коштів на короткострокове кредитування та пов'язаними із ними зобов'язаннями до одного місяця, через що банк нараджує додатковий прибуток.

У ПАТ «Укрсиббанк» існує ситуація, за якої він підвищує власну ліквідність шляхом залучення значних обсягів грошових коштів, але в такому разі страждає прибуток. Окрім цього, ліквідність перебуває на межі. За умови збереження динаміки в банку виникне ситуація «ліквідність–неплатоспроможність», у його діяльність може втрутитися Національний банк України і запровадити певні санкції: періодичність операцій депозитів овернайт і депозитних сертифікатів, проведення операцій зворотного репо або емісії боргових зобов'язань [4].

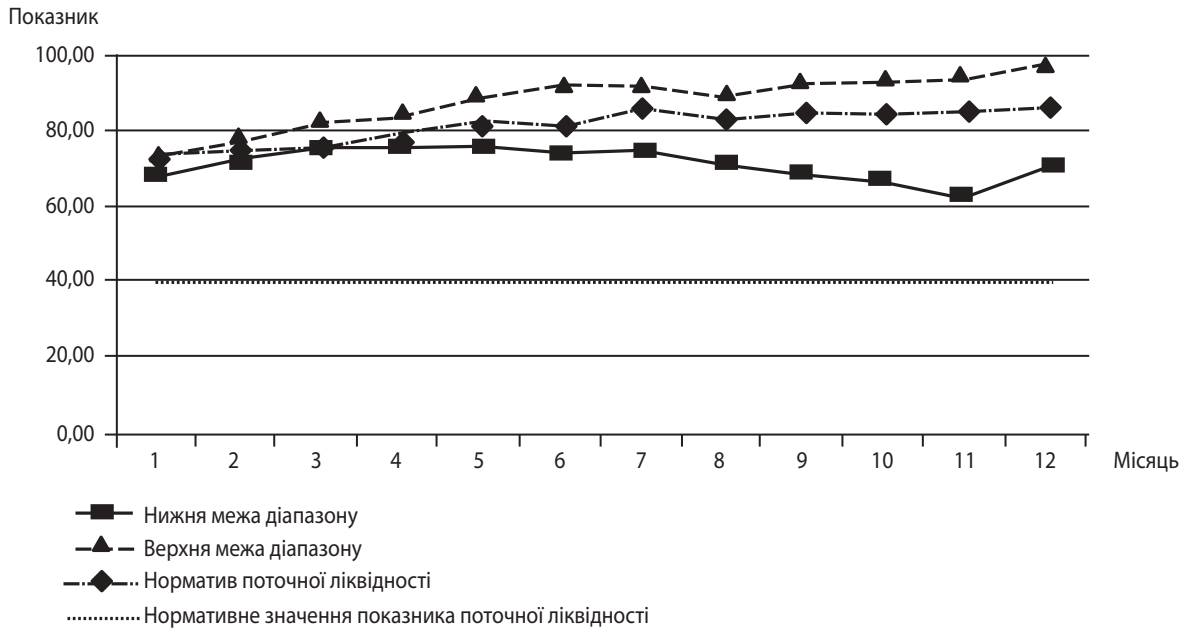

Рис. 2. Діапазон зміни поточної ліквідності в 2014 р.

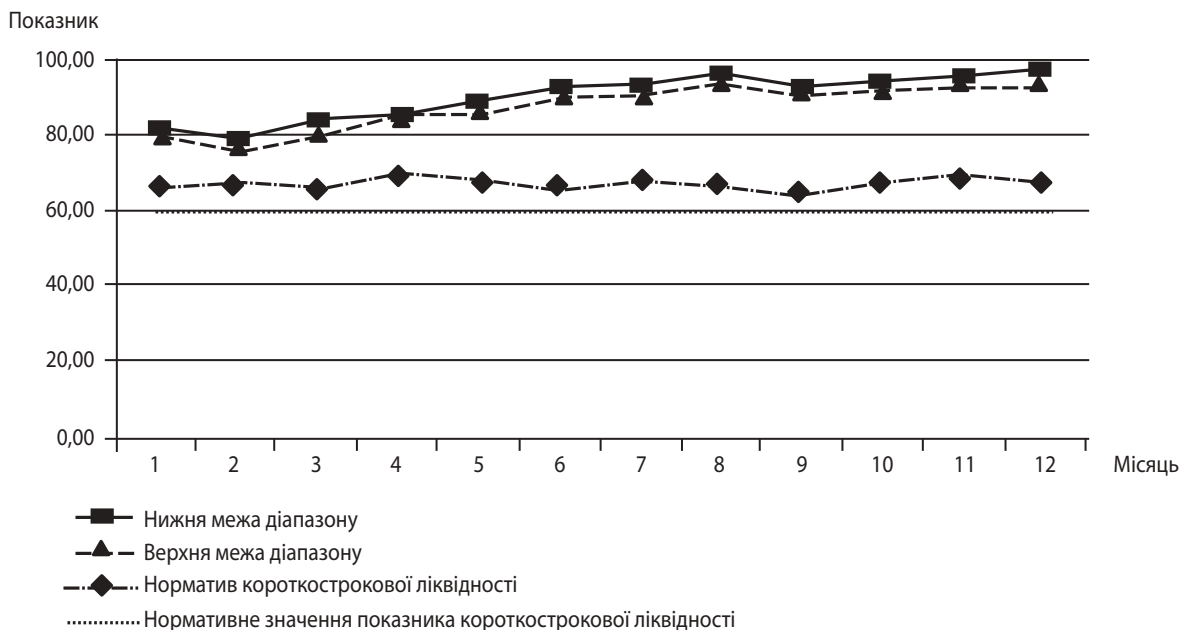

Рис. 3. Діапазон зміни короткострокової ліквідності в 2014 р.

Згідно із даними (рис. 3) у 2014 р. для показника короткострокової ліквідності характерними були перевищення та близьке розташування до верхньої межі діапазону. Оптимальним діапазоном є межа від 73,43 до 82,14, а перевищення на 4,91 є пов'язаним із нерівномірним розміщенням активів на покриття зобов'язань із терміном погашення до одного року.

Задля покращення ситуації та збереження ліквідності на високому рівні керівництву ПАТ «Укрсиббанк» слід змінити графік повернення кредитів, збільшити резерви ліквідності, провести операції репо, поповнити статутний капітал банку, проаналізувати витрати за строковими та поточними рахунками фізичних і юридичних осіб.

Практичне використання цього підходу дозволяє виділити чіткі діапазони, враховувати сезонність коливань і прогнозувати зміни нормативів за допомогою діапазонів. Перевагами є також альтернативність для всіх типів банку та врахування індивідуальних особливостей кожного із них [3].

Таким чином, запровадження діапазонів ліквідності дозволяє зменшити ризики надлишкової ліквідності й підвищувати ліквідність без зменшення прибутку. Галуззю застосування можуть бути всі види банківських уста-

нов, незалежно від їх організаційно-правової форми власності. Незважаючи на складність, ці зміни мають сприяти зростанню ефективності державного регулювання й поліпшенню діяльності банківських установ.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Проноза П. В.

Література: 1. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 28.08.2001 № 368. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>. 2. Міщенко В. І. Банківський нагляд : підручник / В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. – Київ : Центр наукових досліджень НБУ ; Університет банківської справи НБУ, 2011. – 498 с. 3. Серпенінова Ю. С. Фінансовий механізм управління ліквідністю банку : монографія / І. М. Бурденко, Є. Є. Дмитрієв, Ю. С. Ребрик, Ю. С. Серпенінова ; за ред. Ю. С. Серпенінової. – Суми : Університетська книга, 2011. – 136 с. 4. Парасій-Вергуненко І. М. Стратегічний аналіз у банках : монографія / І. М. Парасій-Вергуненко. – Київ : ХНЕУ, 2007. – 360 с.

ГАРАНТІЇ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЛІТНІХ ОСІБ

УДК 349.222.2

Данченко Ю. В.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто визначення категорії літніх осіб, а також особливості їх працевлаштування на сучасному етапі. Визначено правові засади забезпечення працевлаштування літніх осіб. Запропоновано найдоцільніші заходи для забезпечення захисту прав літніх осіб у трудовій сфері.

Ключові слова: праця, працевлаштування, гарантії, трудова сфера, літні люди.

Аннотация. Рассмотрено определение категории пожилых людей, а также особенности их трудоустройства на современном этапе. Определены правовые основы обеспечения трудоустройства пожилых людей. Предложены меры для обеспечения защиты прав пожилых людей в трудовой сфере.

Ключевые слова: труд, трудоустройство, гарантии, трудовая сфера, пожилые люди.

Annotation. Definition of categories of older persons, and especially their employment today. Defined legal basis to ensure the employment of older persons. A most appropriate measures to protect the rights of older persons in employment.

Keywords: labor, employment, guarantee, labor sphere, elderly.

Кожне підприємство, установа, організація певний час були зацікавленими в омолодженні трудового колективу, через що критерієм для приймання працівників було обмеження у віці – до 30–40 років. Нині ця тенденція дещо змінилася, але тим не менш держава є зацікавленою в наданні відповідних гарантій відносно молодим, адже молоді працівники, на відміну від літніх, не мають іншого доходу, крім заробітної плати.

Держава та підприємці є зацікавленими у висококваліфікованих спеціалістах. Відтак необхідно створювати умови для працевлаштування молоді й водночас приділяти увагу літнім працівникам.

Кодекс законів про працю України забороняє дискримінацію за віком. Досягнення особою пенсійного віку не є підставою для припинення трудових відносин або іншого обмеження трудових прав. Незважаючи на це, літні працівники відчують дискомфорт, особливо в ті періоди, коли відбувається скорочення штату або чисельності працівників, незалежно від причин.

Літні працівники мають багато позитивних якостей, які можуть бути корисними роботодавцю. Вони легше погоджуються працювати на робочих місцях, що не приваблюють молодь чи осіб середнього віку, часто за нижчу заробітну плату, є менш вимогливими до характеру та умов праці. Найчастіше це люди надійні, пунктуальні, стабільні, лояльні, вони вміють підтримувати стосунки з колегами [1].

Кодекс законів про працю України у ст. 42 закріплює певні можливості таких працівників утриматися на робочому місці, надаючи перевагу на залишення на робочому місці найбільш кваліфікованим працівникам і таким, які мають найвищу продуктивність праці. Якщо працівник дійсно відповідає вищезазначеним критеріям, то для роботодавця не матиме значення досягнення чи недосягнення ним пенсійного віку.

Є дві категорії літніх осіб, що бажають продовжувати свою трудову діяльність:

- особи, знання й кваліфікація яких застаріли внаслідок перерви в трудовій діяльності, через що вони перебувають на нижчому за необхідний рівні;
- особи, які втратили можливість повністю розумово чи фізично виконувати звичний для себе тип роботи.

Відповідно, перша категорія осіб потребує додаткової підготовки через оновлення сфер виробництва, де переважає праця осіб старшого віку.

Одним зі шляхів вирішення проблеми працевлаштування для таких осіб може бути укладання контракту, що гарантуватиме певні пільги щодо вимог до працездатності таких осіб, і надаватиме можливості роботодавцю забезпечити певні умови для прийняття на роботу цих працівників (наприклад, проходження медичної комісії або тести на професійну придатність), або звільнення з роботи (наприклад, за обставин неможливості виконання трудових обов'язків через стан здоров'я).

Особи, що підпадають під другу категорію, можуть виконувати легшу роботу або перейти на інше місце роботи. Таким особам необхідна соціально-трудова реабілітація [2].

Процес працевлаштування літніх осіб може являти собою сукупність кількох функціональних етапів (блоків) [3]:

- професійна орієнтація;
- забезпечення осіб, які бажають продовжувати трудову діяльність, роботою відповідно до стану здоров'я;
- застосування їх праці та запровадження необхідних заходів у процесі соціально-трудової реабілітації;
- професійне навчання (перенавчання) тих, хто потребує набуття нових навичок або перекваліфікації;
- облік зайнятих літніх осіб;
- систематичне спостереження за станом здоров'я працівників літнього віку;
- організація контролю за працевлаштуванням літніх осіб.

До правових заходів належать законодавчі акти, що мають регулювати зайнятість населення. Це закони «Про пенсійне забезпечення», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про державні соціальні стандарти та соціальні гарантії».

Державні заходи щодо захисту та забезпечення зайнятості літніх осіб можуть бути реалізовані шляхом внесення їх до категорії громадян, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню. У такий спосіб можна забезпечити квоту на прийняття на роботу таких працівників і забезпечити їм можливість продовжувати свою трудову діяльність. Одночасно має бути передбаченою система матеріальних санкцій для підприємств, що не забезпечують працевлаштування літніх із перерахуванням штрафів до фонду сприяння зайнятості літніх осіб [4].

Дуже важливим є встановлення певних вимог для літніх працівників, оскільки вони мають особливу працездатність. Необхідно зобов'язати таких працівників підтверджувати свою відповідність посаді, щоб уникнути складнощів із виконанням трудових обов'язків і нещасних випадків на виробництві (систематичне підвищення кваліфікації, перенавчання, проходження медичної комісії).

Є багато шляхів для захисту й забезпечення зайнятості осіб літнього віку. Необхідно сприяти працевлаштуванню таких осіб на державні підприємства, а також заохочувати приватних підприємців до прийняття на роботу літніх осіб. У збереженні їх як висококваліфікованих спеціалістів, дисциплінованих, відповідальних і пунктуальних працівників є зацікавленими і держава, і підприємці, які приймають їх на роботу.

З усіх напрямів державної діяльності в галузі зайнятості старшого покоління найекономічнішим і найдоцільнішим є фінансове стимулювання недержавних підприємств до збереження зайнятості літніх осіб, оскільки воно унеможливає безпосереднє адміністрування [3]. Стимулювання може мати різні форми:

- пряма фінансова допомога підприємствам: субсидії та виплата частини заробітної плати літнім працівникам, якщо адміністрація погоджується їх прийняти;
- позики на пільгових умовах для будівництва нових підприємств (виробництв), якщо підприємець виділяє частку робочих місць літнім працівникам;

- премії за наймання на роботу літніх працівників;
- доплата певної суми в період адаптації знов прийнятого літнього працівника.

Держава є зобов'язаною протягом певного часу надавати фінансову допомогу підприємству, яке прийняло на роботу осіб літнього віку.

Таким чином, нині проблема працевлаштування літніх осіб має місце, але існує достатня кількість заходів і можливостей для охорони трудових прав відповідної категорії. Тому важливим завданням держави в цій сфері має бути дотримання чинних положень міжнародного та національного законодавства, і, звичайно, прийняття нових законодавчих актів задля адаптації до змін, що відбуваються у суспільстві.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. М.

Література: 1. Ткаченко Л. Г. Захист трудових прав людей похилого віку [Електронний ресурс] / Л. Г. Ткаченко. – Режим доступу : http://www.idss.org.ua/arhiv/2013_14-15_11_Tkachenko_materjaly.doc. 2. Gender equality at the heart of decent work // International Labour Conference. – Geneva : International Labour Office, 2009. – Р. 152–154. 3. Кузьменко С. Г. Шляхи удосконалення державної політики щодо захисту та забезпечення зайнятості осіб літнього віку [Електронний ресурс] / С. Г. Кузьменко. – Режим доступу : [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2012-01\(7\)/12ksgolv.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2012-01(7)/12ksgolv.pdf). 4. Рекомендація щодо літніх працівників № 162 [Електронний ресурс] : Міжнародний документ від 23.06.1980 № 162. – Режим доступу : https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_089.

ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ПРИБУТКОВІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «АВІАЛІНІЇ ХАРКОВА»

УДК 658.155

Діченко А. А.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто вплив основних показників діяльності підприємства на його прибутковість на прикладі діяльності підприємства ПАТ «Авіалінії Харкова». Визначено взаємозв'язок між прибутковістю, що є результативною ознакою, та її факторними ознаками. Розроблено багатофакторну регресійну модель, за допомогою якої виявлено найбільш значущі фактори, що впливають на прибутковість.

Ключові слова: економетричний аналіз, значущість, багатофакторна модель, прибутковість, фінансові показники, результати діяльності, результативна ознака.

Аннотация. Рассмотрено влияние основных показателей деятельности предприятия на его прибыльность на примере предприятия ОАО «Авиалинии Харьков». Определена взаимосвязь между доходностью, которая является результативным признаком, и ее факторными признаками. Разработана многофакторная регрессионная модель, с помощью которой выявлены наиболее значимые факторы, влияющие на прибыльность.

Ключевые слова: економетрический анализ, значимость, многофакторная модель, доходность, финансовые показатели, результаты деятельности, результативный признак.

Annotation. The influence of the main indicators of profitability on the example of the company JSC «Kharkiv Airlines». Correlation between the yields that are effective basis, and its factor variable. Developed multifactor regression model, through which revealed the most significant factors affecting profitability.

Keywords: econometric analysis, significance, multifactor model, profitability, financial performance, results of operations, performance feature.

За сучасних умов ринкової економіки головною метою будь-якого процесу виробництва є отримання максимального прибутку, адже саме він є основним джерелом поповнення фондів накопичення, інвестицій, поповнення оборотних коштів тощо. З іншого боку, прибуток є результативним оцінювальним показником, джерелом його розвитку і фінансування. У прибутковому функціонуванні підприємств зацікавленим є також суспільство, оскільки саме прибуток забезпечує надходження до бюджету.

Дослідженням факторів прибутковості та розробкою методики їх аналізу займаються багато вчених, серед них Аранчі І. В., Чумак В. Д., Смолянська О. Ю., Терещенко М. А., Куцик В. І. та ін. Так, Куцик В. І. у своїй праці «Удосконалення управління прибутком на підприємстві» пропонує розглядати економічний механізм підвищення ефективності діяльності підприємства як складову управління самим підприємством, а також використовувати загальну методологію науки управління та регулювання для обґрунтування його теоретичних засад.

Метою написання статті є аналіз основних фінансових показників діяльності ПАТ «Авіалінії Харкова», побудова економетричної моделі залежності зміни прибутку підприємства від основних факторів і визначення засобів поліпшення фінансових результатів підприємства.

Виходячи з того, що основними факторами впливу на значення чистого прибутку підприємства є власний капітал, мультиплікатор власного капіталу, оборотність активів і рентабельність продажів, складемо аналітичну таблицю за даними фінансової звітності підприємства за 2014–2015 рр. Як результативну змінну Y розглядатимемо чистий прибуток підприємства, тис. грн; фактор X_1 – власний капітал підприємства, тис. грн; X_2 – виручка від реалізації продукції, тис. грн; X_3 – підсумок балансу, тис. грн; X_4 – мультиплікатор власного капіталу; X_5 – оборотність активів; X_6 – рентабельність продажів. Вихідні дані стосовно факторів, що впливають на чистий прибуток, подано в табл. 1.

Таблиця 1

Фактори, що впливають на чистий прибуток, 2014–2015 рр.

Квартали	Власний капітал, тис. грн	Виручка від реалізації, тис. грн	Підсумок балансу, тис. грн	Мультиплікатор власного капіталу	Оборотність активів	Рентабельність продажів	Чистий прибуток тис. грн
	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	Y
2014							
1	1332	703	4747	3,56	0,15	-1,04	-734
2	1329	922	5031	3,65	0,16	-0,63	-578
3	1325	1089	5634	3,79	0,18	-0,57	-485
4	1200	1226	6236	3,91	0,23	-0,42	-283
2015							
1	1313	1200	5498	3,23	0,16	-1,07	-593
2	1295	1134	5845	3,54	0,21	-0,93	-418
3	1234	1267	6023	3,51	0,18	-0,45	-405
4	1193	1313	6547	3,86	0,24	-0,4	-215

Економетричний аналіз проведемо за допомогою спеціального пакета статистичного аналізу Statgraphics. У результаті зворотного відбору даних з'ясувалося, що фактори X_4 , X_5 , X_6 є значущими, а фактори X_1 , X_2 , X_3 не мають значного впливу на результативну ознаку Y . Поетапно відсіюємо три факторні ознаки. Почнемо з фактора X_3 , бо він має найвище P -значення (0,2527). На наступному етапі доцільно усунути фактор X_2 (P -значення = 0,1726), а потім X_1 (P -значення = 0,0727). Після процедури усунення незначущих факторів маємо трифакторну модель, що містить тільки значущі фактори, чий P -значення є меншими за 0,05. Можна стверджувати, що отримана модель є статистично значущою, оскільки розрахункові значення t_p є вищими за табличні. Статистика R -квадрат вказує на те, як встановлено 99,9985 % мінливості результативної ознаки Y . Стандартна помилка оцінювання вказує на стандартне відхилення залишків 1,75049. Це значення може бути використано для побудови меж прогнозування для нових спостережень.

Наступним кроком перевіримо значущість кожного з параметрів рівняння шляхом розрахунку за критерієм Стюдента. Порівняємо розрахункове значення t -критерію Стюдента із табличним, що дорівнює $t(0,05; 28) = 2,048$. Відтак бачимо, що всі параметри є значущими. За зростання коефіцієнта мультиплікатора прибутку на одну одиницю показник прибутку зростає на 260,018 тис. грн. За прискорення оборотності активів підприємства лише на один оборот прибуток зростає на 4333,37 тис. грн. За зростання показника рентабельності продажів на одну одиницю прибуток зростає на 303,564 тис. грн.

Рівняння регресії має вигляд:

$$Y = -128,595 - 260,018 X_4 + 4333,73 X_5 + 303,564 X_6.$$

Перевіримо дані на наявність мультиколінеарності, здійснивши кореляційний аналіз та визначивши коефіцієнти парної кореляції. У нашому випадку всі парні коефіцієнти кореляції задовольняють умові $r < 0,7$, тому можемо говорити про відсутність мультиколінеарності факторів. Найбільший вплив на результативну ознаку має фактор X_5 (оборотність активів), оскільки коефіцієнт кореляції r_5 дорівнює 0,1080, а відтак при побудові моделі він має першим увійти до регресійного рівняння.

Для виявлення факту наявності автокореляції використовуємо критерій Дарбіна-Уотсона. У цій моделі він дорівнює 1,97. Оскільки $d_l = 1,21$, і $d_u = 1,65$; $4 - d_l = 2,79$; $4 - d_u = 3,35$, значення потрапляє у проміжок відсутності автокореляції.

Загальну значущість моделі перевіряємо за допомогою F -критерію Фішера. Оскільки розрахункове значення (317,34) перевищує табличне (3,33), нульова гіпотеза є відхиленою, робимо висновок про статистичну значущість моделі. Подану модель можна використовувати і для прогнозування, а не лише для пояснення залежності між факторами.

Останнім кроком побудуємо модель із β -коефіцієнтами, що надасть можливості для порівняння дії факторів на результативну ознаку. Згідно із отриманими у розрахунках значеннями β -коефіцієнтів рівняння матиме вигляд: $t = 0,339 t_4 + 0,848 t_5 + 0,499 t_6$, де коефіцієнти β_4 , β_5 та β_6 дорівнюють 0,339; 0,848 та 0,499 відповідно.

Таким чином, ще раз переконаємося в незначній значущості перших трьох ознак. За зростання мультиплікатора на величину стандартного відхилення прибуток зростатиме на 0,339 відхилення. Аналогічну залежність має зміна прибутковості від зміни показників оборотності активів та рентабельності продажів. Ця модель є придатною для передбачення зміни рівня прибутку із урахуванням коливання показників основних його факторів. Результати моделювання можуть бути застосовані під час подальшого планування діяльності підприємства «Авіалінії Харкова» задля отримання максимального прибутку шляхом урахування дії найвпливовіших факторів.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Зятковський І. В. Фінанси підприємств : навч. посіб. / І. В. Зятковський. – Київ : Кондор, 2003. – 364 с. 2. Аранчій В. І. Фінансова діяльність підприємств : навч. посіб. / В. І. Аранчій, В. Д. Чумак, О. Ю. Смолянська, Л. В. Черненко. – Київ : Професіонал, 2004. – 240 с. 3. Чумак В. Д. Стан та основні напрями фінансового планування підприємств / В. Д. Чумак, К. М. Чумак // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. – 2010. – Вип. 105. – С. 351 – 357. 4. Смолянська О. Ю. Фінансова діяльність підприємств : навч. посіб. / О. Ю. Смолянська. – Київ : Професіонал, 2004. – 240 с. 5. Терещенко М. А. Забезпечення аналізу фінансової діяльності підприємств : наукові нотатки / М. А. Терещенко // Міжнародний збірник наукових праць. – 2015. – Вип. 1 (5). – С. 477–484. 6. Куцук В. І. Прибуток як елемент економічної безпеки підприємства / В. І. Куцук, І. З. Кравчишин // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 6. – С. 18–24. 7. Шамхалов Ф. Прибыль – основной показатель результатов деятельности организации / Ф. Шамхалов // Финансы. – 2000. – № 6. – С. 22–32. 8. Авіалінії Харкова [Електронний ресурс] // Офіційний сайт компанії «Авіалінії Харкова». – Режим доступу : <http://flykharkiv.com/>. 9. Малярець Л. М. Економіко-математические методы и модели : учеб. пособие / Л. М. Малярець. – Харьков : ХНЕУ, 2013. – 154 с. 10. Малярець Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярець, П. М. Куліков, І. А. Лебедева [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с. 11. Єгоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Єгоршин, Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с.

ВПЛИВ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ НА БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ

УДК 336.77:005.334

Егієв Р.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проведено теоретичний аналіз сутності поняття «кредитний ризик». Розглянуто різні підходи та виділено найбільш значущі джерела виникнення кредитного ризику. На основі аналізу сформовано визначення зон доходності банку.

Ключові слова: кредит, банківський кредит, кредитні ризики, зони банківської доходності.

Аннотация. Проведен теоретический анализ сущности понятия «кредитный риск». Рассмотрены различные подходы и выделены наиболее значимые источники возникновения кредитного риска. На основе анализа сформировано определение зон доходности банка.

Ключевые слова: кредит, банковский кредит, кредитные риски, зоны банковской доходности.

Annotation. The theoretical analysis of the essence of the concept of «credit risk». Different approaches and highlighted the most important sources of credit risk. Based on the analysis formed to define the zones of return the bank.

Keywords: credit, bank credit, credit risks, areas of banking profitability.

Нині банківський кредит відіграє одну з найважливіших ролей у процесі стимулювання відтворювальних процесів у економіці як головне джерело забезпечення грошовими ресурсами поточної господарської діяльності підприємств незалежно від форми власності та сфери господарювання. Незважаючи на те, що кризові явища в економічній системі практично підірвали фінансову стійкість більшості вітчизняних підприємств, через що різко скоротилася кількість надійних фірм-позичальників (на тлі падіння прибутковості банківських операцій), кредитні операції залишаються головним видом активних операцій комерційних банків.

Питанням сутності, складових елементів і ризиків банківського кредитування присвячено численні праці вітчизняних і зарубіжних вчених, серед них Бондар О. П., Вовк В. Я., Мороз А. М., Кудряшов С. В., Мілль Д., Партин Г. О., Вітлінський В. В., Смовженко Т. С., Маршалл А., Шумпетер Й. та ін. Високо оцінюючи внесок науковців у вирішення теоретико-практичних проблем банківського кредитування, зауважимо, що нині недостатньо розкритим залишається питання врахування впливу ризиків в ході банківського кредитування. Один із найважливіших принципів банківського кредитування полягає у тому, що наданий кредит має бути повернений у чітко обумовлений у кредитному договорі термін. Дотримання цього принципу є запорукою успішного функціонування комерційного банку. Цілком очевидно, що у разі надання будь-якої позики перед банком стає проблема невизначеності того, чи буде її повернуто вчасно і чи буде її повернуто взагалі. Звідси випливає, що основним завданням банку у разі надання позики є перетворення невизначеності в ризик і його детальний аналіз (табл. 1). Під кредитним ризиком звичайно розуміють ризик невиконання позичальником початкових умов кредитної угоди, тобто неповернення (повністю або частково) основної суми боргу і процентів за ним у встановлений у кредитному договорі термін [1].

Основними причинами банкрутства позичальників є недоліки в управлінні, відсутність ефективних систем управлінської інформації, неспроможність реагувати на зміни умов ринку і конкуренцію, концентрація на нерéalістичних проектах, перебільшення власних можливостей, тобто дуже швидке розширення за відсутності адекватних ресурсів, нестача акціонерного капіталу і висока частка позикових коштів.

«Сигналами далекого сповіщення», що свідчать про неблагополуччя позичальника, є скорочення оборотів коштів на рахунках, прохання відстрочити виплати за попередньо пролонгованими позиками (після другої пролонгації, як показує практика, кредит слід негайно переводити в розряд проблемних), активність, підвищена активність в управлінні рахунком тощо. Для банку, що видав позику індивідуальному позичальнику, попереджувальними сигналами неблагополуччя є постійне використання клієнтом овердрафту на граничному рівні, систематичне перевищення лімітів кредитування, труднощі погашення позики: затримки зі сплатою процентів або основної суми боргу, несприятливі тенденції зміни фінансових коефіцієнтів (нестача ліквідних активів, підвищення частки позикових коштів), тиск на прибуток (великі знижки у разі платежів готівкою і в короткі терміни); несплата податків, невчасне надання оперативної та достовірної фінансової інформації тощо.

Науковці виділяють такі види кредитного ризику:

– за конкретною угодою – вірогідність понесення банком збитків від невиконання позичальником конкретної угоди;

– за всім портфелем – це середньозважена величина ризиків за всіма угодами кредитного портфеля, де вагами є питоми ваги сум угод у загальній сумі кредитного портфеля.

Залежно від стратегічних цілей діяльності банку він постійно здійснює збалансування відношення ризик-доходність із перевагою одного з критеріїв [5]. При цьому банк може опинитися в одній із трьох зон:

– зона недостатньої доходності: банк відмовляється від надання ризикових кредитів, але при цьому не забезпечує мінімального доходу;

– зона невиправданого ризику: банк бере на себе завідомо неприйнятний ризик, через що вірогідність отримання запланованих високих доходів значно знижується;

– зона безпечного функціонування: банк забезпечує себе мінімальним необхідним доходом і бере на себе доцільний ризик (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика джерел кредитного ризику

Характеристика ризику	Характеристика джерела
1. Є пов'язаним із позичальником, гарантом, страхувальником 2. Об'єктивний (фінансових можливостей) 3. Суб'єктивний (репутації) 4. Юридичний	1. Неспроможність позичальника (гаранта, страхувальника) виконати свої зобов'язання за рахунок поточних грошових надходжень чи від продажу активів 2. Репутація позичальника (гаранта, страхувальника) в діловому світі, його відповідальність і готовність виконати зобов'язання 3. Недоліки в складанні й оформленні кредитного договору, гарантійного листа, договору страхування
2. Є пов'язаним із предметом застави: а) ліквідності; б) кон'юнктурний; в) юридичний	а) неможливість реалізації предмета застави; б) можливе знецінення предмета застави за період дії кредитної угоди; в) загибель предмета застави
3. Системний ризик	Зміни в економічній системі, що впливають на фінансовий стан позичальника (наприклад, зміна податкового законодавства)
4. Форс-мажорний ризик	Землетруси, повені, катастрофи, смерчі, страйки, воєнні дії

Задачею керівництва банку є зробити все можливе (за допомогою свого персоналу), щоб уникнути тривалого перебування в перших двох зонах, що спричиняє погіршення фінансового стану банку.

Таким чином, банку необхідно створювати систему мінімізації ризику, що є реалізованою через конкретні заходи, запроваджувані на рівні стратегічного управління, організаційних підрозділів або в межах взаємодії певних підрозділів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кузенко Т. Б.

Література: 1. Вовк В. Я. Кредитування та контроль : навч. посіб. / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко. – Київ : Знання, 2008. – 463 с. 2. Вітлінський В. В. Кредитний ризик комерційного банку : навч. посіб. / В. В. Вітлінський, О. В. Пернарівський, Я. С. Наконечний [та ін.] ; за ред. В. В. Вітлінського. – Київ : Знання ; КОО, 2000. – 251 с. 3. Скакун Л. Неперервність процесу ризик-менеджменту кредитних операцій банку як основа їх беззбитковості / Л. Скакун // Банківська справа. – 2000. – № 5. – С. 9–12. 4. Олексієнко М. Кредит і кредитні правовідносини: економічна природа і практика законодавчого регулювання / М. Олексієнко, В. Ольшанський, Д. Пилак [та ін.]. – Київ : Козаки, 1996. – 144 с. 5. Партин Г. О. Внутрішньобанківське регулювання кредитних ризиків : монографія / Г. О. Партин, Л. Я. Слобода ; за наук. ред. Т. С. Смовженко. – Київ : УБСНБУ, 2007. – 254 с.

МОБІЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ

УДК 349.227

Єфремова О. О.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто особливості трудового законодавства в Україні в період мобілізації, відповідальність роботодавців за звільнення мобілізованих робітників. Наведено практичні рекомендації стосовно контролю за виконанням трудового законодавства в період мобілізації.

Ключові слова: мобілізація, мобілізований, трудове законодавство, трудові відносини, військова служба.

Аннотация. Рассмотрены особенности трудового законодательства в Украине в период мобилизации, ответственность работодателей за увольнение мобилизованных рабочих. Приведены практические рекомендации по контролю соблюдения трудового законодательства в период мобилизации.

Ключевые слова: мобилизация, мобилизованный, трудовое законодательство, трудовые отношения, военная служба.

Annotation. The features of labor law in Ukraine during the mobilization, responsibility of employers for the release of mobilized workers. The practical recommendations for monitoring the implementation of labor laws during the mobilization.

Keywords: mobilization, mobilized, labor law, labor relations, military service.

Трудове законодавство в Україні охоплює великий діапазон різноманітних питань. Нині однією з найактуальніших проблем у сфері праці є зміни в трудовому законодавстві у зв'язку із веденням воєнних дій на сході України і мобілізацією громадян. Для мобілізованих працівників передбачено соціальні гарантії, яких має дотримуватися кожне підприємство незалежно від форми власності. Однак, норми трудового законодавства з початку ведення воєнних дій зазнавали неодноразових змін, відтак це питання потребує подальшого деталізованого дослідження.

Проблеми трудового законодавства в Україні розглядають Орловський О. Я., Гаврильченко Л. К., Гончар Т. А., Пилипенко П. Д., Супоницька І. М. та ін.

Ст. 3 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» мобілізацію визначено як комплекс заходів, здійснюваних із метою планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій на функціонування за умов особливого періоду; Збройних Сил, інших військових формувань, сил цивільного захисту – на організацію воєнного часу [1].

До квітня 2014 р. ст. 36 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП) було передбачено, що однією з підстав для припинення трудового договору є призов або вступ працівника на військову службу, направлення на альтернативну (невійськову) службу. Підставою для розірвання трудового договору була повістка військового комісаріату про призов або вступ на військову службу. З 1 квітня 2014 р. відповідно до ч. 3 ст. 119 КЗпП за всіма мобілізованими працівниками, як покликаними на військову службу на особливий період, так і прийнятими за контрактом, на термін до закінчення особливого періоду або до дня фактичної демобілізації мають бути збережені місце роботи, посада, а також компенсовано з бюджету середній заробіток на підприємстві, де вони працювали на момент призову, незалежно від підпорядкування і форми власності. Такі ж гарантії було визначено в ч. 2 ст. 39 Закону «Про військовий обов'язок та військову службу». Таким чином, починаючи з 1 квітня 2014 р. працівники, які є покликаними на військову службу за призовом під час мобілізації, не підлягають звільненню. У такому разі мобілізованих потрібно звільняти лише від виконання посадових обов'язків на підставі вказаних нормативних актів, про що має бути виданий наказ по підприємству [2].

Ураховуючи зазначені зміни, усі працівники, які були звільнені з роботи на підставі п. 3 ст. 36 КЗпП у зв'язку з мобілізацією, мають бути поновлені роботодавцем на роботі. Поновлення здійснюють шляхом скасування наказу про звільнення, внесення відповідного запису до трудової книжки та особової справи працівника. Цим самим наказом здійснюють звільнення працівника від роботи. Про факт скасування наказу про звільнення роботодавець зобов'язаний повідомити працівника шляхом направлення йому за місцем реєстрації листа із копією наказу. Починаючи з дати звільнення, працівнику має бути нараховано середню заробітну плату без нарахування податків та єдиного соціального внеску.

Саме такі вказівки дає з цього приводу чинне законодавство, але будь-яких даних про чисельність фактично поновлених робітників нині немає. Тому перевірити виконання роботодавцями правових норм неможливо. Для безумовного виконання законодавства у сфері оборони, мобілізації та захисту прав громадян України, яких було покликано під час мобілізації, Постановою Верховної Ради України від 06.05.2014 р. №1238-VII «Про додаткові заходи щодо зміцнення обороноздатності та безпеки держави» доручено Генеральному прокурору України перевірити факти звільнення з роботи та відмови у виплаті заробітної плати громадянам, які були покликані на військову службу у зв'язку з мобілізацією. Відтак подальше звільнення працівників підлягає контролю та притягненню до відповідальності [3].

Залежно від конкретних обставин звільнення відповідальність роботодавця може бути встановлена як відповідно до ч. 1 ст. 41 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [4], так і згідно із Кримінальним кодексом України (далі – КК). Зокрема, ст. 172 Кримінального кодексу передбачено кримінальну відповідальність за незаконне звільнення співробітника з роботи з особистих мотивів, а також за інше грубе порушення законодавства про працю. Зазначимо, що після внесення змін до цієї статті Закону України від 28.12.2014 № 77-VIII істотно зросли санкції за порушення трудового законодавства, зокрема штрафи. Так, відповідно до цієї статті такі дії роботодавця караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 34000 грн до 51000 грн) або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю терміном до трьох років, або виправними роботами терміном до двох років. Крім того, у разі невиконання працівником середнього заробітку за час військової служби роботодавець може бути притягнутий до відповідальності згідно із ч. 1 ст. 175 Кримінального кодексу (за необґрунтовану умисну невиконання встановленої законом виплати більш ніж один місяць) [5]. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про працю тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності від 30 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Час перебування на військовій службі зараховують до страхового стажу, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби мобілізованих працівників (ч. 1 ст. 8 Закону № 2011).

Нині існує норма щодо збереження соціальних гарантій мобілізованим працівникам на весь термін служби, що є внесеною Законом № 433 в ст. 119 КЗпП. Якщо працівник був покликаний під час мобілізації та підлягає звільненню з військової служби у зв'язку з демобілізацією, але продовжує служити за контрактом, він отримує такі само гарантії на термін укладеного контракту.

Спеціальних нормативних актів, що регулюють порядок допуску демобілізованих працівників до роботи, нині не існує, відтак доводиться керуватися нормами чинного законодавства. Передбачено збереження робочого місця за мобілізованим робітником терміном, що не перевищує 18 місяців. Жодних обставин, які б подовжили цей термін, нині немає.

Закінченням проходження військової служби вважають день вилучення військовослужбовця зі списку особового складу військової частини згідно із наказом посадової особи, у підпорядкуванні якій перебуває військовослужбовець [6]. Про це роблять запис у військовому квитку, який засвідчують гербовою печаткою (ч. 2 ст. 24 Закону № 2232). Записи у військовому квитку роблять посадові особи районних (міських) військових комісаріатів (органів Служби безпеки України), які відповідають за його видачу й заповнення (п. 4 Положення № 263).

Демобілізований працівник після повернення має надати роботодавцю військовий квиток. Військкомат також може надати демобілізованому працівникові довідку (витяг із наказу), де вказано період, протягом якого він проходив службу. Але така довідка не є обов'язковою для подання на підприємстві [6]. Разом із військовим квитком подають заяву на допуск до роботи. На підставі цих документів керівник підприємства видає наказ і припиняє нарахування середньої заробітної плати як компенсації. Такий наказ також є підставою для табулювання працівника і нарахування йому заробітної плати [7].

На час відсутності працівника у зв'язку із мобілізацією підприємство може прийняти на роботу іншого працівника. Але по поверненні мобілізований працівник має право посісти своє місце роботи (посаду). Тому із тимчасовим працівником укладають терміновий трудовий договір (лист Міністерства соціальної політики від 10.06.2015 р. № 231/06/186-15). У договорі доцільно прописати, що працівник є прийнятим на роботу до дня виходу основного працівника після демобілізації. Звільнення в такому разі здійснюють згідно із п. 2 ст. 36 КЗпП (закінчення терміну договору). Датою звільнення має бути останній день перед днем, у який основний працівник приступає до виконання обов'язків, передбачених трудовим договором, що має бути відображено в наказі (розпорядженні) роботодавця.

Слід звернути увагу на те, що працівники, звільнені з військової служби в запас, що не продовжують військову службу у зв'язку з прийняттям на таку службу за контрактом, мають приступити до роботи з урахуванням часу перевезення до місць проживання (перебування). До працівників, які без поважних причин вчасно не приступили до роботи, можуть застосовуватися дисциплінарні стягнення аж до звільнення за прогул без поважних причин (п. 4 ч. 1 ст. 40 КЗпП) [2].

Таким чином, за час від початку мобілізації законодавство зазнало позитивних змін у сфері контролю за звільненням військовозобов'язаних робітників. Але цих змін недостатньо для успішного функціонування системи нагляду за роботодавцями. Саме тому має бути створено спеціальну комісію з питань мобілізації. Її повноваженнями мають бути роз'яснення мобілізованим їх прав і гарантій, надання юридичної допомоги щодо питань збереження робочого місця й виплати середньомісячної заробітної плати, а також контроль за незаконним звільненням таких працівників. Для стимулювання роботодавців зберігати робоче місце мобілізованого працівника необхідно ввести пільги (це не є передбаченим чинним законодавством). Наприклад, спрощення процесу оподаткування, зменшення ЄСВ для таких підприємств, установ або організацій, що створюватиме мотивацію для збереження робочих місць.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. М.

Література: 1. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію [Електронний ресурс] : Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3543-12>. 2. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. 3. Что должен знать HR-менеджер вашей компании о мобилизации [Електронний ресурс] // Baker Tilly. – Режим доступу : <http://www.bakertilly.ua/ru/news/id551>. 4. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>. 5. Бабий А. П. Уголовный кодекс Украины : научно-практический комментарий / Е. Н. Алиева, А. П. Бабий, Л. К. Гаврильченко, Т. А. Гончар [и др.] ; под ред. Е. Л. Стрельцова. – Харьков : Одиссей, 2009. – 888 с. 6. Ткаченко Е. Демобилизация: оформление и учет среднего заработка [Електронний ресурс] / Е. Ткаченко. – Режим доступу : http://bz.ligazakon.ua/magazine_article/BZ008168. 7. Ткаченко Е. Мобилизация: трудовые и социальные гарантии [Електронний ресурс] / Е. Ткаченко. – Режим доступу : http://bz.ligazakon.ua/magazine_article/BZ008151. 8. Середній заробіток мобілізованим у 2016 р. – за рахунок роботодавців! [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://news.dtki.ua/labor/labor-relations/37029>.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ»

УДК 330.658

Жарко М. П.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сутність поняття «фінансовий потенціал», а також методичні підходи до визначення поняття фінансового потенціалу підприємства. Проаналізовано основні методи оцінювання фінансового потенціалу підприємства.

Ключові слова: потенціал, фінанси, підприємство, фінансові ресурси, фінансовий потенціал.

Аннотация. Рассмотрены сущность понятия «финансовый потенциал», а также методические подходы к определению понятия финансового потенциала предприятия. Проанализированы основные методы оценки финансового потенциала предприятия.

Ключевые слова: потенциал, финансы, предприятие, финансовые ресурсы, финансовый потенциал.

Annotation. The essence of the concept of «financial capacity», and methodological approaches to the definition of the financial capacity of the company. The basic methods of evaluating the financial capacity of the company.

Keywords: potential, finance, business, financial resources, financial potential.

Сучасні умови господарювання ставлять перед підприємствами безліч завдань, які необхідно вирішувати в режимі швидкого реагування. Особлива увага приділяється аналізу фінансового потенціалу підприємства, оскільки саме результати такого аналізу надають можливості керівникам підприємств уявляти подальші перспективи розвитку підприємства, а відтак приймати обґрунтовані управлінські рішення, а зовнішнім користувачам – отримувати певну інформацію для прийняття більш вигідних економічних рішень.

За умов мінливого зовнішнього середовища підприємства мають швидко реагувати на його зміну. Відтак підприємству необхідно раціонально використовувати всі наявні ресурси, ураховуючи власні потреби та потреби суспільства. Отже, ефективне оцінювання фінансового потенціалу підприємства є важливим процесом для будь-яких суб'єктів господарювання. Проведення оцінювання фінансового потенціалу підприємства є важливим моментом в процесі здійснення підприємницької діяльності, адже на основі комплексної оцінки фінансового потенціалу й постійного моніторингу його параметрів можна досягти покращення діяльності підприємства та забезпечити резерви фінансових ресурсів, а також сформулювати напрями стратегічного розвитку відповідно до ринкових вимог.

Вивченню сутності фінансового потенціалу присвятили свої роботи Єгоров П., Івоненко К., Паєнко Т., Старовойтов М., Фомін К. та ін. Дослідники розкривають сутність економічної категорії «фінансовий потенціал», розглядають передумови його формування та аналізують фактори, що впливають на фінансовий потенціал. Однак певні проблеми є недостатньо розкритими та потребують подальшого деталізованого дослідження.

Метою написання статті є дослідження поняття фінансового потенціалу, методичних підходів до його визначення, а також методів його оцінювання.

Для ефективного оцінювання фінансового потенціалу необхідно визначити сутність та складові елементи фінансового потенціалу. Розглянемо наявні підходи до визначення сутності фінансового потенціалу підприємства (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Методичні підходи до визначення поняття фінансового потенціалу підприємства

Підхід	Автор (джерело)	Зміст визначення
Ресурсний	Івоненко К. В.	Органічна єдність наявних фінансових ресурсів і можливостей їх використання в межах певної адміністративно-територіальної одиниці [2]
	Стеценко Т. О, Тищенко О. П.	Наявні нині фінансові ресурси, що надають можливості вирішувати завдання економічного розвитку задля зростання фінансових ресурсів надалі [5]
З позиції спроможності	Кунцевич В. О.	Спроможність до оптимізації фінансової системи із залучення та використання фінансових ресурсів [6]
	Чуницька І. І.	Спроможність держави до залучення й ефективного використання фінансових ресурсів задля забезпечення економічного розвитку [7]
Комбінований	Український фінансовий словник	Загальний обсяг фінансових ресурсів, що є утворюваними за рахунок усіх джерел у межах адміністративно-територіальної одиниці; характеризує фінансові можливості території [8]
Екстремальний	Павлов В. Н.	Максимум (межа) функціональних можливостей соціально-економічного розвитку будь-якого об'єкта управління (країни, регіону, муніципального утворення) у певний період часу із використанням фінансових ресурсів [9]
	Ахмедов А. Б.	Максимально можливий обсяг фінансових засобів, гіпотетично доступний для мобілізації всіма підприємствами та організаціями [10]

Вважаємо за доцільне навести трактування Паєнко Т.: фінансовий потенціал – це сукупність фінансових ресурсів, що є спрямованими на реалізацію і нарощування економічного потенціалу задля максимізації прибутку [3].

На думку Єгорова П., ці ресурси беруть участь у виробничо-господарській діяльності та залучаються для фінансування певних стратегічних напрямів розвитку підприємства [1]. Биков В. та Ряснянський Ю. у своїх роботах фінансовий потенціал розглядають як рушійну силу, що є необхідною для переведення сконцентрованих на підприємстві ресурсів із статичного стану в динамічний, забезпечуючи у такий спосіб максимально ефективну реалізацію цілей і напрямів розвитку підприємства.

Науковці Фомін П. та Старовойтов М. [4] вважають, що фінансовий потенціал підприємства – це відносини, що виникають на підприємстві з приводу досягнення максимально можливого фінансового результату. Автори виділяють п'ять головних передумов, за дотримання яких є можливим досягнення головної мети цих відносин – максимального фінансового результату:

- наявність у достатній кількості власного капіталу для забезпечення відповідного рівня фінансової стійкості та ліквідності;

- існування достатніх можливостей щодо імобілізації капіталу із зовнішніх джерел у обсязі, що буде достатнім для реалізації ефективних проектів інвестиційного розвитку підприємства;
- створення дієспроможної та гнучкої системи управління фінансами підприємства, що надаватиме можливості організації динамічного моніторингу та контролю надійності фінансового стану підприємства.

Існує велика кількість методик оцінювання фінансового потенціалу підприємства. Але особливе місце серед них посідає методика вітчизняного вченого, доктора економічних наук Фоміна П. [4]. Вона являє собою поетапне визначення фінансового потенціалу: визначення рівня фінансового потенціалу, його оцінювання за фінансовими показниками, за критерієм можливості залучення додаткового капіталу, наявності ефективної системи управління фінансами та комплексне оцінювання фінансового потенціалу підприємства.

Для оцінювання фінансового потенціалу підприємства застосовують методи:

- експрес-аналізу за допомогою основних фінансових показників;
- комплексного аналізу на основі системи аналітичних коефіцієнтів;
- інтегрального (факторного) оцінювання (моделі);
- комбінований.

У процесі оцінювання потенціалу підприємства застосування всіх перерахованих методів є актуальним, адже кожний метод висвітлює різні складові фінансових ресурсів.

Фінансовий потенціал підприємства слід розглядати як сукупність господарських відносин і зв'язків, що є спрямованими на одержання максимально можливих фінансових результатів за рахунок:

- ефективного використання власного капіталу, що забезпечує платоспроможність підприємства та його фінансову стійкість;
- оптимізації структури джерел формування та можливостей залучення позикового капіталу, що дозволяє збільшити валовий прибуток;
- покращення інвестиційної привабливості підприємства задля залучення інвесторів до реалізації проектів, створення й випуску нових, більш рентабельних видів продукції;
- наявності ефективної системи управління фінансовими ресурсами.

Нині розроблено багато методів оцінювання потенціалу: грошового оцінювання елементів потенціалу, індексного, ресурсно-регресійного, індикативного, пріоритетного оцінювання ресурсів; витратного, результатного, коефіцієнтного, експертного. У наукових публікаціях виокремлюють економічну (фінансову) й бухгалтерську моделі оцінювання вартості підприємства. Для повнішого оцінювання фінансового потенціалу підприємства необхідно врахувати всі фактори впливу на його елементи. Саме врахування всіх факторів, як зовнішніх, так і внутрішніх, може забезпечити розвиток фінансового потенціалу та дозволить отримати найбільший фінансовий результат від діяльності підприємства.

Оцінювання фінансового потенціалу підприємства є необхідним етапом стратегічного аналізу й управління. Фінансовий потенціал – це сукупність усіх фінансових ресурсів, що забезпечують отримання максимального прибутку за умови врахування всіх факторів впливу на формування потенціалу; найважливіша характеристика ефективності фінансово-господарської діяльності та надійності підприємства. Він визначає конкурентоспроможність підприємства та його потенціал у ділових стосунках, є основою ефективної реалізації фінансових інтересів усіх учасників господарської діяльності.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Сабліна Н. В.

Література: 1. Егоров П. В. Диагностика управления финансовой деятельностью предприятия / П. В. Егоров, В. Г. Андреева. – Донецк : Юго-Восток, 2005. – 201 с. 2. Івоненко К. В. Формування та оцінка фінансового потенціалу регіону : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Івоненко Катерина Василівна. – Київ, 2007. – 24 с. 3. Паєнко Т. В. Налоговое регулирование в контексте формирования финансового потенциала на предприятии / Т. В. Паєнко // Бізнес Інформ. – 2009. – № 9. – С. 96–98. 4. Фомин П. А. Особенности оценки потенциала промышленных предприятий [Электронный ресурс] / П. А. Фомин, М. К. Старовойтов // Корпоративный менеджмент. – Режим доступа : http://www.cfin.ru/management/manufact/manufact_potential.shtml. 5. Стеценко Т. О. Управління регіональною економікою : навч. посіб. / Т. О. Стеценко, О. П. Тищенко. – Київ : ХНЕУ, 2009. – 471 с. 6. Кунцевич В. О. Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та його оцінки / В. О. Кунцевич // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 7 (37). – С. 123–130. 7. Чуницька І. І. Бюджетно-податкові важелі формування фінансового потенціалу держави : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Чуницька Ірина Іванівна. – Ірпінь, 2009. – 21 с. 8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укладач і головний ред. В. Т. Бусел. – Ірпінь : Перун, 2005. 9. Павлов В. Н. Факторы роста и модернизации финансового потенциала региона / В. Н. Павлов // Финансы. – 2011. – № 7. – С. 62–64. 10. Ахмедов А. Б. Финансовый потенциал региона

и его использование в системе межбюджетных отношений : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.10 / А. Б. Ахмедов. – Махачкала, 2005. – 27 с. **11.** Терещенко Е. Ю. Економічна сутність фінансового потенціалу підприємства [Електронний ресурс] / Е. Ю. Терещенко // Web-ресурс научно-практичних конференцій. – Режим доступу : http://www.confcontact.com/2008dec/7_tereschenko.php.

РОЛЬ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ В РЕГУЛЮВАННІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

УДК 331.106.5

Звягінцев П. А.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сутність трудового договору як механізму регулювання трудових відносин між найманим робітником і роботодавцем. Проаналізовано роль трудового договору в регулюванні трудових відносин в Україні за сучасних умов.

Ключові слова: праця, договір, трудові правовідносини, робітник, роботодавець, трудовий договір, трудове право, Кодекс законів про працю України.

Аннотация. Рассмотрена сущность трудового договора как механизма регулирования трудовых отношений между наемным работником и работодателем. Проанализирована роль трудового договора в регулировании трудовых отношений в Украине в современных условиях.

Ключевые слова: труд, договор, трудовые правоотношения, рабочий, работодатель, трудовой договор, трудовое право, Кодекс законов о труде Украины.

Annotation. The essence of the employment contract as a mechanism for regulating labor relations between the hired worker and the employer. The role of the employment contract in the regulation of labor relations in Ukraine in modern conditions.

Keywords: labor, contract, labor relations, employee, employer, labor contract, labor law, Labor Code of Ukraine.

За сучасних умов розвитку суспільних відносин трудові правовідносини відіграють надзвичайно важливу роль, гарантують і регламентують права громадян у процесі праці. За умов ринкової економіки в трудовому праві набувають ваги договірні методи регулювання праці, що адекватно відображають особливості сучасної економіки. Трудовий договір належить до числа основних інститутів трудового права. Працівники реалізують право на працю шляхом укладання трудового договору про роботу на підприємстві, в установі, організації або у фізичної особи. Соціальна роль трудового договору є зумовленою Конституцією України, що регламентує свободу праці, свободу вибору роду діяльності й професії, а також інші основоположні права та свободи в сфері організації й застосування праці.

Трудове право України як самостійна галузь права сформувалася порівняно недавно. Питання про місце і роль трудового договору в науці цікавить учених здавна. Договори про працю в римському праві не складали й не дотримувалися окремого договірного типу. Давнє право не мало можливості чітко проводити межу між найманням речей і робітників, оскільки ця межа не була визначеною в житті.

У світовій практиці трудовий договір є загальновизнаною й найкращою юридичною формою реалізації свободи праці, у межах якої можливими є реалізація інтересів і здібностей до праці, а також забезпечення інтересів

і потреб роботодавців у робочій силі, права вільно здійснювати підбір необхідних працівників відповідно до характеру й особливостей виробництва.

Трудовий договір як правовий юридичний факт, що є основною підставою виникнення трудових правовідносин, є предметом дослідження багатьох вчених. Застосування трудового договору досліджують Болотіна Н. Б., Прокопенко В. І., Гончарова Г. С., Жернаков В. В., Прилипко С. Н. та ін. Вони розглядають трудовий договір як юридичний факт, що породжує трудові правовідносини; як джерело суб'єктивних трудових прав та обов'язків сторін трудового правовідносин; як юридичну модель трудових відносин. Водночас донині залишається чимало невирішених питань, що так чи інакше впливають як на працівників, так і на роботодавців.

Усі системи трудового права пройшли шлях від виключно індивідуально-договірної регулювання праці (до XIX ст.) до законодавчого втручання у вільні договірні відносини, а потім до реалізації колективно-договірних відносин у результаті страйкового руху. Нині будь-яка національна система трудового права складається з того чи іншого поєднання трьох основних елементів: індивідуальних трудових договорів, колективних договорів і законодавчого регулювання. Істотну роль відіграють також міжнародні договори держав, передусім конвенції Міжнародної організації праці (МОП). Тому якщо йдеться про метод трудового права, його заведено характеризувати як поєднання договірної та законодавчої регулювання, а також дотримання рівності сторін у процесі укладання договору із подальшим підпорядкуванням працівника правилам внутрішнього трудового розпорядку [3].

Трудовий договір – це угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або вповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, із підляганням внутрішньому трудовому розпорядку, а власник підприємства, установи, організації або вповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати робітнику заробітну плату та забезпечувати умовами праці, які є необхідними для виконання роботи, що є передбаченим законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін [5]. Тобто трудовим договором визначено зобов'язання сторін, надано гарантії дотримання зобов'язань обома сторонами, підкреслено рівноправність сторін у трудових правовідносинах. Також працівнику надано та регламентовано право на реалізацію своїх здібностей в процесі праці.

Завдяки трудовому договору виникають трудові правовідносини у працівника із конкретним роботодавцем як юридична форма здійснення конституційного права на працю. Трудовий договір є найбільш вагомою гарантією соціального захисту трудових відносин за ринкової економіки. Саме через трудовий договір є здійснюваним залучення громадянина-працівника до трудового колективу організації.

Попри всю різноманітність видів трудової діяльності сутність діяльності робітника, артиста, моряка, вчителя, державного службовця є подібною, а їх правове становище є визначуваним договором трудового наймання. Трудовий договір є універсальною моделлю трудового наймання, що є визнаною в усіх країнах світу.

Істотною відмінністю трудового договору від цивільно-правового є глибока соціальна природа трудового договору, що виявляється в його більш широкому соціально-правовому змісті. Уклавши трудовий договір, власник не тільки використовує працю робітника, але й бере на себе зобов'язання стосовно надання певних гарантій, пільг, а також участі в соціальному забезпеченні працівника. Йдеться про надання щорічної оплачуваної відпустки, соціальних, навчальних відпусток, скороченого робочого часу для певних категорій працівників, установлення знижених норм роботи для неповнолітніх та осіб зі зниженою працездатністю, надання оплачуваного вільного часу для здійснення громадської діяльності головам і членам виборних органів профспілок, трудових колективів, рад підприємств, надання гарантійних і компенсаційних виплат. Уклавши цивільно-правовий договір, власник за чинним законодавством також несе витрати за внесками на соціальне страхування. Однак його соціальна діяльність цим і вичерпується. Особливістю є те, що в такому разі власник виконує свій соціальний обов'язок щодо всього суспільства, а не працівників конкретного підприємства, фінансуючи соціальні фонди, з яких здійснюються виплати на підставі солідарного принципу. Робітник, який працює за цивільно-правовим договором, не має всіх перерахованих вище прав [6].

Роль трудового договору полягає в утриманні трудової діяльності та трудових правовідносин у межах соціального права, що є декларованим у Конституції, та контролю за їх дотриманням. Для трудової діяльності в межах трудового договору характерними є певні правові ознаки. Робота є юридично несамостійною, тобто такою, що має місце в межах певного підприємства, установи, організації або підприємницької діяльності окремих громадян. Підприємницькі ризики, що виникають у процесі трудової діяльності через розпорядження власника або уповноваженого ним органа, залишаються на відповідальності керівного апарату. Трудовий договір укладають, як правило, на невизначений термін і лише у випадках, установлених законом, – на певний термін [5].

Таким чином, трудовий договір є невід'ємною частиною механізму регулювання трудових правовідносин між найманим робітником і роботодавцем. Саме трудовий договір є гарантією забезпечення якісної та гідної праці у дотриманні конституційних прав і свобод робітника й роботодавця.

Література: 1. Гончарова Г. С. Трудовое право в вопросах и ответах : справочное пособие / Г. С. Гончарова, В. В. Жернаков, С. Н. Прилипко. – Харьков : Одиссей, 2000. – 592 с. 2. Прокопенко В. І. Трудове право України : підручник / В. І. Прокопенко. – Харків : Консум, 2002. – 528 с. 3. Болотіна Н. Б. Трудове право України : підручник / Н. Б. Болотіна. – Київ : Вікар, 2003. – 724 с. 4. Прилипко С. М. Трудове право України : підручник / С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко, О. Є. Костюченко, Д. С. Підкопай. – Харків : ФІНН, 2009. – 728 с. 5. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. 6. Проблемы законодательства и экономические известия Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legality.kiev.ua>.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ ТА ІНШИХ АНАТОМІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ЛЮДИНИ

УДК 340

Зінченко А. І.

Студент 1 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто проблеми трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини. Досліджено стан правового регулювання такої процедури в Україні за сучасних умов.

Ключові слова: трансплантація, анатомічні матеріали, правове регулювання, донор, реципієнт.

Аннотация. Рассмотрены проблемы трансплантации органов и других анатомических материалов человека. Исследовано состояние правового регулирования такой процедуры в Украине в современных условиях.

Ключевые слова: трансплантация, анатомические материалы, правовое регулирование, донор, реципиент.

Annotation. The essence of the problem of organ transplantation and other anatomic human materials. The state regulation of such procedures in Ukraine under the current conditions.

Keywords: transplantation, anatomical materials, legal regulation, donor, recipient.

Нині у розвинених країнах світу трансплантація є стандартом лікування багатьох патологій, а за прогнозами експертів, у середині третього тисячоліття половина хірургічних операцій будуть пов'язаними із пересадкою органів людини.

Метою написання статті є дослідження стану українського законодавства стосовно процедури трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів. Цю проблему вивчають сучасні спеціалісти медичної та юридичної галузей, серед них Андреев А. А., Бурий О. А., Глушков В. О., Гринчак С. В., Красновський Г. Н., Малєйна М. М., Саєнко В. Ф., Старовойтова О. Е., Стеценко С. Г., Тихонова С. С., Чеботарьова Г. В. та ін.

Принцип дотримання черговості згідно із листом очікування набуває підвищеної актуальності у зв'язку із постійним дефіцитом донорських органів, значним розширенням населення за рівнем доходів і відповідно за рівнем доступності медичної допомоги. Лист очікування є офіційним списком черговості реципієнтів, які чекають придатного для них органа або тканини. Це є характерною особливістю трансплантації порівняно з іншими видами медичних втручань. Попит на донорські органи завжди перевищував їх пропозицію. Це має бути враховано

при здійсненні правового регулювання медичної діяльності. У одному з керівних принципів Всесвітньої організації охорони здоров'я йдеться про те, що в світлі принципів справедливості і рівноправного розподілу органів-трансплантантів потрібно забезпечити їх доступність для пацієнтів тільки за медичними показаннями, а не за фінансовими та іншими міркуваннями [1].

Але нині в Україні не створено єдиного листа очікування. Це обумовлено існуванням певних проблем, у тому числі відсутністю уніфікованих методів тканинної типізації. Тим не менш цього принципу необхідно обов'язково дотримуватися, що має стати важливою гарантією реалізації прав і законних інтересів громадян у сфері надання медичної трансплантологічної допомоги. Тому одним із першочергових завдань держави у сфері трансплантології є створення єдиного листа очікування. За попередніми підрахунками, в Україні щорічно гине на 1 млн населення від 40 до 60 потенційних донорів, що становить приблизно 3 тисячі донорів, які могли б врятувати життя 10 тисячам хворим. Тому все частіше українці їдуть за кордон, щоб зробити операції з трансплантації. За попередніми підрахунками, 326 млн грн, які нині держава віддає на лікування дітей за кордоном, могли б бути віддані вітчизняним установам. Саме для того 03.02.2016 було прийнято проект зміни законодавства, за яким не тільки кожний громадянин за життя має право вирішити, чи стане він донором після смерті, але й за родичами залишається право голосу [2].

Необхідно передусім виділити основні нормативно-правові акти, якими є регульованою діяльність, що є пов'язаною з пересадкою органів або тканин. Це Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини», Основи законодавства України про охорону здоров'я та кілька підзаконних нормативно-правових актів (наприклад, Наказ Міністерства охорони здоров'я «Про затвердження Порядку застосування ксенотрансплантантів»), акти міжнародних організацій, у тому числі Всесвітньої організації охорони здоров'я, міжнародні договори: Конвенція про права людини та біомедицину, Положення про трансплантацію фетальних тканин.

Реалізація можливості реципієнта отримати необхідний біоматеріал істотно залежить від регламентації донорства, оскільки донор є ключовою фігурою процесу трансплантації. У світі щороку констатують постійно зростаючий дефіцит донорських органів. Відтак надзвичайно важливим є нормативне забезпечення здійснення операцій із використанням органів померлих. Такий вид операцій має певні відмінності. Ця проблема є активно обговорюваною громадськістю в Україні, у тому числі через те, що специфічні питання виникають у зв'язку із констатацією смерті мозку можливого донора, адже саме із нею є пов'язаною смерть людини. Саме через ці питання лікарі вдаються до хитрощів, їдуть на злочин, щоб згодом продати орган. За законодавством, факт смерті потенційного донора є встановлюваним консилиумом лікарів відповідного закладу охорони здоров'я або наукової установи. Ці лікарі не можуть брати участі у взятті в цього донора анатомічних матеріалів, у їх трансплантації чи виготовленні біоімплантів [3]. Нормативно-правовим актом про смерть визначено діагностичні критерії смерті мозку, процедуру констатації моменту смерті людини та регламентовано дії лікарів відділень реанімації, нейрореанімації та інтенсивної терапії закладів охорони здоров'я стосовно осіб, які перебувають у цих відділеннях або надходять до них та в яких є клінічні передумови щодо діагностування смерті мозку [4].

Громадськість хвилює, окрім того, питання про право людини розпоряджатися власним тілом і органами після смерті. Кожна повнолітня дієздатна особа може дати письмову згоду або незгоду бути донором анатомічних матеріалів у разі своєї смерті. За відсутності такої заяви анатомічні матеріали у померлої повнолітньої дієздатної особи можуть бути взяті за згодою подружжя або родичів, які проживали з нею до смерті. У померлих неповнолітніх, обмежено дієздатних або недієздатних осіб анатомічні матеріали можуть бути взяті за згодою їх законних представників.

У медичному праві існує дві основні юридичні моделі правомірності експлантації органів померлих людей для трансплантації:

- презумпція згоди на вилучення органів;
- презумпція незгоди на вилучення органів.

Необхідно подивитися на цю проблему не тільки з точки зору хворого (реципієнта), а й з точки зору померлого, у якого вилучають органи (донора). Для цього потрібно проаналізувати види юридичного регулювання вилучення органів. Існує три види юридичного регулювання вилучення органів у померлої людини: рутинне вилучення, принцип презумпції згоди і принцип презумпції незгоди.

Сутність принципу рутинного забору полягає в тому, що тіло після смерті людини відповідно до цього принципу стає власністю держави. Це означає, що рішення про вилучення органів приймають, виходячи з інтересів і потреб держави. Така модель мала місце в радянській системі охорони здоров'я з 1937 р. і зберігалася до 1992 р. Рутинне вилучення втратило свою правомірність у сучасному суспільстві, тому правильніше говорити, що існують два принципи: принцип презумпції згоди і принцип презумпції незгоди.

Презумпція згоди діє в Росії, Австрії, Бельгії, Іспанії, Англії, Чехії, Білорусі, Великій Британії, Угорщині та деяких інших країн. Презумпція незгоди є закріпленою в законодавствах США, Канади, Німеччини, Франції, Пор-

тугалії, Голландії, України і фактично діє в Польщі. Із чинних систем кожна має свої плюси і мінуси. Викладена в тих чи інших законах презумпція, фігурально кажучи, зловживає незнанням людини.

Таким чином, однією з умов для реалізації права людини або його родичів на відмову від вилучення органів є повна інформованість населення про сутність цього права і про механізми фіксації своєї відмови. На прикладі інших країн можна говорити, що нині більшість не знає, що за законом усіх громадян вважають згодними бути донорами і лікар не зобов'язаний питати згоди в родичів померлого. Переважна більшість людей не знайомі із механізмом оформлення прижиттєвої відмови, про що йдеться лише у відомчій інструкції Міністерства охорони здоров'я, що є істотним порушенням прав громадян. Ця модель фактично порушує принцип добровільної інформованої згоди, не створює умов для дотримання права особистості на визначення долі свого фізичного тіла. Такий принцип створює умови для криміналізації цієї галузі медицини і потребує негайного деталізованого вивчення й перегляду.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Суц О. П.

Література: 1. Додатковий протокол до Конвенції про права людини та біомедицину щодо трансплантації органів і тканин [...] [Електронний ресурс] : Міжнародний документ від 24.01.2002 № ETS № 186. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_684. 2. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України [...] [Електронний ресурс] : Закон України від 21.04.2016 № 1336-VIII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1336-19>. 3. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині [Електронний ресурс] : Закон України від 16.07.1999 № 1007-XIV. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1007-14>. 4. Про встановлення діагностичних критеріїв смерті мозку та процедури констатації моменту смерті людини [Електронний ресурс] : Закон України від 23.09.2013 № 821. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1757-13>.

ПРАВА Й ОБОВ'ЯЗКИ РОБІТНИКІВ

УДК 349(477)

Кадієвська А. С.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено основні трудові права й обов'язки робітників за проектом Трудового кодексу. Проаналізовано пропонувані нововведення. Виявлено проблеми та наведено пропозиції щодо їх ефективного вирішення.

Ключові слова: праця, право, працівник, роботодавець, трудові права, трудові обов'язки, проект Трудового кодексу України.

Аннотация. Исследованы основные трудовые права и обязанности работников в соответствии с проектом Трудового кодекса. Проанализированы предлагаемые нововведения. Выявлены проблемы и предложены пути их эффективного решения.

Ключевые слова: труд, право, работник, работодатель, трудовые права, трудовые обязанности, проект Трудового кодекса Украины.

Annotation. The basic labor rights and duties of workers on the draft Labour Code. The analysis suggested innovations. The problems are and proposals for their effective solution.

Keywords: labor, law, employee, employer, labor law, work duties, the draft Labour Code of Ukraine.

Світові процеси інтеграції та глобалізації мають вплив не тільки на економіку держав, але й на інші сфери життя, у тому числі на правове регулювання трудових відносин. Останнім часом Україна вибрала для себе шлях європейської інтеграції, проводить відповідні реформи, однією з яких є прийняття нового трудового кодексу. Проект Трудового кодексу має на меті визначити основні принципи і механізми реалізації трудових прав і гарантій працівників, а також створити гарантії належних умов праці та забезпечення захисту інтересів працівників і роботодавців за сучасних ринкових умов. Але термін прийняття цього кодексу змінюється вже кілька років, до прийняття його у другому читанні необхідно розглянути ще 1600 пропозицій від народних депутатів [1]. Вважаємо за доцільне деталізований аналіз чинного та майбутнього трудового законодавства.

Вивченням цієї теми займаються Прокопенко В. І., Краснов Є. В., Котова Л. В., Пилипенко П. Д. та ін. Разом із тим, низка теоретичних і практичних питань щодо регулювання трудових прав працівника залишаються невирішеними.

Метою написання статті є науково-теоретичне дослідження правового статусу робітника згідно із проектом Трудового кодексу.

Суспільно-трудові відносини України у зв'язку із формуванням ринкової економіки зазнали докорінних змін, чим і зумовлено необхідність прийняття нового Трудового кодексу. Підготовка модернізованого Трудового кодексу є пов'язаною ще із тим, що чинний Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП України) було прийнято ще у 1971 р. Зважаючи на науково-технічний прогрес, а також зміну економічного й державного ладу він вже давно істотно застарів.

Проект Трудового кодексу має широкий і досить вичерпний перелік трудових прав робітника, що налічує 22 пункти (чинний Трудовий кодекс налічує 13 основних трудових прав працівників, що є закріпленими в ст. 2). При цьому до основних прав працівників було додано права особливих прошарків населення, які потребують додаткового правозаступництва держави (ст. 21, пп. 5; 6; 7), тому логічним було б виокремлення таких прав у окрему статтю [6]. Саме такий розподіл основних і особливих прав наведено в Європейській соціальній хартії у ст. 8; 15; 17, якими є визначувані право працюючих жінок на охорону материнства, право інвалідів на самостійність, соціальну інтеграцію та участь у житті суспільства, право дітей і підлітків на соціальний, правовий та економічний захист відповідно [6].

Ще одним кроком до створення європейського трудового законодавства в Україні став п. 8 ст. 21 проекту Трудового кодексу під назвою «Право працівників-мігрантів на захист їхніх трудових прав». Аналогічною є норма, що є відображеною в Європейській соціальній хартії (переглянута) (ст. 19 «Право трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей на захист і допомогу») [5–7]. Але в проекті Трудового кодексу немає деталізації стосовно забезпечення дотримання цього права і механізму його дії.

Згідно зі ст. 44 проекту Трудового кодексу, якщо обсяг роботи за трудовою функцією не забезпечує повну зайнятість працівника, на працівника можуть бути покладені додаткові обов'язки [5]. Відтак працівник мусить виконувати більший обсяг роботи без додаткової оплати. До того ж не визначено порядок укладання такого роду зобов'язань, а також не йдеться про можливість відмовитися від них.

Ще однією статтею, що порушує права працівників, є ст. 70 під назвою «Тимчасове переведення на іншу роботу без згоди працівника». Подібна стаття існує у чинному трудовому законодавстві, де йдеться про те, що власник або вповноважений ним орган має право перевести працівника терміном до одного місяця на іншу роботу, яка не є обумовленою трудовим договором, без його згоди лише у екстрених випадках» [7].

За збільшення прав робітників їх обов'язки також зазнали змін. У проекті Трудового кодексу України надано вичерпну інформацію не тільки про права робітників, а й про їх обов'язки (ст. 22) [5]. У чинному Кодексі законів про працю зазначено, що робітники мають працювати чесно й сумлінно, виконувати розпорядження власника, додержуватися трудової та технологічної дисципліни, вимог нормативних актів про охорону праці, дбайливо ставитися до майна власника [7]. При цьому немає законодавчих норм, що регулюють відповідальність, яку понесуть робітники за невиконання цих обов'язків.

Ще одним нововведенням є узаконення відповідальності за розголошення комерційної та державної таємниці працівниками, при цьому за такого роду порушення обов'язків працівник несе кримінальну відповідальність (ст. 49 проекту Трудового кодексу України) [5]. Це доповнення у проекті Трудового кодексу України є актуальним у зв'язку із переходом від індустріального до інформаційного суспільства, коли інформація є основним економічним ресурсом і продуктом.

Таким чином, проект Трудового кодексу України має як позитивні, так і негативні нововведення. Але необхідними є перегляд і доопрацювання деяких положень, їх конкретизація, що дозволить уникнути непорозумінь і конфліктів між робітниками та роботодавцями.

Вважаємо за доцільне внести до проекту Трудового кодексу України такі корективи:

- присвятити окрему статтю правам і гарантіям соціально незахищених прошарків населення: підлітків, вагітних жінок та інвалідів;

- детальніше описати права працівників із сімейними обов'язками (на прикладі Європейської соціальної хартії (переглянутої));
- створити консультативний комітет із роботодавців і робітників, які мали б представництво у Верховній Раді та вносили корективи.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Капустян Н. М.

Література: 1. Костюк В. Правовой статус работника: сравнительно-правовой анализ КЗоТ Украины и проекта Трудового кодекса Украины / В. Костюк // Справочник кадровика. – 2008. – № 11 (77). – С. 3–9. 2. Краснов Є. В. Основні трудові права у проєкті Трудового кодексу України / Є. В. Краснов // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 57. – С. 127–132. 3. Котова Л. В. Основні трудові права працівника: правова природа та перспективи розвитку / Л. В. Котова // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 507–515. 4. Прокопенко В. І. Трудове право України : підручник / В. І. Прокопенко. – Харків : Консул, 2000. – 480 с. 5. Проект Трудового кодексу України : [Електронний ресурс] : Закон України від 03.02.2016 № 974-VIII. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221. 6. Європейська соціальна хартія (переглянута) (ETS № 163) (укр / рос) [Електронний ресурс] : Міжнародний документ від 03.05.1996 № ETS № 163. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_062. 7. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КОРРЕЛЯЦИОННО-РЕГРЕССИОННОГО АНАЛИЗА ПРИ ИЗУЧЕНИИ ДИНАМИКИ ИЗМЕНЕНИЯ ЧИСЛЕННОСТИ НАСЕЛЕНИЯ СТРАНЫ

УДК 303.724.32:314.8(477)

Калюжная Е. А.

Студент 2 курса
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проведен анализ связи между численностью населения Украины и количеством браков, количеством эмигрантов и иммигрантов, количеством осужденных по 24 областям Украины (2015). Исследованы основные теоретические аспекты, сделаны соответствующие выводы.

Ключевые слова: модель, регрессионная модель, множественная регрессионная модель, гетероскедастичность, автокорреляция, численность населения, демография, осужденные, эмигранты, иммигранты.

Анотация. Проведено аналіз зв'язку між чисельністю населення України і кількістю шлюбів, кількістю емігрантів та іммігрантів, кількістю засуджених по 24 областях України (2015). Досліджено основні теоретичні аспекти, зроблено відповідні висновки.

Ключові слова: модель, регресійна модель, множинна регресійна модель, гетероскедастичність, автокореляція, чисельність населення, демографія, засуджені, емігранти, іммігранти.

Annotation. The analysis of the relation between the number of Ukraine's population and the number of marriages, the number of emigrants and immigrants, the number of convicts on 24 regions of Ukraine (2015). The basic theoretical aspects, appropriate conclusions.

Keywords: model, regression model, multiple regression model, heteroscedasticity, autocorrelation, population, demography, convicts, immigrants.

В настоящее время многие экономисты не только в нашей стране, но и за рубежом большое внимание уделяют демографической ситуации, складывающейся в том или ином государстве. Правительство активно проводит демографическую политику, направленную на увеличение продолжительности жизни населения, снижение заболеваемости и травматизма, повышение уровня образования и культуры, пытается изменить динамику рождаемости, смертности, миграции и иммиграции. Все это не случайно: улучшение демографической ситуации для правительства любой страны является одним из эффективных инструментов влияния на экономику государства.

Одним из методов исследования социально-экономических процессов является факторный анализ, в основе которого изучение зависимости влияния факторов друг на друга [1].

Важнейшим фактором являются затраты труда, которые определяются численностью населения, то есть связаны с демографическим потенциалом страны. Демографические процессы в узком понимании охватывают воспроизводство народонаселения: естественное движение населения (рождаемость, смертность, браки, разводы) и миграцию. Возрастная структура населения – особый фактор, от которого зависят трудовые ресурсы общества.

В работе была исследована зависимость численности населения страны Y от количества браков, чел. (фактор X_1), количества прибывших и выбывших, чел. (факторы X_2 и X_3) и количества осужденных, чел. (фактор X_4).

Увеличение количества приехавших в страну является явным показателем увеличения населения, то есть этот фактор можно рассматривать как влияющий на изменение демографической ситуации. Фактор X_1 – количество браков можно рассматривать как один из главных, поскольку при увеличении браков возрастает рождаемость. Фактор X_4 – количество осужденных с точки зрения экономики не является главным. Однако, проведя эконометрический анализ, видим, какое влияние оказывает этот фактор на изменение демографической ситуации в целом.

Проанализируем ситуацию по 24 областям Украины за 2015 г. (табл. 1) [2].

Таблица 1

Исходные данные для анализа факторов, влияющих на изменение демографической ситуации, 2015 г.

Область	Количество браков, чел., X_1	Количество приехавших, чел., X_2	Количество уехавших, чел., X_3	Количество осужденных, чел., X_4	Y
1	2	3	4	5	6
Винницкая	2 046 255,00	1 537,00	1 464,00	104 199,00	679 114,00
Волынская	1 015 584,00	971,00	894,00	108 553,00	346 300,00
Днепропетровская	3 639 423,00	1 936,00	1 939,00	115 260,00	1 286 532,00
Донецкая	5 160 641,00	778,00	1 095,00	152 787,00	1 840 068,00
Житомирская	1 596 786,00	1 157,00	1 170,00	174 959,00	535 231,00
Закарпатская	1 154 417,00	376,00	433,00	212 915,00	398 423,00
Запорожская	1 946 352,00	1 168,00	1 147,00	242 124,00	679 924,00
Ивано-Франковская	1 331 894,00	1 159,00	1 029,00	237 790,00	445 719,00
Киевская	1 900 448,00	2 468,00	1 625,00	232 598,00	640 510,00
Кировоградская	1 250 891,00	652,00	738,00	2 222 236,00	423 624,00
Луганская	2 786 697,00	315,00	538,00	230 903,00	990 621,00
Николаевская	1 241 931,00	1 670,00	1 772,00	202 609,00	432 617,00
Одесская	2 543 948,00	758,00	729,00	194 212,00	900 019,00
Полтавская	1 742 821,00	1 494,00	1 388,00	201 081,00	591 126,00
Ровенская	1 120 812,00	1 208,00	1 097,00	204 794,00	377 370,00
Сумская	1 462 566,00	999,00	1 045,00	176 934,00	499 657,00
Тернопольская	1 163 141,00	661,00	827,00	160 865,00	393 940,00
Харьковская	3 057 967,00	926,00	895,00	152 772,00	1 071 268,00
Херсонская	1 164 143,00	2 259,00	1 793,00	146 858,00	400 462,00
Хмельницкая	1 558 442,00	693,00	669,00	1 468 774,00	525 049,00
Черкасская	1 547 197,00	1 308,00	1 311,00	154 356,00	515 215,00
Черновицкая	889 930,00	935,00	913,00	162 881,00	304 645,00
Черниговская	1 501 900,00	581,00	593,00	122 973,00	501 147,00

Окончание табл. 1

1	2	3	4	5	6
Львовская	2 583 853,00	956,00	922,00	111 589,00	908 909,00
Сумма	45 408 039,00	26 965,00	26 026,00	7 495 022,00	15 687 490,00
Среднее	1 892 001,63	1 123,54	1 084,42	312 292,58	653 645,42

С помощью надстройки «Анализ данных» программной среды Microsoft Excel были определены основные числовые характеристики модели (табл. 2).

Таблица 2

Числовые характеристики модели

Регрессионная статистика	
Множественный R	0,999555718
R-квадрат	0,999111634
Нормированный R	0,998978379
Стандартная ошибка	11463,19614
Наблюдения	24

Высокое значение коэффициента детерминации ($R^2 = 0,999$) свидетельствует о хорошем качестве модели. Матрица парных коэффициентов корреляции представлена в табл. 3.

Таблица 3

Матрица парных коэффициентов корреляции

	X_1	X_2	X_4	Y
X_1	1			
X_2	-0,033010519	1		
X_4	-0,172423264	-0,249961172	1	
Y	0,999504901	-0,042351506	-0,173493645	1

Наиболее тесно с результирующим фактором связан фактор X_1 – количество браков. Его подключаем в модель первым. Затем поочередно присоединяем в модель остальные факторы. При построении модели было установлено, что все факторы имеют влияние на результирующий признак и являются статистически значимыми.

Уравнение модели имеет вид:

$$y = -20977,6 + 0,36 x_1 - 6,78 x_2 - 0,003 x_3.$$

(–2,57) (147,102) (–1,502) (–0,56)

С помощью критерия Фишера была проверена статистическая значимость уравнения:

$$F_{\text{расч.}} = 660 > F_{\text{табл.}} = 3,49.$$

Проверка построенной модели на гетероскедастичность показала ее отсутствие, что говорит о хорошем качестве модели.

Таким образом, с помощью многофакторного корреляционно-регрессионного анализа была исследована зависимость между численностью населения и влияющими на нее факторами. Определено наличие тесной связи между количеством браков, количеством приехавших и уехавших и количеством осужденных. При увеличении количества браков повышается рождаемость и благосостояние семьи, следовательно, увеличивается численность населения страны.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярец Л. М.

Литература: 1. Множественная регрессия. Требования, предъявляемые к факторам, включенным в модель [Электронный ресурс] // Эконометрика. – Режим доступа : <http://metr-ekon.ru/index.php?request=full&id=55>. 2. Статистична інформація [Электронный ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступа : <http://www.kiev.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=255&lang=1>. 3. Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели : учеб. пособие / Л. М. Малярец. – Харьков : ХНЭУ, 2013. – 154 с. 4. Малярец Л. М. Лабораторный практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Ма-

лярець, П. М. Куліков, І. А. Лебедева [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с. 5. Егоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Егоршин, Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с.

ПРОБЛЕМЫ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

УДК 330.34(477)

Капусник К. С.

Студент 1 курса
факультета консалтинга и международного бизнеса ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проведен анализ текущих проблем и тенденций развития экономики Украины, а также внешних и внутренних рисков формирования экономической конъюнктуры рынка. Определены допущения и риски экономического развития Украины.

Ключевые слова: экономика, развитие, бюджет, Национальный банк Украины, валютный рынок, международная торговля, экспорт, Европейский Союз, Международный валютный фонд.

Анотація. Проведено аналіз поточних проблем і тенденцій розвитку економіки України, а також зовнішніх і внутрішніх ризиків формування економічної кон'юнктури ринку. Визначено допущення і ризики економічного розвитку України.

Ключові слова: економіка, розвиток, бюджет, Національний банк України, валютний ринок, міжнародна торгівля, експорт, Європейський Союз, Міжнародний валютний фонд.

Annotation. The analysis of current issues and trends in the development of Ukraine's economy, as well as external and internal risks of formation of economic market conditions. Identified assumptions and risks of economic development of Ukraine.

Keywords: economy, development, budget, the National Bank of Ukraine, foreign exchange market, international trade, export, European Union, International Monetary Fund.

Состояние дел в экономике Украины остается достаточно сложным. Украинская экономика вынуждена преодолевать последствия планово-распределительной системы хозяйствования, ее структурные деформации, затратный механизм ценообразования и неконкурентоспособность выпускаемой продукции. Исследование проблем экономического развития Украины очень актуально на современном этапе.

Изучением особенностей развития экономики Украины, причин и факторов, определяющих ее рост и спад, занимаются Билорус А. Г., Борщевский П. П., Волошина В. В., Данилишин Б. М., Дорогунцов С. И., Пристайко А. П., Рязанов В. Т. и др.

Целью написания статьи является исследование текущих проблем и тенденций развития экономики Украины, определение внешних и внутренних факторов, влияющих на экономику страны.

Как отмечает Попов А., подводя итоги 2015 г., хотя под конец года темп падения украинского ВВП и замедлился, но кризис еще не достиг критической точки. По его мнению, в 2015 г. украинская экономика смогла приспособиться к функционированию в условиях военно-политического конфликта на Донбассе [3].

Для того чтобы дать четкую и объективную оценку, нужно проанализировать важнейшие факторы, влияющие на ее развитие, среди них:

- военные действия на Донбассе;
- зона свободной торговли с Россией и Европейским Союзом;
- конъюнктура мирового рынка;
- индекс деловых ожиданий;
- параметры государственного бюджета;
- экспорт / импорт в страны / из стран Европейского Союза;
- внешнее финансирование в экономику страны.

Самый главный и самый острый вопрос для украинской экономики – это вопрос военно-политического конфликта на Донбассе. В течение всего 2015 г. его негативное влияние на отечественную экономику проявлялось не только в полной остановке или нерегулярной работе многих украинских предприятий, нарушении хозяйственных связей, а и в неопределенности в сферах предпринимательской деятельности, и государственного, и местного управления.

Россия с 1 января 2016 г. прекратила действие соглашения о зоне свободной торговли (ЗСТ) с Украиной на основании того, что с 1 января 2016 г. вступило в силу соглашение о зоне свободной торговли между Украиной и Европейским Союзом. Кроме того, правительство России с 1 января 2016 г. включило Украину в перечень стран, с территории которых запрещен ввоз сельскохозяйственной продукции, сырья и продовольствия. Россия не только ограничивает экспорт украинских товаров на собственный рынок, но и стремится препятствовать торговле Украины с другими государствами.

Украинская экономика очень глубоко интегрирована в систему международного разделения труда. Поэтому конъюнктура мирового рынка является одним из определяющих факторов ее развития. Одним из важнейших факторов интеграции является динамика международных цен на нефть, которые в последнее время постепенно снижаются. Генеральный директор нефтяной компании British Petroleum (BP) Дадли Б. считает, что цены на нефть останутся низкими в ближайшем будущем. Своего самого низкого значения они должны достичь в первом квартале 2016 г., после чего ожидается относительная стабилизация. По мнению Дадли Б., сейчас нефтяной рынок мира переживает период депрессии после бума. В 2015 г. цены на нефть упали на 34 %, что является следствием глобального перепроизводства и замедления развития экономики Китая [1]. Однако большинство экспертов считают, что мировые цены на нефть и другие сырьевые товары в недалеком будущем будут снижаться слишком быстро.

Экономическое благосостояние Украины не связано напрямую с ценами на нефть. Тем не менее основным пунктом в импорте нашей страны, отмечает Охрименко А., являются энергоресурсы: нефть, бензин, газ. Поэтому снижение котировок на «черное золото» не может не сказаться на Украине. По словам Охрименко А., сложившаяся за последние пятьдесят лет мировая практика свидетельствует о том, что падение или повышение цены на нефть автоматически влечет за собой падение или повышение цен на зерно и металлы. Если цены на нефть снижаются, то снижаются и цены на зерно и металлы. Зерновые культуры и различные продукты металлургии составляют существенную часть украинского экспорта. В итоге, если цены на нефть упадут, то цены на украинские товары снизятся [1].

Всемирный банк прогнозирует, что после сокращения на 12 % в 2015 г. экономика Украины начнет подниматься. В 2016 г., по прогнозам, она вырастет на 1 %, а в 2017 – уже на 2 %. Одной из серьезнейших угроз для мировой экономики Всемирный банк считает риски, связанные с возможностью замедления экономической активности в экономике Китая. Влиятельная американская разведывательно-аналитическая компания Stratfor спрогнозировала, что украинская экономика начнет медленно восстанавливаться в 2016 г., хотя высокая инфляция и безработица будут продолжать стимулировать протесты со стороны населения.

Как свидетельствует мировой и отечественный опыт, сильное влияние на развитие экономики в Украине имеют деловые ожидания. Деловые ожидания соотносятся с официальной оценкой социально-экономического положения Украины. Инфляция в марте в Украине в месячном исчислении составила 1 % после дефляции 0,4 % в феврале и инфляции 0,9 % в январе. В годовом же измерении по сравнению с мартом 2015 г. инфляция замедлилась до 20,9 % – самого низкого уровня после октября 2014 г. При этом, по данным Национального банка Украины, инфляционные ожидания деловых кругов Украины в первом квартале 2016 г. вновь улучшились, в то время как девальвационные ожидания продолжили ухудшаться. Руководители предприятий, среди которых был проведен опрос Национальным банком Украины, ожидают роста потребительских цен на 22,2 % в течение года. По результатам четвертого квартала прошлого года они прогнозировали потребительскую инфляцию в размере 25,5 %. Ожидаемое повышение цен респонденты связывают с обменным курсом национальной валюты и ростом затрат на производство. Девальвационные же ожидания усилились из-за колебаний курса в феврале. Ослабления национальной валюты через 12 месяцев ожидают 90 % респондентов, тогда как в предыдущем квартале было 86,6 %. Кроме того, предприятия ухудшили деловые ожидания после их постепенного улучшения в течение прошлого года. В первом квартале индекс деловых ожиданий составил 98,4 %, что на 5,7 % меньше, чем в предыдущем квартале [6].

Влияние на развитие экономики в Украине оказывают параметры государственного бюджета. Через формирование доходов и расходов бюджета они влияют на широкий спектр экономических процессов. В конце 2015 г. Верховная Рада приняла Закон «О государственном бюджете Украины на 2016 г.». В государственном бюджете на 2016 г. предусмотрены доходы в сумме 595,1 млрд грн, расходы в сумме 684,5 млрд грн, а дефицит государственного бюджета определен в 3,7 % от прогнозного объема валового внутреннего продукта (ВВП) Украины. При этом в 2016 г. предусмотрены расходы на оборону и безопасность на уровне 113,6 млрд грн, или 5 % ВВП. Законом определен на 31 декабря 2016 г. предельный объем государственного долга в сумме 1 501 479 663,5 тыс. грн. Установлен прожиточный минимум в расчете на месяц в размере с 1 января 2016 г. – 1330 грн, с 1 мая – 1399 грн, с 1 декабря – 1496 грн. Установлена минимальная заработная плата с 1 января – 1378 грн, с 1 мая – 1450 грн, с 1 декабря – 1550 грн.

Важным вопросом является украинский экспорт и импорт в страны Европейского Союза. В 2015 г. выручка от экспорта отечественных товаров снизилась, в то время как физические объемы экспорта тех же товаров в некоторых случаях были даже больше, что говорит о снижении цены на единицу товара. Подобная ситуация может повториться с большой вероятностью в 2016 г.

Ограниченные возможности роста спроса, прежде всего, потребительского, на внутреннем рынке также влияют на развитие экономики. По мнению некоторых экспертов, российское продовольственное эмбарго может способствовать росту предложения отечественного продовольствия на внутреннем рынке [4]. Это, в свою очередь, может способствовать росту производства отечественной продукции, снижению цен на продовольствие и увеличению в Украине объемов потребления некоторых продовольственных товаров.

Внешнее финансирование является важным для роста украинской экономики. Украина в 2016 г. рассчитывает получить около 10 млрд долл. кредитов от международных финансовых организаций. В этот объем входят кредиты Международного валютного фонда, а также связанные с ним кредиты Всемирного банка и стран «Большой семерки». Ранее в Национальном банке Украины сообщили, что ожидают поступления в 2016 г. 8,87 млрд долл. внешнего финансирования. Украина рассчитывает на получение 4,58 млрд долл. от Международного валютного фонда, 1,55 млрд долл. – от Европейского Союза, 1 млрд долл. – от США, 0,21 млрд долл. – от Мирового банка и 1,53 млрд долл. – из других источников [5]. Министерство экономического развития и торговли Украины в 2016 г. планирует привлечь 5 млрд долл. прямых иностранных инвестиций для вхождения Украины в Топ-50 стран в рейтинге Doing Business, а уже в 2017 г. – в топ-20 стран.

Таким образом, проведенный анализ показал чрезвычайную сложность нынешней социально-экономической ситуации в Украине, что связано с:

- военным конфликтом на Донбассе;
- прекращением Россией соглашения о зоне свободной торговли;
- зависимостью украинской экономики от конъюнктуры мирового рынка;
- влиянием деловых ожиданий;
- влиянием параметров государственного бюджета;
- влиянием украинского экспорта / импорта в страны / из стран Европейского Союза.

В Украине есть все возможное для того, чтобы выйти на новый уровень развития экономики. Однако, без государственного вмешательства, без расходов на стимулирование приоритетных отраслей хозяйственной деятельности, без внешнего финансирования экономики страны этот процесс может затянуться надолго.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Зайцева И. С.

Литература: 1. Теняков И. М. Современный экономический рост: источники, факторы, качество : монография / И. М. Теняков. – М. : МГУ, 2015. – 176 с. 2. Двинских В. Н. Научный подход к проведению экономических реформ в Украине // Вестник НТУ «ХПИ». – 2012. – № 11. – С. 11–21. 3. Скаршевский В. Украинское экономическое чудо 2015-го и «чудеса» 2016-го [Электронный ресурс] / В. Скаршевский // Forbes. Украина. – Режим доступа : <http://forbes.net.ua/opinions/1413646-ukrainskoe-ekonomicheskoe-chudo-2015-go-i-chudes-a-2016>. 4. Кейнс Д. Общая теория занятости, процента и денег / Д. Кейнс. – М. : Прогресс, 1978. – 494 с. 5. Рязанов В. Т. Экономическая политика после кризиса: станет ли она снова кейнсианской? / В. Т. Рязанов // Экономика Украины. – 2014. – № 5 (622). – С. 4–27. 6. Україна в індикаторах сталого розвитку [Електронний ресурс] // Світовий центр даних. – Режим доступа : <http://wdc.org.ua/uk/services/ukraine-sd>. 7. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.minfin.gov.ua/>.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 333.762

Карасьов Б. О.

Магістрант 1 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано особливості ведення біржової діяльності, розглянуто сучасний стан її правового регулювання. Визначено причини неефективного функціонування біржової торгівлі та сучасні проблеми її правового регулювання в Україні. Запропоновано шляхи їх ефективного вирішення.

Ключові слова: біржа, фондова біржа, біржова діяльність, законодавство, правове регулювання, нормативна база.

Аннотация. Проанализированы особенности ведения биржевой деятельности, рассмотрено современное состояние ее правового регулирования. Определены причины неэффективного функционирования биржевой торговли и современные проблемы ее правового регулирования в Украине. Предложены пути их эффективного решения.

Ключевые слова: биржа, фондовая биржа, биржевая деятельность, законодательство, правовое регулирование, нормативная база.

Annotation. Analyzed the features of exchange activity, the present state of regulation. The reasons of inefficient functioning of exchange trading and modern problems of legal regulation in Ukraine. The ways of effective solution.

Keywords: exchange, stock exchange, stock exchange activities, legislation, regulation, regulatory framework.

Фондові біржі відіграють важливу роль в українській економіці та її інтеграції до світового економічного співтовариства. Їх розвиток неможливий без належного правового регулювання. Відтак дослідження проблем правового регулювання бірж нині є особливо актуальним. Законодавче регулювання біржової діяльності в Україні здійснює достатньо велика кількість законодавчих і нормативних актів, але в них чимало протиріч.

Дослідженням правового регулювання біржової діяльності займаються Бурмака М. О., Головка О. М., Кравченко Ю. Я., Сохацька О. М., Шелудько В. М. та ін. Але деякі питання законодавчої бази регулювання діяльності бірж залишаються досі невирішеними.

Метою написання статті є аналіз особливостей ведення біржової діяльності та виявлення проблем у функціонуванні фондових бірж в Україні.

Категорія «біржа» носить узагальнюючий характер і визначає в цілому вид діяльності, що є традиційно здійснюваним організаціями, які заведено називати біржами. Ця категорія є застосовуваною до всіх сегментів ринку, на яких здійснюється біржова діяльність (ринок цінних паперів, валютний ринок, так званий товарний ринок). Діяльність товарних бірж є регульованою Законом України «Про товарну біржу» [6]. Цим Законом встановлено, що біржовою угодою є зареєстрований біржовий договір (угода), що є укладеним учасниками біржової торгівлі щодо біржового товару в ході біржових торгів. Порядок укладання біржових угод є регламентованим як загальними, так і спеціальними нормами цивільного права, до яких належать норми локальних нормативних актів бірж (організаторів торгівлі).

Порядок діяльності біржі цінних паперів є регламентованим Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок» [7]. Цим Законом визначено два види діяльності, що є пов'язаними з організацією торгівлі: діяльність з організації торгівлі на ринку цінних паперів і діяльність фондової біржі. Останню розглядають як різновид діяльності організатора торгівлі, стосовно якої встановлено спеціальні додаткові вимоги. Законодавством України не передбачено спеціальні норми щодо форми договорів купівлі-продажу цінних паперів на біржі, оскільки вони є здійснюваними комерційними організаціями та громадянами-підприємцями на основі загальногромадянських норм. Крім цього, угоди з цінними паперами, що є укладеними на біржі, за юридичною конструкцією нічим не відрізняються від операцій, що є здійснюваними за її межами. Особливості біржових угод проявляються на всіх стадіях здійснення операцій: напрям оферти, акцепт оферти, процес укладення договору, реєстрація угоди (контракту, договору), виконання або припинення договору. Особлива процедура укладення біржових угод (угод на організованому ринку) є зумовленою порядком проведення біржових торгів (торгів на позабіржовому організованому ринку).

Для забезпечення використання зобов'язань за терміновими угодами, базовим активом яких є емісійні цінні папери та фондові (зведені) індекси бірж, створюють так звані гарантійні фонди, які формуються в клірингових організаціях. Гарантійний фонд формується у гривнях за рахунок грошових коштів членів секції та вповноваженої клірингової організації. Мінімальний розмір цього фонду та внесків учасників є встановлюваним рішенням керівника клірингової організації за погодженням із комітетом (радою секції) з термінового ринку відповідної біржі. Затверджуються досить суворі правила внесення учасників торгів у терміновій секції відповідної біржі внесків до гарантійного фонду. Неналежне виконання учасниками обов'язків щодо оплати свого внеску є приводом для санкцій до порушника (штраф або недопущення до торгів).

Характерною рисою сучасного біржового ринку є відсутність добре організованої інфраструктури, інфляція, криза неплатежів, слабка дисципліна постачань, а також вплив деяких інших факторів, що об'єктивно перешкоджають становленню українських бірж відповідно до загальноприйнятих світових стандартів. До цього слід додати недостатнє опрацювання правових норм, що регулюють відносини щодо здійснення операцій на ринку.

Такий стан справ, з одного боку, гальмує розвиток фінансового сектора і промисловості, а з іншого, підштовхує господарюючих суб'єктів домовлятися про укладення угод, минаючи біржу, що стала недостатньо привабливим місцем для потенційних продавців. У зв'язку із цим українські компанії використовують іноземні організовані ринки як для торгівлі своїми товарами, так і для управління ризиками. Наслідком цього процесу є відсутність відповідних ринків в Україні, а також відсутність належної інформації, робочих місць, а відтак надходження податків від діяльності організацій і фізичних осіб.

Доцільно говорити про те, що нині українське законодавство, що регулює біржову діяльність, не забезпечує потреби розвитку господарського обігу й суттєво поступається аналогічним законодавствам зарубіжних держав. Засоби забезпечення виконання зобов'язань, що є передбаченими Господарським кодексом України, не дозволяють оперативно вирішувати питання, пов'язані із порушенням зобов'язань.

Таким чином, сучасна нормативна база України щодо організованих ринків є вкрай недосконалою. Правова регламентація ключових питань має безліч протиріч, що сприяє виникненню ситуацій правової невизначеності на ринках, як позабіржових, так і біржових. В Україні біржовий ринок перебуває на стадії розвитку і має безліч проблем, що є пов'язаними як із законами, так із роботою ринку. Але, незважаючи на проблеми, український фондовий ринок є вельми перспективним. Немає проблем, які б неможливо було вирішити. Розв'язання більшості із них залежить передусім від держави, від забезпечення нею ефективного розвитку економіки країни та від діяльності учасників ринку.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Суц О. П.

Література: 1. Бурмака М. О. Фондовий ринок України : навч. посіб. / М. О. Бурмака, Д. С. Бутенко, А. Т. Головка [та ін.]. – Київ : Фенікс, 2007. – 640 с. 2. Головка А. М. Коментарі до Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» / А. М. Головка // Ринок цінних паперів України. – 2009. – № 1 (2). – С. 14–19. 3. Кравченко Ю. Я. Ринок цінних паперів : навч. посіб. / Ю. Я. Кравченко. – Київ : Дакор ; КНТ, 2009. – 663 с. 4. Сохацька О. М. Біржова справа : підручник / О. М. Сохацька. – Тернопіль : Карт-Бланш ; Київ : Кондор, 2008. – 632 с. 5. Шелудько В. М. Фінансовий ринок : навч. посіб. / В. М. Шелудько. – Київ : Знання-Прес, 2008. – 535 с. 6. Про товарну біржу [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1991 № 1956-XII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1956-12>. 7. Про цінні папери та фондовий ринок [Електронний ресурс] : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.

ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ

УДК 336.71-025.564

Кітченко М. Ю.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Визначено сутність поняття фінансової стійкості банку. Розглянуто алгоритм оцінювання фінансової стійкості банку за критеріями. Обґрунтовано необхідність оцінювання фінансової стійкості банку на сучасному етапі розвитку банківської системи України.

Ключові слова: банк, фінанси, банківська установа, фінансова стійкість банку, Національний банк України, критерії оцінювання, алгоритм оцінювання.

Аннотация. Определена сущность понятия финансовой устойчивости банка. Рассмотрен алгоритм оценки финансовой устойчивости банка по критериям. Обоснована необходимость оценки финансовой устойчивости банка на современном этапе развития банковской системы Украины.

Ключевые слова: банк, финансы, банковское учреждение, финансовая устойчивость банка, Национальный банк Украины, критерии оценки, алгоритм оценки.

Annotation. The essence of the concept of financial stability of the bank. The algorithm evaluating financial stability of the bank criteria. The necessity of evaluating the financial stability of the bank in the current development of the banking system of Ukraine.

Keywords: bank, finance, banking institution, financial stability of the bank, the National Bank of Ukraine, evaluation criteria, evaluation algorithm.

За сучасних умов актуальною є проблема втрати фінансової стійкості банків через кризу та нестабільність у країні. У зв'язку із цим виникає потреба в аналізі фінансового стану для визначення подальшої стратегії діяльності банку. Ціла низка фінансових установ нині залишаються в нестійкому фінансовому стані, їх надійність викликає сумніви в клієнтів. Саме зниження фінансової стійкості може призвести до зниження ефективності всієї банківської системи. Для нормального функціонування економіки країни необхідно забезпечити стабільність і стійкість банківського сектора, кожної банківської установи.

Дослідженням проблем фінансової стійкості банку займаються Шаталов А. Н., Волошина О. Б., Масленчиков Ю. С., Парасій-Вергуненко І. М., Крухмаль О. В., Герасимович А. М., Вітлінський В. В., Чмутова І. М. та ін. Незважаючи на наявність значних доробок, залишається низка проблем фінансової стійкості банку, які вимагають подальшого деталізованого дослідження.

Метою написання статті є аналіз поняття фінансової стійкості банку і розгляд методів її оцінювання.

Для визначення сутності поняття фінансової стійкості банку звернемося до тлумачень науковців (табл. 1).

Таблиця 1

Інтерпретація поняття «фінансова стійкість банку»

Автор	Визначення
1	2
Офіційне представництво Національного банку України [1]	Фінансова стійкість – стан банку, для якого характерними є збалансованість фінансових потоків, достатність коштів для підтримки своєї платоспроможності та ліквідності, а також рентабельної діяльності
Масленченков Ю. С. [2]	Фінансова стійкість – відповідність (невідповідність) діяльності банку основним плановим (нормативним) узагальнюючим показникам, що синтезують характеристики економічних складових стійкості: обсяг і структуру власних коштів, рівень доходів і прибутку, достатність капіталу, норму прибутку на власний капітал тощо
Кочетков В. М. [3]	Фінансова стійкість – спроможність банку як системи трансформування ресурсів банку (персоналу, фінансових ресурсів, активів, обладнання й інформаційних технологій) з максимальною ефективністю та мінімальним ризиком виконувати свої функції за ринкового середовища попри вплив ендегенних та екзогенних факторів
Фетисов Г. Г. [4]	Фінансова стійкість – це якісна характеристика, такий розвиток, за якого є реалізованою сутність банку та його призначення в економіці; це не разові позитивні зміни, не тимчасові успіхи у функціонуванні або тимчасова стабілізація, не успіхи окремих банків, а динамічний розвиток усіх елементів банківської системи

Закінчення табл. 1

1	2
Пантелєєв В. П., Халява С. П. [5]	Фінансова стійкість – своєрідне перевищення доходів над витратами
Парасій-Вергуненко І. М. [6]	Фінансова стійкість є головною умовою існування та активної діяльності банку. Вона формується під впливом об'єктивних та суб'єктивних факторів і оцінюється за допомогою як окремих показників, так і зведених комплексних показників, що лежать в основі рейтингових оцінок діяльності банків
Святко С. А., Міллер Р. І. [7]	Фінансова стійкість є складовою фінансової стабільності, її надійності, показниками якої є капітальна стійкість, ліквідність, прибутковість і ризик банку
Крухмаль О. В. [8]	Фінансова стійкість є якісною інтегральною характеристикою спроможності установи ефективно виконувати свої функції та забезпечувати цілеспрямований розвиток шляхом трансформації ресурсів і мінімізації ризиків, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища
Барановський О. І. [9]	Фінансова стійкість є спроможністю протистояти зовнішнім і внутрішнім впливам, зберігаючи стійку рівновагу і надійність протягом часу

Таким чином, фінансова стійкість є спроможністю банківської установи ефективно виконувати свої функції та забезпечувати цілеспрямований розвиток шляхом мінімізації ризиків, ураховуючи відповідність основним узагальнюючим показникам для динамічного розвитку всіх елементів банківської системи, щоб протистояти зовнішнім і внутрішнім впливам.

Нині немає однієї системи показників, що могла б охарактеризувати фінансову стійкість банку в загальному вигляді. Саме тому аналітики використовують різні методики, які часом суттєво відрізняються одна від одної. Вивчення публікацій і досліджень різних авторів щодо оцінювання стійкості банків показало, що попри багатоваріантність і багатофакторність наявних методик у них на перший план, як правило, виходить обов'язковий аналіз показників, що є пов'язаними із оцінюванням активів, достатності капіталу, ліквідності, ризиків, прибутковості, якості управління.

Алгоритм оцінювання фінансової стійкості банку за критеріями має такий вигляд.

1. Оцінювання критерію прибутковості банку (рис. 1). Цей критерій дозволяє визначити рівень прибутку, який створюють усі активи підприємства.

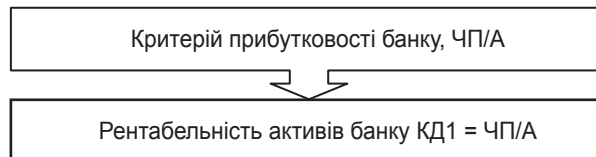

Рис. 1. Критерій прибутковості банку

2. Оцінювання критерію капітальної бази банку (рис. 2). Величина капіталу банку впливає на рівень надійності банківської установи. Цей критерій визначає, яка сума загальної вартості майна припадає на власні кошти і скільки чистого прибутку припадає на кошти, що є інвестованими в активи.

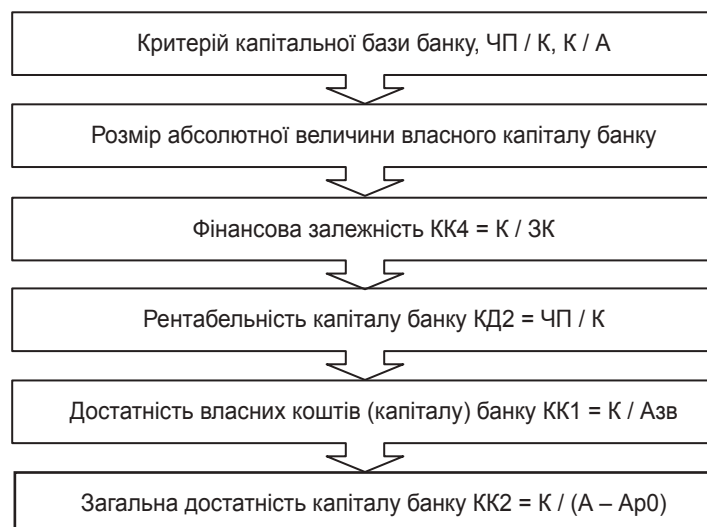

Рис. 2. Критерій капітальної бази банку

3. Оцінювання критерію ліквідності банку (рис. 3). Визначення ліквідності вказує на спроможність банківської установи забезпечити своєчасне й повне виконання всіх грошових зобов'язань. Цьому сприяє збалансованість термінів і сум погашення розміщених активів і термінів і сум виконання зобов'язань, а також термінів і сум інших джерел і напрямів використання коштів.

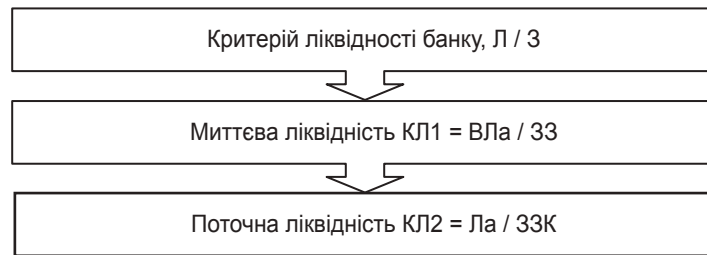

Рис. 3. Критерій ліквідності банку

4. Оцінювання критерію якості активів банку (рис. 4). Завдяки цьому критерію можна визначити якісний кредитний портфель як основну складову активів банку. Цей показник визначає, наскільки банківська установа в змозі подолати негативні зовнішні фактори та вплив фінансової кризи.

Рис. 4. Критерій якості активів банку

Позначення до показників алгоритмів: K – власні кошти (капітал) банку; $A_{зв}$ – активи банку, що є зваженими за рівнем ризику; A – сумарні активи банку; A_{p0} – активи банку, що мають нульовий рівень ризику; VLa – високоліквідні активи банку; $ЗК$ – залучені кошти; $ЗЗ$ – зобов'язання до запитання; $Ла$ – ліквідні активи банку; $ЗЗК$ – зобов'язання до запитання та зобов'язання банку перед кредиторами (вкладниками) терміном виконання в найближчі тридцять календарних днів; $ЧП$ – чистий прибуток банку; $Пбн$ – безнадійні позики; $ПЗ$ – позики, позикова та прирівняна до неї заборгованість; $РМВПф$ – фактично сформований резерв на можливі втрати за позиками; $Адох$ – активи, що приносять дохід.

Незважаючи на багатогранність поданих показників у критеріях оцінювання фінансової стійкості, не можна виділити найважливіший і той, що має найменший вплив.

Таким чином, обов'язковим для всіх методик, за допомогою яких є оцінюваною фінансова стійкість банків, є аналіз показників. Визначення найоптимальніших критеріїв оцінювання фінансової стійкості банку дозволяє найбільш повно відобразити стан банку та своєчасно впливати на стратегію його діяльності.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кузенко Т. Б.

Література: 1. Фінансова стійкість банку [Електронний ресурс] // Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123698. 2. Финансовый менеджмент в коммерческом банке : фундаментальный анализ / Ю. С. Масленченков. – М. : Перспектива, 1996. – 158 с. 3. Кочетков В. М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах : монографія / В. М. Кочетков. – Київ : Вид-во Європейського університету, 2003. – 300 с. 4. Фетисов Г. Г. Методологічні основи формування стійкості банківської системи / Г. Г. Фетисов // Фінанси та кредит. – 2009. – № 35(105). – С. 2–13. 5. Пантелеев О. Фінансова стійкість комерційного банку: проблеми регулювання / О. Пантелеев, С. Халява // Банківська справа. – 2010. – № 1. – С. 32–35. 6. Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності : навч.-метод. посіб. / І. М. Парасій-Вергуненко. – Київ : ХНЕУ, 2003. – 347 с. 7. Святко С. А. Аналіз і оцінка фінансової стійкості

банку як необхідна умова ефективного банківського менеджменту / С. А. Святко, Р. І. Міллер // Фінанси України. – 2001. – № 8. – С. 48–54. **8.** Крухмаль О. В. Оцінка фінансової стійкості банків: інформаційне і методичне забезпечення : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Крухмаль Олена Валентинівна. – Суми, 2007. – 20 с. **9.** Барановський О. І. Стійкість банківської системи України / О. І. Барановський // Фінанси України. – 2007. – № 9. – С. 75– 87.

РЕГРЕССИОННЫЙ АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА ПРИТОК ПРЯМЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В УКРАИНУ

УДК 330.43:330.322(477)

Клебановская А. С.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрено влияние различных факторов на приток прямых инвестиций в Украину, выявлены наиболее значимые факторы. Полученная модель проверена на статистическую значимость. Проведен анализ влияния факторов на результативный признак.

Ключевые слова: инвестиции, прямые инвестиции, факторы, экономические факторы, автокорреляция, статистическая значимость, результативный признак.

Анотація. Розглянуто вплив різних факторів на приплив прямих інвестицій в Україну, виявлено найбільш значущі фактори. Отриману модель перевірено на статистичну значущість. Проведено аналіз впливу факторів на результативну ознаку.

Ключові слова: інвестиції, прямі інвестиції, фактори, економічні фактори, автокореляція, статистична значущість, результативна ознака.

Annotation. The influence of various factors on the flow of direct investment in Ukraine, revealed the most significant factors. The resulting model is tested for statistical significance. The analysis of the influence of factors on a productive feature.

Keywords: investment, direct investment, factors, economic factors, autocorrelation, statistically significant, effective attribute.

Одним из наиболее важных факторов развития экономики являются инвестиции, то есть долгосрочные вложения капитала для создания нового или совершенствования и модернизации действующего производственного аппарата с целью получения прибыли [1]. Использование иностранных инвестиций является объективной необходимостью, обусловленной системой участия экономики страны в международном разделении труда, и переливом капитала в отрасли, свободные для предпринимательства. Одной из черт современной глобализации является усиление значения прямых иностранных инвестиций. Ведущая роль прямых иностранных инвестиций среди всех форм международных экономических отношений – один из признаков целостности мировой экономики. Наряду с перемещением товаров, между странами происходит перемещение факторов производства. Одним из наиболее важных является предпринимательский капитал [2].

Капитал в форме прямых иностранных инвестиций считается наиболее безопасной и полезной формой инвестиций в страну из-за рубежа. В первую очередь, это связано со стабильностью в долгосрочной перспективе,

а также низкой чувствительностью такой формы вложений к краткосрочным изменениям экономических условий на финансовых рынках.

Вопросы оптимизации привлечения прямых иностранных инвестиций изучают Гадуцкий А. П., Вышивана Б. М., Гохберг Ю. К., Рудченко О. Ю., Омелянчик Н. И., Федоренко В. Г., Румянцев С. И., Глущенко Г. И., Пономарев В. А. и др. Ученые-экономисты предлагают множество определений прямых иностранных инвестиций, отмечая, что они связаны с перемещением средств, опыта и технологий, а также всем, что связано с влиянием на деятельность компаний и менеджмент.

Целью написания статьи является определение с помощью эконометрического анализа факторов, влияющих на привлечение прямых инвестиций в Украину.

В настоящее время в экономике существует множество различных политических, экономических, социальных и правовых факторов, прямо или косвенно влияющих на приток иностранных инвестиций. Из всего множества выберем основные экономические факторы влияния на прямые иностранные инвестиции: затраты на инновационную деятельность, размер государственного долга, средняя заработная плата рабочего и ВВП на душу населения.

На основании анализа работ известных специалистов составим модель, где y – сумма прямых инвестиций, млн долл. США; фактор x_1 – затраты на инновационную деятельность, млн грн; x_2 – государственный долг страны, млн долл. США; x_3 – средняя заработная плата одного рабочего, грн; x_4 – ВВП страны на душу населения, грн. Входящие данные представлены в табл. 1 [5].

Таблица 1

Входящие данные для составления модели

Период	Прямые инвестиции, млн дол. США	Затраты на инновационную деятельность, млн грн	Государственный долг, млн долл. США	Средняя зарплата на 1 чел., грн	ВВП на душу населения, грн
	y	x_1	x_2	x_3	x_4
1	2	3	4	5	6
1-й кв. 2008	143928,482	6157,000	369300,009	889,100	21416,123
2-й кв. 2008	142911,161	6158,000	374981,523	890,100	21415,460
3-й кв. 2008	142619,315	6159,700	373935,825	891,100	21417,780
4-й кв. 2008	143929,369	6160,000	374969,295	892,100	21419,000
1-й кв. 2009	128170,424	11854,700	328161,191	1137,350	20559,345
2-й кв. 2009	147581,820	11894,200	328164,736	1139,780	20561,980
3-й кв. 2009	138702,635	11904,400	328100,880	1140,800	20563,780
4-й кв. 2009	138564,913	11994,200	328176,008	1141,850	20564,000
1-й кв. 2010	140892,358	7953,100	373514,337	1465,400	2423,568
2-й кв. 2010	130335,734	7839,900	373593,599	1464,210	24426,799
3-й кв. 2010	147788,335	7779,400	373508,050	1467,490	24427,890
4-й кв. 2010	156464,304	7569,900	373514,337	1468,400	24429,000
1-й кв. 2011	158205,706	8155,500	397234,252	1937,189	29511,612
2-й кв. 2011	164662,859	8035,800	397113,790	1966,290	29513,689
3-й кв. 2011	168509,892	8675,500	397264,929	1969,200	29515,345
4-й кв. 2011	168264,472	8045,500	397270,273	1970,450	29519,000
1-й кв. 2012	167372,607	15333,600	424270,585	2142,550	31945,790
2-й кв. 2012	178133,028	15543,300	424278,321	2147,480	31947,700
3-й кв. 2012	178122,330	14833,600	424290,709	2149,840	32001,780
4-й кв. 2012	179900,937	14883,500	424303,172	2150,650	32002,000
1-й кв. 2013	140577,036	12448,200	438298,593	2515,421	33447,000
2-й кв. 2013	140564,723	11510,600	438300,438	2519,112	33462,560
3-й кв. 2013	141901,481	11483,800	438300,438	2519,112	33462,560
4-й кв. 2013	143223,612	11480,600	438435,824	2528,350	33473,000
1-й кв. 2014	68253,817	9783,700	196681,598	2974,345	36889,553
2-й кв. 2014	67189,463	9562,600	196653,579	2977,121	36897,790
3-й кв. 2014	67282,875	9574,300	196700,957	2978,125	36901,112
4-й кв. 2014	67189,463	9757,400	196665,933	2997,050	36904,569
1-й кв. 2015	45821,253	7696,900	125349,796	3356,226	37093,865

Окончание табл. 1

1	2	3	4	5	6
2 -й кв. 2015	45678,757	7695,500	125352,710	3361,243	37096,861
3 -й кв. 2013	45350,435	7695,800	125771,864	3370,390	37103,654
4 -й кв. 2013	45809,170	76953,900	125354,380	3371,450	37104,000

Целесообразно разработать линейную многофакторную регрессионную модель. После регрессионного анализа, выполненного с помощью программы Statgraphics Centurion, и исключения статистически незначительной переменной x_4 разработанная модель множественной линейной регрессии имеет вид:

$$y = 19271,3 + 1,503 x_1 + 0,307 x_2 - 24,676 x_3$$

$$t_0 = 0,788; t_1 = 1,624; t_2 = 7,691; t_3 = -1,292.$$

Сравнив расчетное значение t -критерия Стьюдента для свободного члена с табличным $t(0,05; 28) = 2,050$, можно сделать вывод, что параметры модели не являются значимыми.

Свободный член a_0 ((19271,3) показывает, какой была бы сумма прямых инвестиций при нулевых значениях факторных признаков.

При анализе коэффициентов регрессии необходимо отметить, что при увеличении затрат на инновационную деятельность на 1 млн грн сумма прямых иностранных инвестиций увеличится на 1,503 млн долл. США, а при увеличении государственного долга страны на 1 млн долл. США сумма прямых иностранных инвестиций увеличится на 0,31 млн долл. США. Обратную связь демонстрирует переменная X_3 : при увеличении средней заработной платы одного человека на 1 грн сумма прямых инвестиций уменьшится на 24,68 млн долл. США. Полученная модель имеет коэффициент детерминации 92,487 %, что означает, что факторы X_1, X_2, X_3 на 92,487 % объясняют вариацию результативного признака y . Следовательно, включенные в модель факторы являются статистически значимыми.

Для анализа рейтинга факторов модели вычислим значения β -коэффициентов при помощи коэффициентов парной регрессии и запишем уравнение в стандартизованном виде:

$$\hat{t}_y = 0,1t_{x_1} + 10,67t_{x_2} + 0,46t_{x_3}.$$

Анализ β -коэффициентов показывает, что фактор X_3 – средняя заработная плата одного человека влияет на общую сумму прямых инвестиций больше, чем государственный долг и затраты на инновационную деятельность.

Проведем проверку данных на наличие мультиколлинеарности с помощью матрицы парных коэффициентов корреляции (табл. 2).

Таблица 2

Матрица парных коэффициентов корреляции R

	y	x_1	x_2	x_3	x_4
y	1,000	-0,105	0,220	0,726	-0,824
x_1	-0,105	1,000	-0,462	-0,185	0,104
x_2	0,220	-0,462	1,000	0,745	-0,628
x_3	0,726	-0,185	0,745	1,000	-0,982
x_4	-0,824	0,104	-0,658	-0,982	1,000

В данном случае наблюдается мультиколлинеарность между факторами x_2 и x_3 и между x_3 и x_4 . Коэффициент корреляции, который равен $r_{x_3, x_4} = -0,98$, свидетельствует о тесной связи между средней зарплатой одного рабочего и ВВП страны на душу населения.

Исследуем модель на наличие автокорреляции с помощью критерия Дарбина–Уотсона ($dW = 0,74205$). Поскольку $d_L = 1,18 > 0,74205$, можно говорить о том, что присутствует положительная автокорреляция. Проверим далее модель на значимость уравнения множественной регрессии. Поскольку $F_{расч.} = 96,04$ больше 4,6, то нулевая гипотеза отклоняется, построенная модель является статистически значимой. Следовательно, ее можно использовать для объяснения влияния факторов на результативную переменную и для прогнозирования.

Таким образом, это исследование поможет проследить динамику экономического развития страны, послужит ценной информацией для инвесторов, нацеленных на вложение капитала и ценных бумаг в развитие экономики Украины, а также будет полезно аналитикам и статистам для решения различного рода экономических проблем.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярец Л. М.

Литература: 1. Артемов Л. В. Инвестиции и инновации : словарь-справочник от А до Я / Л. В. Артемов. – М., 1998. – 208 с. 2. Сергеев И. В. Организация и финансирование инвестиций : учеб. пособие / И. В. Сергеев, И. И. Веретенникова. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 272 с. 3. Вишивана Б. М. Управління інвестиційною діяльністю в Україні / Б. М. Вишивана // Фінанси України. – 2004. – № 10. – С. 82–89. 4. Статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 5. Демченко И. О. Факторы привлечения иностранных инвестиций в Украину [Электронный ресурс] / И. О. Демченко, Е. Я. Костышина. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/21_NIEK_2007/Economics/24526.doc.htm. 6. Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели : учеб. пособие / Л. М. Малярец. – Харьков : ХНЭУ, 2013. – 154 с. 7. Малярец Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярец, П. М. Куліков, І. А. Лебедева [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с. 8. Егоршин О. О. Экономико-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Егоршин, Л. М. Малярец. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с.

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

УДК 332.025.13

Ковальова М. О.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто поняття казначейського контролю, його суб'єкти в Україні. Визначено заходи казначейського контролю для виконання функцій, покладених на Державну казначейську службу України. Проаналізовано результати діяльності Державної казначейської служби України за 1-й квартал 2016 р.

Ключові слова: контроль, бюджет, казначейський контроль, бюджетні установи, цільове використання коштів, Державна казначейська служба України.

Аннотация. Рассмотрено понятие казначейского контроля, его субъекты в Украине. Определены мероприятия казначейского контроля для выполнения функций, возложенных на Государственную казначейскую службу Украины. Проанализированы результаты деятельности Государственной казначейской службы Украины за 1-й квартал 2016 г.

Ключевые слова: контроль, бюджет, казначейский контроль, бюджетные учреждения, целевое использование средств, Государственная казначейская служба Украины.

Annotation. Examines the concept of Treasury control, its agents in Ukraine. Determined Treasury controls to carry out the functions entrusted to the State Treasury service of Ukraine. The results of activities of the State Treasury Service of Ukraine for the 1st quarter of 2016.

Keywords: monitoring, budget, treasury control, budget institutions, targeted use of funds, State Treasury service of Ukraine.

Казначейський контроль як окрема економічна категорія є системою економічних відносин щодо спостереження та перевірки виконання бюджетів усіх рівнів безпосередньо в процесі затвердження бюджетних призначень, розподілу й доведення бюджетних асигнувань, прийняття бюджетних і фінансових зобов'язань про отримання товарів і послуг і здійснення платежу з бюджетних рахунків задля зменшення кількості й обсягів порушень бюджетного законодавства [1].

Нині питання сутності та напрямів розвитку казначейського контролю досліджують Власюк Г., Сидоренко Т., Самохіна М., Сушко Н. та ін. Однак, деякі питання сучасного стану казначейського контролю в Україні залишаються недостатньо висвітленими та потребують подальшого деталізованого вивчення.

Метою написання статті є дослідження поняття казначейського контролю, а також ролі та значення проведення такого контролю в Україні.

Метою казначейського контролю є контроль за цільовим використанням бюджетних коштів. Розпорядниками й одержувачами таких коштів є бюджетні установи, які ст. 2 Бюджетного кодексу України [2] є визначуваними як органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету, і є неприбутковими. Бюджетним установам виділяють кошти згідно із державним бюджетом або рішеннями місцевих бюджетів для забезпечення власної діяльності або виконання бюджетних програм [3]. Саме казначейський контроль здійснює перевірку правомірності витрат і відповідності зобов'язань кошторисам розпорядників та одержувачів бюджетних коштів.

Суб'єктом казначейського контролю в Україні є Державне казначейство України, яке було створено 27 квітня 1995 р. Указом Президента України № 335 / 95 задля оперативного управління бюджетними коштами, контролю за їх цільовим направленням на першочергові соціально-економічні потреби [4]. Органи Державного казначейства України забезпечують казначейське обслуговування бюджетів, майже п'ятдесяти трьох тисяч розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, які здійснюють щорічно майже 70 млн платежів [5]. Слід сказати про важливість казначейського контролю в Україні як єдиного виду фінансового контролю, що є здійснюваним виключно на регулярній основі, на стадії попереднього контролю та на стадії платежу в процесі виконання державного і місцевих бюджетів.

У процесі казначейського контролю за здійсненням видатків розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів органи Державного казначейства України перевіряють підстави, правильність заповнення реквізитів платіжних доручень, призначення платежу, наявність залишків коштів на рахунках і невикористаних відкритих асигнувань, відповідність підписів і відбитка печатки зразкам, наявність зареєстрованих зобов'язань, відповідність змісту операції коду економічної класифікації та сутності платежу. У разі невиконання зазначених вимог органи Державного казначейства України письмово відмовляють у реєстрації зобов'язань, фінансових зобов'язань або в проведенні платежів і повертають документи на доопрацювання.

Значна кількість відмов є пов'язаною із відсутністю документів, що підтверджують факт прийняття зобов'язання або фінансового зобов'язання, відсутністю відповідного бюджетного зобов'язання в бухгалтерському обліку. Найтиповішими є відмови через відсутність зареєстрованих юридичних зобов'язань на виплату заробітної плати, договорів із постачальниками, актів виконаних робіт або накладної.

За даними офіційного порталу Державної казначейської служби України [6], у січні-березні 2016 р. розпорядниками й одержувачами коштів державного та місцевих бюджетів було усунено 3 256 порушень бюджетного законодавства на загальну суму 1 483,6 млн грн, у тому числі:

1) державний бюджет:

- у процесі прийняття або реєстрації зобов'язань, фінансових зобов'язань – 879 порушень на загальну суму 611,0 млн грн;

- у процесі прийняття до виконання платіжних доручень – 58 порушень на 34,4 млн грн;

2) місцеві бюджети:

- у процесі прийняття або реєстрації зобов'язань, фінансових зобов'язань – 2 222 порушення на загальну суму 831,0 млн грн;

- у процесі прийняття до виконання платіжних доручень – 97 порушень на загальну суму 7,2 млн грн.

Крім того, усунено 1171 порушень на суму 2 246,5 млн грн, зафіксованих органами Державної казначейської служби України в попередженнях про неналежне виконання бюджетного законодавства в процесі подання кошторисів та інших документів, що є застосовуваними в ході виконання державного та місцевих бюджетів, у разі недотримання порядку відкриття або закриття рахунків, подання фінансової й бюджетної звітності та в інших випадках порушення норм бюджетного законодавства.

Задля розподілу обов'язків і відповідальності в процесі обслуговування державного та місцевих бюджетів за видатками і регламентації відносин між органами Державного казначейства України та розпорядниками й одержувачами бюджетних коштів Державним казначейством України було розроблено та запроваджено низку нормативно-правових актів [7]. Так, контроль органами Державного казначейства України в ході реєстрації зобов'язань, фінансових зобов'язань та у процесі прийняття до виконання платіжних доручень є здійснюваним відповідно до вимог:

- порядку обліку зобов'язань розпорядників бюджетних коштів у органах Державного казначейства України, затвердженому Наказом Державного казначейства України від 09.08.2004 №136;
- порядку обслуговування державного бюджету за видатками й операціями з надання та повернення кредитів, що є наданими за рахунок коштів державного бюджету, затвердженого Наказом Державного казначейства України від 25.05.2004 №89;
- інших нормативно-правових актів.

При цьому відповідальність за прийняті зобов'язання, їх зміст, правильність оформлення й достовірність інформації, що є залученою до реєстрів, своєчасність реєстрації зобов'язань і фінансових зобов'язань несуть безпосередньо розпорядники бюджетних коштів.

Слід зазначити, що, крім контрольної, Державна казначейська служба України проводить також консультаційно-роз'яснювальну роботу, що попереджає виникнення порушень і дозволяє більш ефективно використовувати бюджетні кошти. Це передусім пояснення вимог, установлених нормативно-правовими актами, надсилання листів із вичерпними відповідями на письмові звернення установ, розміщення на офіційному веб-порталі Державного казначейства України інформаційних, роз'яснювальних і розпорядчих документів, публікація відповідей на запитання, що надходять на веб-портал.

Таким чином, казначейський контроль відіграє важливу роль у функціонуванні держави. Завдяки йому є здійснюваними регулярний контроль за цільовим використанням бюджетних коштів їх розпорядниками та одержувачами, обслуговування казначейських рахунків бюджетних установ, а також роз'яснювальна робота щодо законодавства України. Значення такого контролю важко переоцінити. Вагомим доказом того є результати його діяльності, а саме попередження, виявлення та контроль за усуненням виявлених порушень бюджетного законодавства, що сприяє ефективнішому розвитку економіки країни.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лядова Ю. О.

Література: 1. Дікань Л. В. Фінансово-господарський контроль : навч. посіб. / Л. В. Дікань. – Київ : Знання, 2010. – 395 с. 2. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. 3. Сидоренко Т. Казначейський контроль при здійсненні видатків розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів / Т. Сидоренко // Казна України. – 2009. – № 1. – С. 22–24. 4. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України [Електронний ресурс] : Закон України від 15.04.2015 № 215. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF>. 5. Самохіна М. Ефективність казначейського контролю / М. Самохіна // Казна України. – 2010. – № 1. – С. 22–24. 6. Державна казначейська служба України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної казначейської служби України. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/category/22813>. 7. Власюк Г. В. Впровадження системи внутрішнього фінансового контролю у бюджетних установах / Г. В. Власюк // Держава та регіони. Економіка та підприємництво. – 2008. – № 3. – С. 57–61.

ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА РІВЕНЬ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

УДК 33.021:336.14:336.22-026.48(477)

Коваленко А. В.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проведено теоретичний аналіз впливу основних факторів на рівень податкових надходжень до бюджету України. Розроблено багатофакторну регресійну модель, виявлено найбільш значущі фактори впливу на результативну ознаку. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: податок, надходження, податкові надходження, регресійна модель, багатофакторна регресійна модель, регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, результативна ознака, статистична значущість.

Аннотация. Проведен теоретический анализ влияния основных факторов на уровень налоговых поступлений в бюджет Украины. Разработана многофакторная регрессионная модель, выявлены наиболее значимые факторы влияния на результативный признак. Полученная модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: налог, поступления, налоговые поступления, регрессионная модель, многофакторная регрессионная модель, регрессионный анализ, коэффициент регрессии, результативный признак, статистическая значимость.

Annotation. Theoretical analysis of the influence of major factors on the level of tax revenues in the budget of Ukraine. Developed a multivariate regression model identified the most significant factors of influence on the effective basis. The model was validated for statistical significance.

Keywords: tax, income, tax revenues, regression model, multivariate regression model, regression analysis, regression coefficient, productive criteria, statistical significance.

Податкові надходження відіграють провідну роль у формуванні бюджету країни України. Останнім часом економісти говорять про неефективну та нерациональну податкову систему в Україні, що може призвести до зниження інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності країни на світовому рівні. Вивчення факторів впливу на рівень податкових надходжень дозволить регулювати результативність функціонування податкової системи, що й зумовлює актуальність вибраної теми.

Податки – це дуже складна фінансова категорія, що впливає на всі економічні явища та процеси. Це обов'язковий елемент економічної системи будь-якої держави незалежно від моделі економічного розвитку та політичних сил при владі. Відсутність податків паралізує фінансову систему держави в цілому, робить її недієздатною. Чинне податкове законодавство є одним із найважчих для сприйняття в правовій системі України. Значну кількість статей закону можна тлумачити неоднозначно, деякі законодавчі акти є недостатньо узгодженими й суперечливими.

Багато видатних вітчизняних вчених, серед яких Іванов Ю., Федоров В., Юрій С., Ковбасюк Ю., Школьник І., досліджують вплив економічних факторів на рівень податкових надходжень у країну. Однак, постійний прогрес у інформаційній сфері, що дозволяє все більш детально вивчати це питання, спричиняє необхідність подальших деталізованих досліджень.

Метою написання статті є аналіз факторів, що впливають на рівень податкових надходжень до бюджету України, визначення ступеня їх впливу за допомогою побудови багатофакторної регресійної моделі.

Дослідження проведемо із урахуванням таких показників: X_1 – валовий внутрішній продукт, млн грн, X_2 – вартість основних фондів, млн грн, X_3 – середньоблікова кількість штатних працівників, тис. осіб, X_4 – індекс споживчих цін, у відсотках. Наведені дані вибрано для аналізу у зв'язку із тим, що саме вони за результатами наукових досліджень [3] впливають на досліджуваний показник Y – розмір податкових надходжень до бюджету України. Вихідні дані подано в табл. 1 [1; 2].

Дослідити вплив цих факторів на рівень податкових надходжень доцільно за допомогою побудови багатофакторної лінійної моделі. Усі розрахунки отримано із застосуванням статистичного пакета Statgraphics Centurion.

Таблиця 1

Вихідні дані для аналізу факторів, що впливають на рівень податкових надходжень

Роки	Податкові надходження до бюджету, млн грн	ВВП, млн грн	Вартість основних фондів, млн грн	Середньооблікова кількість штатних працівників, тис. осіб	Індекс споживчих цін, %
	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
2000	40964,0	170070,0	828822,0	13678,0	125,8
2001	47243,0	204190,0	915477,0	12931,0	116,6
2002	50456,0	225810,0	964814,0	12235,0	122,3
2003	61456,0	267344,0	1026163,0	11711,0	112,3
2004	66299,0	345113,0	1141069,0	11316,0	110,3
2005	103077,0	441452,0	1276201,0	11388,0	99,4
2006	133671,0	544153,0	1568890,0	11433,0	108,2
2007	171245,0	720731,0	2047364,0	11413,0	111,6
2008	241170,0	948056,0	3149627,0	11390,0	106,1
2009	216816,0	913345,0	3903714,0	10653,0	112,3
2010	244959,0	1082569,0	6648861,0	10758,0	109,1
2011	332006,0	1302079,0	7396952,0	10556,0	104,6
2012	357292,0	1411238,0	9148017,0	10589,0	99,8
2013	339738,0	1454931,0	10401324,0	10164,0	100,5
2014	347888,0	1566728,0	13752117,0	10097,0	124,9
2015	453664,0	1979458,0	15756345,0	9876,0	143,3

Результати дослідження показали, що найбільш значущими факторами з усіх розглянутих є валовий внутрішній продукт, вартість основних фондів і середньооблікова кількість штатних працівників. Четверту змінну (індекс споживчих цін) відсіяно через те, що вона не має істотного впливу на досліджуваний показник Y та має найвище P -значення (0,062). У підсумку отримуємо лінійну трифакторну модель, що містить тільки значущі показники, чий P -значення є меншими за 0,05. Рівняння моделі має вигляд:

$$y = -121766 + 0,297 x_1 - 0,0046 x_2 + 13,659 x_3,$$

$$t_1 = 17,12, \quad t_2 = -2,46, \quad t_3 = 2,88.$$

Вільний член a (-121766) вказує на розмір податкових платежів до бюджету за нульового значення інших факторних ознак. Якщо проаналізувати наявні коефіцієнти регресії, то можна помітити, що за зростання ВВП на один млн грн рівень податкових надходжень до бюджету зростає на 0,297 млн грн. За зростання середньооблікової чисельності штатних працівників на 1 тис. осіб показник податкових надходжень до бюджету зростає на 13,659 млн грн. За зростання вартості основних фондів на один млн грн рівень податкових надходжень до бюджету зменшиться на 0,0046 млн грн. Можна стверджувати, що отримана модель є статистично значущою, адже значення $t_{розр.}$ перевищує табличне.

Розглянемо табличне значення t -критерію Стюдента. Оскільки воно становить $t(0,05,15) = 2,1315$, то можна говорити про значущість параметрів моделі. Це підтверджує і коефіцієнт детермінації розміром 99,716 %. Його значення свідчить про те, що фактори моделі на 99,716 % пояснюють варіацію результативної ознаки Y .

Перевіримо дані на наявність мультиколінеарності шляхом визначення коефіцієнтів парної кореляції (табл. 2).

Таблиця 2

Коефіцієнти парної кореляції

	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
Y	1				
X_1	0,9953	1			
X_2	0,9319	0,9551	1		
X_3	-0,8543	-0,8671	-0,7879	1	
X_4	0,0938	0,1465	0,3189	0,0950	1

У нашому випадку $r_{X_1Y} = 0,99$, $r_{X_2Y} = 0,93$, $r_{X_3Y} = 0,96$. Усі ці показники є достатньо високими, що свідчить про наявність мультиколінеарності між окремими факторами.

Наведемо значення β -коефіцієнтів, що є обчисленими за допомогою коефіцієнтів парної кореляції, щоб проаналізувати рейтинг факторів моделі:

$$t_y = 1,238t_{x1} - 0,26t_{x2} + 0,158t_{x3}.$$

Зважаючи на значення β -коефіцієнтів, можна зробити висновок, що найбільший вплив на кількість податкових надходжень до бюджету має змінна валового внутрішнього продукту, при цьому за зростання ВВП зростає і величина податкових надходжень. Також значний вплив має і середньооблікова кількість штатних працівників. За зростання кількості працюючих зростає і величина податкових надходжень до бюджету України. Найменше на величину податкових надходжень до бюджету впливає вартість основних фондів.

Перевіримо модель на наявність гетероскедастичності. Для цього проведемо тест рангової кореляції Спірмена. Оскільки значення коефіцієнта рангової кореляції (0,42) менше табличного (0,52), то приймаємо нульову гіпотезу про відсутність гетероскедастичності.

Для виявлення наявності автокореляції використовуємо критерій Дарбіна-Уотсона, що в побудованій моделі дорівнює 2,134. Табличні дані дорівнюють $dl = 0,77$ і $du = 1,78$. Зважаючи на це, критерій Дарбіна-Уотсона перебуває в зоні невизначеності, а відтак неможна однозначно говорити про наявність автокореляції.

Таким чином, було досліджено основні фактори, за допомогою яких надалі можна визначати величину податкових надходжень. Цю модель можуть використовувати спеціалісти, які займаються прогнозуванням рівня податкових надходжень, а також співробітники Міністерства фінансів України, адже забезпечення сталого зростання та стабільності податкових надходжень є позитивним і вкрай необхідним для економіки країни.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 2. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/>. 3. Юрій С. І. Фінанси : підручник / С. І. Юрій, В. М. Федоров. – Київ : Знання, 2012. – 687 с. 4. Малярець Л. М. Економіко-математические методы и модели : учеб. пособие / Л. М. Малярець. – Харьков : ХНЕУ, 2013. – 154 с. 5. Малярець Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярець, П. М. Куліков, І. А. Лебедева [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с. 6. Егоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Егоршин, Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с.

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА МІГРАЦІЮ НАСЕЛЕННЯ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

УДК 331.556 (477)

Кодацька І. М.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто вплив соціальних та економічних факторів на міграційні процеси населення Харківської області. Побудовано модель багатофакторної регресії. Визначено основні фактори впливу на чисельність населення Харківської області.

Ключові слова: населення, міграція, фактори впливу, регресійна модель, багатофакторна регресійна модель, регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, результативна ознака, статистична значущість.

Анотація. Рассмотрено влияние социальных и экономических факторов на миграционные процессы населения Харьковской области. Построена модель многофакторной регрессии. Определены основные факторы влияния на численность населения Харьковской области.

Ключевые слова: население, миграция, факторы влияния, регрессионная модель, многофакторная регрессионная модель, регрессионный анализ, коэффициент регрессии, результативный признак, статистическая значимость.

Annotation. The influence of social and economic factors on migration processes of the population in Kharkiv region. The model of multivariate regression. The basic factors of influence on the population of Kharkiv region.

Keywords: population, migration, influencing factors, regression model, multivariate regression model, regression analysis, regression coefficient, productive criteria, statistical significance.

Одним із важливих факторів, що зумовлюють зміну чисельності населення країни, його перерозподіл між окремими регіонами країни та її населеними пунктами, є міграції населення, тобто зміна постійного місця проживання. Ті особи, які переселяються за межі країни, є емігрантами, а ті, які переселяються в ту саму країну – іммігрантами. Різниця між їх чисельністю – це міграційне сальдо, що безпосередньо впливає на чисельність населення країни. Процеси перерозподілу населення мають різну інтенсивність, спрямованість, тривалість і залежать від багатьох причин. Виділяють такі причини міграції: соціально-економічні (у пошуках заробітків), екологічні (переселення із забрудненої території), політичні, сімейно-побутові (возз'єднання родини), релігійні й етнопонаціональні. За напрямом переміщення розрізняють зовнішню (за межі країни) та внутрішню міграцію (усередині країни). На сучасному етапі саме фактори соціально-економічного характеру в значній мірі зумовлюють трудову міграцію в Україні.

Значний внесок у дослідження міграції зробили Абалкін Л., Березк Р., Вітковська Р., Власюк О., Заставний Ф., Кривенко Л., Лібанова Е., Рибаківський Л. та ін.

Зміни чисельності населення в районах вибуття і прибуття зумовлено міграціями, вони істотно впливають на вікову структуру населення. Міграції можуть сприяти переходу людей з одних соціально-професійних груп до інших, зміні способу життя, а відтак і настанов, що є пов'язаними із шлюбністю, народжуваністю тощо. Усе це в цілому впливає на відтворення населення та на демографічну ситуацію.

Метою написання статті є дослідження впливу факторів на міграційний процес у Харківській області. Для його кількісного оцінювання побудуємо багатофакторну економетричну модель. Результативною ознакою Y виберемо кількість осіб, що мігрували з Харківської області, беручи при цьому до уваги міграцію, що відбувається як в межах країни, так і за кордон. Як факторні ознаки візьмемо X_1 – сукупні витрати за місяць на одне домогосподарство (сума грошових коштів, яку домогосподарство витрачає на придбання різноманітних товарів і послуг); X_2 – кількість осіб, що скоїли злочини; X_3 – кількість безробітних працездатного віку; X_4 – дохід на одну особу. Аналіз здійснюватимемо за даними Державної статистичної служби України за період 2005–2014 рр. (табл. 1) [1; 2; 3].

Обчислення здійснюватимемо за допомогою програми Microsoft Excel із використанням вбудованих функцій і надбудови «Пакет аналізу».

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Роки	Кількість мігрантів, тис. осіб	Сукупні витрати домогосподарства, тис. грн	Кількість осіб, що скоїли злочини, тис. осіб	Кількість безробітних, тис. осіб	Дохід на одну особу, тис. грн
2005	50,08	1,17	16,07	91,50	6,36
2006	49,17	1,37	14,41	85,40	7,82
2007	48,94	1,59	14,38	74,20	10,33
2008	46,04	2,54	14,27	73,60	14,07
2009	41,01	2,55	14,00	105,50	14,63
2010	42,26	2,89	14,98	97,90	18,45
2011	40,96	3,14	14,65	96,20	21,79
2012	41,18	3,33	12,12	93,00	24,87
2013	43,52	3,68	9,54	87,80	26,10
2014	35,88	4,01	9,35	103,50	26,27

За даними табл. 1 побудуємо графік, який відображає зміну кількості міграційного населення із часом (рис. 1).

Кількість населення, що мігрувало
з Харківської області, тис. осіб

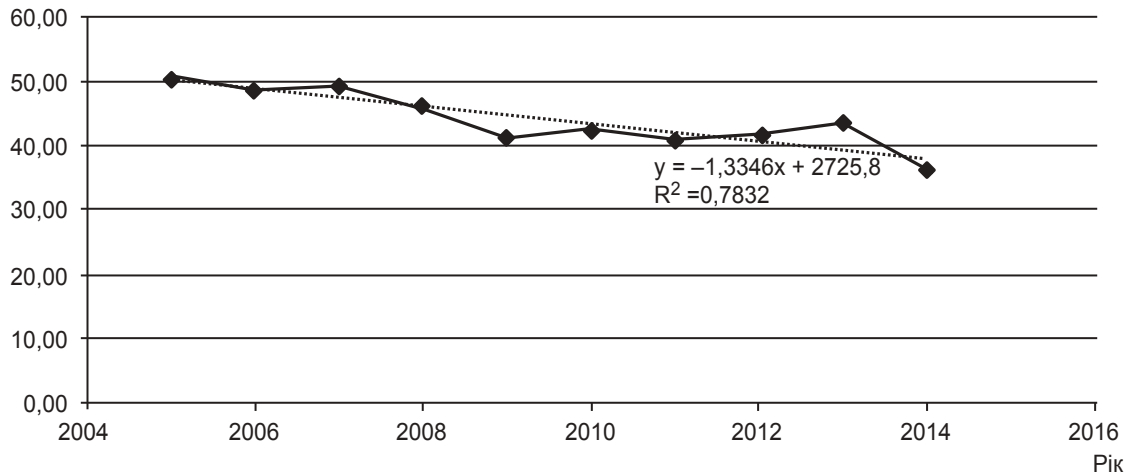

Рис. 1. Динаміка зміни кількості населення, що мігрувало з Харківської області

З рис. 1 бачимо, що із кожним роком кількість населення, яке мігрує з Харківської області, зменшується приблизно на 1,33 тис. осіб. Спробуємо дослідити причини цього явища. Для уточнення специфікації моделі визначимо коефіцієнти парної кореляції між усіма факторами, що розглядаються. Для цього застосуємо надбудову «Пакет аналізу» (табл. 2).

Таблиця 2

Парні коефіцієнти кореляції

	Y	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄
Y	1				
X ₁	-0,8985	1			
X ₂	0,6173	-0,7832	1		
X ₃	-0,7169	0,4566	-0,2258	1	
X ₄	-0,8486	0,9799	-0,7893	0,4218	1

За даними табл. 2 можемо зробити висновок, що залежність між внутрішнім фактором Y й усіма зовнішніми факторами є статистично значущою. Найбільш щільною вона є між факторами Y та X₁, а також Y та X₂. Також видно, що зв'язки фактора Y із факторами X₁, X₂ та X₃ є оберненими, про що свідчать від'ємні парні коефіцієнти кореляції. Дані табл. 2 свідчать про наявність мультиколінеарності між факторами X₁ та X₄.

Оскільки не всі зовнішні фактори є попарно незалежними, тобто порушується одна з вимог теореми Гаусса–Маркова, то оцінки параметрів моделі, що є отриманими за методом найменших квадратів, є неефективними. Для подолання цієї проблеми виключимо з моделі один із факторів – X₄, оскільки він має менш тісний зв'язок із результативною ознакою.

За допомогою функції ЛИНЕЙН() введемо таблицю статистичних даних стосовно параметрів економетричної моделі за трьома незалежними факторами (табл. 3).

Отже, ми отримали рівняння регресії:

$$\hat{y} = 70,41 - 3,74 \cdot x_1 - 0,19 \cdot x_2 - 0,16 \cdot x_3.$$

Для цієї моделі коефіцієнт детермінації за даними функції ЛИНЕЙН() дорівнює 0,9293, відповідно, 92,93 % мінливості внутрішнього фактора є зумовленим впливом факторів, які враховує ця модель.

Емпіричне значення критерію Фішера, що виводиться як статистичні дані щодо моделі за допомогою цієї функції, дорівнює 26,3. Оскільки воно перевищує критичне значення $F_{0,05}(3; 6) = 4,757$, то модель у цілому є значущою.

Таблиця 3

Результати застосування функції ЛИНЕЙН ()

$b_3 = -0,1553$	$b_2 = -0,1909$	$b_1 = -3,7451$	$b_0 = 70,4056$
$\sigma_{b_3} = 0,0525$	$\sigma_{b_2} = 0,3577$	0,9157	6,9454
$R^2 = 0,9293$	$\sigma_e = 1,4861$	# Н / Д	# Н / Д
$F = 26,3005$	$df_e = 6$	# Н / Д	# Н / Д
$SSR = 174,2445$	$SSE = 13,2503$	# Н / Д	# Н / Д

За допомогою критерію Стюдента перевіримо значущість кожного коефіцієнта регресії окремо. За даними, що виводяться за допомогою функції ЛИНЕЙН(), обчислимо емпіричні значення критерію Стюдента:

$$t_{b_1} = \frac{-3,7451}{0,9157} = 4,09; t_{b_2} = \frac{-0,1909}{0,3577} = 0,53; t_{b_3} = \frac{-0,1553}{0,0525} = 2,96.$$

Порівнюємо отримані емпіричні значення із критичним значенням критерію Стюдента, яке дорівнює $t_{0,05}(6) = 2,45$. Звідси випливає, що з надійністю 95 % значущими є коефіцієнти регресії b_1 та b_3 . Відтак на міграцію населення з Харківської області суттєво впливають розмір сукупних витрат домогосподарства – фактор X_1 і кількість безробітних працездатного віку – фактор X_3 . Вплив фактора X_2 – кількості осіб, які скоїли злочини, виявився несуттєвим.

Таким чином, проведені дослідження дозволяють простежити зміни кількісних показників міграції в Харківській області залежно від соціальних та економічних факторів. Згідно із отриманою економетричною моделлю, на рішення мігрувати суттєво впливають саме економічні фактори, передусім рівень безробіття, сукупні витрати домогосподарства та дохід на одну особу. Чим вищим є рівень безробіття та нижчим дохід на одну особу, тим більше людей працездатного віку, що мешкають у Харківській області, змушені шукати роботу в інших місцях країни або за її межами. Щодо рівня злочинності (соціальний фактор), то його вплив на міграційні процеси в Харківській області слід вважати статистично незначущим. Це можна пояснити відносно низьким рівнем злочинності в Харківській області. Слід зазначити, що такі тенденції притаманні саме Харківській області, і їх недоцільно розповсюджувати на інші регіони України.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Лебедева І. Л.

Література: 1. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 2. Україна в цифрах. 2014 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <https://ukrstat.org/uk>. 3. Чисельність населення [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Головного управління статистики у Харківській області. – Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/chyselnist-naselennia-shchomisiachna-informatsiia>. 4. Малярець Л. М. Економіко-математические методы и модели : учеб. пособие / Л. М. Малярець. – Харьков : ХНЭУ, 2013. – 154 с. 5. Малярець Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярець, П. М. Куліков, І. А. Лебедева [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с. 6. Єгоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Єгоршин, Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с.

ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА ДОХОДЫ НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ

УДК 303.723.039.3:330.564.2

Кожемякина А. Д.

Студент 2 курса
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проведен анализ зависимости доходов населения от размера среднемесячной заработной платы и расходов на товары. На основе проведенного анализа определены наиболее значимые факторы влияния на материальное состояние населения Украины.

Ключевые слова: население, доходы населения, среднемесячная заработная плата, регрессионная модель, многофакторная регрессионная модель, регрессионный анализ, коэффициент регрессии, результативный признак, статистическая значимость.

Анотація. Проведено аналіз залежності доходів населення від розміру середньомісячної заробітної плати та витрат на товари. На основі проведеного аналізу визначено найбільш значущі фактори впливу на матеріальний стан населення України.

Ключові слова: населення, доходи населення, середньомісячна заробітна плата, регресійна модель, багатфакторна регресійна модель, регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, результативна ознака, статистична значущість.

Annotation. The analysis of the relationship between population incomes, the average monthly wage and the cost of goods. Based on the analysis, the most important factors of influence on the material conditions of the population of Ukraine.

Keywords: population, household income, average monthly wage, regression model, multivariate regression model, regression analysis, regression coefficient, effective sign, statistical significance.

В современных экономических условиях доходы каждого человека и общества в целом состоят из ряда определенных источников. Наибольший удельный вес среди них имеет заработная плата. Зарплата является основным источником доходов для преимущественной части населения: в развитых странах наемные рабочие составляют 85–90 %. Как социально-экономическая категория заработная плата является основной составляющей денежных доходов работников и вместе с тем главным двигателем социально-экономического развития.

Исследованию особенностей формирования доходов населения большое внимание уделяют Брыч В., Абакумова Н., Подовалова Р., Юрий М., Фролова Т. и др.

Доходы населения зависят не только от заработной платы, но и от расходов на продовольственные товары и услуги, алкогольные напитки и табачные изделия, продукты питания и безалкогольные напитки.

Целью написания статьи является анализ связей между независимыми переменными (среднемесячной зарплатой и расходами на товары) и зависимой переменной (доходы населения). Предметом исследования являются доходы, среднемесячная заработная плата и расходы на товары. Объектом исследования являются связи между факторами влияния.

На любой экономический показатель чаще всего оказывает влияние не один, а несколько факторов. В этом случае используется многофакторный анализ. Множественная регрессия широко используется при решении проблем спроса, доходности акций, изучении функции издержек производства, макроэкономических расчетах. Многофакторный анализ является одним из наиболее распространенных методов в эконометрике [1].

Сокращение числа независимых переменных призвано уменьшить размерность модели не только с тем, чтобы удалить из нее все незначимые факторы, не несущие в себе какой-то полезной для анализа информации, и тем самым упростить модель, но и чтобы устранить избыточные признаки. Дублирование информации в составе избыточного признака не просто не улучшает качество модели, но порой и ухудшает его (как, например, в случае мультиколлинеарности).

Одним из возможных выходов из сложившейся ситуации могло бы стать построение модели на всех возможных комбинациях наборов входных признаков с последующим отбором того варианта, который обладал бы наилучшей описательной способностью результирующего признака Y и при этом содержал минимум независимых переменных [2].

В статье проведен анализ зависимости между доходами населения Украины и среднемесячной заработной платой, расходами на продовольственные товары и услуги, алкогольные напитки и табачные изделия, продукты питания и безалкогольные напитки за период 1999–2014 гг. Исходные данные представлены в табл. 1 [3].

Таблица 1

Исходные данные для построения эконометрической модели

№ п/п	Доходы населения, млн грн, y	Среднемесячная заработная плата, грн, x_1	Алкогольные напитки и табачные изделия, x_2	Алкогольные напитки и табачные изделия, x_3	Продукты питания и безалкогольные напитки, x_4
1999	61865,00	178,00	125,82	12,3682	273,21
2000	86833,00	230,00	142,36	16,239	346,43
2001	56991,00	311,00	177,85	16,996	373,90
2002	141618,00	376,00	204,73	17,1158	389,05
2003	162578,00	462,00	235,04	20,6304	431,76
2004	212033,00	590,00	291,83	25,298	519,50
2005	298275,00	806,00	388,49	35,6526	695,80
2006	363586,00	1041,00	500,65	37,5128	767,60
2007	470953,00	1351,00	619,92	44,772	885,12
2008	634493,00	18063,00	530,05	55,53	1081,16
2009	661915,00	1906,00	585,34	85,9	1156,57
2010	847949,00	2239,00	666,10	102,79	1328,95
2011	988983,00	2633,00	762,62	117,64	1497,03
2012	1149244,00	3026,00	874,42	127,18	1802,01
2013	1215457,00	3282,00	893,27	132,11	1913,52
2014	1531070,00	3480,00	917,40	136,29	1766,14

Эконометрическая линейная модель множественной регрессии имеет вид:

$$y = b_0 + b_1 \times x_1 + b_2 \times x_2 + b_3 \times x_3 + \dots + b_n \times x_n.$$

Для ее построения использована надстройка «Анализ данных» программной среды Microsoft Excel. Анализ матрицы парных коэффициентов корреляции (табл. 2) позволяет говорить, что фактор x_1 (среднемесячная заработная плата) наиболее тесно связан с фактором y (доходы населения). Поэтому именно эта переменная должна быть первой включена в модель.

Таблица 2

Матрица парных коэффициентов корреляции

	y	x_1	x_2	x_3	x_4
y	1				
x_1	0,992630678	1			
x_2	0,96235147	0,976553516	1		
x_3	0,978773619	0,986511492	0,953047	1	
x_4	0,9785688	0,994560298	0,979171	0,984495	1

Уравнение парной регрессии имеет вид:

$$y = -39696,5298 + 401,3571479 \times x_1, \\ R^2 = 0,984394409.$$

В процессе подключения факторов было установлено, что после фактора x_1 целесообразно присоединить в модель фактор x_4 (расходы на продукты питания и безалкогольные напитки). Уравнение регрессии имеет вид:

$$y = 112031,6 + 724,6073 \times x_1 - 662,88 \times x_2, \quad R^2 = 0,991284033. \\ (2,369) \quad (7,744) \quad (-3,473)$$

Все факторы, включенные в модель, являются статистически значимыми. Построенное уравнение тоже в целом является статистически значимым. Как показала проверка, остальные факторы подключать в модель нецелесообразно.

Проверка построенной модели на наличие автокорреляции с помощью критерия Дарбина–Уотсона показала отрицательную автокорреляцию остатков.

Таким образом, в экономике Украины приоритетной в настоящее время является социально ориентированная модель рыночной экономики, при которой главная цель – это повышение уровня жизни населения. Достижение поставленной задачи возможно, прежде всего, путем увеличения доходов населения. Доходы населения, как показал анализ, тесно связаны со среднемесячной заработной платой и расходами на продукты питания и безалкогольные напитки. Перспективой дальнейших исследований может стать целенаправленное изменение налогового законодательства, эффективное перераспределение бюджетных средств и внедрение новых источников формирования доходов населения.

Научный руководитель – канд. физ.-мат. наук, доцент Железнякова Э. Ю.

Литература: 1. Множественная регрессия. Требования, предъявляемые к факторам, включенным в модель [Электронный ресурс] // Эконометрика. – Режим доступа : <http://metr-ekon.ru/index.php?request=full&id=55>. 2. Методы отбора переменных в регрессионные модели [Электронный ресурс] // Технологии анализа данных. – Режим доступа : <https://basegroup.ru/community/articles/feature-selection>. 3. Статистична інформація [Электронный ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступа : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 4. Міністерство фінансів України [Электронный ресурс] // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступа : <http://www.minfin.gov.ua/>. 5. Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели : учеб. пособие / Л. М. Малярец. – Харьков : ХНЭУ, 2013. – 154 с. 6. Егоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Егоршин, Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с.

ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА ПРИБЫЛЬНОСТЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПАО КБ «ПРИВАТБАНК»

УДК 303.723.039.3

Колычева А. А.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проведен анализ влияния основных показателей деятельности банка на его прибыльность. Выявлена взаимосвязь между факторными признаками и прибыльностью банка. Разработана многофакторная регрессионная модель. Определены наиболее значимые факторы, влияющие на прибыльность. Полученная модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: банк, деятельность банка, прибыльность банка, эконометрический анализ, факторные признаки, модель, регрессионная модель, многофакторная регрессионная модель, регрессионный анализ, коэффициент регрессии, результативный признак, статистическая значимость.

Анотація. Проведено аналіз впливу основних показників діяльності банку на його прибутковість. Виявлено взаємозв'язок між факторними ознаками й прибутковістю банку. Розроблено багатофакторну регресійну модель. Визначено найбільш значущі фактори, що впливають на прибутковість. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: банк, діяльність банку, прибутковість банку, економітричний аналіз, факторні ознаки, модель, регресійна модель, багатофакторна регресійна модель, регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, результативна ознака, статистична значущість.

Annotation. The influence of the main indicators of the bank's activities on its profitability. The correlation between the factor characteristics and profitability of the bank. A multivariate regression model. Identify the most important factors affecting the profitability. The resulting model is tested for statistical significance.

Keywords: bank, bank activity, bank profitability, econometric analysis, factorial signs, model, regression model, multivariate regression model, regression analysis, regression coefficient, effective sign, statistical significance.

Прибыльность банка – это разница между валовыми доходами и расходами коммерческого банка. Это важнейший результат его деятельности, источник выплаты дивидендов акционерам банка, создания различных фондов, благотворительной деятельности, совместной деятельности банка с другими организациями [1].

Исследованием факторов влияния на прибыльность банков занимаются Ковалев В. В., Бланк И. А., Яцюк Н. А., Чернов В. И., Шамхалов Ф. Р. и др.

Прибыль является важнейшим показателем, характеризующим эффективность деятельности банка, чем обусловлена необходимость ее анализа, планирования, поиска путей повышения рентабельности деятельности.

Целью написания статьи является анализ основных финансовых показателей деятельности ПАО КБ «ПриватБанк» с помощью построенной эконометрической модели зависимости прибыли банка от основных факторов влияния, а также определение путей улучшения финансового состояния банка.

Основными факторами, влияющими на прибыльность банка, являются активы, депозиты физических лиц, кредиты и структура портфеля, а также собственный капитал. На базе этих факторов была составлена таблица значений показателей деятельности банка за период 2005–2015 гг. [1; 2].

Обозначим факторы таким образом: X_1 – собственный капитал; X_2 – активы; X_3 – депозиты физических лиц; X_4 – кредиты и структура портфеля, тыс. грн. Финансовый результат обозначим Y . Исходные данные представлены в табл. 1.

Таблица 1

Исходные данные для построения эконометрической модели

Год	X_1	X_2	X_3	X_4	Y
2005	2 307 466	21664367	9966027	16763230	472 042
2006	4 029 442	21479960	9923040	27532830	471 775
2007	5 861 338	56211410	15216387	46016660	1 534 160
2008	8 711 943	54565460	13450696	71653560	1 291 780
2009	10 440 977	22410020	10283745	30476470	521 650
2010	12 204 927	113437220	53953166	93189870	1 370 180
2011	17 010 200	108236700	49847562	104186700	1 216 830
2012	18 300 761	172428712	85864910	113725692	1 794 644
2013	20 311 621	214490857	106711629	142548092	1 873 392
2014	22 696 359	20458500	129376907	161338726	749 036
2015	27 487 223	19488627	9847697	177810481	216 121

Эконометрический анализ был проведен с помощью пакета «Анализ данных» в Microsoft Excel. Известно, что коэффициент множественной корреляции R равен 0,9255; R^2 – коэффициент детерминации равен 0,856. Коэффициент детерминации показывает долю вариации результативного признака под влиянием факторного признака. Получаем, что 85,6 % вариаций переменной Y обусловлены влиянием учтенных факторов. Остальные 14,4 % обусловлены неучтенными в модели факторами.

Исходя из того, что значение обоих коэффициентов достаточно высоко, можно сделать вывод о наличии тесной связи между результатом и факторными признаками. Расчетное значение критерия Фишера превысило табличное, что свидетельствует о статистической значимости всей модели. Значимыми, согласно анализу, являются факторы X_1 , X_2 и X_4 . Фактор X_3 следует исключить и проводить построение регрессионной модели без него.

После повторного анализа видим, что коэффициенты корреляции и детерминации увеличились и теперь составляют 0,94 и 0,88. Согласно критерию Фишера, модель является значимой.

Проверим значимость параметров уравнения по критерию Стьюдента. Поскольку полученные значения критерия Стьюдента выше табличных, можно сделать вывод, что параметры модели являются значимыми.

Полученное в результате анализа уравнение множественной регрессии имеет вид:

$$\hat{y} = 836407 + 0,075x_1 + 0,007x_2 + 0,08x_4,$$

$$t_1 = 1,82; \quad t_2 = 5,29; \quad t_4 = 1,35.$$

Свободный член (836407) указывает, какой была бы прибыль банка при нулевых значениях факторных признаков.

Далее необходимо провести проверку на наличие мультиколлинеарности. Для этого определим коэффициенты парной корреляции (табл. 2).

Таблица 2

Матрица парных коэффициентов корреляции

	Y	X_1	X_2	X_3
Y	1			
X_1	0,076249822	1		
X_2	0,862159814	0,305955	1	
X_3	0,489030291	0,585853	0,570077	1

Мультиколлинеарность отсутствует во всех случаях, кроме X_2Y . Для исследования наличия гетероскедастичности используем тест ранговой корреляции Спирмена. Расчетный коэффициент ранговой корреляции составляет $t_{расч.} = 1,6237$. Поскольку расчетный коэффициент больше табличного, нулевая гипотеза принимается, гетероскедастичность отсутствует.

Необходимо использовать критерий Дарбина-Уотсона, чтобы выявить факт наличия автокорреляции. Коэффициент в полученной модели равен 1,08, что меньше, чем 1,39. Это означает, что в модели присутствует положительная автокорреляция, поэтому модель не рекомендуется использовать для прогнозирования.

Разработанная эконометрическая модель позволила выявить факторы, влияющие на прибыль ПАО КБ «ПриватБанк». Однако, из-за наличия автокорреляции эту модель не рекомендуется использовать для прогнозирования.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярець Л. М.

Литература: 1. ПриватБанк – банк для тех, кто любит Украину! [Электронный ресурс] // Официальный сайт ПриватБанка. – Режим доступа : <https://privatbank.ua/ru/>. 2. Рейтинг банков Украины [Электронный ресурс] // Фориншурер. – Режим доступа : <http://forinsurer.com/ratings/banks/>. 3. Грязнова А. Г. Финансово-кредитный энциклопедический словарь / Под общ. ред. А. Г. Грязновой. – М. : Финансы и статистика, 2002. 4. Юрій С. І. Фінанси : підручник / С. І. Юрій, В. М. Федоров. – Київ : Знання, 2012. – 687 с. 5. Малярець Л. М. Економіко-математическі методи і моделі : учеб. посібник / Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2013. – 154 с. 6. Малярець Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярець, П. М. Куліков, І. А. Лебедєва [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с. 7. Єгоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Єгоршин, Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с.

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

УДК 336.71

Кондренко А. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Визначено економічну сутність депозитної політики як складової формування ресурсної бази банків України. Проаналізовано значення депозитної політики в діяльності банку. Досліджено роль і принципи формування депозитної політики банку.

Ключові слова: банк, банківська установа, вклади, тенденції, депозит, депозитна політика, ресурсна база.

Аннотация. Определена экономическая сущность депозитной политики как составляющей формирования ресурсной базы банков Украины. Проанализировано значение депозитной политики в деятельности банка. Исследованы роль и принципы формирования депозитной политики банка.

Ключевые слова: банк, банковское учреждение, вклады, тенденции, депозит, депозитная политика, ресурсная база.

Annotation. The economic essence of the deposit policy as part of the formation of the resource base of banks in Ukraine. Value analysis deposit policy of the bank. The role and principles of bank deposit policy.

Keywords: bank, banking institution, contributions, trend, deposit, deposit policy, resource base.

Необхідною умовою ефективного функціонування банківської системи є виконання її основної функції, а саме забезпечення розподілу фінансових ресурсів шляхом акумулювання грошових нагромаджень, доходів і збережень юридичних і фізичних осіб. Банки перетворюють їх на позичковий капітал, тобто на грошовий капітал, який переважно надається в позику власникам на умовах повернення за оплату у вигляді процентів. За таких умов депозитна політика має бути взаємопов'язаною із кредитною політикою і забезпечувати її реалізацію [1]. Саме такий підхід нині може забезпечувати ліквідність, фінансову стійкість і одночасно прибутковість банку. Основним і найбільш стабільним джерелом формування ресурсної бази банку є депозитні операції. У банківській сфері проблема формування оптимальних за обсягами і термінами депозитних ресурсів стоїть на першому місці. Донині питанню формування депозитної політики не приділялося належної уваги, адже попит на банківські послуги значно перевищував пропозицію. Розвиток банківської системи спричинив загострення конкуренції між банками за ресурси й ефективні напрями їх розміщення. Зменшилися міжбанківські кредити й операції на валютному ринку, що зробило формування депозитної політики банку в плані оптимізації структури залучених коштів і зниження процентних витрат за ними питанням номер один.

Питання, що є пов'язаними із дослідженням теоретичних основ депозитної політики банку, практики її реалізації та шляхів удосконалення, вивчають Лагутін В., Мороз А., Савлук М., Котовська Р., Ричаківська В., Лаврушин О., Мельникова І., Панова Г. та ін. Проте істотне зростання ролі депозитної політики зумовлює необхідність подальших комплексних досліджень, особливо вивчення механізму взаємозв'язку кредитних операцій із ресурсною базою банків.

Метою написання статті є визначення місця депозитної діяльності в сукупності операцій банку та розкриття основних тенденцій трансформації депозитної політики банків за сучасних умов.

Забезпечення банківської діяльності необхідними обсягами депозитних коштів є одним із пріоритетних завдань, що визначають стратегічні напрями розвитку банку. Успішний розвиток та ефективне функціонування банку є неможливими без детально опрацьованої та економічно обґрунтованої депозитної політики, що враховує особливості діяльності банку та вибрані пріоритети.

Зміст депозитної політики проявляється в забезпеченні стабільності й стійкості банківської установи, її рентабельності, ліквідності та надійності, а також відповідності її діяльності потребам клієнтів [4].

Депозитна політика є комплексом заходів банку щодо формування портфеля депозитних ресурсів, різноманітних форм і методів здійснення цих заходів, визначення конкурентних позицій у певному сегменті ринку, забезпечення стійкості та надійності ресурсної бази [1]. Для ефективного проведення депозитної політики необхідною є чітка послідовність дій з приводу її розробки та функціонування.

Специфічність депозитних операцій полягає у визначальній ролі клієнта банку, який самостійно приймає рішення щодо виду та величини депозитного вкладу. Тобто саме клієнт вирішує, яку частку своїх доходів він

може спрямувати на заощадження. Виходячи з цього, заходи впливу на поведінку потенційних вкладників за умов конкурентної боротьби за клієнта мають посідати вагоме місце в процесі розробки та реалізації депозитної політики банку.

Зазначимо, що депозитні операції банків класифікують за різними ознаками, при цьому будь-який банк формує власну структуру депозитів, яка є для нього найбільш прийнятною. З огляду на це аналіз структури залучених клієнтських коштів банку за умов конкуренції за грошові ресурси має першочергове значення для управління банком. Якість залучених ресурсів виявляється насамперед у їх стабільності [2]. Чим більшою є частка стабільних ресурсів, тим, природно, вищою є ліквідність. Структура залучених клієнтських коштів не тільки відображає ступінь стійкості ресурсної бази банку, але й дозволяє прогнозувати потребу в ліквідних коштах для погашення зобов'язань за депозитами, отриманими кредитами. Клієнтські кошти, на обсяг яких припадає основна частина залучених ресурсів, є базисом для підтримки надійності банку [4].

Депозитна політика виконує дуже важливу функцію – функцію оптимізації депозитного процесу. Саме завдяки реалізації цієї функції відбувається створення умов для досягнення основної мети функціонування банку. Тому депозитна політика банківської установи часто характеризується дослідниками як стратегія й тактика банку в процесі здійснення ним діяльності щодо залучення ресурсів на зворотній основі, а також у процесі організації й управління депозитним процесом [6].

Банку важливо розробляти депозитну політику насамперед тому, що це надає можливості раціонально організовувати взаємини між банком і його клієнтами щодо зворотного руху коштів. У процесі розробки депозитної політики банку необхідно враховувати рівень розвитку суспільства, банківської системи держави й конкретного банку. Крім того, депозитне залучення коштів залежить в основному від ініціативи потенційних вкладників, а не від банку, якому часто буває важко, а то й неможливо здійснити оперативне залучення коштів у вклади.

Зростання стабільності депозитів знижує потребу банку в ліквідних активах. Однак зростання частки термінових депозитів спричиняє зростання процентних витрат, з іншого боку, висока питома вага депозитів до вимоги сприяє підвищенню рентабельності, але спричиняє зниження рівня ліквідності балансу банку.

В основі формування депозитної політики лежать як загальні, так і специфічні принципи (табл. 1) [5].

Таблиця 1

Принципи формування депозитної політики банку

Принципи	Характеристика принципу
Принцип наукової обґрунтованості	Є базованим на новітніх досягненнях науки та передового досвіду, дії економічних законів у межах конкретного банку з використанням науково обґрунтованих методик
Принцип цілісності системи	Депозитна політика є підсистемою політики банку в цілому. Вона є первинною стосовно політики у сфері активних операцій
Принцип комплексного підходу	Розробка теоретичних основ, пріоритетних напрямів депозитної політики й оцінювання підсумку доходності від розміщення депозитів із точки зору стратегії розвитку банку
Принцип оптимальності й ефективності	Розробка ефективних і оптимальних для цього етапу розвитку банку тактичних напрямів і методів. Визначає цілі й обсяги залучених банківських ресурсів та ефективну їх реалізацію
Принцип єдності елементів	Усі елементи депозитної політики розглядають не ізольовано, а в тісному взаємозв'язку та взаємозалежності
Принцип забезпечення оптимального рівня витрат	Характеризує цінову політику банку, уміння керівництва адекватно реагувати на зміни ринкових цін на депозити для регулювання прибутковості та зниження очікуваних витрат. Відсоткові ставки є орієнтованими на ринкову кон'юнктуру
Принцип безпеки операцій банку	Характеризує систему захисту економічних інтересів клієнтів щодо збереження банківської таємниці за їх рахунками, а також підтримання оперативної ліквідності банку
Принцип забезпечення надійності	Від надійності банку залежить рівень ризику клієнта щодо повернення депозиту та сплати відсотків. Якість і кількість залучених коштів відображає стабільність і надійність банку

Депозитна політика банку є складовою банківського менеджменту щодо реалізації конкурентних позицій на ринку депозитних послуг. Кожний банк намагається реалізувати свої інтереси за умови врахування впливу депозитної політики Національного банку України та базуючись на конкретних умовах функціонування депозитного ринку. До механізму формування депозитної політики належать кілька етапів, що є спрямованими на виконання мети і завдань, які стоять перед банком. Кожний з етапів є безпосередньо пов'язаним з іншими й обов'язковим для формування оптимальної депозитної політики та правильної організації депозитного процесу. У розробці механізму депозитної політики банку беруть участь різні структурні підрозділи: відділи маркетингу, менеджменту, обліково-операційний відділ і депозитний відділ, робота яких є орієнтованою на залучення коштів на умовах повернення, терміновості, платності (якщо це передбачено договором), публічності (відносно умов залучення коштів).

Нині обсяг готівки на руках у населення залишається значним, тому відкриття депозитних вкладів є першим етапом співпраці банку та клієнта. Установлення таких взаємовідносин дозволяє зацікавити клієнта в отриманні

подальших послуг банку і сформувавши механізм різнопланової співпраці у форматі «клієнт-банк», для якого характерним є високий ступінь довіри, мінімізація ризику та зацікавленість сторін у ефективній діяльності кожного суб'єкта.

Створення раціональної системи депозитних рахунків і можливості акумулювання залучених коштів є об'єктивно обмежуваними та визначуваними зовнішніми факторами: рівнем економічної активності, рівнем розвитку регіону, можливістю альтернативних вкладів, інфляційними очікуваннями тощо. Розвиток новітніх банківських технологій дозволить повніше задовольнити потреби клієнтів у різноманітних послугах, поліпшити якість обслуговування, підвищити зацікавленість фізичних осіб у розміщенні своїх коштів на депозитних рахунках у банках.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Тисячна Ю. С.

Література: 1. Бюлетень Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=120403>. 2. Лаврушин О. И. Банковское дело : учебник / Под ред. О. И. Лаврушина. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 672 с. 3. Мороз А. М. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна [та ін.] ; за ред. А. М. Мороза. – Київ : КНЕУ, 2002. – 476 с. 4. Коцовська Р. Операції комерційних банків / Р. Коцовська, В. Ричаківська, Г. Табачук, Я. Грудзевич, М. Вознюк. – Київ : Алеута ; Львів : ЛБІ НБУ, 2003. – 500 с. 5. Петрук О. М. Банківська справа : навч. посіб. / За ред. Ф. Ф. Бутинця. – Київ : Кондор, 2007. – 461 с. 6. Шамова І. В. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн : навч. посіб. / І. В. Шамова. – Київ : КНЕУ, 2001. – 195 с. 7. Мазур Т. Діяльність фонду гарантування банківських вкладів: зарубіжний досвід і пропозиції для України / Т. Мазур // Підприємство, господарство і право. – 2007. – № 2 (134). – С. 95–98. 8. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fg.gov.ua/legislation>.

ПОНЯТТЯ Й ОЗНАКИ БІРЖОВИХ ДОГОВОРІВ

УДК 339.172(477)

Копитько В. І.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано наукові підходи до визначення понять «біржа», «біржова операція», «біржова угода», «біржовий контракт» і «біржовий договір». Досліджено ознаки біржових договорів.

Ключові слова: законодавство, біржа, біржова торгівля, біржовий договір, біржова угода, біржова операція, біржовий контракт.

Аннотация. Проанализированы научные подходы к определению понятий «биржа», «биржевая операция», «биржевая сделка», «биржевой контракт» и «биржевой договор». Исследованы признаки биржевых договоров.

Ключевые слова: законодательство, биржа, биржевая торговля, биржевой договор, биржевая сделка, биржевая операция, биржевой контракт.

Annotation. Analyzed scientific approaches to the definition of «exchange», «exchange transaction», «exchange agreement» and «exchange contract». Studied signs exchange agreements.

Keywords: law, stock exchange, stock trading, exchange agreement, stock exchange transaction, exchange contract.

У процесі біржової діяльності всі зацікавлені учасники мають за мету укласти біржовий договір, який стане відповідним результатом. Відтак поняття біржового договору потребує детального дослідження, оскільки в чинному законодавстві немає єдиного чіткого визначення поняття. Крім того, поняття «біржовий договір» не лише на практиці, але й в чинному законодавстві України часто замінюють поняттями «біржова операція», «біржова угода», «біржовий контракт».

Поняття й ознаки біржових договорів вивчають Беляневич О. А., Губський Б. В., Жук Л. А., Белік Ю. В., Іванова В. В., Щербина В. С. та ін.

Метою написання статті є визначення поняття «біржовий договір» та виявлення основних ознак біржового договору.

Ще на початку минулого століття Штиллих О. визначив біржову операцію як угоду, яку укладають у біржовому приміщенні, у біржовий час, із міновими цінностями, допущеними до обігу й котирування на цій біржі, що підлягають виконанню не в біржовому приміщенні, а в іншому місці й в інший час. На думку професора Щербини В. С., діяльність за висновком біржових угод є біржовою операцією, а відтак ці поняття не збігаються [1]. Тобто вчений розглядає біржову угоду як певний щабель біржової операції. Підтримує цю позицію й відомий дослідник біржової діяльності Губський Б. В. Він вважає біржовою операцією сукупність дій учасників біржової торгівлі й персоналу біржі зі здійснення й реалізації біржових угод. Учений наголошує, що для розуміння механізму функціонування біржової торгівлі важливо знати сутність і види як біржових угод – двосторонніх договорів про виконання зобов'язань, так і біржових операцій – окремих дій серед подібних, спрямованих на здійснення угоди [2].

У загальному розумінні біржовим називають контракт, у якому кількість, якість, базис постачання та терміни виконання є стандартними, тобто в яких є положення щодо прав і обов'язків стосовно митного оформлення експорту продукції, які не суперечать укладеному біржовим посередником. А біржовими угодами називають торговельні угоди, які є офіційно укладеними між членами біржі або брокерами під час біржових зборів у приміщенні біржі, або ж договір (укладення договору) про виконання певних зобов'язань. Роль біржі в такому разі полягає лише в організації біржової торгівлі. Вона не бере участі в біржовій торгівлі як активна сторона угоди, а лише виконує функцію забезпечення, сприяння укладенню біржових угод, що власне й визначає природу функціонування біржі [3].

Такої ж думки дотримується Шенеленкова Н. Б. Вона пропонує вважати біржовою угоду про взаємну передачу прав й обов'язків стосовно біржових цінностей, що є здійсненою учасниками біржової торгівлі в процесі проведення біржових торгів на біржі або іншим чинним на біржі засобом, у порядку, установленому біржовим законодавством і внутрішніми документами біржі [3]. У свою чергу, Чуркін А. зазначає, що біржовою є угода, що є укладеною учасниками торгів протягом біржової сесії й зареєстрованою біржею з дотриманням установлених вимог стосовно біржових цінностей, допущених до обігу на біржі відповідно до чинного законодавства й внутрішніх правил біржової торгівлі.

Законом України «Про товарну біржу» п. 1 ст. 1 визначено, що товарна біржа має за мету надання послуг в укладанні біржових угод, а відповідно до п. 1 ст. 15 біржовою операцією визнано угоду, що відповідає сукупності зазначених нижче умов:

- є купівлею-продажем, постачанням та обміном товарів, допущених до обігу на товарній біржі;
- учасниками є члени біржі;
- є поданою до реєстрації та зареєстрованою на біржі не пізніше наступного за здійсненням угоди дня [4].

У п. 4 ст. 281 Господарського кодексу України визначено, що біржові операції дозволено здійснювати тільки членам біржі або брокерам – громадянам, зареєстрованим на біржі відповідно до її статуту для виконання доручень членів біржі, яких вони представляють, щодо здійснення біржових операцій [5]. Відтак до актів біржового законодавства слід внести чіткість щодо визначення понять, адже це породжує відмінності в тлумаченні цих категорій.

Слід зазначити, що у вчених-правників немає єдиної позиції стосовно визначення поняття біржового договору. Кожний вчений розглядає поняття біржового договору залежно від того, прихильником якої концепції він є, господарсько-правової чи цивільно-правової, що також породжує велику кількість дискусійних питань. На нашу думку, біржовим договором є угода, укладена учасниками біржової торгівлі, від свого імені або за дорученням третіх осіб, про взаємну передачу прав і обов'язків стосовно біржових цінностей, допущених до обігу на біржі, у процесі проведення біржових торгів, зареєстрована біржею відповідно до законодавства.

Біржовий договір має:

- бути укладений відносно товару, допущеного до обороту на кожній окремій товарній біржі;
- укладатися під час біржових торгів, у спеціально відведеному місці (торговельний зал біржі), у попередньо визначений час (біржова сесія). Проте місце укладення договору може і не бути обов'язковою ознакою біржового

договору, оскільки час і місце здійснення угоди є цілком охоплюваними змістом біржового порядку укладення угод, передбаченого правилами біржової торгівлі на конкретній біржі;

- укладатися тільки особою, що є членом товарної біржі, або сертифікованими біржовими брокерами;
- підлягати реєстрації товарною біржею в порядку, установленому законодавством і внутрішніми документами біржі, із урахуванням нормативно-правових актів, якими регулюється діяльність біржі;
- передбачати перехід права власності на певний біржовий товар.

Сукупність цих ознак дозволяє відрізнити біржові договори від договорів купівлі-продажу й постачання, що є укладеними поза товарною біржею, та від біржових контрактів, біржових угод, біржових операцій. Саме тому більш правильним із точки зору юридичної термінології є використання терміна «біржовий договір», а вживання цих термінів як синонімів є недоречним.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Суц О. П.

Література: 1. Щербина В. С. Господарське право : підручник / В. С. Щербина. – Київ : Юрінком Інтер, 2001. – 656 с. 2. Губський Б. В. Біржові технології ринку / Б. В. Губський. – Київ : Нора-принт, 1997. – 296 с. 3. Поняття й ознаки біржових угод [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://studopedia.com.ua/1_203968_ponyattya-y-oznaki-birzhovih-ugod.html. 4. Про товарну біржу [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1991 № 1956-ХІІ. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1956-12>. 5. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 16.01.2003 № 436-ІV. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. 6. Шершеневич Г. Ф. Курс торгового права / Г. Ф. Шершеневич. – СПб. : Бр. Башмаковы, 1908. – 631 с.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ФОНДОВОГО РЫНКА В УКРАИНЕ

УДК 336.76(477)

Корниенко Д. С.

Студент 1 курса
факультета консалтинга и международного бизнеса ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проведен анализ современного фондового рынка Украины. Определены основные составляющие рынка ценных бумаг. Выявлены проблемы функционирования фондового рынка, предложены пути их эффективного решения.

Ключевые слова: рынок, биржа, ценные бумаги, фондовый рынок, первичный рынок, вторичный рынок, фондовая биржа, рынок ценных бумаг, диверсификация, деривативы.

Анотація. Проведено аналіз сучасного фондового ринку України. Визначено основні складові ринку цінних паперів. Виявлено проблеми функціонування фондового ринку, запропоновано шляхи їх ефективного вирішення.

Ключові слова: ринок, біржа, цінні папери, фондовий ринок, первинний ринок, вторинний ринок, фондова біржа, ринок цінних паперів, диверсифікація, деривативи.

Annotation. The analysis of the modern Ukrainian stock market. The main components of the securities market. The problems of the stock market, the ways of their effective solutions.

Keywords: market, stock exchange, securities, stock market, primary market, secondary market, diversification, derivatives.

Состояние национального фондового рынка крайне важно для развития экономики государства. От его эффективной работы зависит, имеет ли страна потенциал роста, или же ее промышленное развитие останется на прежнем уровне.

Целью написания статьи является исследование современного фондового рынка Украины, выявление основных проблем, а также поиск эффективных путей их преодоления.

Роль фондового рынка в развитии экономики страны изучают Левина Р., Мозговой О., Лютый И., Чуйко В., Федосов В. и др. Несмотря на значительное количество научных работ на эту тему, многие аспекты функционирования фондового рынка до сих пор не исследованы. В первую очередь, требуют углубленного анализа и оценки новейшие тенденции развития фондового рынка.

Рынок – это экономическая среда, состоящая из ряда сегментов, в которой происходит обмен продуктами производства. Одним из таких сегментов является фондовый рынок. Фондовый рынок – это совокупность участников финансового рынка и правоотношений между ними относительно размещения, обращения и учета ценных бумаг [1].

Ценные бумаги – это документы установленной формы с соответствующими реквизитами, которые удостоверяют денежные или другие имущественные права, определяют взаимоотношения лица, разместившего их, с владельцем, и предусматривают выполнение обязательств согласно условиям их размещения, а также возможность передачи прав, вытекающих из этих документов, другим лицам [2].

Основными функциями фондового рынка являются:

- мобилизация свободных денежных капиталов посредством организации продажи ценных бумаг;
- привлечение инвестиций государством и иными хозяйственными организациями посредством продажи их ценных бумаг;
- обеспечение высокого уровня ликвидности вложений в ценные бумаги.

В зависимости от роли, которую выполняет рынок ценных бумаг в процессе воспроизводства капитала, его подразделяют на первичный и вторичный. Первичный рынок ценных бумаг – это рынок, на котором осуществляется торговля акциями, введенными в оборот впервые. Обычно это происходит, когда молодой компании требуются дополнительные вливания со стороны инвесторов. С помощью такого механизма предприниматели имеют возможность привлекать денежные средства для развития либо для поддержания производства. Этот рынок можно считать индикатором накопления инвестиций в стране.

Вторичный рынок ценных бумаг – это рынок, на котором происходит дальнейшая перепродажа ценных бумаг. На этом рынке игроками в основном являются спекулянты, которые играют на изменении курса, покупая дешевле и продавая дороже. Этот вид рынка является механизмом перераспределения капитала. Одной из важнейших функций вторичного рынка ценных бумаг является формирование реальной стоимости актива. Он реагирует на изменение ситуации намного быстрее, чем рынок первичный. Ко вторичному рынку относятся фондовые биржи, а также внебиржевой рынок.

Фондовая биржа – организационно оформленный, постоянно действующий рынок, на котором происходит торговля ценными бумагами; акционерное общество, которое создает спрос и предложение ценных бумаг, способствует формированию их биржевого курса и осуществляет свою деятельность согласно действующему законодательству [3]. По данным Первой фондовой торговой системы (ПФТС), лидерами среди украинских фондовых бирж по объемам продаж облигаций внутреннего государственного займа являются «Перший український міжнародний банк», «Діамантбанк», «ФІДОБАНК», «КРЕДОБАНК», «ОТП Банк»; по объемам продаж акций – «ТАСК-брокер», «ІФК ПРОФІНВЕСТ», «Фаворит», «БАНК ПІВДЕННИЙ», «Портфельний інвестор» [3].

Фондовые биржи развитых государств сосредотачивают огромную и высоколиквидную часть рынка ценных бумаг. Их постоянная работа обуславливает существование устойчивого вторичного рынка. К сожалению, фондовые биржи Украины этими важнейшими качествами пока не обладают. Даже принимая активное участие в денежном этапе приватизации, они не смогли организовать устойчивый и ликвидный вторичный рынок корпоративных ценных бумаг.

Из-за небольших объемов торгов украинские биржи не располагают достаточными средствами для технического перевооружения, которое соответствовало бы современному мировому уровню. С другой стороны, крайне низкая ликвидность делает неэффективными большие затраты на создание и функционирование некоторых технических систем. Далека от оптимальности и сама инфраструктура организованного рынка ценных бумаг.

Органы власти должны приложить все усилия, чтобы увеличить объемы торгов отечественных фондовых бирж. В первую очередь, это нужно делать, повышая ликвидность ценных бумаг, которые обращаются на украинском фондовом рынке. Для этого следует осуществить два взаимосвязанных шага:

- предоставить свободу действий Национальной комиссии по ценным бумагам;
- диверсифицировать инструменты торгов на украинском фондовом рынке.

Диверсифікація – мера різнообразия в совокупности. Чем больше разновидностей ценных бумаг вы приобретете на определенную сумму, тем выше диверсификация. Это очень важная инвестиционная концепция. Она может существенно снизить риск инвестиционного портфеля каждого инвестора, при этом не меняя доходности.

Как для внешнего, так и для внутреннего инвестора крайне важны законность и прозрачность деятельности всех участников рынка, от компаний до спекулянтов. Здесь главенствующую роль должна взять на себя Национальная комиссия по ценным бумагам и фондовому рынку. В первую очередь, ее деятельность должна быть направлена на создание единых правил работы на рынке, защиту всех его участников от мошенничества и манипулирования ценами. К примеру, в августе 2015 г. с участием украинских брокеров на американском фондовом рынке мошенники смогли заработать 100 млн долл. Специальные регулирующие органы Украины в этой ситуации оказались бессильны, поскольку у них не было полномочий провести должную проверку.

На внутреннем рынке комиссия по ценным бумагам и фондовым биржам должна активно предотвращать манипулирование ценами акций на биржах. Однако, методами воздействия являются лишь относительно небольшие штрафы, в разы меньшие, чем ущерб, нанесенный в результате деятельности мошенников. В этом случае повышение штрафов и введение уголовных наказаний за незаконные спекуляции должны заставить рынок работать по правилам.

Основными ценными бумагами, формирующими статистику бирж по объему торгов в Украине, являются государственные облигации внутреннего займа, выпущенные Министерством финансов Украины (около 89,7 % всех операций на рынке) [4].

Наиболее целесообразным методом диверсификации в настоящее время считается введение в оборот деривативов. Производный финансовый инструмент, дериватив – договор (контракт), по которому стороны получают право или берут обязательство выполнить некоторые действия по отношению к базовому активу. Обычно предусматривается возможность купить, продать, предоставить, получить некоторый товар или ценные бумаги в дальнейшем по определенной цене. Они являются своеобразным способом уменьшения бизнес-рисков. Такие ценные бумаги имеют широкий спектр применения, от аграрного рынка до рынка металлов [4].

Для развития рынка деривативов Комиссия по ценным бумагам и фондовым биржам в 2014 г. разработала соответствующие законопроекты, которые уже зарегистрированы в Верховной Раде и ожидают своей очереди на рассмотрение. В случае одобрения этой инициативы законодательной властью в 2017 г. сможет заработать рынок производных ценных бумаг.

Необходимо также отметить, что как диверсификация, так и ужесточение правил игры являются своеобразным способом увеличить количество участников – индивидуальных инвесторов на рынке ценных бумаг, что приведет к увеличению объема торгов и прибыли фондовой биржи.

В развитых странах граждане лично или через свои пенсионные фонды активно вкладывают сбережения в паевые и долговые ценные бумаги. Иначе в нашем государстве: человек скорее отнесет деньги в банк, нежели станет инвестировать. Объясняется такое положение дел тем, что пенсионная реформа не совершенна, к тому же свободных денежных средств у большинства граждан нашей страны просто нет.

Таким образом, современный украинский фондовый рынок слаб, однако, действуя продуманно и последовательно, его можно спасти. Одной из главных особенностей рынка ценных бумаг является его системный характер, поэтому восстановление зависит от действия не одного конкретного, а множества факторов. Необходимо проводить политику, направленную на стабилизацию экономики и рост реальных доходов населения. Важно не только государственное, но и общественное регулирование. Профессиональный контроль рынка ценных бумаг должны осуществлять как Комиссия по ценным бумагам, так и саморегулирующиеся организации профессиональных участников рынка. Их совместная работа позволит сформировать правила, выгодные и населению, и государству в целом.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Зайцева И. С.

Литература: 1. Про цінні папери та фондовий ринок [Електронний ресурс] : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. – Режим доступа : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>. 2. Руда О. Л. Функціонування фондового ринку України, проблеми та перспективи розвитку / О. Л. Руда // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 6. – С. 794–798. 3. Чуйко В. Фондовый рынок Украины: как оживить «мертвеца» [Електронний ресурс] / В. Чуйко // Уніан. – Режим доступа : <http://economics.unian.net/stockmarket/1230484-fondovyiy-rynok-ukrainyi>. 4. Краснова І. В. Фондовий ринок в Україні: стан та перспективи розвитку / І. В. Краснова // Проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С. 129–134.

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УСЛОВИЯХ ВСТУПЛЕНИЯ УКРАИНЫ В ВТО

УДК 346.54

Коровяковская А. В.

Студент 4 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрены проблемы правового регулирования внешнеэкономической деятельности посредством применения тарифного и нетарифного регулирования. Проанализированы особенности выхода Украины из ситуации поспешного вступления во Всемирную торговую организацию, а также установления нулевой ставки пошлин для отдельных видов товаров.

Ключевые слова: деятельность, законодательство, внешнеэкономическая деятельность, правовое регулирование, экспортно-импортные операции, тарифное регулирование, нетарифное регулирование, Всемирная торговая организация (ВТО).

Анотація. Розглянуто проблеми правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності за допомогою застосування тарифного й нетарифного регулювання. Проаналізовано особливості виходу України з ситуації поспішного вступу до Світової організації торгівлі, а також установлення нульової ставки мита для окремих видів товарів.

Ключові слова: діяльність, законодавство, зовнішньоекономічна діяльність, правове регулювання, експортно-імпортні операції, тарифне регулювання, нетарифне регулювання, Світова організація торгівлі (СОТ).

Annotation. The problems of legal regulation of foreign economic activity through the application of tariff and non-tariff regulation. The peculiarities of Ukraine's exit from the situation hasty accession to the WTO,

Keywords: activity, legislation, foreign economic activity, legal regulation, export-import operations, tariff regulation, non-tariff regulation, World Trade Organization.

Переход на рыночные отношения требует более взвешенного подхода к процессу регулирования взаимоотношений в различных сферах народного хозяйства, в том числе и в сфере внешнеэкономической деятельности. Развитие национальной экономики сопровождается углублением ее интеграции в глобальное экономическое пространство, в различные мировые европейские сообщества, что способствует правовому регулированию вопросов внешней торговли и притоку инвестиций.

Законом Украины «О внешнеэкономической деятельности» от 16 апреля 1991 г. внешнеэкономическая деятельность определяется как деятельность субъектов хозяйственной деятельности Украины и иностранных субъектов хозяйственной деятельности, построенная на взаимоотношениях между ними, осуществляющаяся как на территории Украины, так и за ее пределами [4].

Для обеспечения развития экономики страны необходимо сформировать четкое законодательство, способствующее привлечению иностранных инвестиций и решению вопросов доступа на рынки сбыта товаров. Решить проблемы сбыта товарной продукции, выпускаемой украинскими товаропроизводителями, можно путем расширения рынков, вступления Украины в Европейский Союз и более тесного взаимодействия со странами – участниками ВТО.

Со вступлением Украины в ВТО страна стала равноправным партнером международного бизнес-сообщества, живущего по правилам, принятым более чем в ста пятидесяти странах мира. Первоначальные ожидания преимуществ, которые страна получит от вступления в ВТО, были довольно оптимистичны: увеличение рынка сбыта, экономический рост Украины. Членство в ВТО позволило не только найти дополнительные рынки сбыта, но и увеличить темпы экономического роста, способствовало развитию новых сфер хозяйственной деятельности Украины за счет увеличения рынков сбыта, а соответственно и увеличения количества рабочих мест, развития инфраструктуры Украины, отдельных сфер деятельности, которые не существовали в Украине.

Статус Украины как члена ВТО является базовым критерием соответствия системы законодательства, а также экономических преобразований Украины, ее экономики стандартам общеевропейского мирового бизнеса и очевидным элементом, необходимым для поддержания деловых отношений с европейскими партнерами в сфере внешнеэкономической и внешнеторговой деятельности.

В то же время следует отметить, что Украина как участница Всемирной торговой организации достаточно часто не соблюдает положения, закрепленные в уставе ВТО, принципы и правила осуществления внешнеэкономической деятельности. В последнее время без согласования со странами – участницами Всемирной торговой организации Украина повысила ввозные пошлины на автомобили импортного производства, установила повышенные пошлины на отдельные группы товара, ввозимого из стран – участниц Всемирной торговой организации.

Правовое регулирование внешнеэкономической деятельности осуществляется на двух уровнях – международном и национальном. Международный уровень – это правовое регулирование внешнеторговых операций субъектов внешнеэкономической деятельности на основе нормативных актов, обычаев, действующих в соответствующих международных организациях.

Национальный уровень – это правовое регулирование внешнеторговых операций субъектов внешнеэкономической деятельности на уровне национального законодательства каждой конкретной страны мира. Однако в связи с интеграционными преобразованиями национальное правовое регулирование требует соответствующей унификации с учетом международного права. Унификация внутреннего законодательства, в первую очередь, направлена на устранение противоречий (коллизий), возникающих в системах законодательства различных стран, для создания качественного законодательства.

В соответствии со ст. 5 Таможенного кодекса, государственная политика в сфере экспортно-импортных операций направлена на обеспечение государственных интересов и защиту экономической безопасности. Исходя из положений ст. 5 Таможенного кодекса Украины, регулирование внешнеэкономической деятельности в Украине осуществляется с использованием двух методов регулирования: тарифного (установление таможенных пошлин, налогов и сборов) и нетарифного (выдача специальных разрешений – лицензий и квот) [5]. Являясь членом ВТО, Украина не имеет права применять политику протекционизма по отношению к странам – участницам Всемирной торговой организации. В соответствии с уставом, правилами и принципами Всемирной торговой организации, Украина не имеет права без ведома стран – участниц ВТО изменять в одностороннем порядке принципы осуществления экспортно-импортных операций, изменять самостоятельно пошлины, налоги и сборы на отдельные группы товаров. В то же время, по отношению к странам, не входящим в состав Всемирной торговой организации, в целях обеспечения национальных интересов, защиты национального товаропроизводителя, обеспечения экономической безопасности государства Украина может осуществлять политику протекционизма путем применения методов тарифного и нетарифного регулирования без согласования с этими странами. Применение указанных методов обусловлено необходимостью обеспечения экономической безопасности Украины и защиты интересов национального производителя.

Тарифное регулирование – это совокупность методов государственного регулирования внешнеторговой деятельности, основанных на применении таможенных пошлин, таможенных процедур и правил. Размерами таможенных пошлин регулируется импорт товаров в Украину. Нетарифные методы – это совокупность методов государственного регулирования внешнеэкономической деятельности, не относящихся к таможенно-тарифным методам регулирования, для воздействия на процессы в сфере внешнеэкономической деятельности. Это количественные ограничения (квота) на импорт и лицензирование импорта. Украина как участница ВТО должна применять лицензирование и квотирование импорта согласно правилам Соглашения о лицензировании импорта ВТО, которые предусматривают прозрачность, упрощение и ускорение процедур.

Таким образом, вступление в ВТО обусловило снижение тарифных ограничений для ввоза импортных товаров на внутренний рынок, что усилило конкуренцию и заставило национального товаропроизводителя обратить внимание на качество выпускаемой продукции, что, в свою очередь, повлияло на ее конкурентоспособность. Вступление Украины в ВТО повлияло на процесс формирования тарифных ставок (установление нулевой ставки), что в настоящее время негативно сказывается на экономике Украины в целом.

Научный руководитель – канд. юрид. наук, доцент Суц Е. П.

Литература: 1. Дюмулен И. И. Всемирная торговая организация / И. И. Дюмулен. – М. : Экономика, 2003. – 271 с. 2. Николаева И. П. Мировая экономика : учеб. пособие / Под ред. И. П. Николаевой. – М. : Юнити-Дана, 2007. – 510 с. 3. Покровская В. В. Внешнеэкономическая деятельность : учебник / В. В. Покровская. – М. : Экономистъ, 2006. – 671 с. 4. Про зовнішньоекономічну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/959-12>. 5. Митний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА МІГРАЦІЮ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

УДК 331.556 (477)

Косенко Є. Р.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено економічні фактори, що впливають на академічну міграцію в Україні. Виявлено взаємозв'язок між факторними ознаками й академічною міграцією. Розроблено багатфакторну регресійну модель. Визначено найбільш значущі фактори, що впливають на академічну міграцію в Україні. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: мобільність, академічна молодь, академічна мобільність, академічна міграція, людський капітал, еміграція, «відтік мізків», економетричний аналіз, факторні ознаки, регресійна модель, багатфакторна регресійна модель, регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, результативна ознака, статистична значущість.

Аннотация. Исследованы экономические факторы, влияющие на академическую миграцию в Украине. Выявлена взаимосвязь между факторными признаками и академической миграцией. Разработана многофакторная регрессионная модель. Определены наиболее значимые факторы, влияющие на академическую миграцию в Украине. Полученная модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: мобильность, академическая молодежь, академическая мобильность, академическая миграция, человеческий капитал, эмиграция, «утечка мозгов», эконометрический анализ, факторные признаки, регрессионная модель, многофакторная регрессионная модель, регрессионный анализ, коэффициент регрессии, результативный признак, статистическая значимость.

Annotation. The economic factors affecting academic migration in Ukraine. The interrelation between factor variable and academic migration. Developed multifactor regression model. The most significant factors affecting academic migration in Ukraine. The resulting model is tested for statistical significance.

Keywords: mobility, academic youth, academic mobility, academic migration, human capital, emigration, «brain drain», econometric analysis, factorial signs, regression model, multifactor regression model, regression analysis, regression coefficient, effective sign, statistical significance.

За умов економіки знань (knowledge economy) економічна теорія визначає людський капітал (human capital) разом із новими технологіями виробництва, із запровадженням інновацій як один із основних факторів, що забезпечує стаке довгострокове зростання економіки країни, формує її конкурентоспроможність серед інших країн світу. Накопиченню людського капіталу сприяє передусім висока якість освіти на всіх її рівнях, створення умов для реалізації парадигми «навчання протягом усього життя» (Life-Long Learning), а також умов для проведення наукових досліджень і конструкторських розробок безпосередньо на виробничих підприємствах. Ринок праці в епоху постіндустріальної економіки не може розвиватися без стабільно високих інвестицій у розвиток освіти, забезпечення подальшого втілення отриманих знань та практичного досвіду у виробництво товарів і послуг.

Розглядаючи процеси, що впливають на формування людського капіталу окремої країни, слід сказати про глобалізацію, сутність якої полягає в інтеграції й уніфікації різних сфер життя суспільства. Одним із проявів глобалізації вищої освіти є Болонський процес, що є спрямованим на зближення систем освіти країн задля утворення єдиного європейського простору вищої освіти. Однією з умов реалізації Болонського процесу є академічна мобільність [1].

Академічна мобільність – це переміщення студентів і викладачів вищих навчальних закладів на певний час до іншого освітнього або наукового закладу в межах або за межами своєї країни для навчання або викладання. Однак, поряд із цим позитивним явищем існує і таке негативне явище, як академічна міграція, коли студенти та викладачі виїжджають з країни назавжди, тобто має місце «відтік мізків» («brain drain»). Окрім негативного впливу на економічне зростання країни, академічна міграція згубно впливає на фінансову систему країни, оскільки витрати на освіту складають чималу частину бюджету з розрахунком на майбутнє відшкодування цих витрат громадянином, який працюватиме на благо економіки своєї країни.

Кількість молодих українців, що бажають отримати вищу освіту за кордоном, зростає рік від року. За підсумками 2012 / 2013 навчального року, до десятки лідерів за кількістю академічних емігрантів з України належать

Польща, Німеччина, Росія, Чехія, Італія, США, Іспанія, Франція, Канада й Австрія [2]. Слід зазначити, що Польща є країною, де українці складають найчисельнішу групу серед усіх іноземних студентів – 37 %. Останнім часом польські університети активізували свою діяльність на українському ринку пропозицій освітніх послуг. До цього їх спонукають демографічна криза й відтік власної молоді за кордон, а географічна, мовна й культурна близькість країн полегшує процес. Протягом останніх чотирьох навчальних років Польща посідає перше місце серед країн, які вибирають українці для отримання вищої освіти [2].

Метою написання статті є дослідження деяких аспектів соціальної динаміки, що є пов'язаними з академічною еміграцією студентської молоді, а також побудова економетричної моделі, що дозволяє оцінити вплив економетричних і демографічних факторів на рівень академічної міграції.

В економетричній моделі внутрішнім фактором Y є кількість студентів, які навчаються за кордоном. Зовнішніми факторами виберемо:

- X_1 – ВВП на душу населення;
- X_2 – кількість зайнятого населення;
- X_3 – кількість студентів у ВНЗ закладах III-IV рівнів акредитації;
- X_4 – кількість молоді віком 17–25 років.

Аналіз проводився за статистичними даними 2010–2014 рр. (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	Кількість студентів, які навчаються за кордоном, тис. осіб	ВВП на душу населення, тис. дол.	Зайняте населення, млн осіб	Кількість студентів у ВНЗ закладах III-IV рівнів акредитації, млн осіб	Кількість молоді віком 17–25 років, млн осіб
2010	28,985	2,97	20,266	2,245	6,830
2011	32,287	3,57	20,324	2,130	6,541
2012	34,687	3,86	19,261	1,955	6,252
2013	39,232	4,03	19,314	1,825	5,924
2014	40,996	3,01	18,073	1,724	5,637

Обчислення здійснюватимемо із застосуванням програми Microsoft Excel та її вбудованих функцій і надбудов. Проведемо кореляційний аналіз. Скористаємося надбудовою «Кореляція» і за її допомогою визначимо коефіцієнти парної кореляції між усіма факторами моделі (табл. 2). Між факторами X_3 і X_4 існує тісний кореляційний зв'язок ($r_{x_3x_4} = 0,9959$). Це свідчить про наявність мультиколінеарності. Порушення умов теореми Гаусса–Маркова призведе до того, що модель, у якій враховано всі зовнішні фактори, буде погано обумовленою. Застосуємо метод вилучення; із двох факторів X_3 і X_4 залишимо в моделі лише X_4 , оскільки його зв'язок із внутрішнім фактором Y є більш тісним.

Таблиця 2

Парні коефіцієнти кореляції

	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
Y	1				
X_1	0,2311	1			
X_2	-0,8854	0,0917	1		
X_3	-0,9913	-0,2319	0,9230	1	
X_4	-0,9950	-0,1736	0,9250	0,9959	1

Перейдемо до регресійного аналізу. За допомогою функції ЛИНЕЙН() отримуємо таблицю статистичних даних економетричної моделі (табл. 3).

За результатами маємо рівняння регресії:

$$\hat{y} = 88,69 - 0,06 \cdot x_1 + 1,35 \cdot x_2 - 12,76 \cdot x_4.$$

Для отриманої моделі коефіцієнт детермінації дорівнює 0,9984, отже, у межах цієї моделі 99,84 % мінливості внутрішнього фактора є зумовленими його кореляційною залежністю від залучених до моделі зовнішніх факторів.

Таблиця 3

Результати застосування функції ЛИНЕЙН()

$b_4 = -12,7635$	$b_2 = 1,3548$	$b_1 = -0,0561$	$b_0 = 88,6885$
$\sigma_{b4} = 1,4797$	$\sigma_{b2} = 0,7561$	$\sigma_{b1} = 0,5541$	$\sigma_{b0} = 5,5451$
$R^2 = 0,9984$	$\sigma_e = 0,3896$	#Н / Д	#Н / Д
$F = 213,1844$	$df_e = 1$	#Н / Д	#Н / Д
$SSR = 97,0668$	$SSE = 0,1518$	#Н / Д	#Н / Д

Емпіричне значення критерію Фішера виводиться з табл. 3, воно дорівнює 213,18. Критичне значення критерію Фішера для рівня значущості $\alpha = 0,05$ дорівнює $F_{0,05}(3;1) = 215,71$. Оскільки отримане емпіричне значення критерію Фішера перевищує критичне, то основну гіпотезу H_0 , яка стверджує, що $R^2 = 0$, слід відкинути на користь альтернативної гіпотези H_1 , за якою $R^2 > 0$. Це означає, що модель за критерієм Фішера є адекватною.

Перевіримо значущість коефіцієнтів регресії отриманої моделі за критерієм Стюдента. За допомогою функції СТДРАСПОБР() виведемо критичне значення критерію Стюдента: $t_{0,05}(1) = 12,7$. Емпіричні значення отримуюмо, поділивши значення кожного з коефіцієнтів на відповідне значення його середньоквадратичного відхилення. Ці дані наведено в табл. 3. Отримуємо:

$$t_{b_1} = \frac{0,0561}{0,5541} = 0,1012; \quad t_{b_2} = \frac{1,3548}{0,7561} = 1,7919; \quad t_{b_4} = \frac{12,7635}{1,4797} = 8,6258.$$

Отже, із надійністю 95 % для коефіцієнтів регресії b_1 і b_2 гіпотезу $H_0: b_j = 0$ немає підстав відхиляти, тоді як для коефіцієнта регресії b_4 цю гіпотезу слід відхилити на користь альтернативної $H_1: b_j \neq 0$. Це означає, що лише фактор X_4 , тобто кількість молоді віком 17–25 років, суттєво впливає на кількість студентів, що від'їжджають на навчання за кордон. При цьому кількість молоді відповідного віку зменшується, але, незважаючи на це, кількість емігрантів зростає.

Аналіз економетричної моделі дозволяє зробити такі висновки. Академічна еміграція молоді з України не залежить від обсягу ВВП на душу населення та кількості зайнятого населення. Однак це не означає, що ці економічні фактори не впливають на академічну міграцію, а те, що рівень життя в Україні зростає недостатньо швидкими темпами, щоб зробити навчання в Україні та подальшу роботу за фахом привабливою для талановитої молоді. Бажання мати надалі гідний дохід і можливість реалізувати себе змушує молодь виїжджати на навчання до країн із більш розвинутою економікою з тим, щоб надалі залишитися там жити і працювати. Факторами, що обумовлюють «brain drain» на рівні студентської молоді, є [2]:

- пошук кращих умов праці та життя (гідний рівень медичного обслуговування, соціального страхування, пенсійного забезпечення);
- страх залишитися на батьківщині без можливості займатися науковою діяльністю;
- відсутність перспектив професійного розвитку;
- падіння престижу науки в цілому в Україні, що проявляється у прагненні молоді вступати в першу чергу в ті вузи, що є пов'язаними з бізнесом, комерцією, і оминати вузи, що здійснюють підготовку спеціалістів за фундаментальними і природничими, а також гуманітарними напрямками.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Лебедева І. Л.

Література: 1. Згуровський М. З. Болонський процес – структурна реформа вищої освіти на європейському просторі [Електронний ресурс] / М. З. Згуровський // НТУУ КПІ. – Режим доступу : <http://kpi.ua/bologna>. 2. Світяшук І. Академічна міграція [Електронний ресурс] / І. Світяшук, Є. Стадний. – Режим доступу : http://www.cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/050/original/AcademicMigration_CSR.pdf?1404815631. 3. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www>.

ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 4. Малярець Л. М. Экономико-математические методы и модели : учеб. пособие / Л. М. Малярець. – Харьков : ХНЭУ, 2013. – 154 с. 5. Єгоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Єгоршин, Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с.

МЕТОДИ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФЛЯЦІЇ В УКРАЇНІ

УДК 336.748.12:33.025.12(477)

Котелевець Д. А.

Студент 1 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проведено аналіз інфляції як багатфакторного соціально-економічного явища. Розглянуто основні види та пріоритетні методи регулювання інфляції в Україні.

Ключові слова: держава, економіка, перехідна економіка, державне регулювання, інфляція, адаптаційна політика, антиінфляційні заходи, кредитно-грошова політика, резерви.

Аннотация. Проведен анализ инфляции как многофакторного социально-экономического явления. Рассмотрены основные виды и приоритетные методы регулирования инфляции в Украине.

Ключевые слова: государство, экономика, переходная экономика, государственное регулирование, инфляция, адаптационная политика, антиинфляционные меры, кредитно-денежная политика, резервы.

Annotation. The analysis of inflation as multifactor tial social-economic phenomenon. The main priority species and methods of regulation of inflation in Ukraine.

Keywords: government, economics, transition economics, regulation, inflation, adaptation policies, anti-inflationary measures, monetary policy, reserves.

Цінова стабільність, що значною мірою залежить від макроекономічної рівноваги, є її важливою складовою. Порушення макроекономічної рівноваги спричиняє проблеми грошового обігу, які стають основними і в практичних заходах щодо реконструкції народного господарства, і в теоретичних дослідженнях. Інфляція є властивістю більшості економічно розвинених країн світу й основною проблемою в тих країнах, що розвиваються, у тому числі й в Україні.

Чимало вчених досліджували явище інфляції, намагалися й намагаються знайти ефективні методи боротьби з нею. Так, Кейнс Д. уперше проаналізував інфляцію як елемент макроекономічної теорії. Фрідман М. під інфляцією розумів стійке й безперервне зростання цін, що завжди і всюди є грошовим феноменом. Теоретичною основою вивчення інфляції є праці класиків економічної науки: Маршалла А., Пігу А., Рікардо Д., Фішера І., Фелпса Е., Юма Д. Серед зарубіжних науковців, які займаються розробкою засад антиінфляційної політики, варто виділити Глена Г., Дорнбуша Р., Макконелла К., Брю С., Манківа Г., Сакса Дж., Самуельсона П. та Нордхауса В. Серед вітчизняних та російських науковців слід згадати Беседіна В., Гальчинського А., Гейця В., Гриценка А., Іларіонова А., Корабліна С., Лушина С., Кузнецова О., Савченка А. та ін. Незважаючи на величезну кількість досліджень сутності та причин виникнення інфляційних процесів, це питання залишається відкритим. Оскільки для кожної економіки характерними є різні ознаки інфляції, цей процес необхідно вивчати в розрізі окремої країни й у певній економічній ситуації.

Інфляцією є зростання загального рівня цін у країні впродовж певного періоду часу, що є супроводжуваним знеціненням національної грошової одиниці. Інакше, зростають ціни на продукти харчування, одяг, підвищується квартирна плата, ціни на всі товари й послуги. При цьому ціни на різні товари можуть зростати неоднаковими

темпами. У роки помірної інфляції ціни на окремі товари можуть навіть знижуватися. Помірна інфляція – це функціональний тип інфляції попиту (у певних випадках – пропозиції), за якої відбувається незначне зростання рівня сукупних ринкових цін. Зростання цін свідчить, що гроші знецінюються: за грошову одиницю можна купити дедалі меншу кількість товарів. Кількість грошей у обігу залежить від швидкості обігу кожної грошової одиниці. Це є пов'язаним із тим, що та сама сума грошей може обслуговувати більше чи менше число актів купівлі-продажу. Перевищення кількості грошових одиниць, що перебувають в обігу, над сумою товарних цін, і поява внаслідок цього грошей, не забезпечених товарами, і є інфляцією. Інфляція може бути спричиненою різними факторами. Це і випуск зайвої кількості грошових одиниць, і відставання виробництва товарів від зростання попиту, і надходження на ринок товарів, що не користуються попитом. Вона призводить до зростання цін на товари. Під час інфляції відбувається знецінювання грошей по відношенню до:

- золота;
- товару;
- іноземної валюти.

Існують два типи інфляції – відкрита та затамована.

Відкрита інфляція розгортається на ринках, де відбувається вільне ціноутворення. Саме відкрита інфляція відбувається у формах інфляції попиту та інфляції витрат. Вона, хоча й деформує ринок нерівномірністю підвищення цін, але не знищує повністю ринковий механізм ціноутворення. Затамована (прихована) інфляція розгортається інакше. Вона виникає через державне регулювання цін шляхом їх блокування. Затамована інфляція є зумовленою неправильними діями державних органів, які борються не з деформацією ринку, а з його наслідками – зростанням цін. Тому причини інфляції зберігаються, вона стає затамованою. Однією з форм затамованої інфляції є приховане підвищення цін, що виявляється в погіршенні якості товару за незмінної ціни, «вимиванні» товарів дешевого асортименту, продажу старих товарів під новим маркуванням за вищими цінами.

Затамована інфляція руйнує ринковий механізм. Ринок не виконує регулюючу функцію, оскільки не одержує цінових сигналів (зміна цін є основним важелем дії ринкового механізму). Заморожені ціни роблять невідповідними прикладення капіталу й інших ресурсів в галузях, де високими є витрати виробництва. Із тих галузей відбувається «втеча» капіталів, що породжує дефіцит певних товарів. У саморегульованій економіці дефіцит швидко ліквідується вищими цінами, а потім і розширенням виробництва. Тут дефіцит стає хронічним, затамована інфляція породжує ажіотажний попит, і товарний дефіцит дедалі зростає. Тотальний товарний дефіцит є ознакою затамованої інфляції. Її неминучим супутником стає чорний (нелегальний) ринок. Виробництво не працює або працює повільно, зменшуються доходи, бідніє населення і держава. Така інфляція є незмінною супутницею плавної економіки.

Інфляція має різні ступені тяжкості. Згідно із цим економічна наука виділяє такі три її види: помірна, галопуюча й гіперінфляція.

Помірна інфляція (до 10% на рік) у західній економічній літературі не розглядається як соціальне зло. Навпаки, вважають, що вона певною мірою «підхльостує» економіку, надає їй необхідного динамізму.

Дійсно, за зростання цін населення більше купує, адже передбачає, що надалі товар коштуватиме дорожче. Це стимулює виробників збільшити пропозицію товарів і послуг, і ринок швидше насичується. Варто враховувати, що за інфляції ціни зростають у різних галузях різними темпами.

Галопуюча інфляція вимірюється двозначними чи навіть тризначними числами – 20, 100 чи 200 % за рік.

Гіперінфляція має місце, коли ціни зростають на тисячу, мільйон чи мільярд процентів за рік. Характерними рисами гіперінфляції є:

- реальний попит на гроші, вимірюваний як відношення запасу грошей до рівня цін, падає дуже різко;
- відносні ціни стають дуже нестабільними: за умов гіперінфляції реальна заробітна плата може знижуватися в середньому на третину протягом одного місяця.

Дуже відчутним є вплив гіперінфляції на розподіл багатства. Знецінювання грошей руйнує заощадження населення, підриваючи економічну свободу суспільства. Ці інтенсивні коливання у відносних цінах і реальній зарплаті, збідніння населення ілюструють найвагоміші збитки від інфляції. На щастя, гіперінфляція трапляється досить рідко. Вона має місце переважно під час воєн чи в періоди, що йдуть за війнами та революціями.

Інфляції вимірюють за допомогою індексу цін, що визначає їх загальний рівень по відношенню до базового періоду. Він є одним із головних і найбільш наочних показників наявності чи відсутності інфляції.

Також інфляція може бути збалансованою і незбалансованою. За збалансованої інфляції ціни зростають відносно помірно й одночасно на більшість товарів і послуг. У такому разі за результатами середньорічного зростання цін зростає відсоткова ставка державного банку. За незбалансованої інфляції ціни на різні товари й послуги зростають неодноразово і по-різному на кожний тип товару.

Існує також очікувана та неочікувана інфляція. Очікувану інфляцію можна спрогнозувати на певний період часу; вона, як правило, є прямим результатом діяльності влади. Прикладом може бути лібералізація цін у Російській Федерації в 1992 р. і відповідний прогноз зростання цін напередодні – у грудні 1991р.

Для неочікуваної інфляції характерним є несподіваний стрибок цін, що негативно відбивається на податковій системі й грошовому обігу. За наявності в населення інфляційних очікувань така ситуація зумовлює різке зростання попиту, що само по собі створює труднощі в економіці та змінює реальну картину суспільного попиту. Але якщо раптовий стрибок цін відбувається в економіці, що не має інфляційних очікувань, виникає так званий ефект Пігу – різке падіння попиту в населення в надії на швидке зниження цін. Через зниження попиту виробник змушений знизити ціну, і все набуває стану рівноваги.

Темп інфляції для певного року можна обчислити у такий спосіб: відняти індекс цін минулого року із індексу цін цього року, поділити цю різницю на індекс минулого року, а після цього помножити на 100.

06 січня 2016 р. Державна служба статистики на своєму офіційному сайті повідомила про те, що сумарна інфляція в Україні за підсумками 2015 р. (з грудня 2014 р. до грудня 2015 р.) зросла до 43,3 % порівняно з інфляцією 24,9 % у 2014 р. Інфляція в грудні 2015 р. порівняно з листопадом 2015 р. сповільнилася до 0,7 % з 2 %, зафіксованих місяцем раніше. Згідно із даними, за рік найбільше зросла вартість комунальних послуг. Зростання цін на природний газ становило 273 %, гарячу воду та опалення – 78,4 %, електроенергію – 66,9 %. Зросла ціна продуктів харчування на споживчому ринку. Так, ціна на овочі зросла на 66,7 %, соняшникову олію й яйця – на 59,4 %, безалкогольні напої – на 57,8 %. Державна служба статистики нагадує, що дані наводяться без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, Севастополя та частини зони проведення АТО [3]. Сумарна інфляція за підсумками 2015 р. на рівні 43,3 % фактично є максимальною за своїм значенням за останні двадцять років. Подібні темпи річної інфляції спостерігалися в Україні ще в 1996 р., коли річна інфляція сягнула позначки 39,7 %.

Національний банк України очікує, що протягом 2016 р. темпи інфляції сповільняться до 12 %, протягом 2017 р. – до 8%, протягом 2018 р. – до 6 %, а протягом 2019 р. вийдуть на оптимальний рівень приблизно 5 %.

В Україні існують такі методи регулювання інфляції:

- антиінфляційне оподаткування;
- скорочення податків;
- регулювання цін за умов інфляційної нестабільності.

За сучасних умов в Україні для здійснення виваженої антиінфляційної політики слід передусім навчитися точно прогнозувати інфляцію. Для цього необхідно на основі чіткого статистичного відображення основних макроекономічних показників у сфері товарного і грошового обігу розробляти моделі можливих інфляційних змін у грошовій сфері. Важливим напрямом здійснення антиінфляційної політики мають стати операції центрального банку на ринку цінних паперів. Активний продаж цінних паперів і реанімація цього ринку в Україні є необхідною передумовою зменшення інфляційних наслідків від зростання заробітної плати, пенсій, стипендій тощо. Нині цей ринок в Україні є малоефективним. Посилення його роботи є неодмінною умовою як розвитку економіки в цілому, так і вдосконалення системи антиінфляційних заходів держави.

Важливою з точки зору стримування інфляційних процесів є організація державного управління. Якщо його помітне скорочення нині є маловірогідним, то слід хоча б підвищити ефективність використання коштів, що виділяються на цей апарат з державного бюджету. Не менш важливе значення у боротьбі з інфляцією має подовження часового лагу впливу грошової маси на інфляцію. Це дав змогу зменшити інфляційний потенціал грошової маси на основі трансформації більшої частини її приросту в зростанні реального ВВП. До умов, що впливають на величину лагу, належать інфляційні очікування економічних суб'єктів і швидкість обігу грошової маси. З огляду на позитивні макроекономічні наслідки подовження часового лагу одним із пріоритетних завдань Національного банку України має стати сприяння залученню депозитних вкладів на довгостроковій основі та збільшенню їх частки і частки довгострокових кредитів у структурі портфеля банківської системи на збалансованій основі за сумами і термінами, а також забезпечення зниження інфляційних очікувань економічних суб'єктів шляхом підвищення їх довіри до монетарної політики.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Зайцева І. С.

Література: 1. Булавина О. А. Застосування основних теоретичних концепцій інфляції в аналізі інфляційних процесів України / О. А. Булавина // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2008. – № 2 (8). – С. 3–7. 2. Національний банк України. Статистика [Електронний ресурс] // Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/control/uk/publish>. 3. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 4. Вісник Всеукраїнської Асоціації фахівців оцінки [Електронний ресурс]

// Всеукраїнська Асоціація фахівців оцінки. – Режим доступу : <http://www.afo.com.ua/uk/bulletin-of-the-association>.
5. Зубарев А. В. Макроэкономический эффект перехода к таргетированию инфляции в развивающихся странах / А. В. Зубарев, П. В. Трунин // Финансы и кредит. – 2015. – № 25. – С. 41–54. 6. Красильников А. А. Инфляционные процессы в экономике. Влияние эмиссии денег на ускорение инфляции / А. А. Красильников // Новое слово в науке и практике: гипотезы и апробация результатов исследований. – 2015. – № 17. – С. 215–218.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ВАРТІСТЬ НЕРУХОМОСТІ

УДК 331.215.24

Кошева О. М.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено взаємозв'язок між макроекономічними факторами та вартістю нерухомості. Побудовано економетричну модель, що дозволяє кількісно оцінювати зв'язки між факторами впливу. Визначено найбільш значущі фактори, що впливають на вартість нерухомості в Україні. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: нерухомість, заробітна плата, мінімальна заробітна плата, інфляція, економетричний аналіз, факторні ознаки, модель, регресійна модель, багатфакторна регресійна модель, регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, результативна ознака, статистична значущість.

Аннотация. Исследована взаимосвязь между макроекономическими факторами и стоимостью недвижимости. Построена эконометрическая модель, позволяющая количественно оценивать связи между факторами влияния. Определены наиболее значимые факторы, влияющие на стоимость недвижимости в Украине. Полученная модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: недвижимость, заработная плата, минимальная заработная плата, инфляция, эконометрический анализ, факторные признаки, модель, регрессионная модель, многофакторная регрессионная модель, регрессионный анализ, коэффициент регрессии, результативный признак, статистическая значимость.

Annotation. Investigated the relationship between macroeconomic factors and the value of the property. Constructed an econometric model to quantify the relationships between the factors of influence. The most important factors that affect the value of real estate in Ukraine. The resulting model is tested for statistical significance.

Keywords: real estate, wages, minimum wages, inflation, econometric analysis, factorial signs, model, regression model, multifactor regression model, regression analysis, regression coefficient, effective sign, statistical significance.

Протягом усіх років незалежності в Україні відбувається активне формування ринку нерухомості, стан якого є визначуваним впливом різних економічних і соціальних факторів. Процеси, що визначають функціонування цього ринку, постійно перебувають у центрі уваги як практиків, так і науковців. Але в більшості випадків інтерес дослідників привертають лише окремі аспекти проблеми, що є пов'язаними передусім із управлінням комерційною нерухомістю, визначенням її вартості, аналізом інвестиційної привабливості окремих ринкових сегментів [1].

Дослідженню теоретичних основ формування ринку нерухомості, проблем розвитку механізмів його регулювання присвятили свої роботи Грищенко О., Гайдук В., Коваленко М., Моченков А., Чевганова В. та ін. Вирішення питань щодо механізмів впливу на стан ринку нерухомості на сучасному етапі розвитку країни вимагає комплексного підходу до цієї проблеми з урахуванням інтересів як суб'єктів, так й об'єктів ринку, інфраструктури ринку нерухомості, законодавчо-нормативної бази тощо.

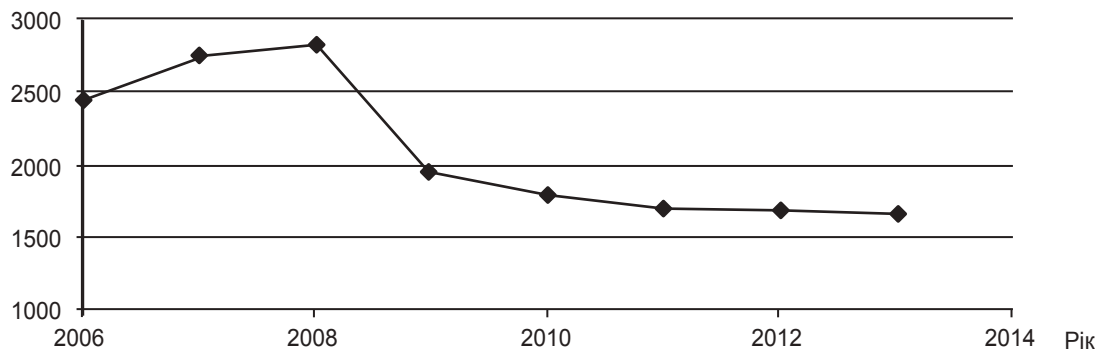
Метою написання статті є дослідження кількісного співвідношення між ціною на нерухомість та основними макроекономічними факторами, що визначають стан ринку нерухомості в Україні. Для цього було побудовано економетричну модель, у якій ендогенним фактором Y вибрано середню вартість 1 м² житлової площі, а екзогенними факторами X_1 – кількість іпотечних кредитів, тис.; X_2 – індекс інфляції, %; X_3 – середньомісячну номінальну заробітну плату, грн; X_4 – житловий фонд, м² / особу. Кількісний аналіз проводився за статистичними даними 2006–2013 рр. (табл. 1) [4].

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	Ціна за 1 м ² , тис. грн	Кількість іпотечних кредитів, тис.	Індекс інфляції, %	Номінальна заробітна плата, грн	Житловий фонд, м ² / особу
2006	2 446	180	111,6	1 025	22,2
2007	2 744	196	116,6	1 329	22,5
2008	2 808	201	122,3	1 778	22,8
2009	1 946	154	112,3	1 875	23,0
2010	1 782	175	109,1	2 250	23,3
2011	1 709	172	104,6	2 648	23,5
2012	1 694	170	99,8	3 041	23,7
2013	1 701	171	100,2	3 282	23,8

Аналіз динаміки цін за 1 м² житла (рис. 1) свідчить, що всередині 2000-х рр. спостерігалось достатньо стрімке зростання вартості житла, що є показником попиту на житло. Однак економічна криза 2008 р. призвела до падіння цін на житло, тобто відбулася зміна пріоритетів у пересічного громадянина. Політична й економічна криза 2014 р. призвела до суттєвих зрушень у країні, відтак розглядатимемо дані до 2014 р.

Вартість 1 м², грнРис. 1. Динаміка зміни вартості 1 м² житла

Обчислення для побудови багатофакторної економетричної моделі проводилися із застосуванням Microsoft Excel. За допомогою надбудови «Кореляція» було визначено коефіцієнти парної кореляції між усіма факторами моделі (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
Y	1				
X_1	0,8163	1			
X_2	0,8889	0,6439	1		
X_3	-0,8039	-0,4420	-0,8042	1	
X_4	-0,8403	-0,4910	-0,7790	0,9888	1

Аналіз табл. 2 свідчить про наявність мультиколінеарності між факторами X_3 і X_4 . Відтак потрібно вилучити з моделі один із цих факторів. Побудуємо модель M_1 , що містить зовнішні фактори X_1 , X_2 та X_3 . Для цього використаємо функцію ЛИНЕЙН() й отримаємо рівняння регресії:

$$M_1: \hat{y} = -2156,33 + 14,84x_1 + 19,02x_2 - 0,21x_3.$$

За статистикою отримуємо, що коефіцієнт детермінації для моделі M_1 дорівнює $R^2 = 0,9342$. Перевірка значущості множинного коефіцієнта кореляції за критерієм Фішера свідчить, що основну нульову гіпотезу слід відкинути, отже, модель є в цілому значущою. Перевірка значущості окремих параметрів моделі за критерієм Стюдента свідчить, що з надійністю 95 % значущим є лише коефіцієнт регресії b_1 . Тобто на мінливість ендогенного фактора суттєво впливає екзогенний фактор X_1 – кількість іпотечних кредитів. Водночас вплив на вартість житла показників життєвого рівня населення (індексу споживчих цін і середньої номінальної заробітної плати) не є статистично значущим.

Скориставшись функцією ЛИНЕЙН(), побудуємо модель M_2 , що містить зовнішні фактори X_1 , X_2 та X_4 . Отримаємо рівняння регресії:

$$M_2: \hat{y} = 5085,38 + 13,61x_1 + 19,37x_2 - 325,42x_4.$$

Коефіцієнт детермінації для моделі M_2 дорівнює $R^2 = 0,9508$, тобто є дещо вищим, ніж для моделі M_1 . Перевірка за критерієм Фішера показала, що модель є в цілому значущою. При цьому перевірка за критерієм Стюдента свідчить, що із надійністю 95 % значущими є і коефіцієнт регресії b_1 , і коефіцієнт регресії b_4 . Згідно із цією моделлю на мінливість ендогенного фактора суттєво впливає, як і в моделі M_1 , екзогенний фактор X_1 – кількість іпотечних кредитів. Статистично значущим є також фактор X_4 – житловий фонд у розрахунку на одну особу. Індекс інфляції не є статистично значущим і згідно із моделлю M_1 і з моделлю M_2 .

Той факт, що індекс інфляції, як і середня номінальна заробітна плата, не мають суттєвого впливу на вартість житла, можна пояснити таким чином. Зростання попиту на ринку нерухомості й пов'язане із цим зростання вартості житла всередині 2000-х рр. було обумовленим зростанням кількості вільних грошей у населення за відсутності для пересічного громадянина можливостей вкласти їх у бізнес [5]. Тому люди вкладали гроші в нерухомість, щоб захистити їх від знецінювання. Така ситуація визначається як «мильна бульбашка», або «економічна бульбашка», коли товари у великій кількості продаються за цінами, що суттєво відрізняються від справжніх [6]. Погіршення економічного становища внаслідок економічної кризи 2008 р., а потім і наприкінці 2013 р. призвело до зниження вартості житла. Так, у доларовому еквіваленті, за різними оцінками, тільки за минулий рік ціни на житло навіть у Києві зменшилися на 15–25 %.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Лебедева І. Л.

Література: 1. Бережна А. Ю. Особливості формування та прогнозування ринку житлової нерухомості в Україні / А. Ю. Бережна // Коммунальное хозяйство городов. – 2006. – № 68. – С. 207–214. 2. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 3. Кредитные компании [Електронний ресурс] // Минфин. Финансовый портал. – Режим доступу : <http://minfin.com.ua/banks/rating/>. 4. Лебедева И. Л. Квадратный метр: инвестиционная привлекательность / И. Л. Лебедева // Бизнес Информ. – 2011. – № 3. – С. 29–32. 5. Барановський О. І. Економіка «мильних бульбашок» [Електронний ресурс] / О. І. Барановський. – Режим доступу : http://eip.org.ua/docs/EP_08_4_45_uk.pdf.

ВИБІР ПРІОРИТЕТНОГО МЕТОДУ АНАЛІЗУ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 657.62

Кременецька Л. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Побудовано дерево ієрархії, що дало змогу здійснити вибір пріоритетного методу аналізу кредиторської заборгованості серед альтернатив (експрес-аналіз, коефіцієнтний аналіз та аналіз якості кредиторської заборгованості). Виділено фактори та критерії для порівняння методів аналізу кредиторської заборгованості. Визначено, що пріоритетним методом є коефіцієнтний аналіз кредиторської заборгованості.

Ключові слова: кредиторська заборгованість, метод аналізу, пріоритетний метод аналізу, експрес-аналіз, коефіцієнтний аналіз, аналіз якості кредиторської заборгованості.

Аннотация. Построено дерево иерархии, что позволило осуществить выбор приоритетного метода анализа кредиторской задолженности из альтернатив (экспресс-анализ, коэффициентный анализ и анализ качества кредиторской задолженности). Выделены факторы и критерии для сравнения методов анализа кредиторской задолженности. Определено, что приоритетным методом является коэффициентный анализ кредиторской задолженности.

Ключевые слова: кредиторская задолженность, метод анализа, приоритетный метод анализа, экспресс-анализ, коэффициентный анализ, анализ качества кредиторской задолженности.

Annotation. The tree hierarchy, allowing us to make a selection of the highest priority method of analysis of alternatives payable (rapid analysis, ratio analysis and quality analysis payable). The factors and criteria to compare methods of analysis payable. Determined that the highest priority method is ratio analysis payable.

Keywords: accounts payable, analysis method, preferred method of analysis, rapid analysis, ratio analysis, quality analysis payable.

Аналіз кредиторської заборгованості істотно впливає на ефективність діяльності підприємства, а також на його ділову репутацію серед контрагентів. Вибір ефективного методу аналізу кредиторської заборгованості, що дозволить вчасно виявити недоліки і вжити відповідних заходів щодо оптимізації, має особливе значення для подальшого прийняття зважених управлінських рішень.

Фундаментальні теоретичні, методологічні, методичні та прикладні аспекти аналізу кредиторської заборгованості подано в роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, серед них Бутинець Ф. Ф., Василенко Ю. А., Гнатенко Є. П., Чебанова Н. В. та ін.

Метою написання статті є дослідження теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо вибору пріоритетного методу аналізу кредиторської заборгованості підприємства.

Діяльність підприємств залежить передусім від стану внутрішніх факторів, одним із яких є кредиторська заборгованість. Управління кредиторською заборгованістю базується на якісному її аналізі, відтак вибір пріоритетного методу аналізу кредиторської заборгованості підприємства є необхідним.

Для того щоб вибрати пріоритетний метод аналізу кредиторської заборгованості підприємства, застосовано метод аналізу ієрархій Сааті Т. [3; 4]. Цей метод допомагає у розв'язанні практичних завдань на різних рівнях планування й прийняття рішень. Метод аналізу ієрархій передбачає вибір пріоритетних рішень за допомогою застосування парних порівнянь. Сааті Т. запропонував шкалу парних порівнянь елементів, використання якої дозволяє подати результати оцінок у кількісному вираженні (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Шкала парних порівнянь

Рівень значущості	Визначення	Пояснення
1	2	3
1	Однакова важливість	Однакова важливість; внесок обох елементів є однаковим
3	Один елемент є дещо важливішим за інший	Досвід дозволяє поставити один елемент трохи вище за інший
5	Суттєва перевага	Досвід дозволяє встановити безумовну перевагу одного над іншим

Закінчення табл. 1

1	2	3
7	Суттєва перевага	Досвід дозволяє встановити безумовну перевагу одного над іншим
9	Абсолютна перевага одного елемента над іншим	Очевидність переваги є підтвердженою більшістю
2; 4; 6; 8	Проміжні значення між суміжними рівнями значущості	Ситуація, коли необхідним є компромісне рішення

З табл. 1 видно, що шкала дозволяє експерту не зважати на відсутність фізичних чи об'єктивних одиниць виміру, а порівнювати альтернативи на основі досвіду й набутих знань. Основною перевагою методу є те, що він є безрозмірним і не спричиняє проблеми в ході приведення значень показників до однакових одиниць виміру [5].

Для порівняння із методом аналізу ієрархій подано три альтернативні методи аналізу кредиторської заборгованості підприємства: експрес-аналіз, коефіцієнтний та аналіз якості кредиторської заборгованості.

На першому етапі дослідження визначено фокус ієрархії – вибір пріоритетного методу аналізу кредиторської заборгованості (рис. 1). На другому етапі виділено фактори, що впливають на вибір пріоритетного методу аналізу кредиторської заборгованості. Цими факторами є інформативність, тип користувача й універсальність застосування.

На другому рівні ієрархії виділені на попередньому етапі фактори поділяють на критерії (рис. 1).

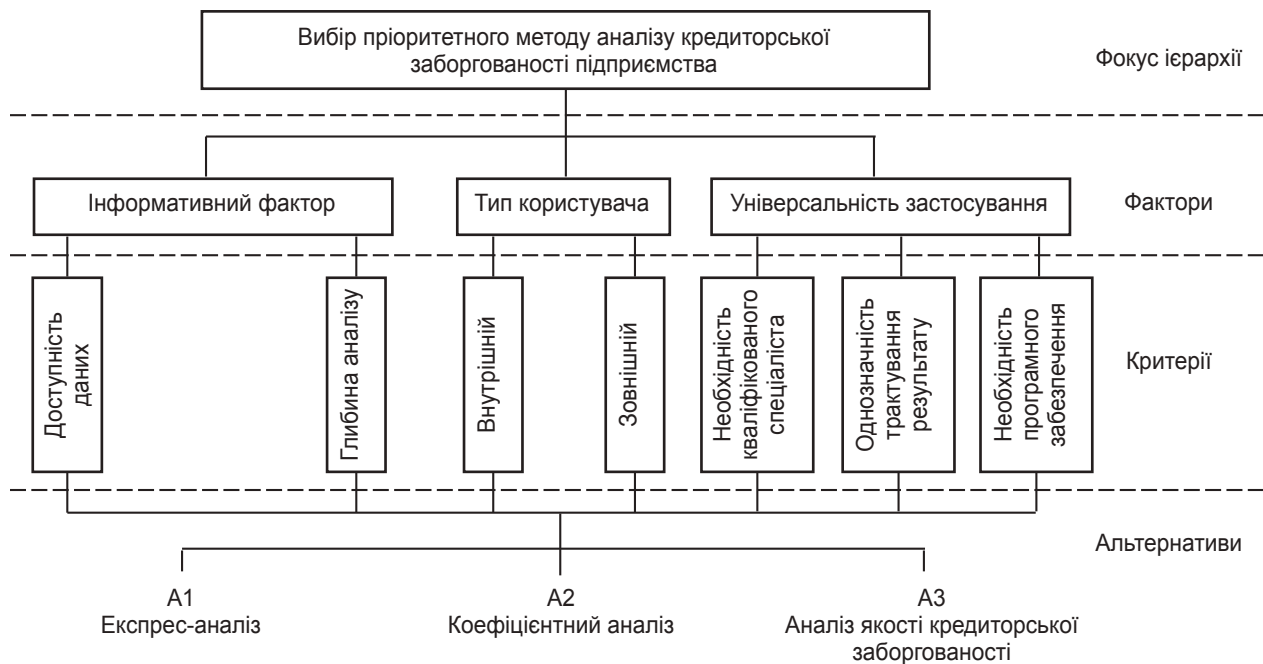

Рис. 1. Ієрархія вибору пріоритетного методу аналізу кредиторської заборгованості підприємства

Для розрахунку вектора пріоритету для кожного альтернативного методу аналізу кредиторської заборгованості підприємства використано програмне забезпечення Expert Choice.

У табл. 2 подано результати першого етапу порівняння факторів вибору кредиторської заборгованості.

Таблиця 2

Матриця попарних порівнянь факторів вибору методу аналізу

Фактор	Інформативний, Φ_1	Тип користувача, Φ_2	Універсальність застосування, Φ_3	Нормований вектор пріоритетів, W_1
Інформативний, Φ_1	1	4	5	0,691
Тип користувача, Φ_2		1	1	0,160
Універсальність застосування, Φ_3			1	0,149

З таблиці видно, що найвагомішим фактором, що впливає на вибір альтернативних методів аналізу кредиторської заборгованості, є інформативний.

На наступному етапі автором сформовано матриці попарних порівнянь альтернатив щодо критеріїв якості факторів. За допомогою процедури ієрархічного синтезу визначено, який з альтернативних методів аналізу кредиторської заборгованості підприємства має найвищий пріоритет, що дозволило отримати вектори пріоритетів альтернатив за кожним фактором (табл. 3).

Таблиця 3

Результуючий вектор пріоритетів альтернатив

Показник	Експрес-аналіз	Коефіцієнтний аналіз	Аналіз якості кредиторської заборгованості
Результуючий вектор пріоритетів альтернатив	0,238	0,418	0,344

З табл. 3 видно, що найвище значення результуючого вектора пріоритету альтернатив має коефіцієнтний аналіз. Відтак саме він є пріоритетним.

Таким чином, за результатами здійсненого аналізу встановлено, що найефективнішим методом аналізу кредиторської заборгованості є коефіцієнтний. Вектор пріоритету коефіцієнтного аналізу переважає над векторами інших методів за глибиною аналізу й внутрішнім типом користувача. Оскільки ці критерії, зокрема глибина аналізу, є ключовими для фінансового менеджменту підприємства, то найбільш зручним та ефективним методом є коефіцієнтний аналіз кредиторської заборгованості.

Науковий керівник – викладач Ковальчук В. А.

Література: 1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах : навч. посіб. / Ф. Ф. Бутинець, Л. Л. Горещька. – Житомир : Рута, 2003. – 544 с. 2. Чебанова Н. В. Бухгалтерський фінансовий облік : навч. посіб. / Н. В. Чебанова, Ю. А. Василенко. – Київ : Академія, 2002. – 672 с. 3. Саати Т. Аналитическое планирование. Организация систем / Т. Саати, К. Кернс. – М. : Радио и связь, 1991. – 224 с. 4. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий / Т. Саати. – М. : Радио и связь, 1993. – 278 с.

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

УДК 331.5

Крокосенко В. В.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто соціально-трудові відносини як систему та як складову частину соціального управління. Проаналізовано структуру та основні принципи соціально-трудоових відносин.

Ключові слова: відносини, система, принципи, суб'єкт, об'єкт, суспільство, соціально-трудоові відносини.

Аннотация. Рассмотрены социально-трудовые отношения как система и как часть социального управления. Проанализированы структура и основные принципы социально-трудоовых отношений.

Ключевые слова: отношения, система, принципы, субъект, объект, общество, социально-трудоовые отношения.

Annotation. *The socio-labor relations as a system and as part of social management. The structure and basic principles of industrial relations.*

Keywords: *relationships, system, principles, subject, object, community, social and labor relations.*

На сучасному етапі розвитку економіки зростає роль і значення перебудови соціально-трудових відносин, оскільки праця є основним джерелом підвищення ефективності виробництва та добробуту населення. За таких умов важливим є системний підхід до визначення сутності соціально-трудових відносин, механізму їх регулювання та оптимізації. Формування та розвиток системи трудових відносин є ключовою проблемою комплексу суспільних відносин, оскільки від їх характеру залежить якість трудового життя, соціальна злагода в суспільстві, продуктивність праці тощо.

Особливості формування та розвитку соціально-трудових відносин висвітлено в працях зарубіжних і вітчизняних авторів: Герцберга К., Маслоу А., Мейо Е., Паркера М., Портера Л., Бухалкова М., Генкіна Б., Дадашева А., Ерманського О., Колосової Р., Котляра О., Кочеткова В., Петровського Н., Горобинської М., Піддубної Л., Лібанової Е., Фоміної О. та ін.

Соціально-трудові відносини визначають як об'єктивно існуючу взаємозалежність і взаємодію суб'єктів цих відносин у процесі праці задля регулювання якості трудового життя. Комплексна характеристика системи трудових відносин передбачає з'ясування сутності таких категорій, як сторони, суб'єкти, предмети відносин у соціально-трудої сфері, типи, принципи тощо. У сукупності ці елементи та відносини, що відображають їх, створюють систему соціально-трудових відносин.

Основною умовою виникнення та функціонування соціально-трудових відносин у ринковій економіці є юридична незалежність сторін цих відносин. У процесі виникнення та функціонування соціально-трудових відносин наймані працівники передають право використання робочої сили власнику засобів виробництва за збереження своєї особистої незалежності [2].

Важливою рисою соціально-трудових відносин за умов ринкової економіки є їх функціонування на конкурентних засадах. Конкурують між собою як наймані працівники, що надають послуги робочої сили на умовах, визначених трудовим договором, так і покупці послуг робочої сили – роботодавці.

Соціально-трудові відносини як система існують у двох формах: як фактичні соціально-трудові відносини і як соціально-трудові правовідносини. Фактичні соціально-трудові відносини діють на об'єктивному і суб'єктивному рівнях, тобто передбачають взаємодію суб'єктів цих відносин щодо вирішення певних проблем, які виникають у соціально-трудої сфері. Соціально-трудові правовідносини є проекцією фактичних соціально-трудових відносин на законодавчому і нормативному рівні [3].

Соціально-трудові відносини дозволяють визначити соціальну значущість, роль, місце, суспільне становище індивіда та групи. Вони є сполучною ланкою між робітником і майстром, керівником і групою підлеглих, певними групами працівників та окремими їх членами. Жодна група працівників, жодний член трудової організації не можуть існувати поза такими відносинами. Водночас соціально-трудові відносини, безумовно, є суб'єктивними, оскільки відбивають суб'єктивно визначені наміри та дії учасників цих відносин, що є обумовленими усвідомленою ними взаємною залежністю.

Суб'єктом соціально-трудових відносин є юридична або фізична особа, яка володіє первинними або делегованими первинними носіями правами в соціально-трудових відносинах. Взаємозв'язки між суб'єктами соціально-трудових відносин виникають на різних рівнях: працівник – працівник, працівник – роботодавець, профспілка – роботодавець, роботодавець – держава, працівник – держава тощо [4].

Під предметом соціально-трудових відносин розуміють соціально-економічні явища й процеси, що виникають у соціально-трудої сфері. Їх можна поділити на три структурні блоки, що дозволяє визначити систему факторів, що обумовлюють систему трудових відносин і методи їх регулювання. Серед них соціально-трудові відносини:

- зайнятості;
- пов'язані з організацією й ефективністю праці;
- пов'язані із винагородою за працю.

Предметом групових (колективних) соціально-трудових відносин між працівниками та роботодавцями може бути кадрова політика в цілому та (чи) її окремі елементи: атестація кадрів, контроль та аналіз трудової діяльності, оцінювання ефективності праці, організація праці, нормування праці, трудові конфлікти й їх розвиток, трудова мотивація тощо [2].

Функціонування соціально-трудових відносин є базованим на певних принципах. Пріоритетність конкретних принципів існування соціально-трудових відносин, їх комбінація в процесі вирішення проблем у соціально-трудої сфері визначає тип соціально-трудових відносин.

Основними принципами є законодавче забезпечення прав, принципи солідарності, соціального партнерства, патерналізму, субсидіарності, дискримінації, конкуренції, конфлікту, адресності, інтегрованості, загальності. Відповідно до цих принципів розрізняють типи соціально-трудових відносин [5].

У чистому вигляді типи соціальних відносин не існують, а часто є моделями комбінованих властивостей, що є притаманними тому або іншому типу. Вони відображають можливі умови взаємодії між суб'єктами соціально-трудових відносин, підкреслюють їх ставлення один до одного. Нині в Україні відбуваються процеси, які можна визначити як формування колективного трудового права. Соціальне партнерство між сторонами соціально-трудових відносин, їх суб'єктами й органами є здійснюваними водночас на різних рівнях і в різних формах. Основними формами соціального партнерства є:

- спільні консультації представників сторін на всіх рівнях;
- колективні переговори на всіх рівнях;
- укладання договорів та угод на всіх рівнях;
- погодження на національному й регіональному рівнях політики доходів і соціально-економічної політики в цілому, у тому числі основних критеріїв і показників соціальної справедливості;
- заходи щодо захисту місцевого ринку праці та виробника;
- спільне розв'язання колективних трудових суперечок (конфліктів), запобігання їм на всіх рівнях.

Під час формування системи соціально-трудових відносин, внесення окремих змін необхідно конкретно ставити мету формування системи із заданими умовами та елементами й реально оцінювати можливі шляхи досягнення цієї мети. Важливим фактором становлення соціально-трудових відносин є створення й функціонування системи соціального партнерства як ідеології суспільства. Проте рівень суспільної свідомості, економічні труднощі та зниження життєвого рівня населення орієнтують суб'єктів договірних відносин часто на конфліктну форму вирішення суперечок, а не на злагоду й взаєморозуміння. Необхідно враховувати й те, що в економічно розвинених країнах формування системи соціального партнерства відбувалося протягом десятиріч, і всі її елементи поступово відпрацьовувалися. В Україні, враховуючи потреби сучасного етапу економічного розвитку, така система має бути створена в досить стислий термін.

Таким чином, характерною ознакою розвитку соціально-трудових відносин є розвиток виробничої демократії, що має на увазі залучення найманих працівників до управління, застосування системи участі в прибутках підприємств, зростання рівня застосування висококваліфікованої праці, підвищення заробітної плати, функціонування системи державних соціальних гарантій та забезпечення запровадження соціально-трудових відносин до загальної структури державної соціальної політики.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пилипенко С. М.

Література: 1. Колот А. Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання : монографія / А. Колот. – Київ : КНЕУ, 2005. – 230 с. 2. Пилипенко С. М. Економіка праці та соціально-трудових відносин : навч. посіб. / С. М. Пилипенко, М. В. Горобинська, Л. І. Піддубна [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2008. – 62 с. 3. Єсінова Н. І. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. / Н. І. Єсінова. – Київ : Кондор, 2006. – 432 с. 4. Лукашевич В. М. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. / В. М. Лукашевич. – Львів : Новий Світ-2000, 2008. – 248 с. 5. Азаренкова Г. М. Економіка праці та соціально-трудові відносини : посібник / Г. М. Азаренкова. – Київ : Ліра, 2010. – 476 с.

ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА РІВЕНЬ ЕМІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

УДК 33.021:331.556.46(477)

Кужель А. Є.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто фактори впливу на рівень еміграції населення України. Розроблено багатфакторну регресійну модель рівня еміграції. Виявлено найбільш значущі фактори впливу на результативну ознаку. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: еміграція, рівень еміграції, економетричний аналіз, факторні ознаки, модель, регресійна модель, багатфакторна регресійна модель, регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, результативна ознака, статистична значущість.

Аннотация. Рассмотрены факторы, влияющие на уровень эмиграции населения Украины. Разработана многофакторная регрессионная модель уровня эмиграции. Выявлены наиболее значимые факторы влияния на результативный признак. Полученная модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: эмиграция, уровень эмиграции, эконометрический анализ, факторные признаки, модель, регрессионная модель, многофакторная регрессионная модель, регрессионный анализ, коэффициент регрессии, результативный признак, статистическая значимость.

Annotation. The factors affecting the level of migration of the population of Ukraine. Developed multifactor regression model of emigration. Found the most important factors influencing effective sign. The resulting model is tested for significance.

Keywords: emigration, immigration levels, econometric analysis, factorial signs, model, regression model, multifactor regression model, regression analysis, regression coefficient, effective sign, statistical significance.

На сучасному етапі розвитку економіки проблемою українського ринку праці є надмірна трудова еміграція. За даними статистичних опитувань, наші мігранти мають досить високий освітній рівень: 75 % із них мають вищу чи незакінчену вищу освіту. До того ж, значний відсоток серед емігрантів складає молодь [1].

За сучасних умов рівень еміграції в країні стає одним з основних комплексних макроекономічних показників, що є пов'язаним не тільки зі зовнішньоекономічною діяльністю країни, але також із її соціально-економічним розвитком. Основними факторами, що впливають на кількість емігрантів, вважають масове безробіття, низький рівень життя, порівняно низьку середню заробітну плату, індекс споживчих цін, соціальні та політичні проблеми в країні, відсутність належної підтримки від держави й близькість України до кордону з країнами Європейського Союзу.

Дослідженням рівня еміграції та факторів, що на нього впливають, займаються Ільїн О. Є., Безбородова Т. М., Немерюк Є. Є., Анікін Л. С., Буданова Л. Ю., Ковальов М. П. та ін.

Метою написання статті є аналіз факторів, що впливають на рівень еміграції населення України, побудова економетричної моделі залежності динаміки кількості емігрантів від цих факторів за допомогою застосування економетричних методів дослідження, а також розробка практичних рекомендацій щодо отриманих результатів побудованої моделі.

Позначимо результативну змінну Y – кількість емігрантів, тис. осіб. Факторами впливу виберемо X_1 – кількість безробітних, тис. осіб; X_2 – середню заробітну плату, грн; X_3 – індекс споживчих цін. Вихідні дані подано в табл. 1 [1].

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	Кількість емігрантів, тис. осіб	Кількість безробітних, тис. осіб	Середня заробітна плата, грн	Індекс споживчих цін
	Y	X_1	X_2	X_3
1	2	3	4	5
2002	76264	2128,6	323,91	100,8
2003	63699	1994	395,45	105,2

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
2004	46182	1888,2	503,94	109
2005	34997	1595,2	653,14	113,5
2006	29982	1513,7	883,9	109,1
2007	29669	1416,7	1112	112,8
2008	22402	1424	1521	125,2
2009	19470	1956,6	1665	115,9
2010	14677	1784,2	1916	109,4
2011	14588	1731,7	2297	108
2012	14517	1656,6	2722	100,6
2013	22187	1576,4	3000	99,7
2014	519914	1847,1	3167	112,1
2015	519045	1654	3455	148,7

Економетричний аналіз доцільно провести за допомогою Statgraphics. У результаті зворотного відбору даних з'ясувалося, що значущими факторами є X_1 , X_2 , X_3 . Для X_1 Р-значення дорівнює 0,09. Змінні X_1 та X_2 мають Р-значення, менші за 0,05. Обчислене значення t_p перевищує табличне. Відтак можна стверджувати, що модель є статистично значущою.

Перевіримо гіпотезу щодо значущості параметрів рівняння множинної регресії. Отримаємо такі розрахункові значення t -критерію Стюдента: $t_1 = 1,87$; $t_2 = 2,29$, а $t_3 = 2,62$. Порівняння отриманих даних із табличним $t_2(0,05; 14) = 2,1542$, дозволяє говорити про значущість параметрів моделі.

Модель має вигляд:

$$y = -143392,56 + 309,81 \cdot x_1 + 76,77 \cdot x_2 + 7767,43 \cdot x_3.$$

За зростання кількості безробітних на одну тисячу осіб кількість емігрантів зростає на 310 осіб за інших рівних умов. За зростання середньої заробітної плати на 1 грн кількість емігрантів зростає на 77 осіб, а за зростання індексу споживчих цін на одну одиницю – на 7767 осіб.

Отримана модель має коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,63$, що означає, що фактори X_1 , X_2 та X_3 на 63 % пояснюють варіації результативної ознаки Y . Решта 37 % є зумовленими не врахованими в моделі факторами. Відтак залучені до моделі фактори є статистично значущими, як і сама модель. Це свідчить про вірогідність отриманих розрахункових значень кількості емігрантів.

Перевіримо дані на наявність мультиколінеарності, визначивши значення коефіцієнтів кореляції (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

	Y	X_1	X_2	X_3
Y	1			
X_1	0,109095	1		
X_2	0,562463	-0,24555498	1	
X_3	0,598408	-0,280714412	0,335957	1

Усі коефіцієнти кореляції $|r| < 0,7$, що свідчить про відсутність мультиколінеарності факторів. Найбільший вплив на результативну ознаку має фактор X_3 ($r = 0,6$), під час побудови моделі він має бути залученим до регресійного рівняння першим.

Рівняння множинної регресії побудовано в стандартизованій формі:

$$Zy = 0,38t_1 + 0,47t_2 + 0,55t_3.$$

Аналіз значень β -коефіцієнтів дозволяє зробити висновок, що найбільший вплив на рівень еміграції має змінна індексу споживчих цін. Рівень середньої заробітної плати має більший вплив на результативну ознаку порівняно із кількістю безробітних. При цьому зростання цих факторних ознак є супроводжуваним зростанням кількості емігрантів.

Для дослідження наявності гетероскедастичності було використано тест рангової кореляції Спірмена. Оскільки розрахункове значення коефіцієнта рангової кореляції ($t_{\text{розр.}} = -0,19$) є меншим за табличне ($t_{\text{табл.}} = 2,15$), то нульова гіпотеза приймається, отже, можна говорити про відсутність гетероскедастичності.

Для того щоб визначити наявність автокореляції, використаємо критерій Дарбіна–Уотсона, який у побудованій моделі дорівнює 0,997. Оскільки $d_l = 0,77 < DW$, а $d_u = 1,70 > DW$, то критерій перебуває в зоні невизначеності, тобто однозначно неможна говорити про наявність автокореляції залишків.

Перевіримо загальну якість (значущість) рівняння множинної регресії. Для цього використаємо F-критерій Фішера. Оскільки розрахункове значення $F_{розр.} = 5,76$ перевищує табличне $F_{табл.} (0,05; 3; 14) = 3,34$, то нульова гіпотеза відхиляється. Побудована модель є статистично значущою, тобто її можна використовувати не лише для пояснення залежності між результативною змінною та факторами впливу, але й для прогнозування.

Таким чином, побудована модель, на підставі якої можна розраховувати кількість емігрантів в Україні, враховує основні фактори, що впливають на рівень еміграції. Це надає можливості передбачити зміни чисельності виїжджаючих за кордон, а відтак контролювати це явище.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 2. Ульяницька О. В. Проблеми безробіття і трудова міграція українців / О. В. Ульяницька // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 8. – С. 167–172. 3. Малярець Л. М. Економіко-математическі методи и модели : учеб. пособие / Л. М. Малярець. – Харьков : ХНЭУ, 2013. – 154 с. 4. Малярець Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярець, П. М. Куліков, І. А. Лебедева [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с. 5. Єгоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Єгоршин, Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с.

ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА РІВЕНЬ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ ЕМІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

УДК 339.91

Кулішенко А. А.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто фактори впливу на міжнародну трудову еміграцію населення України. Розроблено багатофакторну регресійну модель рівня еміграції. Виявлено найбільш значущі фактори впливу на результативну ознаку. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: міграція, трудова міграція, еміграція, економетричний аналіз, факторні ознаки, модель, регресійна модель, трифакторна модель, коефіцієнт регресії, статистична значущість.

Аннотация. Рассмотрены факторы влияния на международную трудовую эмиграцию населения Украины. Разработана многофакторная регрессионная модель уровня эмиграции. Выявлены наиболее значимые факторы влияния на результативный признак. Полученная модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: миграция, трудовая миграция, эмиграция, эконометрический анализ, факторные признаки, модель, регрессионная модель, трехфакторная модель, коэффициент регрессии, статистическая значимость.

Annotation. The factors of influence on international labor migration in Ukraine. Developed multifactor regression model of emigration. Found the most important factors influencing effective sign. The resulting model is tested for statistical significance.

Keywords: migration, labor migration, emigration, econometric analysis, factorial signs, model, regression model, three-factor model, regression coefficient, statistical significance.

Процеси міграції залишаються серйозною проблемою для багатьох країн, але особливо гострою вона є для України. Нині наша країна є лідером за кількістю населення, яке залишило межі країни через суб'єктивні чи об'єктивні причини. За даними Міністерства праці та соціальної політики України, ця цифра становить майже 5 млн осіб. І це тільки офіційно зареєстровані мігранти, а існує ще й «чорна статистика», де наводять набагато вищі цифри – до 7 млн осіб.

Значний внесок у дослідження теорії та практики міжнародної трудової міграції зробили Саймон Д., Расмуссен Х., Ліндерт П., Сталкер П., Вікуліна Н., Гайдучський А., Гнибіденко В. та ін.

Метою написання статті є аналіз факторів, що впливають на рівень міграції, побудова економетричної моделі залежності динаміки зміни чисельності емігрантів від цих факторів за допомогою застосування економетричних методів дослідження, а також розробка практичних рекомендацій щодо отриманих результатів.

Головними причинами еміграції українців є низький життєвий рівень і порівняно низька середня заробітна плата, масове безробіття, індекс споживчих цін, соціальні та політичні проблеми в країні, відсутність належної підтримки від держави й близькість України до кордону з країнами Європейського Союзу.

Побудова економетричної моделі надає можливості оцінити фактори, що впливають на рівень міграції населення. Проведемо кореляційно-регресійний аналіз із застосуванням кількісних значень факторів за 2008–2014 рр. за кварталами. На виїзд громадян із України істотно впливають рівень безробіття, рівень середньої заробітної плати та валовий внутрішній продукт. Безробіття – це соціальне явище, коли кількість бажаючих отримати роботу перевищує кількість працюючих. Заробітна плата порівняно з іншими країнами в Україні є значно нижчою. Люди, які прагнуть покращити свій рівень життя, не бачать іншого вирішення проблеми, крім виїзду до країн із вищим рівнем економічного розвитку. Не менш важливим фактором є валовий внутрішній продукт, який є показником економічного становища країни. Робоча сила переміщується з країн із нижчим рівнем валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення до країн із вищим рівнем життя. Точніше оцінити фактичний рівень безробіття, середній рівень заробітної плати та внутрішній валовий продукт можна в розрахунку на одну особу. Застосування економетричних методів для визначення характеру та величини впливу певних факторів на міграційний процес полягає в побудові багатофакторної регресійної моделі, де результативною ознакою є чисельність вибуху із країни за 2014 р. (Y), а факторами впливу X_1 – рівень безробіття населення працездатного віку, осіб; X_2 – середня заробітна плата за місяць, грн та X_3 – валовий внутрішній продукт в Україні на одну особу, тис. грн. Для побудови моделі використано офіційні дані за 2008–2014 рр. за кварталами (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Період	Фактичний рівень безробіття працездатного населення, X_1	Середня заробітна плата за місяць, грн, X_2	Валовий внутрішній продукт у розрахунку на одну особу, тис. грн, X_3	Чисельність емігрантів України, тис. осіб, Y
1	2	3	4	5
2008				
Січень – березень	1575,60	1618,00	4,13	5162,00
Січень – червень	1399,90	1708,00	5,09	9928,00
Січень – вересень	1353,60	1774,00	5,96	16378,00
Січень – грудень	1424,00	1809,00	5,26	22402,00
2009				
Січень – березень	2094,00	1735,00	4,10	4447,00
Січень – червень	2007,90	1813,00	4,64	9096,00
Січень – вересень	1925,50	1863,00	5,42	14519,00
Січень – грудень	1956,60	1909,00	5,63	19470,00
2010				
Січень – березень	1735,00	1735,00	4,73	3093,00
Січень – червень	1813,00	1813,00	5,59	6575,00
Січень – вересень	1863,00	1863,00	6,55	10879,00
Січень – грудень	1909,00	1909,00	6,69	14677,00

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
2011				
Січень – березень	1921,90	2388,00	5,63	3410,00
Січень – червень	1808,60	2496,00	6,79	6611,00
Січень – вересень	1716,00	2573,00	8,07	10728,00
Січень – грудень	1731,70	2639,00	7,94	14588,00
2012				
Січень – березень	1842,50	2814,00	6,42	2699,00
Січень – червень	1709,00	2918,00	7,62	6150,00
Січень – вересень	1629,20	2977,00	8,53	10497,00
Січень – грудень	1656,60	3031,00	8,36	14517,00
2013				
Січень – березень	1755,90	3085,00	66,52	3287,00
Січень – червень	1642,90	3187,00	7,75	7814,00
Січень – вересень	1553,30	3235,00	8,67	16754,00
Січень – грудень	1576,40	3273,00	8,88	22187,00
2014				
Січень – березень	1804,90	3263,00	6,98	3696,00
Січень – червень	1729,50	3375,00	8,42	8224,00
Січень – вересень	1781,00	3404,00	9,70	16705,00
Січень – грудень	1847,10	3474,00	9,84	

Після виконання розрахунків у статистичному пакеті Statgraphics отримуємо лінійну трифакторну модель. Її рівняння має вигляд:

$$Y = 25218 - 10,9683 \cdot x_1 - 136,956 \cdot x_2$$

До побудованого рівняння регресії залучено показники рівня безробіття населення працездатного віку та валового внутрішнього продукту в розрахунку на одну особу. Визначаючи, чи може модель бути спрощеною, необхідно звернути увагу на високі Р-значення незалежних змінних, що дорівнює 0,2389 (X_2). Оскільки Р-значення перевищує 0,05, то фактор не є статистично значущим. Відтак фактор X_2 (середня заробітна плата) можна вилучити з моделі.

Розрахункове значення F-критерію Фішера становить 1,84, тоді як табличне $F_{\alpha}(2; 24; 0,05) = 3,4$, що вказує на відсутність адекватності побудованої моделі.

Коефіцієнт регресії b_1 вказує, що за зменшення рівня безробіття на 1 % рівень еміграції зменшиться в середньому на 11 %. Коефіцієнт регресії b_3 вказує, що зі зростанням рівня валового національного продукту на 1 % рівень еміграції зменшиться в середньому на 137 %.

Оскільки Р-значення дисперсійного аналізу в таблиці перевищує 0,05, то не існує статистично значущого зв'язку між змінними, і рівень довіри дорівнює 95 %. R^2 статистика показує, що модель пояснює 18,0679 % мінливості Y. Величина коефіцієнта детермінації $R^2 = 18,0679$ показує, що змінні впливають на кількість емігрантів на 18,0679 %. Скоригований R-квадрат статистики, що є більш придатним для порівняння моделей із різним числом незалежних змінних, дорівнює 8,23604 %. Стандартна помилка оцінювання вказує на стандартне відхилення залишків і має значення 6142,24. Це значення може бути використане для створення межі передбачення для нових спостережень. Середня абсолютна помилка дорівнює 4882,71, це середнє значення залишків.

Критерій Дарбіна–Уотсона (DW) для статистичних випробувань залишків використовують, щоб визначити наявність автокореляції. Автокореляція – це кореляція між значеннями результуючої змінної, що виникає внаслідок залежності значень випадкової величини в різних спостереженнях [1]. Значення статистики Дарбіна–Уотсона становить 1,44. Відтак ця модель не є придатною для прогнозування.

Далі необхідно перевірити дані на наявність мультиколінеарності, визначивши для цього коефіцієнти парної кореляції (табл. 2).

У нашому випадку всі парні коефіцієнти мають парні коефіцієнти кореляції $|r| < 0,7$, що свідчить про відсутність мультиколінеарності між ними. Найбільший вплив має змінна X_1 , яка при побудові моделі має бути залученою першою до рівняння регресії.

Рівняння регресії в стандартизованому вигляді:

$$\tilde{t}_y = -0,377t_{x_1} - 0,185t_{x_3}$$

Таблиця 2

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

	Y	X ₁	X ₃
Y	1	-0,37302	-0,17873
X ₁	-0,37302	1	-0,02122
X ₃	-0,17873	-0,02122	1

Порівняємо значення β -коефіцієнтів за модулем. Бачимо, що найбільший вплив на міжнародну міграцію робочої сили має рівень безробіття, причому із його зростанням відбувається зростання кількості мігрантів. Менший вплив має рівень ВВП. За його зменшення зменшується відтік населення України за кордон.

Для визначення наявності гетероскедастичності використано тест рангової кореляції Спірмена. Оскільки значення розрахункового коефіцієнта рангової кореляції (0,8) перевищує табличне значення (0,51), можна говорити про наявність гетероскедастичності.

Таким чином, кореляційно-регресійний аналіз дозволяє встановити залежність між рівнем безробіття, ВВП на одну особу й рівнем еміграції населення України. Побудована економетрична модель може бути використана для порівняння факторів впливу на рівень еміграційного процесу. Нині Україна має позитивне сальдо міграції. Для того щоб наша країна вийшла на вищий рівень економічного розвитку, має змінюватися міграційна політика нашої держави.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Егоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Егоршин, Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с. 2. Гайдуцький А. П. Характерні риси української трудової міграції за кордон / А. П. Гайдуцький // Економіка та держава. – 2010. – № 9. – С. 88–92. 3. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 4. Державна міграційна служба України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної міграційної служби України. – Режим доступу : <http://dmsu.gov.ua/>. 5. Малярець Л. М. Економіко-математические методы и модели : учеб. пособие / Л. М. Малярець. – Харьков : ХНЭУ, 2013. – 154 с. 6. Малярець Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярець, П. М. Куліков, І. А. Лебедева [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с.

ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА РІВЕНЬ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

УДК 303.725.33:331.56/.57(477)

Куренкова А. А.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто фактори впливу на рівень безробіття в Україні. Розроблено багатофакторну регресійну модель, за допомогою якої виявлено найбільш значущі фактори впливу на результативну ознаку. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: безробіття, регресійний аналіз, економетричний аналіз, факторні ознаки, регресійна модель, багатофакторна модель, результативна ознака, коефіцієнт регресії, статистична значущість.

Аннотация. Рассмотрены факторы, влияющие на уровень безработицы в Украине. Разработана многофакторная регрессионная модель, с помощью которой выявлены наиболее значимые факторы влияния на результативный признак. Полученная модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: безработица, регрессионный анализ, эконометрический анализ, факторные признаки, регрессионная модель, многофакторная модель, результативный признак, коэффициент регрессии, статистическая значимость.

Annotation. The factors impact on the unemployment rate in Ukraine. Developed multifactor regression model, through which revealed the most significant factors influencing effective sign. The resulting model is tested for statistical significance.

Keywords: unemployment, regression analysis, econometric analysis, factorial signs, regression model, multifactorial model, effective sign, coefficient of regression, statistical significance.

Однією з головних соціально-економічних проблем сучасного етапу розвитку суспільства є проблема безробіття. Безробіття й зайнятість населення є найважливішими макроекономічними проблемами, що істотно впливають і на кожну людину, і на економіку регіону та країни в цілому. Стан економіки будь-якої держави відображає рівень безробіття. Безробіття є природним супутником ринку праці. Воно має негативні соціально-економічні наслідки, основними серед них є криміналізація суспільства, психологічна пригніченість безробітних, що спричиняє алкоголізм, наркоманію, самогубства, як наслідок, зниження природного приросту населення та тривалості життя. На рівень безробіття найбільше впливає демографічна ситуація в країні, розмір заробітної плати та кількість наявних робочих місць.

Скорочення безробіття є надзвичайно важливим і складним завданням, оскільки існує безліч її типів. Тому неможливо виробити єдиний засіб боротьби з безробіттям, а відтак кожній державі доводиться використовувати різні методи для вирішення проблеми.

Проблемні питання аналізу зайнятості населення та безробіття знайшли своє відображення в працях багатьох українських і зарубіжних економістів, серед них Мазуренко О. К., Павленкова В. А., Єріна А. М. та ін.

Метою написання статті є аналіз факторів, що впливають на рівень безробіття в нашій країні, а також побудова регресійної моделі.

Дослідження факторів впливу на рівень безробіття в Україні проведемо за допомогою багатфакторної лінійної моделі. Усі розрахунки проведемо за допомогою статистичного пакета Statgraphics Centurion.

Результуючою змінною є Y – рівень безробіття, тис. осіб. Серед факторів впливу X_1 – чисельність населення, тис. осіб; X_2 – середньомісячна заробітна плата, грн; X_3 – потреба роботодавця в робітниках, тис. осіб (табл. 1) [1; 2].

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	Рівень безробіття, тис. осіб	Кількість населення, тис. осіб	Середньомісячна заробітна плата, грн	Потреба роботодавця в робітниках, тис. осіб.
	Y	X_1	X_2	X_3
2000	2655,8	48307,8	230	208,5
2001	2455	48202,5	311	203,7
2002	2140,7	48003,5	376	201,2
2003	2008	47658,3	462	194,6
2004	1906,7	47318,9	590	191,2
2005	1600,8	46958,7	806	186,7
2006	1515	46667,7	1041	170,5
2007	1417,6	46398,1	1351	169,7
2008	1425,1	46162,8	1806	91,1
2009	1958,8	45982,9	1906	65,8
2010	1785,6	45795,9	2239	63,9
2011	1732,7	45644,4	2633	59,3
2012	1657,2	45560,3	3026	48,6
2013	1576,5	45439,8	3282	47,5
2014	1847,6	42953,9	3480	35,3
2015	1654,7	42774,6	4195	25,9

Маємо лінійну трифакторну модель, що містить тільки значущі фактори, Р-значення яких не перевищують 0,05. Жодна змінна не буде вилученою. Тепер рівняння моделі має вигляд:

$$y = -1159,9 + 0,069 \cdot x_1 - 0,083 \cdot x_2 + 0,521 \cdot x_3.$$

Вільний член a (-1159,9) вказує на значення показника рівня безробіття за нульового значення інших факторних ознак. Аналіз наявних коефіцієнтів регресії дозволяє помітити, що за зростання чисельності населення на одну тисячу осіб рівень безробіття зростає на 0,069 тисяч осіб. За зростання середньомісячної заробітної плати на 1 грн показник безробіття зменшиться на 0,083 тис. осіб. Можна стверджувати, що отримана модель є статистично значущою, оскільки розрахункові значення перевищують табличні.

Наступним кроком є перевірка на значущість кожного з параметрів рівняння шляхом розрахунку за критерієм Стюдента. Результати аналізу подано в табл. 2.

Таблиця 2

Моделі множинної регресії

Параметр	Параметр b	t-статистика
X_1	0,069	4,36
X_2	-0,083	-2,26
X_3	0,521	0,02

Розглянемо табличне значення t-критерію Стюдента. Оскільки він становить $t(0,05,15) = 2,1315$, то можна говорити про значущість параметрів моделі. Це підтверджує і значення коефіцієнта детермінації – 98,85 %, тобто фактори моделі на 98,85 % пояснюють варіацію результативної ознаки Y.

Перевіримо дані на наявність мультиколінеарності за допомогою визначення коефіцієнтів парної кореляції. Результати наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

	Y	X_1	X_2	X_3
Y	1			
X_1	0,514	1		
X_2	-0,504	-0,942	1	
X_3	0,464	0,873	-0,956	1

У нашому випадку $r_{x_2x_3} = -0,956$, $r_{x_1x_3} = 0,873$, $r_{x_1x_2} = -0,942$. Усі показники є достатньо високими, що свідчить про наявність мультиколінеарності між окремими факторами.

Нижче наведені значення β -коефіцієнтів обчислено за допомогою коефіцієнтів парної кореляції, щоб проаналізувати рейтинг факторів моделі (табл. 4).

Таблиця 4

Значення β -коефіцієнтів

Змінні x_i	β -коефіцієнти
X_1	$\beta_1 = 1,201$
X_2	$\beta_2 = -0,321$
X_3	$\beta_3 = 0,923$

Аналіз β -коефіцієнтів надає можливості говорити, що на рівень безробіття найбільше впливають чисельність населення та потреба роботодавців у робітниках. Розмір заробітної плати найменше впливає на рівень безробіття.

Для перевірки моделі на гетероскедастичність проведено тест рангової кореляції Спірмена. Оскільки коефіцієнт рангової кореляції (0,48) не перевищує табличне значення (0,52), то приймається нульова гіпотеза про відсутність гетероскедастичності.

Для визначення наявності автокореляції використаємо критерій Дарбіна-Уотсона, що в побудованій моделі дорівнює 1,966. Табличні дані дорівнюють $d_l = 0,77$ та $d_u = 1,78$. Відтак критерій Дарбіна-Уотсона перебуває в зоні невизначеності, тому не можна однозначно говорити про наявність автокореляції залишків.

Таким чином, безробіття є ключовим питанням економіки, будь-яка держава є зацікавленою в зниженні її рівня. Нами досліджено вплив основних факторів, із застосування яких надалі можна визначати рівень безробіття в Україні. Це надає можливості передбачити зміни зайнятості населення, а відтак контролювати це явище. Необхідно передусім створювати можливості для ефективного функціонування підприємств, оскільки це є передумовою зростання кількості робочих місць, а відтак і поступового скорочення безробіття.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 2. Державна служба зайнятості України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби зайнятості України. – Режим доступу : <http://www.dsz.gov.ua>. 3. Власенко Н. С. Статистика ринку праці: міжнародні стандарти та національний досвід : навч. посіб. / За ред. Н. С. Власенко, Н. В. Григорович, Н. В. Рубльової. – Київ : Август трейд, 2006. – 320 с. 4. Попов В. Ю. Дослідження ринку праці в Україні у 1990–2009 рр. / В. Ю. Попов // Статистика України. – 2011. – № 4. – С. 39–45. 5. Єгоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Єгоршин, Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с. 6. Малярець Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярець, П. М. Куліков, І. А. Лебедева [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с.

ПРОБЛЕМИ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

УДК 349.2

Кутько М. О.

Студент 5 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто основні проблеми, що виникають у разі влаштування осіб з інвалідністю на роботу. Проаналізовано нормативно-правові акти щодо створення робочих місць для осіб із обмеженими фізичними можливостями.

Ключові слова: правовідносини, гарантії, пільги, особи із обмеженими фізичними можливостями, працевлаштування осіб з інвалідністю, трудові правовідносини.

Аннотация. Рассмотрены основные проблемы, возникающие при устройстве лиц с ограниченными физическими возможностями на работу. Проанализированы нормативно-правовые акты по созданию рабочих мест для лиц с ограниченными физическими возможностями.

Ключевые слова: правоотношения, гарантии, льготы, лица с ограниченными физическими возможностями, трудоустройство лиц с ограниченными физическими возможностями, трудовые правоотношения.

Annotation. The main problems encountered when placing disabled to work. Analyzes regulations to create jobs for people with disabilities.

Keywords: relationship, guarantees, benefits, persons with disabilities, disabled employment, employment relationship.

Гуманність законів, що забезпечують добробут громадян, є показником гуманності держави. Нелогічним і неправомірним було б надання рівних трудових можливостей (прав) громадянам, які не мають проблем зі

здоров'ям, та особам з інвалідністю. Для цієї категорії держава передбачає спеціальні гарантії та пільги, які має надавати роботодавець при працевлаштуванні.

Осіб з інвалідністю зазвичай беруть на роботу неохоче. Ще в 1991 р. Законом «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» було закріплено право цієї категорії громадян працювати на підприємствах, і відмова в укладенні трудового договору з мотивів інвалідності вважалася неправомірною (крім випадків, коли за рішенням медико-соціальної експертизи працівник за станом здоров'я не міг виконувати професійні обов'язки або це створювало б загрозу здоров'ю та безпеці праці для інших) [1]. До 2006 р. підприємству достатньо було лише надати інформацію в службу зайнятості про створення робочих місць для інвалідів. І тільки на початку 2006 р. було ухвалено положення, які дозволяли впливати на компанії, що уникають працевлаштування інвалідів. Тепер підприємства та приватні підприємці, які використовують найману працю, не лише зобов'язані створювати трудові місця, а й фактично брати на роботу інвалідів.

Згідно зі ст. 2 Закону інвалідом вважають особу зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, наслідком травм або уродженими дефектами, що обмежують її можливості, а відтак людина потребує соціальної допомоги та захисту. Статус має бути підтверджений документально спеціальною медичною комісією.

Працевлаштування осіб з інвалідністю є обов'язком роботодавця. Закон забезпечує право осіб з інвалідністю працювати на підприємствах і займатися підприємницькою та іншою трудовою діяльністю. Ст. 18 визначено, що Міністерство праці України, Міністерство соціального захисту населення, районні ради депутатів, громадські організації осіб з інвалідністю здійснюють їх працевлаштування. Більш того, починаючи з 2006 р. роботодавців зобов'язали працевлаштовувати осіб з інвалідністю. Якщо раніше підприємство мусило надати місце, то тепер наймачам доведеться самостійно шукати й приймати на роботу осіб із інвалідністю. Законом запроваджено норматив у розмірі 4 % від середньої кількості працюючих (за рік), якщо число співробітників перевищує 25 осіб. Обов'язково одне робоче місце для особи з інвалідністю, якщо штат від 15 до 25, для приватних підприємців – вісім і більше найманих працівників (приватні підприємці вважають за доцільне вести бізнес самостійно або залучають не більше 2–3 осіб). Відтак у осіб з інвалідністю тепер більше шансів працевлаштуватися на великому підприємстві.

У осіб з інвалідністю має бути фактична можливість працевлаштуватися не тільки на великих, але і на малих підприємствах. Примітивним підвищенням нормативу працевлаштування домагатися цього недоцільно. Рациональніше створювати спеціалізовані організації, де право інваліда на працю реалізовувалося б уповні. Об'єднання осіб з інвалідністю існують і нині, але в них часто не вистачає фінансових можливостей для забезпечення нормальної трудової зайнятості та дозвілля.

Держава стимулює зацікавленість підприємства в соціальній допомозі особам з інвалідністю. Державний департамент – Фонд соціального захисту інвалідів (далі Фонд) йде назустріч роботодавцям за умови проведення політики створення максимальної кількості спеціальних робочих місць: надає підприємствам цільову безвідсоткову позику з терміном повернення до трьох років. Державна служба зайнятості за рахунок Фонду може видавати роботодавцям дотації на створення спеціальних робочих місць. У першу чергу, таке робоче місце має створити підприємство, на якому настала інвалідність.

В організаціях, що використовують працю осіб з інвалідністю, має бути створено особливі умови з урахуванням індивідуальних програм реабілітації. Робочі місця обов'язково атестує (перевіряє й затверджує) спеціальна комісія підприємства за участю медико-соціальної експертної комісії, органів Державного комітету України з нагляду за охороною праці, громадських організацій осіб з інвалідністю [2].

Законодавством гарантовано особам з інвалідністю рівні з усіма громадянами можливості в усіх сферах суспільного життя. Основними правами й гарантіями є:

- працевлаштування осіб з інвалідністю є здійснюваним відповідно до медичних рекомендацій (ст. 172 КЗпП);
- випробувальний термін не встановлюють для осіб з інвалідністю, направлених на роботу відповідно до рекомендацій медико-соціальної експертизи (ст. 26 КЗпП);
- за однакових продуктивності праці та кваліфікації переважне право збереження місця у разі скорочення штату мають інваліди війни та особи, які є до них прирівнюваними (п. 5 ст. 42 КЗпП);
- залучати осіб з інвалідністю до роботи вночі дозволено лише за їх згодою і за умови, що це не суперечить медичним рекомендаціям. На таких умовах дозволено залучати осіб з інвалідністю до надурочних робіт (ст. 55, 63 КЗпП);
- у випадках, передбачених законодавством, керівництво підприємства зобов'язане організувати навчання, перекваліфікацію й працевлаштування осіб з інвалідністю відповідно до медичних рекомендацій, установити на їх прохання неповний робочий день або тиждень і створити пільгові умови праці (ст. 172 КЗпП).

Пільги та компенсації для осіб з інвалідністю з числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС передбачено Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

Звільненому працівнику-інваліду виплачується допомога у розмірі подвійної середньомісячної зарплати, а на новому місці протягом року зберігається колишній оклад. Існує гарантія працевлаштування особи з інвалідністю з урахуванням її побажань або можливість навчання новій професії зі збереженням середньої заробітної плати за останнім місцем роботи.

Особи з інвалідністю мають пільги при реалізації права на відпустку (є регульованими Законом «Про відпустки»). Так, особам з інвалідністю 1-ої і 2-ої груп надається щорічна основна відпустка в 30 календарних днів, а особам з інвалідністю 3-ої групи – 26 календарних днів (ст. 6). Така відпустка може, за бажанням особи з інвалідністю, бути наданою в будь-який зручний для неї час і до закінчення шестимісячного терміну безперервної роботи на підприємстві. Щорічна відпустка повної тривалості – 30 або 26 календарних днів має бути надана особі з інвалідністю у будь-який зручний для неї час. Крім того, можливі й додаткові відпустки без збереження заробітної плати – до 30 календарних днів для осіб з інвалідністю 3-ої групи і до 60 – для осіб з інвалідністю 1-ої і 2-ої груп (ст. 25 Закону «Про відпустки»). А для чорнобильців 1-ої категорії надається додаткова відпустка терміном 14 календарних днів на рік зі збереженням заробітної плати (п. 22 ст. 20 Закону «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»).

Працівнику, який став інвалідом через нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання, безкоштовно надається путівка для санаторно-курортного лікування. Якщо до отримання путівки працівник використав щорічну відпустку, роботодавець надає йому додаткові для лікування дні, із урахуванням часу проїзду, зі збереженням середньомісячної зарплати, яку працівник мав до погіршення стану здоров'я, або заробітної плати, яка була напередодні відпустки (за вибором працівника).

У разі відмови підприємств працевлаштувати особу з інвалідністю до них застосовують штрафні санкції в розмірі середньої річної зарплати на цьому підприємстві за кожне робоче місце, не зайняте особою з інвалідністю (якщо працівників більше 16), або половини середньої річної заробітної плати (якщо співробітників від 8 до 15). Більш того, термін стягнення штрафу є необмеженим, його можуть стягнути і через п'ять, і через десять років (це передбачено ст. 20 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів») [3].

Слід особливо відзначити, що на законодавчому рівні закріплено право відділень Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю перевіряти виконання підприємствами нормативу робочих місць для осіб з інвалідністю. Крім того, Закон дозволяє Фонду відстоювати свої права й законні інтереси в суді (раніше це відбувалося через органи прокуратури). Відтак для реалізації свого права на працю особа з інвалідністю може звернутися до органів Фонду та Державної служби зайнятості. Ці організації мають абсолютно точні дані про наявність вакансій для осіб з інвалідністю на підприємствах, а це значно полегшує пошук роботи представникам цієї категорії.

Таким чином, юридичні та фізичні особи з чисельністю найманих працівників вісім і більше осіб є зобов'язаними виконувати нормативи створення робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю, у разі відмови передбачено значні штрафи. Єдиний спосіб їх уникнути – працевлаштувати особу з інвалідністю, створити гідні та зручні умови для роботи. Узавши на роботу особу з інвалідністю, слід чітко дотримуватися трудового та податкового законодавства України.

Науковий керівник – старший викладач Худавердієв І. Г.

Література: 1. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 21.03.91 № 875-XII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/875-12>. 2. Про організацію робочих місць та працевлаштування інвалідів [Електронний ресурс] : Закон України від 03.05.95 № 314. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/314-95-%D0%BF>. 3. Про порядок сплати підприємствами (об'єднаннями), установами і організаціями штрафних санкцій до відділень Фонду соціального захисту інвалідів [...] [Електронний ресурс] : Закон України від 28.12.2001 № 1767. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1767-2001-%D0%BF>. 4. Про стягнення штрафних санкцій за невиконання нормативу робочих місць для забезпечення працевлаштування [...] [Електронний ресурс] : Закон України від 24.01.2006 № 11/268. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_268700-06. 5. Терюханова І. Зайнятість інвалідів: реалії та перспективи / І. Терюханова // Україна: аспекти праці. – 2007. – № 1. – С. 3–8.

АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА ОБЪЕМ ВВП УКРАИНЫ

УДК 330.55:330.43

Легостаев Ю. В.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проведен анализ факторов влияния на уровень ВВП Украины, установлен характер их взаимосвязи. Определена взаимосвязь между факторными признаками и объемом ВВП. Разработана многофакторная регрессионная модель. Выявлены наиболее значимые факторы, влияющие на изменение объема ВВП. Полученная эконометрическая модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: ВВП (валовой внутренний продукт), ВНД (валовой национальный доход), модель, многофакторная модель, эконометрический анализ, регрессионный анализ, коэффициент регрессии, результативный признак, статистическая значимость.

Анотація. Проведено аналіз факторів впливу на рівень ВВП України, встановлено характер їх взаємозв'язку. Визначено взаємозв'язок між факторними ознаками і обсягом ВВП. Розроблено багатofакторну регресійну модель. Виявлено найбільш значущі фактори, що впливають на зміну обсягу ВВП. Отриману економічну модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: ВВП (валовий внутрішній продукт), ВНД (валовий національний дохід), модель, багатofакторна модель, економітричний аналіз, регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, результативна ознака, статистична значущість.

Annotation. The analysis of the factors influencing the level of GDP of Ukraine set the nature of their relationship. The correlation between the factor characteristics and level of GDP. A multivariate regression model. Revealed the most significant factors affecting the change in GDP. The resulting econometric model is tested for statistical significance.

Keywords: GDP (gross domestic product), GNI (gross national income), model, multifactor model, econometric analysis, regression analysis, regression coefficient, effective sign, statistical significance.

Валовой внутренний продукт представляет собой совокупную стоимость конечных товаров и услуг, произведенных на территории определенной страны независимо от того, находятся факторы производства в собственности резидентов страны или являются собственностью иностранцев. Макроэкономические показатели, в том числе и валовой внутренний продукт, являются показателями уровня производства, экономического развития и темпов экономического роста [1].

Целью написания статьи является анализ влияния факторов на объем валового внутреннего продукта Украины, построение эконометрической модели зависимости динамики объема ВВП от этих факторов с использованием эконометрических методов исследования, а также интерпретация полученных результатов.

Существуют множество факторов, влияющих на объем валового внутреннего продукта. Для построения эконометрической модели были выбраны уровень инфляции, уровень безработицы, объем валового национального дохода, номинальная среднемесячная заработная плата и численность занятого населения. Именно эти факторы и будут использованы для построения модели.

Определим в качестве результативной переменной Y – объем валового внутреннего продукта, млн грн, в качестве факторов X_1 – уровень инфляции, в %; X_2 – уровень безработицы, тыс. чел.; X_3 – численность занятого населения, тыс. чел.; X_4 – номинальная заработная плата, грн; X_5 – объем валового национального дохода, млн грн. Эти показатели выбраны для составления модели, поскольку, по мнению большинства ученых, именно они оказывают наибольшее влияние на изменение объема валового внутреннего продукта. Исходные данные представлены в табл. 1 [3].

Эконометрический анализ проведем с помощью специализированного программного пакета статистического анализа Statgraphics. В результате обратного отбора были определены значимые факторы, которыми являются X_2 , X_3 и X_5 . Факторы X_1 и X_4 не имеют значительного влияния на изменение результативного признака Y . В процессе анализа поочередно отсеяны два фактора. На первом этапе обратного отбора следует отсеять переменную X_1 , поскольку ее P -значение равно 0,9316. Следующим исключаем фактор X_4 , P -значение которого равно 0,9068. Оставшиеся переменные приемлемы, так как их P -значения меньше 0,05. Можно утверждать, что модель статистически значима, поскольку расчетные значения t_p больше табличных $t_{табл.}$. Статистика R -квадрат показывает, что модель объясняет 99,8764 % изменчивости результативного признака.

Таблица 1

Исходные данные для построения эконометрической модели

Период	ВВП, млн грн	Инфляция, %	Безработица, тыс. чел.	Численность занятого населения, тыс. чел.	Номинальная среднемесячная зарплата, грн	ВНД, млн грн
1-й квартал 2007	139444	100	1632,7	18884	1161	138799
2-й квартал 2007	166869	101	1467,2	19117,3	1225	165793
3-й квартал 2007	199535	101	1385	19323,7	1288	198581
4-й квартал 2007	214883	102	1416,7	19189,5	1351	214233
1-й квартал 2008	191459	103	1575,6	19042,6	1619	191514
2-й квартал 2008	236033	102	1399,9	19306,4	1707	234631
3-й квартал 2008	276451	100	1353,6	19465,9	1773	274599
4-й квартал 2008	244113	102	1424	19251,7	1806	238612
1-й квартал 2009	189028	102	2094	18222,7	1736	185133
2-й квартал 2009	214103	101	2007,9	18329,8	1812	209178
3-й квартал 2009	250306	100	1925,5	18494,5	1862	246007
4-й квартал 2009	259908	101	1956,6	18365	1906	253988
1-й квартал 2010	217074	102	1983,4	18264,9	1993	217178
2-й квартал 2010	255545	99,6	1868,2	18376,3	2108	254297
3-й квартал 2010	300446	101	1772,3	18551,2	2176	300296
4-й квартал 2010	306281	101	1784,2	18436,5	2239	307146
1-й квартал 2011	258591	101	1921,9	18303,2	2389	257587
2-й квартал 2011	310277	101	1808,6	18425	2495	303774
3-й квартал 2011	368488	99,5	1716	18590,3	2571	364708
4-й квартал 2011	362635	100	1731,7	18516,2	2633	356748
1-й квартал 2012	292324	100	1842,5	18498,2	2813	292854
2-й квартал 2012	346005	99,8	1709	18689,9	2917	347806
3-й квартал 2012	387109	99,9	1669,2	18835,4	2975	379069
4-й квартал 2012	379231	100	1656,6	18736,9	3026	375615
1-й квартал 2013	303753	100	1755,9	18670,5	3080	299616
2-й квартал 2013	354814	100	1662,9	18877,4	3181	348066
3-й квартал 2013	398000	99,7	1553,3	19026,3	3227	385905
4-й квартал 2013	408631	100	1576,4	18901,8	3265	398909

Теперь проверим значимость каждого отдельного фактора с помощью критерия Стьюдента. Сравним расчетные значения критерия Стьюдента с табличным $t_{табл}(0,05; 28) = 2,0484$. Таким образом, параметры модели являются статистически значимыми.

Полученная модель имеет вид:

$$y = -345912 - 26,957 \cdot t_2 + 15,7034 \cdot t_3 + 1,03258 \cdot t_5.$$

Свободный член a_0 (-345912) показывает, какое значение объем валового внутреннего продукта имел бы при нулевых значения факторных признаков. Анализ коэффициентов регрессии позволяет сделать вывод, что при увеличении общего числа безработных на одного человека объем валового внутреннего продукта уменьшается на 26,957 тыс. грн. При увеличении общего числа занятого населения на одного человека объем валового внутреннего продукта возрастает на 15,7034 тыс. грн. При увеличении объема валового национального дохода на 1 млн грн объем валового внутреннего продукта возрастет на 1,03258 млн грн.

Следующим шагом выполним проверку данных на наличие мультиколлинеарности, определив для этого коэффициенты парной корреляции (табл. 2).

Таблица 2

Матрица парных коэффициентов корреляции

	X_2	X_3	X_5
X_2	1	0,0000	0,09169
X_3	0,0000	1	0,6630
X_5	0,09169	0,6630	1

В нашем случае все парные коэффициенты корреляции удовлетворяют условиям $r < 0,7$; значит, мультиколлинеарность отсутствует. Анализ полученных результатов позволяет утверждать, что наибольшее влияние имеет фактор X_5 , поскольку его коэффициент корреляции равен 0,2651.

Проанализируем значения β -коэффициентов. Очевидно, что наибольшее влияние на динамику изменения объема валового внутреннего продукта имеет изменение объема валового национального дохода. При увеличении объема валового национального дохода происходит увеличение объема валового внутреннего продукта. Влияние на результативный признак численности занятого населения несколько слабее.

Для определения автокорреляции используем критерий Дарбина–Уотсона. В нашем случае он равен 1,7 при $d_l = 1,18$ и $d_u = 1,65$; $4 - d_l = 2,35$; а $4 - d_u = 2,82$. Это означает, что автокорреляция отсутствует.

Проверим общее качество уравнения множественной регрессии. Поскольку расчетное значение критерия (6456,16) больше табличного $((0,05; 3; 28) = 2,95)$, то нулевая гипотеза отклоняется, построенная модель является статистически значимой.

Таким образом, были проанализированы факторы, влияющие на объем валового внутреннего продукта Украины. Построенная модель является статистически значимой и может использоваться как для объяснения зависимости результативного признака от факторных признаков, так и для прогнозирования изменений объема валового внутреннего продукта. Модель рекомендуется к использованию в специализированных государственных учреждениях, нацеленных на увеличение объема валового внутреннего продукта страны.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярець Л. М.

Литература: 1. Малярець Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання»: навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярець, П. М. Куліков, І. А. Лебедева [та ін.]. – Харків: ХНЕУ, 2009. – 136 с. 2. Булатов А. С. Методы подсчета валового внутреннего продукта [Электронный ресурс] / А. С. Булатов // Библиотека «Полка букиниста». – Режим доступа: http://polbu.ru/bulatov_economy/ch85_i.html. 3. Валовой внутренний продукт Украины [Электронный ресурс] // Минфин. Финансовый портал. – Режим доступа: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>. 4. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 5. Егоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування: підручник / О. О. Егоршин, Л. М. Малярець. – Харків: ХНЕУ, 2006. – 237 с.

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

УДК 005.336.1:005.936:517

Леоненко А. О.

Магістрант 1 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто особливості аналізу використання основних засобів, досліджено показники їх ефективності на реальному підприємстві. Здійснено оцінювання ефективності використання основних засобів із застосуванням математичного методу факторного аналізу та статистичного пакета «Statgraphics Centurion».

Ключові слова: основні засоби, модель, аналіз, факторний аналіз, латентні фактори, узагальнюючий фактор, факторне навантаження.

Аннотация. Рассмотрены особенности анализа использования основных средств, исследованы показатели их эффективности на реальном предприятии. Произведена оценка эффективности использования основных средств с применением математического метода факторного анализа и статистического пакета «Statgraphics Centurion».

Ключевые слова: основные средства, модель, анализ, факторный анализ, латентные факторы, обобщающий фактор, факторные нагрузки.

Annotation. The features analysis of the use of property, studied their performance indicators on a real company. Done evaluating the effectiveness of fixed assets using a mathematical method of factor analysis and statistical package «Statgraphics Centurion».

Keywords: basic tools, model, analysis, factor analysis, latent factors, synthesis factor, factor loading.

Функціонування будь-якого підприємства є обумовленим наявною матеріально-технічною базою, тобто основними засобами. Обсяг основних засобів на підприємстві дає підстави судити про розмір підприємства, його можливості та перспективи розвитку. Тому за умов нестабільного стану економіки країни та дефіциту інвестиційних ресурсів дуже важливим завданням для вітчизняних підприємств є підвищення ефективності використання основних засобів як важливого матеріального елемента виробництва. Від ефективності та інтенсивності використання основних засобів залежать основні показники діяльності підприємства.

Саме тому дослідження проблемних питань аналізу ефективності використання основних засобів підприємства є особливо актуальним і важливим для подальшого економічного розвитку підприємства та зміцнення позицій на вітчизняному й міжнародному ринках.

Проблему оцінювання ефективності використання основних засобів підприємства розглядають у своїх роботах багато зарубіжних і вітчизняних вчених і фахівців, серед них Олдендерфер М. С., Савицька Г. В., Мних Є. В., Тиха О. А., Бондаренко О. А., Гринчуцький В. І., Андреева О. А., Покропивний С. Ф. та ін. Але за сучасних умов використання їх методик у чистому вигляді не даватиме дійсно значущих результатів без використання спеціальних прикладних програм.

Метою написання статті є вивчення особливостей аналізу використання основних засобів та дослідження показників ефективності їх використання, виявлення прихованих факторів за допомогою факторного аналізу у середовищі програми «Statgraphics Centurion» на прикладі ТОВ «Харківський завод підйомно-транспортного устаткування» (далі – ТОВ «ХЗ ПТУ»).

Об'єктом дослідження є методичні підходи до оцінювання й аналізу ефективності використання основних засобів. Предметом дослідження є показники ефективності використання основних засобів ТОВ «ХЗ ПТУ».

Для досягнення поставленої мети вважаємо за доцільне використати аналітичні інструменти, а саме метод факторного аналізу, оскільки його застосування дозволяє на основі реально існуючих взаємозв'язків ознак у системі виявити латентні узагальнюючі характеристики явища. Об'єктивне існування причинно-наслідкових зв'язків у економіці виражається в кореляційних зв'язках показників ознак, що характеризують об'єкт. Кореляція між показниками ознак свідчить, що або одні ознаки визначають інші, або всі вони є наслідком певної спільної причини, що безпосередньо не спостерігається і не є вимірюваною [9].

У сучасній математичній статистиці під факторним аналізом розуміють сукупність методів, які на основі реально існуючих зв'язків дозволяють виявляти латентні узагальнюючі характеристики. Спочатку існує сукупність елементарних ознак об'єкта X_j , взаємодія яких передбачає наявність визначених причин, тобто наявність деяких латентних факторів. Останні встановлюються в результаті узагальнення елементарних ознак і є інтегрованими характеристиками чи ознаками, але вищого рівня.

Ефективність використання основних засобів на ТОВ «ХЗ ПТУ» досліджуватимемо за допомогою методики Гринчуцького В. І. Він пропонує використовувати показники основних фондів, які групуються в такий спосіб: 1) показники екстенсивного використання основних фондів, що відображають рівень їх використання за часом (коефіцієнт екстенсивного використання устаткування, коефіцієнт змінності роботи устаткування, коефіцієнт завантаження обладнання); 2) показники інтенсивного використання основних фондів, які відображають рівень їх використання за потужністю (продуктивністю); 3) показники інтегрального використання основних фондів, які враховують сукупний вплив усіх факторів, як екстенсивних, так і інтенсивних; 4) узагальнюючі показники використання основних фондів, що характеризують різні аспекти використання (стан) основних фондів у цілому на підприємстві (фондовіддача, фондомісткість, фондоозброєність праці, рентабельність основних виробничих фондів, продуктивність праці) [6].

Відтак ефективність використання основних засобів на ТОВ «ХЗ ПТУ» описуватимемо десятима показниками. Маємо щомісячні дані за 2012–2015 рр. [1]. Використовуючи факторний аналіз у середовищі програми «Statgraphics Centurion», від десяти показників ми переходимо до трьох латентних факторів, які майже на 92 % пояснюють загальну змінність усієї системи показників.

Для оцінювання ефективності використання основних засобів слід проаналізувати факторні навантаження, за допомогою яких необхідно виявити, які саме латентні фактори впливають на ефективність використання основних засобів на ТОВ «ХЗ ПТУ».

Таблиця 1

Таблиця факторних навантажень

№ з / п	Показники		Факторне навантаження		
			F ₁	F ₂	F ₃
1	X ₁	Коефіцієнт екстенсивного використання устаткування	0,91481		
2	X ₂	Коефіцієнт змінності роботи устаткування	0,806476	0,55563	
3	X ₃	Коефіцієнт завантаження обладнання	0,809187	0,55273	
4	X ₄	Коефіцієнт інтенсивного використання устаткування	0,843432	0,373599	0,329321
5	X ₅	Коефіцієнт інтегрального використання устаткування	0,950797		
6	X ₆	Фондовіддача	-0,395509	-0,907167	
7	X ₇	Фондомісткість	+0,384398	0,911906	
8	X ₈	Фондоозброєність праці	0,587554	0,450054	0,582608
9	X ₉	Рентабельність основних фондів			0,859419
10	X ₁₀	Продуктивність праці			0,616834

Рівняння латентних факторів мають вигляд:

$$F_1 = 0,91481x_1 + 0,80647x_2 + 0,809187x_3 + 0,843432x_4 + 0,950797x_5 - 0,395509x_6 + 0,384398x_7 + 0,587554x_8;$$

$$F_2 = 0,55563x_1 + 0,552873x_3 + 0,373599x_4 - 0,907167x_6 + 0,911906x_7 + 0,450054x_8 - 0,673892x_{10};$$

$$F_3 = 0,329321x_4 + 0,582608x_8 + 0,859419x_9 + 0,616834x_{10}.$$

У всій сукупності показників найбільш рейтинговим і найбільш вагомим є узагальнюючий фактор, утворений показниками X₅, X₁, X₄, X₃, X₈, X₆ та X₇. Ця послідовність є сформованою за спаданням факторного навантаження. Найбільше факторне навантаження має показник X₅ (0,950797) – коефіцієнт інтегрального використання устаткування. Далі за пріоритетністю йдуть коефіцієнт екстенсивного використання устаткування, коефіцієнт інтенсивного використання устаткування, коефіцієнт завантаження обладнання, коефіцієнт змінності роботи устаткування, фондоозброєність праці, фондовіддача та фондомісткість. Аналіз такої послідовності дозволяє припустити, що цей фактор характеризує зміни в структурі основних засобів.

Другим узагальнюючим є фактор, утворений показниками X₇, X₆, X₂, X₃, X₈ та X₄. Найбільше факторне навантаження має показник X₇ (0,911906) – фондомісткість. Далі за пріоритетністю йдуть фондовіддача, коефіцієнт змінності роботи устаткування, коефіцієнт завантаження обладнання, фондоозброєність праці та коефіцієнт інтенсивного використання устаткування. Аналіз складу такої послідовності дозволяє припустити, що цей фактор характеризує зміни в графіку роботи обладнання.

Ще одним узагальнюючим фактором є фактор, утворений показниками X₉, X₁₀, X₈ та X₄. Найбільше факторне навантаження має показник X₉ (0,859419) – рентабельність основних фондів. Далі за пріоритетністю йдуть продуктивність праці, фондоозброєність праці та коефіцієнт інтенсивного використання устаткування. Аналіз складу такої послідовності дозволяє припустити, що цей фактор характеризує інтенсивність використання основних засобів.

Перелік основних латентних факторів (першопричин), що визначають такий стан ефективності використання основних засобів на ТОВ «ХЗ ПТУ», подано в табл. 2. Виявлення такого стану ефективності використання основних засобів, а також попередній аналіз даних дозволяють зробити висновок, що основні засоби є використовуваними не на повну виробничу потужність.

Таблиця 2

Латентні фактори, що впливають на ефективність використання основних засобів ТОВ «ХЗ ПТУ»

Умовне позначення	Назва та склад фактора
F ₁	Зміни в структурі основних засобів
F ₂	Зміни в графіку роботи обладнання
F ₃	Інтенсивність використання основних засобів

Таким чином, протягом 2012–2015 рр. на ТОВ «ХЗ ПТУ» відбулися зміни в структурі основних засобів та графіку роботи обладнання, що, у свою чергу, відобразилося на інтенсивності використання основних засобів підприємства. Для більш ефективного використання основних засобів на ТОВ «ХЗ ПТУ» слід стежити за технічним станом діючого обладнання, проводити його своєчасний ремонт і модернізацію, переглянути графік роботи наявного обладнання, вводити до дії сучасне обладнання замість застарілого. Запровадження цих заходів створить необхідні умови для зростання обсягу виробництва та для підвищення продуктивності роботи на підприємстві в цілому.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. ТОВ «Харківський завод підйомно-транспортного устаткування» [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ТОВ «ХЗ ПТУ». Лідер галузі. – Режим доступу : <http://www.hzpto.com/ua/pres-centr/statti.html>. 2. Олдендерфер М. С. Кластерный анализ. Факторный, дискриминантный и кластерный анализ / М. С. Олдендерфер, Р. К. Блэшфилд ; пер. с англ. А. М. Хотинского, С. Б. Королева ; под ред. И. С. Енюкова. – М. : Финансы и статистика, 1989. – 216 с. 3. Савицкая Г. В. Экономический анализ : учебник / Г. В. Савицкая. – М. : Новое знание, 2005. – 651 с. 4. Мних Є. В. Економічний аналіз : підручник / Є. В. Мних. – Київ : Центр навч. літ., 2003. – 412 с. 5. Тиха О. А. Управління фінансуванням основних засобів [Електронний ресурс] / О. А. Тиха. – Режим доступу : <http://intkonf.org/tiha-oa-upravlinnya-finansuvannyam-osnovnih-zasobiv/>. 6. Гринчуцький В. І. Економіка підприємства : навч. посіб. / В. І. Гринчуцький, Е. Т. Карапетян, Б. В. Погрішук. – Київ : Центр навч. літ., 2010. – 304 с. 7. Андреева Г. І. Економічний аналіз : навч. посіб. / Г. І. Андреева. – Суми : УАБС, 2007. – 230 с. 8. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства : підручник / С. Ф. Покропивний. – Київ : ХНЕУ, 2011. – 526 с. 9. Малярець Л. М. Вимірювання ознак об'єктів в економіці / Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 384 с. 10. Норік Л. О. Факторний аналіз якісних ознак у діагностиці конкурентного статусу підприємства / Л. М. Малярець, Л. О. Норік // Коммунальное хозяйство городов. – 2007. – Вып. 75. – С. 301–307. 11. Малярець Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярець, П. М. Куліков, І. А. Лебедева [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БРЕНДА ТЕРИТОРІЇ

УДК 332.13:659.127

Лисицька Д. Д.

Студент 3 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто поняття бренда. Проаналізовано підходи й етапи формування бренда території. Обґрунтовано доцільність формування територіального бренда.

Ключові слова: бренд, територія, фірмовий стиль, імідж, місто, логотип, брендинг території.

Аннотация. Рассмотрено понятие бренда. Проанализированы подходы и этапы формирования бренда территории. Обоснована целесообразность формирования территориального бренда.

Ключевые слова: бренд, территория, фирменный стиль, имидж, город, логотип, брендинг территории.

Annotation. The concept of the brand. The approaches and stages of brand territory. The necessity of formation of regional brand.

Keywords: brand, territory, corporate identity, image, city, logo, branding area.

У сучасному світі бренд відіграє важливу роль у формуванні сприйняття товару споживачем. Це стосується як бренда товару, бренда особистості, так і бренда території. Формування бренду території в усьому світі розпочалося відносно недавно. В Європі та Америці цей напрям започаткувався у 1970-х рр., а в нашій країні – лише в останні десять років. Деякі країни в цілому та окремі міста активно підтримали ці тенденції, і нині ми бачимо їх власний, індивідуальний фірмовий стиль, їх візитівку.

Питання брендингу території висвітлено в роботах зарубіжних і вітчизняних вчених, серед них Анхольт С., Ашворт Г., Котлер Ф., Андреев С., Важенін І. та ін. Однак, незважаючи на кількість досліджень, недостатньо опрацьованими залишаються методичні питання формування бренду території та практика брендингу конкретних регіонів нашої країни, що й зумовило вибір теми.

Слід зазначити, що бренд території – це комплексний продукт функціонування як самої території, так і її середовища. Водночас комплексне функціонування всіх сфер діяльності регіону передбачає виділення основоположної сполучної ланки, якою і є бренд регіону. В основі бренду лежать територіальна ідентичність, що є закріпленою в економічній сфері (регіональним виробництвом конкурентоспроможних товарів і послуг), і символічний простір (регіональна символіка, традиції й історія регіону).

Бренд території взаємодіє із різноманітними цільовими аудиторіями, найбільш значущими з яких є інвестори, гості міста та корінні жителі. Бренд території надає можливості для формування мультиплікативних брендів на рівні цільових аудиторій: створення цінностей для жителів міст, формування ринку трудових відносин, реалізації інвестиційних проектів для інвесторів і створення туристичного продукту для туристів і жителів міста [1].

Бренд території є:

- унікальним емоційно-позитивним образом, що є зумовленим природними, історичними, виробничими, соціально-культурними й іншими особливостями території;
- обіцянкою споживачам території бажаних споживчих якостей;
- гарантією задоволення запитів споживачів території, отримання певних переваг;
- важливим фактором конкурентних переваг і доходів території, цінним нематеріальним активом її економіки [2].

Необхідність розробки бренду території є обумовленою:

- зростаючою глобальною конкуренцією між територіями на ринку інвестицій. Бренд сприяє створенню маркетингового потенціалу території, робить її більш привабливою порівняно з територіями-конкурентами;
- конкуренцією, що постійно посилюється, між геопродуктами і туристичними продуктами на ринку міжнародного туризму. Туризм розвивається дуже високими темпами, його роль постійно зростає. До того ж слід ураховувати величезний вплив традиційного туризму на діловий туризм, а, отже, на залучення інвесторів. Не брати участі в конкуренції за залучення туристів означає втратити можливості щодо залучення потенційних інвесторів;
- активізацією в останні 10–15 років брендингу територій, у тому числі міст і країн не тільки за кордоном, але і в Україні. За умов інформаційної економіки наявність бренду території та стратегії його розвитку є необхідним фактором ефективної реалізації територіального потенціалу.

Важливим етапом у розробці бренду території є її позиціонування. У літературі виділяють різні підходи до позиціонування території (міста, регіону, країни). Так, Косарева Н. Б. виділяє вісім ключових ідей позиціонування міст / регіонів і приблизно сорок їх прототипів. Відповідно до розробленої ідеї, позиціонування може визначати, які міста є залученими до кожної групи [5]:

- 1) міста-лідери (столиці, провідні міста в галузі економіки, політики;
- 2) міста-підприємці (міста з розвинутою мережею підприємств);
- 3) розважальні міста (міста з широкою мережею театрів, міста-курорти, міста відпочинку та спорту);
- 4) міста-музеї (міста з розвинутою мережею музеїв, центри історії країни або міста розташування відомих архітектурних пам'яток);
- 5) священні міста (центри релігії);
- 6) «розумні» міста (центри науки, освіти);
- 7) міста-посередники, провідники, перехрестя (міста, що є розташованими на перетині шляхів);
- 8) міста унікального іміджу (унікальні, своєрідні).

У процесі формування бренду території застосовують:

- маркетингові дослідження (соціологічні дослідження, аналіз рейтингів, аналіз зацікавлених сторін);
- стратегічне планування (SWOT-аналіз, визначення пріоритетів, стратегічних завдань регіону);
- планування маркетингової стратегії (визначення цільової аудиторії, завдань маркетингу відповідно до стратегії регіону, вибір маркетингової стратегії);

- маркетинг іміджу регіону (формування іміджу, вибір інструментів популяризації (реклами) іміджу);
- формування унікальної пропозиції регіону (унікальні об'єкти, інвестиційні майданчики, ідеї).

Виділимо п'ять можливих напрямів підвищення привабливості території (табл. 1) [4].

Таблиця 1

Напрями підвищення привабливості територій

Напрямок	Особливості
Іміджевий	Зв'язок із громадськістю (імідж міста формується публікаціями у ЗМІ, виступами відомих суспільних діячів)
Економічний	Формування економічної привабливості регіону для інвесторів
Соціальний	Волонтерські соціальні проекти
Культурно-науковий	Проведення фестивалів, конкурсів, масштабних свят
Туристичний	Усі перелічені види розвитку

Класик брендингу Анхольт С. вважає, що існує шість елементів сучасного бренду території: туризм, експортні бренди, політика, бізнес та інвестиції, культура й люди. Приплив фінансових ресурсів із перелічених елементів забезпечують туризм, експортні бренди, політика, бізнес та інвестиції.

Бренд території формує безпосередньо імідж тієї чи іншої території. Імідж території – це дуже різноплановий, іноді штучно створюваний у свідомості людей образ. Імідж є створюваним пропагандою та рекламою задля формування в масовій свідомості певного ставлення до об'єкта.

Розрізняють такі види іміджу території:

- позитивний;
- слабо виражений;
- зайве традиційний;
- суперечливий;
- змішаний;
- негативний;
- надмірно привабливий [5].

До формування фірмового стилю міст належать розробка логотипа, вибір фірмового шрифту, фірмових кольорів та елементів дизайну, що мають підкреслювати неповторність.

Наведемо логотипи окремих зарубіжних міст (рис. 1) і логотипи Харкова (рис. 2).

Рис. 1. Логотипи зарубіжних міст

Рис. 2. Логотипи Харкова

Перший логотип Харкова є пов'язаним із етнокультурною складовою міста. Було розроблено цілу колекцію логотипів міст України в єдиному стилі. До Євро-2012 було створено офіційний логотип міста, виконаний усіма фарбами веселки у вигляді «Дзеркального струменя» – символу Харкова, в окремі елементи веселки вписано фі-

гурки людей. За задумом авторів, логотип представляє «першу столицю» як місто відкритих людей і безмежних можливостей.

У березні 2011 р. було презентовано інший логотип для туристичного бренда міста, розроблений німецькими експертами в сфері реклами. В основі його – позиціонування Харкова як розумного міста. Ще одна ідея – позиціонування Харкова як спортивного міста. Логотип передбачено використовувати у разі проведення масштабних спортивних заходів. В основі його – основний логотип і слоган «KHARKIV SPORT CITY».

Особливості підходів різних авторів до позиціонування бренда Харкова подано в табл. 2 [6].

Таблиця 2

Підходи різних авторів до позиціонування бренда Харкова

Автори	Стратегія позиціонування	Відповідність ідеї позиціонування
Міська рада	Місто відкритих людей і безмежних можливостей	Міста комбінованого іміджу
Німецькі експерти в сфері реклами, фахівці Харківської організації Спілки дизайнерів України	Розумне місто	Розумні міста
Координатор проекту Болібок О.	Інтернаціональне місто	Міста унікального іміджу
Департамент спортивних, іміджевих проектів і маркетингу	Спортивне місто	Розважальні міста
Дунаєв І. В., Кірюхін А. М.	Харків як нове світове місто Східної Європи	Міста комбінованого іміджу

Таким чином, брендинг можна вважати ключовим стратегічним і маркетинговим процесом, що є реалізованим у рамках територіального маркетингу. Нині в Україні брендинг територій є здійснюваним стихійно, без належного наукового обґрунтування й відповідних досліджень. Як свідчить зарубіжна практика, формуванню бренду територій скрізь приділяється велика увага. Формування та просування бренду території сприяє зростанню її впізнаваності, а відтак зростанню числа потенційної цільової аудиторії (туристів, інвесторів, споживачів товарів і послуг, підприємців). Керівництву Харкова необхідно вибрати окремий підхід до позиціонування, що має асоціюватися саме із нашим містом, і просувати його як в межах своєї країни, так і за кордоном. Вдале позиціонування бренду міста створює умови для розвитку потенціалу регіону, зростання ефективності його використання, підвищення конкурентоспроможності території.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Притиченко Т. І.

Література: 1. Котлер Ф. Привлечение инвестиций, предприятий, жителей и туристов в города, коммуны, регионы и страны Европы / Ф. Котлер [и др.] // Рекламодатель: теория и практика. – 2009. – № 2. – С. 31–45. 2. Визгалов Д. В. Маркетинг города: практики в поисках теории / Д. В. Визгалов // Маркетинг в России и за рубежом. – 2008. – № 3. – С. 78–85. 3. Панкрухин А. П. Маркетинг территорий : учеб. пособие / А. П. Панкрухин. – СПб : Питер, 2006. – 216 с. 4. Андреев С. Н. Маркетинг территорий: теория и практика / С. Н. Андреев // Маркетинг и маркетинговые исследования. – 2010. – № 3. – С. 178–185. 5. Важенина И. С. Имидж и репутация территории как основа продвижения в конкурентной среде / И. С. Важенина // Маркетинг в России и за рубежом. – 2006. – № 6. – С. 82–98. 6. Дунаев И. В. Позиционирование Харькова как нового мирового города [Електронний ресурс] / И. В. Дунаев, А. М. Кірюхін // Економічний часопис-XXI. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/handle/123456789/48314>.

ПРОБЛЕМЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЕСТЕСТВЕННЫХ МОНОПОЛИЙ В УКРАИНЕ

УДК 338.242:658.115.31/477

Лисичкина А. А.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проанализирована деятельность естественных монополий в Украине. Обоснована объективная необходимость государственного регулирования деятельности субъектов естественных монополий.

Ключевые слова: монополия, регулирование, функционирование, эффективность, естественная монополия, государственное регулирование.

Анотація. Проаналізовано діяльність природних монополій в Україні. Обґрунтовано об'єктивну необхідність державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій.

Ключові слова: монополія, регулювання, функціонування, ефективність, природна монополія, державне регулювання.

Annotation. Analyzed the activity of natural monopolies in Ukraine. Substantiates the objective necessity of state regulation of natural monopolies.

Keywords: monopoly, regulation, functioning, efficiency, natural monopoly, government regulation.

Естественные монополии оказывают существенное влияние на социально-экономическое развитие страны, что обуславливает необходимость непрямого государственного регулирования их деятельности.

Целью написания статьи является определение понятия естественных монополий, исследование особенностей и основных проблем регулирования их деятельности в Украине.

Вопросы регулирования естественных монополий в экономической науке рассматривали Кларк Д., Демсец Г., Познер Р., Стиглер Д., Фридман М., Базилевич В., Бутыркин А., Студенцов В., Филюк Г. и др.

Функционирование экономик большинства стран мира характеризуется наличием монополистических структур, значительную часть в которых занимают естественные монополии. К сферам естественных монополий относится широкий перечень чрезвычайно важных видов хозяйственной деятельности, продукция которых является необходимой как для развития производства, так и для удовлетворения первоочередных потребностей граждан. Естественные монополии занимают видное место в любой экономической системе, они наделены мощной рыночной властью и имеют большое общественное значение.

Проблемы регулирования деятельности естественных монополий создает нечеткость разграничений полномочий между Национальной комиссией, которая согласно ст. 4 Закона Украины «О естественных монополиях» является регулирующим органом, местными органами самоуправления и Антимонопольным комитетом Украины, что приводит к нечеткости деятельности регуляторной исполнительной власти. Кроме этого, проблемой являются сроки реализации решений, принимаемых органами государственного регулирования естественных монополий. Очевидно, что своевременно сформированные и реализованные на практике решения органов государственной власти имеют большую вероятность быть успешными, чем решения, которые формировались и реализовывались с опозданиями [4].

Украина не отличается позитивной динамикой в экономической эффективности деятельности естественных монополий, поскольку после длительного функционирования в командно-административной среде эти структуры стали ослабленными и структурно деформированными [5]. В экономике Украины деятельность субъектов естественной монополии приобрела макроэкономическое значение. С одной стороны, она создает внутреннюю стабильность страны, с другой – является одной из причин инфляции, тяжелого финансового положения большинства предприятий, препятствием для демополизации экономики и развития конкуренции. Наиболее крупномасштабными монополиями являются энергетические и транспортные, где эффект масштаба особенно подталкивает к увеличению размеров фирмы ради снижения средних расходов на производство товаров. Это проявляется в том, что создание в таких отраслях вместо одной большой фирмы-монополиста нескольких меньшего размера может привести к увеличению расходов на производство и в результате – не к снижению, а к возрастанию цен.

Недостатками регулирования деятельности естественных монополий являются:

- несогласованность действий различных органов государственной власти в процессе регулирования деятельности естественных монополий;

- отсутствие инновационных направлений деятельности естественных монополий;
- отсутствие общей для субъектов государственного регулирования информационной системы, которая обеспечивала бы общую информационную базу для формирования и реализации решений по регулированию деятельности естественных монополий.

Несовершенство существующего механизма приводит к торможению научно-технического развития, а особое положение естественных монополий и те выгоды, которые из него вытекают, ослабляют стимулы к постоянному совершенствованию производственного процесса. Именно поэтому все субъекты естественных монополий, действующих на рынках Украины, имеют, как правило, неудовлетворительное технологическое состояние, а очень большие потери продукции покрываются за счет потребителей.

С целью повышения эффективности государственного регулирования естественных монополий необходимо, прежде всего, разработать механизм определения естественно-монопольного ядра каждого естественно-монопольного субъекта хозяйствования (отделения немонopolных видов деятельности, которые по своей сути являются конкурентными, от естественно-монопольных образований), что сделает невозможным включение нехарактерных расходов в базу расчета монопольных цен.

Функционирование предприятия – естественного монополиста в отдельных секторах, с одной стороны, считается выгодным для общества, поскольку обеспечивает большую эффективность, чем действие конкуренции. С другой стороны, деятельность естественных монополий не отличается от поведения обычного монополиста, поэтому приводит к потерям для общества, поскольку основной целью деятельности монополиста является не обеспечение общественного благосостояния, а максимизация собственной прибыли. Целью регулирования деятельности естественных монополий является достижение компромисса между обществом и фирмой-монополистом.

В таблице приведены названия предприятий – субъектов естественных монополий на общегосударственных рынках (табл. 1) [6].

Таблица 1

Предприятия – субъекты естественных монополий на общегосударственных рынках

Название предприятия	Наименование товара (товарной группы)
1	2
Государственное предприятие «Национальная энергетическая компания «Укрэнерго»	Передача электроэнергии магистральными и межгосударственными электрическими сетями
Государственная администрация железнодорожного транспорта Украины «Укрзалізниця»	Услуги пользования железнодорожными путями, диспетчерскими службами, вокзалами и другими объектами инфраструктуры, обеспечивающими движение железнодорожного транспорта общего пользования
Национальная акционерная компания «Нефтегаз Украина» в лице ОАО «Укртранснефть»	Транспортировка нефти по магистральным трубопроводам
Национальная акционерная компания «Нефтегаз Украина» в лице «Укртрансгаз»	Транспортировка природного газа по магистральным газопроводам
Государственное предприятие обслуживания воздушного движения Украины «Украэрорух»	Услуги аэронавигационного обслуживания воздушных судов
Открытое акционерное общество «Одесский припортовый завод»	Специализированные услуги по приему, охлаждению, хранению и перегрузке аммиака
Украинское государственное предприятие почтовой связи «Укрпочта»	Универсальные услуги почтовой связи
Концерн РРТ	Предоставление в пользование технических средств вещания, услуги пользования радиорелейными каналами связи
Открытое акционерное общество «Укртелеком»	Местная телефонная связь, предоставление каналов электро-связи

С началом финансового кризиса актуальным стал вопрос о росте тарифов естественных монополий. Были установлены современные параметры увеличения цен на электроэнергию, природный газ и железнодорожные перевозки. Это решение осталось практически незамеченным: доля расходов монополистов была незначительной, и люди преимущественно спокойно отнеслись к росту цен на коммунальные услуги и железнодорожные билеты. Все изменилось с наступлением кризиса. Увеличение тарифов повлекло за собой недовольство со стороны граждан. Если тарифы и дальше будут расти, то уровень жизни большей части населения будет стремительно падать.

На сегодняшний день примером неэффективного регулирования естественных монополий является деятельность электроснабжающих организаций. Рынок коммунальных услуг составляет почти 40 % монополизиро-

ванных товарных рынков. Тем не менее, регулярное отключение электро-, тепло- и водоснабжения во всех регионах Украины – явление, ставшее привычным.

Антимонопольный комитет Украины вплотную взялся за контролирование деятельности предприятий, предоставляющих коммунальные услуги. Завышенные тарифы на услуги естественных монополий, низкое качество последних тормозят развитие конкурентного сектора и экономики в целом. Согласовывать интересы естественных монополий, их потребителей и всего общества призвано государственное регулирование. Однако, на практике существующие регулирующие органы нередко сами узаконивают завышенные доходы монополистов. Например, были одобрены тарифы на энергоснабжение, предусматривающие покрытие целого ряда неэффективных затрат энергоснабжающих компаний, таких как безнадежная дебиторская задолженность или довольно сомнительная благотворительность. Только для шести из двадцати семи существующих облэнерго сумма этих затрат, переложенных на потребителей, составила около 150 млн грн [7].

Вмешательство государства в сферу ценообразования на монопольных рынках является объективной необходимостью, призванной повысить социально-экономическую эффективность действия рыночного механизма. Регулирующая роль государства в этой сфере должна проявляться, прежде всего, в предотвращении неправомерных действий естественных монополистов по определению ценовых и тарифных условий. Государство, с одной стороны, защищает потребителей от возможных злоупотреблений монопольным положением субъектов естественных монополий, а с другой – способствует развитию монополизированных отраслей и снижению их издержек.

Таким образом, функционирование естественных монополий должно стать приоритетным направлением координирующей промышленной политики Министерства экономики Украины. Строить ее следует на основании перспективных прогнозных оценок потребностей в услугах и продукции естественных монополий на отечественном и мировом рынках.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Бережная Н. И.

Литература: 1. Базилевич В. Разгосударствление естественных монопольных структур в Украине / В. Базилевич, Г. Филук // Экономика Украины. – 2002. – № 3. – С. 35–42. 2. Бутыркин А. Я. Естественные монополии: теория и проблемы регулирования / А. Я. Бутыркин. – М. : Новый век, 2003. – 152 с. 3. Студенцов В. Б. Государство и естественные монополии // В. Б. Студенцов // Мировая экономика и международные отношения. – 1995. – № 9. – С. 86–97. 4. Про природні монополії [Електронний ресурс] : Закон України від 20.04.2000 № 1682-III. – Режим доступа : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1682-14>. 5. Якимов В. И. Проблемы и перспективы финансово-экономической стабильности естественных монополий в отечественной экономике / В. И. Якимов, О. О. Касинец, Н. М. Галазюк, К. А. Львовская // Научный вестник НЛТУ Украины. – 2010. – № 20 (6). – С. 277–283. 6. Рогалюк О. В. Природні монополії в Україні та проблеми їх регулювання [Електронний ресурс] / О. В. Рогалюк, І. П. Кравчук // Наукові конференції. – 2012. – Режим доступа : <http://intkonf.org/rogatyuk-ov-kravchuk-ip-prirodni-monopoliyi-v-ukrayini-ta-problemi-yih-regulyuvannya/>. 7. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступа : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 8. Шерстюк В. В. Особенности антимонопольной политики Украины на современном этапе [Електронний ресурс] / В. В. Шерстюк, В. В. Кузьменко. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2009/Economics/54540.doc.htm. 9. Костусев А. Конкуренция, монополизм и развитие: опыт Украины / А. Костусев // Конкуренция и рынок. – 2003. – № 19. – С. 14–18.

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ПОКАЗНИКІВ ЛІКВІДНОСТІ

УДК 336.777

Листопад А. О.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто методичний підхід до визначення оптимальної структури й обсягу оборотних активів ДНВП «Об'єднання Комунар». Проведено аналіз показників ліквідності, а також порівняльний аналіз фактичних та оптимальних значень обсягів оборотних активів підприємства.

Ключові слова: активи, структура, оптимальний розмір, ліквідність, оборотні активи, показники ліквідності, структура оборотних активів, коефіцієнт покриття.

Аннотация. Рассмотрен методический подход к определению оптимальной структуры и объема оборотных активов ГНПП «Объединение Коммунар». Проведены анализ показателей ликвидности, а также сравнительный анализ фактических и оптимальных значений объемов оборотных активов предприятия.

Ключевые слова: активы, структура, оптимальный размер, ликвидность, оборотные активы, показатели ликвидности, структура оборотных активов, коэффициент покрытия.

Annotation. Methodical approach to determining the optimal structure and volume of current assets SSPE «Kommunar». The analysis of liquidity, as well as a comparative analysis of actual and optimal values of the volume of current assets.

Keywords: assets, structure, optimal size, liquidity, current assets, structure of current assets, coverage ratio.

У процесі будь-якого виробництва на підприємстві досить часто виникають проблеми щодо забезпечення ефективності використання власних ресурсів. Однією з причин виникнення подібних ситуацій може бути нестача оборотних активів для безперебійного функціонування суб'єкта господарювання та виготовлення запланованої кількості продукції або, навпаки, на складах сконцентровано надлишок невикористаних запасів, а на банківських рахунках – кошти, що не задіяні в процесі виробництва. Саме тому питання оптимізації структури оборотних активів задля підвищення ефективності їх використання на підприємстві є актуальним.

Питанню оптимізації структури оборотних активів присвятили свої роботи Бланк І., Балабанов В., Бочаров В., Власова Н., Ковальов В., Крейніна М., Михайлова О., Поддєрьогін А., Савицька Г., Смольнікова Н. та ін.

Метою написання статті є реалізація методичного підходу до визначення оптимальної структури й обсягу оборотних активів підприємства на основі аналізу ліквідності на прикладі ДНВП «Об'єднання Комунар».

Оптимізація структури оборотних активів передбачає такий вид співвідношення елементів оборотного капіталу, що усував би проблеми із платоспроможністю на основі нормативів. Через це такий процес можна віднести до рушійних сил, що впливають на стратегічну поведінку підприємства [1].

Оптимізацію (лат. *optimus* – найкращий) у довідковій економічній літературі визначають як вибір найкращого варіанта з безлічі можливих, що гарантує отримання максимального ефекту за мінімальних витрат. Економічно оптимальним є стан або розвиток економічної системи, найкращий із точки зору її цілей за наявних зовнішніх і внутрішніх умов. Важливою умовою оптимізації є відповідність певного варіанта рішень вибраному критерію оптимальності [3]. Відтак оптимізацією можна вважати певну систему методів і засобів відбору й обґрунтування найкращого варіанта з точки зору визначених цілей і критерію оптимальності.

Часом на підприємствах структура оборотних активів відрізняється від закладеної в нормальні рівні коефіцієнтів платоспроможності. Морозова В. Л. вважає, що в такому разі у фірми є деякі проблеми, але сама по собі нестандартна структура активів не є ознакою неблагополуччя [1]. У зв'язку з цим доцільним є застосування методичного підходу до формування оптимальної структури оборотних активів підприємства, що базується на дотриманні достатнього рівня ліквідності активів [5].

Коефіцієнт поточної ліквідності (коефіцієнт покриття) характеризує достатність оборотних активів підприємства для погашення своїх боргів та показує, скільки грошових одиниць оборотних активів припадає на кожну грошову одиницю короткострокових зобов'язань. Коефіцієнт швидкої (проміжної) ліквідності розраховують за більш вузьким колом оборотних активів, коли з їх загальної величини віднімають найменш ліквідну їх ча-

стину – запаси. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина короткострокової заборгованості може бути у разі необхідності погашеною негайно за рахунок найбільш ліквідних активів. Значення цього коефіцієнта є достатнім, якщо він становить 0,2–0,4 [4].

Для того щоб оцінити ліквідність підприємства, потрібно розрахувати всі коефіцієнти та порівняти їх із нормативними значеннями. Залежно від того, наскільки показники відхиляються від норми, роблять висновки й надають рекомендації щодо покращення роботи підприємства.

Оскільки для забезпечення нормальної платоспроможності підприємства значення коефіцієнтів критичної й абсолютної ліквідності мають бути не меншими за 0,7 та 0,2 відповідно, то для визначення оптимальної структури оборотних активів необхідним є вирішення системи рівнянь (1) [5]:

$$\begin{cases} K_n = \frac{O_A}{\Pi_3}; \\ \frac{\Delta 3 + \Gamma_k}{\Pi_3} = 0,7; \\ \frac{\Gamma_k}{\Pi_3} = 0,2; \\ d\Delta 3 = \frac{\Delta 3}{O_A}; \\ d\Gamma K = \frac{\Gamma_k}{O_A}. \end{cases} \quad (1)$$

де K_n – коефіцієнт покриття;

O_A – оборотні активи;

Π_3 – поточні зобов'язання;

$\Delta 3$ – дебіторська заборгованість;

Γ_k – грошові кошти та поточні фінансові інвестиції;

$d\Delta 3$ – питома вага дебіторської заборгованості в загальній сумі оборотних активів;

$d\Gamma K$ – питома вага грошових коштів і короткострокових фінансових інвестицій у загальній сумі оборотних активів.

Щоб отримати необхідні результати, зробимо низку перетворень системи та розв'яжемо рівняння. У результаті математичних дій отримуємо кінцеве рівняння. Результати подамо у вигляді формули (2):

$$\begin{cases} d\Delta 3 = \frac{0,5}{K_n}; \\ d\Gamma K = \frac{0,2}{K_n}. \end{cases} \quad (2)$$

Структура оборотних активів має вигляд:

$$d\Delta 3 + d\Gamma K + d3 = 100\%, \quad (3)$$

де $d3$ – питома вага запасів.

Порядок розрахунку оптимальної структури оборотних активів підприємства подано в табл. 1.

Таблиця 1

Порядок визначення оптимальної структури оборотних активів

Елементи структури оборотних активів	Формула
Частка дебіторської заборгованості в загальній сумі оборотних активів, $d\Delta 3$, %	$d\Delta 3 = (0,5 / K_n) \cdot 100 \%$
Частка грошових коштів у загальній сумі оборотних активів, $d\Gamma K$, %	$d\Gamma K = (0,2 / K_n) \cdot 100 \%$
Частка запасів у загальній сумі оборотних активів, $d3$, %	$d3 = 100 \% - d\Delta 3 - d\Gamma K$

Відтак для розрахунку розмірів оборотних активів ДВНП «Об'єднання Комунар» необхідно визначити коефіцієнт його поточної ліквідності за 2013–2015 рр. (табл. 2) та скласти таблицю з отриманими значеннями, де зазначено оптимальні співвідношення складових оборотних активів для цього підприємства. Далі слід порівняти фактичні дані з оптимальними.

Таблиця 2

Динаміка коефіцієнта покриття

Назва показника	Нормативне значення	2013	2014	2015
Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	1,5–2	2,20	1,73	1,67

Після того як було розраховано коефіцієнт покриття для ДВНП «Об'єднання Комунар», можна визначити оптимальну структуру оборотних коштів за кожний рік (табл. 3). Слід зазначити, що чим вищим є значення коефіцієнта покриття, тим меншою є частка найбільш ліквідних оборотних активів – грошових коштів, і відповідно більшою є частка запасів.

Таблиця 3

Розрахунок оптимальної структури оборотних активів ДВНП «Об'єднання Комунар»

Елементи структури оборотних активів	2013	2014	2015
Частка дебіторської заборгованості у загальній сумі оборотних активів, дДЗ, %	22,70	28,98	29,98
Частка грошових коштів у загальній сумі оборотних активів, дГК, %	9,08	11,59	11,99
Частка запасів у загальній сумі оборотних активів, дЗ, %	68,22	59,43	58,02
Разом	100	100	100

За допомогою розрахованих часток необхідно зробити власний розрахунок оптимального обсягу оборотних коштів на ДВНП «Об'єднання Комунар» та порівняти отримані дані із фактичними значеннями (табл. 4).

Таблиця 4

Порівняння оптимальної структури оборотних активів ДВНП «Об'єднання Комунар» із фактичними даними

Елементи структури оборотних активів	Оптимальне значення			Фактичне значення		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Обсяг дебіторської заборгованості в загальній сумі оборотних активів, тис. грн	46263,7	74757,2	88195,2	52851	63269	61714
Обсяг грошових коштів у загальній сумі оборотних активів, тис. грн	18505,5	29902,9	35278,1	7746	32626	25475
Обсяг запасів у загальній сумі оборотних активів, тис. грн	139020	153310	170667	143192	162075	206951
Разом	203789	257970	294140	203789	257970	294140

За даними табл. 4, протягом 2014–2015 рр. спостерігалася від'ємне абсолютне відхилення фактичного обсягу дебіторської заборгованості від розрахованого оптимального, що позитивно вплинуло на фінансове становище підприємства, оскільки не відбувався відтік грошей з обороту тривалим терміном. Щодо обсягів грошових коштів на підприємстві, то можна побачити, що фактичні дані є нижчими від розрахованих оптимальних. Так, у 2013 р. у загальній структурі оборотних активів не вистачало 10759 тис. грн, а у 2015 р. різниця становила 9803 тис. грн. Це може бути причиною несвоечасних розрахунків за кредиторською заборгованістю. За даними табл. 4, лише в обсягах виробничих запасів спостерігалася стабільна тенденція до зростання в загальній структурі оборотних активів. Відтак підприємству необхідно скоротити обсяг запасів і підвищити обсяг грошових коштів для забезпечення достатнього рівня його ліквідності.

Таким чином, реалізація цього методичного підходу надає можливості й підстави для прийняття ефективних управлінських рішень та оптимізації структури оборотних коштів підприємства.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Берест М. М.

Література: 1. Морозова В. Л. Проблема формирования рациональной структуры оборотных активов платежеспособной организации / В. Л. Морозова // Экономический анализ: теория и практика. – 2007. – № 14. – С. 24–29. 2. Селезень М. О. Обґрунтування джерел формування оборотних коштів підприємства [Електронний ресурс] / М. О. Селезень. – Режим доступу : <http://repo.sau.sumy.ua/bitstream/8F.pdf>. 3. Власова Н. О. Принципи та основні етапи оптимізації в системі управління оборотними активами на підприємствах роздрічної торгівлі / Н. О. Власова, О. В. Михайлова, Н. М. Смольнякова // Бізнес Інформ. – 2013. – № 6. – С. 202–207. 4. Берест М. М. Мето-

дичні рекомендації до виконання практичних робіт з навчальної дисципліни «Організація фінансової діяльності» / М. М. Берест, Т. Б. Кузенко, О. Ю. Литовченко [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2014. – 128 с. **5.** Гросул В. А. Оптимізація структури оборотних активів підприємства / В. А. Гросул, О. М. Филипенко // Экономический анализ: теория и практика. – 2011. – № 3. – С. 172–179.

КАРТА СТРАТЕГІЧНИХ ГРУП ЯК ІНСТРУМЕНТ АНАЛІЗУ ТА ВІЗУАЛЬНОГО ВІДОБРАЖЕННЯ ПОЗИЦІЙ КОНКУРЕНТІВ НА РИНКУ

УДК 005.21:005.52:005.332.4

Литвиненко В. С.

Студент 5 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проведено аналіз ефективності використання методу картування стратегічних груп як засобу візуального відображення конкуренції в галузі. Виявлено переваги використання карт стратегічних груп для аналізу діяльності будь-якого підприємства та його конкурентів за нестабільності зовнішніх факторів.

Ключові слова: ринок, конкуренція, підприємство, стратегічні групи, конкурентоспроможність, стратегічний аналіз, карти стратегічних груп, метод картування.

Аннотация. Проведен анализ эффективности использования метода картирования стратегических групп как средства визуального отображения конкуренции в отрасли. Выявлены преимущества использования картирования стратегических групп для анализа деятельности любого предприятия и его конкурентов в условиях нестабильности внешних факторов.

Ключевые слова: рынок, конкуренция, предприятие, стратегические группы, конкурентоспособность, стратегический анализ, карты стратегических групп, метод картирования.

Annotation. The analysis of the efficiency of the method of mapping strategic groups as a means of visual display competition in the industry. Advantages strategic groups use maps for analysis of any company and its competitors on an unstable external factors.

Keywords: market, competition, enterprise, strategic groups, competitiveness, strategic analysis, maps of strategic groups, mapping method.

Метою написання статті є виявлення, аналіз та обґрунтування переваг використання методу картування стратегічної групи в процесі дослідження конкурентного середовища.

Карта стратегічних груп є корисним засобом, що дозволяє бачити, як змінюється галузь та які тенденції можуть на неї впливати. Карта стратегічних груп дозволяє виявити найближчих конкурентів, порівняти їх становище на ринку.

У результаті аналізу побудови карт стратегічних груп визначено, що цей метод візуального відображення позицій фірми та її конкурентів на ринку дозволяє отримати відповіді на запитання:

- чи загрожують тенденції, які мають місце в галузі, життєздатності будь-яких стратегічних груп;
- чи можуть вони бути корисними;
- де можливі зміни в позиції фірм цієї групи;

- чи існує тенденція до посилення захисних бар'єрів;
- чи існує тенденція, яка б знизила спроможність фірм проводити самостійну стратегію за тими чи іншими напрямками.

Відповіді на ці питання надають можливості прогнозувати еволюцію галузі [1].

Науковці Моїсеева Н. К. і Арутюнова Д. В. запропонували таку послідовність складання стратегічних карт:

- 1) виділення параметрів, за якими розрізняють галузеві організації, наприклад, ціна / якість (висока, середня, низька), масштаб діяльності (локальний, регіональний, національний, глобальний), ступінь вертикальної інтеграції (відсутня, часткова, повна), ширина асортиментної лінії (широка, середня, вузька);
- 2) нанесення на карту з осями точок, що відповідають організаціям;
- 3) віднесення організацій, розташованих порівняно близько одна до одної, до стратегічних груп та їх графічне виділення;
- 4) виділення частки кожної групи в обсязі продажів галузі.

У процесі вибору основних параметрів слід урахувати, що вони мають не сильно корелювати один із одним, але бути при цьому інформативними та надійними вихідними даними для аналізу [2; 3].

На рис. 1 подано приклад карти стратегічних груп, на якій критеріями оцінювання є кількість торговельних точок та якість обслуговування. Використання карти надає можливості оцінити загальну конкурентну ситуацію на ринку й урахувати всіх учасників ринку незалежно від їх розмірів.

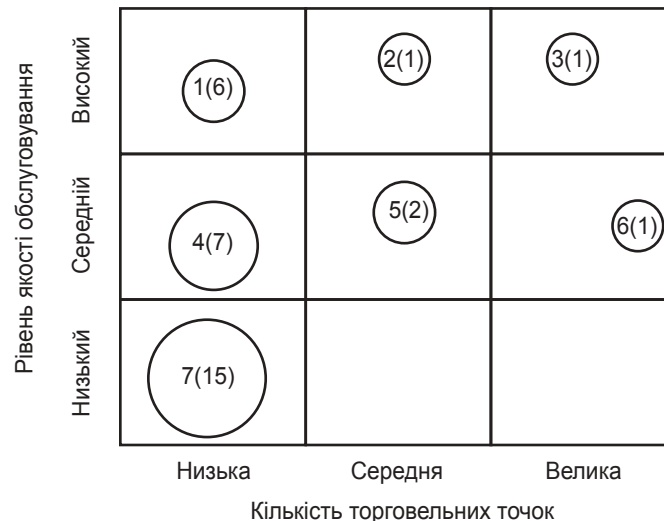

Рис. 1. Карта стратегічних груп

Відповідно до карти всіх конкурентів можна розділити на сім стратегічних груп. За кількістю торговельних точок (низька – від 1 до 25, середня – від 26 до 60, велика – 61 і більше) та рівнем якості обслуговування (низький, середній і високий) [4].

Арутюнова Д. В. запропонувала правила, яких слід дотримуватися при побудові стратегічних карт:

- змінні за осями координат мають не корелювати;
- змінні мають відображати відмінності конкурентів;
- змінні мають носити дискретний характер;
- площі фігур мають відповідати відносній частці продажів;
- якщо істотних змінних більше двох, доцільно побудувати кілька карт [2].

Роем Д. наводить приклад побудови карти стратегічних груп для компанії Thomson, яка надає можливість побачити перспективи подальшого розвитку компанії шляхом купівлі компанії Reuters, підвищуючи у такий спосіб упізнаваність корпоративного бренду (рис. 2) [4]. На цій карті стратегічних груп, окрім загального рівня впізнаваності (вісь Y) та кількості зайнятих ринків (вісь X), використано додаткові параметри, такі як порівняльна виручка, ринкова група, рівень обізнаності не тільки щодо бренду корпорації, а й кожного з продуктів, які представляє компанія (рис. 3) [4].

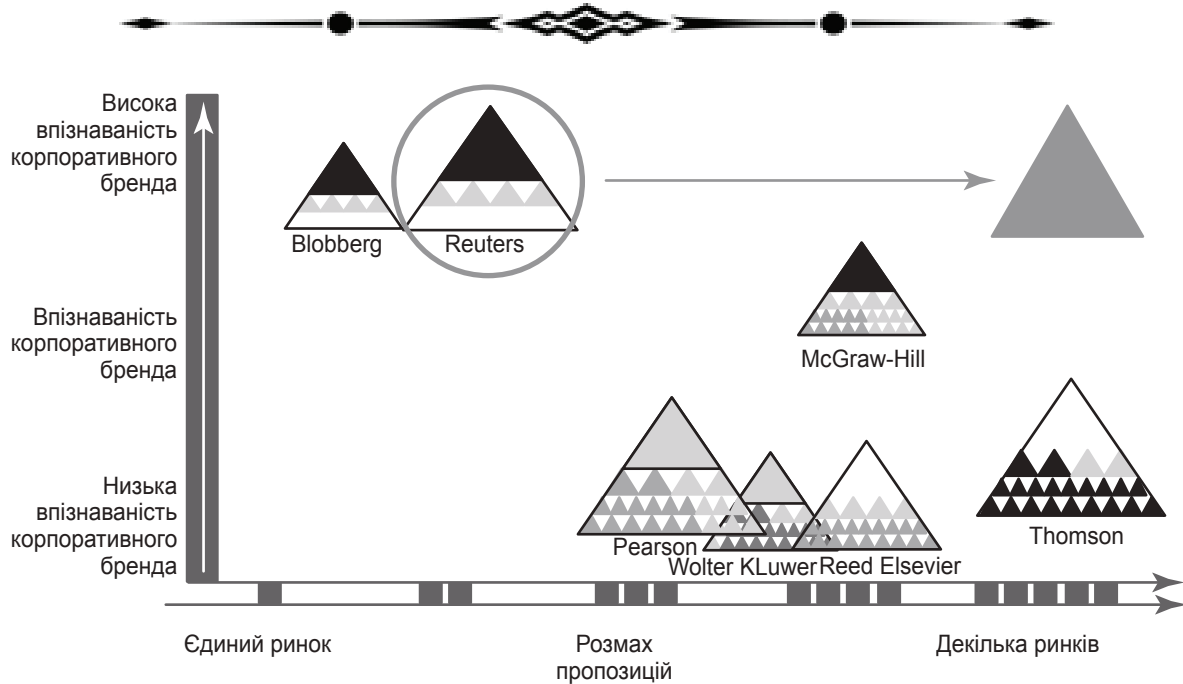

Рис. 2. Карта стратегічних груп для компанії Thomson

Рис. 3. Параметри, що є використовуваними в процесі побудови стратегічної групи для компанії Thomson

Відтак метод картування стратегічної групи надає можливості:

- побачити, як змінюється галузь і які фактори можуть на неї вплинути;
- виявляти найближчих конкурентів і порівнювати їх становище на ринку;
- оцінювати ймовірність того, що організації з інших галузей можуть увійти в цю та визначати вхідний бар'єр до галузі, прогнозувати подальші дії конкурентів під впливом зовнішніх факторів;
- простежувати тенденцію переходу від споживачів із високим рівнем доходу до споживачів із середнім рівнем доходу;
- аналізувати з позицій необхідності звернення та можливостей заміни в разі загострення відносин фірми з постачальником конкуренцію з боку постачальників.

У процесі оцінювання вхідного бар'єра до галузі або стратегічної групи застосовують такі параметри:

- виробничий і маркетинговий ефекти масштабу й освоєння;
- наявні переваги споживачів, канали збуту, постачання, вартість їх створення;
- жорсткість державного регулювання [2].

Таким чином, використання карти стратегічних груп дозволяє проаналізувати можливості та загрози компанії по відношенню до конкурентів, донести рішення, прийняті в результаті аналізу відхилень, до суб'єктів, які беруть безпосередню участь у діяльності фірми, оскільки саме візуальне сприйняття подібної інформації дозволяє максимально швидко й ефективно діяти та успішно розвивати підприємство.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Піддубна Л. І.

Література: 1. Портер М. Конкурентная стратегия: методика анализа отраслей и конкурентов / М. Портер. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454 с. 2. Арутюнова Д. В. Стратегический менеджмент : учеб. пособие / Д. В. Арутюнова. – Таганрог : ТТИ ЮФУ, 2010. – 122 с. 3. Моисеева Н. К. Стратегическое управление туристской фирмой / Н. К. Моисеева. – М. : Финансы и статистика, 2007. – 230 с. 4. Розм Д. Практика візуального мислення. Оригінальний метод рішення складних проблем / Д. Розм. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2014. – 383 с.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ БЕЗРОБІТНИХ В УКРАЇНІ

УДК 364.652:331.56

Лихольот Т. О.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано сучасний стан ринку праці в Україні. Досліджено питання соціального захисту населення у випадку безробіття. Розглянуто питання державної соціальної політики, спрямованої на захист громадян у випадку безробіття, та надання їм соціальної підтримки.

Ключові слова: ринок праці, населення, зайнятість населення, безробіття, соціальний захист, соціальне страхування.

Аннотация. Проанализировано современное состояние рынка труда в Украине. Исследован вопрос социальной защиты населения в случае безработицы. Рассмотрены вопросы государственной социальной политики, направленной на защиту граждан в случае безработицы, и предоставления им социальной поддержки.

Ключевые слова: рынок труда, население, занятость населения, безработица, социальная защита, социальное страхование.

Annotation. The current state of the labor market. The issue of social protection in case of unemployment. The question of state social policies to protect citizens in the event of unemployment and providing them with social support.

Keywords: labor market, population, employment, unemployment, social protection, social insurance.

На сучасному етапі безробіття є головною проблемою будь-якої держави. Не є винятком Україна, у якій сучасний рівень безробіття зріс на 0,6 % порівняно з 2015 р. і становить 9,6 %, про що йдеться в повідомленні Державної служби статистики України [1]. Така ситуація призводить до погіршення економічної ситуації в країні, зростання рівня збідніння населення. Хоча слід зауважити, що така статистика не відображає насправді реальні показники, адже частина безробітних не є зареєстрованими в центрах зайнятості населення, займаються пошуком роботи самостійно й користуються послугами недержавних посередницьких послуг.

Метою написання статті є дослідження поняття соціального захисту населення та вивчення особливостей формування соціальної політики держави, що була б спрямованою на захист громадян від безробіття.

Цій темі присвячено велику кількість наукових праць і досліджень. У своїх роботах соціальний захист розглядали Ганслі Т., Давидюк О., Колот А., Лібанова О., Новикова О., Семігіна Т., Скуратівський В., Співак В., Яременко О. та ін. Але в цих роботах упущено деякі важливі аспекти формування соціальної політики з боку держави.

У своїй роботі Яременко О. О. розглядає соціальну політику як діяльність держави в сфері соціального забезпечення та соціального розвитку, систему заходів, що є спрямованими на підвищення якості й рівня життя населення [2]. Держава запроваджує соціальну політику, що у разі безробіття проявляється як система соціального захисту безробітних і членів сімей, які перебувають на їх утриманні, створює умови для підприємництва та забезпечує створення нових місць роботи (рис. 1).

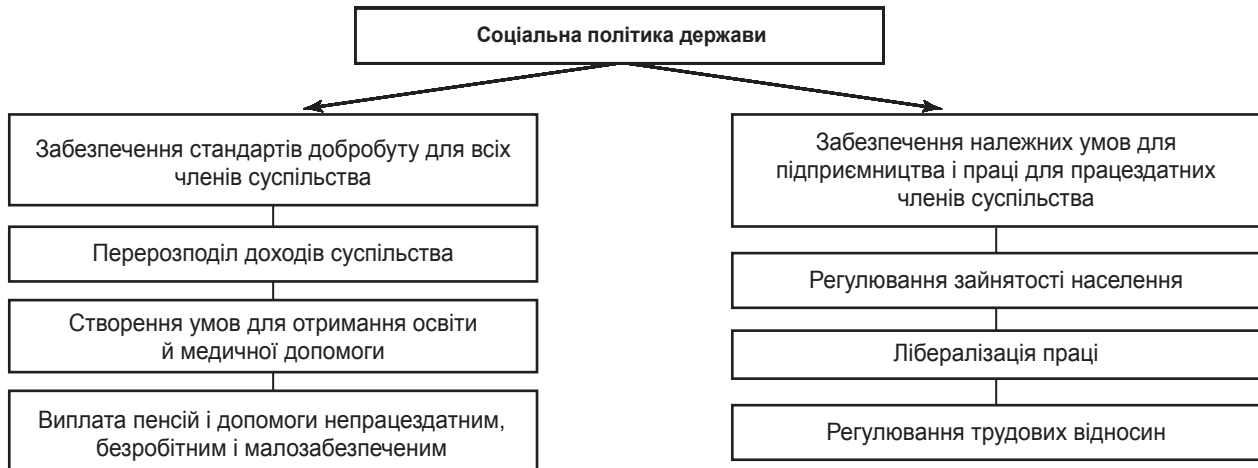

Рис. 1. Складові соціальної політики держави

Така система є визначуваною законодавством кожної країни. В Україні її визначають Конституція України, закони України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» і «Про зайнятість населення». Вони є законодавчою основою для вирішення проблем соціального захисту безробітних, надання їм певної матеріальної допомоги, а також створення умов для забезпечення їх роботою, перекваліфікації й створення умов для пошуку нової роботи.

Відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» безробітними вважають працездатних громадян працездатного віку, які через відсутність роботи не мають заробітку або інших передбачених законодавством доходів, є зареєстрованими в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, і готові приступити до роботи, а також інваліди, які не досягли пенсійного віку, не працюють і є зареєстрованими як такі, що шукають роботу [3].

Не можуть бути визнаними безробітними громадяни:

- 1) віком до 16 років, за винятком тих, які працювали і були вивільненими через зміни в організації виробництва і праці, реорганізацією, перепрофілювання та ліквідацію підприємства, установи й організації або скорочення чисельності;
- 2) які вперше шукають роботу і не мають професії (спеціальності), у тому числі випускники загальноосвітніх шкіл, у разі відмови їх від проходження професійної підготовки або від оплачуваної роботи, у тому числі роботи тимчасового характеру, яка не потребує професійної підготовки;
- 3) які відмовилися від двох пропозицій придатної роботи з моменту реєстрації їх у службі зайнятості як осіб, які шукають роботу;
- 4) які мають право на пенсію за віком, у тому числі на пільгових умовах, на пенсію за вислугою років чи досягли встановленого законом пенсійного віку [3].

Громадяни, які є зареєстрованими на загальних підставах у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, і відмовилися від двох пропозицій придатної роботи, не можуть бути визнаними безробітними. Таких осіб знімають з обліку і їм протягом шести місяців надають тільки консультаційні послуги. Після закінчення шести місяців з дня зняття з обліку вони можуть зареєструватися повторно в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу.

Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», соціальним страхуванням на випадок безробіття є система прав, обов'язків і гарантій, що передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин і надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок

безробіття [4]. Страхувальниками є роботодавці та самі застраховані особи, які відповідно до Закону сплачують страхові внески, а страховиком є Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Об'єктом страхування на випадок безробіття є страховий випадок – подія, у результаті якої застраховані особи втратили заробітну плату або інші передбачені законодавством України доходи внаслідок втрати роботи з незалежних від них обставин, є зареєстрованими в установленому порядку як безробітні, готовими та спроможними приступити до придатної роботи.

Закон передбачає такі види грошового забезпечення з соціального страхування на випадок безробіття: матеріальна допомога з безробіття, у тому числі одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності; допомога з часткового безробіття; матеріальна допомога в період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації безробітного; допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на її утриманні.

Безробітним також надаються такі соціальні послуги:

- 1) професійна підготовка або перепідготовка, підвищення кваліфікації та профорієнтація;
- 2) пошук придатної роботи та сприяння в працевлаштуванні;
- 3) інформаційні та консультаційні послуги, що є пов'язаними з працевлаштуванням;
- 4) виплата допомоги з безробіття.

Розмір допомоги з безробіття визначається у відсотках до середньої заробітної плати (доходу) особи, яка є визначеною відповідно до Порядку обчислення середньої заробітної плати (доходу) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України.

Залежно від страхового стажу розмір допомоги визначається: до 2 років – 50 %; від 2 до 6 років – 55 %; від 6 до 10 років – 60 %; 10 років і більше – 70 %. Мінімальний розмір допомоги з безробіття не може бути меншим за прожитковий мінімум [4].

Виплата допомоги з безробіття припиняється у таких випадках: працевлаштування безробітного; поновлення безробітного на роботі за рішенням суду; вступ до навчального закладу на навчання з відривом від виробництва; отримання права на пенсію відповідно до законодавства України.

Таким чином, держава робить все можливе, щоб впоратися з проблемою безробіття, у тому числі запроваджуючи заходи соціального захисту: виплачуючи матеріальну допомогу з безробіття, створюючи центри зайнятості, що допомагають у пошуку робочих місць, а в разі необхідності – забезпечують умови для перекваліфікації працівників, що створює позитивну динаміку скорочення безробіття в Україні.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Горобинська М. В.

Література: 1. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 2. Яременко О. О. Соціальна політика: теоретико-методологічні основи дослідження процесів формування та ефективності реалізації : монографія / О. О. Яременко. – Київ : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2006. – 480 с. 3. Про зайнятість населення [Електронний ресурс] : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>. 4. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття [Електронний ресурс] : Закон України від 02.03.2000 № 1533-III. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>. 5. Мартиненко М. В. Формування системи організаційних знань на основі моніторингу попиту роботодавців на професійні компетенції працівників / М. В. Мартиненко // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 2. – С. 283–294.

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СТАЖИРОВКИ И ИСПЫТАТЕЛЬНОГО СРОКА В УКРАИНЕ

УДК 349.2.65

Лищенко Ю. А.

Студент 3 курса
факультета экономики и права ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрены понятия стажировки и испытательного срока, а также основы их правового регулирования. Проведен сравнительный анализ этих понятий, обоснованы основные различия между категориями.

Ключевые слова: труд, население, трудоустройство, стажировка, испытательный срок, занятость населения.

Анотація. Розглянуто поняття стажування та випробувального терміну, а також основи їх правового регулювання. Проведено порівняльний аналіз цих понять, обґрунтовано основні відмінності між категоріями.

Ключові слова: праця, населення, працевлаштування, стажування, випробувальний термін, зайнятість населення.

Annotation. The concepts of training and probation, as well as the basis of their legal regulation. A comparative analysis of these concepts, justified by the major differences between the categories.

Keywords: labor, population, employment, training, probation, employment.

На сегодняшний день трудоустройство молодых специалистов в Украине является очень важной проблемой, поскольку выпускникам высших и профессионально-технических учебных заведений не хватает опыта работы.

Исследованием проблемы занимаются Амоша А., Борецкая Н., Лисогор Л., Васильченко В., Долишний М., Злупко С., Онищенко В., Шевченко Л., Богиня Д. и др. Учеными разработано множество путей решения проблемы, среди которых можно выделить стажировку и испытательный срок. Несмотря на то, что понятия довольно близки, между ними существует ряд отличий, которые необходимо учитывать.

Существуют два вида стажировки. Первый предусмотрен для молодых специалистов и регулируется Постановлением Кабинета Министров Украины от 16.01.2013 г. «Об утверждении Порядка заключения договора о стажировке студентов высших и учащихся профессионально-технических учебных заведений на предприятиях, в учреждениях и организациях и Типовой формы договора [...]» [1]. Второй вид стажировки предусмотрен для работников, которым необходимо улучшить свою квалификацию. Он регламентируется Законом Украины «О государственной службе» [2].

Рассмотрим особенности стажировки для молодых специалистов. Согласно ч. I ст. 10 Закона Украины «О высшем образовании» стажировка – это приобретение лицом опыта выполнения задач и обязанностей по определенной специальности [3]. Она, таким образом, является составляющей последилового образования наравне с переподготовкой, специализацией, расширением профиля (повышением квалификации).

Согласно ст. 29 Закона Украины «О занятости населения» [4], студенты высших и учащиеся профессионально-технических учебных заведений, получившие профессию (квалификацию) по образовательно-квалификационному уровню «квалифицированный рабочий», «младший специалист», «бакалавр», «специалист» и продолжают учиться на следующем образовательно-квалификационном уровне, имеют право проходить стажировку по профессии (специальности) на предприятиях, в учреждениях и организациях, независимо от формы собственности, вида деятельности и хозяйствования, на условиях, определенных договором о стажировке, в свободное от учебы время. Также предусмотрено, что стажировка должна проводиться по индивидуальной программе под руководством сотрудника предприятия (организации, учреждения), имеющего стаж работы по соответствующей профессии (специальности) не менее трех лет, на условиях, определенных договором [1].

Если в период стажировки студент выполняет профессиональные работы, то предприятие, организация, учреждение осуществляет выплату ему заработной платы согласно установленным системам оплаты труда, по нормам, расценкам, ставкам (окладам) с учетом коэффициентов, доплат и надбавок.

Срок стажировки студентов высших и учащихся профессионально-технических учебных заведений не может превышать шести месяцев. На стажера распространяются все права и социальные льготы, предусмотренные для работников, занимающих соответствующие должности, а период прохождения стажировки работодатель

вносит в трудовую книжку студента. По результатам стажировки по месту проведения (на предприятии, в учреждении, в организации) выдается справка произвольной формы об ее прохождении. Соответствующие записи о профессиональном обучении рабочих и повышении квалификации руководящих работников и специалистов вносятся в трудовую книжку работника.

Испытательный срок устанавливается для работников, с которыми уже заключен трудовой договор, для проверки их соответствия занимаемой должности. Условия испытательного срока регулируются Кодексом законов о труде [5]. Испытательный срок при приеме на работу, если иное не предусмотрено законодательством Украины, не может превышать трех, а в отдельных случаях по согласованию с комитетом профсоюза – шести месяцев. Срок испытания при приеме на работу рабочих не может превышать один месяц.

Условия испытательного срока могут быть установлены только по соглашению сторон и в обязательном порядке должны быть оговорены в приказе о приеме на работу. Это означает, что одностороннее установление работодателем условий испытательного срока может быть отнесено к грубому нарушению трудового законодательства.

В случае, если работник в период испытания отсутствовал в связи с временной нетрудоспособностью или по другим уважительным причинам, испытательный срок может быть продлен на соответствующее количество дней, в течение которых он отсутствовал.

В соответствии со ст. 26 КЗоТ испытание при приеме на работу не устанавливается в отношении [5]:

- 1) лиц, не достигших 18 лет;
- 2) молодых рабочих после окончания профессиональных учебно-воспитательных учреждений;
- 3) молодых специалистов после окончания вузов;
- 4) лиц, уволенных в запас с военной или альтернативной службы;
- 5) инвалидов, направленных на работу в соответствии с рекомендациями медико-социальной экспертной комиссии.

Испытательный срок не устанавливают также при приеме на работу в другую местность и при переводе на работу на другое предприятие. Следует обратить внимание, что испытательный срок устанавливается только при приеме на работу нового сотрудника.

До начала работы при заключении трудового договора работодатель обязан разъяснить работнику его права и обязанности, проинформировать под роспись об условиях труда, ознакомить с должностной инструкцией, правилами внутреннего трудового распорядка и коллективным договором, определить рабочее место и проинструктировать работника по технике безопасности, производственной санитарии, гигиене труда и противопожарной безопасности. Испытательный срок должен быть организован таким образом, чтобы до его окончания работодатель обладал максимально объективными показателями (информацией) для оценки работника.

Несмотря на то, что работник принят на работу с испытательным сроком, с ним заключают обычный трудовой договор. Соответствующую запись вносят в трудовую книжку. Срок испытания входит в общий трудовой стаж; во время испытательного срока на работников распространяется трудовое законодательство.

Если испытательный срок истек и работник продолжает работать, то он считается прошедшим испытание, и последующее его увольнение допускается только на общих основаниях. Никакого приказа о том, что испытательный срок работника закончился, издавать не нужно.

Если же во время испытательного срока установлено несоответствие работника выполняемой работе, работодатель вправе в любое время в течение этого срока расторгнуть трудовой договор и согласно ст. 28 КЗоТ уволить такого работника как не выдержавшего испытание. Следует отметить, что несоответствие работника занимаемой должности означает, что основанием для увольнения не может быть нарушение трудовой дисциплины. В случае ее нарушения во время испытательного срока работник может быть уволен на основании соответствующих статей КЗоТ, но не по результатам испытания.

В результате анализа понятий стажировки и испытательного срока были сформулированы основные различия между ними (табл. 1).

Таблица 1

Сравнение стажировки и испытательного срока

Характеристика	Стажировка	Испытательный срок
Цель	Приобретение работником опыта	Проверка соответствия работника должности
Основание	Договор на прохождение стажировки	Часть трудового договора
Срок	До шести месяцев	До двух месяцев (в отдельных случаях – до шести месяцев)
Запись в трудовой книжке	Есть	Есть
Результат	Вывод о результатах стажировки	Продолжение работы при успешном прохождении

Таким образом, результатом исследования является правовой сравнительный анализ основных особенностей стажировки и испытательного срока.

Научный руководитель – канд. юрид. наук, доцент Капустян Н. Н.

Литература: 1. Про затвердження Порядку укладення договору про стажування студентів вищих та учнів професійно-технічних навчальних закладів [...] [Електронний ресурс] : Закон України від 16.01.2013 № 20. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20-2013-%D0%BF>. 2. Про державну службу [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>. 3. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. 4. Про зайнятість населення [Електронний ресурс] : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>. 5. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/322-08>.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДРЯДЖЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ НЕБЮДЖЕТНОГО СЕКТОРА

УДК 331.211

Логошенко В. О.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто організаційні особливості направлення працівників до відрядження: нормативно-правове регулювання, обмеження щодо направлення до відрядження, терміни, документальне оформлення, оподаткування витрат на відрядження, подання авансового звіту.

Ключові слова: підприємства небюджетного сектора, відрядження, нормативно-правове регулювання, відшкодування витрат, документальне оформлення, оподаткування витрат на відрядження, подання авансового звіту.

Аннотация. Рассмотрены организационные особенности направления работников в командировки: нормативно-правовое регулирование, ограничение направления в командировки, сроки, документальное оформление, налогообложение расходов, предоставление авансового отчета.

Ключевые слова: предприятия небюджетного сектора, командировки, нормативно-правовое регулирование, возмещение расходов, документальное оформление, налогообложение расходов, предоставление авансового отчета.

Annotation. Organizational characteristics considered sending employees to travel, legal regulation, limiting referrals to travel, time, paperwork, tax travel expenses, expense report submission.

Keywords: non-budget enterprises sector, travel, legal regulation, reimbursement, documentation, tax travel expenses, expense report submission.

Часто для ефективного функціонування підприємств і виконання працівниками своїх трудових обов'язків на найвищому рівні роботодавцям необхідно направляти своїх підлеглих у поїздки до іншої місцевості, населених пунктів, а інколи і за кордон для проведення переговорів, укладання угод, підвищення кваліфікації, накопичення досвіду або, навпаки, його передавання.

За умов постійної зміни законодавства підприємству та його працівникам потрібно чітко знати організаційні особливості оформлення відряджень, а особливо підприємствам, що не фінансуються за рахунок держави.

Дослідженням організації відрядження працівників на небюджетних підприємствах займаються багато науковців, серед них Бакулін О. В., Бубир І. Н., Величко О. О., Громенко К. О., Дуганець Н. В., Закуляк А. М., Кондрачук Л. В., Лебідь В. І., Матвеев П. С. та ін.

Метою написання статті є визначення особливостей організації відрядження працівників на небюджетних підприємствах, оформлення витрат на відрядження та їх компенсація працівникам.

Основними нормативно-правовими актами, які законодавчо регулюють деякі питання щодо відрядження, є Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП), Податковий Кодекс України (далі – ПКУ), Інструкція про службові відрядження в межах України та за кордон (Інструкція № 59), Постанова Кабінету Міністрів України «Про суми та склад витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб [...]» (Постанова № 98), Порядок складання Звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт (Порядок № 1276).

Для досліджуваних підприємств Інструкція № 59 може бути застосованою як допоміжний (довідковий) документ, що має лише роз'яснювальний характер. У ній визначено порядок направлення до відрядження та відшкодування витрат, понесених у зв'язку з таким відрядженням працівників підприємств усіх форм власності (крім працівників підприємств, що повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів, для яких положення цієї Інструкції є обов'язковими) [4].

Доцільнішим для підприємства є затвердження внутрішнього положення про відрядження, що передбачатиме окремі норми, які підприємство використовуватиме в своїй діяльності (такі норми мають не суперечити чинному законодавству).

Відрядженням вважають поїздку працівника за розпорядженням керівника підприємства, об'єднання, установи, організації на певний термін до іншого населеного пункту для виконання службового доручення поза місцем його постійної роботи. Службові поїздки працівників, постійна робота яких проходить у дорозі або має роз'їзний (пересувний) характер, не вважають відрядженнями, якщо інше не передбачено законодавством, колективним договором, трудовим договором між працівником і власником.

Відрядження належать до службових обов'язків працівників. Відмову від них без поважних причин вважають дисциплінарною провиною. Неможна направляти у відрядження вагітних і жінок, які мають дітей віком до трьох років (ст. 176 КЗпП). Жінок, які мають дітей віком від трьох до чотирнадцяти років або дітей-інвалідів, не можна направляти у відрядження без їх згоди (ст. 177 КЗпП).

Термін відрядження кожного конкретного відрядженого працівника має встановлюватися наказом про відрядження. При встановленні максимального терміну відрядження доцільно орієнтуватися на Інструкцію № 59: 30 календарних днів – у межах України; 60 календарних днів – за кордон. Мінімальним терміном відрядження може бути один день чи навіть менше [7].

На працівника, який перебуває у відрядженні, поширюється режим робочого часу того підприємства, до якого він є відрядженим. Якщо наказом про відрядження передбачено, що робітник працюватиме у вихідні або святкові й неробочі дні, то йому може надаватися інший день для відпочинку [3]. Згідно зі ст. 72 КЗпП робота у вихідний день може компенсуватися наданням іншого дня відпочинку або в грошовій формі у подвійному розмірі. Засіб компенсації є визначуваним за погодженням сторін. У ч. 2 ст. 72 КЗпП надано посилання до ст. 107 КЗпП, якою визначено порядок оплати за роботу у вихідний день відрядникам – за подвійними відрядними розцінками.

Згідно із ч. 2, 3 та 4 ст. 121 КЗпП працівникам, які є направленими до відрядження, виплачують добові за час перебування у відрядженні, вартість проїзду до місця призначення і назад та витрати з наймання житлового приміщення в порядку і розмірах, установлених законодавством. За відрядженими працівниками зберігаються протягом усього часу відрядження місце роботи (посада). Розмір заробітної плати не може бути нижчим середнього заробітку.

З 2015 р. витрати на відрядження в цілях оподаткування податком на прибуток не регулюються, а відображені в П(С)БО 16, яке не встановлює обмежень щодо сум і переліку витрат на відрядження, а лише розподіляє такі витрати за функціональним призначенням.

До загального місячного (оподатковуваного) доходу платника податку не залучають кошти, що є отриманими платником податку на відрядження або під звіт і розраховані згідно із п. 170.9 ст. 170 Податкового кодексу України, а також суми компенсаційних виплат в іноземній валюті, що є виплачуваними відповідно до закону працівникам дипломатичної служби, направленим у довготермінове відрядження. Згідно із пп. 3, 9 ст. 170 Податкового кодексу України [2] та Порядку № 1276 [5], звіт про використання коштів, що є виданими на відрядження або під звіт (далі – авансовий звіт), потрібно складати, якщо працівнику видавали аванс на відрядження чи кошти під звіт на господарські (виробничі) цілі, до закінчення п'ятого банківського дня, що настає за днем, коли платник податку завершує відрядження, чи виконання окремої цивільно-правової дії за дорученням та за рахунок особи,

що видала кошти під звіт. Також такий звіт складають, якщо працівник витратив власні кошти під час відрядження чи на господарські потреби.

Таким чином, для поліпшення організації відряджень працівників на підприємствах небюджетного сектора необхідно враховувати такі особливості:

- добові слід виплачувати у визначених законодавством розмірах, оскільки суми перевищення вважають надмірно витраченими коштами, отриманими платником податку на відрядження, й оподатковуються ПДФО;

- роботодавець може встановити критерії для зменшення добових, затверджені внутрішнім положенням про відрядження, що не суперечить колективному договору, трудовому договору між працівником і власником та законодавству в цілому, якщо до рахунків із готелю залучено суми харчування, оскільки компенсування таких витрат також є додатковим благом для співробітника й підлягатиме оподаткуванню ПДФО;

- слід надавати повний пакет документів, що підтверджують факт відрядження від підприємства та витрати на відрядження підзвітною особою.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. М.

Література: 1. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/322-08>. 2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. 3. Про затвердження Інструкції про службові відрядження в межах України та за кордон [Електронний ресурс] : Закон України від 13.03.1998 № 59. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0218-98>. 4. Про суми та склад витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб, що направляються у [...] [Електронний ресурс] : Закон України від 02.02.2011 № 98. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/98-2011-%D0%BF>. 5. Про затвердження форми Звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт, та Порядку [...] : [Електронний ресурс] : Закон України від 24.12.2013 № 845. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0104-14>. 6. Бубир І. Н. Відрядження в межах країни та за кордон [Електронний ресурс] / І. Н. Бобир // Консультант бухгалтера. – Режим доступу : http://www.consult.kharkov.ua/?page=article_show&article_id=1383. 7. Баулін О. В. Адвокатський іспит : навч. посіб. / О. В. Баулін, В. І. Лебідь, П. С. Матвеев. – Київ : Алерта, 2013. – 736 с. 8. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] : Закон України від 31.12.1999 № 318. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 336:005.21

Лозовий Д. І.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сутність поняття «фінансова стратегія підприємства». Проаналізовано основні завдання фінансової стратегії. Доведено необхідність формування фінансової стратегії підприємства за сучасних умов розвитку економіки.

Ключові слова: підприємство, стратегія, фінансова стратегія, формування фінансової стратегії, фінансовий стан, фінансова політика.

Аннотация. Рассмотрена сущность понятия «финансовая стратегия предприятия». Проанализированы основные задачи финансовой стратегии. Доказана необходимость формирования финансовой стратегии предприятия в современных условиях развития экономики.

Ключевые слова: предприятие, стратегия, финансовая стратегия, формирование финансовой стратегии, финансовое состояние, финансовая политика.

Annotation. The essence of the concept of «financial strategy of the enterprise». The basic task of the financial strategy. The necessity of development of financial strategy of the enterprise in modern conditions of economic development.

Keywords: enterprise, strategy, financial strategy, development of financial strategy, financial condition, financial policy.

За сучасних ринкових умов планування фінансової діяльності підприємства є вкрай необхідним. Ефективним інструментом планування фінансової діяльності підприємства є його фінансова стратегія.

Метою написання статті є аналіз теоретико-методичних підходів до формування фінансової стратегії підприємства. Цю тему досліджують Бланк І. А., Дикань Л. В., Вознесенський Е. А., Теслюк Н. П., Загорський А. Л., Хвостенко В. С. та ін. Вони дещо по-різному трактують це поняття. Бланк І. А. розглядає фінансову стратегію як ефективний інструмент перспективного управління фінансовою діяльністю підприємства, підпорядкованого реалізації цілей його загального розвитку [1]. Дикань Л. В. вважає, що фінансовою стратегією підприємства є стратегія, що спрямована на управління його фінансовими ресурсами [2]. Воробйов А. В. вказує, що фінансовою є стратегія, що організовує фінансову діяльність підприємства. Відтак у економічній літературі немає чітко визначених підходів до формування фінансової стратегії.

Фінансова стратегія підприємства є інструментом управління діяльністю підприємства. Реалізація підприємством стратегічних і тактичних цілей є нерозривно пов'язаною із фінансовою стратегією, оскільки в системі ринкових відносин усі процеси, що відбуваються на підприємстві, залежать від його фінансового стану і фінансової політики.

За умов ринкового функціонування економіки фінансова стратегія підприємства залежить від формування його фінансів, стосунків із партнерами, а також податкової політики держави. Розробка фінансової стратегії підприємств на сучасному етапі розвитку світового господарства базується на методологічних підходах до управління, що було розроблено в США в 60-ті роки 20-го століття. Вони почали активно застосовуватися, починаючи з 70-х років XX століття, спочатку в корпораціях США, а потім і в країнах Західної Європи. Ця концепція відображає чіткі принципи і цілі функціонування підприємства, механізми взаємодії суб'єкта й об'єкта управління на підприємстві, характер взаємовідносин між різними підрозділами підприємства, форми адаптації як самого підприємства, так і окремих його частин до змін умов зовнішнього середовища.

У процесі розробки комплексної стратегії функціонування підприємства велике значення має розподіл видів стратегій підприємства за їх призначенням і впливом на розвиток підприємства. Згідно із підходом, запропонованим Бланком І. А., виділяють чотири функціональних стратегії, що складають комплексну стратегію підприємства (рис. 1) [1].

Рис. 1. Функціональні стратегії підприємства

У процесі формування фінансової стратегії із урахуванням місця фінансової стратегії в комплексній стратегії Бланк І. А. виділяє такі її характеристики:

- фінансова стратегія охоплює всі основні напрями розвитку фінансової діяльності та фінансових відносин підприємства;
- процес розробки фінансової стратегії визначає необхідність формування специфічних фінансових цілей довгострокового розвитку підприємства;
- процес розробки фінансової стратегії зумовлює вибір найбільш ефективних напрямів досягнення поставлених цілей;
- фінансова стратегія визначає оптимальні шляхи розподілу дефіцитних фінансових і матеріальних ресурсів;
- фінансова стратегія має враховувати мінливі умови зовнішнього середовища в процесі фінансового розвитку підприємства і адекватно реагувати на зміни;
- адаптація фінансової стратегії до мінливих умов зовнішнього середовища має забезпечуватися передусім змінами напрямів формування й використання фінансових ресурсів підприємства.

Теслюк Н. П. основними завданнями формування фінансової стратегії називає визначення:

- головної мети фінансової стратегії підприємства;
- періоду реалізації фінансової стратегії;
- стратегічних цілей фінансової діяльності підприємства;
- цільових завдань і цільових нормативів;
- основних фінансових рішень для досягнення головної фінансової мети підприємства [3].

Процес формування фінансової стратегії, запропонований Загорським А. Л., передбачає:

- пошук фінансування стратегічних завдань підприємства;
- диверсифікацію діяльності корпорацій і захоплення ними різних ринків, у тому числі фінансових;
- широкий спектр стратегічних орієнтирів підприємства.

Розглянемо виділені Загорським А. Л. завдання фінансової стратегії підприємства.

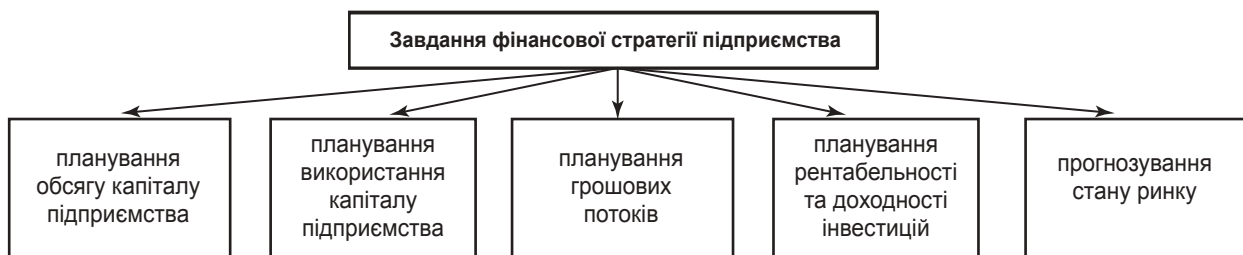

Рис. 2. Основні завдання фінансової стратегії підприємства (за методикою Загорського А. Л.)

Наступним етапом формування фінансової стратегії підприємства має бути оцінювання фінансового стану підприємства.

Основним недоліком підходів до формування фінансової стратегії є те, що названі науковці розглядають фінансову стратегію лише як компонент комплексної стратегії підприємства, не виділяючи її як окрему галузь дослідження. В європейській та американській науковій літературі відсутнє поняття «фінансова стратегія підприємства», її подано лише як частину стратегічного менеджменту управління підприємством.

Узагальнюючий підхід до формування фінансової стратегії підприємства пропонує Хвостенко В. С. Він вважає, що формування фінансової стратегії підприємства має спиратися на результати аналізу руху грошових потоків підприємства із урахуванням факторів часу, витрат підприємства та фінансових результатів протягом його життєвого циклу [4; 5]. На думку автора, до фінансової стратегії підприємства мають належати формування довгострокових фінансових цілей і задач фінансової політики підприємства, вибір найефективніших шляхів їх досягнення, адекватне коригування напряду формування фондів грошових коштів, їх розподілу та використання за умов зміни зовнішнього середовища [4].

Оптимальним у процесі формування фінансової стратегії підприємства є підхід, до якого належать такі етапи:

- детальний аналіз фінансової стійкості підприємства;
- визначення й подальше прогнозування рентабельності підприємства;
- прогнозування прибутку підприємства;
- прогнозування реальної вартості активів на майбутнє;
- прогнозування зовнішнього стану середовища на майбутнє;
- формування стійких резервів на випадок кризових явищ.

Таким чином, за сучасних умов формування фінансової стратегії є найважливішим завданням управлінського персоналу підприємства, оскільки формування фінансової стратегії є необхідним для формування пріоритетних завдань підприємства та його сталого безперервного розвитку.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Хвостенко В. С.

курентних переваг / Н. П. Теслюк // Економіка, фінанси, право. – 2005. – № 11. – С. 17–20. **4.** Хвостенко В. С. Механізм управління фінансовою стратегією підприємства [Електронний ресурс] / В. С. Хвостенко, М. Н. Горшкова. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/1_NIO_2013/Economics/10_124552.doc.htm. **5.** Хвостенко В. С. Поняття «стратегія фінансового розвитку підприємства» у системі суміжних праць і понять / В. С. Хвостенко // Збірник наукових праць ДонІЗТ. – 2010. – № 23. – С. 210–224.

СУТНІСТЬ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

УДК 33.06.336.773

Лубяна К. О.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено сутність кредитних операцій банку та їх роль у сучасних ринкових відносинах. Запропоновано визначення поняття кредиту з урахуванням його соціально-економічної ролі за сучасних ринкових умов.

Ключові слова: кредит, банк, кредитні операції, ринкові відносини, ринкові умови, банківський кредит, кредитні відносини.

Аннотация. Исследованы сущность кредитных операций банка и их роль в современных рыночных отношениях. Предложено определение понятия кредита с учетом его социально-экономической роли в современных рыночных условиях.

Ключевые слова: кредит, банк, кредитные операции, рыночные отношения, рыночные условия, банковский кредит, кредитные отношения.

Annotation. The essence of the bank's lending operations and their role in modern market relations. A definition of credit considering its socio-economic role in the current market conditions.

Keywords: credit, bank credit, market, market conditions, bank credit, credit relations.

Розвиток банківської системи зумовив загострення конкуренції між банками за ресурси й ефективні напрями їх розміщення. Нині для успішного функціонування й розширення діяльності банківські установи мають пропонувати своїм клієнтам нові послуги, застосовувати різноманітні фінансові інструменти та розширювати свою діяльність.

Однією з найважливіших категорій ринкової економіки, що відображає реальні зв'язки та стосунки в економічному житті суспільства, є кредит. Нині комерційний банк у розвиненій ринковій економіці може запропонувати клієнту до 200 видів різноманітних банківських продуктів і послуг. Широка диверсифікація операцій сприяє збереженню клієнтів і допомагає залишатися рентабельними навіть за надто несприятливої кон'юнктури. Невипадково в усіх країнах з ринковою економікою комерційні банки є головною операційною ланкою кредитної системи.

Назва «кредит» є похідною від латинського терміна «credere», що означає вірити, довіряти, надавати позику на визначений час [2]. Незважаючи на те, що кризові явища в економічній системі підірвали фінансову стійкість більшості вітчизняних підприємств, унаслідок чого різко скоротилася кількість надійних фірм-позичальників, кредитні операції є основним видом активних операцій комерційних банків.

За сучасних умов відбувається розширення сфери кредитних відносин, що проникають і все більше охоплюють не тільки всі стадії відтворювального процесу, а й інші сфери суспільного життя. Кредитні відносини тією чи іншою мірою опосередковують рух коштів, капіталів, товарів, предметів споживання [2].

Дослідження поняття кредиту й кредитних відносин у економічній науці посідають особливе місце. Значний внесок у вивчення ролі кредиту в економічній політиці зробили Сміт А., Долан Е., Харрис Л. та ін. Серед сучасних дослідників вважаємо за доцільне відзначити Базилевича В., Ковальчука Т., Лагутіна Т., Міщенко В., Олійника О., Чухна А. та ін. Однак, науковці по-різному тлумачать сутність поняття «кредит», висловлюють різні точки зору щодо форм та видів цього економічного і правового явища суспільного життя. Не надають однозначного розуміння цієї категорії й чинні нормативно-правові акти, що призводить до різного трактування та застосування правових норм.

Метою написання статті є узагальнення теоретичних аспектів і визначення сутності поняття кредитних операцій банку.

Теоретичні підходи до визначення сутності кредиту подано в табл. 1.

Як видно з табл. 1, більшість науковців визначають поняття кредиту як позичковий капітал, що надається на умовах повернення, терміновості й платності. Вважаємо за доцільне визначити кредит як угоду в грошовій формі, що укладається між кредитною організацією та позичальником на умовах обов'язкового повернення у певний термін із оплатою у вигляді відсотка.

Таблиця 1

Теоретичні підходи до визначення сутності поняття кредиту

Джерело	Визначення
Закон України «Про банки і банківську діяльність» [1]	Банківський кредит як будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження терміну погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми
Цивільний кодекс України [13]	Позичковий капітал банку в грошовій формі, що є передаваним у тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, терміновості, платності та цільового характеру використання
Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [14]	Кошти, що надаються у позику юридичній або фізичній особі на визначений термін і під відсотки
Вреден Е.	Кредитом є господарська сила, що виникає за економічного, тобто відплатного, обігу цінностей і створює всі види доходного розміщення позичкового обігового капіталу
Бунге М. [4]	Передача однією особою цінності або особистої послуги іншій на основі довіри
Чухно А. А. [12]	Уособлює відносини між людьми щодо позички грошей їх власником на умовах обов'язкового повернення у певний термін з оплатою у вигляді відсотка
Марцин В. С. [15]	Економічні відносини зворотного руху позиченої вартості. Кредит забезпечує трансформацію грошового капіталу в позичковий і виражає стосунки між позичальником і кредитором
Алешко Г. В. [16]	Економічні відносини між юридичними та фізичними особами і державами з приводу перерозподілу вартості на основі повернення і, як правило, з виплатою відсотка
Словник іншомовних слів Мельничука О. С.	Особлива форма руху вартості, продаж товарів із відстрочкою платежу або передача на певний термін грошей і матеріальних цінностей з умовою їх повернення та платності

Відтак банківський кредит є досить зручною і часто незамінною формою фінансових послуг, що надає можливості враховувати потреби кожного позичальника й пристосовувати до них умови одержання позики. Розрізняють пряме банківське кредитування, коли кредитні відносини підприємства спочатку виникають як відносини з банком, і непряме банківське кредитування, коли спочатку виникають кредитні відносини між підприємствами, які згодом звертаються до банку в пошуках засобу дострокового отримання коштів за векселем [12].

Таким чином, кредит як економічна категорія складається із двох елементів: суб'єкта, тобто позичальника, та об'єкта – власне кредиту. За сучасних економічних умов кредит є головним джерелом забезпечення грошовими ресурсами поточної господарської діяльності підприємств незалежно від форми власності та сфери господарювання.

Науковий керівник – канд. екон. наук Малишко Є. О.

Література: 1. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>. 2. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко [та ін.] ; за ред. А. М. Герасимовича. – Київ : ХНЕУ, 2004. – 599 с. 3. Сміт А. Исследование о природе и причинах богатства народов

/ А. Смит. – М. : Эксмо, 2007. – 960 с. **4.** Долан Э. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Э. Долан, К. Кэмпбелл, Р. Кэмпбелл ; пер. с англ. В. Лукашевича. – М. : Туран, 1991. – 448 с. **5.** Харрис Л. Денежная теория / Л. Харрис. – М. : Прогресс, 1990. – 680 с. **6.** Базилевич В. Д. Ринкова економіка: основні поняття і категорії : навч. посіб. / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – Київ : Знання-Прес, 2008. – 263 с. **7.** Ковальчук А. Т. Фінансовий словник / А. Т. Ковальчук. – Київ : Знання, 2006. – 288 с. **8.** Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика : навч. посіб. / В. Д. Лагутін. – Київ : Знання, 2001. – 216 с. **9.** Міщенко В. І. Банківські операції : підручник / В. І. Міщенко, Н. Г. Слов'янська, О. Г. Коренева. – Київ : Знання, 2007. – 796 с. **10.** Сирота А. Кредит як економічна та правова категорія / А. Сирота // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 4. – С. 26–29. **11.** Олійник О. М. Довгострокове кредитування населення України : монографія / О. М. Олійник. – Київ : Логос, 2008. – 155 с. **12.** Чухно А. А. Природа сучасних грошей, кредиту та грошово-кредитної політики / А. А. Чухно // Фінанси України. – 2007. – № 1. – С. 3–16. **13.** Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. **14.** Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] : Закон України від 12.07.2001 № 2664-III. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>. **15.** Марцин В. С. Кредитні відносини у сучасних умовах господарювання та шляхи їх вдосконалення / В. С. Марцин // Економіка. Фінанси. Право. – 2009. – № 10. – С. 17–22. **16.** Алешко Г. В. Сутність і роль кредиту в ринковій економіці / Г. В. Алешко // Аудитор України. – 2006. – № 17. – С. 20–28. **17.** Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку : навч. посіб. / І. В. Сало, О. А. Криклій. – Суми : Університетська книга, 2007. – 314 с.

ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ РІВНЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

УДК 331.56.57

Лисенко Е. Ю.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено економічні та соціальні фактори, що є визначальними на українському ринку праці. Для кількісного аналізу впливу цих факторів на рівень зайнятості побудовано багатофакторну економетричну модель. На основі проведеного аналізу визначено найбільш значущі фактори впливу на рівень зайнятості населення України. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: населення, ринок праці, рівень зайнятості населення, кореляційно-регресійний аналіз, багатофакторна регресійна модель, економетрична модель, статистична значущість.

Аннотация. Исследованы экономические и социальные факторы, которые являются определяющими на украинском рынке труда. Для количественного анализа влияния этих факторов на уровень занятости построена многофакторная эконометрическая модель. На основе проведенного анализа определены наиболее значимые факторы влияния на уровень занятости населения Украины. Полученная модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: население, рынок труда, уровень занятости населения, корреляционно-регрессионный анализ, многофакторная регрессионная модель, эконометрическая модель, статистическая значимость.

Annotation. The economic and social factors that are crucial in the Ukrainian labor market. For quantitative analysis of the impact of these factors on employment built multifactor econometric model. Based on the analysis the most important factors influencing the level of employment in Ukraine. The resulting model is tested for statistical significance.

Keywords: population, labor market, employment levels, correlation and regression analysis, multifactor regression model, econometric models, statistical significance.

На суспільний розвиток і конкурентоспроможність економіки будь-якої країни мають величезний вплив такі соціально-економічні фактори, як стан ринку праці та зайнятість населення. Проблеми зайнятості населення є одними з найважливіших та найактуальніших для українського ринку праці. За умов сучасної кризи кількість робочих місць є недостатньою, що проявляється в порушенні рівноваги між попитом і пропозицією на ринку праці, призводить до неповного використання людських ресурсів, соціальної нестабільності та зубожіння населення. Люди втрачають можливість реалізувати себе, забезпечити гідний рівень життя для себе й своєї родини. Відтак дослідження факторів, що впливають на рівень зайнятості в Україні, є надзвичайно актуальним.

Метою написання статті є дослідження факторів, що визначають рівень зайнятості населення в Україні, та кількісне оцінювання їх впливу.

Дослідженням проблеми функціонування ринку праці та безробіття, вивченням факторів, що впливають на нього, займалися зарубіжні вчені Самуельсон П., Кейнс Д., Фрідмен М., Солоу Р. та ін. Ця проблема знайшла своє висвітлення в роботах вітчизняних науковців, серед них Бандур С. І., Богиня Д. П., Бондар І. К., Головач А. В., Данилко В. К., Краснов Ю. М., Кузьменко І. В., Онікієнко В. В., Чухно А. А. та ін.

Згідно із Законом України «Про зайнятість населення» [1] до зайнятого населення належать громадяни країни, які проживають на її території на законних підставах, а саме: працюючі за наймом за умов повного або неповного робочого дня (тижня) на підприємствах, установах, організаціях незалежно від форм власності, у міжнародних та іноземних організаціях в Україні та за кордоном; громадяни, які самостійно забезпечують себе роботою, включаючи підприємців, осіб, зайнятих індивідуальною трудовою діяльністю, творчою діяльністю, члени кооперативів, фермери та члени їх сімей, які беруть участь у виробництві; вибрані, призначені або затверджені на оплачувану посаду в органах державної влади, управління чи в суспільних об'єднаннях; громадяни, які служать у Збройних Силах, прикордонних, внутрішніх, залізничних військах, органах національної безпеки та внутрішніх справ; особи, які проходять професійну підготовку, навчаються у денних загальноосвітніх школах, середніх спеціальних та вищих навчальних закладах; особи, які проходять перепідготовку та підвищення кваліфікації з відривом від виробництва; зайняті вихованням дітей, доглядом за хворими, інвалідами та громадянами похилого віку; працюючі громадяни інших держав, які тимчасово перебувають в Україні й виконують функції, не пов'язані із забезпеченням діяльності посольств і місій.

Основні показники, що характеризують зайнятість населення, поділяють на дві групи: абсолютні, що відображають чисельність зайнятих, та відносні, які показують частку зайнятих відносно всього (або певної категорії) населення, тобто відображають рівень поширеності в суспільстві певного явища. Показник «рівень зайнятості» визначають у відсотках як співвідношення чисельності зайнятих віком 15–70 років до економічно активного населення відповідного віку.

Макроекономічні показники розглядатимемо за період 2000–2015 рр. Вихідні дані для побудови економетричної моделі подано в табл. 1 [2; 3].

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	Рівень зайнятості, %, Y	Кількість зайнятого населення віком 15–70 років, млн осіб, X_1	Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн, X_2	ВВП на душу населення, тис. дол., X_3
2000	55,8	20,175	230	0,64
2001	55,4	19,972	311	0,78
2002	56,0	20,091	376	0,88
2003	56,2	20,163	462	1,05
2004	56,7	20,296	590	1,37
2005	57,7	20,680	806	1,83
2006	57,9	20,730	1 041	2,30
2007	58,7	20,905	1 351	3,07
2008	59,3	20,972	1 806	3,89
2009	57,7	20,192	1 906	2,55
2010	58,5	20,266	2 239	2,97
2011	59,2	20,324	2 633	3,57
2012	59,7	20,354	3 026	3,86
2013	60,3	20,410	3 265	4,03
2014	56,6	20,280	3 480	3,01
2015	56,7	19,099	4 195	2,00

Для визначення впливу зовнішніх факторів на рівень зайнятості населення в Україні було застосовано кореляційно-регресійний аналіз. Обчислення здійснювалися за допомогою програми Microsoft Excel із використанням її вбудованих функцій, а також надбудови «Аналіз даних».

Для перевірки на мультиколінеарність застосовано кореляційний аналіз (табл. 2).

Таблиця 2

Парні коефіцієнти кореляції

	Y	X_1	X_2	X_3
Y	1			
X_1	0,5041	1		
X_2	0,5141	-0,2980	1	
X_3	0,9238	0,4084	0,7110	1

З табл. 2. видно, що зовнішні фактори цієї моделі можна вважати незалежними, тобто умову теореми Гаусса–Маркова не порушено. Для побудови економетричної моделі застосуємо 1МНК.

За допомогою функції ЛИНЕЙН() отримуємо таблицю статистичних даних щодо багатфакторної економетричної моделі (табл. 3).

Таблиця 3

Результати застосування функції ЛИНЕЙН ()

$b_3 = 1,9665$	$b_2 = -0,0008$	$b_1 = -1,1288$	$b_0 = 77,2989$
$\sigma_{b3} = 0,4172$	$\sigma_{b2} = 0,0004$	$\sigma_{b1} = 0,8399$	$\sigma_{b0} = 36,7308$
$R^2 = 0,9083$	$\sigma_e = 0,5132$	#Н/Д	#Н/Д
$F = 39,6150$	$df_e = 12$	#Н/Д	#Н/Д
$SSR = 31,2996$	$SSE = 3,1604$	#Н/Д	#Н/Д

За даними табл. 2 запишемо рівняння регресії:

$$\hat{y} = 77,2989 - 1,1288 \cdot x_1 - 0,0008 \cdot x_2 + 1,9665 \cdot x_3. \quad (1)$$

Для цієї моделі коефіцієнт детермінації (табл. 2) дорівнює 0,9083, а відтак 90,83 % мінливості внутрішнього фактора є зумовленими впливом зовнішніх факторів, що розглядаються в моделі. Маємо емпіричне значення критерію Фішера, яке визначили за цією ж функцією: $F_{\text{емп.}} = 39,615$. Оскільки для рівня значущості $\alpha = 0,005$ воно перевищує критичне значення $F_{0,05}(3; 12) = 3,49$, то модель у цілому є значущою.

Перевіримо значущість кожного з параметрів моделі окремо. За даними табл. 3 отримуємо такі емпіричні значення критерію Стюдента: $t_{b_0} = 4,62$, $t_{b_1} = 1,34$, $t_{b_2} = 2,16$, $t_{b_3} = 4,71$. Для рівня значущості маємо, що $t_{0,05}(12) = 2,18$. Отже, кількість зайнятого населення віком 15–70 років (X_1) та середньомісячна номінальна заробітна плата (X_2) суттєво не впливають на рівень зайнятості населення. Значущим є лише кореляційний зв'язок між рівнем зайнятості та ВВП на душу населення. За допомогою функції ЛИНЕЙН () отримуємо рівняння парної регресії:

$$\hat{y} = 54,85 + 1,18 \cdot x_3. \quad (2)$$

Обидва параметри моделі є значущими за критерієм Стюдента. Для моделі (2) маємо дещо менший коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,8533$, відповідно зростає сума квадратів похибок $SSE = 5,0541$ порівняно з моделлю (1). Перевіримо нульову гіпотезу із застосуванням критерію Фішера. Його емпіричне значення обчислюють за співвідношенням:

$$F_{\text{емп.}} = \frac{(SSE_m - SSE_{m+1})/l}{SSE_{m+1}/(n-m-l-1)}, \quad (3)$$

де SSE_m – сума квадратів похибок моделі, що має m зовнішніх факторів;

SSE_{m+1} – сума квадратів похибок моделі, що має $m + 1$ зовнішніх факторів;

l – кількість зовнішніх факторів, що є вилученими з моделі;
 n – обсяг вибіркової сукупності.

Перевірці підлягає нульова гіпотеза $H_0: SSE_m - SSE_{m+l} = 0$ за альтернативної $H_1: SSE_m - SSE_{m+l} \neq 0$.

Із співвідношення (3) маємо емпіричне значення критерію Фішера:

$$F_{\text{емп.}} = \frac{(5,0541 - 3,1604) / 2}{3,1604 / (16 - 1 - 2 - 1)} = 3,5953.$$

Оскільки емпіричне значення критерію Фішера є меншим за критичне $F_{0,05}(2; 12) = 3,8853$, то з надійністю 95 % немає підстав відхилити нульову гіпотезу щодо рівності нулю параметрів b_1 та b_2 моделі (1).

Таким чином, макроекономічним показником, що суттєво впливає на рівень зайнятості в Україні, є валовий внутрішній продукт у розрахунку на душу населення. При цьому спостерігається додана кореляція, тобто за зростання ВВП на душу населення рівень зайнятості також зростає. Статистична інформація про зайнятість та безробіття, аналіз їх рівнів із застосуванням економетричних методів є необхідними для держави, оскільки ця інформація є використовуваною у процесі дослідження рівня життя населення та конкурентоспроможності економіки держави в цілому. Відповідно державі необхідно зосередити увагу на подальших соціальних та економічних реформах, що сприятимуть створенню умов для здорового, тривалого та забезпеченого життя українців.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Лебедева І. Л.

Література: 1. Про зайнятість населення [Електронний ресурс] : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>. 2. Динаміка ВВП на душу населення в Україні [Електронний ресурс] // FinStat. – Режим доступу : <http://finstat.info/dinamika-vvp-na-dushu-naseleniya-v-ukraine>. 3. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 4. Доугерти К. Введение в эконометрию / К. Доугерти. – М. : Инфра-М, 2009. – 465 с.

ГАРАНТИИ ЗАЩИТЫ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ НА ТЕРРИТОРИИ УКРАИНЫ

УДК 336.767-027.63

Люба К. Г.

Студент 4 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проанализирована сущность понятия государственных гарантий защиты иностранных инвестиций. Рассмотрен механизм обеспечения защиты иностранных инвестиций на территории Украины. Предложена классификация видов, групп и форм гарантий защиты иностранных инвестиций на территории Украины.

Ключевые слова: инвестиции, иностранные инвестиции, государственные гарантии, международно-правовые договоры, инвестиционное законодательство, гарантии защиты иностранных инвестиций, механизм обеспечения защиты иностранных инвестиций.

Анотація. Проаналізовано сутність поняття державних гарантій захисту іноземних інвестицій. Розглянуто механізм забезпечення захисту іноземних інвестицій на території України. Запропоновано класифікацію видів, груп і форм гарантій захисту іноземних інвестицій на території України.

Ключові слова: інвестиції, іноземні інвестиції, державні гарантії, міжнародно-правові договори, інвестиційне законодавство, гарантії захисту іноземних інвестицій, механізм забезпечення захисту іноземних інвестицій.

Annotation. Analyzes the essence of the concept of government guarantees to protect foreign investment. The mechanism of the protection of foreign investment in Ukraine. The classification of types of groups and forms of foreign investment protection guarantees on the territory of Ukraine.

Keywords: investments, foreign investments, government guarantees, international legal agreements, investment legislation, foreign investment protection, mechanism to ensure the protection of foreign investment.

На современном этапе развития украинской экономики особенно остро стоит вопрос защиты иностранных инвестиций. Каждый иностранный инвестор должен знать, что государство способно обеспечить достаточный механизм осуществления инвестиций и гарантировать надлежащую защиту прав инвестора. Законодательное закрепление надежных гарантий защиты иностранных инвестиций способствует увеличению объемов иностранного инвестирования в экономику Украины.

Механизм гарантирования защиты иностранных инвестиций в Украине изучали такие ученые и практики права: Коссак В., Грищенко Г., Мусиенко В., Семерак А., Зельдина А., Самойленко В. и др. Однако, эти исследования не в полной мере отражают все проблемные аспекты правового регулирования.

Целью написания статьи является анализ механизма гарантии иностранных инвестиций в Украине.

Существуют политические, экономические и юридические гарантии защиты иностранных инвестиций. Политические гарантии отражают направленность политики государства в сфере инвестирования. Экономические гарантии состоят, прежде всего, в создании такой экономической среды, которая обеспечила бы надлежащие условия для защиты иностранных инвестиций на макро- и микроуровне. Юридические гарантии охватывают правовые средства защиты прав и интересов иностранных инвесторов.

Нужно отметить, что упомянутые группы гарантий следует рассматривать во взаимосвязи. Так, юридические гарантии взаимосвязаны с политическими, поскольку от направленности политики государства зависит, какие конкретные гарантии защиты прав инвесторов имеют юридическое закрепление в нормах права. Связь политических и юридических гарантий с экономическими проявляется в том, что от политики государства и от правового регулирования иностранных инвестиций в значительной степени зависит благоприятность экономической среды для привлечения инвестиций.

В соответствии с ч. 4 ст. 19 Закона Украины «Об инвестиционной деятельности» государственные гарантии защиты инвестиций – это система правовых норм, направленных на защиту инвестиций, не касающихся вопросов финансово-хозяйственной деятельности участников инвестиционной деятельности и уплаты ими налогов, сборов (обязательных платежей) [7].

Правовое регулирование защиты иностранных инвестиций осуществляется различными законами и подзаконными нормативно-правовыми актами. Это, в частности, Законы Украины «Об инвестиционной деятельности» [7] и «О режиме иностранного инвестирования» [8]. Поскольку государственные гарантии защиты инвестиций не следует рассматривать как систему правовых норм, так как они являются способами и средствами защиты инвестиций, выраженными через правовые нормы, это определение нуждается в изменениях. Поэтому в ч. 4 ст. 19 Закона «Об инвестиционной деятельности» определение государственной гарантии защиты инвестиций следует изменить.

В законодательстве Украины не закреплено определение понятия государственных гарантий защиты иностранных инвестиций. Дефиницию этой категории можно найти только в доктрине права. Как указано в юридической энциклопедии, государственные гарантии защиты иностранных инвестиций – это законодательно установленные гарантии со стороны государства с целью обеспечения надлежащего правового режима инвестиционной деятельности и поощрения вложения иностранного капитала в приоритетные отрасли экономики Украины [9].

В Законе Украины «О режиме иностранного инвестирования» [8] выделены такие группы государственных гарантий защиты иностранных инвестиций: гарантии в случае изменения законодательства; гарантии в случае принудительных изъятий, а также в случае незаконных действий государственных органов и их должностных лиц; компенсация и возмещение убытков иностранным инвесторам; гарантии в случае прекращения инвести-

ционной деятельности; гарантии перевода прибылей, доходов и других средств, полученных в результате осуществления иностранных инвестиций. Недостатком этого Закона является отсутствие классификации гарантий защиты иностранных инвестиций.

По характеру гарантии защиты иностранных инвестиций можно разделить на общие – законодательно закреплённые гарантии относительно защиты как внешних, так и внутренних инвестиций; и специальные – правовые гарантии, определённые законодательством, регулирующие защиту исключительно иностранных инвестиций.

Среди форм защиты иностранных инвестиций различают государственные – административные и судебные и негосударственные – самозащиту и общественную защиту. Поскольку такая классификация имеет важное практическое значение для защиты прав и интересов как национальных, так и иностранных инвесторов, считаем, что ее целесообразно закрепить в Законе Украины «Об инвестиционной деятельности», включив в него статью 19-1.

Частью 2 ст. 19 Закона Украины «Об инвестиционной деятельности» предусмотрено, что государство гарантирует защиту инвестиций независимо от форм собственности, а также иностранных инвестиций. Защита инвестиций обеспечивается законодательством Украины и заключёнными международными договорами. Инвесторам, в том числе иностранным, предоставлены равные права, исключаящие применение мер дискриминационного характера, которые могли бы помешать управлению инвестициями, их использованию и ликвидации, а также предусмотрены условия и порядок вывоза вложенных ценностей и результатов инвестиций.

Однако нужно отметить, что подзаконных нормативно-правовых актов в этой сфере мало. Нормы, регламентирующие обеспечение защиты иностранных инвестиций, как правило, содержатся в различных комплексных подзаконных актах, наряду с другими вопросами, регулирующими защиту прав и интересов иностранных инвесторов. Примером такого акта может быть Указ Президента Украины «Об инвестиционных фондах и инвестиционных компаниях» от 19 февраля 1994 г.

Второе направление деятельности органов государственного управления реализуется путем принятия индивидуально-правовых актов, которые становятся средством конкретизации положений нормативно-правовых актов с целью решения отдельных дел. Третье направление заключается в том, что органы государственного управления издадут подзаконные нормативно-правовые акты, регулирующие отношения, которые по своей сути не являются инвестиционными, но имеют такое влияние. Четвертое направление деятельности органов государственного управления обеспечивает реализацию функции контроля в сфере защиты иностранных инвестиций.

В соответствии со ст. 12 Закона Украины «Об инвестиционной деятельности» государственное регулирование инвестиционной деятельности включает управление государственными инвестициями, а также регулирование условий инвестиционной деятельности и контроль над ее осуществлением всеми инвесторами и участниками инвестиционной деятельности [7]. Проблема в том, что эффективный механизм управления в сфере защиты иностранных инвестиций пока не выработан.

Таким образом, первым шагом в создании механизма защиты иностранных инвестиций должно стать принятие Закона «Об основах государственного управления в сфере защиты иностранных инвестиций в Украине». В нем необходимо закрепить основные направления государственного управления в сфере защиты иностранных инвестиций, определить полномочия общих и специальных органов государственного управления в этой области и организационно-правовой механизм обеспечения защиты иностранных инвестиций. Эта тема требует фундаментальных научных исследований с целью дальнейшего реформирования государственного управления в сфере гарантий защиты иностранных инвестиций в экономику Украины.

Научный руководитель – канд. юрид. наук, доцент Суц Е. П.

Литература: 1. Косак В. Гарантії захисту інвестицій: коментар науковця / В. Косак // Юридична газета. – 2003. – № 7. – С. 15–17. 2. Грищенко Г. Законодавчі гарантії захисту іноземних інвестицій / Г. Грищенко // Право України. – 1996. – № 7. – С. 27–31. 3. Мусієнко В. Щодо законодавчих гарантій іноземних інвестицій / В. Мусієнко // Право України. – 1997. – № 3. – С. 50–51. 4. Семерак О. Державно-правові гарантії захисту іноземних інвестицій / О. Семерак // Право України. – 2001. – № 5. – С. 71–79. 5. Зельдіна О. Правові можливості захисту прав інвесторів за Господарським кодексом України / О. Зельдіна // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 12. – С. 60–63. 6. Самойленко В. Правовий захист прямих інвестицій / В. Самойленко // Юридична газета. – 2003. – № 9. – С. 11–12. 7. Про інвестиційну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 18.09.1991 № 1560-ХІІ. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>. 8. Про режим іноземного інвестування [Електронний ресурс] : Закон України від 19.03.1996 № 93/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>. 9. Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Відп. ред. Ю. С. Шемшученко. – Київ : Українська енциклопедія, 2002. – Т. 2. – 744 с.

ПРОБЛЕМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

УДК 658.3

Любовецька В. С.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто проблеми дискримінації на ринку праці України. Проаналізовано причини виникнення й шляхи усунення трудової дискримінації. Запропоновано заходи щодо поліпшення умов праці та трудових відносин на підприємстві.

Ключові слова: праця, підприємство, ринок праці, трудові відносини, трудове законодавство, дискримінація, інвалідність, особи з інвалідністю.

Аннотация. Рассмотрены проблемы дискриминации на рынке труда Украины. Проанализированы причины возникновения и пути устранения трудовой дискриминации. Предложены мероприятия по улучшению условий труда и трудовых отношений на предприятии.

Ключевые слова: труд, предприятие, рынок труда, трудовые отношения, трудовое законодательство, дискриминация, инвалидность, лица с ограниченными возможностями.

Annotation. The problems of discrimination in the labor market of Ukraine. Analyzed the causes of and ways to eliminate employment discrimination. The measures to improve working conditions and labor relations at the company.

Keywords: labor, business, labor market, labor relations, labor law, discrimination, disability, persons with disabilities.

Право на працю є одним з основних прав людини, що відіграє важливу роль у життєдіяльності кожного, оскільки більшість людей забезпечують свої життєві потреби через трудову діяльність. Саме тому забезпечення рівного доступу до праці та гідна оплата стоять у центрі соціально-економічної політики в усьому світі. Але за ринкових умов і свободи трудових відносин все частіше на роботу перестають приймати осіб з інвалідністю, осіб певної національності, вагітних, осіб з іншим статевим самовизначенням, що є свідченням дискримінації у сфері трудових відносин.

Дилема дискримінації – це не тільки проблема трудових відносин, вона є значно глобальнішою. Сутність її полягає в суспільному бутті. Дискримінація – це соціально-правова категорія, яка залишається мало регульованою на законодавчому рівні.

Для аналізу особливостей дискримінації необхідно визначитися з дефініцією цієї категорії. Власне, дискримінація є диференціацією особистості. Говорячи про людину як про окрему особистість, маємо на увазі набір персоніфікованих якостей і властивостей, що визначають соціалізацію особистості й соціальні ролі останніх у суспільному інституті. Під трудову дискримінацію підпадають як окремі працівники, так і певні групи. Загально-визнаним як у світі, так і в українському законодавстві є підхід, що тільки професійні якості, освіта і досвід роботи мають впливати на те, чи приймуть людину на роботу. Відповідно до ст. 2-1 Кодексу законів про працю (КЗпП) заборонено будь-яку дискримінацію в сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я, інвалідності, підозри чи наявності захворювання на ВІЛ / СНІД, сімейного та майнового стану, сімейних обов'язків, місця проживання, членства в професійній спілці чи іншому об'єднанні громадян, участі у страйку, звернення або наміру звернення до суду чи інших органів за захистом своїх прав або надання підтримки іншим працівникам у захисті їх прав, за мовними або іншими ознаками, не пов'язаними із характером роботи або умовами її виконання [1]. Також згідно із ч. 2 ст. 22 КЗпП та відповідно до Конституції України будь-яке пряме або непряме обмеження прав чи встановлення прямих або непрямих переваг при укладенні, зміні та припиненні трудового договору залежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної приналежності, статі, мови, політичних поглядів, релігійних переконань, членства у професійній спілці чи іншому об'єднанні громадян, роду і характеру занять, місця проживання не допускаються [2].

Наслідком цього принципу є інші: рівність прав і можливостей працівників, рівність працівників при просуванні по роботі за умови рівної кваліфікації, забезпечення права кожного на захист державою його трудових прав і свобод, включаючи судовий захист. Підвищений соціальний і правовий захист гарантовано особам, які

потребують особливої турботи держави [3]. Подолання дискримінації є дуже важливою передумовою того, щоб кожна людина могла вільно й свідомо вибирати професійну діяльність, розвивати свої здібності та отримувати заслужену винагороду із урахуванням заслуг і досягнень.

Різні види дискримінації існують і є досить поширеними на ринку праці [3]. Виділяють такі види дискримінації: при найманні на роботу; у доступі до певних професій або посад; при оплаті праці; при просуванні по службі, у професійній кар'єрі; при здобутті освіти або професійної підготовки.

Причинами виникнення, існування, розвитку й вкорінення трудової дискримінації є:

- низький рівень правової культури та правового виховання громадян, що, у свою чергу, спричиняє відсутність досвіду боротьби за свої права;
- домінування неформальних практик над формальними: працівники визнають найбільш ефективною адаптивну стратегію соціальної поведінки, вважають, що потрібно пристосовуватися до умов, які висувають роботодавці;
- наявність диференціації потенційних працівників, у тому числі за фізіологічними, гендерними й соціокультурними ознаками.

Розвиток ринкових відносин у трудовій сфері сприяє підвищенню рівня дискримінації при доступі до зайнятості. Це є спричиненим генеруванням конкурентного середовища та підвищенням зацікавленості роботодавця до зниження витрат. Через це поширеною є практика вдаватися до використання соціально-демографічних критеріїв у процесі відбору персоналу [3].

Відтак у сучасному суспільстві не можна розраховувати на ефективну боротьбу з дискримінацією в сфері трудових відносин. Сучасна структура відносин у сфері праці є визначуваною роботодавцями. Дискримінація сприяє роботодавцям і дозволяє забезпечити себе від невдоволення працівників у цілому і окремих груп, спроможних впливати на ситуацію. Нині відбувається накопичення наслідків нерівності в сфері трудових відносин, зростає відчуженість працівників, накопичуються протиріччя, деградує система соціального партнерства в сфері праці.

Законодавчі акти, що декларують принципи рівності й заборону дискримінації, є обов'язковою, але недостатньою умовою. Праця була і залишається не тільки засобом забезпечення необхідних потреб людини, але й формою його життєдіяльності, самореалізації, розвитку здібностей особистості. Відтак цілком закономірно, що на рубежі нового тисячоліття настав час комплексного підходу до трудових прав та їх правового вдосконалення. До того ж на перший план виходять не тільки економічні інтереси, а й насамперед розвиток усього спектра трудових прав, через що відбувається зміщення акцентів з людини економічної на особистість та її особистісні блага.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Денисюк Т. С.

Література: 1. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. 2. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. 3. Карапетов Л. Г. Свобода договора и ее пределы. Теоретические, исторические и политико-правовые основания принципа свободы договора и его ограничений / Л. Г. Карапетов, Л. И. Савельев. – М. : Статут, 2012. – 452 с. 4. Конвенція про скасування примусової праці [Електронний ресурс] : Міжнародний документ від 25.06.1957. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_013.

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ ФОНДУ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ МІСТА ХАРКОВА НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ

УДК 369.312

Мажаєва А. Д.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сучасну ситуацію на ринку праці України. Досліджено роль Фонду соціального страхування на випадок безробіття як фонду фінансування діяльності служби зайнятості України.

Ключові слова: ринок праці, право на працю, зайнятість населення, безробіття, служба зайнятості, доходна частина, витратна частина, Фонд соціального страхування на випадок безробіття.

Аннотация. Рассмотрена современная ситуация на рынке труда Украины. Исследована роль Фонда социального страхования на случай безработицы как фонда финансирования деятельности службы занятости Украины.

Ключевые слова: рынок труда, право на труд, занятость населения, безработица, служба занятости, доходная часть, расходная часть, Фонд социального страхования на случай безработицы.

Annotation. The current situation on the labor market in Ukraine. The role of the Social Unemployment Insurance Fund as the funding of the Employment Service of Ukraine.

Keywords: labor market, right to work, employment, unemployment, employment service, revenue part of the expenditure, the Social Insurance Fund for Unemployment.

За сучасних економічних умов накопичення проблем у сфері зайнятості населення призвело до загострення питання соціального захисту безробітних, що, у свою чергу, потребує створення надійного механізму їх підтримки. Тому актуальним є запровадження в Україні системи обов'язкового соціального страхування на випадок безробіття та прийняття 2 березня 2000 р. Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття». Управління коштами, отриманими від страхування на випадок безробіття, покладено на Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. На цю установу також покладено функції збирання та акумуляції страхових внесків, контролю за використанням коштів, виплати допомоги та надання соціальних послуг, здійснення інших функцій згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» і статутом фонду. Від ефективності функціонування фонду залежить матеріальний стан безробітних і рівень фінансування державою соціальних програм у сфері підтримки зайнятості.

Багато науковців приділяють увагу стану ринку праці в Україні та функціонування державних фондів соціального страхування, зокрема Волощук Г. О., Лібанова Е. М., Петрова Т. П., Шаповал М. А. та ін. Вони присвятили багато праць проблематиці соціального захисту безробітних.

Метою написання статті є аналіз формування та використання коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття та визначення напрямів їх удосконалення.

На сучасному етапі державна служба зайнятості діє як єдина цілісна система органів виконавчої влади з трьох рівневою структурою (базовий, обласний і державний рівні). Послуги, що є пов'язаними із забезпеченням зайнятості населення, надаються державною службою безкоштовно. Її діяльність є фінансованою за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Послугами страхової системи на випадок безробіття користуються в Україні значна частина громадян, які не мають роботи, шукають її, а також ті громадяни, які бажають змінити роботу [2]. Станом на 01.01.16 р. чисельність безробітних, що перебувають на обліку в міському (м. Харкова) Центрі зайнятості, становить 24 280 осіб.

Динаміку доходної частини бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття м. Харкова за 2013–2015 рр. подано в табл. 1 [3].

Як видно з табл. 1, загальний темп зростання доходів Фонду щорічно зростає. У 2015 р. доходи зросли порівняно з 2013 р. на 37,31 %, а порівняно з 2014 р. – на 30,74 %, але це не означає, що в бюджеті зросла сума коштів на їх використання. Визначення величини доходів Фонду в порівнянних цінах здійснюють для вилучення

впливу цінового фактора на результати розрахунків, тобто через стрімку інфляцію і темпи зростання цін ці доходи із кожним роком зменшуються: у 2015 р. порівняно з 2013 р. на 9,73 %, порівняно з 2014 – на 2,47 %.

Таблиця 1

**Динаміка доходів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування
м. Харкова на випадок безробіття**

Показники	2013	2014	2015	2015, у % до 2013	2015, у % до 2014
Доходи Фонду, разом, млн грн	124,52	132,30	170,97	137,31	130,74
Довідково: доходи Фонду у порівняних цінах	124,52	115,25	112,40	90,27	97,53

Розглянемо структуру доходів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування м. Харкова на випадок безробіття (табл. 2) [3].

Таблиця 2

**Структура доходів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування
м. Харкова на випадок безробіття**

Складові доходів	2013	2014	2015
	% до підсумку	% до підсумку	% до підсумку
Страхові внески	99,27	99,43	99,05
Кошти державного бюджету	0,04	0,19	0,31
Інші надходження, % за користування тимчасово вільними коштами фонду, штрафні санкції тощо	0,69	0,38	0,64
Разом	100,0	100,0	100,0

Найбільш вагомими в складі доходів фонду є страхові внески. Протягом 2013–2015 рр. вони становили 99,27 %, 99,43 % та 99,05 % відповідно. Кошти державного бюджету та інші надходження становили незначну частину від загального обсягу коштів.

Динаміку видатків бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування м. Харкова на випадок безробіття за 2013–2015 рр. подано в табл. 3 [3].

Таблиця 3

**Динаміка видатків Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування
м. Харкова на випадок безробіття**

Показники	2013	2014	2015	2015, у % до 2013	2015, у % до 2014
Видатки бюджету, разом, млн грн	128,50	128,43	175,33	136,44	136,52
Довідково: видатки бюджету в порівняних цінах	128,50	111,87	115,26	89,70	103,03

Як видно з табл. 3, видатки бюджету в 2015 р. зросли порівняно з 2013 р. та 2014 р. Але якщо їх розглядати в порівняних цінах, що надає можливості побачити їх реальний обсяг, то в 2015 р. ці видатки значно зменшилися порівняно з 2013 р. [3]. Структуру видатків Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування м. Харкова на випадок безробіття за 2013–2015 рр. подано в табл. 4 [3].

Таблиця 4

**Структура видатків Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування
м. Харкова на випадок безробіття**

Групи видатків	2013	2014	2015
	% до підсумку	% до підсумку	% до підсумку
1	2	3	4
1. Матеріальне забезпечення та соціальні послуги, разом	87,43	86,63	89,47
2. Розвиток та супровід Єдиної інформаційно-аналітичної системи державної служби зайнятості	0,10	0,16	0,28

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
3. Відшкодування Пенсійному фонду витрат на виплату достроково призначеної пенсії	0,86	1,27	0,83
4. Утримання державної служби зайнятості	11,61	11,94	9,32
5. Створення умов приймання та надання соціальних послуг	-	0,00	0,10
Разом	100,00	100,00	100,00

Основним напрямом групи видатків є матеріальне забезпечення та соціальні послуги, що становлять майже 90 % від загальної суми видатків. У 2014 р. вони незначно зменшилися порівняно з 2013 р., у 2015 р. вони значно зросли порівняно з 2014 р., тобто в 2015 р. більше громадян України отримували послуги від Харківського міського центру зайнятості. На другому місці в загальній сумі видатки на утримання державної служби зайнятості, інші групи видатків становлять приблизно 1 %.

За рахунок коштів Фонду протягом 2015 р. міською службою зайнятості працевлаштовано 8 219 громадян. Усього протягом 2015 р. соціальні послуги та матеріальне забезпечення відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» отримали 6 596 осіб, проходили професійне навчання 5 466 осіб, брали участь у громадських та інших роботах тимчасового характеру 6 724 осіб.

За рахунок коштів Фонду останнім часом здійснювалося профорієнтаційне та профконсультаційне обслуговування безробітних, проводилися семінари для роботодавців і безробітних із пошуку роботи та орієнтації на підприємницьку діяльність, семінари-тренінги, ярмарки вакансій тощо. Ці заходи є спрямованими на інформування незайнятих громадян про ситуацію на ринку праці та професії, що користуються попитом, на допомогу молоді в свідомому виборі професій, які відповідають як потребам особистості, так і суспільства.

Важливим напрямом державної політики зайнятості має стати розробка превентивних (запобіжних) заходів щодо недопущення формування зон масового безробіття з урахуванням того, що Україна має об'єктивні передумови для цього. Це є пов'язаним із дуже високим рівнем концентрації та спеціалізації виробництва, що, у свою чергу, зумовило моногалузову орієнтацію окремих регіонів, наявність цілих населених пунктів, життєдіяльність яких практично повністю залежить від функціонування одного чи дуже обмеженої кількості підприємств. У таких населених пунктах у разі різкого скорочення виробництва працевлаштування вивільнених працівників є практично неможливим.

Забезпечення зайнятості має спиратися на комплекс державних гарантій, який передбачатиме передусім захист від необґрунтованої відмови у прийманні на роботу й незаконного звільнення, а також сприяння у підборі належної роботи та працевлаштуванні відповідно до покликання, здібностей, професійної підготовки, освіти, із урахуванням суспільних потреб; безоплатне оволодіння безробітними новими професіями, перепідготовку з виплатою стипендій; виплату безробітним у встановленому порядку допомоги з безробіття тощо.

Задля зменшення негативних наслідків кризи уряд розробляє низку антикризових заходів зупинення безробіття за умов світової фінансової кризи, що є спрямованими на забезпечення додаткових робочих місць для безробітних, часткову компенсацію видатків роботодавців за рахунок використання коштів із Фонду, поради та інформаційну підтримку роботодавців щодо кадрової політики.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Юшко С. В.

Література: 1. Мочерний С. В. Політична економія : навч. посіб. / С. В. Мочерний. – Київ : Знання-Прес, 2002. – 687 с. 2. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття [Електронний ресурс] : Закон України від 02.03.2000 № 1533-III. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>. 3. Про результати аналізу та виконання бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття у [Електронний ресурс] // Рахункова палата України. – Режим доступу : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/index>. 4. Бондар Н. О. Соціальне страхування в Україні: труднощі існування в трансформаційній економіці / Н. О. Бондар, Ю. Ю. Діденко // Економіка. Фінанси. Право. – 2006. – № 1. – С. 12–15.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ОСНОВНЫХ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА ИНВЕСТИЦИОННУЮ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ УКРАИНЫ

УДК 330.43:330.322(477)

Макарова Д. С.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проведен анализ влияния основных экономических показателей на инвестиционную привлекательность Украины. Построенная эконометрическая модель проверена на статистическую значимость. Предложены практические меры по повышению привлекательности Украины для зарубежных инвесторов.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный климат, привлечение инвестиций, прямые иностранные инвестиции, коэффициент регрессии, многофакторная модель, эконометрический анализ, результативный признак, статистическая значимость.

Анотація. Проведено аналіз впливу основних економічних показників на інвестиційну привабливість України. Побудовану економітричну модель перевірено на статистичну значущість. Запропоновано практичні заходи щодо підвищення привабливості України для іноземних інвесторів.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, залучення інвестицій, прямі іноземні інвестиції, коефіцієнт регресії, багатофакторна модель, економітричний аналіз, результативна ознака, статистична значущість.

Annotation. The analysis of the impact of major economic indicators on the investment attractiveness of Ukraine. Constructed an econometric model tested for statistical significance. Propose practical measures to improve the attractiveness of Ukraine for foreign investors.

Keywords: investments, investment climate, attract investment, foreign direct investment, the regression coefficient, multifactor model, econometric analysis, effective symptom, statistical significance.

В период глобализации вопрос инвестиционной привлекательности является одним из наиболее важных для любого государства. Это связано с тем, что иностранные инвестиции имеют благотворное влияние на состояние экономики в целом. В настоящее время и Украина вовлечена в глобализационные процессы.

Инвестиционный климат – это политическое, социальное и экономическое положение в стране, которое с точки зрения потенциальных инвесторов является доходным, и они вкладывают в экономику свои капиталы, чтобы способствовать их эффективному использованию, если государство при этом предоставляет гарантии сохранения и свободной репатриации прибыли [1]. Инвестиционная сфера требует создания определенных условий для успешного осуществления инвестиционного процесса.

Исследованием этой темы занимаются ведущие отечественные и зарубежные ученые: Бланк И. А., Бутинец Ф. Ф., Исаева Н. М., Ткаченко О. И, Пересада А. А. и др.

Целью написания статьи является выявление факторов, наиболее влияющих на уровень инвестиционной привлекательности Украины, определение основных проблем Украины в сфере инвестирования и разработка возможных путей решения существующих проблем на основании проведенного эконометрического факторного анализа.

Для проведения исследования отобраны такие факторы: ВВП Украины, индекс инфляции, учетная ставка рефинансирования и курс доллара к гривне. Беседина А. В. в своей работе отмечает, что экономическими факторами, влияющими на инвестиционную привлекательность, являются динамика денежно-кредитной сферы и банковской системы, уровень инфляции и стабильность курса национальной валюты, иначе курса доллара к гривне [4].

В качестве результативного признака Y возьмем объем прямых иностранных инвестиций в Украину, млн долл. Среди факторов, влияющих на результативный признак, рассмотрим X_1 – ВВП Украины, млн долл.; X_2 – индекс инфляции, %; X_3 – ставку рефинансирования, % и X_4 – средний курс доллара к гривне, грн. Для проведения анализа рационально использовать статистический пакет Statgraphics. Исходные данные для исследования приведены в табл. 1 [2; 3].

После обработки исходных данных было определено, что ставка рефинансирования X_3 не имеет влияния на объем прямых иностранных инвестиций. Значит, уравнение множественной регрессии имеет вид:

$$Y = 53\,134,49 + 845,768 X_1 - 1,0952 X_2 - 3,5641 X_4.$$

Таблица 1

Исходные данные для построения эконометрической модели

Год	Прямые иностранные инвестиции в Украину, млн долл.	ВВП, млн долл.	Индекс инфляции, %	Ставка рефинансирования, %	Средний курс доллара к гривне, грн
	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
1995	483,5	23480,476	281,7	110	1,47
1996	896,9	44388,238	139,7	40	1,83
1997	1438,2	51033,069	110,1	35	1,82
1998	2063,6	55107,16	120	60	1,86
1999	2810,7	53252,501	119,2	45	2,44
2000	3281,8	41175,189	125,8	27	4,13
2001	3875	38309,568	106,1	12,5	5,33
2002	5339	42393,221	99,4	7,5	5,32
2003	6657,6	50133,785	108,2	7	5,33
2004	8353,9	64883,214	112,3	8	5,31
2005	16375,2	86142,143	110,3	9,5	5,12
2006	21186	107753,144	111,6	8,5	5,05
2007	29489,4	142719,145	116,6	8	5,05
2008	35723,4	179992,782	122,3	10	5,26
2009	40026,8	117228,235	112,3	11	7,79
2010	44708	136419,123	109,1	8,5	7,93
2011	49362,3	163160,478	104,6	7,75	7,98
2012	54462,4	175781,217	99,8	7,5	8,02
2013	58156,9	183310,228	100,5	6,5	7,93
2014	45916	131805,448	124,9	14	11,88
2015	45 744,80	75404,477	143,3	22	26,25

Из полученного уравнения регрессии можно сделать вывод, что при нулевом значении факторов объем прямых иностранных инвестиций составил бы 53 134,49 млн долл. Коэффициент регрессии b_1 позволяет сделать вывод, что при увеличении объема ВВП Украины на 1 млн долл. объем прямых иностранных инвестиций увеличился бы на 845,768 млн долл. Значение коэффициента b_2 указывает на то, что при повышении уровня инфляции на 1 % объем иностранных инвестиций снизился бы на 1,0952 млн долл. Значение коэффициента b_3 указывает, что при повышении курса доллара на 1 грн объем иностранных инвестиций снизится на 3,5641 млн долл.

Значение коэффициента детерминации в этой модели составляет 0,534, то есть 53,4 % вариации динамики прямых иностранных инвестиций в Украину зависят от объема ВВП Украины, индекса инфляции и курса доллара. 46,6 % вариации исследуемого показателя зависят от факторов, не учтенных в модели.

Критерий Фишера подтверждает статистическую значимость модели ($13,91 > 3,71$). Включенные в модель факторы являются статистически значимыми, поскольку значения t-критерия Стьюдента $t_a = 5,42$, $t_{b1} = 2,96$, $t_{b2} = 2,66$, $t_{b3} = 3,24$ больше, чем табличные.

Для ранжирования факторов по степени влияния на результативный признак исследуем β -коэффициенты. Построим модель:

$$t = 0,5912 t_1 + 0,3231 t_2 + 0,1654 t_3.$$

Исходя из значений β -коэффициентов, объем ВВП является наиболее значимым фактором. Следующим по значимости фактором является уровень инфляции. Наименее значимым является средний курс доллара к гривне.

Значение статистики Дарбина–Уотсона в модели составило 1,89, что свидетельствует об отсутствии автокорреляции. Эта модель может использоваться для прогнозирования объема прямых иностранных инвестиций в Украину.

Таким образом, основными количественными факторами, влияющими на исследуемый признак, являются объем ВВП, уровень инфляции и курс национальной валюты относительно курса доллара. Эти факторы объясняют вариацию прямых иностранных инвестиций в экономику Украины на 53,4 %. Для большей инвестиционной привлекательности необходимо проводить мероприятия для повышения уровня ВВП Украины, снижения темпов инфляции и стабилизации курса национальной валюты. Однако, наряду с количественными, нельзя не учитывать факторы, влияющие на решение инвесторов о вложении средств. Таковыми являются качество и стабильность за-

конодательной базы, налоговой системы, уровень платежеспособности страны по своим обязательствам, качество системы информационного обеспечения, а также полнота и доступность информации об инвестиционных возможностях в стране в целом и в компаниях в частности.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярець Л. М.

Литература: 1. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом / А. А. Пересада. – Київ : Лібра, 2002. – 471 с. 2. Индекс инфляции (Украина) [Электронный ресурс] // МинФин. Финансовый портал. – Режим доступа : <http://index.minfin.com.ua/index/inf/>. 3. Статистична інформація [Электронный ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступа : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 4. Єгоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Єгоршин, Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с. 5. Беседина А. В. Инвестиционный климат и иностранные инвестиции в Украине [Электронный ресурс] / А. В. Беседина, Ю. В. Вербицкая. – Режим доступа : http://www.nauka.com/8_NND_2011/Economics/4_81679.doc.htm.

АНАЛИЗ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА УРОВЕНЬ МЕЖДУНАРОДНОЙ МИГРАЦИИ НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ

УДК 330.43:314.15(477)

Малыгина Е. Ю.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проанализировано влияние экономических факторов на уровень международной миграции населения Украины. Разработана многофакторная регрессионная модель. На основе проведенного анализа определены наиболее значимые факторы влияния на уровень международной миграции украинцев. Полученная эконометрическая модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: население, экономические факторы, миграция, международная миграция, сальдо, демография, многофакторная модель, эконометрический анализ, коэффициент регрессии, статистическая значимость.

Анотация. Проаналізовано вплив економічних факторів на рівень міжнародної міграції населення України. Розроблено багатофакторну регресійну модель. На основі проведеного аналізу визначено найбільш значущі фактори впливу на рівень міжнародної міграції українців. Отриману економітричну модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: населення, економічні фактори, міграція, міжнародна міграція, сальдо, демографія, багатофакторна модель, економітричний аналіз, коефіцієнт регресії, статистична значущість.

Annotation. The influence of economic factors on the level of international migration, the population of Ukraine. A multivariate regression model. Based on the analysis, the most significant factors influencing the level of the international migration of Ukrainians. The resulting econometric model is tested for statistical significance.

Keywords: population, economic factors, migration, international migration, balance, demographics, multifactor model, econometric analysis, regression coefficient, statistical significance.

На современном этапе развития Украины вопросы миграции рабочей силы крайне актуальны, поскольку миграция трудовых ресурсов как экономическое явление является одним из важнейших факторов формирования общества, влияет на его становление и функционирование. Сегодня миграция рабочей силы стала одним из главных факторов социально-экономических изменений всех регионов Украины. Эта тенденция и побуждает исследовать особенности и проблематику трудовой миграции в стране.

Значительный вклад в исследование факторов, влияющих на уровень миграции, сделали Гриневич С., Кравченко А., Малиновская А., Репина И., Рымаренко Ю., Новик В., Либанова Э., Платонов А., Позняк А., Пурьгин А., Хомра А. и др.

Целью написания статьи является анализ влияния экономических факторов на международную миграцию украинцев, определение основных причин миграции рабочей силы.

Миграцией рабочей силы называют перемещение трудоспособного населения через границы тех или иных территорий с переменной места жительства навсегда или на длительное время. Это сложный процесс, играющий экономическую и социальную роль в жизни общества. Он обеспечивает соединение территориально распределенных природных ресурсов с рабочей силой, содействует удовлетворению потребностей населения в получении работы, жилья, средств к существованию, способствует изменению социального статуса и других характеристик жизненного положения человека [3].

В соответствии со статистикой за последние годы миграционное сальдо имеет положительную тенденцию, миграционные процессы в основном происходят внутри страны.

Исследование проведем с учетом влияния таких факторов: X_1 – валовый внутренний продукт, млн грн; X_2 – индекс потребительских цен, %, X_3 – средняя заработная плата, грн / чел. Исследуемый показатель Y – миграционное сальдо, тыс. чел. Именно эти факторы используют в своих работах отечественные ученые. Исследователь Прибыткова И. утверждает, что размер заработной платы и индекс потребительских цен являются основными факторами выталкивания мигрантов из регионов их происхождения и основным фактором притяжения в регионах прибытия [3]. Исходные данные для исследования приведены в табл. 1 [1; 2].

Таблица 1

Исходные данные для построения эконометрической модели

Год	Миграционное сальдо, тыс. чел.	ВВП, млн грн	Индекс потребительских цен, %	Средняя заработная плата, грн
	Y	X_1	X_2	X_3
1994	-106,8	22037,3	301	58,6
1995	-152,3	34516,3	281,7	95,6
1996	-169,2	81519	139,7	126
1997	-136	93365	110,1	143
1998	-152	102593	120	153
1999	-138,3	130442	119,2	178
2000	-133,6	170070	125,8	230
2001	-152,2	204190	106,1	311
2002	-33,8	225810	99,4	376
2003	-24,2	267344	108,2	462
2004	-7,6	345113	112,3	590
2005	4,6	441452	110,3	806
2006	14,2	544153	111,6	1041
2007	16,8	720731	116,6	1351
2008	14,9	948056	122,3	1806
2009	13,4	913345	112,3	1906
2010	16,1	1082569	109,1	2239
2011	17,1	1302079	104,6	2633
2012	61,8	1411238	99,8	3026
2013	31,9	1454931	100,5	3619
2014	22,6	1566728	124,9	4012
2015	14,2	1979458	143,3	4365

Исследовать влияние этих факторов на миграционные процессы рационально с помощью построения многофакторной линейной модели. Все расчеты получены с использованием статистического пакета Statgraphics Centurion.

Результаты исследования показали, что наиболее значимыми факторами являются индекс потребительских цен и средняя заработная плата. Третья переменная (ВВП) была отсеяна с учетом того, что она не имеет существенное влияние на зависимую переменную. В итоге получаем линейную двухфакторную модель. Ее уравнение принимает вид: $Y = 1636 - 784 X_2 + 0,079 X_3$.

Коэффициент регрессии a_1 равен $(-0,0784)$. Он показывает, что в случае повышения потребительских цен на 1 % миграционное сальдо имело бы отрицательную тенденцию, то есть покидали бы страну 784 человека. Коэффициент регрессии a_2 равен 396. Он показывает, что при изменении средней заработной платы на 1 гривну значение миграционного сальдо увеличится на 0,079.

Коэффициент детерминации равен 58,725 %, то есть изменения сальдо миграций на 58,725 % обусловлены исследуемыми показателями, а оставшиеся 41,275 % – иными факторами.

После вычисления значений β -коэффициентов можно построить модель и проанализировать рейтинг факторов модели. Модель будет иметь вид:

$$t = -0,96t_1 + 0,71t_3.$$

После анализа значений β -коэффициентов можно сделать вывод, что изменение уровня заработной платы влияет на уровень миграции больше, чем изменение индекса потребительских цен.

Коэффициент Дарбина–Уотсона равен 1,77, значит, модель может быть использована для прогнозирования значений миграционного сальдо.

Для определения наличия гетероскедастичности проведем тест ранговой корреляции Спирмена. Поскольку значение коэффициента ранговой корреляции расчетного $t_{расч} = 0,86$ меньше табличного $t_{табл} = (2,069)$, принимается нулевая гипотеза об отсутствии гетероскедастичности.

Таким образом, на эмиграцию украинцев больше всего влияют изменение заработной платы и индекса потребительских цен. Очевидно, что люди стремятся к лучшей жизни, а при снижении заработных плат и повышении цен пытаются найти выход из сложившейся ситуации. Часто таким решением является миграция в страны с более высоким уровнем жизни и более высоким уровнем заработной платы. Государству необходимо принять меры для стимулирования граждан Украины оставаться в стране, поскольку отъезд украинцев приводит к «утечке мозгов» и оттоку квалифицированной рабочей силы.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярець Л. М.

Литература: 1. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 2. Державна міграційна служба України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної міграційної служби України. – Режим доступу : <http://dmsu.gov.ua/>. 3. Прибыткова И. М. Хроники миграционных событий в Украине до и после распада СССР / И. М. Прибыткова // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2009. – № 1. 4. Малярець Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярець, П. М. Куліков, І. А. Лебедева [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с. 5. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять / О. Ровенчак // Політичний менеджмент. – 2006. – № 2 (17). – С. 127–139.

ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

УДК 314.7:338.1

Мануйлікова Л. Ю.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано особливості внутрішньої міграції населення України. Визначено основні ознаки сучасних міграційних потоків. Розглянуто значущі фактори впливу на внутрішню міграцію населення України. Досліджено зарубіжний досвід країн щодо формування національних інструментів надання допомоги внутрішньо переміщеним особам.

Ключові слова: населення, міграція, зарубіжний досвід, внутрішня міграція, міграційні потоки, міграційні процеси, внутрішньо переміщені особи.

Аннотация. Проанализированы особенности внутренней миграции населения Украины. Определены основные признаки современных миграционных потоков. Рассмотрены важные факторы влияния на внутреннюю миграцию населения Украины. Исследован зарубежный опыт стран по формированию национальных инструментов оказания помощи внутренне перемещенным лицам.

Ключевые слова: население, миграция, зарубежный опыт, внутренняя миграция, миграционные потоки, миграционные процессы, внутренне перемещенные лица.

Annotation. The features of internal migration in Ukraine. The main features of contemporary migration flows. Considered significant impacts on internal migration in Ukraine. Studied the international experience on the formation of national instruments to assist internally displaced persons..

Keywords: population, migration, international experience, internal migration, migration flows, internally displaced persons.

Внутрішня міграція, тобто переміщення в межах окремої держави, є не менш важливою проблемою для економічного та соціального розвитку, ніж міждержавна. Проблеми внутрішньої міграції досить гостро постали через події на Сході України та в Криму. За цих умов, а також за умов значного погіршення суспільного добробуту населення особливої актуальності набувають проблеми переселенців і спроможності влади запропонувати раціональні соціально-економічні заходи для вирішення проблеми.

Вивченню окремих аспектів міграції присвятили свої наукові праці Єлісєєва Л., Надрага В., Білокудря А., Лібанова Е., Шелюк В. та ін. Однак, незважаючи на істотний внесок вчених у вивчення особливостей міграції населення України, проблема, на жаль, залишається гострою для українського суспільства й малодослідженою.

Метою написання статті є аналіз проблем внутрішніх міграційних процесів у взаємозв'язку з особливостями їх сучасного державного регулювання в Україні.

Внутрішньою міграцією є переміщення населення в межах однієї країни. Вона не впливає на чисельність і склад населення країни в цілому, проте спричиняє зміни в його розміщенні, статеві-віковій структурі мешканців окремих регіонів, є наслідком і важливим фактором регіональних відмінностей, пов'язаних із процесами індустріалізації, урбанізації та депопуляції села.

Міграційні потоки можна поділити за різними критеріями: 1) за часом: довгострокові, короткострокові, сезонні, вахтові, маятникові; 2) за територіальною ознакою: зовнішні та внутрішні; 3) за характером: добровільні, вимушені; 4) за легальністю: легальні та нелегальні. Домінування в структурі міграційних процесів одного з них є зумовленим дією відповідних факторів [1]. Нині серед міграційних потоків домінують вимушені внутрішні переміщення населення, що мають як легальний, так і нелегальний характер.

Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» передбачено, що внутрішньо переміщеною особою (ВПО) є громадянин України, який постійно проживає на території України, якого змусили або який самостійно покинув своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [2].

У науковій літературі існують різні класифікації факторів, під впливом яких формуються напрями й масштаби міграційних процесів. Основними серед них є економічні, соціальні, демографічні, політичні, етнічні, освітні, військові й екологічні. Вони є певною мірою взаємозалежними, тому виявити окремі компоненти міграційного процесу, що є сформованими під впливом одного чи двох факторів, складно.

Основними факторами, що впливають на сучасні міграційні процеси, є політичний, економічний та культурний. Аналізуючи статистичні дані щодо міграційного руху населення за 2013–2016 рр. (січень–березень), можна зробити висновок, що кількість внутрішніх мігрантів є досить високою, навіть без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, Севастополя та частини зони проведення АТО. У табл. 1 подано статистичні дані щодо внутрішнього міграційного руху населення [3].

Таблиця 1

Міграційний рух населення в Україні (2013–2016 рр.)

Регіони	2013 Кількість прибулих, осіб	2013 Кількість вибулих, осіб	Міграційний приріст, скорочення (-)	2014 Кількість прибулих, осіб	2014 Кількість вибулих, осіб	Міграційний приріст, скорочення (-)
Київ	48707	34485	14222	49352	34909	14443
Київська область	35533	26712	8821	33389	22269	11120
Харківська область	41731	39990	1741	44136	35875	8261
Запорізька область	20655	22571	-1916	19012	19859	-847
Дніпропетровська область	42680	44849	-2169	39234	38803	431
Полтавська область	23585	24139	-554	22961	21911	1050
Луганська область	26934	31299	-4365	11478	19598	-8120
Донецька область	47682	52198	-4516	28925	39602	-10677
Регіони	2015 Кількість прибулих, осіб	2015 Кількість вибулих, осіб	Міграційний приріст, скорочення (-)	2016 (січень- березень) Кількість прибулих, осіб	2016 (січень- березень) Кількість вибулих, осіб	Міграційний приріст, скорочення (-)
Київ	40487	28550	11937	7237	6424	813
Київська область	34240	23878	10362	7607	4930	2677
Харківська область	35016	32277	2739	5588	6278	-690
Запорізька область	16727	17722	-995	3403	3520	-117
Дніпропетровська область	35468	36645	-1177	6438	6495	-57
Полтавська область	22715	22417	298	3901	3724	177
Луганська область	5729	11540	-5811	1163	1987	-824
Донецька область	16146	25586	-9440	2843	4150	-1307

Відсутність реальних перспектив щодо припинення бойових дій і швидкого відновлення контролю держави над цими територіями сприятиме подальшому зростанню масштабів внутрішньої міграції населення. Причини внутрішньої міграції також є інфляція, яка в 2014 р. становила майже 25 %, а в 2015 р. – 43,3 %. Це призвело до скорочення попиту на робочу силу, зростання рівня безробіття, зниження рівня реальних доходів населення. У 2014 р. рівень безробіття становив 9–10 %, у 2015 р. – 11,5 %, тобто на одну вакансію претендувало приблизно 11 осіб. Із загальної чисельності безробітних 42 % – молодь віком до 35 років, тобто найбільш активна й мобільна частина працездатного населення. Станом на середину лютого 2015 р., за даними ООН, із Донецької та Луганської областей виїхало понад 1 млн осіб, із Криму – орієнтовно приблизно 13 тис. осіб [4].

Регіонами з найбільшою кількістю переміщених осіб стали Київ, Київська, Харківська, Запорізька, Дніпропетровська та Полтавська області. Така ситуація матиме біполярний вплив на ринок праці тих регіонів, що приймають переселенців. З одного боку, підприємець має шанс зменшити виробничі витрати, заощаджуючи на фонді заробітної плати, оскільки переселенці змушені погоджуватися працювати за нижчу заробітну плату. З іншого, додатковою перевагою для виробника є навички й знання внутрішнього мігранта. Проте, результати дослідження свідчать, що українці цінують набуту кваліфікацію та знання і не поспішають нехтувати ними під час працевлаштування, тому багато переселенців лишаються незайнятими з власної ініціативи.

Внутрішня міграція має негативний вплив і на споживчий попит на ринку товарів і послуг. Невизначеність із подальшим працевлаштуванням і брак коштів у внутрішньо переміщених осіб впливає на їх купівельну спроможність, що зумовлює скорочення обсягу споживання благ.

Водночас внутрішні міграційні процеси в Україні характеризуються і природними міграціями населення. Найбільш значними є міграції за напрямом село–місто: виїзд із сільської місцевості найбільш активного за віком (17–60 років) населення до міст, щоб реалізувати свої прагнення у пошуках роботи, здобуття освіти, підвищення фахової кваліфікації. За останні більш ніж двадцять років сільське населення України зменшилося на 2,5 млн осіб,

а з мапи України щотижня зникає одне село. Міграції з села до міста все більше втрачають ознаки сезонних або маятникових, а набувають характеру незворотних стаціонарних переміщень. За підрахунками соціологів, в Україні не працює більш ніж половина сільських жителів [5].

Інтеграція тимчасових трудових мігрантів є важливим фактором впливу на конкурентоспроможність економіки. Корисним для формування національних інструментів надання допомоги внутрішньо переміщеним особам є також досвід країн, які успішно вирішують таку проблему.

Грузія пережила кілька масштабних хвиль вимушених переселенців. Нині в країні налічується приблизно 271 тис. внутрішньо переміщених осіб (ВПО), що становить 6 % усього населення Грузії. За цей час у Тбілісі було розроблено кілька законодавчих пакетів, серед яких закон про захист від виселення й надання фінансової допомоги. Виходячи з власного досвіду, грузинські експерти наголошують, що дуже важливо не виділяти з-поміж переміщених осіб якісь окремі групи, оскільки це створює проблеми всередині спільноти внутрішньо переміщених осіб. Водночас важливо розпочати психологічну реабілітацію людей, насамперед жінок і дітей. Нині в Тбілісі проводять політику сталого розселення, яка має зняти проблему житла для переселенців у довгостроковій перспективі. Вона передбачає не тільки будівництво нових будинків чи надання фінансової допомоги для їх купівлі, а й приватизацію того тимчасового житла, у якому нині мешкають родини переселенців. Вирішувати цю проблему в Грузії планують також і за рахунок незаселених чи недобудованих будинків, які можна переобладнати, добудувати, відремонтувати й передати внутрішньо переміщеним особам у власність.

Натомість Молдова розробила положення щодо порядку надання допомоги особам, які були змушені залишити місця постійного проживання на лівобережжі Дністра. Діяльність держави розгорталася за трьома напрямками: забезпечення житлом, сприяння в працевлаштуванні, надання матеріальної допомоги. Передбачено було тимчасову реєстрацію в місцях тимчасового перебування, надання одноразової матеріальної допомоги, виплату допомоги на харчування, допомоги у випадку безробіття на рівні мінімальної заробітної плати. З 2004 р. внутрішньо переміщені особи забезпечувалися житлом шляхом відкриття безпроцентної кредитної лінії терміном на 25 років, що доцільно було б запозичити й Україні [6].

Таким чином, нині за умов воєнного конфлікту, системної економічної кризи слід розробити чітку стратегію допомоги внутрішньо переміщеним особам, оскільки такі вимушені міграційні потоки негативно відображаються на ринку праці, інвестиційному становищі країни, психологічному кліматі держави й окремих регіонів зокрема. Надання соціальної допомоги – це лише допомога внутрішньо переміщеним особам у короткостроковій перспективі. У довгостроковій перспективі уряд і Національний банк України мають створити сприятливі умови для працевлаштування цих людей і гармонізації їх життя в нових регіонах. Для цього важливо спростити податкове законодавство, знизити рівень корупції, процентні ставки для кредитування, створити сприятливий інвестиційний клімат. Саме це сприятиме створенню нових робочих місць, зростанню реальних доходів населення, а також підвищенню морального духу українців.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Гіль С. Є.

Література: 1. Шелюк В. Соціальна міграція. Етапи, функції, типи / В. Шелюк // Перспективи. – 2001. – № 3 (15). – С. 45–50. 2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс] : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>. 3. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 4. Статистична організація Європейської комісії / [Електронний ресурс] // Офіційний сайт статистичної організації Європейської комісії. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat/>. 5. Білокудря А. В. Проблеми зайнятості та відтворення робочої сили в Україні / А. В. Білокудря // Управління розвитком. – 2013. – № 14 (154). – С. 42–45. 6. Єлісєєва Л. Проблеми внутрішньої міграції в Україні / Л. В. Єлісєєва // Економіка. Управління. Інновації. – 2015. – № 1 (13).

АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА ДОХОДЫ НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ

УДК 330.59

Мокрицкий И. К.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проведен анализ зависимости уровня доходов населения Украины от факторов, на них влияющих. Разработана многофакторная регрессионная модель. На основе проведенного анализа определены наиболее значимые факторы влияния на материальное состояние населения Украины. Полученная модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: население, доходы населения, материальное состояние, среднемесячная заработная плата, регрессионная модель, многофакторная регрессионная модель, регрессионный анализ, коэффициент регрессии, результативный признак, статистическая значимость.

Анотація. Проведено аналіз залежності рівня доходів населення України від факторів, що на них впливають. Розроблено багатофакторну регресійну модель. На основі проведеного аналізу визначено найбільш значущі фактори впливу на матеріальний стан населення України. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: населення, доходи населення, матеріальний стан, середньомісячна заробітна плата, регресійна модель, багатофакторна регресійна модель, регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, результативна ознака, статистична значущість.

Annotation. The dependence of the level of income of the population of Ukraine on the factors influencing them. A multivariate regression model. Based on the analysis, the most important factors of influence on the material conditions of the population of Ukraine. The resulting model is tested for statistical significance.

Keywords: population, incomes, financial state, average monthly wage, regression model, multivariate regression model, regression analysis, regression coefficient, effective symptom, statistical significance.

Проблемы, связанные с уровнем дохода и качеством жизни населения, являются одними из наиболее актуальных в современной Украине. Более 40 % украинцев получают доходы ниже среднего по стране уровня, о чем свидетельствуют официальные статистические данные. Средний класс, к которому традиционно относят людей со стабильным доходом и, как правило, хорошим образованием, в Украине имеет свои особенности. У нас среди представителей этого класса практически нет ни граждан преклонного возраста, ни работников социально важных профессий, в частности сферы образования, науки и медицины. Так, средняя пенсия более 13,6 млн украинских пенсионеров не дотягивает до 1500 грн. В то же время, по данным опроса Центра исследования общества, 43 % преподавателей высших учебных заведений Украины получают менее 3 тыс. грн в месяц, что ниже среднего по стране уровня зарплаты [2]. На состав среднего класса повлиял и мировой финансово-экономический кризис. По данным международной Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР), в первые два года кризиса неравенство в странах возросло. Причем чем хуже экономическая ситуация в стране, тем больше разрыв между богатыми и бедными.

В свою очередь, Госстат Украины ограничивается усредненными данными. Так, в 2013 г. средний годовой доход на одного гражданина по стране составлял 23,9 тыс. грн. Почти вдвое этот показатель превышал средний по стране в Киеве, в Донецкой области – на 15 %, а в Днепропетровской – на 14 %. Самый низкий уровень дохода на душу населения был зафиксирован в Закарпатской, Тернопольской и Черновицкой областях.

По данным Министерства доходов и сборов, количество легальных миллионеров в Украине неуклонно растет. В 2010 г. в стране было чуть больше 1,2 тыс. миллионеров, в 2011 г. – 1,5 тыс., в 2012 – 2,3 тыс., а уже в 2013 г. украинцев, которые имели доход свыше миллиона гривен в год, стало больше 3,2 тыс. [4].

На сегодняшний день очень важен анализ факторов, влияющих на доходы населения Украины. Исходные данные по регионам Украины приведены в табл. 1 [1].

Для того чтобы провести объективный анализ факторов, влияющих на доходы населения в Украине, целесообразно рассчитать эконометрическую модель в программе Statgraphics. Факторы X_1 , X_2 , X_3 , Y были взяты из работ исследователей в области экономики, занимающихся изучением этого вопроса. Обозначим: Y – зависимая переменная, доход населения, грн; X_1 – объемы экспорта товаров, грн; X_2 – объемы импорта товаров, грн; X_3 – капитальные инвестиции, грн.

Таблица 1

Исходные данные о доходах населения и факторы влияния, млн грн, 2013

Регионы	Доход	Объемы экспорта товаров	Объемы импорта товаров	Капитальные инвестиции
	Y	X_1	X_2	X_3
Автономная Республика Крым	57324	7329,7	8460,4	14383,4
Винницкая область	46157	5502,4	4018,5	5757,5
Волынская область	26907	5093,4	8821,0	3104,6
Днепропетровская область	124594	79341,8	43306,3	20456,3
Донецкая область	166366	100506,3	32835,8	26939,6
Житомирская область	34947	4909,5	3108,6	2755,3
Закарпатская область	29102	10529,7	16705,8	2331,4
Запорожская область	62671	29795,9	14255,1	6271,3
Ивано-Франковская область	37310	3820,9	4684,0	4531,7
Киевская область	58894	15987,4	38351,8	19462,7
Кировоградская область	27695	6944,3	1965,1	3039,5
Луганская область	71485	28706,5	14984,3	11110,9
Львовская область	75762	10456,1	21505,8	8803,2
Николаевская область	35125	17610,2	7515,5	4603,8
Одесская область	78285	13190,3	27853,0	10415,4
Полтавская область	46984	21502,6	9004,2	8398,8
Ровненская область	31811	3909,5	2657,3	2673,3
Сумская область	33469	7490,2	5227,9	2496
Тернопольская область	26345	2957,2	2832,6	2830,6
Харьковская область	91333	16093,2	18459,6	8435
Херсонская область	29489	2989,3	2224,4	1934,2
Хмельницкая область	36770	3960,7	3922,5	3144
Черкасская область	35024	6242,8	4027,6	3041
Черновицкая область	22408	1015,1	1280,6	2127,2
Черниговская область	30393	4496,3	4746,3	2586,8

Вычисления регрессионного анализа дают возможность представить уравнение множественной линейной регрессии, включающее только значимые факторы:

$$Y = 22818,3 + 0,719958x_1 + 1,82164x_3.$$

На доходы населения не влияют объемы экспорта товаров, поскольку большую часть граждан не волнуют размер и структура экспорта страны. Падение производства в регионах также не повлечет за собой изменений доходов населения.

Коэффициент регрессии b_1 равен 0,75. Он показывает, что в случае увеличения объемов экспорта товаров на 1 млн грн доход населения страны увеличится на 0,75 млн грн. Коэффициент регрессии b_2 равен 1,82. Он показывает, что в случае изменения количества капитальных инвестиции на 1 млн грн доходы населения увеличатся на 1,82 млн грн.

Для анализа целесообразности введения фактора X_1 (X_3) при наличии в модели фактора X_3 (X_1) рассчитаем частные критерии Фишера. Поскольку F_1 ($F_1 = 2,75$) больше $F_{табл}$ ($F_{табл} = 2,0595$), можно говорить, что фактор X_1 целесообразно включать в модель после включения фактора X_3 . Это касается и фактора X_3 ($F_3 = 4,25$): его целесообразно включать в модель после включения в нее фактора X_1 .

Анализ данных позволяет сделать вывод, что построенная модель является значимой, о чем свидетельствует $F_p = 77,65$.

Значение статистики Дарбина–Уотсона ($DW = 2,52$) свидетельствует об отсутствии автокорреляции, то есть эту модель можно использовать для прогнозирования.

Коэффициент детерминации R^2 равен 0,87591, то есть 87,59 % вариации доходов населения Украины в 2013 г. обусловлены объемом экспорта товаров и капитальными инвестициями. Влияние не включенных в модель факторов составляет 12,41 % от общей вариации. Значит, включенные в модель факторы являются статистически значимыми, как и сама модель.

Проверим наличие гетероскедастичности с помощью теста ранговой корреляции Спирмена. Поскольку значение расчетного коэффициента ранговой корреляции ($t_{расч} = 0,36$) меньше значения табличного ($t_{табл} = 2,0739$), можно принять нулевую гипотезу об отсутствии гетероскедастичности.

Поскольку $t_a = 5,98$; $t_{b1} = 3,97$; $t_{b3} = 3,42$, исходя из табличного значения t-критерия Стьюдента ($= 2,0739$ при уровне значимости 0,05), можно утверждать, что значимость факторов подтверждается, значит, коэффициенты регрессии являются статистически значимыми. Отследим влияние экспорта на доходы населения Украины, для этого построим уравнение парной регрессии:

$$Y = 31293,2 + 1,302x_1.$$

При увеличении объема экспорта на 1 млн грн доходы населения Украины увеличатся на 1,302 млн грн.

Исследуем также влияние капитальных инвестиций. Построенное уравнение регрессии имеет вид:

$$Y = 19536,8 + 4,559x_3.$$

На основании этого уравнения можно сделать вывод, что увеличение капитальных инвестиций на 1 млн грн приведет к увеличению дохода населения Украины на 4,559 млн грн.

Сравнение теоретических значений коэффициентов уравнения регрессии β_1 (0,645) и β_3 (0,758) позволяет говорить, что $\beta_3 > \beta_1$. Это означает, что на доходы населения Украины больше влияет третий фактор, то есть размер капитальных инвестиций.

Таким образом, наибольшее влияние на доходы населения имеют капитальные инвестиции, поскольку они составляют важную часть доходов. Значительная их часть влияет на размер прибыли, которую получает предприятие, а также на количество рабочих мест. Объемы экспорта товаров меньше влияют на доходы населения. Чтобы повысить уровень дохода населения Украины, правительству необходимо создать благоприятные условия для привлечения большего количества инвестиций.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярець Л. М.

Литература: 1. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 2. Блинов А. Проблема бедности в России и Украине / А. Блинов, А. Сидорова // Економіст. – 2006. – № 3. – С. 21–23. 3. Петрова І. Економіко-правові засади забезпечення зайнятості населення України / І. Петрова // Україна: аспекти праці. – 2002. – № 6. – С. 8–11. 4. Как изменились доходы украинцев за 10 лет (инфографика) [Электронный ресурс] // Деловая столица. – Режим доступу : <http://www.dsnews.ua/politics/kak-izmenilis-dohody-ukraincev-za-10-let-infografika>.

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ВПЛИВУ РЕКЛАМИ НА ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ СПОЖИВАЧІВ

УДК 347.451.031.33

Мордовка С. М.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено правові аспекти впливу реклами на світогляд, уявлення й формування цінностей людини. Проведено аналіз нормативних актів щодо регулювання й обмежень у рекламі. Запропоновано шляхи ефективного вдосконалення чинного законодавства в сфері рекламної діяльності.

Ключові слова: реклама, цінності споживачів, рекламна діяльність, індустрія зовнішньої реклами, постери, плакати, законодавство, нормативні акти.

Аннотація. Исследованы правовые аспекты воздействия рекламы на мировоззрение, представления и формирование ценностей человека. Проведен анализ нормативных актов по регулированию и ограничениям в рекламе. Предложены пути эффективного совершенствования действующего законодательства в сфере рекламной деятельности.

Ключевые слова: реклама, ценности потребителей, рекламная деятельность, индустрия наружной рекламы, постеры, плакаты, законодательство, нормативные акты.

Annotation. The legal aspects of the impact of advertising on the attitudes, perceptions and formation of human values. The analysis of regulations on regulation and restrictions on advertising. Ways of effectively improving the existing legislation in the field of advertising.

Keywords: advertising, value, consumer advertising, outdoor advertising industry, posters, legislation, regulations.

Нині в Україні постійно зростає кількість факторів, що впливають на формування ціннісних орієнтирів споживачів. Одним із таких факторів, і чи не найбільш впливовим, є реклама.

Поняття реклами є досить складним і суперечливим. З одного боку, вона сприяє зростанню економіки, капіталовкладень, кількості робочих місць, створює конкуренцію, інформує споживачів і розширює ринки для нових товарів. З іншого боку, вона призводить до виснаження ресурсів, монополізації, може створювати бар'єри для вступу на ринок, протидіяти конкуренції, у чому виявляються негативні властивості реклами.

Настільки ж суперечливим є її вплив на споживачів. Як зазначає Фесенко В., забезпечуючи споживачів інформацією, сприяючи зростанню, підтримці або стабілізації попиту, забезпечуючи стимули для підвищення рівня життя, реклама водночас нерідко подає непотрібну, марну інформацію або таку, що вводить до оман [1].

Необхідність правового регулювання рекламної діяльності виникла при переході України до ринкової економіки. Така діяльність, не обмежена правовими та етичними нормами, може не стільки принести користь підприємництву, скільки шкоду суспільним і державним інтересам і правам споживачів. Споживачі, виходячи зі своєї системи цінностей, вибирають альтернативи продуктів, оцінюють їх за набором важливих для них критеріїв і визначають у такий спосіб продукт, який вони купуватимуть. Споживачу нелегко сформулювати свою систему цінностей. Тому одним із факторів формування цінностей є реклама.

Згідно із Законом України «Про рекламу» (далі – Закон) рекламою є інформація про особу чи товар, що є розповсюдженою в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначеною сформувати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес до таких особи чи товару [2]. Існують різні рекламні засоби, що є використовуваними для доведення реклами до споживача. Серед них найбільш розповсюдженими є реклама:

- внутрішня;
- зовнішня;
- порівняльна;
- прихована;
- на транспорті;
- соціальна.

Найбільш ефективною є саме зовнішня реклама. Згідно зі ст. 1 Закону, зовнішньою називають рекламу, що є розміщеною на спеціальних тимчасових і стаціонарних конструкціях – рекламних носіях, розташованих на відкритій місцевості, а також на зовнішніх поверхнях будинків, споруд, на елементах вуличного обладнання, над проїжджою частиною вулиць і доріг. Постери та плакати є стандартизованими видами індустрії зовнішньої реклами. Іншою категорією зовнішньої реклами є реклама на транспорті, що поєднує кілька форматів і абсолютно несхожих носіїв: на автобусах, таксі, усередині автобусів і приміських поїздів, плакати на приміських станціях, у аеропортах тощо.

Найбільш ефективним вважають розташування реклами на першій смузі чи навіть на всю першу сторінку. Заведено вважати, що в першу чергу людина сприймає інформацію в лівій частині сторінки, що є пов'язаним зі звичкою людини читати зліва направо, тобто розташування реклами ліворуч є вигіднішим. Однак, деякі дослідники стверджують, що ідеальним є розташування рекламної інформації у верхньому правому куті.

Ефективною є та реклама, що впливає на споживача краще за будь-яку іншу. Вплив на вибір споживача є головним завданням рекламних повідомлень, які виконують комунікаційну функцію між товаром і покупцем. Реклама все більше є орієнтованою на кваліфікованих споживачів, які розуміють рекламний процес і мету його

впливу. Хоча споживачі щодня піддаються дії сотень повідомлень, реклама залишається головним методом просування, мотивації покупця щодо нових торговельних марок [5].

Коли говорять, що реклама не може створювати потреби, що вона лише інформує про товари, які можуть задовольнити наявні бажання, що право вибору завжди залишається за споживачем, це не зовсім вірно. Як вважає Лебедев А. Н., реклама може не лише створювати нові потреби в товарах, а й формувати куди складніші психічні утворення, такі як світогляд, естетичні смаки, соціальні цінності, стиль життя, етичні принципи тощо. Причому дуже часто це відбувається абсолютно непомітно для самої людини, на основі певних психологічних механізмів. Завдання реклами полягає у донесенні до споживача спеціальної інформації про предмет реклами. Законність, точність, достовірність, використання форм і засобів, які не завдають споживачу реклами моральної, фізичної або психічної шкоди, є основними принципами рекламної діяльності.

Законом «Про рекламу» заборонено недобросовісну рекламу, що через неточність, недостовірність, двозначність, перебільшення, умовчання, порушення вимог щодо часу, місця й засобу розповсюдження вводить або може ввести до омані споживачів реклами, завдати шкоди особам і державі.

Відтак реклама як об'єкт рекламної діяльності має не дискредитувати іншого господарюючого суб'єкта, тобто є забороненим поширення в будь-якій формі неправдивих, неточних або неповних відомостей, що є пов'язаними з особою чи діяльністю господарюючого суб'єкта (підприємця), які завдали або могли б завдати шкоди діловій репутації господарюючого суб'єкта (підприємця). Прийоми та спеціальні ефекти, метою яких є привернути увагу, викликати сміх чи створити позитивні емоції, що при цьому не сприяють неправильному розумінню споживачем таких прийомів, не вважають недобросовісною рекламою, що може ввести до омані споживачів реклами, завдати шкоди особам, державі чи суспільству.

Обов'язковими умовами здійснення рекламної діяльності є державна реєстрація її суб'єктів та ліцензування цієї діяльності. Споживач має право на одержання необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про продукцію, що забезпечує можливість її свідомого та компетентного вибору. Інформація має бути надана споживачу до придбання ним товару чи замовлення роботи (послуги). Інформацію про продукцію не вважають рекламою (згідно зі ст. 15 п. 1 Закону України «Про захист прав споживачів») [4].

Найсильніший вплив на споживача має емоційна реклама, яка діє передусім на почуття покупців. Причому зовсім не обов'язково, щоб рекламне повідомлення викликало позитивний емоційний стан. Доведено, що негативні емоційні переживання сильніше впливають на споживчу потребу. До того ж у рекламі часто використовують ефект незавершеності, що також створює в споживача емоційну напругу і формує потребу купити товар. Визначено, що емоційна пам'ять набагато сильніше, ніж інші види пам'яті, впливає на поведінку людини [5].

Прийоми впливу реклами є різноманітними, але всі вони є засобом маніпуляції свідомістю, запрограмованого спотворення сприйняття переданого повідомлення, а відтак унеможливають усвідомлений вибір товару. Багато експертів навіть вважають, що реклама руйнує історично сформовану систему цінностей. Крім того, сучасна реклама породжує конфліктність суспільства, оскільки рекламований спосіб життя не є доступним більшості громадян. Очевидно, що за таких умов захист прав споживачів є вкрай необхідним.

Держава забезпечує споживачам захист їх прав, надає можливості вільного вибору продукції, здобуття знань і кваліфікації, необхідних для прийняття самостійних рішень під час придбання та використання продукції відповідно до їх потреб. Вона створює умови для здобуття споживачами потрібних знань щодо реалізації їх прав (згідно зі ст. 5 п. 1 Закону України «Про захист прав споживачів») [4].

Рекламна діяльність – це ініціативна, самостійна, систематична, ризикована діяльність, що є спрямованою на виготовлення реклами та здійснення посередницьких функцій шляхом надання послуг, пов'язаних із просуванням товару на ринок та його передачею в належному вигляді від безпосереднього виробника такого товару його споживачу, за допомогою рекламних засобів задля одержання прибутку, що є здійснюваною фізичними та / або юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності в порядку, установленому законодавством.

Таким чином, реклама на сучасному етапі розвитку суспільства відіграє важливу роль у становленні пріоритетів і формуванні цінностей споживачів. Законодавство забезпечує захист прав споживачів на отримання достовірної інформації про товари та послуги, вільний їх вибір. Державний захист прав громадян як споживачів здійснюють спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в сфері захисту прав споживачів та його територіальні органи, місцеві державні адміністрації, органи й установи державного рівня, що здійснюють державний санітарно-епідеміологічний нагляд; інші органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також суди.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Коршакова О. М.

Література: 1. Фесенко В. Правове регулювання рекламної діяльності [Електронний ресурс] / В. Фесенко // Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу : <http://old.minjust.gov.ua/8353>. 2. Про рекламу [Електронний ресурс] : Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80>. 3. Лейн У. Реклама. Основы. Развитие. Функции / У. Лейн, Д. Рассел ; пер. с англ. Т. Карасевич, И. Мармулева. – СПб. : Питер, 2004. – 537 с. 4. Про захист прав споживачів [Електронний ресурс] : Закон України від 12.05.1991 № 1023-ХІІ. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>. 5. Денисенко Л. Реклама в нашому житті / Л. Денисенко // Наука і світ. – 2008. – № 8. – С. 28–30. 6. Попова Ж. Г. Психологические аспекты восприятия рекламы потребителем [Електронний ресурс] / Ж. Г. Попова // Библиотека управления. – Режим доступу : <http://www.cfin.ru/press/marketing/2001-5/08.shtml>.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДИК РОЗРАХУНКУ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАКУПІВЛІ ЛІЦЕНЗІЇ ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 347.77/78

Музикантова А. А.
Єфімова А. Г.

Магістранти 1 року навчання
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано вплив науково-технічного прогресу на рівень міжнародної конкурентоспроможності країни. Розглянуто розрахункову програму щодо визначення ефективності придбання ліцензії на міжнародному ринку. Визначено ключові аспекти доцільності запровадження розрахункової програми під час збування вітчизняної продукції на внутрішньому ринку.

Ключові слова: компанія, науково-технічний прогрес, конкурентоспроможність, конкурентоспроможність країни, розрахункова програма, ліцензії, показники ефективності.

Аннотация. Проанализировано влияние научно-технического прогресса на уровень международной конкурентоспособности страны. Рассмотрена расчетная программа по определению эффективности приобретения лицензии на международном рынке. Определены ключевые аспекты целесообразности использования расчетной программы при сбыте отечественной продукции на внутреннем рынке.

Ключевые слова: компания, научно-технический прогресс, конкурентоспособность, конкурентоспособность страны, расчетная программа, лицензии, показатели эффективности.

Annotation. The influence of scientific and technical progress to the level of international competitiveness of the country. We consider the calculation program to determine the effectiveness of the acquisition of the license for the international market. Identified key aspects of the feasibility of using computational programs in the sale of domestic products in the domestic market.

Keywords: company, technological progress, competitiveness, design software, license, performance.

Конкурентоспроможність національної економіки за сучасних умов багато в чому визначається спроможністю промислового виробництва запроваджувати нововведення й модернізуватися. За умов ринкової економіки велике значення на внутрішньому й зовнішньому ринках має торгівля винаходами, ноу-хау, промисловими зразками, моделями й товарними знаками. Експорт технологій стає для багатьох країн значним джерелом валютних коштів. Від рівня їх розвитку залежать темпи науково-технічного оновлення, зростання продуктивності праці в ін-

ших сферах і галузях, рівень добробуту населення.

Сучасна українська промисловість як у плані техніко-технологічної бази, так і в плані галузевої структури не відповідає вимогам часу. Результатом такого стану є її відставання від розвинених і нових індустріальних країн. Через це зростання конкурентоспроможності української промисловості є ключовим завданням відродження економіки, переходу її до стійкого поступального розвитку [2]. Нині існує потреба в удосконаленні управління діяльністю суб'єктів господарювання в цілому і зокрема торгівлею технологіями на зовнішніх ринках. Необхідним є створення теоретичних і практичних системно-орієнтованих основ руху технологій між країнами, розробки елементів і визначення їх ефективності, що має здійснюватися на єдиних принципах, з єдиних методологічних позицій [3].

Проблеми науково-технічного обміну досліджують українські та зарубіжні вчені, серед них Батура О., Будкін В., Гаврилюк О., Єгоров І., Зернецька О., Колибанов В., Лук'яненко Д., Плотніков О., Філіпенко А., Гознер М., Вернон Р., Глухарьов Л., Максимова М., Маркушина В. та ін. Незважаючи на велику кількість наукових праць і значні досягнення в обґрунтуванні теоретико-методичних основ торгівлі технологіями, деякі питання залишаються не висвітленими, вимагають уточнення та розвитку за сучасних умов мінливого ринкового середовища. Існує нагальна потреба подальшого вдосконалення заходів захисту інтелектуальної власності, нових технологій та ноу-хау, розробки методології визначення ціни на науково-технічні досягнення тощо.

Метою написання статті є обґрунтування економічної доцільності закупівлі нової технології на зовнішньому ринку для своєчасного промислового освоєння й комерційно вигідної реалізації ліцензійної продукції на зовнішніх і внутрішніх ринках на прикладі підприємства ПАТ «Завод «Південкабель».

При визначенні ефективності й економічного ефекту від запровадження нової технології необхідно встановити порівняльну економічну ефективність закупівлі ліцензії й проведення власних досліджень і конструкторських робіт із подальшим освоєнням науково-технічних досягнень у цих випадках. Найбільш економічно доцільним варіантом є той, що потребує найменших витрат і забезпечуватиме окупність нової технології у можливо короткий термін.

Задачею аналізу є розрахунок ефективності придбання ліцензії на нову технологію замість проведення власних НДОКР [1]. Вихідні дані та показники для аналізу подано в табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані для проведення аналізу

Показники	Значення	Сума, грн
Витрати, що є необхідними для проведення досліджень і конструкторських робіт при розробці нової техніки власними силами	Зз	85 000
Витрати, що є необхідними для придбання ліцензій	Зл	20 000
Витрати, необхідні для виплати паушального платежу	Зчл	20 000
Витрати, до яких належать капітальні вкладення, що є необхідними для промислового освоєння нової техніки, розробленої власними силами	Рс	40 000
Витрати на придбання й освоєння імпортного устаткування, що є необхідним для промислового освоєння нової техніки, розробленої власними силами	Іс	450 000
Витрати на придбання й освоєння імпортного устаткування, що є необхідним для промислового освоєння нової техніки за ліцензією	Іл	250 000
Витрати, до яких належать капітальні вкладення, що є необхідними для промислового освоєння нової техніки за ліцензією	Рл	8 000
Собівартість виробництва продукції за умови власних розробок	Сс	44 000
Собівартість виробництва продукції за ліцензією	Сл	20 000

Для вибору оптимального варіанта для підприємства щодо запровадження нової технології виробництва проведено аналіз за програмою, поданою в табл. 2.

Проведемо детальніший аналіз за цією програмою розрахунку показників ефективності від закупівлі ліцензії на нову технологію.

1. Аналіз термінів відшкодування витрат на придбання й освоєння ліцензій і термінів, що є необхідними на власні розробки та їх промислове освоєння дозволив розрахувати термін відшкодування витрат на розробку об'єктів техніки та їх освоєння власними силами. Цей показник становить 5 років, із урахуванням того, що термін проведення власних науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт становить 3 роки, а термін відшкодування витрат на придбання й освоєння ліцензій, установлений ліцензіаром у контракті, становить 2 роки.

Таблиця 2

Розрахункова програма відносної економічної ефективності від закупівлі ліцензії на технологію

Метод (формула)	Розрахунок
1. Розрахунок термінів відшкодування витрат на придбання й освоєння ліцензій і термінів, що є необхідними на власні розробки та їх промислове освоєння ($T_n = 2$ роки, $t_c = 3$ роки)	
$T_c = T_n + t_c$	$T_c = T_n + t_c = 2 + 3 = 5$ років
2. Аналіз витрат на закупівлю, освоєння й виробництво нової техніки, а також витрат на проведення власних розробок, їх освоєння й виробництво продукції	
2.1. Загальна сума витрат на закупівлю, освоєння й виробництво нової техніки ($З_{ол}$, де $C_{3л} = 190$ тис.)	
$З_{ол} = C_{3л} + C_{л} \times T_n$	$З_{ол} = 190\,000 + 20\,000 \times 2 = 230\,000$ грн
2.2. Загальна сума витрат на проведення власних розробок, їх освоєння й виробництво продукції ($З_{сз}$, де $C_{3с} = 190$ тис.)	
$З_{сз} = C_{3с} + C_{с} \times T_c$	$З_{сз} = 190\,000 + 20\,000 \times 5 = 290\,000$ грн
3. Аналіз впливу термінів проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (t_c) на економічні результати від придбання ліцензії	
Ефект = $З_{ос} - З_{ол}$, якщо $С_{3л} = С_{3с}$ і $С_{л} = С_{с}$	якщо $t_c = 3$: Ефект = $290\,000 - 230\,000 = 60\,000$
	якщо $t_c = 2$: Ефект = $270\,000 - 230\,000 = 40\,000$
	якщо $t_c = 1$: Ефект = $250\,000 - 230\,000 = 20\,000$
	якщо $t_c = 0$: Ефект = $230\,000 - 230\,000 = 0$
4. Коефіцієнт порівняльної економічної ефективності закупівлі ліцензій (E_k)	
$E_k = (З_{сз} + P_c + I_c) / (З_{ол} + I_n + P_n)$	$E_k = (290\,000 + 40\,000 + 450\,000) / (230\,000 + 250\,000 + 80\,000) = 1,598$

2. При придбанні ліцензії загальна сума витрат на її закупівлю, освоєння й виробництво нової техніки становить 230 000 грн. Відповідно загальна сума витрат на проведення власних розробок, їх освоєння й виробництво продукції становитиме 290 000 грн. Таким чином, при проведенні власних розробок і відмові від покупки ліцензій для випуску нової продукції потрібно затратити на 60 000 грн більше ($290\,000 - 230\,000$). Різниця між витратами на виробництво нової техніки, розробленої власними силами і придбаною за ліцензією і становитиме економію підприємства від закупівлі ліцензії. Економія буде отримана за період, що є необхідним для проведення власних науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт.

3. Простежимо, як впливають терміни проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт на фінансові результати придбання ліцензії за $C_{3л} = C_{3с}$ і $C_{л} = C_{с}$.

Визначено, що доцільність придбання ліцензії залежатиме насамперед від термінів, що є необхідними для проведення власних досліджень. Чим вони є вищими, тим економічно вигідніше купувати ліцензії. У нашому випадку покупка ліцензії є виправданою, оскільки забезпечує економію у розмірі 60 000 грн. Граничне значення встановлюється за $T_c = T_n$, тобто якщо нова техніка вже існує на вітчизняному ринку, і придбання ліцензії є недоцільним.

4. Показником порівняльної економічної ефективності виробництва нової техніки за ліцензією й на основі власних розробок є коефіцієнт порівняльної економічної ефективності закупівлі ліцензії (E_k). Придбання зарубіжної ліцензії є доцільним, якщо коефіцієнт порівняльної економічної ефективності її закупівлі не нижче нормативного ($E_k = 1,5$), встановленого методикою визначення економічної ефективності придбання ліцензії. У нашому випадку значення коефіцієнта є вищим за нормативний – 1,598. Це означає, що покупка ліцензії є доцільною, оскільки на розробку аналогічного устаткування потрібно витратити на 59,8 % коштів більше, ніж придбати ліцензію й устаткування в ліцензіара.

Таким чином, визначено, що ПАТ «Завод «Південкабель» доцільно придбати ліцензію на технологію та прес для накладення свинцевої оболонки на високовольтні XLPE кабелі в шведської фірми Mallefer. Це надасть можливості підприємству забезпечити собі монополію в цій сфері на ринках України, а також вийти на нові ринки збуту Близького Сходу.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Піддубна Л. І.

Література: 1. Волинець-Руссет Э. Я. Организация и техника международной торговли лицензиями : учеб. пособие / Э. Я. Волинець-Руссет. – М. : ВАВТ, 1984. – 326 с. 2. Гаман М. Інноваційна складова зовнішньоекономічних відносин України / М. Гаман // Вісник національної академії державного управління при Президенті України. – 2003. – № 4. – С. 281–288. 3. Дахно І. І. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / І. І. Дахно. – Київ : Центр навчальної

літератури, 2006. – 278 с. **4.** Дегтярева О. И. Управление рисками в международном бизнесе : учебник / О. И. Дегтярева. – М. : Флинта, 2014. – 390 с. **5.** Райчева О. К. Створення інформаційної системи інноваційної інфраструктури в межах регіону / О. К. Райчева, К. М. В'язовська // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 1. – С. 86–92. **6.** Склярова Ю. М. Инвестиции : учебник / Ю. М. Склярова, И. Ю. Скляров, Л. А. Латышева. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2015. – 349 с. **7.** Федулова Л. І. Інноваційна економіка : підручник / Л. І. Федулова. – Київ : Либідь, 2006. – 478 с.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ У СФЕРІ ЕКСПОРТУ Й ІМПОРТУ

УДК 347.734

Накісько Є. О.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Визначено сутність правового регулювання валютних операцій у сфері експортних та імпорتنих відносин. Досліджено особливості та проблеми регулювання валютних операцій в Україні в контексті чинних нормативно-правових актів.

Ключові слова: валютні операції, експорт, імпорт, валютне регулювання, правове регулювання, нормативно-правовий акт.

Аннотация. Определена сущность правового регулирования валютных операций в сфере экспортных и импортных отношений. Исследованы особенности и проблемы регулирования валютных операций в Украине в контексте действующих нормативно-правовых актов.

Ключевые слова: валютные операции, экспорт, импорт, валютное регулирование, правовое регулирование, нормативно-правовой акт.

Annotation. The essence of legal regulation of foreign exchange operations in export and import relations. The features and problems of regulation of foreign exchange transactions in Ukraine in the context of normative and legal acts.

Keywords: foreign exchange, export, import, currency regulation, regulation, legal act.

У зв'язку із переходом економіки України до ринкових умов та поширенням економічних інтеграційних процесів роль валютного регулювання в управлінні валютними операціями в сфері експорту та імпорту постійно зростає. Це пов'язано із впливом на курсову вартість національної грошової одиниці, а також на формування цін на товари та послуги. Проведення валютних операцій є складним і ризикованим видом діяльності, що є супроводжуваним нестабільністю та неможливістю протидіяти цілеспрямованим валютним спекуляціям, інфляційним процесам, політичній нестабільності та іншим явищам, що впливають на курсову стабільність. Відтак дослідження правового регулювання валютних операцій, особливо в країнах з нестабільною економікою, є надзвичайно актуальним.

Вивченням проблем правового регулювання валютних операцій займаються багато науковців, серед них Бандурка О. М., Гетьманець В. Ф., Задохайло Д. В., Васенко В. К., Алісов Є. О., Артьомов М. М., Дорофеев Б. Ю., Земцов Н. Н. та ін.

Метою написання статті є визначення основних правових аспектів регулювання валютних операцій у сфері експорту та імпорту на основі дослідження теоретичних і практичних аспектів чинного законодавства.

Розвиток ринкових відносин і входження України як незалежної держави до світового економічного співтовариства істотно підвищують увагу до правового регулювання валютних операцій у сфері експорту та імпорту, від балансу якого залежить вартість національної грошової одиниці, процес ціноутворення на товари та послуги, а також стан економіки держави в цілому. Валютне регулювання – це діяльність держави та уповноважених нею органів, що є спрямованою на регламентацію валютних розрахунків і порядку здійснення операцій з валютними цінностями [1]. З огляду на необхідність створення валютного резерву, що надаватиме можливості стабілізувати платіжний баланс і національну грошову одиницю, держава зменшила термін повернення валютних цінностей для суб'єктів господарювання, а відтак застосувала більш жорсткі підходи до контролю за рухом валютних цінностей.

Основними завданнями валютного регулювання є організація системи курсоутворення, захист і забезпечення необхідного ступеня конвертованості національної грошової одиниці, регулювання платіжної функції іноземної валюти та інших іноземних інструментів, організація внутрішнього валютного ринку тощо. Усі ці заходи є спрямованими на забезпечення належного надійного захисту учасників валютних правовідносин.

Валютними правовідносинами називають регульовані нормами права комплексні суспільні зв'язки, що виникають у процесі організованої державою фінансової діяльності з приводу утворення і використання централізованих і децентралізованих фондів специфічних грошових засобів – валютних фондів [2]. Ці норми права мають бути збалансованими між собою й не мати протиріч. Відтак постанови Національного банку України потребують уточнення, а постановою Кабінету Міністрів України має бути встановлено скорочення терміну повернення валюти у процесі здійснення валютної економічної діяльності суб'єктами господарювання.

Особливістю механізму правового регулювання валютних відносин як специфічного різновиду фінансових відносин є їх особлива владно-майнова природа, що є визначуваною розробленою державою моделлю функціонування національного валютного ринку України, формами участі резидентів у іноземних і міжнародних валютних ринках, участь у яких є дозволеною законодавством України. При цьому участь резидентів та нерезидентів залежить від виду операції, що є пов'язаним із наявністю певних обмежень, установлюваних для окремих категорій учасників. Правові норми, що визначають порядок здійснення валютних операцій, виконують регулюючу та контролюючу функції. Регулююча функція визначає обсяг прав та обов'язків осіб, які беруть участь у здійсненні валютних операцій, а контролююча, у свою чергу, забезпечує дотримання валютного законодавства у ході здійснення валютних операцій. Ухвалюючи положення щодо валютного регулювання та контролю, слід урахувувати не лише інтереси безпеки держави, а й суб'єктів господарювання та всіх учасників цих правовідносин.

Законодавством України визначено, що при здійсненні валютних операцій на комерційні банки також покладено контролюючу функцію, особливо за переміщенням валютних цінностей з території України. Однак законодавством не встановлено обсяг відповідальності комерційних банків у разі невиконання або неналежного виконання покладених обов'язків.

Через складне політичне та економічне становище країни владою було запроваджено певні валютні обмеження, у тому числі стосовно валютних операцій у сфері експорту та імпорту. Так, Постановою Національного банку України від 03.03.2015 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринку України» встановлено обмеження стосовно термінів розрахунків за імпортними та експортними операціями [3]. Відповідно до цієї Постанови, починаючи з 04.09.2015, на період до трьох місяців розрахунки за операціями з експорту та імпорту товарів (робіт, послуг) здійснюються терміном, що не перевищує 90 календарних днів [3]. Це обмеження введено для більшого контролю та підвищення швидкості повернення валюти в Україну для підтримання позитивного сальдо платіжного балансу за поставленими товарами чи послугами. У разі недотримання положень до порушників застосовуватимуться санкції згідно із чинним законодавством України. Передбачено санкції у вигляді штрафу, сумою якого є еквівалент суми валютних цінностей, що стали предметом незаконних валютних операцій.

Ще одним обмеженням є вимога обов'язкового продажу 75 % валютної виручки для експортерів. Це обмеження було пролонговано на вимогу головних кредиторів України – МВФ. Обмеження є зумовленим необхідністю збалансування національної та іноземної валюти в обігу, для запобігання утримання підприємствами іноземної валюти на рахунках від експортних операцій та забезпечення необхідної кількості валюти для купівлі та розрахунків за імпортними операціями. Таке обмеження встановлено задля врегулювання накопичення золотовалютного резерву та платіжного балансу країни, а також для впливу на курсову вартість національної валюти.

Термін дії цих валютних обмежень закінчився 04.12.2015 р. Згідно із Постановою № 863 від 4.12.2015 р. «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» [3], що розпочала свою дію 05.12.2015 р., термін їх дії було продовжено ще на три місяці. Вважаємо, що задля стабілізації платіжного балансу країни та продовження накопичення золотовалютного резерву дію цієї норми доцільно продовжити хоча б на шість місяців.

Особливістю правового регулювання валютних операцій в Україні є існування певної сукупності валютно-правових норм, згідно із якими є встановлюваними основи отримання дозволів на ведення валютних операцій і заборони здійснення певних дій. Характерними для них є державно-владний характер, імперативність і категоричність приписів, що є прямим наслідком валютної політики держави.

Останнім часом Національний банк України поступово починає пом'якшувати адміністративні обмеження, реагуючи на прохання банків та бізнесу. Відтепер вимога обов'язкового продажу у розмірі 75 % не розповсюджується на кредити, що надаються резиденту-позичальнику за участі іноземного експортно-кредитного агентства для виконання зобов'язань за імпортом контрактом перед нерезидентом. Це стосується лише тих випадків, коли іноземний кредитор перераховує кошти за імпортом контрактом позичальника безпосередньо на рахунок нерезидента-експортера, тобто без зарахування цих коштів на рахунок резидента-позичальника. Також вимога обов'язкового продажу більше не стосується грошового забезпечення (гарантії, застави, завдатку, депозиту), яке нерезидент надає для участі в конкурсних торгах у разі здійснення державних закупівель. Це має полегшити доступ нерезидентів до державних закупівель. Таке пом'якшення суттєво впливає на рівень платіжного балансу та курсової вартості національної грошової одиниці.

Крім того, раніше банкам було дозволено не здійснювати обов'язковий продаж надходжень, що повертаються за ініціативою іноземного банку-отримувача протягом двох днів після дня їх перерахування. Новою Постановою регулятор подовжив цей термін з двох до семи днів.

Таким чином, очевидно, що наявна незбалансованість законодавства України, особливо істотні відмінності між нормативними актами Кабінету Міністрів України та Національного банку України, які нині часом суттєво суперечать одне одному, створює серйозні проблеми. Прийняті тимчасові валютні обмеження відповідають прийнятому антикризовому плану. Хоча положення Національного банку України є спрямованими на врегулювання золотовалютного резерву та платіжного балансу, вони, безумовно, мають бути узгодженими із постановами Кабінету Міністрів України задля пом'якшення впливу на бізнес, що матиме позитивний вплив на економічний стан держави в цілому. Дотримання вимог Національного банку України сприятиме підвищенню фінансової міцності України, а також зміцненню національної грошової одиниці. Однак найважливішою при цьому є необхідність урахування інтересів усіх учасників валютних відносин.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, старший викладач Капустян Н. М.

Література: 1. Про систему валютного регулювання і валютного контролю [Електронний ресурс] : Закон України від 19.02.1993 № 15-93. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/15-93>. 2. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14>. 3. Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України [Електронний ресурс] : Закон України від 07.06.2016 № 342. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0342500-16>. 4. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті [Електронний ресурс] : Закон України від 23.09.1994 № 185/94-ВР. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/185/94-%D0%B2%D1%80>.

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ УДАЛЕННОЙ РАБОТЫ КОДЕКСОМ ЗАКОНОВ О ТРУДЕ И ПРОЕКТОМ ТРУДОВОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ

УДК 349.245

Нгуен Хонг Хай

Студент 3 курса
факультета экономики и права ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проанализированы особенности нетипичных видов занятости: дистанционной работы, домашнего труда, работы с гибким графиком. Рассмотрены этапы и проблемы законодательного регулирования таких видов занятости в Украине.

Ключевые слова: работа, надомный труд, фриланс, дистанционная занятость, гибкий режим рабочего времени, Трудовой кодекс, законодательство.

Анотація. Проаналізовано особливості нетипових видів зайнятості: дистанційної роботи, надомної праці, роботи з гнучким графіком. Розглянуто етапи та проблеми законодавчого регулювання таких видів зайнятості в Україні.

Ключові слова: робота, надомна праця, фріланс, дистанційна зайнятість, гнучкий режим робочого часу, Трудовий кодекс, законодавство.

Annotation. The features of atypical forms of employment: telecommuting, work at home, work with a flexible schedule. The stages and problems of legislative regulation of these types of employment in Ukraine.

Keywords: work, home work, freelance, telecommuting employment, flexible working arrangements, labor law, legislation.

В настоящее время многие специалисты имеют возможность работать в любом месте, а не только на территории работодателя, поддерживая контакт с руководством и коллегами с помощью современных технических средств. Такую форму работы называют фрилансом, надомничеством, удаленной работой, дистанционной работой. Само понятие «дистанционная работа» подразумевает форму взаимоотношений между работником и работодателем, при которых работник выполняет свои обязанности вне офиса. Впервые понятие «дистанционная занятость» появилось в США. В 1972 г. профессор Университета Южной Калифорнии Джек Ниллес ввел термин «телекомьютинг». Отметим, что в зарубежных странах употребляют синоним «телеработа» [1]. По подсчетам Украинской биржи дистанционного труда Weblancer, с 2003 по 2008 гг. количество зарегистрированных удаленных работников в Украине увеличилось в тридцать раз. К сожалению, эта статистика является неофициальной, поскольку телеработа в нашей стране не регулируется ни одним нормативно-правовым актом и, следовательно, находится за пределами правового поля. А это, в свою очередь, влечет за собой социальную незащищенность и бесправие удаленных работников.

Проблемы дистанционной занятости изучают Байков А., Колот А., Процевский В., Киселев И. и др. Однако на сегодняшний день в украинской науке трудового права многие аспекты нестандартной занятости остаются практически неисследованными.

Целью написания статьи является определение понятия «дистанционная работа», изучение законодательной базы касательно удаленной занятости на территории Украины, анализ ее положительных и отрицательных черт.

В украинском законодательстве надомникам не уделяется достаточное внимание. В Кодексе законов о труде Украины есть только одно упоминание о нестандартной занятости, речь идет о работе на дому. В ст. 179 «Отпуск в связи с беременностью, родами и по уходу за ребенком» сказано, что по желанию матери она может работать сокращенный рабочий день или на дому [3]. Согласно Положению об условиях труда надомников, надомниками считают лиц, заключивших трудовой договор с объединением, комбинатом, предприятием, учреждением, организацией, колхозом о выполнении работы на дому из материалов и с использованием орудий и средств, выделяемых предприятием или приобретенными за счет средств этого предприятия [4]. Современное законодательство предусматривает только один вид нетипичной занятости – работа на дому по материальному производству. Другие виды дистанционной работы практически не регулируются законами, что не соответствует важным современным требованиям быстро развивающейся сферы компьютерных технологий и информационно-телекоммуникационных сетей.

В проекте Трудового кодекса Украины № 1658 предполагаются некоторые новшества, касающиеся вопроса удаленной работы и работы с гибким графиком. Надомной работе посвящены ст. 44 «Условия работы на дому», ст. 146 «Работники, самостоятельно планирующие свое рабочее время» и ст. 223 «Оплата труда по трудовому договору о работе в домашних условиях». Этими статьями закреплено право администрации предприятия использовать труд надомников для изготовления (выполнения) не только видов изделий (работ) народного потребления, но и других, если по характеру и технологии производства это возможно в надомных условиях и является экономически целесообразным. Закреплены также нормы оплаты работы на дому. Проект Трудового кодекса Украины рассматривает вопрос удаленной работы и определяет ее особенности. Однако, этот вопрос не полностью решен и требует доработки.

Для развитых стран вопрос удаленной работы не нов, правовое регулирование уже давно разработано и эффективно применяется. В первую очередь, нужно сказать о Конвенции МОТ 20 июня 1996 г. о надомном труде, предусматривающей закрепление в национальном законодательстве условий, по которым определенные виды работ и использование определенных веществ могут быть запрещены для безопасности и защиты здоровья. Однако, в настоящее время эта конвенция не ратифицирована Украиной.

Для решения вопросов о таком виде труда в результате переговоров 16 июля 2002 г. Европейская комиссия подписала Рамочное соглашение о телеработе. Этим соглашением регулируются такие актуальные вопросы, как занятость и условия труда, здоровье и безопасность, обучение и коллективные права телеработников, а также формирование единой политики в этой области не только со стороны непосредственных участников социального партнерства, но и правительств государств-членов.

Выбрав путь европейской интеграции, Украина не может не учитывать современные тенденции развития дистанционной занятости. Понимание того, что легальное использование телеработы позволит сбалансировать как спрос и предложение на рынке труда Украины, так и помочь найти работу или дополнительный доход населению разных регионов страны, является очень важным. Поэтому нужно внести значительные изменения в проект Трудового кодекса по поводу удаленной работы в современных социально-экономических условиях. В случае принятия изменений в Трудовой кодекс взаимоотношения работодателя и работника будут законодательно урегулированы, а бюджет Украины пополнится.

Таким образом, современный этап управления трудовыми ресурсами в Украине ставит задачу поиска нового адекватного механизма правового регулирования дистанционной работы, который требует как коррекции норм трудового законодательства, так и дифференциации труда. Можно надеяться, что в ближайшее время в Украине будет принято необходимое правовое обеспечение, что обеспечит эффективную систему регулирования и защиты интересов всех участников трудовых отношений в сфере дистанционного труда.

Научный руководитель – канд. юрид. наук, доцент *Силенко Н. Н.*

Литература: 1. Байков А. Телеработа как одна из разновидностей гибкой занятости в Латвии [Электронный ресурс] / А. Байков // The baltic-course. – Режим доступа : <http://www.baltic-course.com/rus/opinion/?doc=48651/>. 2. Про зайнятість населення [Електронний ресурс] : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. – Режим доступа : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>. 3. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступа : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. 4. Про затвердження Положення про умови праці надомників [Електронний ресурс] : Закон України від 29.09.1981 № 275/17-99. – Режим доступа : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0275400-81>. 5. Проект Трудового кодексу України [Електронний ресурс] : Закон України від 27.12.2014 № 1658. – Режим доступа : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221. 6. Бобринкова М. Правовое регулирование дистанционного труда в зарубежном законодательстве / М. Бобринкова // Сравнительное трудовое право. – 2011. – № 5. – С. 1–9. 7. Колот А. Трансформация института занятости как составляющая глобальных изменений в социально-трудовой сфере: феномен прекаризации / А. Колот // Ринок праці та зайнятість населення. – 2014. – № 2. – С. 3–6.

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ І СУЧАСНИЙ СТАН БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

УДК 336.27–049.5(477)

Нечитайло І. В.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто характеристики державного боргу України. Проаналізовано сучасний стан боргової безпеки в Україні. Визначено тенденції зміни розмірів зовнішнього та внутрішнього боргу за останні роки. Запропоновано заходи щодо зменшення розміру державного боргу.

Ключові слова: борг, державний борг, боргова безпека, фінансова безпека країни, зовнішній борг, внутрішній борг, дефіцит бюджету, бюджетна боргова політика.

Анотація. Рассмотрены характеристики государственного долга Украины. Проанализировано современное состояние долговой безопасности в Украине. Определены тенденции изменения размеров внешнего и внутреннего долга за последние годы. Предложены меры по уменьшению размера государственного долга.

Ключевые слова: долг, государственный долг, долговая безопасность, финансовая безопасность страны, внешний долг, внутренний долг, дефицит бюджета, бюджетная долговая политика.

Annotation. Consider the characteristics of public debt of Ukraine. The current state of the debt security in Ukraine. The trends resizing external and domestic debt in recent years. Some measures to reduce the size of public debt.

Keywords: debt, national debt, debt security, financial security, external debt, domestic debt, deficit, budget debt policy.

Нині в Україні значною частиною державних фінансів є державний борг. Залучення й використання позичок для покриття дефіциту зумовлюють формування та зростання державного боргу. На обслуговування боргу державі потрібно витрачати значні фінансові ресурси, що впливає на рівень життя населення та гальмує економічне зростання країни. Зростання державного боргу – це загроза для функціонування економіки та боргової безпеки країни. Визначити показники боргової безпеки дуже важливо, оскільки завдяки їм можна дізнатися про спроможність країни виконувати свої зобов'язання щодо обслуговування та погашення державного боргу.

Вивченням проблем державного боргу займаються багато вчених. Так, Вівчар О. Й. визначив сутність державного боргу України й указав на вплив його динаміки на економіку країни. Омельченко Л. С. досліджує основні аспекти вимірювання боргового навантаження на економіку України та економічні наслідки існування державного боргу. З 2013 р. запроваджено нові показники для визначення боргової безпеки, тому доцільним є вимірювання боргового навантаження за новими показниками. У зв'язку із цим Борисюк О. В. [4] та Полінкевич О. М. [5] пропонують основні заходи, які доцільно запровадити для оптимізації державного боргу України. Пропозиції, що є сформульованими авторами, мають певні відмінності. Відтак вважаємо за доцільне узагальнити рекомендації щодо покращення боргової безпеки в Україні.

Метою написання статті є визначення основних заходів щодо покращення боргової безпеки України.

На рис. 1 зображено динаміку сукупного державного боргу [6]. Так, у 2010–2012 рр. спостерігалось збільшення державного боргу на 23,4 %. У 2013 р. з'явилася тенденція до різкого збільшення державного боргу (на 20,29 % порівняно з 2012 р.). У 2014 р. приріст боргу становив 97,2 % порівняно з 2013 р. За підсумками 2015 р. він зріс на 40,8 % порівняно із 2014 р. Значне зростання обсягу державного боргу спостерігається у 2014–2015 рр. Таке зростання у 2014 р. відбувається за рахунок зростання розміру зовнішнього боргу на 117,7 % та розміру внутрішнього боргу на 79,41 % порівняно з 2013 р. та у 2015 р. – зростання обсягу зовнішнього боргу на 69,9 % та внутрішнього боргу на 10,2 % порівняно з 2014 р.

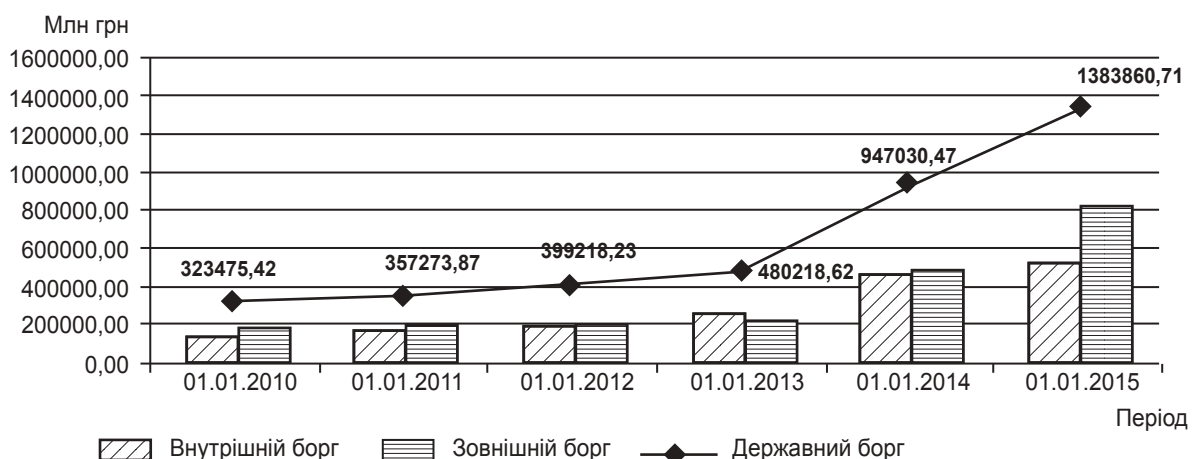

Рис. 1. Динаміка сукупного державного боргу України (2010–2015)

Оцінювання економічних і бюджетних наслідків проведення боргової політики для країни є здійснюваним шляхом визначення частки державної заборгованості та навантаження витрат за боргом, що є здійснюваним із державного бюджету, оскільки його фінансові ресурси становлять основу погашення боргової заборгованості [1].

Обсяг державного боргу та його структура значною мірою визначають рівень боргового навантаження і стан платоспроможності держави. Оцінити стан боргового навантаження можна за допомогою п'ятих показників економічної безпеки відповідно до Методики розрахунку рівня економічної безпеки України від 02.10.2013 р. № 1277 (табл. 1) [3]. Аналіз показників стану боргової безпеки за 2015 р., розрахованих у табл. 1, свідчить про її критичний рівень, тільки індекс ЕМВІ+Україна не перевищує оптимального рівня. Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП має задовільний стан. Усі інші показники є критичними. Особливо це стосується показників відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП (перевищення рекомендованого значення в 4 рази) та середньозваженої доходності ОВДП на первинному ринку (перевищення більш ніж утричі).

Таблиця 1

Показники боргової безпеки України за 2015 р.

Показники	Рекомендовані значення показників	2015
Відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, %	≤ 20	81,20
Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, %	40	42,67
Середньозважена доходність ОВДП на первинному ринку, %	≤ 4	13,07
Індекс ЕМВІ+Україна	≤ 200	159,59
Відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу, %	≥ 50	38,65

Результати проведеного дослідження свідчать про необхідність розробки та запровадження ефективних заходів щодо зниження обсягів державного боргу й оптимізації рівня боргової безпеки. Це є одним із важливих факторів підвищення стійкості фінансової системи України.

Варто зазначити, що в спеціальній літературі проблема визначення шляхів зниження обсягів державного боргу обговорюється досить інтенсивно. При цьому позиції дослідників різняться ступенем деталізації окремих заходів та визначеними пріоритетами.

На рис. 2 узагальнено та систематизовано заходи щодо зменшення розміру державного боргу, запропоновані різними авторами [2; 4; 5].

Як показано на рис. 2, для зменшення обсягу державного боргу всі автори пропонують затверджувати розмір державного дефіциту на рівні не більше 3 % ВВП, не виділяти кошти у статутні капітали слабких банків та неприбутковим підприємствам, застосовувати стриману політику взяття іноземних кредитів. У структурі державного боргу домінуючу роль мають відігравати внутрішні позики. Крім того, автори пропонують випускати ощадні облігації, розробляти нові боргові інструменти, що мають підвищити інвестиційний потенціал держави.

Таким чином, зростання державного боргу та критичні значення більшості показників боргової безпеки вказують на неефективність державної політики. У зв'язку із цим державі для підвищення ефективності управління державним боргом необхідно відмовитися від збільшення статутного капіталу фінансово слабких банків; дотримуватися граничного розміру дефіциту бюджету, що не перевищує 3 % ВВП; випускати ощадні облігації, що розповсюджуватимуться серед фізичних осіб; посилити роль внутрішніх ринкових позик у процесі фінансування дефіциту бюджету.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Воїнова Т. С.

Література: 1. Вівчар О. Й. Проблеми управління державним боргом в умовах фінансової кризи та шляхи вирішення / О. Й. Вівчар, М. К. Бондарчук // Наука й економіка. – 2013. – Вип. 4 (1). – С. 25–31. 2. Омельченко Л. С. Боргова безпека України та аналіз її сучасного стану / Л. С. Омельченко, І. В. Суміна // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – № 1. – С. 309–320. 3. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс] : Закон України від 02.03.2007 № 60. – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_6s/pg_gewqwi/. 4. Борисюк О. В. Напрями управління державного боргу України в сучасних умовах / О. В. Борисюк // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – 2013. – Вип. 21. – С. 121–125. 5. Полінкевич О. М. Вплив державного боргу на розвиток економіки України / О. М. Полінкевич, М. М. Линь // Економічні науки. Облік і фінанси. – 2014. – Вип. 11 (1). – С. 184–191. 6. Статистичні матеріали щодо державного та гарантованого державою боргу України станом на 31.12.2015 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/news/view/statystichni-materialy-shchodo-derzhavnogo-ta-harantovanoho-derzhavoiu-borhu>.

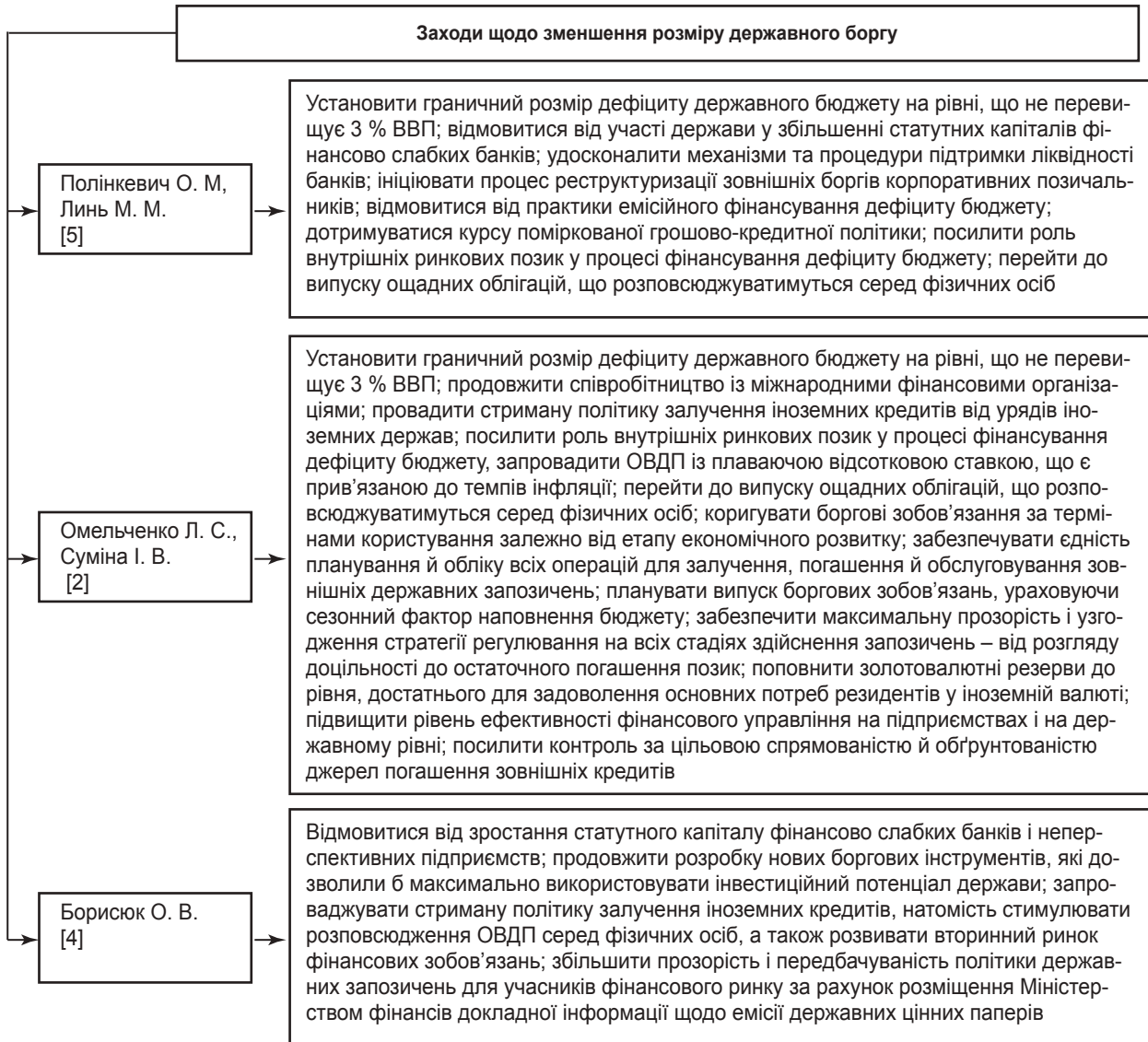

Рис. 2. Заходи для зменшення розміру державного боргу

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ

УДК 349.22

Низова М. В.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто нормативні акти, що регулюють особливості працевлаштування та забезпечення відповідних умов праці для неповнолітніх. Досліджено систему критеріїв ідентифікації вікового цензу працездатного населення в Україні. Запропоновано заходи підвищення ефективності управління трудовими процесами.

Ключові слова: праця, працівники, працездатність, працездатне населення, трудова діяльність, віковий ценз, неповнолітні працівники, трудовий потенціал, управління трудовими процесами.

Аннотация. Рассмотрены нормативные акты, регулирующие особенности трудоустройства и обеспечения соответствующих условий труда для несовершеннолетних. Исследована система критериев идентификации возрастного ценза трудоспособного населения в Украине. Предложены меры повышения эффективности управления трудовыми процессами.

Ключевые слова: труд, работники, работоспособность, трудоспособное население, трудовая деятельность, возрастной ценз, несовершеннолетние работники, трудовой потенциал, управление трудовыми процессами.

Annotation. Considered regulations governing employment and features to ensure appropriate working conditions for minors. The system of criteria for identifying the age limit of the working population in Ukraine. The measures improve management of labor processes.

Keywords: work, workers, working capacity, working-age population, employment, age, underage workers, labor potential, labor management processes.

Конституцією України проголошено право кожного на працю, а також визначено особливості його реалізації. За умов економічної нестабільності працевлаштування неповнолітніх є доцільним, оскільки багато підлітків, прагнучи самостійності, намагаються знайти будь-яку роботу.

Протягом останніх десяти років цю проблему практично не вивчали з юридичної точки зору, що є пов'язаним із наявною перевагою попиту на робочу силу над її пропозицією. Але зміни в економіці держави, розвиток кризових явищ і актуалізація проблеми безробіття зробили явною і цю проблему, оскільки неповнолітні є найменш конкурентоспроможними на ринку праці через відносно низький рівень професійної підготовки та відсутність досвіду роботи.

Дослідженню трудових прав неповнолітніх присвятили свої праці Абрамова О. А., Карпенко Д. А., Кондратьєв Я. Ю., Лазор Л. І., Монастирський Є. О., Олефір В. І., Пилипенко П. Д., Прибиткова І. М., Трошина А. Ф., Шебанова А. І. та ін.

Метою написання статті є дослідження стану правового регулювання працевлаштування неповнолітніх, порівняльна характеристика ситуації в Україні та за кордоном, надання обґрунтованих пропозицій щодо подальшого вдосконалення чинного трудового законодавства.

У ст. 187 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України) зазначено, що неповнолітніми вважають осіб, які не досягли вісімнадцяти років. У трудових правовідносинах їх прирівнюють у правах до повнолітніх, а в галузі охорони праці, робочого часу, відпусток і деяких інших умов праці вони користуються пільгами, установленними законодавством України [1]. Для всіх працівників, які ще не досягли вісімнадцяти років, чинним законодавством встановлено скорочену тривалість робочого часу. Так, якщо для дорослих працівників нормальна тривалість робочого часу відповідно до ч. 1 ст. 50 КЗпП України становить 40 годин на тиждень, то підлітки віком від п'ятнадцяти до шістнадцяти років не можуть працювати більше 24 годин на тиждень, а неповнолітні працівники віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років – більше 36 годин на тиждень.

Згідно зі ст. 188 КЗпП України дозволено прийняття на роботу неповнолітніх віком від 16 років. Існують винятки, коли неповнолітній стає суб'єктом трудових відносин у 15 років або працює у вільний від навчання час, якщо йому виповнилося чотирнадцять, але тільки за згодою одного із батьків або особи, яка його замінює [1].

При укладенні трудового договору із неповнолітнім обов'язковим є додержання письмової форми (ст. 24 КЗпП України). Усіх осіб молодше вісімнадцяти років приймають на роботу лише після попереднього медичного огляду. Надалі до досягнення 21 року вони щороку підлягають обов'язковому медичному огляду (ст. 191 КЗпП України). Неповнолітні у трудових правовідносинах є прирівненими до повнолітніх, а у галузі охорони праці, робочого часу, відпустки та деяких інших умов користуються додатковими пільгами.

Для неповнолітніх є встановленою законодавчо межа фізичних навантажень. Відповідно до Наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження граничних норм підймання під час використання праці неповнолітніх на роботах, виконання яких потребує фізичної сили», до роботи, що потребує підймання та переміщення важких речей, допускаються лише ті підлітки, які не мають медичних протипоказань, що засвідчено відповідним лікарським свідоцтвом [2].

Роботодавець має забезпечити обов'язкове проходження працюючими в нього підлітками попереднього та подальших періодичних медичних оглядів. Робота підлітків із вантажами має не перевищувати третину робочого часу. Заведено вважати короткочасною роботу, що становить одне-два підняття й переміщення вантажу, тривалою – понад два підняття та переміщення протягом однієї години робочого часу. Вага окремого вантажу та сумарна вага вантажу, який можуть підіймати та переміщувати підлітки, має не перевищувати граничних норм, що є зазначеними у табл. 1.

Перелічені аспекти працевлаштування неповнолітніх: додаткові медичні огляди, неповний робочий день, обмежені фізичні навантаження створюють складнощі, що є для роботодавців вагомими причинами для відмови.

Відповідно до ст. 196 КЗпП України для всіх підприємств і організацій встановлено броню на прийняття на роботу і професійне навчання на виробництві молоді, яка закінчила загальноосвітні школи, професійні навчально-виховні заклади, а також інших осіб молодше вісімнадцяти років [1]. Відмовляти в прийнятті на роботу й професійному навчанні на виробництві таким особам, направленим за рахунок броні, заборонено. Відмова може бути оскаржена ними у судовому порядку. У разі відмови в прийманні на роботу молодих громадян у межах встановленої квоти передбачено стягнення з підприємств, установ та організацій штрафу у п'ятдесяткратному розмірі неоподаткованого мінімуму доходів громадян за кожну таку відмову [1].

Таблиця 1

**Граничні норми підймання та переміщення вантажів підлітками
під час короткочасної та тривалої роботи**

Календарний вік, років	Граничні норми ваги вантажу, кг			
	Короткочасна робота		Тривала робота	
	юнаки	дівчата	юнаки	дівчата
14	5	2,5	-	-
15	12	6	8,4	4,2
16	14	7	11,2	5,6
17	16	8	12,6	6,3

Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» визначено, що молодіжні центри праці, що діють відповідно до Типового положення, а також громадські молодіжні організації (агентства, біржі, бюро тощо) за наявності в них відповідного дозволу, виданого державною службою зайнятості, сприяють працевлаштуванню молоді, у тому числі учнів, студентів, аспірантів у позанавчальний час, надають послуги, що є пов'язаними з профорієнтацією та підготовкою до роботи за новою професією [5].

Відтак для вирішення проблемних питань працевлаштування неповнолітніх важливе значення має вдосконалення чинного законодавства. Доцільним є зниження мінімального віку отримання допомоги для організації підприємницької діяльності з вісімнадцяти до шістнадцяти років, що надасть можливості неповнолітнім у виняткових випадках самостійно забезпечувати себе роботою з допомогою служби зайнятості; надання дотацій підприємствам для прийняття неповнолітніх на роботу й безпосередньо розробка заходів у сфері стимулювання праці молоді.

Таким чином, неповнолітні належать до категорії працівників, які потребують додаткових гарантій через особливості фізичного, інтелектуального й емоційно-вольового розвитку, що має бути обов'язково відображено законодавчо. Слід пам'ятати, що йдеться про найважливіше – майбутнє нашої країни і долю майбутнього покоління.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Денисюк Т. С.

Література: 1. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. 2. Про затвердження граничних норм підймання і переміщення важких речей неповнолітніми [Електронний ресурс] : Закон України від 22.03.1996 № 59. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0183-96>. 3. Кучеров И. С. Физиология человека : учеб. пособие / И. С. Кучеров, Н. Н. Шабатура, И. М. Давиденко. – Киев : Высшая школа, 1981. – 408 с. 4. Реус О. С. Правове регулювання трудової діяльності неповнолітніх в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00. 05 / Реус Олена Святославівна. – Харків, 2003. – 19 с. 5. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 05.02.1993 № 2998-XII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>. 6. Реус О. С. Правове регулювання трудової діяльності неповнолітніх в Україні : монографія / О. С. Реус. – Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2008. – 199 с.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ МЕТОДУ SWOT-АНАЛІЗУ

УДК 65.012.12

Никитчук В. Л.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто теоретичні основи SWOT-аналізу та його роль у прийнятті управлінських рішень. Проведено аналіз основних недоліків і переваг, властивих SWOT-аналізу, досліджено його методологічне підґрунтя.

Ключові слова: теоретичні основи, можливості, загрози, управління, рішення, управлінське рішення, аналіз, SWOT-аналіз.

Аннотация. Рассмотрены теоретические основы SWOT-анализа и его роль в принятии управленческих решений. Проведен анализ основных недостатков и преимуществ, присущих SWOT-анализу, исследованы его методологические основы.

Ключевые слова: теоретические основы, возможности, угрозы, управление, решение, управленческое решение, анализ, SWOT-анализ..

Annotation. The theoretical foundations SWOT-analysis and its role in decision making. The analysis of the main drawbacks and advantages inherent SWOT-analysis investigated its methodological basis..

Keywords: theoretical foundations, opportunities, threats, management, decision, management decision, analysis, SWOT-analysis.

Застосування методу SWOT-аналізу дозволяє визначити його конкурентні переваги, вибрати правильні шляхи для утримання конкурентних позицій на ринку, що сприяє забезпеченню стійкості підприємства.

Проблемами застосування методу SWOT-аналізу та побудови матриці рішень займаються багато вітчизняних і зарубіжних вчених, серед них Балабанова Л. В., Глазов М. М., Дітковська Л. Г., Завгородня Г. В., Кіндрацька Г. І., Короп О. О., Куденко Н. В. та ін. У публікаціях фахівців визначено, що SWOT-аналіз надає можливості оцінити ефективні сторони діяльності й коректувати її слабкі сторони.

Метою написання статті є визначення переваг і недоліків SWOT-аналізу, а також виявлення труднощів і проблем, що виникають у процесі застосування методу в практиці вітчизняних підприємств.

Об'єктом аналізу фінансової діяльності є аналіз фінансового стану підприємства, а також показників прибутковості, що дозволяють судити про ефективність функціонування. Предметом дослідження є особливості SWOT-аналізу діяльності підприємства як основного інструменту стратегічного управління, визначення його переваг і недоліків.

Розуміння специфіки сучасних ринкових умов в Україні передбачає своєчасне й правильне оцінювання витчизняними підприємствами власних ресурсів і потреб. Загострення конкурентної боротьби та зростання важко-передбачуваного факторного впливу призводить до зростання ступеня невизначеності ринку. Через це компаніям необхідно визначати пріоритетні напрями розвитку, розробляти бізнес-плани, пристосовуватися до змін зовнішнього середовища, використовувати нові технології організації управлінських процесів, змінювати стратегії діяльності. За цих умов стратегічний аналіз набуває особливої актуальності. При цьому важливу роль відіграє SWOT-аналіз як діагностичний прийом стратегічного управління, що передбачає дослідження зовнішнього й внутрішнього середовищ підприємства.

SWOT-аналіз (абревіатура початкових букв англійських слів: Strengths – сили; Weaknesses – слабкості; Opportunities – можливості; Threats – загрози) був уперше запропонований у 1963 р. у Гарварді на конференції з проблем бізнес-політики професором Ендрюсом К. Цей акронім був поданий візуально у вигляді матриці SWOT. Спочатку SWOT-аналіз був заснований на озвучуванні та структуризації знань про поточну ситуацію і тенденції, пізніше став застосовуватися в ширшому розумінні – як засіб конструювання стратегій.

Нині SWOT-аналіз є досить широко застосовуваним у різних сферах економіки й управління. Універсальність методу дозволяє використовувати його на різних рівнях і для різних об'єктів: продукції, підприємства, конкурентів, міста, регіону тощо. Цей метод як інструмент управлінського аналізу можна застосовувати для будь-якого підприємства, щоб запобігти кризовій ситуації [1].

Застосування методу SWOT-аналізу надає можливості встановити лінії зв'язку між силою та слабкістю, що є властивими організації, і зовнішніми загрозами й можливостями. SWOT-аналіз підкреслює, що стратегія має поєднувати внутрішні можливості компанії, її сильні й слабкі сторони, і зовнішню ситуацію, що є частково відображеною в можливостях і загрозах. Тому стратегічний баланс, тобто поєднання негативних і позитивних факторів, що впливають на діяльність компанії як ззовні, так і зсередини, допомагає правильно оцінити можливості, що відкриваються перед компанією в майбутньому. Методологія SWOT-аналізу передбачає першочергове виявлення сильних і слабких сторін і подальше встановлення між ними взаємозв'язків, що можуть бути використаними для формування стратегії організації. Отже, матриця SWOT надає керівникам структуровану інформацію, у межах якої вони можуть стратегічно орієнтуватися й приймати управлінські рішення [2].

Іноді фахівці чудово розуміють можливості SWOT-аналізу, але за умов кризи, коли існує різкий дефіцит часу для прийняття рішення, змушені проводити аналіз поверхнево. Як правило, і в першому, і в другому випадках дослідження просто обривається на середині, обмежившись лише простим описом внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. У науковій літературі зміст SWOT-аналізу передбачає на додаток до двох вищезазначених моментів (аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища) і складання матриці SWOT-аналізу.

Сильними сторонами методу SWOT-аналізу є те, що:

- метод є застосованим у найрізноманітніших сферах економіки й управління;
- його можна адаптувати до об'єкта дослідження будь-якого рівня;
- існує можливість вільного вибору аналізованих елементів залежно від поставлених цілей;
- метод є застосованим як для оперативного контролю діяльності організації, так і для стратегічного планування [3].

На думку Балабанової Л. В., результати застосування SWOT-аналізу багато в чому залежать від кваліфікації й аналітичних здібностей фахівців, які його проводять. Останнім часом ця технологія є обов'язковою в програмі більшості економічних вузів, а також курсів MBA. Відтак молоді фахівці сприймають її як універсальний інструмент, часто не замислюючись, як її застосувати [4].

Слабкими сторонами методу SWOT-аналізу є те, що:

- в процесі аналізу часто відхиляються від предмета оцінювання. Наприклад, оцінюючи конкурентоспроможність компанії, розглядають фактори конкурентоспроможності продукції. Результатом такого відхилення зазвичай є неточна оцінка;
- оцінювання можливостей і загроз є лише оцінюванням із певною часткою ймовірності. Існує вірогідність, що очікування будуть завищеними, а загрози недооціненими, оскільки SWOT-аналіз не враховує можливі ризики;
- SWOT-аналіз є лише одним із засобів систематизувати наявні знання. Якщо ці знання є невірними або їх замало, то і результати аналізу будуть мати невелику цінність;
- SWOT-аналіз належить до групи так званих інструктивно-описових моделей стратегічного аналізу, що вказує лише на спільні цілі, а конкретні заходи для їх досягнення слід розробляти окремо;

– результати цього неформалізованого методу подають у вигляді опису, що ускладнює його використання в процесі моніторингу;

– метод є суб'єктивним; відтак дослідницька значущість результатів аналізу залежить від рівня компетенції й професіоналізму аналітика;

– виникає проблема віднесення різних факторів до загроз і можливостей, переваг і слабких сторін уже не з точки зору різних груп, а з точки зору різних часових відрізків;

– для реалізації методу необхідним є залучення великих масивів інформації, що вимагає значних витрат, інакше менеджери оцінюватимуть важливі фактори, не маючи достовірної інформації про них. Проведення якісного SWOT-аналізу вимагає залучення великої кількості фахівців, що підвищує його вартість [3].

Варто зазначити, що вже розробляються шляхи усунення перерахованих недоліків. Наприклад, щоб уникнути невизначеності у виборі предмета аналізу, фахівці пропонують додавати до матриці додатковий вимір. Так, якщо йдеться про SWOT-аналіз конкурентної позиції, необхідно локалізувати переваги, слабкості, можливості й загрози щодо основних зацікавлених груп осіб: клієнтів, менеджерів, інвесторів, персоналу, постачальників. Щоб підвищити ймовірність залучення до аналізу найбільш важливих факторів, радять залучати до цього процесу якомога більше експертів і менеджерів компанії, і сторонніх фахівців (постачальників, клієнтів, аналітиків). Також відбувається модернізація самого методу: з'явився SNW-аналіз (strength, neutral – середній фактор за ринком, weakness – слабкість) – удосконалений SWOT-аналіз, у межах якого оцінюються сильна та слабка сторони й середньоринковий стан компанії щодо різних факторів, що є аналогічними оцінюваним у SWOT [3].

Таким чином, застосування SWOT-аналізу в системі прийняття управлінських рішень, а саме на стадії збирання та обробки інформації, є досить ефективним. Проте наявність недоліків у SWOT-аналізі вимагає паралельного застосування інших сучасних методів дослідження, що спричиняє подорожчання аналізу. І тим не менш, саме SWOT-аналіз дозволяє виявити наявні або ймовірні проблеми підприємства, розробити дерево цілей для антикризового управління та сформулювати сценарій розвитку підприємства на планований період задля запобігання або виведення організації з кризи.

Науковий керівник – канд. екон. наук Голофаєва І. П.

Література: 1. SWOT-анализ и стратегическое планирование [Електронний ресурс] // SWOT-анализ. Программы для стратегического планирования. – Режим доступу : http://www.swot-analysis.ru/index_2.html. 2. Вагнер І. М. SWOT-аналіз як інструмент стратегічного аналізу / І. М. Вагнер // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. – 2009. – № 4 (20). – С. 81–84. 3. Глазов М. М. Функциональная диагностика промышленного предприятия : учеб. пособие // М. М. Глазов. – СПб. : РГГУ, 2003. – 311 с. 4. Линдгрэн М. Сценарное планирование и его особенности [Електронний ресурс] / М. Линдгрэн, Х. Бандхольд // Режим доступу : <http://www.cfin.ru/management/strategy/plan/scenario.shtml>.

ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

УДК 331.101.262(477.54)

Ніколаєнко В. Т.

Студент 1 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано проблеми правового регулювання працевлаштування молоді в Україні. Доведено необхідність формування адекватних сучасним умовам механізмів працевлаштування молоді. Визначено напрями вдосконалення чинного законодавства України в цій сфері.

Ключові слова: законодавство, працевлаштування, правове регулювання, молодь, молоді спеціалісти, молодіжна політика.

Аннотация. Проанализированы проблемы правового регулирования трудоустройства молодежи в Украине. Доказана необходимость формирования адекватных современным условиям механизмов трудоустройства молодежи. Определены направления совершенствования действующего законодательства Украины в этой сфере.

Ключевые слова: законодательство, трудоустройство, правовое регулирование, молодежь, молодые специалисты, молодежная политика.

Annotation. The problems of legal regulation of youth employment in Ukraine. The necessity of formation mechanisms adequate to modern conditions of employment of young people. The ways of improving the legislation of Ukraine in this field.

Keywords: legislation, employment, regulation, youth, young professionals, youth policy.

Молодь – це майбутнє ринку робочої сили. Вона має виробничий потенціал і сучасну кваліфікацію, що сприятимуть поліпшенню економічного та соціального становища суспільства у найближчі роки. Економічна й політична криза в Україні є супроводжуваною негативними соціально-економічними наслідками, у тому числі й зростанням кількості безробітних. Серед них багато молодих спеціалістів, що тільки-но вийшли на ринок праці. Їм чи не найважче влаштуватися на роботу після закінчення навчання.

Рівень безробіття серед молоді постійно зростає, що є пов'язаним із економічною кризою, високим податковим тиском на підприємців з боку держави, загальним станом ринку праці, відсутністю держзамовлень, активним розвитком тіньової економіки.

Згідно з українським законодавством, молоддю вважають громадян України віком від 14 до 35 років. У країнах Європейського Союзу нижню межу молодості встановлено на рівні 15 років, а верхню – 24 років. Як повідомляє Європейська комісія, станом на 2015 р. у країнах Європейського Союзу кількість безробітних серед молоді вдвічі перевищувала безробіття серед старшого населення. Аналогічною є ситуація і в Україні. Соціально-економічні проблеми регіонів останнім часом загострюються ще більше і впливають на розвиток трудового потенціалу держави. За даними Державної служби статистики, молодіжне безробіття на 12,4 % перевищило безробіття старшого населення. Така ситуація в сфері працевлаштування молодих спеціалістів потребує особливої уваги держави, оскільки йдеться про найменш соціально захищену та найбільш активну й мобільну частину суспільства. Незайнятість у молодому віці загрожує не лише втратою кваліфікації, а й посилює мотивацію до еміграції за кордон. Відтак вибрана тема є надзвичайно актуальною.

Наслідки молодіжного безробіття є великою загрозою для соціально-економічного становища держави: зростають витрати на допомогу з безробіття; марно витрачаються кошти державного бюджету на навчання спеціалістів, які потім не мають роботи; знижується обсяг валового внутрішнього продукту та рівень життя населення [2].

Дані Державної служби статистики за 9 місяців 2015 р. свідчать, що рівень зайнятості серед осіб віком 25–29 років становив 72,2 % і був вищим, ніж у середньому серед вікових груп (56,9 %), а серед осіб віком 15–24 роки цей показник становив лише 28,5 %. Роботодавець віддає перевагу професіоналізму. Неузгодженість рівня вищої професійної освіти з вимогами й пропозиціями з боку ринку праці призводить до низького рівня зайнятості представників цієї вікової категорії (рис. 1).

Визначений за методологією Міжнародної організації праці (МОП) рівень безробіття серед молоді віком 25–29 років за 9 місяців 2015 р. становив 10,8 %. Серед осіб віком 15–24 років цей показник становив 21,8 % і був більш ніж удвічі вищим за цей показник серед усіх вікових груп. Відсутність досвіду роботи, відірваність теоретичних знань від практичних зумовлює високий рівень безробіття молоді (рис. 2).

У відсотках до населення
відповідної вікової групи

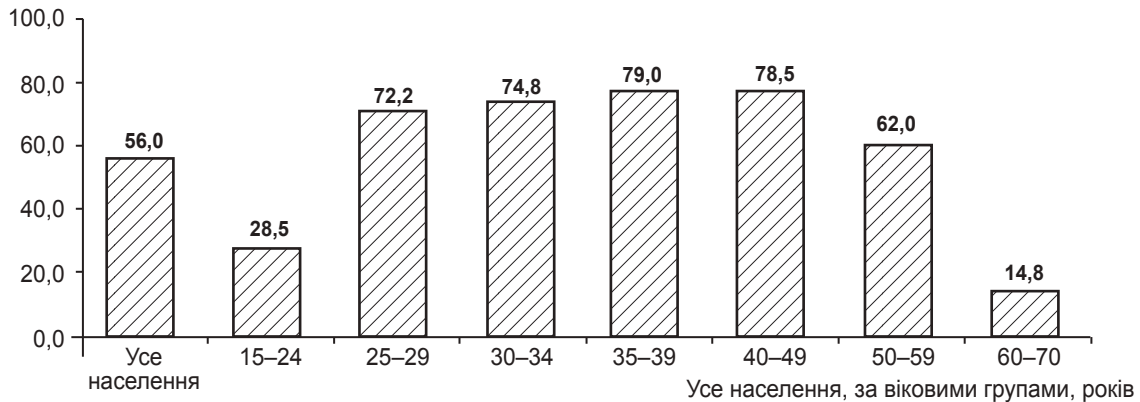

Рис. 1. Рівень зайнятості населення за 9 місяців 2015 р.

У відсотках до економічно активного
населення відповідної вікової групи

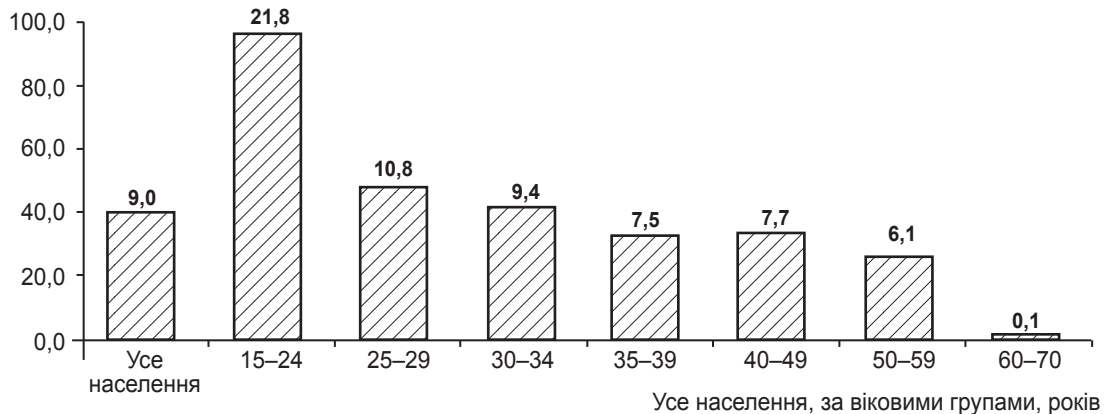

Рис. 2. Рівень безробіття (за методологією МОП) за 9 місяців 2015 р.

У середньому в 2015 р. в країнах Європейського Союзу рівень безробіття серед молоді віком 15–24 роки становив 20,0 %. В Україні в 2015 р. статус безробітного в державній службі зайнятості отримали 626,4 тис. осіб віком до 35 років. Серед безробітних віком до 35 років, зареєстрованих у державній службі зайнятості, які мали професійний досвід, станом на кінець грудня 2015 р. працювали у сільському, лісовому та рибному господарстві – 18 %; в оптовій і роздрібній торгівлі – 18 %; у сфері державного управління й оборони – 16 %; у переробній промисловості – 14 % молодих осіб; у фінансовій і страховій галузі – 7 %.

За направленням служби зайнятості у 2015 р. знайшли роботу 297,8 тис. молодих громадян, у тому числі 177,8 тис. безробітних.

Серед молодих є ті, хто має додаткові гарантії при працевлаштуванні: молодь, яка закінчила або припинила навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах; ті, хто звільнився із строкової військової або альтернативної (невійськової) служби, і ті, хто вперше працевлаштовується. Державною службою зайнятості в 2015 р. на перше робоче місце було працевлаштовано 4,5 тис. безробітних. При наданні молодій людині першого робочого місця роботодавцю компенсують фактичні витрати в розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за відповідну особу. За 2015 р. із наданням компенсації роботодавцям працевлаштовано є 301 безробітна особа з числа молоді, яка вперше працевлаштовується й має додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню.

Держава також фінансує виплати допомоги з безробіття одноразово для організації підприємницької діяльності, що сприяє розвитку підприємницької ініціативи серед безробітних. Протягом 2015 р. було організовано підприємницьку діяльність за рахунок такої одноразової допомоги з безробіття 7,8 тис. молодих осіб.

Профорієнтаційними послугами державної служби зайнятості у 2015 р. було охоплено 907,2 тис. осіб віком до 35 років, у тому числі 588,1 тис. безробітних. Крім того, профорієнтаційні послуги отримали 1 069,3 тис. осіб, які навчаються в навчальних закладах різних типів [6].

Відтак на сучасному етапі формування ринку праці проблема молодіжного безробіття є однією з ключових. За останнє десятиліття серед країн Європейського Союзу все більшої актуальності набуває активна політика на ринку праці. Її метою є стимулювання зайнятості населення за допомогою певних дій:

- професійної підготовки і перепідготовки, оскільки очікувані навички працівників не відповідають потребам ринку праці;
- запровадження програми стимулювання приватного сектора, що реалізується через надання дотації до зарплати або грантів безробітним, які прагнуть розпочати власний бізнес;
- надання допомоги службами зайнятості в пошуку роботи, у тому числі консультацій;
- запровадження програм з профорієнтації.

Таким чином, для вирішення проблем безробіття необхідно запроваджувати на ринку праці активні заходи сприяння працевлаштуванню. Зростання зайнятості населення України є надзвичайно важливим для розвитку економіки країни в цілому, оскільки зайнятість є важливою передумовою соціально-економічного розвитку й стабільності економічного функціонування держави.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Зайцева І. С.

Література: 1. Іванченко А. В. Моделі ринку праці та соціально-трудових відносин: зарубіжний досвід / А. В. Іванченко // Держава та регіони. – 2011. – № 4. – С. 96–101. 2. Изменения или имитация. Как собираются реформировать службу занятости [Електронний ресурс] // Корреспондент. – 2015, 13 октября. – Режим доступа : <http://korrespondent.net/ukraine/politics/3575683-izmeneniya-uly-umytatsiya>. 3. Навроцька І. І. Механізми державного регулювання ринку праці: європейський досвід / І. І. Навроцька // Ринок праці та зайнятість населення. – 2015. – № 2. – С. 23–27. 4. Маршавін Ю. М. Методологічні засади оцінювання ефективності роботи Державної служби зайнятості України та її підрозділів / Ю. М. Маршавін // Ринок праці та зайнятість населення. – 2014. – № 1. – С. 3–7. 5. Європейська комісія [Електронний ресурс] // Eurostat. – Режим доступа : <http://ec.europa.eu/eurostat>. 6. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступа : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

УДК 336.711.61:303.725

Новосельцева В. І.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проведено аналіз впливу основних економічних показників на залучення іноземних інвестицій в економіку України. Побудовану економетричну модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, залучення інвестицій, прямі іноземні інвестиції, валовий внутрішній продукт (ВВП), коефіцієнт регресії, багатофакторна модель, економетричний аналіз, статистична значущість.

Аннотация. Проведен анализ влияния основных экономических показателей на привлечение иностранных инвестиций в экономику Украины. Построенная эконометрическая модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный климат, привлечение инвестиций, прямые иностранные инвестиции, валовой внутренний продукт (ВВП), коэффициент регрессии, многофакторная модель, эконометрический анализ, статистическая значимость.

Annotation. The analysis of the impact of major economic indicators for attracting foreign investment in Ukraine. Built econometric model tested for statistical significance.

Keywords: investments, investment climate, attract investment, Gross Domestic Product, factor regression, multivariate models, econometric analysis, statistical significance.

Кореляційно-регресійний аналіз проводять, якщо необхідно встановити наявність і характер зв'язків між кількома факторами. Однак кількісний аналіз інвестиційного процесу є ускладненим тим, що більшість перелічених факторів не піддаються кількісному вираженню. Відтак подальший розгляд обмежимо лише тими факторами, щодо яких є можливим отримання статистичних даних.

На обсяг прямих іноземних інвестицій передусім впливає економічне зростання країни й збільшення попиту на ринку благ, що зумовлює зростання інвестиційних вкладень. Ці процеси є відображуваними в зростанні обсягу валового внутрішнього продукту країни.

Інфляційне середовище істотно впливає на інвестиційний процес. Планування господарської діяльності ускладнюється неможливістю точно визначити динаміку зміни рівня цін. Відтак прибутковість інвестиційних проектів залежить і від підвищення заробітної плати, процентних ставок і цін на основну сировину та енергоресурси. Усе це спричиняє зростання ризику втрат капітальних вкладень. Наприклад, за умов стрибків інфляції, коли неможливо визначити суму витрат, реальні капіталовкладення, швидше за все, втрачуть актуальність, і все більше уваги приділятиметься спекулятивним інвестиціям. Складна інфляційна ситуація в країні зумовлює відхилення фірмами проектів з тривалим терміном окупності. Перевагу віддають не менш ризикованим проектам, але зі значно меншим терміном отримання вигоди.

Обмінний валютний курс також впливає на обсяг прямих іноземних інвестицій. Ураховуючи, що значна частина іноземних інвестицій в Україну є здійснюваною у формі грошових внесків, за їх конвертації в гривні іноземні інвестори мають ураховувати поточний валютний курс. Задля згладжування короткострокових коливань обмінного курсу в розрахунках використовуватимемо середній валютний курс за відповідний квартал.

Інвестиції залежать від рівня оподаткування і від податкового клімату в країні в цілому. Занадто високий рівень оподаткування не стимулює інвестиції, хоч питання про те, які ставки податку вважати високими або низькими, навряд чи може бути вирішеним однозначно.

На обсяги інвестицій істотно впливають облікові ставки, коли йдеться про інвестування за рахунок запозиченого капіталу. Чим вона є нижчою, тим рентабельнішими є планові інвестиції і, отже, вищим їх рівень. Якщо облікова ставка за позикою є меншою від очікуваної норми чистого прибутку, за інших рівних умов можна очікувати зростання обсягу інвестицій, і навпаки, зростання ставки позичкового відсотка спричиняє зниження обсягів інвестицій.

Серед факторів, що можуть впливати на обсяги прямих іноземних інвестицій, розглянемо:

X_1 – обсяг валового внутрішнього продукту України;

X_2 – темп інфляції в Україні;

X_3 – середній курс гривні стосовно долара;

X_4 – податок на прибуток підприємств;

X_5 – облікова ставка НБУ.

Як залежну змінну розглянемо Y – обсяг прямих іноземних інвестицій.

Для побудови моделі використаємо офіційні дані за кожний квартал протягом 2008–2013 рр., що є наведеними Державним комітетом статистики України (табл. 1) [2].

Дослідити вплив зазначених факторів на обсяг прямих іноземних інвестицій раціонально за допомогою побудови багатфакторної лінійної моделі залежності курсу від зазначених факторів за аналізований період. Усі розрахунки отримано в процесі застосування статистичного пакета Statgraphics Centurion.

Результати дослідження показали, що найбільш значущими факторами з усіх розглянутих є обсяг ВВП України, середній курс гривні стосовно долара й податок на прибуток підприємств. Решту змінних було вилучено з урахуванням того, що вони не впливали істотно на залежну змінну. Як результат отримуємо лінійну трифакторну модель, її рівняння має вигляд:

$$y = 63800,5 + 0,0429784x_1 + 1570,56x_3 - 1846,29x_4.$$

Таблиця 1

Щоквартальні дані показників 2008–2013 рр.

Квартал	Обсяг ВВП України, млн грн	Темп інфляції в Україні, %	Середній курс гривні до долара	Податок на прибуток підприємств, %	Облікова ставка НБУ, %	Обсяг прямих іноземних інвестицій, млн дол. США
	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	Y
2008 Q1	191459	109,4	5,05	25	10,00	3406,3
2008 Q	236033	105,2	4,92	25	12,00	3555,2
2008:Q3	276451	100,5	4,85	25	12,00	1170,6
2008:Q4	244113	105,3	6,82	25	12,00	583,1
2009:Q1	189028	105,8	7,71	25	12,00	803,2
2009:Q2	214103	102,5	7,66	25	12,00	1439,1
2009:Q3	250306	100,5	7,93	25	11,00	625,9
2009:Q4	259908	102,9	7,91	25	10,25	1435,2
2010:Q1	217286	104,6	7,96	25	10,25	326,4
2010:Q2	256754	98,7	7,92	25	10,25	394,7
2010:Q3	301251	103,9	7,89	25	9,00	2109,8
2010:Q4	307278	101,6	7,93	25	7,75	2196,1
2011:Q1	257682	103,3	7,95	25	7,75	894,3
2011:Q2	311022	102,5	7,97	23	7,75	1603,4
2011:Q3	369818	98,4	7,97	23	7,75	1260,5
2011:Q4	363557	100,3	7,99	23	7,75	896,1
2012:Q1	292894	100,7	7,99	21	7,75	1431,2
2012:Q2	347842	99,4	7,99	21	7,50	1633,2
2012:Q3	389213	99,6	7,99	21	7,50	247,1
2012:Q4	381289	100,1	7,99	21	7,50	1788,6
2013:Q1	302864	100,1	7,99	19	7,50	1246,5
2013:Q2	353025	100,1	7,99	19	7,50	527,3
2013:Q3	394731	99,2	7,99	19	7,00	1247,0
2013:Q4	404311	101,1	7,99	19	6,50	1591,7

Аналіз значень β -коефіцієнта дозволяє говорити, що найбільший вплив на прямі іноземні інвестиції має обсяг валового внутрішнього продукту України, причому з його зростанням відбувається збільшення іноземних інвестицій ціни золота. Менший вплив має середній курс гривні стосовно долара й податок на прибуток підприємств. Стандартизована модель має вигляд:

$$\hat{y}_x = 0,93786x_1 + 0,07079x_3 - 0,06727x_4.$$

Коефіцієнт Дарбіна-Уотсона дорівнює 1,48306 і вказує, що модель не може бути використаною для прогнозування обсягу прямих іноземних інвестицій. Коефіцієнт детермінації дорівнює 96,2537, а відтак 96,2537 % змін обсягу прямих іноземних інвестицій є зумовленими варіацією обсягу валового внутрішнього продукту України, середнього курсу гривні стосовно долара й податком на прибуток підприємств, а решта 3,746 % – неврахованими в моделі факторами.

Оскільки розрахункові значення t -статистики для кожного з факторів моделі обсягу ВВП України, середнього курсу гривні стосовно долара й податку на прибуток підприємств дорівнюють відповідно 5,13; 4,27 та 2,13, то необхідно їх порівняти із табличним значенням для моделі з 24 спостереженнями і 3 факторами, що дорівнює 1,876 за рівня значущості 0,05. Оскільки розрахункові значення t -статистик перевищують табличні, можна із ймовірністю 95 % говорити про те, що коефіцієнти регресії є статистично значущими.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Индекс инфляции (Украина) [Электронный ресурс] // МинФин. Финансовый портал. – Режим доступа : <http://index.minfin.com.ua/index/inf/>. 2. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступа : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 3. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці України [Електронний ресурс] // Ukrstat.org. – Режим доступа : https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2014/zd/ivu/ivu_u/ivu0114.html. 4. Беседина А. В. Инвестиционный климат и иностранные инвестиции в Украине [Электронный ресурс] / А. В. Беседина, Ю. В. Вербицкая. – Режим доступа : http://www.nauka.com/8_NND_2011/Economics/4_81679.doc.htm. 5. Єгоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Єгоршин, Л. М. Малярєць. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с.

АНАЛИЗ ПРОЕКТА ТРУДОВОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ

УДК 349.2

Носаль Ю. И.

Студент 3 курса
факультета экономики и права ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрены основные, в том числе спорные, вопросы проекта Трудового кодекса Украины. Определены существующие расхождения между законопроектом и другими действующими законодательными актами Украины. Проанализированы пути решения аналогичных ситуаций в странах мира.

Ключевые слова: законодательство, профсоюзная организация, режим работы, трудовое законодательство, законопроект.

Анотація. Розглянуто основні, у тому числі суперечливі, питання проекту Трудового кодексу України. Визначено наявні розбіжності між законопроектом та іншими чинними законодавчими актами України. Проаналізовано шляхи вирішення аналогічних ситуацій у країнах світу.

Ключові слова: законодавство, профспілкова організація, режим роботи, трудове законодавство, законопроект.

Annotation. The principal, including the controversial, issues of the Labour Code of the project. Identify existing differences between the bill and other legislative acts of Ukraine. The ways of solving similar situations in the world.

Keywords: legislation, trade union organization, operation, labor legislation, bill.

На современном этапе развития экономики, когда появляются новые профессии, соответствующие международным стандартам, изменяются условия труда, необходимо тщательно проанализировать проект Трудового кодекса Украины, пока его доработка еще возможна до вступления в силу.

Исследованиями нормативно-правового регулирования трудовых отношений занимаются Базилуок А. В., Билуха М. Т., Богиня Д. П., Колот А. М., Ткаченко Н. М., Уманский О. М. и др. Потребность в основательном реформировании трудового законодательства в Украине уже много лет является одной из самых актуальных проблем. На сегодняшний день ситуация остается неизменной, трудовые отношения в стране продолжают регулироваться Кодексом законов о труде (КЗоТ), принятым в СССР еще в 1971 г. Разработка проекта Трудового кодекса является одним из важнейших событий с точки зрения становления современного трудового законодательства [1].

Необходимо отметить, что законопроект имеет ряд недостатков, что может привести к нарушению трудовых прав работников. Изменения касаются трудового договора, конкретно трудового контракта. Проект Трудового кодекса не предусматривает заключение трудовых контрактов, что сейчас применяется по отношению к директорам. Таким образом, работодатели будут лишены возможности предусмотреть дополнительные основания для прекращения трудовых правоотношений [2].

Согласно ст. 21 особой формой трудового договора является контракт, в котором срок его действия, права, обязанности и ответственность сторон, в том числе и материальная, условия материального обеспечения и организации труда работника, условия расторжения договора, в том числе досрочного, могут устанавливаться соглашением сторон. Сфера применения контракта определяется законами Украины [3].

Если рассматривать основные отличия контракта от трудового договора (срочный характер, дополнительные основания для увольнения по инициативе работодателя, создание дополнительных пунктов; также в контракте прописаны особенные условия, которые не противоречат законодательству, но идут с ним вразрез), то можно сделать вывод, что контракт отстаивает по большей части права работодателей. Однако контракт защищает и права работника (по контракту устанавливается дополнительное время отпуска, надбавки и др).

Отмена контракта как формы трудового договора лишает возможности не только работодателя, но и работника вносить свои коррективы, не предусмотренные законодательством. Исходя из мирового опыта, можно сказать, что контракт может отстаивать в равной мере интересы и работодателей, и работников, нужно только дать работникам возможность детально ознакомиться с соглашением. Именно Директива Европейского Парламента и Совета 2003/88/ЕС от 4 ноября 2003 г. о некоторых аспектах организации рабочего времени вводит в обязанности работодателя представлять работнику детальное описание условий трудового контракта в письменной форме [4].

В проекте Трудового кодекса есть нормы, предусматривающие уменьшение роли профсоюзов в принятии работодателем решений, касающихся трудовых отношений с работниками. Так, в отдельных случаях проект Трудового кодекса предусматривает лишь уведомление профсоюза о некоторых решениях (например, привлечение работников к сверхурочным работам), тогда как КЗоТ Украины обязывал работодателя получать разрешение профсоюза. Профсоюзные организации в настоящее время являются единственной силой, способной защищать интересы работников. Такая реформа приведет к увеличению полномочий работодателя. Согласно Закону Украины «О профессиональных союзах, их правах и гарантиях деятельности», профсоюзы и их объединения, осуществляя представительство и защиту трудовых и социально-экономических прав и интересов своих членов, должны придерживаться Конституции Украины, законов и других нормативно-правовых актов, а также выполнять коллективные договоры и соглашения, которые они заключили, и взятые на себя обязательства. Согласно ст. 26 этого Закона профсоюзы и их объединения имеют право представлять интересы работников в органах, рассматривающих индивидуальные трудовые споры [5].

Проектом Трудового кодекса предусматривается право работодателя контролировать выполнение работником своих трудовых обязанностей с использованием технических средств, если это обусловлено особенностями производства, с обязательным уведомлением работника об их использовании. Это нововведение крайне неоднозначно по своей сути, тем более, что эта норма четко не определяет, при каких именно особенностях производства работодатель имеет право применять такие средства [2].

В некоторых случаях, когда действующий КЗоТ Украины требовал получения разрешения профсоюза или согласования с ним отдельных решений работодателя, проект Трудового кодекса предусматривает только уведомление профсоюза о таком решении. Очевидно, что при уменьшении роли профсоюза пострадают только работники, чьи права и отстаивают профессиональные объединения.

Сегодня в странах Европейского Союза существует тенденция к уменьшению численности профсоюзов. В большинстве случаев это происходит путем слияния мелких организаций или поглощения мелких крупными, что влияет на общую структуру [6]. Однако для того чтобы профсоюзы продолжили функционировать, начали массово создавать объединения профсоюзов. Слияния – это в основном защитная мера, часто сокращение членства и связанные с этим потери доходов приводят к дефициту бюджета и подвергают риску дальнейшее существование профсоюзов [6]. Анализируя европейский опыт в сфере работы профсоюзов, необходимо отметить, что низкая популярность профсоюзов обусловлена тем, что такие объединения не охватывают все профессии нуждающихся в их поддержке.

Еще одним спорным нововведением может стать установление новых видов режима рабочего времени. Проект предусматривает такие новые виды режима рабочего времени, как деление рабочего дня на части, самостоятельное планирование работниками своего рабочего времени, гибкий график работы и др. Проект Трудового кодекса освобождает работодателей от обязанности вести учет рабочего времени для работников, которые самостоятельно планируют свое рабочее время. Исходя из этого, длительность рабочего дня может стать неограниченной [2]. При этом законодатель в другой статье ограничивает продолжительность рабочей недели.

Однако, есть ряд изменений, расширяющих и отстаивающих права трудящихся; это прежде всего оплата сверхурочных работ в тройном размере. В случае, если общее количество часов, отработанных сверхурочно за год, превышает 120 часов, оплата часов, превышающих установленную норму, производится в трехкратном размере.

В проекте Трудового кодекса планируется обязывать работодателей заключать письменные трудовые договоры со всеми работниками [2]. Работники будут лучше осведомлены о своих правах и обязанностях, а также правах и обязанностях работодателя по отношению к ним.

Таким образом, в проекте Трудового кодекса, с одной стороны, сохранена иерархия нормативных актов, при которой работодатель не имеет права принимать внутренние нормативные акты, противоречащие законам, соглашениям социального партнерства и коллективному договору. Но, с другой стороны, существенное ограничение прав профсоюзов, предусмотренное в проекте Трудового кодекса, создает возможности для злоупотреблений работодателями в части установления жестких правил для работников и ограничения их прав.

Научный руководитель – канд. юрид. наук, доцент Денисюк Т. С.

Литература: 1. Трудове законодавство: ринок праці вимагає реформування [Електронний ресурс] // Юридична компанія Юріс-Консалт. – Режим доступу : <http://www.uris-c.com.ua/2011/07/19>. 2. Войнаровская О. Новый Трудовой кодекс: что изменится в отношениях работодателя и работника [Електронний ресурс] / О. Войнаровская, В. Савчук // Delo.ua. – Режим доступу : <http://delo.ua/ukraine/novyy-trudovoj-kodeks>. 3. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. 4. Кашкин Ю. С. Трудовое и социальное право Европейского Союза / Ю. С. Кашкин, П. А. Калениченко. – М. : Права человека, 2005. – 28 с. 5. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності [Електронний ресурс] : Закон України від 15.09.1999 № 1045-XIV. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1045-14>. 6. Коль Х. Положение профсоюзов в Восточной Европе сегодня [Електронний ресурс] / Х. Коль. – Режим доступу : <http://library.fes.de/pdf-files/id/06565.pdf>.

КОНТРОЛЬ ЗА ДЕРЖАВНИМИ ЗАКУПІВЛЯМИ

УДК 351.82

Онопрієнко О. Є.

Студент 1 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано наявні недоліки й порушення в сфері державних закупівель. Висвітлено діяльність комітетів, державних служб та інспекцій, що забезпечують контроль за державними закупівлями. Розглянуто причини виникнення недоліків і порушень, запропоновано шляхи їх ефективного вирішення.

Ключові слова: кошти, закупівлі, фінансовий контроль, конкурсні торги, законодавство, державні кошти, замовник, аудит.

Аннотация. Проанализированы недостатки и нарушения в сфере государственных закупок. Рассмотрена деятельность комитетов, государственных служб и инспекций, обеспечивающих контроль за государственными закупками. Исследованы причины возникновения недостатков и нарушений, предложены пути их эффективного решения.

Ключевые слова: средства, закупки, финансовый контроль, конкурсные торги, законодательство, государственные средства, заказчик, аудит.

Annotation. Analyzed the shortcomings and irregularities in public procurement. Consider the work of the committees, public services and inspections to ensure control of public procurement. Investigated the causes of defects and disorders, suggest ways to address them effectively.

Keywords: costs, procurement, financial control, tender law, public funds, customer, audit.

Закупівлям за державні кошти, що є здійснюваними суб'єктами господарювання державного сектора економіки, закономірно приділено особливу увагу. І той факт, що державні закупівлі України є здійснюваними не найвигіднішим і не найкориснішим чином для бюджету, підтверджує, що ця тема є надзвичайно актуальною.

Найбільш ґрунтовно роль державних закупівель висвітлено в роботах теоретиків суспільного добробуту Пігу А., Парето В., Гобсона Д., Еджуорт Ф., прихильників концепції суспільних благ Самуельсона П., Масгрейва Р. і сучасників Турченка О., Поліводського О. та ін.

Державною закупівлею є придбання замовником товарів, робіт і послуг за державні кошти. В Україні державні закупівлі є регульованими Законами України «Про здійснення державних закупівель», «Про особливості здійснення закупівель у окремих сферах господарської діяльності», «Про державний матеріальний резерв», «Про державне оборонне замовлення», «Про затвердження Положення про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти» та іншими нормативними актами.

Метою написання статті є висвітлення порушень у ході здійснення державних закупівель і пошук шляхів ефективного вирішення проблеми.

Щороку держава здійснює закупівлю товарів і послуг на мільярди гривень для виконання покладених на неї функцій: національної оборони, утримання доріг і земель загальнодержавного призначення, забезпечення освіти й охорони здоров'я тощо. Інакше, державними закупівлями є суми грошей, що є витраченими на товари й послуги, що безкоштовно надаються населенню. Тому організації, установи та підприємства, що планують і виконують процедури державних закупівель, мають постійну потребу в аналізі й контролі результатів прийнятих управлінських рішень.

Питання ефективності використання державних коштів у ході здійснення державних закупівель є безпосередньо пов'язаними із державним фінансовим контролем. Саме він дозволяє виявити якість використання державних коштів, недоліки і правопорушення в сфері державних закупівель і накреслити шляхи підвищення ефективності їх використання [5].

Контроль у сфері державних закупівель віднесено до компетенції Державної казначейської служби України (ДКСУ), Рахункової палати, Антимонопольного комітету України, Державної фінансової інспекції та Державної служби статистики. Основним завданням ДКСУ щодо контролю є перевірка наявності всіх необхідних документів щодо процедури державних закупівель, передбачених Законом, і недопущення здійснення платежів за порушення вимог щодо їх відповідності законодавчим нормам та в інших випадках, установлених законом.

Обов'язком банків є перевірка наявності звіту про результати здійснення процедури закупівлі та інших документів, що підтверджують виконання такими підприємствами та господарськими товариствами вимог Закону України «Про здійснення державних закупівель». Контроль рахункової палати у сфері державних закупівель є здійснюваним у межах контролю за використанням бюджетних коштів (Закон України «Про рахункову палату» від 02.07.2015). Антимонопольний комітет України є органом досудового оскарження порушень у ході проведення державних закупівель (ч. 3 ст. 8 Закону).

Державна фінансова інспекція проводить аналіз дотримання підконтрольними їй установами законодавства про державні закупівлі шляхом проведення аудитів, інспектувань і перевірок. Завдання та повноваження цього органа передбачено Законом України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» від 26.01.1993 р. Державна служба статистики України веде облік державних закупівель та затверджує форми статистичної звітності в сфері закупівель згідно із Законом України «Про державну статистику» від 19.04.2014 р. [4].

Незважаючи на контроль цих служб та інспекцій, під час моніторингу окремих господарських операцій, запланованих до укладання за результатами проведених відповідних процедур закупівель, державні аудитори виявляють систематичні порушення законодавства у сфері державних закупівель. Питома вага виявлених порушень законодавства в сфері державних закупівель припадає на процедурні порушення, зокрема на складання замовником документації конкурсних торгів із порушенням норм ст. 22 Закону України «Про здійснення державних закупівель» та Наказу Міністерства економіки України «Про затвердження стандартної документації конкурсних торгів» від 26.07.2014 р. № 919 у частині зазначення всіх кваліфікаційних критеріїв до учасників процедури закупівлі, визначених ст. 16 Закону України «Про здійснення державних закупівель».

Так, у перший період дії Закону України «Про здійснення державних закупівель» деякі замовники трактували вимоги ст. 16 Закону як рекомендаційні та вибирали лише ті окремі критерії, що найбільш пасували для конкретного предмета закупівлі. Проте Лист Міністерства економіки України від 15.12.2010 р. щодо надання методологічної допомоги позбавив їх такої можливості, оскільки в ньому зазначено, що «замовник вимагає від

учасників або учасників попередньої кваліфікації подання ними документально підтвердженої інформації про їх відповідність усім кваліфікаційним критеріям, визначеним у ст. 16 Закону, оскільки зазначена норма Закону є імперативною. Водночас ч. 3 ст. 5 Закону визначено, що замовник не може встановлювати дискримінаційні вимоги до учасників.

Крім того, доволі поширеним явищем є ігнорування вимог ст. 22 Закону України «Про здійснення державних закупівель» під час складання замовниками документації конкурсних торгів, через що остання не містить інформації про засіб документального підтвердження відсутності підстав, передбачених ст. 17 Закону, а саме визначеної форми документа, який підтверджує, що:

- службова особа, яку уповноважено учасником представляти інтереси замовника під час проведення процедури закупівлі, не була засудженою за злочин, що є пов'язаним із порушенням процедури закупівлі, чи інший злочин, що є вчиненим із корисливих мотивів, судимість якої не знято або не погашено в установленому законом порядку;

- учасника або учасника попередньої кваліфікації не було притягнуто згідно із законом до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення в сфері державних закупівель;

- фізична особа, яка є учасником або учасником попередньої кваліфікації, була засудженою за злочин, що є пов'язаним із порушенням процедури закупівлі, чи інший злочин, що є вчиненим із корисливих мотивів, судимість з якої не знято або не погашено в установленому законом порядку.

Відсутність зазначених вимог дає привід для участі в конкурсних торгах некваліфікованих, фінансово неспроможних і недобросовісних учасників. Усе частіше розгляд і оцінювання пропозицій конкурсних торгів учасників має формальний характер. Незважаючи на деякі вимоги, що є встановленими в документації конкурсних торгів, замовники порушують норми ст. 29 Закону. Слід звернути увагу, що будь-яка невідповідність умовам документації конкурсних торгів зобов'язує замовника прийняти рішення щодо відхилення пропозиції конкурсних торгів такого учасника, а інколи – до скасування торгів відповідно до вимог ст. 30 Закону.

Менш поширеними, але суттєвими порушеннями в сфері державних закупівель, які виявляють під час операційного аудиту, є ті, що можуть спричинити незаконне й неефективне використання державних ресурсів. Так, під час вибору найбільш вигідної пропозиції конкурсних торгів замовники, нехтуючи принципами здійснення закупівель, визначеними ст. 3 Закону, необґрунтовано (безпідставно) відхиляють найбільш вигідні пропозиції конкурсних торгів. Натомість акцептуються пропозиції конкурсних торгів учасників із цінами, які значно перевищують ціни необґрунтовано (безпідставно) відхилених пропозицій. Такі порушення можуть спричинити незаконне використання державних ресурсів, про що державні аудитори інформують керівника об'єкта аудиту, контролюючого органа та за потреби органа управління. Це підтверджує, що дедалі частіше конкурсні торги стають формальними і проводяться під одного, заздалегідь визначеного, переможця. До того ж 01.07.2011 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та про ставки вивізного (експортного) мита на деякі види зернових культур», відповідно до якого внесено зміни до Податкового кодексу України. Зокрема, вилучено консультаційні, бухгалтерські, інжинірингові, юридичні, у тому числі адвокатські, інженерні, аудиторські та інші подібні послуги консультаційного характеру, а також послуги щодо розроблення, постачання та тестування програмного забезпечення, розроблення даних, надання інформації та інших послуг у сфері інформатизації, у тому числі із застосуванням комп'ютерних систем, що не були об'єктами оподаткування; операції з постачання послуг, що надаються іноземним суднам і вітчизняним суднам, які здійснюють міжнародні перевезення пасажирів, їх багажу і вантажів та є оплачуваними ними відповідно до законодавства України портовими зборами [3].

Ці зміни зобов'язують платників податків сплачувати податок на додану вартість зазначених об'єктів та операцій. Зважаючи на це, замовники укладають додаткові угоди до договорів, укладених до набрання чинності Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та про ставки вивізного (експортного) мита на деякі види зернових культур», якими збільшують вартість договору на суму податку на додану вартість, тим самим порушуючи норми ч. 5 ст. 40 Закону. Такі рішення замовників призвели до зайвого взяття зобов'язань і неефективного використання державних ресурсів.

Державні закупівлі є доволі складним і відповідальним процесом, оскільки їх організатори є розпорядниками державних коштів, у тому числі бюджетних. Відтак відповідальність за їх здійснення має бути на відповідному рівні. Відповідно до ст. 43 Закону про порушення вимог, установлених цим Законом та нормативно-правовими актами, розробленими відповідно до цього Закону, члени комітету з конкурсних торгів несуть відповідальність згідно із законами України. Натомість рівень знань законодавства в сфері державних закупівель більшості членів комітетів конкурсних торгів залишається на недостатньому рівні, що спричинено насамперед відсутністю відповідного їх навчання та підвищення кваліфікації. Це, зі свого боку, є наслідком внесення змін до ч. 2 ст. 11 Закону в частині необов'язкового проходження навчання з питань організації та здійснення закупівель усіма членами комітету з конкурсних торгів, а лише головою й секретарем комітету з конкурсних торгів. Для підвищення рівня знань членів комітетів конкурсних торгів у сфері державних закупівель замовникам рекомендується розробля-

ти відповідний комплекс заходів (розроблення навчальних програм із питань здійснення державних закупівель, створення атестаційних комісій, основною метою яких стане періодична перевірка знань членів комітету з конкурсних торгів). Це зменшить видатки на проведення навчання всіх членів комітету з конкурсних торгів і сприятиме позитивним зрушенням, що значно поліпшить якість проведення конкурсних торгів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Зайцева І. С.

Література: 1. Про здійснення державних закупівель [Електронний ресурс] : Закон України від 10.04.2014 № 1197-VII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1197-18>. 2. Державні закупівлі [Електронний ресурс] // Офіційний загальнодержавний веб-портал. – Режим доступу : <https://tender.me.gov.ua/>. 3. Про внесення змін до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та про ставки [...]» [Електронний ресурс] : Закон України від 07.10.2011 № 3906-VI. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3906-17>. 4. Юлдашев О. Х. Міжнародне приватне право: теоретичні та прикладні аспекти / О. Х. Юлдашев. – Київ : МАУП, 2004. – 576 с. 5. Міщенко Р. І. До питання фаховості працівників у сфері державних закупівель / Р. І. Міщенко // Економіка та держава. – 2011. – № 9. – С. 132–133.

СВІТОВА ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВА СИСТЕМА ЯК СКЛАДОВА НОВОГО ГЕОЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

УДК 336:33.012.42/.43

Орехова В. О.

Студент 1 курсу
факультету колсалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено історію розвитку світової валютно-фінансової системи. Розглянуто значущі фактори впливу на становлення міжнародного фінансового ринку. Визначено шляхи подальшого розвитку світової валютно-фінансової системи із урахуванням сучасних тенденцій.

Ключові слова: фінанси, фінансовий ринок, фінансова глобалізація, міжнародна фінансова система, міжнародний фінансовий ринок, геоелектроніка, геополітика.

Аннотация. Исследована история развития мировой валютно-финансовой системы. Рассмотрены важные факторы влияния на становление международного финансового рынка. Определены пути дальнейшего развития мировой валютно-финансовой системы с учетом современных тенденций.

Ключевые слова: финансы, финансовый рынок, финансовая глобализация, международная финансовая система, международный финансовый рынок, геоэкономика, геополитика.

Annotation. Studied the history of the world financial system. Considered significant factors influencing the formation of the international financial market. The ways of further development of the global financial system, taking into account current trends.

Keywords: finance, financial market, financial globalization, international financial system, international financial market, geo-economics, geopolitics.

Однією з найважливіших і найскладніших сфер світового господарства є міжнародні фінансові відносини. Їх виникнення й розвиток є зумовленими глобалізацією економічних зв'язків, посиленням інтеграційних процесів

у економічній, політичній і соціальній сферах. Уявити міжнародні зв'язки без добре функціонуючої системи фінансових відносин неможливо. І це не дивно, оскільки саме в них зосереджено проблеми національної та світової економіки.

Особливостям розвитку світової валютно-фінансової системи приділяли увагу такі зарубіжні економісти: Гринспен А., Кастельс М., Кругман П., Стиглиц Д. У вітчизняній науковій літературі над цією темою працюють Белінська Я. В., Богдан Т. П., Зимовець В. В., Макогон Ю. В., Міщенко С. В., Науменкова С. В., Філіпенко А. С. та ін. Їх внесок у дослідження міжнародних фінансових відносин є дуже вагомим, проте складність і багатоаспектність теми дає підстави для подальших наукових пошуків.

Метою написання статті є дослідження ефективності функціонування світової валютної системи через призму нової геополітики, а також узагальнення різноманітних тлумачень глобалізації в світовій економіці.

Забезпечення сталого економічного розвитку, фінансової стабільності та підвищення рівня життя населення – ось головні завдання будь-якої країни. Вони можуть виконуватися шляхом реалізації зваженої політики в усіх галузях життєдіяльності держави й суспільства з урахуванням особливостей національних економічних, політичних й соціальних систем.

Різні автори трактують термін «світова фінансова система» по-різному, причому відмінністю у поглядах є масштаби охоплення предмета тлумачення. Так, Шумилов В. М. розглядає світову фінансову систему в найбільш широкому розумінні, причому не в одній площині, а в кількох: з позиції об'єктно-предметної сфери, функціональної (йдеться про всі різновиди інструментів, що перебувають в обігу), інституціонально-суб'єктної та регулятивної сфер [1]. Мамонтенко Д. Ю. стверджує, що світова фінансова система є сукупністю окремих найбільш інтегрованих сфер і ланок національних фінансових систем, що забезпечують наднаціональне регулювання задля підвищення стійкості світових фінансових ринків, ринків національних валют на основі принципів і механізмів ринкового і позаринкового розподілу й перерозподілу світових фінансових ресурсів і капіталу [2].

До основних функцій світової валютної системи належать регулювання міжнародних розрахунків на валютних ринках за виконані експортні та імпорتنі операції й створення сприятливих умов для розвитку міжнародного поділу праці та виробництва [3].

Світовій валютній системі притаманні певні властивості:

- 1) цілісність, що передбачає взаємозв'язок між елементами системи та вплив зміни будь-якого компонента системи на інші компоненти та на систему в цілому;
- 2) складність структури, що передбачає наявність кількох підсистем;
- 3) інтегративність, яка припускає, що системі в цілому притаманні властивості, відсутні в її елементах, і навпаки, елементи можуть мати властивості, яких не має система в цілому;
- 4) структурність, що передбачає наявність у світовій валютній системі окремих елементів, які є підсистемами із властивим тільки їм регулюванням;
- 5) інституційність, що передбачає підпорядкованість нормам міжнародного публічного та приватного права, які регулюють відносини між державами, економічними об'єднаннями, юридичними й фізичними особами [3].

Визначальну роль у взаємозв'язку економіки та політики відіграє економіка, оскільки саме вона становить матеріальну основу політики. Справжня політика є не чим іншим, як свідомим використанням економічних законів, а за умов зростаючої глобалізації та поглиблення міжнародного розподілу праці вона трансформується в політику з новими завданнями, засобами та масштабами – нову геополітику, або геоекономіку.

Дергачов В. розуміє під геоекономікою геополітику з позиції економічної могутності держави. На його думку, геоекономіка – це політика перерозподілу ресурсів і світового доходу. Геоекономіка досліджує трансформацію міжнародних економічних відносин, світогосподарську інтеграцію та створення конкурентноспроможних регіональних умов господарювання під впливом факторів глобалізації [4].

Геоекономіка (нова геополітика) почала формуватися в середині минулого століття, коли після Другої світової війни створилися два найпотужніші світові полюси – Радянський Союз і США. Розпочалася нова епоха в боротьбі за світове панування між двома ідеологіями: капіталізмом і комунізмом. Відбулося зміщення акцентів від відкритого силового протистояння до економічного з одночасним нарощуванням військового потенціалу. І одним із головних засобів у цьому «змаганні» стала валютна система [4].

Світова валютна система дуже вдало використовувалася США. Після підписання у 1944 р. Бреттон-Вудських домовленостей фактично американський долар було прирівняно до золота, він став беззаперечним лідером фінансового світу. З допомогою своєї валюти Америка видобувала імперію й отримала можливість майже безконтрольно здійснювати емісію долара та безмежно нарощувати державний борг. Жодна країна в світі не може дозволити собі споживати майже 40 % світового валового внутрішнього продукту, виробляючи при цьому лише 20 % [5]. США перетворилися на світового банкіра і кредитора, спроможного диктувати свої умови. Країна стала

не лише локомотивом світової економіки, головним джерелом світового попиту, а й джерелом нестабільності з усіма відповідними наслідками.

Зростаючий рівень глобалізації виробничих процесів і фінансової сфери радикально змінив масштаб і структуру міжнародних товарних і фінансових потоків. Глобалізація впливає не тільки на надання зарубіжних фінансових ресурсів країнам, що розвиваються, але і на їх потребу в цих ресурсах.

Термін «глобалізація» раніше практично не використовували. Так, якщо потрібно було проаналізувати економічні процеси, вживали термін «інтернаціоналізація», тобто посилення взаємозв'язків і взаємозалежності економік окремих країн, вплив міжнародних торговельно-економічних відносин на національні економіки, участь держав у світовому господарстві [6]. Термін «глобалізація» уперше ввів до наукового обігу Левіт Т. у 1983 р. Він визначав глобалізацію як феномен злиття ринків окремих продуктів, що виробляються транснаціональними корпораціями. І хоча глобалізація є новітньою тенденцією у суспільному житті, дехто з науковців вважає, що наприкінці ХХ ст. розпочалася друга ера глобалізації, якій передувала еволюція глобальної економіки у ХІХ ст., що зазнала краху 1914 р.

З одного боку, фінансова глобалізація дає змогу країнам отримати більше потрібних їм ресурсів, грошей і капіталу, а корпораціям – отримати додаткові прибутки від ефективного інвестування вільних ресурсів. З іншого, вона має потенційну небезпеку зростання глобальної фінансової нестабільності, а, відтак значних втрат для всіх суб'єктів, що оперують у глобальному фінансовому середовищі.

До факторів фінансової глобалізації належать:

- інтернаціоналізація господарського життя, інтенсифікація економічних зв'язків між країнами, національними компаніями та активізація міжнародного виробництва транснаціональними компаніями;
- взаємопроникнення національних ринків позичкових капіталів;
- зростання обсягу міжнародних банківських операцій, створення всесвітньої мережі філій транснаціональних банків;
- комп'ютеризація фінансової сфери, динамічний прогрес у телекомунікаційних мережах, що зумовило зниження вартості виконання міжнародних трансакцій;
- лібералізація міжнародних валютно-кредитних відносин і фінансових ринків;
- фінансова конкуренція між країнами;
- дерегулювання ринків капіталу;
- посилена інтеграція національних ринків грошей і капіталу, зменшення бар'єрів між внутрішніми та міжнародними фінансовими ринками [7].

Таким чином, глобалізація й формування багатополарної світової економіки, поява нових валют, що претендують на роль світових грошей, є факторами сучасної трансформації світової валютно-фінансової системи.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Зайцева І. С.

Література: 1. Шумилов В. М. Международное финансовое право : учебник / В. М. Шумилов. – М. : Международные отношения, 2005. – 432 с. 2. Мамотенко Д. Ю. Глобалізація міжнародних фінансових ринків / Д. Ю. Мамотенко // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2009. – № 39. – С. 229–237. 3. Стирська О. Світова валютна система: теоретичний аспект / О. Стирська // Фінансовий простір. – 2015. – № 2. – С. 105–110. 4. Дергачев В. А. Геополитика : учебник для вузов / В. А. Дергачев. – М. : Юнити-Дана, 2004. – 526 с. 5. Владимиров И. Г. Глобализация мировой экономики: проблемы и последствия / И. Г. Владимиров // Менеджмент в России и за рубежом. – 2001. – № 3. – С. 97–111. 6. Воронов К. Глобальная интерсистема: эволюция, структура, перспективы / К. Воронов // Мировая экономика и международные отношения. – 2007. – № 1. – С. 18–28. 7. Вірченко В. В. Трансформація фінансової системи в умовах глобалізації / В. В. Вірченко, В. О. Вірченко // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2010. – № 1. – С. 49–55.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО НЕГАТИВНО ВПЛИВАЮТЬ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

УДК 330.3(477)

Осадча В. В.

Студент 1 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено та проаналізовано основні фактори, що негативно впливають на економічне зростання країни. Виявлено основні причини економічної кризи, запропоновано ефективні шляхи її подолання.

Ключові слова: економіка, криза, економічний розвиток, економічна політика, економічна криза, промисловий потенціал.

Аннотация. Исследованы и проанализированы основные факторы, негативно влияющие на экономический рост страны. Выявлены основные причины экономического кризиса, предложены пути эффективного его преодоления.

Ключевые слова: экономика, кризис, экономическое развитие, экономическая политика, экономический кризис, промышленный потенциал.

Annotation. Investigated and analyzed the main factors affecting the economic growth. The basic causes of the economic crisis, the ways of its effective overcome it.

Keywords: economy, crisis, economic development, economic policy, economic crisis, industrial potential.

Першочерговим завданням для України є забезпечення високих темпів економічного зростання й підвищення на його основі рівня життя в суспільстві, а отже, і якості людського капіталу. Цей процес є пов'язаним із постійними і значними інвестиціями держави в соціальну сферу. Інвестування в людський капітал сприяє підвищенню продуктивності праці, а відтак і ефективності виробництва [1].

Проблемам економічного розвитку за умов глобалізації, удосконалення моделі управління економікою присвячено багато робіт видатних вітчизняних вчених, серед них Геець В. М., Даниленко І. А., Дикань В. Л., Коваленко Б. Б., Лукинов І. І., Найдъонов В. С., Циганов С. А. та ін. Однак, загострення негативних тенденцій розвитку економіки, соціальна напруга зумовлюють необхідність формування такої моделі розвитку економіки, що дозволить у короткі терміни акумулювати економічний потенціал країни і спрямувати його на розвиток реального сектора економіки задля виходу з кризового стану.

Метою написання статті є виявлення головних факторів, що гальмують темпи економічного зростання, дестабілізують економіку, погіршують економічну ситуацію в Україні.

Економічний розвиток як поняття можна розглядати з двох боків: з одного боку, висвітлюючи різні аспекти цього процесу, з іншого – порівнюючи економічний розвиток із такими близькими за значенням словами, як оновлення, прогрес, піднесення, зростання тощо. Через широке вживання цього терміна в літературі існує значна кількість тлумачень цього поняття. Одним із них є визначення економічного розвитку як структурної перебудови економіки відповідно до потреб технологічного й соціального прогресу на основі відповідних структурних та інституціональних зрушень [2].

Двома основними типами економічного розвитку, які існують в економічній теорії, є екстенсивний та інтенсивний.

Екстенсивний тип економічного розвитку являє собою економічне зростання, що є досягнутим шляхом розширення обсягів виробництва, за допомогою використання його факторів, тобто завдяки зростанню кількісного обсягу застосовуваних ресурсів за збереження незмінної технічної бази виробництва. Інтенсивний тип розвитку має місце, якщо економічне зростання є наслідком потужного використання наявного виробничого потенціалу та інших ресурсів, а також застосування в процесі виробництва досконалих факторів виробництва.

Виникнення системної кризи, яка понад двадцять років посилює негативні тенденції економічного розвитку України, є зумовленим поспішною лібералізацією економіки, що вимагала звільнити економіку країни від надмірного управління з боку державної влади після адміністративно-планової економіки з жорсткою системою державного управління, виробництва за державним замовленням тощо. Через відмову від наявного економічного режиму, запровадження непослідовних реформ Україна має руйнування великих виробничо-технологічних

комплексів, розподіл підприємств, ліквідацію колективних підприємств сільського господарства, що становили ядро економічного потенціалу країни.

Такі фактори, як посилення структурних диспропорцій економіки, застосування старих технологій виробництва, домінування переробної промисловості з випуском продукції низької стадії переробки, велика частка сировинної продукції в експорті, низький рівень високотехнологічного виробництва також призводять до деіндустріалізації країни [3].

Регулятором економіки є корупція, що є зумовленою переділом державної власності. Непродуманий корумпований розподіл капіталу значно вплинув на стабільність економіки, що призвело до формування в країні олігархії, створення олігархічних кланів, у яких зосереджено державні ресурси і багатства.

Політична нестабільність в країні є одним із головних факторів, що спричиняє поглиблення економічної кризи в Україні і перехід її до нової фази. Відсутність чітко встановленої системи цінностей, ідеології держави, єдиної стратегії економічного розвитку, ефективної системи державного управління все більше посилюють політичне протистояння, боротьбу за владу і можливість контролювати в своїх руках ресурси, породжують соціальну напруженість, гальмують розвиток суспільства.

Безробіття, безперечно, негативно впливає на темпи економічного зростання України. Відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» безробітними вважають працездатних громадян, які з незалежних від них причин не мають заробітку (трудового доходу) через те, що не можуть знайти відповідну роботу, шукають її та готові приступити до неї. За останні шість років в Україні спостерігається така динаміка безробіття: 2010 р. – 1784,2 тис. осіб (8,8 %); 2011 р. – 1731,7 тис. осіб (8,6 %); 2012 р. – 1656,6 тис. осіб (8,1 %); 2013 р. – 1576,4 тис. осіб (7,7 %); 2014 р. – 1847,1 тис. осіб (9,7 %); 2015 р. – 1654,0 тис. осіб (9,5 %) [4]. Графічно ці дані подано на рис. 1.

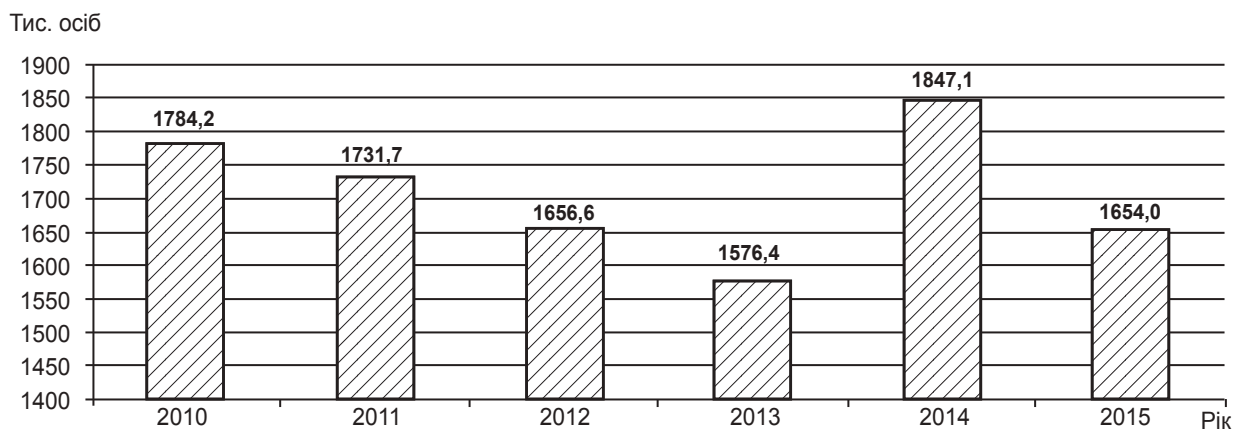

Рис. 1. Динаміка безробіття в Україні, 2010–2015 рр.

Згідно із даними Держкомстату, на 1 березня 2015 р. у Державній службі зайнятості було зареєстровано 589,1 тис. безробітних, що на 4,4 % більше, ніж на 1 лютого 2015 р. Офіційний показник безробіття в лютому становив 2,1 % від загальної кількості населення працездатного віку [4]. Станом на 1 квітня 2015 р. кількість вакансій у базі даних Державної служби зайнятості становила 67,8 тис. У середньому на одну вакансію претендувало вісім осіб [4]. Слід зауважити, що в центрах зайнятості на обліку стоять далеко не всі безробітні. Люди не хочуть ставати на облік, оскільки вважають, що гарну роботу їм не запропонують, і до того ж процес становлення на облік є досить складним.

Причини безробіття ховаються в самому капіталістичному ладі. Швидкі темпи розвитку науково-технічного прогресу та нагромадження капіталу зменшують відносну потребу в робочій силі. Інфляція є тісно пов'язаною з безробіттям, вона також призводить до дестабілізації економіки країни. Політична нестабільність спричиняє інфляційні очікування: люди прагнуть швидше вкласти гроші в товари, передбачаючи, що накопичення знеціняться. Починають купувати товари, цінні речі, іноземну валюту, якій довіряють. Усе це призводить до того, що кількість грошей в обігу зростає, а з часом починає перевищувати допустимі норми. Відтак національна валюта припиняє свою функцію засобу накопичення. Інфляційні очікування самі по собі породжують інфляцію, оскільки є фактором, що дестабілізує національну грошову систему [6].

Інфляція в Україні 2014–2015 рр. є зумовленою політичними факторами і зростаючим напруженням, що призвело до дефляції гривні.

Негативними наслідками інфляції передусім є:

– падіння рівня життя населення; страждають переважно ті групи населення, які мають фіксований дохід (пенсіонери, працівники сектора державного управління тощо);

- погіршуються очікування щодо подальшої макроекономічної ситуації;
- знижується інвестиційна активність;
- погіршуються умови подальшого економічного розвитку.

У 2015 р. економіка України пережила ще важчі часи, ніж у 2014 р. Країна занурилася в стагфляцію. Підприємства зачинялися, зростало безробіття. На цьому тлі Україна мала ще й високу інфляцію, яка вже давно пододала параметри галопуючої інфляції і стрімко рухалася до гіперінфляції. Зростання споживчих цін в Україні в минулому році становило 43,3 % порівняно з 24,9 % в 2014 р. і 0,5 % – у 2013 р. У січні 2016 р. Держстат зафіксував інфляцію 0,9 %, у лютому – дефляцію 0,4 % [4]. Влада України прогнозує в 2016 р. зростання валового внутрішнього продукту приблизно на 1 % при інфляції приблизно 12 % [7].

Гострий дефіцит інвестування державних і змішаних підприємств був спричинений жорсткою фінансовою політикою та неплатежами до бюджету. Багатьом галузям промисловості необхідно відновити зношені основні засоби виробництва. Також потребам країни абсолютно не відповідає рівень розвитку інфраструктури.

Безперечним є факт, що іноземні інвестиції є вигідними не тільки інвестору, а й економіці тієї країни, яка їх приймає.

Використовуючи іноземні капіталовкладення, держава має можливість:

- піднімати та розвивати економіку;
- одержувати доступ і запроваджувати передові технології й методи керування;
- перешкоджати зростанню зовнішнього боргу держави;
- заохочувати до розвитку власні продуктивні сили суспільства;
- стимулювати й підтримувати ефективне виробництво і розвиток економіки, її входження до світової економічної системи через виробничу та науково-технічну кооперацію.

Приплив іноземних інвестицій є єдиною можливістю для України полегшити ситуацію, яку можна назвати інвестиційною кризою. Непослідовна нераціональна зовнішньоекономічна політика України значною мірою зумовила загострення економічної ситуації 2013 р.

Погіршення економічної ситуації в 2014–2015 рр. є зумовленим суперечливістю національних інтересів та інтересів олігархічних структур, які перебувають при владі, і військовими діями на території України. Здійснення корумпованої політики, спрямованої на заморожування соціальних виплат, підвищення цін на газ, комунальні платежі, приведення рівня цін до європейських стандартів без державної підтримки національних товаровиробників – усе це спричиняє остаточне руйнування економічного потенціалу, економічну дестабілізацію країни, деградацію промисловості.

Досвід економічно розвинених країн показує, що ключовими напрямками економічного розвитку мають бути нарощування виробничого потенціалу, продукція якого є орієнтованою на зовнішнього споживача, тобто експортно-орієнтоване виробництво, і нарощування виробничого потенціалу на основі формування внутрішнього ринку. Ухвалення експортно-орієнтованого курсу розвитку економіки України є недоцільним, оскільки в країнах Європейського Союзу продукція вітчизняних підприємств є неконкурентоспроможною. За таких умов економічний розвиток має ґрунтуватися на активізації національних підприємств для забезпечення й задоволення внутрішнього попиту за рахунок формування інтегрованих структур із поступовим їх перетворенням у транснаціональні корпорації, що є конкурентоспроможними на міжнародній арені.

Нині економіка України потребує докорінних змін для формування ефективної політики, визначення реальних дієвих механізмів економічного розвитку. Фундаментом економічної політики мають бути принципи законності, моралі й права, а апарат управління, що виконує функції державного управління, є зобов'язаним чітко дотримуватися чинного законодавства, керуватися такими чеснотами, як розсудливість, справедливість, помірність, пріоритетність інтересів суспільства, соціальна відповідальність, не порушувати прав суспільства, у тому числі наданих Конституцією України. Для зняття соціальної напруженості в країні слід вести прозору економічну політику, із роз'ясненням усіх запроваджуваних реформ і заходів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Зайцева І. С.

Література: 1. Базылев Н. И. Экономическая теория : учебник / Н. И. Базылев, А. В. Бондарь, С. П. Гурко. – Мн. : БГЭУ, 2008. – 626 с. 2. Климко Г. Н. Економічний розвиток у світовому контексті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://readbookz.com/pbooks/book-41/ua/chapter-2059/>. 3. Толстова А. В. Інтеграційний вектор економічного розвитку України: довгострокова перспектива / А. В. Толстова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 43. – С. 28–36. 4. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 5. Бабич С. М.

Сучасний ринок праці в економічній системі / С. М. Бабич // Бізнес Інформ. – 2012. – № 10. – С. 160–164.
6. Дуда М. О. Ризики на 2014–2015 рр. / М. О. Дуда // Україна: перспективи розвитку. – 2014. – № 36. – С. 22–23.
7. Национальный банк Украины сохраняет прогноз инфляции на уровне 12 % в 2016 г. [Електронний ресурс] // Телеграф. Новости Украины и мира. – Режим доступу : <http://telegraf.com.ua/biznes/ekonomika/2417315-nbu-sohranyaet-prognoz-inflyatsii-po-itogam-2016-goda.html>.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ПІДЛІТКІВ В УКРАЇНІ

УДК 349.24

Осієвська А. С.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто законодавчу базу, що забезпечує право неповнолітніх на гідну працю. Досліджено проблеми законодавчого забезпечення ринку праці підлітків. Запропоновано шляхи їх ефективного подолання.

Ключові слова: неповнолітні, підлітки, праця, законодавство, законодавча база, ринок праці, пільги.

Аннотация. Рассмотрена законодательная база, обеспечивающая право несовершеннолетних на достойный труд. Исследованы проблемы законодательного обеспечения рынка труда подростков. Предложены пути их эффективного преодоления.

Ключевые слова: несовершеннолетние, подростки, работа, законодательство, законодательная база, рынок труда, льготы.

Annotation. Consider the legal framework that ensures the right of minors to decent work. The problems of legislative support for the labor market of teenagers. The ways of overcoming them effectively.

Keywords: juveniles, adolescents, labor, law, legislation, labor market, benefits.

Нині в Україні існує тенденція до зростання кількості працюючих підлітків. Проте вони залишаються найбільш вразливою частиною зайнятого населення через психологічні, моральні та фізіологічні особливості. Задля збереження нормального психологічно-морального стану підлітків, що вперше шукають роботу в неповнолітньому віці, послідовної підготовки молодих фахівців і розвитку економіки в цілому це питання потребує пильної уваги.

Метою написання статті є дослідження сучасного правового забезпечення працевлаштування й умов праці підлітків і перспективи подолання наявних проблем у цій сфері.

Значний внесок у дослідження проблеми зайнятості неповнолітніх зробили Абрамова О. А., Александров М. Г., Карпенко Д. А., Кондратьев Я. Ю., Пилипенко П. Д., Монастирський Є. О., Прибиткова І. М., Рейс Є. С., Трошина А. Ф., Шебанова А. І. та ін.

Необхідно відмітити, що неповнолітня працююча молодь є особливою соціально-демографічною групою населення України, що відрізняється від інших за віком, правовим становищем, наявністю додаткових трудових пільг і гарантій, які є наданими державою в процесі здійснення трудової діяльності з урахуванням віку, статі, стану здоров'я та умов праці [1]. Згідно із законодавством, а саме ст. 188 КЗпП, в Україні трудову діяльність можна розпочинати з 14 років за згодою одного із батьків.

Перший закон, що мав положення щодо праці підлітків, було видано у 1882 р. під назвою «Статут промисловості» [2]. Цей нормативно-правовий акт регулював роботу неповнолітніх віком від 12 до 15 років. Долучати до роботи було дозволено з 12 років, а тривалість робіт становила 8 годин за однозмінних робіт і 9 годин – на заводах,

які працювали у дві зміни. У святкові дні було заборонено залучати до праці неповнолітніх. Тоді ж було запроваджено заборону на роботу неповнолітніх уночі, а також на окремих видах робіт і виробництв. Перші законодавчі акти радянської влади в галузі праці встановлювали працездатний вік для підлітків з 14 років, робочий час – не більше 6 годин. Застосування праці підлітків до 14 років було заборонено. У подальших редакціях було заборонено прийняття на роботу осіб молодше 16 років. У деяких випадках давали дозвіл на вступ на роботу неповнолітніх молодше 14 років. У роки Другої світової війни за Постановою РНК СРСР № 75 від 23 січня 1942 р. мінімальний вік працездатності неповнолітніх негласно встановлювався з 14 років. Прийнятий у 1973 р. КЗпП УРСР передбачав, що діти ні в якому разі не могли бути прийняті на роботу або допущені до неї на будь-якому підприємстві без звільнення їх належним чином від обов'язку навчатися в школі. Робочий день підлітків віком до 18 років не міг перевищувати 8 годин або тижневої кількості встановлених годин. Було заборонено роботу вночі та у святкові дні. Надалі КЗпП встановлено межі трудової діяльності неповнолітніх, що забороняє прийняття на роботу осіб молодше 16 років. Через те, що чинне трудове законодавство України діє з 1971 р., значних змін у регулюванні праці неповнолітніх не відбулося.

Нині початок трудового шляху підлітків є регламентованим ст. 188 КЗпП України, у якій зазначено, що не допускається прийняття на роботу осіб молодше шістнадцяти років. За згодою одного із батьків або особи, що його замінює, можуть як виняток прийматися на роботу особи, які досягли п'ятнадцяти років. Для підготовки молоді до продуктивної праці допускається прийняття на роботу учнів загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів для виконання легкої роботи, що не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання, у вільний від навчання час, по досягненні ними чотирнадцятирічного віку, за згодою одного з батьків або особи, що його замінює [3]. У трудових відносинах неповнолітні прирівнюються до повнолітніх, проте нині згідно із КЗпП та Законом України «Про охорону праці» для працюючих підлітків передбачено значні пільги щодо охорони праці, що враховують їх психологічні та фізіологічні особливості. Передусім особи до вісімнадцяти років мають прийматися на роботу тільки за результатами попереднього медичного огляду. Надалі до досягнення 21 року вони щороку мають проходити обов'язковий медичний огляд [4]. Неповнолітні не можуть виконувати роботи, що несуть загрозу їх життю або можуть нашкодити здоров'ю. До таких належать роботи зі шкідливими й небезпечними умовами праці, надважкі, нічні, надурочні роботи та роботи з важкими предметами. Такі професії перераховано в нормативно-правовому акті «Перелік робіт, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх», затверджену Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 31 березня 1994 р. за № 46. До них належать професії прокатного, трубного, сталеплавильного виробництв [5]. Згідно зі ст. 51 КЗпП особи віком до 15 років можуть бути зайняті не більше 24 годин на тиждень, а віком 16–18 років – не більше 36 годин, тобто неповнолітні мають скорочений робочий тиждень. При цьому заробітна плата виплачується на рівні працівника відповідної категорії за повної тривалості робочого дня. Додатково неповнолітні мають право на щорічну основну відпустку тривалістю 31 календарний день порівняно з 24 календарними днями повнолітніх. Відпустка надається у зручний для працівника час. Відмінною рисою праці підлітків є процес припинення трудових відносин. Законодавством передбачено деякі обмеження щодо звільнення неповнолітніх працівників. Для розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця необхідно отримати згоду районної служби у справах дітей. Додатково завершення трудових відносин настає на вимогу батьків працюючого підлітка або осіб, що їх замінюють, якщо робота зашкоджує його здоров'ю.

Таке правове забезпечення праці підлітків має як позитивні, так і негативні наслідки. Позитивним є те, що підлітки, які офіційно працевлаштовуються, мають всебічний захист з боку держави. Проте такі умови залучення підлітка до праці роблять його непривабливим як робітника, а через соціальну несформованість він не стане відстоювати свої права.

Слід зазначити, що існує зворотний зв'язок між рівнем життя в Україні та кількістю працюючих підлітків. Чим більше сімей, що мають достатній рівень добробуту, тим менше причин для пошуку роботи в підлітків. Падіння економіки мотивує неповнолітніх працевлаштовуватися у тому числі в тіньовій економіці. Через це підліток опиняється поза межами трудового законодавства і втрачає захист у процесі трудової діяльності. Відтак зростання економічного рівня та рівня життя населення є необхідними для нормального функціонування ринку праці та економіки в цілому.

Таким чином, чинне законодавство України практично повністю відповідає її міжнародно-правовим зобов'язанням щодо захисту прав дітей, починаючи з встановлення мінімального віку для початку трудової діяльності з 14 років, як зазначено в Конвенції 138 МОП. В Україні чітко регламентовано трудові відносини роботодавця та підлітків віком 15–18 років, проте майже повністю відсутній контроль за умовами праці дітей, що не досягли 14 років. З теоретичної точки зору трудове законодавство України всебічно розглядає працю підлітків і передбачає чимало пільг. Проте на практиці контроль за використанням праці підлітків майже повністю відсутній. Роботодавці, як і самі робітники, бажають здійснювати тіньову трудову діяльність. Відтак передусім необхідно встановити реальний контроль за таким специфічним ринком праці та навести лад у чинних трудових відносинах.

Література: 1. Реус О. С. Правове регулювання трудової діяльності неповнолітніх в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00. 05 / Реус Олена Святославівна. – Харків, 2003. – 19 с. 2. Правове забезпечення охорони праці та гарантії прав працівників на охорону праці [Електронний ресурс] // Osvita.ua. – Режим доступу : <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/law/9931/>. 3. Кодекс Законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. 4. Про охорону праці [Електронний ресурс] : Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>. 5. Про затвердження Переліку важких робіт і робіт зі шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких [...] [Електронний ресурс] : Закон України від 29.12.1993 № 256. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0051-94>.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗВІЛЬНЕННЯ ЗА ВЧИНЕННЯ АМОРАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ

УДК 349.2(477)

Панасенко О. М.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано трудові функції працівників. Розглянуто правовий зміст поняття «аморальний проступок». Досліджено юридичну сутність звільнення за вчинення аморального проступку.

Ключові слова: трудова функція, проступок, аморальний проступок, виховна функція, звільнення, юридична сутність.

Аннотация. Проанализированы трудовые функции работников. Рассмотрено правовое содержание понятия «аморальный проступок». Исследована юридическая сущность увольнения за совершение аморального проступка.

Ключевые слова: трудовая функция, проступок, аморальный проступок, воспитательная функция, увольнение, юридическая сущность.

Annotation. Function analyzes labor workers. The legal concept of «immoral act». Studied the legal nature of the release for committing an immoral deed.

Keywords: labor function, misconduct, immoral misconduct, educational function, dismissal, legal entity.

Щоб з'ясувати сутність проблеми, потрібно з'ясувати значення ключових слів і понять. У електронному академічному тлумачному словнику української мови проступок визначено як вчинок, що порушує певні норми, правила поведінки, загальноприйнятий порядок. Аморальним проступком є позбавлений моралі вчинок. Відтак аморальний проступок – це вчинок, що порушує моральні норми [1].

У трудовому праві це поняття має ширше тлумачення. Під аморальним проступком розуміють провину або бездіяльність працівника, яка порушує моральні принципи суспільства та є несумісною з виконанням виховних функцій [3]. Але у трудовому законодавстві немає чіткого визначення цього поняття, тому воно є оцінювальним.

Дослідженням питань звільнення працівників за вчинення аморального проступку займаються Гончарова Г. С., Прокопенко В. І., Гусов К. М., Медведєв О. М., Онацький В. М., Тищенко О. В. та ін.

Звільнення працівника є однією з основних тем трудових суперечок. Згідно із п. 3 ст. 41 Кодексу законів про працю (КЗпП) трудовий договір з ініціативи власника або уповноваженого ним органа може бути розірваний

у разі вчинення працівником, що виконує виховні функції, аморального проступку, не сумісного з продовженням такої роботи [3]. Оскільки це поняття є оцінювальним, на практиці виникає багато проблем обґрунтування причини звільнення. Звільнення за аморальний проступок не може відноситися до всіх працівників, законодавством не встановлений спеціальний перелік працівників, які можуть бути звільнені з цієї підстави. Перелік суб'єктів, з якими можна розірвати договір за такою підставою, наведено в Законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту». У п. 28 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами трудових спорів» від 06.11.1992 р. № 9 визначено, що на підставі здійснення аморального проступку, несумісного з продовженням роботи, можуть бути звільнені лише ті працівники, які займаються виховною діяльністю, тобто вихователі, вчителі, викладачі, практичні психологи, соціальні педагоги, майстри виробничого навчання, методисти, педагогічні працівники позашкільних закладів.

З одного боку, відсутність у Законі чіткого переліку аморальних вчинків або критеріїв віднесення діянь до таких ускладнює розуміння й застосування підстав для розірвання трудового договору, робить аморальність оцінювальним поняттям. З іншого боку, закріпити у законодавстві вичерпний перелік просто неможливо, оскільки досить складно зрівняти моральні устої різних верств населення. Те, що не можна пробачити педагогу елітної гімназії, може виявитися абсолютно виправданими педагогічними заходами в спецшколі для важких підлітків.

Законодавство має відображати моральні устої, бути соціальним регулятором поведінки членів суспільства. Але кожне суспільство має свої уявлення про моральність. Важливу роль відіграють релігія, звичаї, традиції. Незаперечним є той факт, що кілька років тому здавалося неприпустимим, нині сприймається цілком адекватно [4].

До аморального проступку традиційно відносять застосування методів виховання, що є пов'язаними із фізичним або психологічним впливом. Ця точка зору науковців відповідає й судовій практиці, що розглядає як аморальний проступок і нецензурну лайку, знущання, непристойне докучання жінкам у громадських місцях, появу в нетверезому стані серед вихованців, хоча й поза освітньою установою, спонукання до статевого зв'язку, фізичне або психологічне насильство педагога над вихованцем (побої, удар рукою або якимось предметом) тощо. Аморальний проступок може бути вчинено і в побуті (наприклад, якщо педагог б'є свою дружину, дітей). За звичай до таких проступків відносять бійки, скандали, появу на роботі у стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння [5].

Аморальний проступок може вчинити будь-який працівник, але покарання має бути різне. Так, наприклад, якщо виховна функція не є основною, звільнити за ст. 41 КЗпП роботодавець не має права, навіть деяких працівників школи, які виконують технічні обов'язки. Звільнення за цією підставою можливе за вчинення аморального проступку, не сумісного з продовженням роботи, як при виконанні трудових обов'язків, так і у разі дії, не пов'язаної з виконанням трудових обов'язків, тобто у разі вчинення такого проступку в громадських місцях або в побуті. При цьому звільнення може бути саме за винні дії, несумісні з продовженням такої роботи. Необхідно, щоб факт скоєння проступку було доведено і про нього стало відомо громадськості.

Звільнення за вчинення аморального проступку не належить до заходів дисциплінарного стягнення, тому не є обумовленим термінами, що є встановленими законом для накладення дисциплінарних стягнень. Але у разі вирішення питання про звільнення працівника за цією підставою слід брати до уваги час, що минув з моменту вчинення аморального проступку, його тяжкість, подальшу поведінку працівника та інші конкретні обставини, що мають значення для правильного вирішення питання.

Відтак для звільнення працівника за вчинення аморального проступку має бути враховано, чи є основним обов'язком працівника виконання виховної функції; чи вчинив працівник аморальний проступок і чи сумісний цей проступок із подальшим продовженням такої роботи [6].

Про те, що звільнення за аморальний проступок є досить складною процедурою, свідчить судова практика. У лютому 2007 р. позивачка звернулася до суду з позовом до Бердичівського педагогічного коледжу (далі — Коледж) про поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу. Вона зазначала, що перебувала в трудових відносинах із Коледжем із 15 серпня 1975 р. на посаді викладача та з 2 вересня 1999 р. була призначена на посаду завідувачої музичним відділом цього навчального закладу. Наказом від 29 січня 2007 р. № 10 трудовий договір із позивачкою щодо обіймання посади викладача було розірвано у зв'язку із вчиненням нею аморальних проступків, які не є сумісними з продовженням роботи викладачем. У процесі розгляду справи стало відомо, що із жовтня 2006 р. по січень 2007 р. директор Коледжу створювала їй неможливі умови для праці, обставини, що є викладеними в наказі, не відповідають дійсності, жодних аморальних проступків вона не вчиняла, а тому вважає своє звільнення незаконним і просила поновити її на роботі на раніше займаній посаді та стягнути середній заробіток за час вимушеного прогулу. Задовольняючи позов, суд першої інстанції виходив із того, що позивачку було звільнено лише на підставі загальної оцінки її поведінки, без підтвердження конкретними фактами, що не дає підстав для висновку про вчинення нею аморального проступку, не сумісного з продовженням роботи.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції та відмовляючи у задоволенні позову, Апеляційний суд зазначив, що ще потрібно враховувати постанову суду від 23 серпня 2002 р. про звільнення позивачки від кримінальної

відповідальності на підставі Закону від 5 липня 2001 р. № 2593-III «Про амністію», залишивши поза увагою зміст злочинних діянь, у вчиненні яких позивачка обвинувачувалася.

Тобто підставою для звільнення за п. 3 ст. 41 КЗпП може бути не будь-який аморальний проступок, а такий, що є не сумісним із продовженням роботи. І хоча таке звільнення не є дисциплінарним стягненням, при розгляді суперечок про поновлення на роботі суд має враховувати час, що минув після вчинення проступку. А з часу вчинення інкримінованих їй дій і до звільнення минуло п'ять років. Оскільки Апеляційний суд помилково скасував рішення, ухвалене згідно із Законом, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України, керуючись ст. ст. 336, 339 ЦПК, касаційну скаргу позивачки задовольнила. Вона скасувала рішення Апеляційного суду м. Києва від 7 липня 2008 р., рішення Святошинського районного суду м. Києва від 17 березня 2008 р. залишила без змін.

Таким чином, звільнення за аморальний проступок може бути здійснене лише за дотримання всіх аспектів процедури звільнення. При цьому найголовнішою підставою мають бути документально зафіксовані факти аморального проступку працівника.

Науковий керівник – старший викладач Худавердієв І. Г.

Література: 1. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/amoraljnyj>. 2. Прокопенко В. І. Трудове право України : підручник / В. І. Прокопенко. – Харків : Консум, 1998. – 480 с. 3. Кодекс законів про працю [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. 4. Котляревская К. Ю. Увольнение за аморальный проступок [Електронний ресурс] / К. Ю. Котляревская. – Режим доступу : <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1621/1/pdf>. 5. Швець Н. Н. Правовые аспекты увольнения работника за аморальный проступок / Н. М. Швець // Проблемы законности. – 2011. – № 1 (13). – С. 83–91. 6. Розірвання трудового договору. Звільнення [Електронний ресурс] // Поради освітянам з правових питань. – Режим доступу : <http://www.lawhelp.in.ua/?info=76>.

ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА КУРС ГРИВНІ

УДК 330.43:336.748.7(477)

Панченко А. С.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто фактори впливу на становлення курсу національної грошової одиниці – гривні. Розроблено багатофакторну регресійну модель динаміки змін валютного курсу залежно від факторів впливу. Отриману модель перевірено на статистичну значущість. Проаналізовано фактори, що найбільш впливають на результативну ознаку.

Ключові слова: грошова одиниця, національна грошова одиниця, гривня, валютний курс, економетрика, економетричний аналіз, багатофакторна модель, багатофакторна регресійна модель, коефіцієнт регресії, статистична значущість.

Аннотация. Рассмотрены факторы влияния на становление курса национальной денежной единицы – гривни. Разработана многофакторная регрессионная модель динамики изменений валютного курса в зависимо-

сти от факторов влияния. Полученная модель проверена на статистическую значимость. Проанализированы факторы, наиболее влияющие на результативный признак.

Ключевые слова: денежная единица, национальная денежная единица, гривня, валютный курс, эконометрика, эконометрический анализ, многофакторная модель, многофакторная регрессионная модель, коэффициент регрессии, статистическая значимость.

Annotation. The factors influence the formation of the national currency – UAH. Developed multifactor regression model the dynamics of exchange rate changes depending on the factors of influence. The resulting model is tested for statistical significance. Factors that affect the most effective sign.

Keywords: currency, national currency, UAH, exchange rate, econometrics, econometric analysis, multivariate models, multifactor regression model, regression coefficient, statistical significance.

Із поглибленням процесів інтернаціоналізації економіки порівняння національних вартостей відбувається в усе ширших масштабах. У валютному курсі відтворено такі економічні категорії, як ціна, продуктивність праці, заробітна плата, витрати виробництва, темпи економічного зростання. Підвищення ролі валютного курсу, що є зумовленим насамперед зростанням взаємозалежності економіки окремих країн, водночас є пов'язаним зі зміною характеру самого грошового обігу [1]. Формування валютного курсу є складним багатофакторним процесом, зумовленим взаємозв'язком національної та світової економіки й політики [1]. Тому при прогнозуванні валютного курсу враховують фактори, що впливають на його коливання, та їх неоднозначний вплив на співвідношення валют залежно від конкретних обставин.

Метою написання статті є аналіз впливу різних факторів на становлення курсу гривні в Україні, побудова багатофакторної регресійної моделі залежності результативної ознаки (валютного курсу) від цих факторів і розробка практичних рекомендацій на основі отриманих результатів.

Проблемою регулювання валютного курсу і платіжного балансу займаються багато вітчизняних і зарубіжних вчених, серед них Гальчинський А., Кіреєв А., Красавіна М., Крутман П., Мойсєєва С., Філіппенко А., Френкель Я. та ін. Серед найбільш впливових факторів на становлення курсу науковці називають стан платіжного балансу країни, індекс інфляції, обсяг валового внутрішнього продукту, державний борг та облікову ставку Національного банку країни [4–7].

Розглянемо детальніше вплив таких факторів, як обсягу валового внутрішнього продукту, стану платіжного балансу країни, індексу інфляції та облікової ставки Національного банку України на курс національної грошової одиниці – гривні. Як фактор X_1 розглядатимемо сальдо платіжного балансу; X_2 – обсяг валового внутрішнього продукту, млн грн; X_3 – індекс інфляції та X_4 – облікову ставку Національного банку України. Як результативну змінну Y розглядатимемо валютний курс гривні за 1 долар США. Вихідні дані для побудови економетричної моделі подано в табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Період	Валютний курс, грн за 1 долар США	Сальдо платіжного балансу, %	Рівень ВВП, млн грн	Індекс інфляції, %	Ставка рефінансування НБУ (облікова ставка), %
	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
1	2	3	4	5	6
1-й квартал 2008	5,1	-8	191,459	102,7	10
2-й квартал 2008	5	-7,25	236,033	101,3	12
3-й квартал 2008	4,72	-7	276,451	99,9	12,5
4-й квартал 2008	7,64	-2	244,113	101,5	11,75
1-й квартал 2009	7,81	-1,7	189,028	102,9	11,25
2-й квартал 2009	7,95	-2	214,103	100,5	11
3-й квартал 2009	8,39	-1	250,306	100,8	10,25
4-й квартал 2009	8,16	-2	259,908	101,1	10
1-й квартал 2010	8,03	-2,9	217,286	101,9	9
2-й квартал 2010	7,92	-3,2	256,754	99,7	9,5
3-й квартал 2010	7,89	-2,75	301,251	101,2	9,25
4-й квартал 2010	7,96	-4	307,278	100,3	8,75
1-й квартал 2011	7,94	-5,4	257,682	100,9	7,75
2-й квартал 2011	7,97	-5	311,022	100,4	7,75
3-й квартал 2011	7,88	-4,65	369,818	99,6	7,75

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6
4-й квартал 2011	8,02	-3	363,557	100,1	7,75
1-й квартал 2012	8,04	-8,4	292,894	100,2	7,75
2-й квартал 2012	8,03	-8	347,842	99,7	7,5
3-й квартал 2012	8,11	-8,2	389,213	98,7	7,5
4-й квартал 2012	8,18	-8,1	381,289	100,1	7,5
1-й квартал 2013	8,11	-8,5	302,864	99,9	7,75
2-й квартал 2013	8,15	-7,25	353,025	100,1	7,5
3-й квартал 2013	8,12	-6,25	394,731	99,3	6,5
4-й квартал 2013	8,21	-5,35	404,311	100,5	6,5
1-й квартал 2014	9,35	-4,1	316,905	102,2	6,5
2-й квартал 2014	11,93	-3,52	382,391	100,4	9,5
3-й квартал 2014	13,43	-3,68	440,476	98,7	12,5
4-й квартал 2014	15,82	-3,12	447,143	103	14
1-й квартал 2015	15,86	-2,1	375,525	110,8	14
2-й квартал 2015	21,75	-2,25	455,245	114	30
3-й квартал 2015	22,55	-3,68	563,907	99,2	27
4-й квартал 2015	23,94	-2	584,781	102,7	22

Економетричний аналіз проведемо за допомогою пакета статистичного аналізу Statgraphics. У результаті зворотного відбору з'ясовано, що фактор X_3 не має значного впливу на результативну ознаку Y ; значущими факторами є X_1 , X_2 та X_4 . На першому етапі відбору вилучимо змінну X_3 , оскільки її Р-значення дорівнює 0,864366. Після вилучення цієї змінної решта змінних мають Р-значення, менші за 0,05, а відтак значення критерію Стюдента $t_{розр} > t_{табл}$, що дає змогу стверджувати, що модель є статистично значущою.

Перевіримо значущість параметрів рівняння множинної регресії, де

$$t_{x1} = 3,4648; \quad t_{x2} = 8,6346; \quad t_{x4} = 6,8558.$$

Порівняння розрахункових значень t-критерію Стюдента з табличним ($t(0,05;31) = 2,040$) дозволяє говорити про статистичну значущість параметрів багатфакторної моделі.

Багатфакторна регресійна модель має вигляд:

$$y = -1,80611 + 0,40591x_1 + 0,0272x_2 + 0,04124x_4.$$

Аналіз коефіцієнтів регресії дозволяє говорити, що за зростання сальдо платіжного балансу на 1 % валютний курс гривні зростатиме на 0,40591 гривні за 1 долар США. За зростання обсягу валового внутрішнього продукту на 1 млн грн валютний курс національної грошової одиниці України зросте на 0,0272 гривні за 1 долар США. За зростання облікової ставки Національного банку України на 1 % валютний курс гривні зросте на 0,04124 гривні за 1 долар США.

Рівняння регресії в стандартизованій формі має вигляд:

$$\tilde{t}_y = 0,372t_{x1} + 0,792t_{x2} + 0,848t_{x4}.$$

Аналіз значень β -коефіцієнтів дозволяє говорити, що найбільший вплив на зміну валютного курсу має зміна рівня облікової ставки НБУ.

Коефіцієнт детермінації в отриманій моделі дорівнює $R^2 = 0,92442$, що означає, що 0,92 % варіації валютного курсу гривні є зумовленим змінами факторів X_1 , X_2 та X_4 . Відтак фактори, що є залученими до моделі, є статистично значущими.

Перевіримо дані моделі на наявність мультиколінеарності (табл. 2).

Таблиця 2

Парні коефіцієнти кореляції

	Y	X_1	X_2	X_4
Y	1,0000	0,5567	-0,5215	-0,2718
X_1	0,5567	1,0000	0,2092	-0,4358
X_2	-0,5215	0,2092	1,0000	-0,5688
X_4	-0,2718	-0,4358	-0,5688	1,0000

Оскільки всі парні коефіцієнти парної кореляції $|r| < 0,7$, можна говорити про відсутність мультиколінеарності факторів.

Для перевірки наявності автокореляції використаємо критерій Дарбіна-Уотсона, який дорівнює $dw = 1,68$. Оскільки $dl = 1,29 < dw$ і $du = 1,65 < 1,68 < 4 - du = 2,35$, можна говорити про відсутність автокореляції залишків у моделі, а відтак модель можна використовувати для прогнозування.

Перевіримо значущість рівняння множинної регресії. Для цього використаємо F-критерій Фішера: $F_p = 114,6 > F_{табл}(0,05;3;27) = 2,73$, отже, із імовірністю 95 % можна говорити про значущість моделі в цілому.

Перевіримо наявність гетероскедастичності за допомогою теста рангової кореляції Спірмена. Оскільки коефіцієнт рангової кореляції $t > t_{кр}$, пропущено, можна говорити про наявність в моделі гетероскедастичності.

Таким чином, було побудовано багатофакторну регресійну модель залежності курсу національної грошової одиниці – гривні від різних факторів впливу. На її підставі можна прогнозувати коливання курсу гривні в Україні, а також завдяки запроваджуваним вчасно заходам досягати її зміцнення та стабільності.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Валютный курс и его роль в экономике [Электронный ресурс] // Studme.org. – Режим доступа : http://studme.org/1061120712900/bankovskoe_delo/valyutnyy_kurs_ego_rol_ekonomike. 2. Бровков С. Валютно-фінансові механізми в міжнародному бізнесі / С. Бровков, Л. Руденко. – Київ : Україна, 2001. – 380 с. 3. Малярець Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярець, П. М. Куліков, І. Л. Лебедева [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с. 4. Гальчинський А. С. Теорія грошей : посібник / А. С. Гальчинський. – Київ : Основи, 1998. – 413 с. 5. Krugman P. Differences in income elasticities and trends in real exchange rates / P. Krugman // European Economic Review. – 1989. – Vol. 79. – P. 198–210. 6. Красавина Л. Н. Тенденции и перспективы реформы мировой валютной системы / Л. Н. Красавина // Век глобализации. – 2011. – № 1. – С. 29–43. 7. Киреев А. П. Прикладная макроэкономика: учебник / В. П. Киреев. – М. : Международные отношения, 2006. – 456 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЗИЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ

УДК 339.137.2:631.11

Пастухова А. О.

Кудас К. І.

Студенти 5 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто й проаналізовано підходи до визначення поняття конкурентоспроможності в цілому та стосовно банківської сфери зокрема. Розроблено комплекс теоретичних і методичних положень щодо підвищення конкурентоспроможності банків на прикладі АТ «Альфа-Банк».

Ключові слова: банк, позиціонування, система навчання, управління, розвиток, конкурентоспроможність, стратегічне позиціонування, банківські послуги, прибуток, операційна ефективність.

Аннотация. Рассмотрены и проанализированы подходы к определению понятия конкурентоспособности в целом и в банковской сфере в частности. Разработан комплекс теоретических и методических положений по повышению конкурентоспособности банков на примере АО «Альфа-Банк».

Ключевые слова: банк, позиционирование, система обучения, управление, развитие, конкурентоспособность, стратегическое позиционирование, банковские услуги, прибыль, операционная эффективность.

Annotation. Considered and analyzed approaches to the definition of competitiveness in general and in relation to banking. The complex of theoretical and methodological provisions for increasing the competitiveness of banks on the example of JSC «Alfa-Bank».

Keywords: bank, positioning, system training, management, development, competitiveness, strategic positioning, banking, profit, operating efficiency.

Формування ринкової економіки сприяє розвитку конкуренції на ринку. Це ж стосується й банківського сектора, зокрема його учасників. Така ситуація спричиняє конкурентну боротьбу на ринку банківських послуг, що є зазвичай спрямованою на досягнення позицій лідера у бізнесі, але саме серед тих організацій, що охоплюють сегмент ринку, який збігається загалом або частково з сегментом, у якому оперує конкретний суб'єкт господарювання.

Рівень, на якому перебуває певний представник сектора, та умови, за яких є здійснюваною конкурентна боротьба на ньому, привертають увагу фахівців. Але наразі важливість аналізу конкурентоспроможності банку при формування його стратегії є мало дослідженою. Крім того, привабливість банківської установи для клієнта має прямий вплив на рівень фінансових потоків банку, що відповідно впливає на його рівень конкурентоспроможності на ринку. Нестача обґрунтованих рекомендацій стосовно необхідності аналізу рівня установи в конкурентній боротьбі та залежності від довіри клієнтів визначає актуальність цього дослідження.

Вивченню різноманітних аспектів цієї проблеми присвятили свою діяльність Портер М., Макдоналд М., Данбар Я., Ламбен Ж.-Ж., Краюшкін В., Воронов Д., Хамідуллін А. та ін.

Метою написання статті є аналіз поняття конкурентоспроможності та факторів, що впливають на конкурентоспроможність банків, а також розробка практичних рекомендацій щодо її підвищення за результатами проведеного аналізу.

Конкуренція є рушійною силою будь-якої економіки та сфери бізнесу. Особливо масштабною та виснажливою є конкуренція в банківському бізнесі. Тенденцію щодо посилення конкуренції можна помітити і серед українських банків, що ведуть боротьбу за кожного клієнта на шляху до панування на ринку банківських послуг. Така боротьба значною мірою є визначуваною рівнем конкурентоспроможності кожного окремого банку. Саме тому проблема управління конкурентоспроможністю банку є надзвичайно важливою.

У Законі України «Про захист економічної конкуренції» конкуренцію визначено як змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, унаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обігу товарів на ринку [1]. Слід зазначити, що цим Законом зовсім не регламентовано поняття конкурентоспроможності.

За Портером М. конкурентоспроможністю є властивість товару, послуги, суб'єкта ринкових відносин виступати на ринку нарівні з присутніми там аналогічними товарами, послугами чи конкуруючими суб'єктами ринкових відносин. Макдоналд М. і Данбар Я. визначають конкурентоспроможність як міру реальної сили організації в кожному сегменті, об'єктивну оцінку спроможності компанії задовольнити потреби кожного сегмента порівняно з конкурентами [2]. Ламбен Ж.-Ж. трактує конкурентоспроможність фірми як її спроможність задовольняти потреби споживачів краще, ніж це роблять її конкуренти. Краюшкін В. визначає конкурентоспроможність банку як можливість комплексно задовольняти й утримувати наявних корпоративних і приватних клієнтів, а також завоювати конкурентні переваги за рахунок освоєння нових фінансових інструментів і виходу на нові регіональні сегменти ринку. За Вороновим Д. конкурентоспроможністю підприємства є рівень ефективності використання господарюючим суб'єктом економічних ресурсів щодо ефективності використання економічних ресурсів конкурентами. При цьому існують два джерела конкурентоспроможності: операційна ефективність і стратегічне позиціонування [4]. Хамідуллін А. трактує конкурентоспроможність банку як потенційні та реальні можливості кредитної організації створювати і просувати на ринок конкурентоспроможні продукти та послуги, формувати позитивний імідж надійного сучасного банку, що відповідає всім вимогам клієнтів.

Відмінність цих визначень полягає в повноті розкриття поняття конкуренції. Багато авторів не згадують про дії щодо реалізації продуктів і послуг на ринку. Вважаємо за доцільне визначати конкурентоспроможність як міру реальної сили організації в кожному сегменті, її спроможність ефективніше або нарівні з конкурентами використовувати економічні ресурси, формувати позитивний імідж надійного банку, утримувати наявних і залучати нових клієнтів.

Банки перебувають під впливом різних процесів і явищ внутрішнього й зовнішнього середовищ. Тому в процесі оцінювання конкурентоспроможності банків необхідно брати до уваги комплекс факторів впливу. Ринкові можливості банку залежать від рівня розвитку економіки країни, структури держави, ступеня регулювання

діяльності комерційних банків центральним банком, стану законодавчої бази, платіжного балансу країни, золотовалютних резервів країни, рівня інфляції, рівня процентних ставок, доходів населення, приросту валового внутрішнього продукту, стану зовнішніх ринків і конкурентів [8].

Внутрішні можливості банку визначаються аналізом його виробничої та фінансової діяльності, переліком наданих послуг, наявністю ресурсної бази, кваліфікованих кадрів, вибраних стратегічних цілей, рівнем технічної оснащеності банку, розвитком маркетингу в банку тощо [3]. Існує безліч класифікацій груп факторів, що впливають на діяльність банків. Проаналізуємо конкурентоспроможність АТ «Альфа-Банк» – одного з найбільших гравців українського ринку банківських послуг. Візьмемо до уваги фактори, запропоновані Вороновим Д. На ринку роздрібних банківських послуг домінує нецінова конкуренція і диференціація як роздрібних банківських послуг, так і самих кредитних організацій. Тому основний вплив мають:

1) операційна ефективність (спроможність банків виконувати операції ефективніше інших суб'єктів ринку або його сегмента);

2) стратегічне позиціонування (диференціація кредитної організації по відношенню до інших суб'єктів ринку) [3].

Операційна ефективність безпосередньо впливає на прибуток і рентабельність діяльності кредитної організації, а стратегічне позиціонування – на обсяг продажів, отже, на частку банку на ринку роздрібних банківських послуг. Обидва фактори є взаємопов'язаними: для збільшення обсягу продажів і частки ринку банку необхідно визначити власне позиціонування і постійно підвищувати операційну ефективність для того, щоб збільшення його частки на ринку не призвело до зменшення прибутку, і навпаки.

Оцінювання конкурентоспроможності кредитних організацій на підставі рентабельності капіталу та частки ринку вкладів і споживчих кредитів дозволить отримати загальне уявлення про ефективність діяльності банку.

Альфа-Банк заснований у 1990 р. Він є універсальним банком, що здійснює всі основні види банківських операцій ринку фінансових послуг, включаючи обслуговування приватних і корпоративних клієнтів, інвестиційний банківський бізнес, торговельне фінансування та управління активами. АТ «Альфа-Банк» пропонує різні категорії карт: класичну, платинову або золоту, безконтактні карти [5].

Щоб оцінити конкурентоспроможність АТ «Альфа-Банк», слід проаналізувати рейтинг банку за різними показниками (табл. 1, 2) [7].

Таблиця 1

ТОП-10 великих банків за розміром активів на 1 жовтня 2015 р.

№ з / п	Банк	Активи, тис. грн	У тому числі у валюті, тис. грн
1	ПриватБанк	241 809 360	103 165 920
2	Ощадбанк	156 596 306	59 665 573
3	Укресімбанк	140 192 251	87 905 489
4	Промінвестбанк	55 885 485	39 598 079
5	Сбербанк Росії	53 748 101	41 320 955
6	Райффайзен Банк Аваль	52 638 746	20 280 060
7	Укрсоцбанк	43 079 587	20 043 132
8	АльфаБанк	41 903 836	25 726 763
9	УкрСиббанк	38 084 274	17 549 523
10	ПУМБ	35 865 288	18 117 580

Таблиця 2

ТОП-10 великих банків за розміром кредитів фізичним особам на 1 жовтня 2015 р.

№ з / п	Банк	Кредити фізичним особам, тис. грн	У тому числі у валюті, тис. грн
1	ПриватБанк	24 394 594	4 749 201
2	Укрсоцбанк	13 465 317	9 765 048
3	Райффайзен Банк Аваль	7 594 521	2 942 261
4	УкрСиббанк	7 263 285	5 655 806
5	ОТП Банк	5 764 931	1 893 880
6	Альфа-Банк	3 621 230	1 031 510
7	Платинум Банк	3 010 918	544 478
8	Ощадбанк	2 790 548	93 489
9	ПУМБ	2 654 567	465 403
10	Універсал Банк	2 459 077	2 168 994

Згідно із рейтингом за різними показниками АТ «Альфа-Банк» входить до десятки лідерів. Основними конкурентами є ПриватБанк, Райффайзен Банк Аваль, Укрсиббанк і Укрсоцбанк. За розміром прибутку АТ «Альфа-Банк» поступається лише Ощадбанку Росії.

У табл. 3 подано дані щодо рентабельності активів і капіталу АТ «Альфа-Банк» за 2012–2014 рр.

Таблиця 3

Рентабельність активів і капіталу АТ «Альфа-Банк»

Найменування показника, %	2012	2013	2014
ROA	2,31	2,35	2,77
ROE	22,81	25,02	28,86

В АТ «Альфа-Банк» спостерігається позитивна динаміка рентабельності активів і рентабельності власного капіталу, що свідчить про ефективне залучення та розміщення отриманих ресурсів. Банк завершив минулий рік із добрими показниками. У 2015 р. банки працювали за умов невизначеності та нестабільності економіки [8]. Відбувалося зростання ставок кредитування, зниження платоспроможності населення, посилення жорсткості кредитної політики банками та погіршення якості позичальників. Тому важливо приділяти увагу підтримці високого рівня конкурентоспроможності. Тобто необхідно робити акцент на підвищення рівня сервісу, розвиток технологій і підтримку бізнесу клієнтів у різних галузях за допомогою нефінансових інструментів.

При аналізі конкурентоспроможності було враховано фактори, на основі яких проведено аналіз стратегічного положення АТ «Альфа-Банк» на ринку банківських послуг та визначено основні конкуренти банку. Аналіз конкуренції в галузі проводився із використанням моделі п'яти сил конкуренції Портера М. Для цього було проаналізовано п'ять сил конкуренції:

- загроза появи нових сильних конкурентів;
- внутрішньогалузева конкуренція;
- загроза з боку клієнтів;
- загроза з боку постачальників;
- загроза появи товарів-замінників.

Аналіз дозволив зробити висновок, що банківська галузь є високо конкурентною, але близько третини ринку належать домінуючому банку ВАТ Ощадбанк. Конкуренція між кредитними організаціями відбувається за умов, коли банки пропонують схожі продукти, діє жорсткий банківський нагляд, високими є бар'єри входу на ринок, а клієнти стають усе більш вимогливими у виборі банку.

Для визначення найближчих конкурентів банку було побудовано карту стратегічних груп конкурентів (рис. 1). Для цього використовувалися дані про розмір активів банку, а також про кількість офісів. Треба зазначити, що банком-лідером за активами є ПриватБанк (241 809 360), а лідером за філіалами – Ощадбанк (5 367).

Після аналізу два банки, які посідають перші позиції за активами (Приват Банк) та офісами (Ощадбанк), було вилучено. Найближчими конкурентами АТ «Альфа-Банк» є Райффайзен Банк Аваль, УкрСиббанк, Укресімбанк та ПУМБ.

Кількість філій

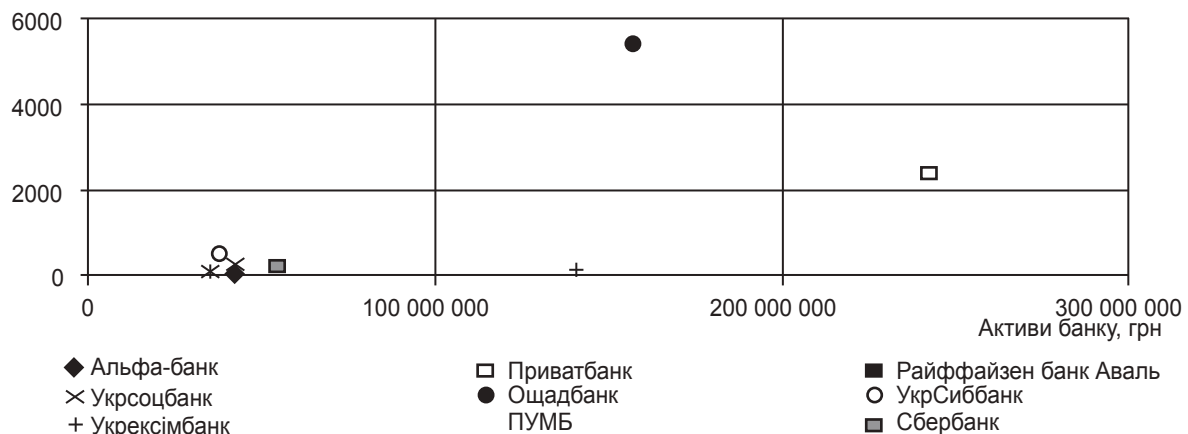

Рис. 1. Карта стратегічних груп конкурентів банківського сектора

Було проведено SWOT-аналіз АТ «Альфа-Банк». Сильними сторонами АТ «Альфа-Банк» є надійність і популярність банку, наявність досвіду щодо залучення й утримання клієнта, індивідуальне обслуговування клієнтів і широкий асортимент пропонованих послуг. Слабкими сторонами АТ «Альфа-Банк» є неочевидні переваги від нових проєктів, слабке навчання персоналу. До можливостей банку можна віднести поліпшення інвестиційного клімату в країні та зростання доходів населення, розробку нових маркетингових стратегій, розвиток нових видів послуг і розробку мотивації персоналу. До загроз банку належать складність повернення прострочених кредитів, брак якісних позичальників, велика кількість підприємств із чорною зарплатою і жорсткість політики Центрального банку.

АТ «Альфа-Банк» може диференціювати свою політику відповідно до можливостей і робити ставку на сильні позиції. Уже існує досить велика регіональна мережа, але банк не зупиняється на досягнутому. АТ «Альфа-Банк» успішно запроваджує нові технології, створює нові продукти, такі як банківські картки зарубіжного зразка, споживче кредитування тощо.

Проведено портфельний аналіз АТ «Альфа-Банк» за допомогою матриці БКГ. Згідно із його результатами, «зірками», тобто товарами, які перебувають на етапі зростання життєвого циклу, є лідерами на даному ринку і потребують значних коштів для підтримання, є банківські карти і споживчі кредити. Вони мають високі темпи зростання та високу ємність ринку. Тому карти вдосконалюються, вводяться додаткові послуги. Доходи жителів України поступово зростають, вплив кризи дещо зменшився, як наслідок, населення стало частіше брати споживчі кредити. До квадранта «дійних корів» (товари, що перебувають на етапі зрілості, приносять високі прибутки, які використовуються для фінансування інших товарів) належать автокредити. Частка їх є досить високою, але продажі падають, тому що багато автоцентрів кредитують своїх покупців у інших банках. Стратегія виходу – використовувати можливості присутності на території всіх великих дилерів. Також сюди належать вклади із високими ставками. Частка їх є досить високою, але темпи зростання не є високими, оскільки люди вважають, що високі ставки є ненадійними.

До «важких дітей» (товарів, які перебувають на початковому етапі життєвого циклу і потребують значних коштів для їх підтримки) віднесено пайові інвестиційні фонди. На ринку вони мають дуже невисоку частку, бо сам ринок є не дуже стабільним і не сформованим. Не в усіх банках є такі послуги. Але вони стали користуватися популярністю, незважаючи на всі ризики. Нарешті, до квадранта «собаки» (товари, які перебувають на етапі спаду життєвого циклу і позиція яких є найменш привабливою) належать вклади із низькими процентними ставками. Їх варто прибирати з послуг банку. Вони опосередковано впливають на репутацію і надійність банку.

Для аналізу ефективності та оцінювання рівня обслуговування було проаналізовано відгуки клієнтів. За рейтингом популярності банків, за відгуками клієнтів, перші рядки посідають ПриватБанк, Райффайзен банк Аваль та Кредобанк. АТ «Альфа-Банк» посідає шосте місце. У цілому відгуки про сервіс банку позитивні. Проте головний мінус АТ «Альфа-Банк» – це проблема з технічним забезпеченням, перш за все, із роботою банкоматів. Усі платежі за кредит і внесення грошових коштів на рахунок (крім сум понад 5000 грн) здійснюються безпосередньо через банкомати. Тому вони мають бути зручними в користуванні, доступними, швидкими і точними в здійсненні операцій.

АТ «Альфа-Банк» може диференціювати свою політику відповідно до розширюваних можливостей і робити ставку на сильні позиції. Використання передових інформаційних технологій дозволить розширити коло потенційних клієнтів серед молоді та офісних працівників. Для розширення та підвищення ефективності регіональної мережі велике значення має відкриття додаткових офісів банку, установлення банкоматів в кожному районі міста.

Інструментами моніторингу АТ «Альфа-Банк» можуть бути:

- опитування, що дозволить визначити рівень задоволеності клієнтів банку якістю обслуговування (доцільно проводити двічі на рік);
 - контрольні закупівлі, що дозволить виявити об'єктивний рівень параметрів обслуговування клієнта (доцільно проводити двічі на рік, у кожному відділенні банку);
 - фокус-групи, що допоможе виявити практичні шляхи поліпшення якості обслуговування (доцільно проводити щороку);
 - аналіз і відстежування клієнтів, що пішли з банку, на базі даних (доцільно проводити двічі на рік).
- Цілісний підхід до навчання співробітників має бути заснований на:
- типовому наборі обов'язкових тренінгів;
 - наборі обов'язкових програм, що є спрямованими на ключові навички на кожному етапі розвитку продавців;
 - обов'язковому оцінюванню отриманих знань;
 - зворотному зв'язку щодо якості навчання.

Таким чином, доцільно кожного співробітника сфери обслуговування клієнтів ознайомити зі стандартом технології проведення продажів банківських продуктів. Це дозволить забезпечити та підтримувати високий рівень якості обслуговування й сприятиме підвищенню конкурентоспроможності АТ «Альфа-Банк».

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Піддубна Л. І.

Література: 1. Про захист економічної конкуренції [Електронний ресурс] : Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>. 2. Макдоналд М. Сегментирование рынка / М. Макдоналд, Я. Данбар. – М. : Дело и Сервис, 2012. – 288 с. 3. Радковская Н. П. Маркетинг в коммерческих банках : учеб. пособие / Н. П. Радковская. – СПб. : ИВЭСЭП, 2004. – 96 с. 4. Горелов Д. О. Стратегія підприємства / Д. О. Горелов, С. Ф. Большенко. – Харків : ХНАДУ, 2010. – 133 с. 5. Кредитная карта Альфа-Банка – базовые условия и дополнительные преимущества [Електронний ресурс] // Занимаем. ру. – Режим доступу : <http://www.zanimaem.ru/kredity-fizicheskim-litsam/kreditnie-karty/>. 6. АТ «Альфа-Банк» [Електронний ресурс] // Офіційний сайт АТ «Альфа-Банк». – Режим доступу : <https://alfabank.ru/>. 7. Рейтинг самых надежных банков Украины в 2016 г. [Електронний ресурс] // Фориншурер. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/rating-banks>. 8. Управление конкурентоспособностью банковских продуктов [Електронний ресурс] // Bookaa.ru. – Режим доступу : <http://bookaa.ru/bankovskij-menedzhment/upravlenie-konkurentosposobnostyu-bankovskix-produktov.html>.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДІАГНОСТУВАННЯ Й ОЦІНЮВАННЯ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

УДК 006.334.4:330.43

Передельська Г. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сутність поняття банкрутства підприємства, особливості його діагностування й оцінювання. Визначено основні методологічні підходи до діагностування й оцінювання ймовірності банкрутства. Обґрунтовано найбільш оптимальні для українських підприємств моделі оцінювання ймовірності банкрутства.

Ключові слова: підприємство, банкрутство, методичний підхід, діагностування, оцінювання, ймовірність банкрутства.

Аннотация. Рассмотрены сущность понятия банкротства предприятия и особенности его диагностики и оценки. Определены основные методологические подходы к диагностированию и оценке вероятности банкротства. Обоснованы наиболее оптимальные для украинских предприятий модели оценки вероятности банкротства.

Ключевые слова: предприятие, банкротство, методический подход, диагностирование, оценка, вероятность банкротства.

Annotation. The essence of the concept of bankruptcy, especially its diagnosis and evaluation. The basic methodological approaches to the diagnosis and assessment of the probability of bankruptcy. Proved optimal for Ukrainian business model evaluation of the likelihood of bankruptcy.

Keywords: enterprise, bankruptcy, methodical approach, diagnosis, evaluation, probability of bankruptcy.

За часів становлення ринкової економіки в Україні виникли нові потреби для розвитку ефективного виробництва, однією з яких є необхідність запровадження антикризового управління. Вона виникла у зв'язку із незадовільною платоспроможністю великої кількості підприємств. До зменшення платоспроможності призводить переважно те, що собівартість виробництва продукції є високою, а попит на неї зменшується. Відтак значна кількість суб'єктів господарювання, що діють у нестабільному економічному середовищі, нині перебувають у стані банкрутства. Щоб не виникла кризова ситуація, підприємства змушені здійснювати моніторинг фінансового стану за допомогою методів діагностування та оцінювання ймовірності банкрутства.

Питання діагностування та оцінювання ймовірності банкрутства підприємства розглядають зарубіжні та вітчизняні науковці Дюран Д., Бівер У., Бланк І., Альтман Е., Спрінгейт Л., Савицька Г., Ковальов В., Лігоненко Л., Терещенко О., Тесленко Т. та ін. Однак, незважаючи на значну кількість праць і рекомендацій стосовно сутності, цілей і методів проведення діагностування та оцінювання ймовірності банкрутства, багато питань залишаються недостатньо з'ясованими та потребують подальших досліджень, а також адаптації до вітчизняних умов розвитку.

Метою написання статті є узагальнення підходів до визначення сутності й особливостей діагностування та оцінювання ймовірності банкрутства підприємства, визначення методів і моделей діагностування та оцінювання ймовірності банкрутства підприємства, обґрунтування їх недоліків і переваг, а також визначення найбільш прийнятних для вітчизняної економіки методів діагностування та оцінювання.

Нині не існує єдиної точки зору щодо поняття «діагностування кризового стану підприємства». Лігоненко Л. визначає діагностування кризового стану як діагностування проблем, що виникли в процесі функціонування підприємства та можуть зумовити негативні наслідки його життєдіяльності [1].

Ремньова Л. М., Коваленко О. Л. під діагностуванням банкрутства підприємства розуміють використання сукупності методів аналізу для своєчасного розпізнання симптомів фінансової кризи на підприємстві й оперативного реагування на неї на початкових стадіях задля зменшення ймовірності повної фінансової неспроможності суб'єктів господарювання [2].

Найсуттєвішим недоліком більшості визначень, на думку Квасницької Р. С., є ототожнення поняття діагностування із поняттям аналізу. Проте такий підхід до розуміння сутності діагностування є хибним, оскільки в процесі аналізу визначають лише видимі ознаки проблеми (симптоми), що самі по собі не можуть пояснити ані причину, ані наслідки [3]. Єршова Н. визначає поняття діагностування банкрутства як процес визначення фінансового стану підприємства та оцінювання можливостей його змін [4]. Відтак діагностування ймовірності банкрутства підприємства можна визначати як цілісний підхід до визначення наявних кризових явищ і загроз із подальшим розробленням заходів впливу для їх подолання.

Діагностування та оцінювання ймовірності банкрутства підприємства є процесом визначення й аналізу фінансового стану підприємства за допомогою різноманітних моделей і факторів для подальшого діагностування й оцінювання ймовірності настання кризового стану підприємства. У практичній діяльності підприємства застосовують такі підходи до діагностування та оцінювання ймовірності банкрутства підприємства: 1) кількісний – діагностування конкретних фінансових параметрів та їх співвідношень (розрахунок коефіцієнтів), у межах цього підходу використовують скорингові та інтегральні моделі; 2) якісний – аналіз стану (оптимальності) окремих функціональних підсистем управління (маркетинг, виробництво, кадри, фінанси тощо); найпоширенішими є метод Аргенті, Скоуна та методика Ковальова В.; 3) кількісно-якісний підхід є узагальненням оцінювання фінансової стійкості підприємства; прикладом такого підходу є метод інтегрального бального оцінювання.

Найпоширенішим підходом до діагностування та оцінювання ймовірності банкрутства серед сучасних підприємств є кількісний, у межах якого розраховують інтегральний показник на підставі скорингових та дискримінантних моделей. Такий вибір підприємств є пов'язаним із простотою розрахунків і доступністю потрібної інформації. У зв'язку з великою кількістю запропонованих методик слід узагальнити й проаналізувати наявні моделі та виявити серед них найбільш оптимальні для українських підприємств (табл. 1) [5–9].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика моделей визначення ймовірності банкрутства підприємства

Моделі	Переваги	Недоліки
1	2	3
Модель Сайфуліна–Кадикова	Простота розрахунку	Не дозволяє оцінити причини потрапляння підприємства до зони неплатоспроможності; залежність результатів оцінювання від досвіду й кваліфікації аналітика; незбалансованість значень вагових коефіцієнтів; прихильність до одного джерела інформації
Універсальна дискримінантна функція	Широка критеріальна шкала оцінювання; системний і комплексний підходи	Високий ступінь складності; інформативний характер показників; модель є прийнятною лише для підприємств США та Європи
Модель Спрінгейта	Точність $\geq 90\%$	Модель є прийнятною для підприємств США і Канади; коефіцієнти подано в доларах; модель є створеною для оцінювання кредитоспроможності

1	2	3
П'ятифакторна модель Альтмана	Простота розрахунку; наявність послідовності дослідження	Застосовується лише на великих підприємствах, що котирують свої акції на біржах; необхідність адаптації вагових коефіцієнтів і прогнозних значень; не враховано коливання курсів акцій
Модель Конана Ж. і Гольдера М.	Модель дозволяє виявити стратегічні проблеми підприємства	Можна застосовувати лише до підприємств, що котирують свої акції на біржах; не враховано показники фінансової стійкості
Модель Терещенка О.	Простота розрахунку; є розробленою для вітчизняних підприємств, урахує галузеві особливості	Відсутність поглибленої класифікації стійкості фінансового стану; отримання значень у межах $-0,9-0,9$ зобов'язує проводити додатковий аналіз для ідентифікації стійкості фінансового стану
Модель Дюрана Д.	Дозволяє комплексно оцінити фінансовий стан підприємства	Погана адаптація моделі; залежність визначення моделі від суб'єктивної думки фахівця
Модель Бівера У.	Ураховує специфіку вітчизняної економіки та сучасної міжнародної практики; є зручною в застосуванні	Вагові коефіцієнти для індикаторів не передбачено; підсумковий показник фінансового стану не розраховується

Як бачимо, існує досить багато моделей для визначення ймовірності банкрутства підприємства. Але потрібно зауважити, що їх розроблено для підприємств конкретної країни, тож не завжди їх застосування допоможе точно схарактеризувати ситуацію на українських підприємствах. У багатьох випадках дані, що є отриманими за різними моделями, суперечать один одному. Але, незважаючи на недоліки, моделі мають досить високий рівень вірного оцінювання ймовірності банкрутства та є дієвими на практиці.

Після виокремлення й аналізу моделей для вітчизняних підприємств можна запропонувати такий поетапний алгоритм діагностування та оцінювання ймовірності банкрутства [6]:

- 1) відбір показників;
- 2) аналіз попередніх ознак кризового стану підприємства;
- 3) коефіцієнтний аналіз фінансового стану підприємства;
- 4) діагностування на основі інтегральних показників;

5) формування висновків і звіту щодо діагностування та оцінювання ймовірності банкрутства підприємства та рекомендації щодо його запобігання.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження визначено найбільш прийнятні для української економіки підходи до діагностування та оцінювання ймовірності банкрутства підприємства, а також сформовано алгоритм діагностування та оцінювання ймовірності банкрутства.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Омельченко О. І.

Література: 1. Лігоненко Л. О. Антикризисное управление предприятием: теоретико-методологические основы и практический инструментарий / Л. О. Лігоненко. – Київ : КНЕУ, 2001. – 580 с. 2. Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – Київ : Знання, 2008. – 483 с. 3. Квасницька Р. Етапність проведення діагностики кризового стану та ймовірності банкрутства підприємства / Р. Квасовницька, І. Кордонець // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 2 (3). – С. 130–135. 4. Єршова Н. Ю. Діагностика у системі антикризового управління машинобудівним підприємством : автореф. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Єршова Наталія Юріївна. – Харків, 2009. – 20 с. 5. Балдин К. В. Банкротство предприятия: анализ, учет и прогнозирование : учеб. пособие / К. В. Балдин, В. В. Белугина, С. Н. Галицкая [и др.]. – М. : Дашков и К°, 2007. – 376 с. 6. Прохорова Ю. В. Антикризисное финансовое управление предприятием : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Прохорова Юлия Владимировна. – Київ, 2008. – 216 с. 7. Лепейко Т. І. Аналіз сучасних методик прогнозування ймовірності банкрутства підприємств / Т. І. Лепейко, Т. О. Доценко // Фінансово-кредитна діяльність : проблеми теорії та практики. – 2011. – № 1 (10). – С. 42–48. 8. Казиев К. В. Применение кризис-прогнозных моделей в диагностике финансовой состоятельности предприятий [Електронний ресурс] / К. В. Казиев, Б. В. Казиева. – Режим доступу : http://science.bsea.narod.ru/2007/ekonom_2007_2/kaziev. 9. Мікеріна М. Суперечності у застосуванні традиційних методик діагностики банкрутства на підприємствах в Україні зі значним ринковим потенціалом [Електронний ресурс] / М. Мікеріна, Г. Кучкова. – Режим доступу : http://feu.kneu.edu.ua/ua/confere_nce/conf_social_dev_ukr_12/section4/mikerina_kuchkova.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ДИНАМІКУ ЕКСПОРТУ ПОСЛУГ З УКРАЇНИ

УДК 519.257

Петренко Є. І.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено вплив різних факторів на обсяг експорту послуг в Україні, а також взаємозв'язок цих факторів. Побудовано економетричну модель, що враховує кількісні зв'язки між цими факторами. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: послуга, ринок послуг, фактори впливу, структура валової вартості послуг, інвестиції в сферу послуг, експорт послуг, зовнішня торгівля.

Аннотация. Исследовано влияние различных факторов на объем экспорта услуг в Украине, а также взаимосвязь этих факторов. Построена эконометрическая модель, учитывающая количественные связи между этими факторами. Полученная модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: услуга, рынок услуг, факторы влияния, структура валовой стоимости услуг, инвестиции в сферу услуг, экспорт услуг, внешняя торговля.

Annotation. The influence of various factors on the volume of services exports in Ukraine, and the relationship of these factors. Constructed an econometric model that takes into account the quantitative relationship between these factors. The resulting model is tested for statistical significance.

Keywords: service, service market, impact factors, gross cost of services, investments in services, exports of services, foreign trade.

Характерною рисою сучасного світового господарства є бурхливий розвиток сфери послуг, що відбувається під впливом процесів лібералізації та глобалізації економічного простору. Як свідчить практика, для значної частини країн світу сфера послуг стає однією з найважливіших і дедалі впливовіших складових економіки. Послуги є джерелом довгострокового економічного зростання країн, причому для деяких з них важливішим, ніж промисловість. Так, за даними Світової організації торгівлі, сфера послуг становить приблизно 75 % від обсягу світового валового внутрішнього продукту та 20 % світової торгівлі, а також забезпечує щонайменше 30 % зайнятості працездатного населення в світі [1].

Лідерами на світовому ринку послуг є розвинені країни. У цілому на десять найбільших торговельних партнерів комерційними послугами припадає 49 % від загального обсягу світової торгівлі комерційними послугами. У розрізі окремих країн світу у 2011 р. найбільшими торговельними партнерами на світовому ринку послуг були Сполучені Штати Америки (зовнішньоторговельний обсяг послуг становив 976 млрд дол.), Німеччина (542 млрд дол.) та Велика Британія (444 млрд дол.).

За умов посилення міжнародної конкуренції сфера послуг інтенсивно розвивається та стає одним із впливових факторів, від яких залежить підвищення конкурентоспроможності країни на світових ринках, зростання добробуту населення та економіки країни в цілому. Особливо актуальним є дослідження проблем у зовнішній торгівлі послугами для України, частка якої в міжнародній торгівлі послугами поки що є дуже обмеженою, а основними статтями експорту є продукція переважно з низьким і середнім технологічним ступенем переробки.

Проблеми розвитку торговельних процесів у сфері послуг розглядають Бінько І. Ф., Власюк О. С., Губський Б. В., Давиденко С. В., Жаліло Я. А., Іксарова Н. О., Колосова Ю. В., В. Т. Пятницький, Яременко О. О. та ін. Однак, слід говорити про недостатню кількість комплексних досліджень, спрямованих на оптимізацію зовнішньої торгівлі послугами для реалізації комплексу національних інтересів. Відтак дослідження тенденцій розвитку національного та світового ринку послуг і його постійної диверсифікації, а також механізмів регулювання та функціонування за умов глобалізації має не лише вагоме теоретичне, а й практичне значення.

Метою написання статті є дослідження факторів, що впливають на конкурентоспроможність України на ринку послуг, а також побудова економетричної моделі, що дозволяє кількісно оцінити цей вплив. При цьому основна увага приділялася факторам, які визначають інноваційний розвиток країни.

При побудові економетричної моделі як внутрішній фактор розглядався обсяг експорту послуг з України (Y), а зовнішніми факторами було вибрано:

- обсяг валового внутрішнього продукту України, млрд грн (X_1);
- кількість зареєстрованих підприємств сфери послуг, тис. од. (X_2);
- загальна сума витрат на інноваційну діяльність, млн грн (X_3);
- кількість організацій, що виконують наукові розробки (X_4);
- прямі іноземні інвестиції в Україну, млн дол. (X_5).

Оцінювання параметрів економетричної моделі здійснювалося за даними Державної служби статистики України та Міністерства фінансів за 2004–2014 рр. (табл. 1) [4; 5].

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	Обсяг експорту послуг, млн дол.	ВВП України, млрд грн	Кількість підприємств сфери послуг, тис. од.	Загальна сума витрат на інноваційну діяльність, млн грн	Кількість організацій, що займаються науковими розробками, од.	Прямі іноземні інвестиції в Україну, млн дол.
2004	5 307,90	345,11	50,90	4 534,60	1 505	7 761,50
2005	6 134,70	441,45	53,10	5 751,60	1 510	9 532,20
2006	7 505,50	544,15	65,00	6 160,00	1 452	19 911,80
2007	9 038,90	720,73	79,80	10 821,00	1 404	26 856,60
2008	11 741,30	948,06	83,70	11 994,20	1 378	37 621,50
2009	9 598,30	913,34	80,60	7 949,90	1 340	38 591,60
2010	11 759,40	1 082,57	82,10	8 045,50	1 303	39 175,70
2011	11 381,40	1 316,60	86,10	14 333,90	1 255	43 836,80
2012	13 347,70	1 408,89	67,50	11 480,60	1 208	48 991,40
2013	13 116,00	1 454,93	70,50	9 562,60	1 143	53 679,30
2014	14 233,20	1 566,73	73,00	7 695,90	999	57 056,40

Обчислення проводилися із застосуванням програми Microsoft Excel і за допомогою її вбудованих функцій і надбудов. За допомогою надбудови «Кореляція» Microsoft Excel було визначено коефіцієнти парної кореляції між усіма факторами моделі (табл. 2).

Таблиця 2

Парні коефіцієнти кореляції

	Y	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5
Y	1					
X_1	0,9660	1				
X_2	0,6104	0,5316	1			
X_3	0,6111	0,5924	0,7448	1		
X_4	-0,9092	-0,9549	-0,3970	-0,3814	1	
X_5	0,9763	0,9798	0,6213	0,5882	-0,9374	1

Із табл. 2 бачимо, що існує тісний зв'язок між зовнішніми факторами X_1 та X_4 , X_1 та X_5 . Це означає, що між зовнішніми факторами, які за умовами теореми Гаусса–Маркова мають бути незалежними, існує мультиколінеарність, а відтак необхідно зменшити вимірність моделі.

Вилучимо з розгляду фактор X_4 . З табл. 2 видно, що кореляційний зв'язок між внутрішнім фактором і фактором X_4 є обернено пропорційним ($r_{yx_4} < 0$). Такий напрям зв'язку видається парадоксальним: чим меншою є кількість організацій, що займаються науковими дослідженнями й розробками, тим більшим є обсяг експорту послуг. Зрозуміло, що ці процеси не пов'язані між собою причинно-наслідковими зв'язками, а лише відбуваються одночасно. Тепер для подолання мультиколінеарності необхідно вилучити із розгляду або фактор X_1 , або X_5 . Побудуємо дві моделі, кожна з яких містить лише один із цих факторів, і порівняємо результати.

За допомогою функції ЛИНЕЙН () отримуємо такі рівняння регресії:

$$\hat{y} = 1551,82 + 6,37 \cdot x_1 + 41,07 \cdot x_2 + 0,05 \cdot x_3, \quad (1)$$

$$\hat{y} = 4409,93 - 0,12 \cdot x_2 + 0,08 \cdot x_3 + 0,17 \cdot x_5. \quad (2)$$

Перевірка за критерієм Стюдента показала, що в економетричній моделі, що спирається на рівняння (1), значущим є тільки фактор X_1 , оскільки лише для коефіцієнта регресії b_1 емпіричне значення критерію Стюдента перевищує критичне для рівня значущості $\alpha = 0,05$. При цьому 94,72 % мінливості внутрішнього фактора є пояснюваним впливом зовнішніх факторів, що є врахованими в моделі.

Аналогічно в економетричній моделі, що спирається на рівняння регресії (2), значущим є тільки фактор X_5 , оскільки перевірка за критерієм Стюдента показала, що емпіричне значення критерію Стюдента перевищує критичне для рівня значущості $\alpha = 0,05$ лише для коефіцієнта регресії b_5 . При цьому 95,60 % мінливості внутрішнього фактора є пояснюваним впливом зовнішніх факторів, що є врахованими в моделі.

Маємо парадоксальний результат, що ні кількість підприємств у сфері послуг, ні загальна сума витрат на інноваційну діяльність, ні кількість організацій, що здійснюють наукові дослідження й розробки, суттєво не впливають на обсяг експорту послуг з України. Це стає зрозумілим, якщо розглянути структуру послуг. Так, значною частиною експорту послуг є експорт транспортних послуг. За даними 2007–2011 рр., він становив приблизно 67 % від загального обсягу [6]. Однак ці послуги не вимагають проведення дослідницьких робіт або значних інноваційних розробок, оскільки попит на цей вид послуг є зумовленим вигідним транзитним розташуванням України. За цей самий період часу послуги в сфері комунікацій, комп'ютерні й інформаційні послуги становили лише 15 %, а роялті та інші інтелектуальні послуги – 1 % від загального обсягу експорту послуг. Відтак обидві економетричні моделі є віддзеркаленням сучасного стану українського ринку послуг.

Важливим є те, що на етапі постіндустріального розвитку державу вважають розвинутою, якщо в структурі її валового внутрішнього продукту домінує прибуток, отриманий від підприємств сфери послуг. Інноваційна діяльність і розвиток науки стимулюють цю сферу економіки держави. Таким чином, для подальшого зростання конкурентоспроможності нашої держави на світовому ринку послуг необхідно забезпечити всебічне сприяння розвитку сфери інтелектуальної діяльності в Україні, що надалі дозволить збільшити валовий прибуток від реалізації послуг як в Європі, так і в усьому світі.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Лебедева І. Л.

Література: 1. Олефір А. Тенденції розвитку міжнародної торгівлі послугами в умовах динамізації конкурентного середовища [Електронний ресурс] / А. Олефір, В. Тіпанов. – Режим доступу : http://ierjournal.com/journals/8-9/2008_8_Olefir_Tipanov.pdf. 2. Іксарова Н. О. Зовнішня торгівля послугами у системі економічної безпеки держави : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / Іксарова Наталія Олександрівна. – Київ, 2010. – 23 с. 3. Динаміка експорту-імпорту послуг України за країнами світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/zd/din_rik/din_u/dei_posl07.htm. 4. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 5. Минфин. Фінансовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minfin.com.ua/>.

ПРАВО НА ТРУД ЖЕНЩИН В УКРАИНЕ

УДК 349.24

Петченко А. Ю.

Магистрант 1 года обучения
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проанализировано современное состояние правового регулирования права на труд женщин в Украине на основе нормативно-правовых актов. Определены недостатки проведения государственной регу-

латорной политики относительно реализации права на труд указанной категории. Предложены пути их эффективного устранения.

Ключевые слова: труд, право на труд, законодательство, дискриминация, трудоустройство женщин, трудовой договор.

Анотація. Проаналізовано сучасний стан правового регулювання права на працю жінок в Україні на основі нормативно-правових актів. Визначено недоліки проведення державної регуляторної політики щодо реалізації права на працю зазначеної категорії. Запропоновано шляхи їх ефективного усунення.

Ключові слова: праця, право на працю, законодавство, дискримінація, працевлаштування жінок, трудовий договір.

Annotation. The current state of the legal regulation of the right to work of women in Ukraine on the basis of legal acts. shortcomings of the state regulatory policy are defined with respect to the right to work of this category. The ways of their effective removal.

Keywords: work, right to work, legislation, discrimination, employment of women, employment contract.

Каждый гражданин трудоспособного возраста имеет право на труд, что включает возможность зарабатывать себе на жизнь трудом, который он свободно выбирает или на который он свободно соглашается. Государство создает условия для полного осуществления гражданами права на труд, гарантирует возможности выбора профессии и рода трудовой деятельности, регламентирует программы профессионально-технического обучения, подготовку и переподготовку кадров в соответствии с потребностями.

Руководствуясь принципом равенства полов, экономические, политические и социальные ресурсы должны распределяться между мужчинами и женщинами на одинаковых основаниях. Однако, во многих странах, в том числе и в Украине, существует дискриминация по половому признаку, проявляющаяся в неравенстве возможностей женщин в сфере занятости. Гендерная дискриминация при приеме на работу, а также при увольнении; право женщин на справедливое и равное с мужчинами вознаграждение за равноценный труд; создание благоприятных условий труда с учетом репродуктивной функции слабого пола; экономические и социальные гарантии для успешного сочетания профессиональных и семейных обязанностей – эти проблемы остаются актуальными во всем мире. Существует проблема дискриминации права на труд женщин и в Украине, требующая дополнительных рассмотрений, исследований и устранения.

Теме права на труд женщин посвятили свои труды Абрамова А. А., Иванкина Т. В., Зинченко Л. В., Булаш Л. В. и др. Однако вопрос правовой защиты реализации права женщин на труд в работах ученых рассмотрен фрагментарно.

Целью написания статьи является рассмотрение особенностей реализации права на труд женщин в Украине.

Право женщин на труд является неотъемлемой частью требования равноправия женщин во всех аспектах жизни общества, что регулируется Конституцией Украины (ст. 43) [1], Кодексом Законов о труде Украины (далее КЗоТ) [2] и другими нормативно-правовыми актами. КЗоТ закрепляет равенство трудовых прав всех граждан, независимо от происхождения, социального и имущественного состояния, расовой и национальной принадлежности, пола, языка, политических взглядов, религиозных убеждений, рода и характера занятий, места проживания и других обстоятельств (ст. 2).

По мнению Крастиной А. Ч., право женщин на реализацию трудовых способностей необходимо рассматривать как элемент их правового статуса. Важная особенность при этом состоит в том, что оно имеет основной и всеобщий характер и принадлежит в равной степени всем гражданам (и мужчинам, и женщинам). Это, конечно, не исключает их неравное юридическое положение при реализации и осуществлении права на труд. Подразумевается, что каждое конкретное лицо имеет неравную способность к труду (например, запрещено принимать на некоторые виды работ женщин и несовершеннолетних), в соответствии с которой оно вступает в различные правовые связи, а также правовые отношения и приобретает права и обязанности. Вывод о различном правовом положении при реализации и осуществлении права на труд не противоречит принципам равноправия женщин. Соответственно, определенная специфика, существующая при реализации женщинами права на труд, обусловлена необходимостью обеспечить их равенство в праве на квалифицированный труд, учитывая при этом физиологические особенности женского организма [3].

Женщины на законодательном уровне имеют равные права на труд, но все-таки являются особой категорией работников. Поэтому в КЗоТ есть раздел, посвященный правовому регулированию труда женщин в Украине. Согласно этому разделу запрещено применение женского труда на тяжелых работах и работах с вредными или опасными условиями труда; также существуют ограничения на труд женщин в ночное время. Запрещено привлечение беременных женщин и женщин, имеющих детей в возрасте до трех лет, к ночным, сверхурочным работам, работам в выходные дни и направление их в командировки. Предусмотрено ограничение привлечения женщин,

имеющих детей в возрасте от трех до четырнадцати лет и детей-инвалидов, к сверхурочным работам и направление их в командировки.

КЗоТ содержит гарантии при приеме на работу и запрещение увольнения беременных женщин и женщин, имеющих детей. В обязательном порядке предусмотрено предоставление беременным женщинам и женщинам, имеющих детей в возрасте до четырнадцати лет, путевок в санатории и дома отдыха и оказание им материальной помощи.

Что касается проекта Трудового кодекса, в нем также предусмотрено регулирование труда женщин. В нем закреплены те же права, особых отличий с КЗоТ нет.

В целом трудовое законодательство по своей сути основано на идеологии защиты в отношении женщин, что не способствует повышению ее конкурентоспособности на рынке труда. Государственная социальная защита направлена на постепенное устранение или сглаживание непривлекательных, с точки зрения нанимателя, особенностей женской рабочей силы.

Для эффективного регулирования занятости женщин необходимо на государственном уровне:

- оптимизировать методы реструктуризации экономики в интересах снижения безработицы и преодоления гендерной асимметрии на рынке труда, связанной с доминирующей феминизацией занятости в наименее престижных и низкооплачиваемых областях производства;

- уравнивать условия оплаты труда женщин и мужчин с безусловным соблюдением равной оплаты за равный труд;

- обеспечить равные возможности на рынке труда для занятости женщин;

- принять программы по обеспечению равного доступа для сельских женщин к экономическим ресурсам.

Таким образом, на территории нашей страны в настоящий момент не каждый имеет возможность в полном объеме реализовать свои профессиональные способности; огромной проблемой остается безработица. Конкуренция за рабочие места стала более жесткой, из-за сокращений тысячи граждан остаются без работы. Имея высокий уровень образования, как мужчины, так и женщины реализуют свой труд в наименее оплачиваемых профессиональных группах, где их доля с каждым годом увеличивается. Плюс ко всему существует дискриминация по половому признаку. Проблема реализации прав женщин на рынке труда должна быть решена посредством поддержки правительством отраслей, в которых преимущественно занята женская рабочая сила; создания женских неправительственных организаций, занимающихся экономическим продвижением женщин; мероприятий по экономическому продвижению женщин и разработки государственной политики по этому вопросу.

Научный руководитель – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. Н.

Литература: 1. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. 2. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. 3. Крастина А. Ч. Право женщин Республики Беларусь на труд: основные подходы и принципы / А. Ч. Крастина // Вестник ГрГУ. – 2006. – № 2. – С. 92–94. 4. Проект Трудового кодексу України [Електронний ресурс] : Закон України від 27.12.2014 № 1658. – Режим доступу : <http://www.profiwins.com.ua/uk/legislation/project/747.html>.

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ТРУДОУСТРОЙСТВА УКРАИНЦЕВ ЗА ГРАНИЦЕЙ

УДК 314.74

Пилипчатина Е. И.

Студент 5 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрены проблемы трудоустройства украинских граждан за пределами государства. Проанализированы соответствующие правовые нормы и документы, регулирующие трудоустройство украинцев за границей. Определены основные направления эффективного решения проблемных ситуаций в правовом поле.

Ключевые слова: труд, право на труд, трудовые отношения, рабочая сила, законодательство, правовые отношения, миграция граждан Украины.

Анотація. Розглянуто проблеми працевлаштування українських громадян за межами держави. Проаналізовано відповідні правові норми і документи, що регулюють працевлаштування українців за кордоном. Визначено основні напрями ефективного вирішення проблемних ситуацій у правовому полі.

Ключові слова: праця, право на працю, трудові відносини, робоча сила, законодавство, правові відносини, міграція громадян України.

Annotation. The problems of employment of Ukrainian citizens outside the state. Analyzed the relevant legal provisions and documents regulating the employment of Ukrainians abroad. The main directions of effective problem solving in the legal field.

Keywords: work, right to employment, labor relations, labor legislation, legal relations, migration of Ukrainian citizens.

На сегодняшний день трудовая миграция украинцев в другие страны имеет колоссальные масштабы. Многие аспекты ее слабо или совсем не изучены, что усложняет регулирование процесса перемещения рабочей силы и не способствует созданию благоприятных условия для адаптации мигрантов в новой среде.

Целью написания статьи является анализ особенностей миграционного процесса и определение рационального законодательного решения проблемных вопросов.

Миграционной проблематике посвятили свои работы Воробьев О., Гришанов А., Заславская Т., Ионцев В., Пинчук О., Римашевская Н. М., Рыбаковский Л. П., Ушкалова И., Вовканич С., Копыстьянская Х., Рындзак О. и др.

Процессы трудовой миграции являются индикатором, определяющим социальное, экономическое и политическое состояние страны, поскольку формируются под влиянием многих факторов и ситуаций, имеющих место в государстве. Основными причинами и мотивами переезда людей в другую страну являются политические, религиозные и этнические преследования, войны, стихийные бедствия, ставшие довольно частым явлением в современном мире. Также нужно отметить, что главной причиной трудовой миграции из страны можно считать социально-экономическую составляющую. Все с большей силой происходит отток украинцев за границу в поисках перспективной работы. По мнению Биляцкого С. и Хахлюка А., к основным причинам эмиграции из Украины можно отнести неудовлетворительное экономическое состояние и отсутствие активной социально-экономической политики.

С одной стороны, право на эмиграцию, свободное перемещение, выбор места жительства – это демократическое цивилизованное право, гарантированное Декларацией прав человека, принятой в ООН еще в 1948 г. С другой стороны, никто не гарантирует успеха людям, решившемуся на эмиграцию [2]. Поскольку Украина на данный момент является развивающимся государством, с более высоким уровнем безработицы и низким уровнем жизни, чем в развитых странах Европы и мира, можно сделать вывод о том, что, покидая страну и выезжая за границу, наши соотечественники рассчитывают повысить свой уровень жизни.

Конституцией Украины предусмотрено, что каждый гражданин имеет право на труд, что включает возможность зарабатывать себе на жизнь трудом, который он свободно выбирает или на который он свободно соглашается [3]. Конституционное положение не связывает право на труд каждого с характером проживания на территории Украины, временным или постоянным. В соответствии с ч. 2 ст. 64 Конституции права, предусмотренные ст. 43 Конституции, могут быть ограничены в условиях военного или чрезвычайного положения.

В настоящее время Украина является одной из крупнейших стран-доноров рабочей силы в Европе. По данным ООН, с начала проведения антитеррористической операции в апреле 2014 г. по июнь 2015 г. за границу выехали 900 тыс. украинцев. А в недавнем отчете Европейского Союза отмечается, что количество иностранцев, желающих получить вид на жительство в государствах Европы, за 2014 г. увеличилось в 15 раз. Важно отметить, что большинство мигрантов-соотечественников рискуют оказаться в нечеловеческих условиях существования и работы, стать объектом торговли или постоянно страдать от произвола работодателей. В связи с этим возникает необходимость законодательного закрепления гарантий прав граждан Украины за пределами нашего государства, чтобы защитить их интересы. Важными как в теоретическом, так и в практическом смысле являются процедура осуществления и организации выезда за границу для трудоустройства; условия, при которых возможна работа за рубежом; международно-правовые нормы, регулирующие труд мигрантов; защита прав, свобод и интересов работника; проблемы нелегальной работы за границей.

Рассмотрим более подробно трудовые аспекты правового регулирования проблем мигрантов-украинцев. Ст. 8 КЗоТа Украины «Регулирование трудовых отношений граждан, работающих за пределами своих государств» предусмотрено, что трудовые отношения граждан Украины, работающих за ее пределами, а также трудовые отношения иностранных граждан, работающих на предприятиях, в учреждениях, организациях Украины, регулируются в соответствии с Законом Украины «О международном частном праве» [5]. Исходя из этого Закона, граждане Украины могут работать за границей по направлению в другое государство для выполнения определенной работы или заключения трудового контракта с конкретным работодателем на выполнение определенной работы на определенный срок. При выполнении трудовых обязанностей, пребывании в служебных командировках, при работе в посольствах, консульствах, представительствах Украины на этих граждан распространяется законодательство нашего государства. Отдельные вопросы (например, отдыха) могут регулироваться и нормами иностранного права. На основании заключенного контракта граждане Украины имеют возможность работать в смешанных обществах и предприятиях различных форм собственности, подчиняясь законодательству государства.

Согласно нормам международного права, порядок командировок украинских граждан за границу регулируется законодательством страны, направившей рабочих для выполнения определенных трудовых функций. Нормирование по вопросам материального права в таких случаях происходит с применением Правил об условиях труда советских работников за границей, утвержденных Постановлением Госкомтруда 25 декабря 1974 г. В них закреплены обязательность сохранения за человеком места работы, среднемесячной зарплаты, выплаты суточных, оплаты проезда.

Множество проблем, как для трудящихся-мигрантов и их семей, так и для государства, создает нелегальная миграция. Согласно исследованиям, только треть трудовых мигрантов из Украины имеют разрешение на работу и письменные трудовые контракты с работодателями. На основе официально оформленного статуса украинские граждане чаще всего работают в Чешской Республике, Испании и Португалии, а больше всего мигрантов без официального статуса в Польше и Италии. Положения Европейской конвенции о правовом статусе трудящихся-мигрантов 1977 г., ратифицированной Украиной в 2007 г., распространяются только на тех граждан государств-участниц, которые имеют разрешение на осуществление оплачиваемой деятельности на их территориях.

Анализ причин миграционных процессов в Украине дает основания утверждать, что для нашего государства трудовая миграция за границу пока остается одним из определяющих показателей. В связи с этим процессы трудовой миграции требуют глубокого изучения и осмысления, прежде всего, органами государственной власти, а также нуждаются в разработке соответствующей государственной политики в сфере регулирования процессов трудовой миграции.

Как бы там ни было, но совершенствование миграционной системы и миграционного законодательства является крайне важным с точки зрения обеспечения национальной безопасности государства, а также защиты прав, свобод и законных интересов граждан Украины и иностранных граждан. Действия государства в этой сфере должны быть направлены, прежде всего, на защиту прав граждан, работающих за рубежом, обеспечение благоприятных возможностей их трудоустройства в зарубежных странах. Необходимо также создавать условия для сокращения выезда украинцев за границу и поощрения возвращения мигрантов на родину путем максимального использования результатов трудовой миграции в интересах развития личности и экономики страны в целом.

Научный руководитель – старший преподаватель Худавердиев И. Г.

Литература: 1. Аспекти правового регулювання трудоустро́вства громадян України за рубежом [Електронний ресурс] // Закон онлайн. – Режим доступу : <http://www.zakon-online.com.ua/migracionnoe-pravo/aspekty-pravovogo-regulirovaniya>. 2. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>. 3. Про міжнародне приватне право [Електронний

ресурс] : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>. **4.** Великое переселение [Электронный ресурс] // Корреспондент.net. – Режим доступу : <http://korrespondent.net/ukraine/3576366-velikoe-pereseleniye>. **5.** Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

УДК 631.162:633

Підгірна М. С.

Студент 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано основні проблеми організації обліку витрат на виробництво в сільськогосподарських підприємствах. Визначено особливості організації обліку витрат та її основні недоліки на сучасному етапі. Виділено проблемні питання організації обліку витрат. Запропоновано шляхи їх ефективного вирішення.

Ключові слова: облік, витрати, статті витрат, організація обліку, виробництво, сільськогосподарське підприємство.

Аннотация. Проанализированы основные проблемы организации учета затрат на производство в сельскохозяйственных предприятиях. Определены особенности организации учета затрат и ее основные недостатки на современном этапе. Выделены проблемные вопросы организации учета затрат. Предложены пути их эффективного решения.

Ключевые слова: учет, расходы, статьи расходов, организация учета, производство, сельскохозяйственное предприятие.

Annotation. The basic problem of keeping the cost of production in agricultural enterprises. The features of cost accounting and its main weaknesses today. Highlight issues of cost accounting. The ways of effective solution.

Keywords: accounting, costs, expenditure, organization of accounting, manufacturing, agricultural enterprise.

Характерною особливістю сучасного етапу розвитку ринкової економіки є необхідність розробки нової аграрної стратегії в аграрно-промисловому комплексі. Вона має бути спрямованою на формування продовольчої безпеки країни, зміну економічних і правових відносин у аграрній сфері. Пріоритетними мають бути розвиток сільського господарства й свобода підприємництва. Необхідною є стратегія розвитку фермерства, заснована на завданнях продовольчої безпеки та формуванні ринкових структур у аграрно-промисловому комплексі.

Ця тема є актуальною, оскільки проблема ефективної організації обліку витрат на виробництві за будь-яких умов стосується майже кожного сільськогосподарського підприємства. Важливим для керівництва підприємства є забезпечення максимально досконалої організації обліку витрат і визначення проблемних аспектів, що негативно впливають на неї.

Метою написання статті є визначення проблемних питань організації обліку витрат у сільськогосподарських підприємствах і розробка пропозицій щодо їх вирішення.

Останнім часом було багато зроблено для удосконалення технології обліку витрат на виробництво сільськогосподарської продукції. Значний внесок у ці дослідження зробили Дем'яненко М. Я., Лінник В. Г., Сук Л. К.,

Хомин П. Я., Литвин Ю. Я., Дерій В. А., Моссаковский В. Б., Радченко О. Д., Басманова І. А., Пізенгольц М. З., Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Соколов Я. В. та ін.

Сук Л. К. вважає, що при організації обліку витрат і виходу продукції рослинництва і зокрема технічних культур необхідно враховувати вимоги організації виробництва, зокрема господарського та внутрішньогосподарського розрахунку, а також чинні сили звітності. На його думку, витрати галузі мають обчислюватися за культурами об'єктів витрат. Кількість об'єктів залежить від спеціалізації господарства та розміру посіву окремих сільськогосподарських культур [1].

Литвин Ю. Я. вважає, що найбільш прогресивним методом обліку витрат на виробництво й обчислення собівартості продукції є нормативний. Він є заснованим на основних нормативах і відхиленнях від них. Відхилення від цих норм вираховують у такий спосіб, щоб можна було виявити причини, місце виникнення, винних осіб, а також вплив цих відхилень на собівартість продукції [2].

Пізенгольц М. З. вважає, що виробничий процес у рослинництві триває багато місяців і паралельно відбуваються витрати під урожай двох суміжних років, а відтак облік має чітко розрізняти витрати по роках. Тому у витратах сільськогосподарських підприємств у бухгалтерському обліку виділяють витрати під урожай майбутніх років. Крім того, витрати в рослинництві здійснюються в окремих виробництвах на обробку окремих культур, що також має чітко фіксуватися в бухгалтерському обліку [3].

Сільськогосподарське виробництво є специфічною галуззю господарства в ринковій економіці, що має певні особливості:

- виробництво сільськогосподарської продукції напряму залежить не тільки від людського фактора, а й від природного;
- динаміка цін на сільськогосподарську продукцію є нестабільною;
- сезонність виробництва зумовлює уповільнення обігу оборотних засобів і нерівномірне їх використання;
- основним засобом виробництва рослинної сільськогосподарської продукції є земля, вона немає аналогів, її неможна замінити іншим засобом виробництва;
- наявність значних залишків незавершеного виробництва на кінець року;
- несвоєчасне забезпечення персоналу аналітичною інформацією.

Усі ці особливості впливають на організацію бухгалтерського обліку витрат на виробництво в сільському господарстві.

За економічною сутністю витратами є грошове вираження суми ресурсів (технічних, трудових, матеріальних, фінансових, інформаційних), витрачених із певною метою. Відомості про витрати, їх обсяги й динаміку становлять інформаційну базу для формування портфеля замовлень, асортименту продукції, визначення напрямів і обсягів діяльності.

Витратами згідно із Національними стандартами бухгалтерського обліку НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та П(С)БО 16 «Витрати» є зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення власного капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками) [3]. Для ефективного управління витратами підприємству потрібна повна інформація про об'єкт витрат – продукцію, роботи, послуги або вид діяльності підприємства, що дозволяє контролювати рівень витрат і своєчасно приймати рішення щодо їх зниження.

Важливого значення набуває облік витрат у виробництві сільськогосподарської продукції, саме він формує доходи підприємства. На формування доходу впливає собівартість виробленої продукції, до якої належать:

- прямі матеріальні витрати (основні матеріали, сировина, насіння, посадковий матеріал, заходи захисту рослин, витрати на зрошення, паливно-мастильні матеріали; напівфабрикати, комплектуючі; запасні частини; будівельні матеріали; тара; допоміжні матеріали);
- прямі витрати на оплату праці (виплата заробітної плати за тарифами та оклади; заохочення; премії; оплата відпусток і невідпрацьованого часу);
- загальновиробничі витрати (витрати на опалення, освітлення, водопостачання, управління виробництвом, інші витрати);
- інші прямі виробничі витрати (послуги зв'язку; витрати на відрядження; оплата розрахунково-касового обслуговування тощо).

На основі собівартості виробленої продукції формується її ціна. Великою проблемою при формуванні цін на реалізацію є не тільки рівень собівартості, а і рівень ринкових цін. Часто власники сільськогосподарських підприємств не можуть поставити потрібну їм ціну на реалізацію, яка б повністю покривала витрати на виробництво продукції, оскільки вона може бути вищою, ніж інші ціни на ринку збуту. За таких умов їх продукція не буде продаватися. Тому багато підприємств мають мінімальний прибуток або навіть виробництво продукції завдає

їм збитків. Єдиним вирішенням цього питання є зниження собівартості виробництва сільськогосподарської продукції, щоб скоротити витрати й мати достатній дохід. При цьому важливим є дотримання підприємством для обліку витрат і доходів необхідної їх відповідності.

При організації обліку витрат на сільськогосподарських підприємствах важливою є проблема забезпечення повноти та своєчасності відображення витрат і доходів у системі обліку. Багато виробників сільськогосподарської продукції не повністю відображають витрати. Витрати на оплату праці є найбільш прихованими в обліку через високі ставки податків, недосконалу нормативно-правову базу України та високий рівень корупції [7]. Для вирішення цієї проблеми необхідно переглянути систему оподаткування для сільських господарств: з початку 2016 р. ставки єдиного податку зросли майже вдвічі; удосконалити нормативно-правову базу України, зробити все можливе для подолання корупції. Важливо зазначити, що за 2015 р. рівень корупції в сільськогосподарських підприємствах знизився майже на 20 %.

Важливою проблемою організації обліку витрат є недостатнє забезпечення персоналу необхідними нормативно-правовими актами та нововведеннями про стан витрат. Для усунення цієї проблеми необхідно максимально забезпечити персонал усім необхідним методичним і програмним забезпеченням, суворо дотримуватися документообігу на підприємстві, удосконалити порядок визначення та відображення витрат у звітності.

Таким чином, на сільськогосподарських підприємствах має постійно вдосконалюватися облік витрат на виробництво відповідно до чинних новітніх тенденцій. Щоб підприємство мало високу конкурентоспроможність, управлінський персонал має проводити періодичний аналіз своєї господарської діяльності. Особливу увагу слід звертати на організацію обліку витрат, адже саме вона є формуючим фактором прибутку підприємства.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пилипенко С. М.

Література: 1. Сук П. Я. Обґрунтування статей обліку витрат в сільськогосподарських підприємствах / П. Я. Сук // Економіка АПК. – 1999. – № 10. – С. 73–75. 2. Литвин Ю. Я. Об учете затрат на производство и калькуляцию себестоимости продукции / Ю. Я. Литвин // Світ бухгалтерського обліку. – 2005. – № 3. – С. 12–16. 3. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] : Закон України від 31.12.1999 № 318. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>. 4. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік : підручник / За ред. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир : Рута, 2002. – 480 с. 5. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 р. [Електронний ресурс] : Закон України від 19.09.2007 № 1158. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>. 6. Спрощена система оподаткування 2016 для сільськогосподарських товаровиробників [Електронний ресурс] // Асоціація платників податків України. – Режим доступу : <http://appu.org.ua/news/-2016--00019/>. 7. Корупції у сільському господарстві стало менше? [Електронний ресурс] // Kurkul.com. – Режим доступу : <http://kurkul.com/news/1517-koruptsiyi-v-silskomu-gospodarstvi-stalo-menshe>. 8. Моссаковский В. Концепция построения управления расходами в сельскохозяйственных предприятиях / В. Моссаковский // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 6. – 143 с.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК В УКРАЇНІ

УДК 349.2:331.45-055.2(477)

Підрепний П. О.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто правовий аспект охорони праці жінок відповідно до чинного законодавства України. Визначено основні шляхи регулювання правових стосунків між роботодавцем і жінкою-працівником. Розроблено рекомендації щодо вирішення проблемних питань.

Ключові слова: праця, право на працю, працевлаштування, трудовий договір, охорона праці жінок, небезпечні умови праці.

Аннотация. Рассмотрен правовой аспект охраны труда женщин в соответствии с действующим законодательством Украины. Определены основные пути регулирования правовых отношений между работодателем и женщиной-работником. Разработаны рекомендации по решению проблемных вопросов.

Ключевые слова: труд, право на труд, трудоустройство, трудовой договор, охрана труда женщин, опасные условия труда.

Annotation. Consider legal aspects of the protection of women under current legislation of Ukraine. The main ways of regulating legal relations between the employer and female employee. The recommendations for solving existing problems.

Keywords: labor, right to work, employment, employment contract, protection of women, unsafe working conditions.

З огляду на фізіологічні, психологічні та інші особливості жінок правове регулювання їх трудових відносин має певні відмінності щодо інших категорій працівників. Згідно зі ст. 24 Конституції України жінки мають рівні з чоловіками права та свободи. Рівноправність жінок у сфері трудових відносин є забезпечуваною наданням їм рівних із чоловіками можливостей у професійній підготовці, у роботі та винагороді за неї. Задля фактичного забезпечення рівноправності з урахуванням особливостей жіночого організму в трудовому законодавстві передбачено спеціальні правила охорони праці жінок, пільги і додаткові гарантії їх трудових прав [3].

Правове регулювання праці жінок є здійснюваним Кодексом законів про працю України (КЗпП), ст. 10 Закону України «Про охорону праці», а також іншими нормативно-правовими актами [1–4].

Заборонено застосування праці жінок на важких роботах і на роботах зі шкідливими або небезпечними умовами праці. Перелік важких робіт і робіт зі шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких заборонено застосування праці жінок, є затвердженням Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 29 грудня 1993 р. № 256 [3]. Заборонено також застосування жіночої праці на підземних роботах, крім деяких робіт нефізичного характеру або робіт із санітарного та побутового обслуговування.

Заборонено залучення жінок до підймання й переміщення важких речей. Граничні норми підймання та переміщення важких речей жінками затверджено Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 10 грудня 1993 р. № 241 [4]. Граничними нормами підймання та переміщення важких предметів вважають 10 кг за умови чергування з іншою роботою (до двох разів на годину). Якщо робота є пов'язаною з постійним протягом зміни підйманням і переміщенням вантажів – 7 кг.

Законодавство обмежує застосування праці жінок у нічний час. Така робота допускається тільки у тих галузях народного господарства, де це є зумовленим особливою необхідністю і як тимчасовий захід. Перелік цих галузей і видів робіт із зазначенням максимальних термінів застосування праці жінок у нічний час є затвердженням Кабінетом Міністрів України. Зазначені обмеження не поширюються на жінок, які працюють на підприємствах, де зайняті лише члени однієї сім'ї (ст. 175 КЗпП).

Згідно зі ст. 178 КЗпП для вагітних жінок відповідно до медичного висновку знижують норми виробітку, норми обслуговування або їх переводять на іншу, легшу, роботу, що виключає вплив несприятливих виробничих факторів, зі збереженням середнього заробітку за попередньою роботою.

До вирішення питання про надання вагітній жінці іншої, яка є легшою, роботи, що виключає вплив несприятливих виробничих факторів, вона підлягає звільненню від роботи зі збереженням середнього заробітку за всі пропущені через це робочі дні за рахунок підприємства, установи, організації [5].

Заборонено відмовляти жінкам у прийнятті на роботу та знижувати їм заробітну плату з мотивів, що є пов'язаними із вагітністю або наявністю дітей віком до трьох років, а матерям-одиначкам – із наявністю дитини віком до чотирнадцяти років або дитини-інваліда. У разі відмови в прийманні на роботу цих жінок роботодавець є зобов'язаним повідомляти їм причини такої відмови в письмовій формі. На прохання вагітної жінки, жінки, яка має дитину віком до чотирнадцяти років або дитину-інваліда, у тому числі такої, яка перебуває під її опікою, або якщо жінка доглядає за хворим членом сім'ї, роботодавець є зобов'язаним установити їй неповний робочий день або тиждень.

Звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років (до шести років – ч. 6 ст. 179 КЗпП) та матерів-одиначок за наявності дитини віком до чотирнадцяти років або дитини-інваліда з ініціативи власника або уповноваженого ним органа не допускається.

Для працюючих жінок передбачено гарантії щодо неповного робочого часу, заборона залучення вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні і направлення їх у відрядження (ст. 176 КЗпП), обмеження залучення жінок, які мають дітей віком від трьох до чотирнадцяти років або дітей-інвалідів, до надурочних робіт і направлення їх у відрядження (ст. 177 КЗпП), надання відпусток у зв'язку з вагітністю, пологами і для догляду за дитиною (ч. 3–8 ст. 179 КЗпП), порядок надання відпустки для догляду за дитиною і зарахування її до стажу роботи (ст. 181 КЗпП), надання відпусток жінкам, які усиновили дітей (ст. 182 КЗпП), надання додаткових відпусток працівникам, які мають дітей (ст. 182-3 КЗпП), гарантії при прийнятті на роботу, заборона звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей (ст. 184 КЗпП) (рис. 1) [1–5].

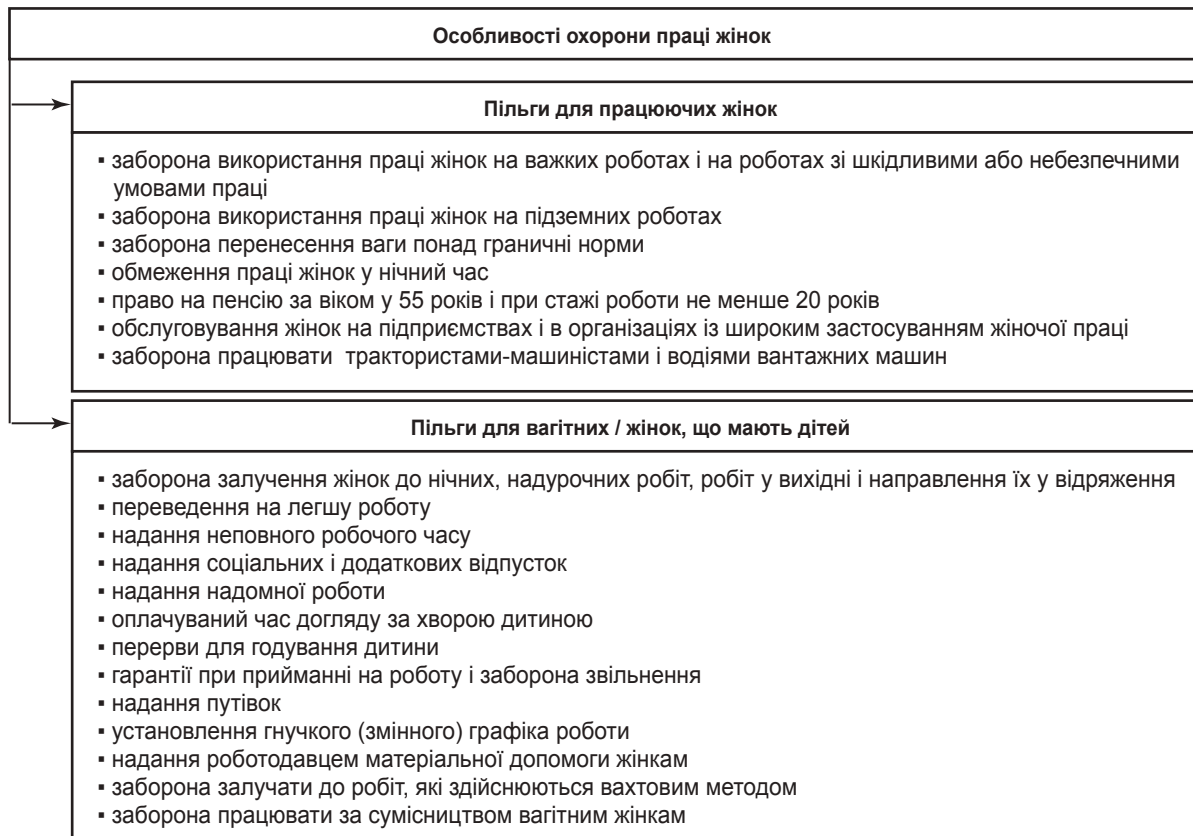

Рис. 1. **Особливості охорони праці жінок**

На сучасному ринку праці виникло багато проблемних питань стосовно працевлаштування жінок, що є пов'язаними з дискримінацією жіночої праці. Більшість роботодавців не бажають приймати на роботу жінок, а якщо приймають, то сплачують їм на 15–20 % менше, ніж чоловікам. Чимало роботодавців відмовляють у працевлаштуванні молодим дівчатам, вважаючи, що вони незабаром завагітніють. Жінки, яким більше тридцяти п'яти років, теж мають проблеми з працевлаштуванням, оскільки більшість вакансій, що є розрахованими на жінок, – секретарки, доглядальниці, кельнерки – традиційно вважають такими, що пасують тільки молодшим жінкам і дівчатам. Роботодавці часто відмовляють у працевлаштуванні, дізнавшись про вік жінки.

Суттєвою проблемою також є перешкоди в просуванні жінки кар'єрною драбиною. Жінки, які змогли отримати відповідальну посаду, є скоріш винятками із правил.

Таким чином, доцільно на державному рівні публічно засудити дискримінацію при працевлаштуванні жінок у всіх галузях, переглянути чинні та розробити нові законодавчі акти, у яких має бути розроблено заходи з протидії дискримінації праці жінок, застосовувати штрафні санкції до компаній, які вдаються до дискримінації у застосуванні жіночої праці. Вирішення цих проблем сприятиме підвищенню продуктивності праці, створенню рівних умов для всіх працівників і поступальному економічному розвитку держави в цілому.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Капустян Н. М.

Література: 1. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. 2. Кодекс Законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. 3. Про затвердження Переліку важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких [...] [Електронний ресурс] : Закон України від 29.12.1993 № 256. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0051-94>. 4. Про затвердження граничних норм підіймання і переміщення важких речей жінками [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1993 № 241. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0194-93>. 5. Чанышева Г. И. Трудовое право Украины : справоч. пособие / Г. И. Чанышева, Н. Б. Болотина. – Харьков : Одиссей, 1999. – 480 с.

ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА ОБЪЕМ ВАЛОВОГО ВНУТРЕННЕГО ПРОДУКТА УКРАИНЫ

УДК 330.341.1

Подсевалова А. В.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Исследованы основные факторы влияния на объем валового внутреннего продукта Украины. Определена зависимость между основными факторами влияния и объемом валового внутреннего продукта Украины. Разработана многофакторная регрессионная модель. Определены факторы, оказывающие наиболее значимое влияние на результативный признак. Полученная модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: валовой внутренний продукт (ВВП), факторы влияния, многофакторная модель, коэффициент регрессии, эконометрический анализ, статистическая значимость.

Анотация. Досліджено основні фактори впливу на обсяг валового внутрішнього продукту України. Визначено залежність між основними факторами впливу та обсягом валового внутрішнього продукту України. Розроблено багатофакторну регресійну модель. Визначено фактори, що найбільш істотно впливають на результативну ознаку. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: валовий внутрішній продукт (ВВП), фактори впливу, багатофакторна модель, коефіцієнт регресії, економітричний аналіз, статистична значущість.

Annotation. the basic factors of influence on the level of the gross domestic product of Ukraine. The dependence between the main influencing factors and the level of the gross domestic product of Ukraine. A multivariate regression

model, the factors which have the most significant impact on the effective sign. The resulting model is tested for statistical significance.

Keywords: gross domestic product (GDP), factors of influence, multifactor model, regression coefficient, econometric analysis, statistical significance.

Валовой внутренний продукт является основным показателем, определяющим уровень и темпы экономического развития страны [1]. Валовым внутренним продуктом называют объем продукции и услуг по рыночной стоимости, созданный за определенный период в результате производственной деятельности экономических единиц, являющихся резидентами страны. Резидентами являются экономические единицы (предприятия и домашние хозяйства) с центром хозяйственной деятельности на экономической территории страны. Валовой внутренний продукт определяют как стоимость произведенных в стране конечных товаров и услуг. Стоимость промежуточных товаров и услуг, приобретенных и использованных в производстве, в валовой внутренний продукт не включают. Поскольку конечная продукция преимущественно потребляется населением, а накопление обеспечивает экономическое развитие, валовой внутренний продукт используют как показатель, характеризующий уровень благосостояния населения [1].

Исследованиями факторов, влияющих на объем валового внутреннего продукта, занимаются Фролова Г. И., Иваненко И. А., Федотова Т. А., Фролов О. В. и др.

В настоящее время на объем валового внутреннего продукта Украины оказывают тем или иным образом влияние численность занятого населения, доходы населения, а также капитальные инвестиции в фактических ценах. Эти факторы и будут использованы при анализе.

Как результирующий признак Y рассмотрим объем валового внутреннего продукта Украины в фактических ценах, млрд грн. В качестве фактора X_1 рассмотрим численность занятого населения, млн чел.; X_2 – капитальные инвестиции в фактических ценах, млрд грн; X_3 – доходы населения, млрд грн. Исходные данные представлены в табл. 1 [2].

Таблица 1

Исходные данные для построения эконометрической модели

Период	ВВП Украины в фактических ценах, млрд грн	Численность занятого населения, млн чел	Капитальные инвестиции в фактических ценах, млрд грн	Доходы населения, млрд грн
	y	X_1	X_2	X_3
2002	225,81	38,63	46,56	191,95
2003	267,34	38,79	59,90	211,92
2004	345,11	38,99	89,31	264,38
2005	441,45	39,57	111,17	365,92
2006	544,15	39,76	148,97	475,20
2007	720,73	40,09	222,68	625,87
2008	948,06	40,22	272,07	850,23
2009	913,35	38,56	192,88	645,05
2010	1079,35	36,63	189,06	752,70
2011	1299,99	36,75	259,93	904,92
2012	1404,67	36,99	263,73	1023,13
2013	1465,20	37,20	247,89	1061,89
2014	1586,92	35,26	204,06	1122,89
2015	1979,46	32,19	251,15	1212,57

Расчеты были произведены с использованием пакета статистического анализа Statgraphics. В результате обратного отбора данных обнаружено, что значимыми являются три фактора: X_1 , X_2 , X_3 . Для X_3 Р-значение равно $P = 0,089$. Р-значения X_1 и X_2 меньше, чем 0,05; следовательно, модель является статистически значимой.

Проверим значимость параметров модели, или гипотезы относительно коэффициентов уравнения регрессии. Рассмотрим табличное значение. Поскольку табличное значение t-критерия Стьюдента составляет $t(0,05,13) = 2,160$, а расчетные значения $t_1 = -8,55$; $t_2 = 1,88$; $t_3 = 8,67$, можно говорить о значимости параметров модели. Модель имеет вид:

$$y = 3022,15 - 77,83 X_1 + 0,78 X_2 + 1,04 X_3.$$

Анализ коэффициентов регрессии позволяет говорить, что при увеличении численности занятых на 1 млн чел. объем валового внутреннего продукта Украины уменьшится на 77,83 млрд грн. При увеличении капитальных инвестиций на 1 млрд грн объем валового внутреннего продукта увеличится на 0,78 млрд грн, а при увеличении доходов населения на 1 млрд грн объем валового внутреннего продукта Украины увеличится на 1,04 млрд грн.

Полученная модель имеет коэффициент детерминации 99,72 %, что свидетельствует о том, что факторы X_1 , X_2 и X_3 на 99,72 % объясняют вариацию результативного признака Y . Таким образом, включенные в модель факторы являются статистически значимыми.

Проверим данные на наличие мультиколлинеарности путем определения коэффициентов парной корреляции (табл. 2).

Таблица 2

Значения коэффициентов парной корреляции

	y	X_1	X_2	X_3
y	1			
X_1	-0.816672218	1		
X_2	0.824146207	-0.379081111	1	
X_3	0.980541244	-0.69646107	0.896397682	1

Имеем, что $r_{x_2y} = 0,82$, $r_{x_3y} = 0,98$, $r_{x_2x_3} = 0,89$. Все эти показатели достаточно высоки, что свидетельствует о наличии мультиколлинеарности между отдельными факторами.

Разработана регрессионная модель, уравнение множественной регрессии в стандартизированной форме имеет вид:

$$Z_t = -3,0757t_1 + 0,1499t_2 + 0,7580t_3.$$

Модель исследована на наличие гетероскедастичности с использованием теста ранговой корреляции Спирмена. Расчетный коэффициент ранговой корреляции составил $t_{расч.} = 0,4135$, а табличный – . Расчетный коэффициент больше табличного, нулевая гипотеза принимается, следовательно, гетероскедастичность отсутствует.

Для выявления наличия автокорреляции используем критерий Дарбина-Уотсона, который равен $DW = 0,9979$. В свою очередь, $dl = 0,77 < DW$, $du = 1,78 > DW$. Критерий находится в зоне неопределенности, поэтому нельзя однозначно говорить о наличии автокорреляции остатков.

Проверим общую значимость уравнения множественной регрессии с использованием критерия Фишера. Расчетное F-значение равно $F = 1187,24$, а табличное – 3,34. Следовательно, нулевая гипотеза отклоняется, построенная модель является статистически значимой и может быть использована для прогнозирования.

Таким образом, были исследованы основные факторы, влияющие на объем валового внутреннего продукта, учитывая значения которых можно прогнозировать объем валового внутреннего продукта Украины. Результаты исследования могут быть использованы специалистами, прогнозирующими объем валового внутреннего продукта, а также сотрудниками Министерства финансов Украины.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярець Л. М.

Литература: 1. Валовой внутренний продукт – показатель уровня экономического развития [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://studopedia.org/1-627.html>. 2. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 3. Малярець Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярець, П. М. Куліков, І. Л. Лебедева [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с. 4. Малярець Л. М. Економіко-математичні методи і моделі : учеб. пособие / Л. М. Малярець. – Харьков : ХНЭУ, 2013. – 287 с. 5. Егоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Егоршин, Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с.

АНАЛИЗ ОСНОВНЫХ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА УРОВЕНЬ ИНФЛЯЦИИ В УКРАИНЕ

УДК 330.43:336.748.12(477)

Полякова Н. А.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрены и проанализированы основные факторы, влияющие на уровень инфляции. Определен характер их взаимосвязи. Разработана многофакторная регрессионная модель уровня инфляции в Украине. Полученная модель проверена на статистическую значимость. Определены факторы, наиболее влияющие на уровень инфляции в Украине.

Ключевые слова: инфляция, инфляционные процессы, индекс потребительских цен, дефлятор валового внутреннего продукта, многофакторная модель, эконометрический анализ.

Анотация. Розглянуто та проаналізовано основні фактори, що впливають на рівень інфляції. Визначено характер їх взаємозв'язку. Розроблено багатофакторну регресійну модель рівня інфляції в Україні. Отриману модель перевірено на статистичну значущість. Визначено фактори, що найбільше впливають на рівень інфляції в Україні.

Ключові слова: інфляція, інфляційні процеси, індекс споживчих цін, дефлятор валового внутрішнього продукту, багатофакторна модель, економітричний аналіз.

Annotation. Considered and analyzed the main factors that affect the rate of inflation. The character of their relationship. A multivariate regression model of inflation in Ukraine. The resulting model is tested for statistical significance. The factors that most influence the level of inflation in Ukraine.

Keywords: inflation, consumer price index, deflator of gross domestic product, multi-factor model, econometric analysis.

Инфляция представляет собой сложное явление по форме проявления и по совокупности влияющих на нее факторов. Внешне инфляционные процессы проявляются в росте цен на товары и услуги, падении валютного курса национальной денежной единицы и усугублении товарного дефицита [1]. На сегодняшний день инфляционные процессы в Украине требуют повышенного внимания, нуждаются в стабилизации валютного курса, совершенствовании механизма инфляционного прогнозирования и разработке эффективных мер антиинфляционной политики.

Многие украинские ученые в своих работах уделяют внимание вопросам изучения факторов, влияющих на уровень инфляции. Среди них Ставицкий А. В., Фурдичко Л. О., Егоров Д. Г., Манько Н. А., Мягкова Т. Л. и др.

Целью написания статьи являются анализ факторов влияния на уровень инфляции в Украине, построение эконометрической модели зависимости динамики инфляционного уровня от этих факторов с применением эконометрических методов исследования, а также экономическая интерпретация полученных результатов.

Среди основных экономических факторов влияния на уровень инфляции ученые выделяют объем валового внутреннего продукта Украины, уровень безработицы, уровень потребительских цен на товары и услуги. Эти факторы будут использованы при анализе [3].

Как результативный признак Y рассмотрим уровень инфляции, в %. В качестве фактора X_1 рассмотрим объем валового внутреннего продукта Украины, млн грн; X_2 – уровень безработицы, тыс. чел.; X_3 – индекс потребительских цен на товары и услуги, %; X_4 – доход населения, млн грн. Исходные данные представлены в табл. 1 [5].

Таблица 1

Исходные данные для построения эконометрической модели

Период	Уровень инфляции, %	Уровень ВВП, млн грн	Уровень безработицы, тыс. чел.	Индекс потребительских цен на товары и услуги, %	Доход населения, млн грн
	y	x_1	x_2	x_3	x_4
1	2	3	4	5	6
1-й квартал 2007	100,40	139444,00	1632,70	100,43	120001,00
2-й квартал 2007	100,90	166869,00	1467,20	100,93	143915,00

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6
3-й квартал 2007	101,40	199535,00	1385,00	101,40	168230,00
4-й квартал 2007	102,40	214883,00	1416,70	102,40	191143,00
1-й квартал 2008	103,10	191459,00	1575,60	103,13	173473,00
2-й квартал 2008	101,70	236033,00	1399,90	101,73	202411,00
3-й квартал 2008	100,20	276451,00	1353,60	101,17	224647,00
4-й квартал 2008	101,80	244113,00	1424,00	101,77	245110,00
1-й квартал 2009	101,90	189028,00	2094,00	101,93	191940,00
2-й квартал 2009	100,80	214103,00	2007,90	100,83	217068,00
3-й квартал 2009	100,20	250306,00	1925,50	100,17	234523,00
4-й квартал 2009	101,00	259908,00	1956,60	100,97	254138,00
1-й квартал 2010	101,50	217074,00	1983,40	101,53	229106,00
2-й квартал 2010	99,60	255545,00	1868,20	99,57	267973,00
3-й квартал 2010	101,30	300446,00	1772,30	101,30	288714,00
4-й квартал 2010	100,50	306281,00	1784,20	100,53	315222,00
1-й квартал 2011	101,10	258591,00	1921,90	101,10	265528,00
2-й квартал 2011	100,80	310277,00	1808,60	100,83	299957,00
3-й квартал 2011	99,50	368488,00	1716,00	99,47	328461,00
4-й квартал 2011	100,10	362635,00	1731,70	100,10	357059,00
1-й квартал 2012	100,20	292324,00	1842,50	100,20	296569,00
2-й квартал 2012	99,80	346005,00	1709,00	99,70	345295,00
3-й квартал 2012	99,90	387109,00	1629,20	99,90	371244,00
4-й квартал 2012	100,00	379231,00	1656,60	100,10	394089,00
1-й квартал 2013	100,00	303753,00	1755,90	100,10	328690,00
2-й квартал 2013	100,00	354814,00	1642,90	100,00	366756,00
3-й квартал 2013	99,70	398000,00	1553,30	99,73	368650,00
4-й квартал 2013	100,40	408631,00	1576,40	100,30	413977,00
1-й квартал 2014	101,00	316905,00	1804,90	101,00	336105,00
2-й квартал 2014	102,70	382391,00	1729,50	102,70	380021,00
3-й квартал 2014	101,40	440476,00	1781,00	101,37	398294,00
4-й квартал 2014	102,40	447143,00	1847,10	102,43	416650,00
1-й квартал 2015	106,40	375525,00	1730,30	106,40	257120,00
2-й квартал 2015	105,50	455245,00	1665,80	105,53	158128,80
3-й квартал 2015	100,20	563907,00	1636,70	100,17	338549,00
4-й квартал 2015	100,50	584781,00	1654,00	104,47	354152,00

Економетрический анализ целесообразно проводить с использованием пакета статистического анализа Statgraphics. В результате обратного отбора были определены значимые факторы, которыми являются X_1 и X_3 . Факторы X_2 и X_4 не оказывают значительного влияния на изменение результативного признака Y . На первом этапе обратного отбора необходимо отсеять переменную X_2 , поскольку ее Р-значение равно 0,6966. После исключения переменной X_4 , Р-значение которой равно 0,3596, все оставшиеся переменные имеют Р-значения, которые меньше 0,05. Все расчетные значения t_p больше табличных значений, поэтому можно говорить о статистической значимости модели.

Необходимо проверить гипотезы о значимости параметров уравнения множественной регрессии.

Полученная модель имеет вид:

$$y = 12,585 - 0,00000227419X_1 - 0,881397X_2.$$

Проверка гипотезы относительно значимости параметров уравнения множественной регрессии показала, что расчетные t -критерии Стьюдента больше табличных, что свидетельствуют о значимости параметров модели:

$$t_{x_1} = -2,27275; t_{x_3} = 13,4152 > t_{расч.} (0,05; 33) = 2,04.$$

Свободный член a_0 (12,585) показывает, какое процентное значение имел бы уровень инфляции при нулевых значениях факторных признаков.

Анализ коэффициентов регрессии позволяет говорить, что при увеличении объема валового внутреннего продукта на 1 млн грн уровень инфляции уменьшится на 0,00023 % при других равных условиях. При увеличении индекса потребительских цен на товары и услуги на 1 % уровень инфляции увеличится на 0,88 %.

Полученная модель имеет коэффициент детерминации 84,5 %, что означает, что факторы X_1 и X_3 на 84,5 % описывают изменчивость результативного признака Y . Отсюда следует, что включенные в модель факторы являются статистически значимыми, как и сама модель.

Далее необходимо проверить данные на наличие мультиколлинеарности. Для этого нужно определить коэффициенты парной корреляции (табл. 2).

Таблица 2

Матрица коэффициентов парной корреляции

	Y	X_1	X_3
Y	1	0,1364	-0,9988
X_1	0,1364	1	-0,1830
X_3	-0,9988	-0,1830	1

В нашем случае все парные коэффициенты, кроме $\rho_{X_3} (|r|=0,9988)$, имеют парные коэффициенты корреляции $|r| < 0,7$, что свидетельствует об отсутствии мультиколлинеарности между ними. Наибольшее влияние на результативный признак имеет переменная X_1 ; при построении модели она первой войдет в уравнение регрессии.

Стандартизированная модель имеет вид:

$$y = -0,158 X_1 + 0,935 X_2.$$

Согласно полученной модели, на уровень инфляции в Украине больше всего влияет индекс потребительских цен на товары и услуги. Объем валового внутреннего продукта оказывает меньшее влияние на уровень инфляции.

Для исследования наличия гетероскедастичности был использован тест ранговой корреляции Спирмена. Поскольку расчетный коэффициент ранговой корреляции (0,34) меньше табличного значения (2,02), можно говорить об отсутствии гетероскедастичности.

Для выявления факта наличия автокорреляции используем критерий Дарбина–Уотсона, который в полученной модели равен 1,19. Поскольку 1,19 меньше 1,39, в модели имеет место положительная автокорреляция. Эту модель не рекомендуется использовать для прогнозирования.

Проверим общее качество уравнения множественной регрессии. Расчетное F-значение $F = 90$ больше табличного $((0,05; 2; 33) = 3,23)$, нулевая гипотеза отклоняется. Значит, построенная модель является статистически значимой и ее можно использовать для объяснения зависимости результативного признака от факторных признаков.

Таким образом, представлена модель, учитывающая основные факторы, влияющие на уровень инфляции. Ее можно использовать только для описания зависимости между результативным признаком и факторными признаками. Поскольку в модели имеет место положительная автокорреляция, ее не рекомендуется использовать для прогнозирования. Полученная модель может быть использована финансовыми аналитиками для изучения влияния различных факторов на уровень инфляции, чтобы в дальнейшем воздействовать на показатели, провоцирующие ее рост.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярец Л. М.

Литература: 1. Булавина О. А. Модель регулювання інфляції в умовах сталого економічного розвитку / О. А. Булавина // Інформаційні технології в економіці, менеджменті та бізнесі. – 2002. – № 2. – С. 28–33. 2. Веселов В. Что такое инфляция? [Электронный ресурс] / В. Веселов. – Режим доступа : <http://elhow.ru/finansy/finansovye-opredeleniya/chto-takoe-infljacija>. 3. Мягкова Т. Л. Деньги, кредит, банки / Т. Л. Мягкова. – М. : Аллель, 2009. – 64 с. 4. Индекс инфляции Украины [Электронный ресурс] // Минфин. Финансовый портал. – Режим доступа : <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>. 5. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 6. Егоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Егоршин, Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с. 7. Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели : учеб. пособие / Л. М. Малярец. – Харьков : ХНЭУ, 2013. – 287 с.

КОМПЛЕКСНЕ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ТАКСОНОМІЧНОГО МЕТОДУ

УДК 658.155

Проноза А. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто підходи до комплексного оцінювання фінансової безпеки банку із застосуванням таксономічного методу. Наведено механізм застосування таксономічного показника на прикладі конкретного банку. На основі проведеної процедури комплексного оцінювання фінансової безпеки банку надано конкретні рекомендації щодо поліпшення рівня фінансової безпеки банку.

Ключові слова: банк, фінансова безпека, фінансова безпека банку, комплексне оцінювання, таксономічний показник, рівень фінансової безпеки банку.

Аннотация. Рассмотрены подходы к комплексной оценке финансовой безопасности банка с применением таксономического метода. Приведен механизм применения таксономического показателя на примере конкретного банка. На основе проведенной процедуры комплексной оценки финансовой безопасности банка предложены конкретные рекомендации по улучшению уровня финансовой безопасности банка.

Ключевые слова: банк, финансовая безопасность, финансовая безопасность банка, комплексная оценка, таксономический показатель, уровень финансовой безопасности банка.

Annotation. The approaches for comprehensive evaluation of financial security of the bank using the taxonomic method. An application taxonomic rate mechanism on the example of a particular bank. On the basis of a comprehensive evaluation procedure financial security bank provided specific recommendations to improve financial security of the bank.

Keywords: bank, financial security, financial security of bank, comprehensive evaluation, index taxonomic, level of financial security of the bank.

Міжнародний досвід і досвід України переконливо засвідчують, що економічне зростання й забезпечення ефективних умов для розвитку приватного сектора, поліпшення соціального захисту та добробуту населення можливі лише за умов сталого розвитку банківської системи як одного з головних елементів ринкової економіки.

Побудова системи фінансової безпеки банку є неможливою без визначення критеріальних вимог до неї. Досягнення критеріальних вимог до фінансової безпеки є визначуваним системою конкретних індикаторів. Саме за допомогою використання обґрунтованої системи індикаторів можна оперативно аналізувати стан фінансової безпеки банку, попереджати розвиток негативних тенденцій, вносити необхідні корективи як у повсякденну діяльність, так і на перспективу, прогнозувати розвиток подій.

Дослідженням цієї проблеми займаються Айвазян С., Бажаєва З., Плюта В. та ін. Науковці пропонують застосовувати в економічних дослідженнях порівняльний багатовимірний аналіз [2; 6].

Метою написання статті є застосування методу таксономії для аналізу фінансової безпеки банку на основі показників ефективності діяльності банку та рівня його захищеності.

В економічній літературі мають місце різні підходи до формування системи індикаторів фінансової безпеки. Вважаємо за доцільне виділяти як такі:

- 1) регулятивний капітал;
- 2) достатність (адекватність регулятивного капіталу);
- 3) співвідношення регулятивного капіталу і сукупних активів;
- 4) поточну ліквідність;
- 5) максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента;
- 6) великі кредитні ризики.

Це далеко не весь перелік показників, що можуть бути індикаторами фінансової безпеки банку, але це найбільш значущі показники, що відображають рівень фінансової безпеки банку.

Як елементи матриці спостережень таксономічного показника оцінювання рівня фінансової безпеки аналізованого банку доцільно виділити вищезазначені індикатори фінансової безпеки банку (табл. 1) [5].

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку таксономічного показника

Період	Регулятивний капітал	Достатність (адекватність) регулятивного капіталу	Відношення регулятивного капіталу до сукупних активів	Поточна ліквідність	Максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента	Великі кредитні ризики
1-й кв. 2013	1006628	22,01	13,05	74,85	23,15	86,44
2-й кв. 2013	826381	19,22	12,85	84,31	22,85	91,15
3-й кв. 2013	742365	18,58	12,06	102,16	23,89	109,56
4-й кв. 2013	729626	17,54	12,51	86,56	23,24	81,38
1-й кв. 2014	782491	19,73	15,04	77,78	18,10	84,33
2-й кв. 2014	732773	20,15	14,46	63,03	18,81	78,26
3-й кв. 2014	687484	17,35	13,71	56,27	20,54	109,38
4-й кв. 2014	430542	10,27	12,09	55,18	30,88	222,12
1-й кв. 2015	633821	14,34	11,87	78,31	22,88	173,64
2-й кв. 2015	526292	13,89	12,18	77,52	26,83	167,26
3-й кв. 2015	894388	28,21	12,37	86,59	20,67	84,04
4-й кв. 2015	1411356	28,21	13,64	86,59	22,58	173,64

На першому етапі необхідно сформувати матрицю спостережень (X), вигляд якої подано нижче (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця спостережень

X	1006628	22,01	13,05	74,85	23,15	86,44
	826381	19,22	12,85	84,31	22,85	91,15
	742365	18,58	12,06	102,16	23,89	109,56
	729626	17,54	12,51	86,56	23,24	81,38
	782491	19,73	15,04	77,78	18,10	84,33
	732773	20,15	14,46	63,03	18,81	78,26
	687484	17,35	13,71	56,27	20,54	109,38
	430542	10,27	12,09	55,18	30,88	222,12
	633821	14,34	11,87	78,31	22,88	173,64
	526292	13,89	12,18	77,52	26,83	167,26
	894388	28,21	12,37	86,59	20,67	84,04
	1411356	28,21	13,64	86,59	22,58	173,64

Елементами сформованої матриці є показники, що є вираженими в одиницях виміру. Тому для проведення подальших розрахунків необхідною є стандартизація. Під стандартизацією елементів матриці спостережень X розуміють приведення їх до безрозмірного вигляду. Ураховуючи, що матриця містить показники в різних одиницях виміру, це дозволяє позбутися одиниці виміру, як вартісної, так і натуральної.

Стандартизацію здійснюють за формулою:

$$Z_{ij} = \frac{X_{ij}}{\bar{X}_j}, \quad (1)$$

де Z_{ij} – стандартизоване значення елемента X_{ij} , тобто елементи матриці стандартизованих значень (Z);

X_{ij} – значення показника j в період часу i ;

$\bar{X}_j$ – середнє значення за кожним показником (стовпцем).

Вигляд матриці стандартизованих значень, побудованої на основі розрахованих середніх значень за кожним показником, подано нижче (табл. 3).

Таблиця 3

Матриця стандартизованих значень

Z =	1,2845	1,1508	1,0049	0,9667	1,0123	0,7099
	1,0545	1,0050	0,9895	1,0889	0,9992	0,7486
	0,9473	0,9715	0,9287	1,3194	1,0447	0,8998
	0,9310	0,9171	0,9634	1,1179	1,0163	0,6683
	0,9985	1,0316	1,1582	1,0045	0,7915	0,6926
	0,9350	1,0536	1,1135	0,8140	0,8225	0,6427
	0,8773	0,9072	1,0558	0,7267	0,8982	0,8983
	0,5494	0,5370	0,9310	0,7127	1,3503	1,8241
	0,8088	0,7498	0,9141	1,0114	1,0005	1,4260
	0,6716	0,7263	0,9379	1,0012	1,1732	1,3736
	1,1413	1,4750	0,9526	1,1183	0,9039	0,6902
	1,8009	1,4750	1,0504	1,1183	0,9874	1,4260

Наступним кроком побудуємо вектор-еталон. Елементи цього вектора мають координати та є сформованими зі значень показників за формулою:

$$\begin{cases} x_{oi} = \max x_{ij} \text{ (стимулятор)} \\ x_{oi} = \max x_{ij} \text{ (дестимулятор)} \end{cases} \quad (2)$$

Необхідно розділити всі показники на стимулятори й дестимулятори. Основою такого поділу є характерний вплив кожного показника на рівень досліджуваного об'єкта. Стимуляторами є показники, збільшення значень яких позитивно впливає на досліджуваний процес, тобто вони позитивно впливають на загальний рівень розвитку об'єкта. Дестимуляторами є показники, зростання значень яких негативно позначається на досліджуваному процесі.

До стимуляторів, тобто до показників, зростання яких позитивно впливає на рівень фінансової безпеки підприємства, належать розмір регулятивного капіталу банку, достатність (адекватність) регулятивного капіталу, співвідношення регулятивного капіталу та сукупних активів, поточна ліквідність. До дестимуляторів належать максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента та великі кредитні ризики.

Вектор-еталон для ПАТКБ «Правексбанк» має вигляд:

$$P_o = (1,8009; 1,4750; 1,1582; 1,3194; 0,0163; 0,6427).$$

На цьому етапі розрахунку коефіцієнта таксономії необхідно визначити відстані між елементами матриці й вектором-еталоном (C_{io}) за формулою (табл. 4):

$$C_{io} = \sqrt{\sum_{j=1}^m (Z_{ij} - Z_{oj})^2} \quad (3)$$

де Z_{ij} – елементи стандартної матриці;

Z_{oj} – елементи вектора-еталона.

Таблиця 4

Відстані між елементами матриці та вектором-еталоном

C_{io}	Значення	C_{io}	Значення
C_{1o}	1,2313	C_{7o}	1,5428
C_{2o}	1,3553	C_{8o}	2,4579
C_{3o}	1,4692	C_{9o}	1,8019
C_{4o}	1,4653	C_{10o}	1,9643
C_{5o}	1,2422	C_{11o}	1,1436
C_{6o}	1,3545	C_{12o}	1,2683

Після визначення відстані розрахуємо необхідні показники за формулами (табл. 5):

$$\bar{C}_0 = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m C_{io} \quad (4)$$

$$\bar{C}_0 = 1/12 \times (1,2313 + 1,3553 + 1,4692 + 1,4653 + 1,2422 + 1,3545 + 1,5428 + 2,4579 + 1,8019 + 1,9643 + 1,1436 + 1,2683) = 1,5247$$

$$S_0 = \sqrt{\frac{1}{m} \sum (C_{i0} - \bar{C}_0)^2}, \quad (5)$$

$$S_0 = \sqrt{\frac{1}{12} \left[\begin{aligned} &(1,2313 - 1,5247)^2 + (1,3553 - 1,5247)^2 + (1,4692 - 1,5247)^2 + \\ &(1,4653 - 1,5247)^2 + (1,2422 - 1,5247)^2 + (1,3545 - 1,5247)^2 + \\ &(1,5428 - 1,5247)^2 + (2,4579 - 1,5247)^2 + (1,8019 - 1,5247)^2 + \\ &(1,9643 - 1,5247)^2 + (1,1436 - 1,5247)^2 + (1,2683 - 1,5247)^2 \end{aligned} \right]} = 0,3631, \quad (6)$$

$$C_0 = \bar{C}_0 + 2S_0 \quad (6)$$

$$C_0 = 1,5247 + 2 \cdot 0,3631 = 0,8581,$$

$$d_i = \frac{C_{i0}}{C_0}. \quad (7)$$

Таблиця 5

Розраховані показники

$d_1 =$	0,5470	$d_7 =$	0,6854
$d_2 =$	0,6021	$d_8 =$	0,9919
$d_3 =$	0,6527	$d_9 =$	0,8005
$d_4 =$	0,6509	$d_{10} =$	0,8726
$d_5 =$	0,5518	$d_{11} =$	0,5080
$d_6 =$	0,6017	$d_{12} =$	0,5634

Коефіцієнт таксономії розраховуємо за формулою (табл. 6):

$$k_i = 1 - d_i, \quad (8)$$

де k_i – значення коефіцієнта таксономії в i -му періоді;

d_i – розрахована раніше допоміжна величина.

Таблиця 6

Інтегральний показник

Період	k_i
1-й кв. 2013	0,4530
2-й кв. 2013	0,3979
3-й кв. 2013	0,3473
4-й кв. 2013	0,3491
1-й кв. 2014	0,4482
2-й кв. 2014	0,3983
3-й кв. 2014	0,3146
4-й кв. 2014	0,0081
1-й кв. 2015	0,1995
2-й кв. 2015	0,1274
3-й кв. 2015	0,4920
4-й кв. 2015	0,4366

Відобразимо графічно динаміку зміни коефіцієнта інтегрального показника ПАТКБ «Правекс-банк» протягом 2013–2015 рр. (рис. 1).

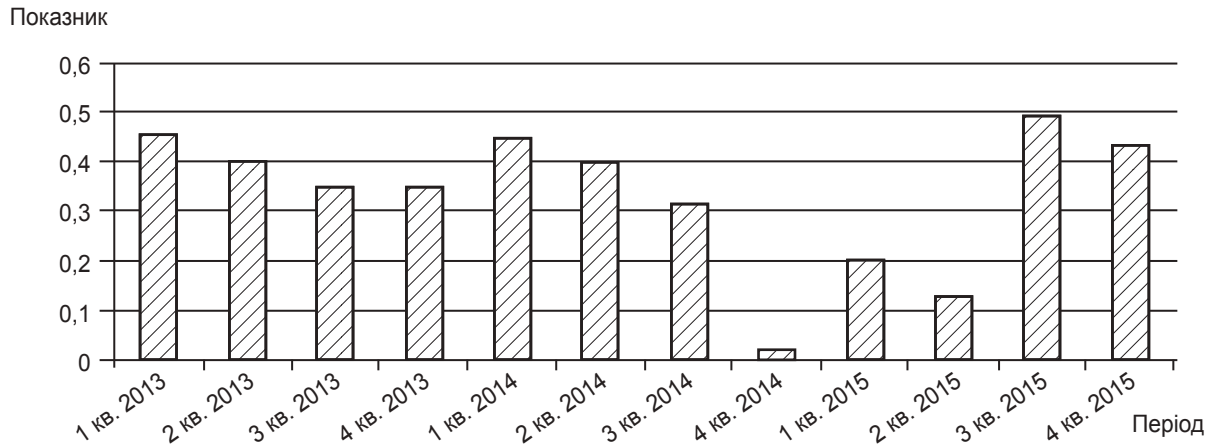

Рис. 1. Динаміка зміни коефіцієнта інтегрального показника ПАТКБ «Правекс-банк», 2013–2015 рр.

Таким чином, слід відзначити, що стан окремого процесу або явища є тим більш розвинутим, чим ближчим є значення коефіцієнта таксономії до 1. Значення коефіцієнта таксономії може перебувати в межах $k_i \in [0; 1]$, що є інтерпретованим у такий спосіб: стан явища або процесу в певному періоді є тим більш розвинутим, чим ближчим є значення коефіцієнта k_i до 1. Показник набуває високих значень за вищих значень стимуляторів і низьких значень – за низьких значень стимуляторів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кузенко Т. Б.

Література: 1. Гладких Д. Рейтингові оцінки надійності банків та їх роль у підвищенні капіталізації банківської системи / Д. Гладких // Вісник НБУ. – 2009. – № 2. – С. 22–27. 2. Грушко В. І. Банківський нагляд : навч. посіб. / В. І. Грушко, С. М. Лаптев, О. С. Любунь, К. Є. Раєвський. – Київ : Центр навчальної літератури, 2004. – 264 с. 3. Зубок М. І. Безпека банків : навч. посіб. / М. І. Зубок. – Київ : КНТЕУ, 2007. – 306 с. 4. Клеков А. Основы банковской безопасности / А. Клеков, С. Мартыненко, Ю. Житник // Служба безопасности. – 1999. – № 10. – С. 18–21. 5. Смовженко Т. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи в умовах євроінтеграції України / Т. Смовженко, О. Другов // Вісник НБУ. – 2005. – № 11. – С. 34–37. 6. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях / В. Плюта. – М. : Финансы и статистика, 1989. – 174 с.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОПЛАТИ ПРАЦІ ЗА ЧИННИМ КОДЕКСОМ ЗАКОНІВ ПРО ПРАЦЮ ТА ПРОЕКТОМ ТРУДОВОГО КОДЕКСУ

УДК 349.232

Рикуш О. О.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано тлумачення правової категорії «оплата праці» у чинному Кодексі законів про працю України та в проекті Трудового кодексу України. Виявлено проблемні моменти, запропоновано рекомендації щодо їх вирішення.

Ключові слова: праця, оплата праці, робітник, роботодавець, трудові правовідносини, законодавство, Кодекс законів про працю України, проект Трудового кодексу України.

Аннотация. Проанализированы толкования правовой категории «оплата труда» в действующем Кодексе законов о труде Украины и в проекте Трудового кодекса Украины. Выявлены проблемные моменты, предложены рекомендации по их решению.

Ключевые слова: труд, оплата труда, рабочий, работодатель, трудовые правоотношения, законодательство, Кодекс законов о труде Украины, проект Трудового кодекса Украины.

Annotation. Analyzed the interpretation of the legal category of «remuneration» in the current Code of labour laws of Ukraine and the draft Labour code of Ukraine. The identified problematic aspects and proposed recommendations for their solution.

Keywords: labor, wages, worker, employer, labour relations, legislation, the Code of laws on labour of Ukraine, the draft Labor code of Ukraine.

Із проголошенням України незалежною державою та прийняттям Конституції України, що визначає її правовою та соціальною незалежною державою, виникла необхідність переглянути та змінити правову систему України, зокрема Кодекс законів про працю України.

Чинний Кодекс законів про працю є застарілим, оскільки дістався Україні ще з часів Радянського Союзу. Чинний Кодекс законів про працю є спрямованим передусім на захист роботодавців, а не робітників. Україна вибрала шлях євроінтеграції, відтак зміна трудового законодавства є невід'ємною складовою вступу до Європейського Союзу. Норми Кодексу законів про працю України мають повною мірою відповідати Європейській соціальній хартії та Загальній декларації прав людини. Нині аналіз відмінностей між чинним Кодексом законів про працю та його проектом є надзвичайно актуальним.

Доводиться визначити, що процес прийняття проекту Трудового кодексу є дещо повільним. Депутатам вдалося проголосувати документ у першому читанні 5 листопада 2015 р., і це через 15 років після початку роботи над цим проектом. До прийняття документа в другому читанні потрібно розглянути ще багато пропозицій. Метою прийняття проекту Трудового кодексу України є встановлення прав та обов'язків суб'єктів трудових правовідносин, забезпечення реалізації передбачених Конституцією України трудових прав і гарантій працівників, створення належних умов праці, забезпечення захисту прав та інтересів працівників і роботодавців [2; 3].

Метою написання статті є дослідження правових аспектів і відмінностей оплати праці в чинному Кодексі законів про працю України та в проекті Трудового кодексу.

Організацію оплати праці та напрями її вдосконалення розглядають у своїх науково-практичних дослідженнях такі вітчизняні вчені, як Грішнова О. А., Колот А. М., Новиков В. М., Ткаченко Л. Г., Пилипенко П. Д., Костюк В. Л. та багатьох інших дослідників.

Необхідність прийняття проекту Трудового кодексу є зумовленою тим, що з моменту прийняття чинного Трудового кодексу минуло майже 45 років. За цей час відбулася зміна суспільних поглядів, державного ладу та багатьох інших факторів, що спричинило зміну системи цінностей у суспільстві. Нині оплата праці є найбільш істотною мотивацією для робітників, чого фактично не було за радянських часів. Через це потрібно переглянути правові норми оплати праці та наблизити їх до норм Європейської соціальної хартії задля підвищення мотивації робітників.

Чинний Кодекс законів про працю містить 23 статті, що стосуються оплати праці, у проекті Трудового кодексу кількість статей збільшено до 39. Проект містить зауваження про те, що в першу чергу гроші, що надійшли

на рахунок фірми, мають йти на виплати заробітної плати співробітникам. У чинному Кодексі законів про працю це не регламентовано, зазначено лише, що роботодавець є зобов'язаним своєчасно платити заробітну плату. Проте не йдеться про те, що начислення до фонду оплати праці мають надходити з грошей, що надійшли на рахунок фірми. Відсутність такого положення у чинному Кодексі законів про працю утискає права робітників на своєчасне та безперешкодне отримання заробітної плати.

Ще одним кроком до створення більш досконалого Трудового кодексу є внесення до його проекту зміни про збільшення оплати праці в нічний час. Згідно із чинним законодавством ст. 108 Кодексу законів про працю робота в нічний час оплачується в підвищеному розмірі, установлюваному генеральною, галузевою (регіональною) угодами та колективним договором, але не нижче 20 відсотків тарифної ставки (окладу) за кожну годину роботи у нічний час [3]. Що стосується проекту, то за ст. 230 робота в нічний час оплачується в підвищеному розмірі, що встановлюється генеральною, галузевою (міжгалузевою) угодами, колективним договором, а якщо договір не укладено – нормативним актом роботодавця, але не нижче 30 відсотків тарифної ставки (окладу), посадового окладу (ставки заробітної плати) за кожну годину [2]. Менталітет наших людей дає підстави припускати, що лише невелика кількість роботодавців виплачуватимуть робітнику заробітну плату за роботу в нічний час, що перевищує мінімально можливу. Тобто за чинним Законом передбачено заробітну плату за роботу в нічний час у розмірі 120 відсотків від ставки і більше, але на практиці перевищення межі 120 відсотків майже не відбувається. Уведення в проект мінімальної межі 130 відсотків має дещо змінити стан працівників.

Ще одна позитивна зміна відбулася в плані понаднормової праці. Згідно із чинним законодавством ст. 106 Кодексу законів про працю за погодинною системою оплати праці робота в надурочний час є оплачуваною в подвійному розмірі годинної ставки [3]. У проекті йдеться про оплату в потрібному розмірі. У проекті Трудового кодексу з'явилася ще одна стаття, якої немає в чинному Кодексі законів про працю. Вона стосується поділу робочого дня на частини. За ст. 231 робота при поділі робочого дня на частини оплачується в розмірі, який щонайменше на 20 відсотків перевищує тарифну ставку (оклад) [2]. У чинному Кодексі законів про працю про цю умову не йшлося, тож очевидно, що це нововведення є позитивним для робітників. Також у проекті Трудового кодексу передбачено дозвіл введення гнучкого графіка роботи за умови, що доручене завдання буде виконано якісно і вчасно. У чинному Кодексі законів про працю такого пункту немає.

Таким чином, аналіз Кодексу законів про працю та проекту Трудового кодексу України дозволяє говорити про переваги й недоліки планованого законопроекту. До недоліків, що погіршують умови праці робітників, належить у тому числі ст. 234, за якою за умови простою робота працівника є оплачуваною в розмірі не менше двох третин тарифної ставки, окладу (посадового окладу), розрахованих пропорційно до тривалості простою [2]. Очевидно, що цей пункт погіршує становище робітника, оскільки простоює він не з власної провини, а заробітну плату отримуватиме занижену. Вважаємо за доцільне змінити умови цього пункту в частині «у розмірі не менше двох третин тарифної ставки» на «у розмірі, що дорівнює тарифній ставці».

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Капустян Н. М.

Література: 1. Пилипенко П. Д. Про сферу чинності трудового законодавства у світлі проекту Трудового кодексу України / П. Д. Пилипенко // Актуальні проблеми розвитку законодавства про працю та соціальне забезпечення. – 2009. – С. 59–67. 2. Проект Трудового кодексу України [Електронний ресурс] : Закон України від 27.12.2014 № 1658. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221. 3. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. 4. Європейська соціальна хартія (переглянута) [Електронний ресурс] : Міжнародний документ від 03.05.1996 ETS № 163. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_062.

СВІТОВИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІКВІДНОСТІ БАНКУ

УДК 336.71

Родрігес К. М.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено особливості методичних підходів до оцінювання банківської ліквідності в окремих зарубіжних країнах. Здійснено порівняльний аналіз алгоритму та нормативних значень показників банківської ліквідності за кордоном і в Україні. Запропоновано шляхи вдосконалення вітчизняної системи забезпечення банківської ліквідності.

Ключові слова: банк, ліквідність банку, нормативи, порівняльний аналіз, ліквідність банківської системи.

Аннотация. Исследованы особенности методических подходов к оценке банковской ликвидности в отдельных зарубежных странах. Проведен сравнительный анализ алгоритма и нормативных значений показателей банковской ликвидности за рубежом и в Украине. Предложены пути совершенствования отечественной системы обеспечения банковской ликвидности.

Ключевые слова: банк, ликвидность банка, нормативы, сравнительный анализ, ликвидность банковской системы.

Annotation. The features of methodical approaches to evaluation of bank liquidity in some foreign countries. The comparative analysis algorithm and normative values of bank liquidity abroad and in Ukraine. Ways to improve the domestic banking system to ensure liquidity.

Keywords: bank, bank's liquidity, regulations, comparative analysis, liquidity of the banking system.

Банківська ліквідність відіграє життєво важливу роль як у діяльності самих банків, так і у функціонуванні фінансової системи країни. Щоденна робота щодо підтримання достатнього рівня ліквідності є неодмінною умовою самозбереження та виживання банку. Без ліквідності банк не може виконувати свої функції й проводити операції з обслуговування клієнтів. Відтак вирішення проблем ліквідності має бути пріоритетним у роботі менеджменту банку. Фактично банківська діяльність є заснованою на довірі, і якщо підірвано довіру до банку, то все інше руйнується дуже швидко. Розвиток сучасних ринків і пропонує ними фінансових інструментів значно розширює можливості банків щодо управління ліквідністю, ускладнюючи при цьому процес вибору оптимального рішення.

У зарубіжній практиці за ознакою ліквідності (швидкості перетворення активів на кошти) всі активи поділяють на первинні резерви, вторинні резерви, позички й інші цінні папери. До первинних резервів належать касова готівка і кошти на кореспондентському рахунку в Центральному банку. До вторинних резервів належать високоліквідні цінні папери, що є призначеними для продажу [1]. Цей вид активу доповнює первинний резерв ліквідних засобів у разі нестачі останнього. Ліквідність позичок, інших цінних паперів, інвестиційних вкладів (будинків і споруд) є нижчою. Для управління ліквідністю зарубіжна практика виробила певні вимоги до структури активів. Оптимальним для забезпечення стабільності, ліквідності та платоспроможності банку вважають такі норми окремих видів активів:

– Сполучені Штати Америки: первинні резерви (стосовно депозитів) – не менше 5–10 %; первинні й вторинні резерви (стосовно депозитів) – не менше 10–15 %; позички (стосовно активів) – не більше 65 %;

– Японія: ліквідні активи стосовно депозитів – 30 %;

– Франція: ліквідні активи (активи із терміном погашення в найближчі 30 днів) стосовно зобов'язань до запитання і терміном погашення в найближчі 30 днів – 100 %; співвідношення суми активів, що є розміщеними терміном на три місяці, і суми депозитів до повернення, термінових депозитів та інших ресурсів, залучених на три місяці, – не менше 60 % [2].

У процесі управління ліквідністю на основі дотримання визначеного співвідношення в активах і пасивах за кордоном використовують метод закріплення окремих статей пасивів залежно від їх терміновості за визначеними статтями активів, виходячи з їх ліквідності. Схематично цей метод подано на рис. 1 [3].

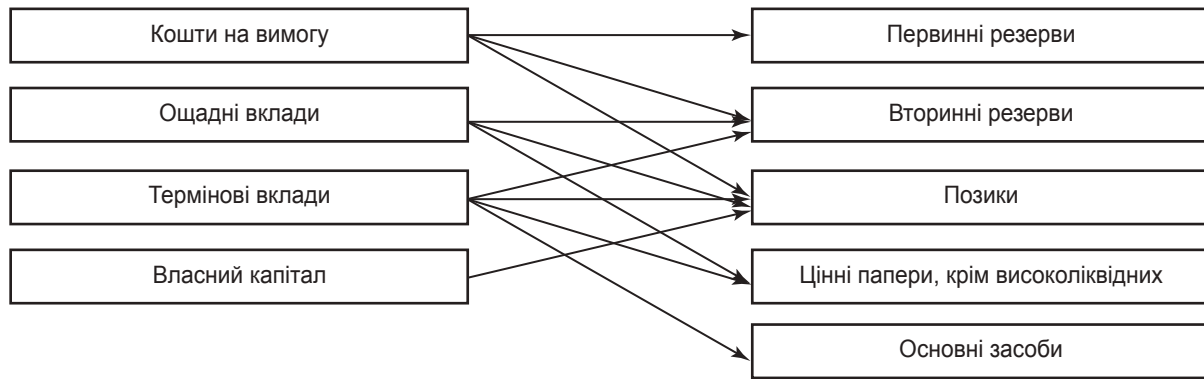

Рис. 1. Розподіл окремих статей пасивів за відповідними статтями активів

У деяких розвинених країнах світу, наприклад у США, управління ризиком ліквідності є базованим на визначенні дефіциту або надлишку ліквідності. Для цього сукупну суму активів окремого періоду порівнюють із сумою пасивів відповідного періоду, дефіцит (надлишок) ліквідності визначають за періодами і наростаючим підсумком. Наступним кроком аналізу є зіставлення суми дефіциту із граничним рівнем, який визначає банк. Тобто в цьому разі йдеться про ГЕП-аналіз, який уже є використовуваним і в Україні комерційними банками саме для управління ризиком ліквідності [2].

Ураховуючи те, що одним із основних методів управління ліквідністю комерційного банку є метод коефіцієнтів, який, крім самих банків, з регуляторною метою використовують і багато центральних банків країн світу у формі встановлення обов'язкових економічних нормативів, особливої уваги заслуговує саме зарубіжний досвід управління ліквідністю за допомогою коефіцієнтів. Коефіцієнтний метод передбачає встановлення певних кількісних співвідношень статей активу та пасиву балансу. В одних країнах ці співвідношення встановлюють центральні банки, а в інших – банки. Кількість показників ліквідності є неоднаковою в різних країнах світу. Так, для обов'язкового виконання Національний банк України розробив тринадцять нормативів, з яких три – ліквідності, а в Росії Центробанк запровадив чотирнадцять нормативів, з яких чотири є нормативами ліквідності. Вибір показників виміру ліквідності є зумовленим насамперед вимогами наглядового органу до оцінювання ліквідності. У зарубіжних країнах наглядові органи або взагалі директивно не встановлюють обов'язкове коло таких показників (наприклад, у США), або встановлюють незначну кількість показників (наприклад, у Японії, Німеччині, Франції, Англії). Упорядковану систему показників ліквідності окремих країн світу подано в табл. 1 [1–4].

Таблиця 1

Економічні нормативи ліквідності комерційних банків розвинених країн світу

Країна	Показник	Розрахунок	Нормативне значення, %
Франція	Норматив ліквідності	Співвідношення суми активів, що є розміщеними терміном на три місяці, і суми депозитів до повернення, термінових депозитів та інших ресурсів, що є залученими на три місяці	> 60
	Норматив довгострокової ліквідності	Співвідношення суми активів, що є розміщеними терміном понад чотири роки, до довгострокових ресурсів терміном понад чотири роки	> 60
Німеччина	Норматив короткострокової ліквідності	Співвідношення суми короткострокових і середньострокових вкладів до чотирьох років і суми залучених ресурсів до чотирьох років та ощадних депозитів	100
	Норматив довгострокової ліквідності	Співвідношення суми активів і суми зобов'язань із терміном розміщення активів і погашення зобов'язань понад чотири роки	100
Велика Британія	Норматив ліквідності	Співвідношення готівки, залишків на кореспондентських рахунках НОСТРО, суми наданих депозитів до повернення із терміном розміщення на день, цінних паперів і придатних до переобліку векселів і загальної суми зобов'язань	> 12,5
Японія	Норматив ліквідності	Співвідношення суми коштів на кореспондентському рахунку в Центральному банку та в касі, державних цінних паперів і загальної суми залучених депозитів	> 30

Слід зазначити, що Центральний банк Франції не нав'язує однаковий коефіцієнт усім установам; у кожному конкретному випадку банк може вважати обчислений коефіцієнт задовільним чи ні та за потреби впливати на установу у відповідний спосіб [1].

Банки Великої Британії для аналізу та контролю за своєю діяльністю використовують показники ліквідності, за якими не треба звітувати. Це співвідношення суми активів до суми зобов'язань із терміном розміщення активів і погашення зобов'язань до одного місяця.

Цікавим є досвід оцінювання ліквідності комерційними банками США. Центральний банк США не зобов'язує комерційні банки дотримуватися законодавчо встановлених нормативів ліквідності. Розробка та підтримання системи показників ліквідності є завданням керівництва самих банківських установ. Нині в американській практиці не передбачено суворих формул оцінювання ліквідності банків. При проведенні аналізу ліквідності підходи змінюються залежно від ринку, на якому працює банк; типу або виду комерційного банку; змісту й набору банківських послуг [4].

Із урахуванням досвіду США запроваджено таку систему показників: обсяг первинних резервів (каса + кореспондентський рахунок у Центральному банку) / обсяг залучених депозитів; обсяг первинних + вторинних резервів (державні цінні папери) / обсяг залучених депозитів; рівень першого показника для забезпечення ліквідності банку має бути не менше 5–10 %; рівень другого – не менше 15–25 %; обсяг наданих кредитів / обсяг залучених депозитів.

Результати порівняльного аналізу досвіду зарубіжних країн і вітчизняного підходу до оцінювання нормативних параметрів ліквідності банків показали, що в Україні встановлено тільки мінімальні нормативи ліквідності. В європейських банківських системах основний акцент зроблено на фактичній забороні фінансування короткостроковими ресурсами довгострокових активів банку, якщо першими не покрито короткострокові зобов'язання. Такий підхід є раціональним і має використовуватися в українській практиці. Адже чим вищою в банку є розбалансованість активів і пасивів за термінами, тим вищим є ризик ліквідності. Крім цього, в Україні доцільно розрахунок усіх нормативів ліквідності, у тому числі довгострокової, оцінювати на щоденній основі; а саме оцінювання ліквідності здійснювати не лише з точки зору терміновості, але й з точки зору збалансованості фінансування.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Полтініна О. П.

Література: 1. Бабанов В. В. Новый подход к управлению ликвидностью / В. В. Бабанов, В. А. Шемпелев // Банковское дело. – 2007. – № 1. – С. 15–25. 2. Галицька Е. Удосконалення системи показників ліквідності комерційних банків / Е. Галицька, Л. Висоцька // Банківська справа. – 2002. – № 2. – С. 19–25. 3. Грюнинг Х. В. Анализ банковских рисков: система оценки корпоративного управления и управления финансовым риском / Х. В. Грюнинг, С. Б. Братанович. – М. : Весь мир, 2003 – 304 с. 4. Лаптев С. М. Банківська діяльність (вітчизняний та зарубіжний досвід) : навч. посіб. / С. М. Лаптев, М. П. Денисенко, В. Г. Кабанов, О. С. Любунь. – Київ : Професіонал, 2004. – 320 с.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

УДК 349.2-053.81

Рой М. Ю.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Визначено сутність понять «молодь», «неповнолітні», «молоді фахівці» в трудовому законодавстві. Досліджено проблематику правового регулювання праці молоді. Проаналізовано Трудовий кодекс Республіки Білорусь щодо особливостей режиму праці неповнолітніх осіб, які поєднують роботу із навчанням.

Ключові слова: молодь, неповнолітній, молодий фахівець, режим роботи, молодіжний ринок праці, умови праці, трудовий договір, законодавство, Кодекс законів про працю України, Трудовий кодекс Республіки Білорусь.

Аннотация. Определена сущность понятий «молодежь», «несовершеннолетние», «молодые специалисты» в трудовом законодательстве. Исследована проблематика правового регулирования труда молодежи. Проанализирован Трудовой кодекс Республики Беларусь с точки зрения особенностей режима труда несовершеннолетних, совмещающих работу с обучением.

Ключевые слова: молодежь, несовершеннолетний, молодой специалист, режим работы, молодежный рынок труда, условия труда, трудовой договор, законодательство, Кодекс законов о труде Украины, Трудовой кодекс Республики Беларусь.

Annotation. The essence of the concepts of «youth», «minor», «young professionals» in labor law. Studied the problems of legal regulation of labor youth. Analyzed the Labor Code of Belarus on the specifics of work minors, combining work with study.

Keywords: youth, juvenile, young expert, mode, youth labor market, conditions, labor contract, law, Labor Code of Ukraine, Labor Code of Belarus.

Молоддю є категорія осіб, яка відрізняється певною специфікою та спеціальним статусом. Для вітчизняного молодіжного ринку праці характерними є високий рівень безробіття, завищені вимоги до молодих працівників, невідповідність оплати праці професійно-кваліфікаційному рівню, відсутність дієвих механізмів стимулювання ефективної зайнятості молоді, відтік найбільш активної молоді за кордон. Через відсутність достатнього практичного досвіду, правових і професійних знань, а часто і моральної невідповідності до конкуренції на ринку праці реалізувати своє право на працю молодим громадянам доволі складно. Водночас роботодавці при прийнятті на роботу вимагають наявності стажу роботи, досвіду, практичних навичок, глибоких теоретичних знань.

Слід зазначити, що законодавство не містить чіткої регламентації праці осіб, що досягли 18 років. Головним чином Кодекс законів про працю України містить норми стосовно регулювання праці неповнолітніх осіб, які займаються трудовою діяльністю [1].

Питанням аналізу правового регулювання праці молоді в науці трудового права завжди приділялася увага, про що свідчать праці Абрамової О. О., Александрова М. Г., Голованової О. О., Карпенка Д. О., Монастирського Є. О., Трюхан О. А., Головатого М. Ф., Назарова Д. В. та ін.

Метою написання статті є дослідження правового регулювання праці молоді в трудовому праві, аналіз понять «молодь», «неповнолітні» та «молоді фахівці» у трудовому праві, характеристика особливостей праці молоді, а також дослідження зарубіжного законодавства на прикладі Трудового кодексу Республіки Білорусь щодо регулювання праці молоді.

У багатьох розвинених країнах молоддю вважають особу віком до 25 років. У США період молодості визначається з 12 до 24 років, при цьому молодь поділяють на юнацтво (12–18 років) і молодих дорослих (18–24 роки) [2]. Кайтанський О. С. вважає, що доцільно визначати поняття «молодь» як соціально-демографічну групу, яка вирізняється на основі вікових характеристик і має специфічні фізіологічні, психологічні, культурні, освітні та інші властивості [3].

Ст. 197 Кодексу законів про працю України, яка регулює надання молоді першого робочого місця, визначає, що працездатною молоддю вважають громадян України віком від 15 до 28 років. Після закінчення або припинення навчання в загальноосвітніх, професійних навчально-виховних і вищих навчальних закладах, завершення

професійної підготовки й перепідготовки, а також після звільнення зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби їм надається перше робоче місце терміном не менше двох років [1].

Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 5 лютого 1993 р. [4] називає молоддю громадян віком від 14 до 35 років. Таким чином, питання визначення молодіжного віку є дискусійним, оскільки 14–35 років – це надто широкий віковий діапазон. До того ж особи після досягнення 28 років, як правило, працевлаштовуються, досягають певної мети в тому числі в трудовій сфері, набувають певного досвіду, практичних навичок. Тому можна говорити вже про певну зрілість.

Щодо визначення поняття «неповнолітній», то в українському законодавстві існують два терміни, що позначають особу до досягнення нею повноліття: власне «неповнолітній» і «дитина». Неповнолітніми є особи віком до 18 років [4]. Ст. 43 Конституції України закріплено, що кожен має право на працю, отже, неповнолітні працівники мають право на працю нарівні з іншими, але водночас відповідно до ч. 5 ст. 43 є суб'єктами, які потребують підвищеної охорони праці, установлення для них особливого правового механізму реалізації трудових прав [5]. Крім того, у ст. 187 Кодексу законів про працю України передбачено, що в трудових правовідносинах їх прирівнено в правах до повнолітніх. Так само, як повнолітні, вони зобов'язані чесно і сумлінно працювати, своєчасно й точно виконувати розпорядження роботодавця, дотримуватися трудової дисципліни тощо. А от у сфері охорони праці, робочого часу, відпусток і щодо деяких інших умов праці законодавством України для неповнолітніх передбачено певні пільги, оскільки при визначенні умов праці неповнолітніх на виробництві мають ураховуватися фізіологічні особливості організму підлітків, який тільки формується [6].

Згідно зі ст. 24 Кодексу законів про працю України трудовий договір з неповнолітніми обов'язково укладається в письмовій формі. Для осіб, які не досягли 18 років, випробувальний термін при прийнятті на роботу не встановлюють (ст. 26 Кодексу законів про працю України) [1]. У зв'язку з тим, що організм неповнолітнього тільки формується, існує потреба регулярно слідкувати за станом його здоров'я. Саме тому всі неповнолітні особи приймаються на роботу лише після попереднього медичного огляду і надалі до досягнення двадцяти одного року щороку підлягають обов'язковому медичному огляду (ст. 191 Кодексу законів про працю України).

Щодо праці неповнолітніх, то для порівняння в ст. 273 Трудового кодексу Республіки Білорусь [7] неповнолітні в трудових правовідносинах прирівнюються в правах до повнолітніх. У плані охорони праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці неповнолітні користуються гарантіями, установленими Трудовим кодексом, іншими актами законодавства, колективними договорами, угодами. Заборонено застосування праці осіб молодше вісімнадцяти років на важких роботах і на роботах зі шкідливими і (або) небезпечними умовами праці, на підземних і гірничих роботах. Список робіт, на яких заборонено застосування праці осіб молодше вісімнадцяти років, затверджує Уряд Республіки Білорусь або уповноважений ним орган. Заборонено підймання й переміщення неповнолітніми вантажів, що перевищують установлені для них граничні норми. Граничні норми підймання й переміщення неповнолітніми вантажів устанавливаються Урядом Республіки Білорусь або уповноваженим ним органом. Ст. 192 Кодексу законів про працю України містить лише чітке положення: забороняється залучати працівників молодше 18 років до нічних, надурочних робіт і робіт у вихідні дні. Ця норма не суперечить Конвенції Міжнародної організації праці № 138 про мінімальний вік для приймання на роботу від 26 червня 1973 р. (є ратифікованою Україною 7 березня 1979 р.). Параграф 3 ст. 2 згаданої Конвенції передбачає, що мінімальний вік має не бути нижчим, ніж вік закінчення обов'язкової шкільної освіти та в будь-якому випадку не може бути нижчим 15 років. Незалежно від положень параграфа 3 ст. 2 член Організації, чия економіка й система освіти є недостатньо розвиненими, може після консультацій із зацікавленими організаціями роботодавців і працівників, де такі існують, установити вік у 14 років як мінімальний [8].

Поняття молоді охоплює певну категорію повнолітніх осіб. Повнолітньою є особа, яка досягла 18 років. У трудових правовідносинах такі особи є наділені широким спектром прав і обов'язків. З цього приводу доцільно характеризувати положення осіб, які поєднують денну (стаціонарну) форму навчання із трудовою діяльністю. Нині досить часто студенти вищих навчальних закладів, аспіранти, учні професійно-технічних навчальних закладів, які навчаються на денних відділеннях закладів освіти, одночасно розпочинають трудову діяльність, укладаючи трудові договори з підприємствами, установами та організаціями. Слід зазначити, що якщо студент (аспірант, учень) навчається на стаціонарному відділенні навчального закладу, то виконувати трудові обов'язки він фактично може лише у вільний від навчання час: у будні дні після занять (увечері або у вільний час), у вихідні, під час канікул.

Від часу та тривалості виконання трудових обов'язків залежатиме режим роботи таких працівників і відповідно оплата. Якщо такий працівник зможе працювати вечорами, кілька годин упродовж дня або кілька днів упродовж тижня (тобто у вільний від навчання час), то з працівником укладатиметься звичайний трудовий договір із режимом роботи неповного робочого дня або неповного робочого тижня [9].

До молоді, безумовно, слід віднести категорію молодих фахівців. Законодавчо закріплене поняття «молодий спеціаліст» є недосконалим і звуженим, оскільки ст. 197 Кодексу законів про працю України визначено, що це випускники тільки державних навчальних закладів, потреба в яких раніше була заявленою підприємствами, уста-

новами, організаціями і яким надається робота за фахом на період не менше трьох років у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Натомість Постановою Кабінету Міністрів України «Про Порядок працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням» від 22 серпня 1996 р. № 992 згадується вже інший термін: «молоді фахівці» – випускники вищих навчальних закладів, яким присвоєно кваліфікацію фахівця з вищою освітою різних освітньо-кваліфікаційних рівнів і які є працевлаштованими на підставі направлення на роботу та вважаються такими протягом трьох років з моменту укладення ними трудового договору із замовником [10]. Правове регулювання їх діяльності здебільшого не відрізняється від правового регулювання роботи інших працівників.

Таким чином, необхідно вдосконалити та доповнити норми щодо працевлаштування та умов праці молоді. Зокрема, слід передбачити окремими статтями в Кодексі законів про працю особливості регулювання праці осіб, які досягли 18 років і поєднують роботу з навчанням, ухвалити норми щодо надання їм конкретних пільг, у тому числі стосовно порядку надання відпусток, залучення до понаднормових робіт тощо. Для вирішення проблем працевлаштування молоді необхідно вжити заходів щодо поліпшення діяльності державних органів у напрямі забезпечення зайнятості молоді.

Науковий керівник – старший викладач Худавердієв І. Г.

Література: 1. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. 2. Громов И. А. Молодежь в обществе / И. А. Громов, С. Н. Иконникова, В. Т. Лисовский // Человек и общество. Социальные проблемы молодежи. – 1969. – С. 3–12. 3. Кайтанський О. С. Поняття «молодь» як правова категорія / О. С. Кайтанський // Актуальні проблеми політики. – 2012. – № 3. – С. 21–23. 4. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 05.02.1993 № 2998-XII. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>. 5. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80>. 6. Івчук Ю. Ю. До питання охорони праці неповнолітніх / Ю. Ю. Івчук // Держава і право. – 2011. – № 3. – С. 276–278. 7. Трудовой кодекс Республики Беларусь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mojazarplata.by/main/rabota-i-prava>. 8. Про мінімальний вік для прийому на роботу [Електронний ресурс] : Міжнародний документ від 26.06.1973 № 138. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_054. 9. Коваль Г. Проблеми молоді на ринку праці / Г. Коваль // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 16. – С. 118–121. 10. Про Порядок працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалась [...] : [Електронний ресурс] : Закон України від 22.08.1996 № 992. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/992-96-%D0%BF>.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ МОДЕРНИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНО-ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

УДК 331.1(477)

Рубан В. В.

Студент 3 курса
факультета консалтинга и международного бизнеса ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрены актуальные проблемы и факторы, замедляющие модернизацию социально-трудовых отношений в стране. Предложены пути комплексной модернизации социально-трудовой сферы в Украине.

Ключевые слова: труд, право на труд, законодательство, социально-трудовые отношения, социальная сфера, модернизация, проблемы модернизации, рынок труда.

Анотація. Розглянуто актуальні проблеми та фактори, що сповільнюють модернізацію соціально-трудових відносин у країні. Запропоновано шляхи комплексної модернізації соціально-трудової сфери в Україні.

Ключові слова: праця, право на працю, законодавство, соціально-трудові відносини, соціальна сфера, модернізація, проблеми модернізації, ринок праці.

Annotation. The actual problem and the factors limiting the modernization of social and labor relations in the country. The ways of the comprehensive modernization of the social and labor sphere in Ukraine.

Keywords: work, right to work, legislation, social and labor relations, social sphere, modernization, problems of modernization, labor market.

Кризисные явления, существующие в экономике Украины, напрямую затрагивают интересы большинства людей, отражаются на качестве их жизни, направлении трудовой и социальной активности. Негативные социально-экономические явления – последствия недостаточного теоретического и организационно-методического обоснования процессов формирования и развития социально-трудовых отношений [1].

С целью регулирования социально-трудовых отношений государство с учетом международных, региональных трудовых стандартов создает собственную законодательную и нормотворческую систему в части вопросов занятости, оплаты труда, социальной политики, условий и охраны труда, рабочего времени, миграционной и демографической политики.

В основе современных процессов модернизации украинского общества, национальной экономики – идеи либерализма и демократии, формирования социально уравновешенной модели общественного развития [2]. Теоретические разработки этих проблем и своеобразные концептуальные подходы отражены в трудах Ханифана Л., Джекобса Д., Боргатти С., Джонса К. Они получили дальнейшее развитие в трудах отечественных ученых: Гейца В., Гришновой О., Колота А., Либановой Э., Лисогора Л. и др. Однако, несмотря на количество и качество научных разработок, практически отсутствует концептуально целостное видение направлений и конкретных форм модернизации социально-трудовых отношений в Украине.

Целью написания статьи является обоснование концептуальных основ модернизации социально-трудовых отношений, определение ее приоритетов, направлений и принципов реализации в контексте задач формирования мощного социального капитала.

Социально-трудовые отношения рассматривают как [3]:

- комплекс взаимоотношений между наемными работниками и работодателями в условиях рыночной экономики, нацеленных на обеспечение высокого уровня и качества жизни человека, коллектива и общества в целом;
- совокупность экономических, социальных, психологических, административных и правовых методов и норм, направленных на вовлечение рабочей силы в процесс труда и его воспроизведения на основе рыночных механизмов спроса, предложения и рыночной цены.

В обществе формирование и развитие социально-трудовых отношений проходит под влиянием факторов, значимость которых определяется историческим, экономическим, социокультурным и политическим содержанием (рис. 1).

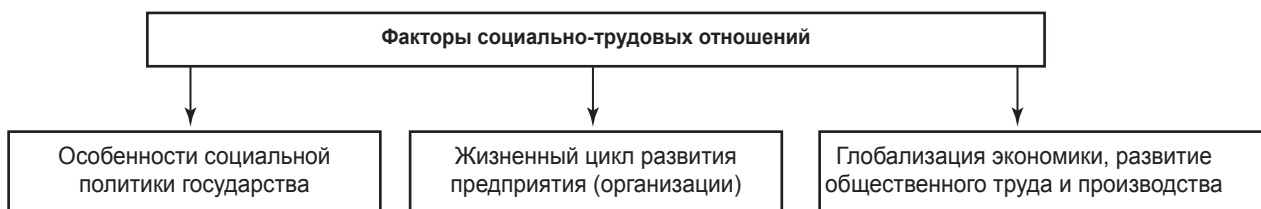

Рис. 1. Факторы социально-трудовых отношений

Основой для накопления системных противоречий, ограничений и рисков в сфере социально-трудовых отношений в Украине стали такие факторы, как низкая эффективность и чрезмерная затратность социальной сферы. Это связано с несовершенством системы управления, оттоком квалифицированных кадров из-за низкого уровня заработной платы, отсутствием механизмов целевого предоставления социальных услуг.

Ниже перечислены проблемы социально-трудовых отношений [4].

1. Преимущественно фискальный характер финансирования социальной сферы, неразвитость механизмов диверсификации предоставления социальных услуг и стихийность во введении платного сегмента этой сферы. Это обусловило чрезмерную финансовую нагрузку на государственный и местные бюджеты при распылении и низком контроле за целевым использованием получаемых бюджетных средств.

2. Отсутствие реально действующего рынка труда. Неадекватность механизмов регулирования спроса и предложения работников на отечественном рынке труда обуславливает структурные деформации в системе профессиональной подготовки, избыток специалистов одних и дефицит других специальностей, возникновение локальных дефицитов и излишков работников в отдельных регионах, и, как следствие, снижение эффективности использования трудового потенциала.

3. Отсутствие должной динамики производительности труда. Рост заработной платы и социальных отчислений, существенно превышающих динамику производительности труда, обуславливает прогрессирующее изъятие потенциальных инвестиционных ресурсов предприятий на нужды текущего потребления, что сформировало условия для воспроизводства этого разрыва.

4. Неэффективная структура доходов населения. Чрезмерная доля социальных трансфертов, динамика которых не зависит напрямую от уровня экономической активности их получателей, не позволяет установить надлежащую связь между экономической динамикой и ростом потребительского спроса.

Основными путями модернизации социально-трудовых отношений в Украине должны стать:

1) обеспечение целевого характера льгот социального направления;

2) повышение эффективности использования бюджетных расходов на социальную сферу, обеспечение их целевого использования, что предусматривает:

– модернизацию управления учреждениями социальной сферы, прежде всего, здравоохранения, за счет усиления полномочий и инициативных действий местных властей;

– последовательное введение страховых принципов в предоставлении социальных услуг при беспрекословном и на высоком уровне обеспечении предоставления базовых социальных услуг за счет государственного бюджета;

– рационализацию финансирования учреждений социальной сферы с дифференциацией в зависимости от их нагрузки, места расположения, потребностей развития;

– увеличение инвестиционной составляющей социальных расходов во избежание непоправимых потерь социальной инфраструктуры;

3) ускорение процесса внедрения пенсионной реформы с формированием механизмов инвестиционного использования средств пенсионных фондов и обеспечением надежности их вложений, что предусматривает:

– создание системы страхования пенсионных взносов;

– расширение спектра финансовых инструментов, доступных для инвестирования;

– завершение формирования нормативно-правовой базы пенсионного страхования, в том числе определение четкого соотношения ответственности государственных и негосударственных учреждений пенсионного страхования.

Государство должно проводить социальную политику модернизации социально-трудовых отношений, в том числе для оптимизации использования трудового потенциала регионов и страны в целом путем:

– обеспечения стратегической адекватности государственного заказа на подготовку специалистов системами высшего и специального образования;

– повышения территориальной мобильности работников;

– государственной поддержки национальных и международных инициатив, связанных с социальной ответственностью;

– содействия внедрению в Украине международных социальных стандартов ведения бизнеса [5].

Таким образом, характерными чертами украинской модели социально-трудовых отношений должны стать широкое применение государственными органами рычагов прямого и косвенного воздействия, продуманная законодательная база и целенаправленное применение программно-целевых подходов к решению социально-трудовых проблем.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Гиль С. Е.

Литература: 1. Колот А. М. Соціальна політика в умовах глобалізації та лібералізації економічних відносин: здобутки, втрати, тенденції / А. М. Колот // Демографія та соціальна економіка. – 2008. – № 1 (9). – С. 9–22. 2. Лібанова Е. М. Модернізація економіки України в контексті соціальних викликів / Е. М. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. – 2011. – № 1 (15). – С. 24–37. 3. Лібанова Е. М. Стратегічні пріоритети соціальної політики України на початку ХХІ століття / Е. М. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. – 2008. – № 1 (9). – С. 9–22. 4. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 5. Онищенко В. Модернізація як імператив розвитку України / В. Онищенко // Економіка України. – 2011. – № 7. – С. 4–14. 6. Філюк Г. Соціально-економічні наслідки монополії: теоретичний і практичний аспекти / Г. Філюк // Економіка України. – 2008. – № 1. – С. 30–41.

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ ТА В США

УДК 657.412.7(7/8)(477)

Руденко О. І.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано особливості створення недержавних пенсійних фондів і нормативно-правову базу, що регулює функціонування системи пенсійного забезпечення, в Україні та в США. Розглянуто види пенсійних фондів у цих країнах. Визначено організаційно-правові форми недержавних пенсійних фондів у США та в Україні.

Ключові слова: пенсія, система пенсійного забезпечення, рівні пенсійної системи, недержавне пенсійне забезпечення, недержавні пенсійні фонди, трасти, корпоративні фонди.

Аннотация. Проанализированы особенности создания негосударственных пенсионных фондов и нормативно-правовая база, регулирующая функционирование системы пенсионного обеспечения, в Украине и в США. Рассмотрены виды пенсионных фондов в этих странах. Определены организационно-правовые формы негосударственных пенсионных фондов в США и в Украине.

Ключевые слова: пенсия, система пенсионного обеспечения, уровни пенсионной системы, негосударственное пенсионное обеспечение, негосударственные пенсионные фонды, трасты, корпоративные фонды.

Annotation. The features of the creation of private pension funds and the legal framework that regulates the functioning of the pension system in Ukraine and the USA. Considered types of pension funds in these countries. Defined legal forms of private pension funds in the US and Ukraine.

Keywords: pension, pension system, level of pensions, private pensions, trusts, corporate foundations.

Нині питання пенсійного забезпечення є однією з найгостріших проблем у світі. Недержавне пенсійне забезпечення є одним із шляхів поліпшення життя пенсіонерів. Крім того, ефективна діяльність ринку недержавного пенсійного забезпечення позитивно впливає на економіку країни в цілому, оскільки формуються довгострокові заощадження, що можуть бути використані як інвестиційні вливання в економіку. Відтак розвиток недержавного пенсійного забезпечення є одним із пріоритетних напрямів державної політики.

Метою написання статті є порівняння функціонування пенсійних систем у США та в Україні для того, щоб запропонувати шляхи вдосконалення системи пенсійного забезпечення в нашій країні.

Вивченням системи функціонування зарубіжних та українських недержавних пенсійних фондів займаються Ткаліч І. О., Науменкова С. В., Міщенко С. В. та ін.

Причиною запровадження недержавного пенсійного забезпечення є диспропорції, що почали проявлятися в пенсійних системах багатьох країн. Це зумовлено зміною вікової структури населення, тобто збільшенням непрацездатної частини населення та зменшенням працездатної, що призвело до неефективності солідарної системи пенсійного забезпечення, яка є базованою на принципі договору поколінь. Сутність її в тому, що працюючі діти фактично сплачують пенсію старшому поколінню – пенсіонерам. Солідарна система не може витримати такого навантаження. Саме тому запровадження накопичувальної системи, яка практично не залежить від співвідношення працюючих і пенсіонерів, а також недержавного пенсійного забезпечення як її складової дозволяє вирішити цю проблему.

Недержавне пенсійне забезпечення створює умови для додаткового соціального захисту населення, дозволяє розширити інвестиційні можливості економіки й забезпечити громадянам більш високий рівень життя за досягнення пенсійного віку. Система недержавного пенсійного забезпечення є складовою частиною накопичувальної пенсійної системи, що є базованою на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб у формуванні пенсійних накопичень задля отримання учасниками додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат. До основних принципів недержавного пенсійного забезпечення належать добровільне створення недержавних пенсійних фондів юридичними та фізичними особами, об'єднаннями фізичних осіб та об'єднаннями юридичних осіб; добровільна участь фізичних осіб у системі недержавного пенсійного забезпечення; добровільне прийняття роботодавцем рішення про здійснення пенсійних внесків на користь своїх працівників до системи недержавного пенсійного забезпечення; економічна зацікавленість роботодавця у здійсненні пенсійних внесків на користь своїх працівників до системи недержавного пенсійного забезпечення; зацікавленість фізичних осіб у недержавному пенсійному забезпеченні; законодавче визначення умов; рівноправність усіх учасників пенсійного фонду [1].

Система недержавного пенсійного забезпечення почала розвиватися лише у XX ст. Перший недержавний пенсійний фонд було створено в США в 1950 р. Як і в багатьох країнах, пенсійна система США має дві складові: обов'язкове державне страхування та добровільне приватне страхування. Правове регулювання добровільного приватного страхування в США здійснює Employee Retirement Income Security Act – ERISA (Закон «Про пенсійне забезпечення працюючих») [2], прийнятий у 1974 р. Відповідно до цього Закону в добровільному пенсійному страхуванні в США існують такі конструкції, як пенсійні плани. У США діють кілька добровільних пенсійних систем, або планів, що дозволяють громадянам накопичувати на майбутню пенсію. Їх поділяють на три види: індивідуальні пенсійні плани (Individual Retirement Accounts – IRAs); пенсійні плани, внески у які платять тільки роботодавці; пенсійні плани, внески в які роблять як самі працівники, так і роботодавці.

Ті, хто користуються першим видом планів, відкривають пенсійний особистий рахунок у брокерській або управляючій компанії та реєструють його в податковій службі, оскільки кошти на пенсійний рахунок надходять до виплати податків. Дохід, отриманий від інвестування, обкладається податком тільки під час виплати пенсії або за дострокового зняття коштів. Перевагою такого пенсійного плану є те, що перераховані кошти можуть бути розміщені в будь-які фінансові інструменти. Другу групу пенсійних планів складають ті системи, страхові внески в які здійснює лише роботодавець. Як правило, такі пенсійні системи є інститутами з фіксованими виплатами (на відміну від систем із фіксованими внесками). Це означає, що роботодавець щорічно вносить у пенсійний план визначену суму коштів за кожного працівника, достатню для того, щоб із виходом робітника на пенсію гарантувати йому щомісячні виплати встановленої величини. При цьому внесені кошти розміщуються не тільки в фондових, але й в інших активах, наприклад нерухомості. Рішення про інвестування накопичених коштів роботодавець приймає самостійно. Працівник у такому разі не може впливати на визначення структури інвестицій і вибір учасників ринку, через яких є здійснюваними всі необхідні операції.

Третю групу пенсійних планів формують системи, що є організованими роботодавцями, внески в які перераховують як робітники, так і компанії. Ці плани відомі як 401 (k) за номером статті Податкового кодексу, що припускає внесення в них коштів до обкладення податками. Такі плани є системами з установленими внесками, коли на рахунок щомісячно вноситься фіксований відсоток від заробітку. Оскільки робітник бере участь у поповненні коштів на своєму рахунку, він має право вибирати інструменти для інвестування. Однак спектр його вибору є обмеженим роботодавцем – організатором плану. Усі витрати з адміністрування пенсійних планів компанії, як правило, беруть на себе.

Американські корпоративні пенсійні фонди не є окремими юридичними особами. Однак якщо роботодавець є федеральним, регіональним чи муніципальним органом державної влади, то пенсійні внески акумулюються в спеціально створеному пенсійному фонді, який, у свою чергу, є самостійною юридичною особою.

Недержавні пенсійні фонди США є переважно автономними, тобто незалежними юридичними особами або відособленою сукупністю активів без статусу юридичної особи, що використовуються для пенсійного забезпечення та здійснення відповідних виплат. Вони є інституціональними, тобто такими, у яких фонд є самостійною юридичною особою, наділеною правоздатністю й дієздатністю.

У США основою недержавних пенсійних фондів є трасти (довірчі фонди) [4]. У разі створення трастових відносин права на пенсійні активи передаються довіреним особам, які керують фондами в інтересах їх учасників. Останні отримують доходи від інвестування активів.

Згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне забезпечення» система пенсійного забезпечення в Україні складається з трьох рівнів:

- солідарної системи;
- обов'язкової накопичувальної системи;
- недержавного добровільного пенсійного забезпечення.

Першим рівнем є солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (солідарна система), що ґрунтується на засадах солідарності й субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду. Другим рівнем є накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що ґрунтується на засадах накопичування коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат. Третім рівнем є система недержавного пенсійного забезпечення, що ґрунтується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень. Метою цього механізму є одержання громадянами додаткових до загального державного пенсійного страхування пенсійних виплат за рахунок відрахувань на недержавне пенсійне забезпечення, а також інвестиційного прибутку, нарахованого на них.

Законами щодо недержавного пенсійного забезпечення є Закони України «Про недержавне пенсійне забезпечення», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про страхування», «Про банки і банківську діяльність», «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та інші нормативно-правові акти, що є прийнятими відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [5].

З 1 січня 2004 р. набрав чинності Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення», що окреслив задачі формування та функціонування добровільного недержавного пенсійного забезпечення [5].

Оперувати в сфері недержавного пенсійного забезпечення в Україні мають право три види фінансових установ: недержавні пенсійні фонди, банки та страхові компанії.

Пенсійні фонди набувають статусу операторів ринку недержавного пенсійного забезпечення, укладаючи пенсійні контракти між адміністраторами пенсійних фондів та їх вкладниками. Недержавне пенсійне забезпечення є для пенсійних фондів виключним видом діяльності. Недержавні пенсійні фонди створюються на підставі рішення засновників і не мають на меті одержання прибутку для його подальшого розподілу між засновниками. Активи пенсійного фонду формуються за рахунок пенсійних внесків і доходу від їх інвестування.

Недержавні пенсійні фонди України є юридичними особами, що є автономними, інституціональними, створюються в корпоративній формі, оскільки пенсійні активи належать учасникам на правах власності.

Згідно із Законом України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» корпоративний інвестиційний фонд є інститутом спільного інвестування, що створюється у формі відкритого акціонерного товариства і здійснює виключно діяльність із спільного інвестування.

Страхові організації укладають договори страхування життя (тобто на ринку недержавного пенсійного забезпечення можуть бути лише страхові компанії типу Life), а саме страхування пенсії, страхування ризику інвалідності або смерті. Банківські установи ж мають право укладати договори про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень. Проте основою системи недержавного пенсійного забезпечення мають бути недержавні пенсійні фонди.

Суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення є недержавні пенсійні фонди; страхові організації, що уклали договори страхування довічної пенсії, страхування ризику інвалідності або смерті; банківські установи, що уклали договори про відкриття пенсійних депозитних рахунків; вкладники й учасники пенсійних фондів; вкладники пенсійних депозитних рахунків; фізичні та юридичні особи, що уклали договори страхування довічної пенсії, страхування ризику інвалідності або смерті; засновники пенсійних фондів; роботодавці – платники корпоративних пенсійних фондів; організації суб'єктів, що надають послуги у сфері недержавного пенсійного забезпечення; органи державного нагляду й контролю в сфері недержавного пенсійного забезпечення; адміністратори пенсійних фондів; компанії з управління активами; зберігачі; аудитори; особи, які надають консультаційні й агентські послуги.

Відтак пенсійні системи і в США, і в Україні складаються як із загальнообов'язкової системи пенсійного забезпечення, так і з недержавних пенсійних фондів. Але існують відмінності в організаційно-правовому статусі недержавних пенсійних фондів. Так, у США недержавні пенсійні фонди створюються як у корпоративній, так

і в трастовій формах. В Україні діють інститути спільного інвестування. У нашій країні існує законодавство, що регулює діяльність трастових фондів (Декрет Кабінету Міністрів України «Про довірчі товариства» від 1993 р.), але діяльність таких фондів було скомпрометовано з початку їх легалізації через недосконалість правової бази. Довірчі фонди почали зникати через непопулярність і недовіру населення до них, хоч нині вони існують.

Таким чином, нині, зважаючи на успішний приклад функціонування недержавної пенсійної системи США, важливим є вдосконалення системи недержавного пенсійного забезпечення України, а саме забезпечення розширення діяльності трастових фондів у цій системі шляхом удосконалення законодавчої бази стосовно діяльності довірчих фондів.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Суц О. П.

Література: 1. Роз'яснення Міністерства юстиції України до системи недержавного пенсійного забезпечення [Електронний ресурс] : Закон України від 13.06.2012. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0022323-12>. 2. U.S. House of Representatives [Електронний ресурс] // Office of the Legislative Counsel. – Режим доступу : <https://legcounsel.house.gov/>. 3. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 4. Ткаліч І. О. Зарубіжний досвід правового статусу недержавних пенсійних фондів [Електронний ресурс] / І. О. Ткаліч // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2012. – Вип. 8. – С. 46–49. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2012_8_14. 5. Про недержавне пенсійне забезпечення [Електронний ресурс] : Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ЗМІНИ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ

УДК 331.215.24

Руденок С. Є.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто динаміку зміни доходів населення України та макроекономічні фактори, що на неї впливають. Досліджено взаємозв'язок факторів впливу на динаміку зміни доходів населення України. Побудовано модель багатофакторної регресії. Визначено фактори, що найбільше впливають на обсяг доходів населення, а також їх кількісне значення.

Ключові слова: населення, доходи населення, економетрична модель, регресійна модель, регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, багатофакторна регресія, результативна ознака, статистична значущість.

Аннотация. Рассмотрены динамика изменения доходов населения Украины и макроекономические факторы, на нее влияющие. Исследована взаимосвязь факторов влияния на динамику изменения доходов населения Украины. Построена модель многофакторной регрессии. Определены факторы, наиболее влияющие на объем доходов, а также их количественное значение.

Ключевые слова: население, доходы населения, эконометрическая модель, регрессионная модель, регрессионный анализ, коэффициент регрессии, многофакторная регрессия, результативный признак, статистическая значимость.

Annotation. The dynamics change in incomes Ukraine and macroeconomic factors that affect it. The interrelation between factors influencing the dynamics of household incomes in Ukraine. The model of multifactor regression. The factors that most affect the amount of income, as well as their quantitative impact.

Keywords: population, income, econometric model, regression model, regression analysis, regression coefficient, multifactor regression, performance trait, statistical significance.

Однією з головних проблем України є низький рівень доходів населення та низький рівень його життя. Доходи населення, їх структура є одними із основних показників, що характеризують рівень розвитку країни. Будь-яка держава прагне до стабільності та процвітання. Відтак оцінювання сучасного рівня доходів населення України, дослідження шляхів підвищення показників економічного добробуту громадян є нині надзвичайно важливим завданням [1].

Дослідженню методів прогнозування економічних явищ присвятили свої праці Кейнс Д., Маршал А., Мендельсон Л. та ін. Проблемами вивчення соціальної захищеності та добробуту населення в Україні займаються Баранник З., Грішнова О., Калина А., Колот А., Костриця В., Латутін В., Латік В., Мандибура А., Спасенко Ю., Ульянов К., Филюк Г., Шевченко Л. та ін.

Метою написання статті є вивчення динаміки зміни доходів населення України та оцінювання впливу на цей процес макроекономічних факторів. Для цього проаналізуємо макроекономічні показники впливу на доходи населення та схарактеризуємо їх.

Як результативну ознаку Y при побудові економетричної моделі було вибрано доходи населення. Доходи населення – це сума грошових коштів і матеріальних благ, які домашні господарства одержали за певний проміжок часу в натуральному вигляді для підтримання фізичного, морального, економічного та інтелектуального стану людини. Дохід за певний період часу є визначуваним як сума грошових коштів, яку може витратити особа, залишаючи без зміни вартість свого багатства [2]. Факторними ознаками вибрано основні макроекономічні фактори, що впливають на доходи населення, а саме: мінімальна заробітна плата – X_1 , індекс споживчих цін – X_2 , номінальний обсяг валового внутрішнього продукту в розрахунку на одну особу – X_3 та прожитковий мінімум – X_4 .

Аналіз здійснювався за статистичними даними за 2000–2014 рр. (табл. 1) [4; 5]. Обчислення проводилися із застосуванням пакета прикладних програм Microsoft Excel 2013 за допомогою її вбудованих функцій і надбудов.

Таблиця 1

Динаміка макроекономічних показників України

Рік	Дохід, млрд грн	Мінімальна заробітна плата, грн	Індекс споживчих цін, %	Номінальний ВВП на одну особу, дол.	Прожитковий мінімум, грн
2000	128,74	90	125,80	637	270
2001	158,00	118	106,10	782	311
2002	185,07	165	99,40	879	320
2003	215,67	205	108,20	1048	342
2004	274,24	237	112,30	1367	362
2005	381,40	310	110,30	1 828	423
2006	472,06	375	111,60	2 303	465
2007	623,29	460	116,60	3 068	492
2008	845,64	605	122,30	3 891	592
2009	894,29	744	112,30	2 545	695
2010	1 101,18	922	109,10	2 974	839
2011	1 266,75	1 004	104,60	3 570	934
2012	1 457,86	1 118	100,60	3 856	1 095
2013	1 548,73	1 147	100,50	4 030	1 108
2014	1 516,77	1 218	124,90	3 014	1 176

Для уточнення специфікації економетричної моделі за допомогою надбудови «Кореляція» було визначено парні коефіцієнти кореляції між факторами моделі (табл. 2).

За даними табл. 2 можемо зробити висновок, що існує щільний кореляційний зв'язок між факторами X_1 та X_4 , причому мінливість одного з факторів на величину $r_{x_1x_4}^2 = 0,9927^2 = 0,9854$ є пояснюваною мінливістю іншого. Оскільки має місце мультиколінеарність, то відповідно до вимог теореми Гаусса–Маркова одночасне використання всіх зовнішніх факторів в моделі є неможливим. Застосуємо метод виключення. Для того щоб запобігти мультиколінеарності, можна видалити з моделі фактор X_4 , оскільки він є пов'язаним із результативною

ознакою менш щільно, ніж фактор X_1 . Тепер побудуємо модель, що містить такі факторні ознаки: мінімальна заробітна плата – X_1 , індекс споживчих цін – X_2 та номінальний обсяг валового внутрішнього продукту в розрахунку на одну особу – X_3 .

Таблиця 2

Парні коефіцієнти кореляції

	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
Y	1				
X_1	0,9963	1			
X_2	-0,1157	-0,1176	1		
X_3	0,8888	0,8642	-0,0641	1	
X_4	0,9911	0,9927	-0,1410	0,8267	1

За допомогою функції ЛИНЕЙН () отримуємо таблицю статистичних даних економетричної моделі (табл. 3).

Таблиця 3

Результати використання функції ЛИНЕЙН ()

$b_3 = 0,0478$	$b_2 = -0,1671$	$b_1 = 1,1656$	$b_0 = -35,0568$
$\sigma_{b3} = 0,0170$	$\sigma_{b2} = 1,2428$	$\sigma_{b1} = 0,0509$	$\sigma_{b0} = 140,4931$
$R^2 = 0,9958$	39,0110	#Н/Д	#Н/Д
$F = 859,69$	11	#Н/Д	#Н/Д
$SSR = 3924990$	16740,45	#Н/Д	#Н/Д

За результатами табл. 3 записуємо рівняння регресії:

$$\hat{y} = -35,04 + 1,17 \cdot x_1 - 0,17 \cdot x_2 + 0,05 \cdot x_3.$$

Для цієї моделі коефіцієнт детермінації дорівнює 0,9958, отже, згідно із отриманою моделлю, можна пояснити 99,58 % мінливості результативної ознаки впливом тих факторних ознак, що розглядаються в моделі.

Перевіримо значущість отриманої моделі в цілому. Для цього розглянемо основну статистичну гіпотезу H_0 : $R = 0$ за альтернативної H_1 : $R > 0$. Оскільки емпіричне значення критерію Фішера $F = 859,69$ перевищує критичне $F_{0,05}(3;11)$, то нульову гіпотезу слід відкинути на користь альтернативної, отже, модель у цілому є значущою.

Перевіримо значущість кожного параметра моделі окремо за критерієм Стюдента. Для цього розглянемо основну статистичну гіпотезу H_0 : $b_j = 0$ ($j = \overline{0,3}$) за альтернативної H_1 : існує хоча б одне $b_j \neq 0$. Обчислимо емпіричні значення критерію Стюдента:

$$t_{b0} = \left| \frac{-35,04}{140,50} \right| = 0,25; \quad t_{b1} = \frac{1,17}{0,05} = 22,89; \quad t_{b2} = \left| \frac{-0,17}{1,24} \right| = 0,13; \quad t_{b3} = \frac{0,05}{0,02} = 2,81.$$

Порівняємо їх із критичним значенням $t_{0,05}(11) = 2,20$. Із надійністю 95 % значущими є коефіцієнти регресії b_1 і b_3 , тобто на динаміку доходів населення суттєво впливає розмір мінімальної заробітної плати, а також номінальний обсяг валового внутрішнього продукту в розрахунку на одну особу, і цей вплив є позитивним. Вплив індексу споживчих цін виявився несуттєвим і зворотним. Несуттєвим є і вплив вільного члена рівняння, що свідчить про відсутність суттєвих систематичних похибок у моделі.

Перейдемо до моделі меншої вимірності. Побудуємо модель, що не містить фактора X_2 (табл. 4).

За статистичними даними функції ЛИНЕЙН () отримуємо рівняння:

$$\hat{y} = -53,68 + 1,17 \cdot x_1 + 0,05 \cdot x_3.$$

Таблиця 4

Результати використання функції ЛИНЕЙН

$b_3 = 0,0477$	$b_1 = 1,1664$	$b_0 = -53,678$
$\sigma_{b3} = 0,0163$	$\sigma_{b1} = 0,0484$	$\sigma_{b0} = 22,4760$
$R^2 = 0,9957$	$\sigma_e = 37,3806$	#Н/Д
$F = 1404,451$	$df_e = 12$	#Н/Д
$SSR = 3924963$	$SSE = 16767,96$	#Н/Д

Для нової моделі значущими є обидва зовнішні фактори, а зростання суми квадратів похибок ($SSE = 16767,96$) порівняно з аналогічним показником для моделі із трьома зовнішніми факторами ($SSE = 16740,45$) є статистично несуттєвим. Обидві моделі дають однакові результати щодо факторів впливу на доходи населення і напряму цього впливу. Обчислимо частинні коефіцієнти еластичності для цих факторів. Маємо: $E_{y/x_1} = 0,92$ та $E_{y/x_3} = 0,15$. Відтак за зростання мінімальної заробітної плати на 1 % відносно її середнього значення доходи населення зростуть на 0,92 % відносно середнього значення. За зміни номінального обсягу валового внутрішнього продукту в розрахунку на одну особу на 1 % відносно середнього значення доходи населення зростуть лише на 0,15 %.

Таким чином, зростання доходів населення є зумовленим зростанням мінімальної заробітної плати та зростанням номінального обсягу валового внутрішнього продукту в розрахунку на одну особу. Дещо менший, але негативний вплив на рівень доходів має індекс споживчих цін: чим він є вищим, тим меншими є доходи населення, що є цілком пояснюваним економічним змістом цього фактора.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Лебедєва І. Л.

Література: 1. Латік В. Основні показники рівня життя населення / В. Латік, Н. Підлужна // Праця та зарплата. – 2010. – № 46. – С. 6–8. 2. Журавлева Г. П. Экономическая теория : учебник / В. И. Видяпин, А. И. Добрынин, Г. П. Журавлева, Л. С. Тарасевич. – М. : Инфра-М, 2002. – 714 с. 3. Адамчук В. В. Экономика и социология труда : учебник для вузов / В. В. Адамчук, О. В. Ромашов, М. Е. Сорокина. – М. : Юнити, 1999. – 407 с. 4. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 5. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/>.

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 334.012.64:339(477)

Селезнєва Є. С.

Студент 5 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сутність і роль малого бізнесу в зовнішньоекономічному розвитку країни. Проаналізовано проблеми та перспективи стратегічного розвитку малих підприємств в Україні. Запропоновано

шляхи їх стратегічного розвитку за умов фінансово-економічної кризи та нестабільного підприємницького середовища.

Ключові слова: підприємство, мале підприємство, малий бізнес, підприємство малого бізнесу, стратегія, стратегічний розвиток, стратегічний план, стратегічне рішення, конкурентні переваги.

Аннотація. Рассмотрены сущность и роль малого бизнеса во внешнеэкономическом развитии страны. Проанализированы проблемы и перспективы стратегического развития малых предприятий в Украине. Предложены пути их стратегического развития в условиях финансово-экономического кризиса и нестабильной предпринимательской среды.

Ключевые слова: предприятие, малое предприятие, малый бизнес, предприятие малого бизнеса, стратегия, стратегическое развитие, стратегический план, стратегическое решение, конкурентные преимущества.

Annotation. The essence and role of small business in foreign economic development. The problems and prospects for the strategic development of small enterprises in Ukraine. Ways strategic development of small enterprises in Ukraine in conditions of financial crisis and volatile business environment.

Keywords: enterprise, small enterprise, small business, strategy, strategic development, strategic plan, strategic decisions, competitive advantage.

Посилення ролі міжнародних зв'язків у економіці України та створення сприятливого інвестиційно-підприємницького клімату передбачає розвиток підприємств малого бізнесу. Одним із найважливіших сегментів ринкової інфраструктури, що сприяє підвищенню зайнятості населення, створенню й зростанню національного продукту країни, розвитку конкуренції, забезпеченню ринку товарами та послугами повсякденного використання, мобілізації фінансових і виробничих ресурсів, а також значному рівню надходжень до бюджету країни є малий бізнес. Малий бізнес є тим важливим елементом, без якого неможливим є функціонування й розвиток економіки та суспільства. Відтак за умов зовнішньоекономічної діяльності саме з малими підприємствами Україна пов'язує надію на швидкі позитивні зміни в економіці країни та її вихід з економічної кризи.

Розвиток підприємницького середовища, нових технологій, а також глобалізація діяльності підприємств зумовлюють необхідність пристосування малих підприємств до змін. Малі підприємства є значно чутливішими, ніж великі, до навіть незначних змін, що відбуваються як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі. За умов високої конкуренції, обмеженості ресурсів і низької купівельної спроможності споживачів малим підприємствам необхідно прогнозувати власні дії шляхом розробки відповідних планів і стратегій. Тому проблема вибору стратегії діяльності підприємств малого бізнесу в Україні є надзвичайно актуальною.

Різним аспектам розвитку підприємств малого бізнесу присвячують свої роботи Варналій З., П'ятницька Г., Харченко М., Хурса М. та ін. Проте багато теоретичних положень є дискусійними, а принципово важливі питання, що є пов'язаними з розробкою та вибором стратегії підприємства, потребують подальших деталізованих наукових досліджень.

Метою написання статті є з'ясування можливих шляхів розвитку малих підприємств в Україні за сучасних економічних умов.

Із посиленням впливу ринкових відносин зростає роль малого бізнесу. Успіхи в реформуванні економіки постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи багато в чому завдячують належній увазі до розвитку малого підприємництва, зокрема, за рахунок вдалого поєднання ринкового та державного регулювання. Модель зовнішнього інвестування їх економіки відрізняється від аналогічної моделі розвинених країн тим, що переважну більшість зарубіжних вкладників коштів становлять середні та малі підприємства сфери послуг і торгівлі [3]. Параметри функціонування малих підприємств в Україні свідчать про погану їх динаміку та низький загальний рівень. У структурі всіх підприємств малі становлять лише 5,7 %, проте їх частка в загальних обсягах реалізованої продукції є незначною і становить приблизно 12 %. Це свідчить про те, що такі підприємства повною мірою не використовують свої можливості та ресурси [3].

В Україні практика здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами малого бізнесу характеризується участю в експорті великої частки малих промислових підприємств. На них припадає приблизно 20 %, водночас частка експортерів серед підприємств, що займаються іншими видами економічної діяльності, не перевищує 5 %. Серед торговельних підприємств кількість імпортерів є в 3,4 рази більшою за кількість експортерів (11,2 %). Серед будівельних і сільськогосподарських підприємств, а також підприємств, що надають послуги, зовнішньоекономічною діяльністю займаються одиниці [4].

Негативними рисами зовнішньоекономічної діяльності малих підприємств є обмеженість фінансових та управлінських ресурсів, брак міжнародного досвіду та технічних навичок, а також домінування короткострокових цілей у функціонуванні підприємства. Це спричиняє погіршення конкурентоспроможності малих підприємств і робить їх більш чутливими до зовнішніх факторів міжнародної діяльності.

За сучасних умов малий бізнес є найбільш незахищеним сектором економіки, до того ж державна підтримка дрібних підприємств є мінімальною. За таких умов підприємства малого бізнесу мають самостійно шукати ефективні стратегії розвитку. Головною метою переважної більшості малих підприємств має стати адаптація до умов підвищеної динамічності внутрішнього й зовнішнього середовищ. Малим підприємствам необхідно розробляти відповідну стратегію розвитку, що має стати основою прийняття ефективних управлінських рішень.

Для малого підприємства стратегія є комплексним, системним планом забезпечення досягнення довгострокових цілей підприємства. Вона має освітлювати такі аспекти: рішення щодо вибору ніші на ринку, яке місце посісти на ринку, як протидіяти великим конкурентам і посилити свої позиції серед малих [4].

Через значні відмінності у функціонуванні різних за розміром підприємств не весь методологічний інструментарій розробки й вибору стратегії може бути однаковою мірою використаний як великими, так і малими підприємствами. На малих підприємствах діє інший рівень мотивації та компетентності управлінців, адже стратегічні рішення в них приймають менеджери-власники. Мотивація керівників малих підприємств є значно вищою за мотивацію керівників великих підприємств, водночас рівень компетентності в сфері стратегічного управління керівників малих підприємств є значно нижчим порівняно з їх колегами на великих підприємствах.

Серед класифікацій малих підприємств цікавим є підхід Лузіна А. Він поділяє малі підприємства на три групи: «підлітки», «карлики» та «клони» [5]. «Підлітками» він називає підприємства, для яких перебування в категорії малих є тимчасовим; головним завданням для них є швидке зростання із застосуванням агресивної стратегії постійного розширення. «Карликами» є фірми сектора обслуговування. Перспективне бачення таких фірм обмежується рамками малого бізнесу. У такої стратегії є кілька причин, серед яких найголовнішими є характер бізнесу, що передбачає реалізацію в малих формах і відсутність амбіцій або здібностей для розвитку в керівників. «Клонами» автор вважає підприємства, що працюють за ліцензією, отриманою від великих франчайзингових компаній. Такі підприємства не народжуються і не розвиваються. Вони штучно створюються, є клонованими за жорстко встановленою та відпрацьованою схемою за участі і під наглядом головної компанії.

Основні відмінності цих трьох типів малих підприємств наведено в табл. 1 [5].

Таблиця 1

Типи малих підприємств за класифікацією Лузіна А.

Критерії	«Підлітки»	«Карлики»	«Клони»
Ціль	Перетворення на велике підприємство	Укрупнення позицій і розширення кількості операцій	Підвищення прибутковості
Керівник	Лідер-інноватор	Спеціаліст-менеджер	Організатор-контролер
Найважливіша риса	Амбіційне бачення і здатність робити неможливе	Стабільність і адаптаційні можливості	Організаційні здібності, ретельність, пунктуальність
Рівень ризику	Дуже високий	Помірний	Незначний
Вживання через два роки	10–15%	30–40%	Понад 70 %

Із урахуванням особливостей кожного конкретного типу підприємства використовують різний набір інструментів для формування стратегічних альтернатив розвитку. У процесі розробки стратегії розвитку підприємства передусім потрібно вибрати категорію, до якої належить підприємство. Далі слід визначити конкретні конкурентні переваги, які має підприємство, і побудувати стратегію розвитку із урахуванням одного з трьох сценаріїв розвитку бізнесу.

Таким чином, подальший економічний розвиток України передбачає прискорення процесу створення в ній сприятливого інвестиційно-підприємницького клімату, а також належних умов для розвитку підприємств малого та середнього бізнесу. За умов нестабільності економічного середовища та високого рівня ринкових ризиків суб'єкти господарювання мають активно шукати такі стратегії розвитку, які б ураховували стан зовнішнього середовища й дозволяли зменшити його негативний вплив на розвиток підприємства. Це допоможе мінімізувати ймовірність негативного результату та уникнути банкрутства.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Піддубна Л. І.

Література: 1. Варналій З. С. Економічна природа та особливості розвитку малого підприємництва в Україні : дис. ... д-ра екон. наук : 08.01.01 / Варналій Захарій Степанович. – Київ, 1998. – 434 с. 2. П'ятницька Г. Роль малого підприємництва в процесі розбудови національної економіки та підходи до розв'язання основної суперечності його розвитку / Г. П'ятницька // Економіст. – 2004. – № 9. – С. 38–41. 3. Харченко М. Мале підприємництво : проблеми становлення оплати праці та соціального захисту працюючих / М. Харченко // Соціальний захист. –

2003. – № 10. – С. 43–47. **4.** Хурса М. М. Мале підприємництво: економіко-організаційний аспекти діяльності : монографія / М. М. Хурса. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. – 220 с. **5.** Лузин А. Е. Большие возможности малого бизнеса [Електронний ресурс] / А. Е. Лузин. – Режим доступу : http://www.elitarium.ru/vozmozhnosti_malogo_biznesa/. **6.** Малый и средний бизнес: надежды и реальность [Електронний ресурс] // UBR. – Режим доступу : <http://ubr.ua/business-practice/own-business/10-zapovedei-malogo-biznesa-355384>.

ДЕВАЛЬВАЦІЯ ГРИВНІ В УКРАЇНІ: ФАКТОРИ ВПЛИВУ Й ВАРІАНТИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

УДК 338.246.2

Семенюк В. Г.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено економічні та політичні причини девальвації національної валюти України – гривні. Проаналізовано динаміку офіційного курсу гривні по відношенню до основних іноземних валют. Запропоновано заходи щодо вирішення проблеми та стабілізації національної валюти за умов гнучкого курсоутворення.

Ключові слова: національна валюта, гривня, девальвація, Національний банк України, валютний ринок, валютний курс, курсоутворення, валютний контроль.

Аннотация. Исследованы экономические и политические причины девальвации национальной валюты Украины – гривни. Проанализирована динамика официального курса гривни по отношению к основным иностранным валютам. Предложены меры по решению проблемы и стабилизации национальной валюты в условиях гибкого курсообразования.

Ключевые слова: национальная валюта, гривня, девальвация, Национальный банк Украины, валютный рынок, валютный курс, курсообразование, валютный контроль.

Annotation. The economic and political reasons for the devaluation of the national currency of Ukraine – UAH. The dynamics official rate of the hryvnia against major foreign currencies. The measures to address the problem and stabilize the national currency exchange rate flexible conditions.

Keywords: national currency, UAH, devaluation, National Bank of Ukraine, foreign exchange market, exchange rate, foreign exchange control.

Проблеми валютної системи та її основних елементів досліджують науковці Дзюблюк О. В., Запаранюк Т. В., Міщенко В. Е., Кулінець А. П. та ін.

Метою написання статті є аналіз динаміки зміни курсу гривні й розробка пропозицій для його стабілізації.

Інтеграція України до світового співтовариства зумовлює потребу вдосконалення її валютного ринку як механізму, що формує взаємозв'язок між вітчизняною й світовою фінансовою системою. За умов світової фінансової кризи проблеми підвищення ефективності функціонування вітчизняного валютного ринку набувають особливої актуальності.

Економіст Білоцерківець В. В. визначає валютний ринок як складову сфери обміну національної й міжнародної економіки, у якій є здійснюваною торгівля національними і наднаціональними грошовими одиницями й валютними цінностями, що обслуговують міжнародні платіжні операції [4]. З економічної точки зору валютний ринок є сектором грошового ринку, на якому під дією попиту і пропозиції укладаються угоди з купівлі-продажу іноземної валюти. Основними об'єктами валютного ринку є світові гроші. Термін «світові гроші» означає всі висо-

коліквідні валютні цінності, які є використовуваними в зовнішньоекономічній діяльності. За умов сучасної світової валютної системи основними валютними цінностями є валюти розвинених країн і регіонів світу, цінні папери в іноземній валюті, спеціальні права запозичення. Саме в доларах утримують свої резерви центральні банки більшості країн світу [5]. На ринку України в обороті дві конвертовані валюти: американський долар і євро, тобто національний валютний ринок є не досить розвиненим та інтегрованим у міжнародний: у світовому господарстві станом на 2016 р. 17 конвертованих валют. Що ж до української гривні, то вона поки що є слабо інтегрованою та не може бути застосованою в міжнародних розрахунках [6].

Основним показником національного валютного ринку та його відношення до міжнародного ринку валюти є валютний курс. Валютний курс визначає цінність національної валюти на світовому ринку. З початку 2014 р. національна валюта України значно девальвувала, цей процес є зумовленим:

- наростанням політичної напруженості, що живила панічні настрої;
- прискореними темпами зростання монетарних агрегатів у 2013 р. внаслідок емісії під випуск ОВДП;
- дефіцитом платіжного балансу;
- скороченням припливу прямих іноземних інвестицій і падінням інвестиційних рейтингів України, що обмежує доступ до зовнішніх ринків капіталу;
- виводом капіталів з України через політичну нестабільність;
- падінням міжнародних резервів до критичного рівня у 15,5 млрд дол. США у 2014 р.;
- стагнацією економічної активності у 2013 р.;
- зростанням державних боргів до більш ніж 40,0 % від обсягу валового внутрішнього продукту на кінець 2013 р.;
- негативними очікуваннями населення та підприємців;
- тривалою фіксацією курсу гривні на рівні, що не відповідав економічним показникам розвитку України [5].

За період з 01.01.2015 р. до 01.10.2015 р. офіційний курс гривні знизився з 1 576,86 грн / 100 дол. США станом на 01.01.2015 р. до 2 129,56 грн / 100 дол. США станом на 01.10.2015 р. Протягом цього проміжку часу пікове значення офіційного курсу було зареєстроване 26 лютого 2015 р. – 3 001,01 грн за 100 дол. США.

Динаміку падіння курсу національної валюти України по відношенню до основних валют подано на рис. 1 [7].

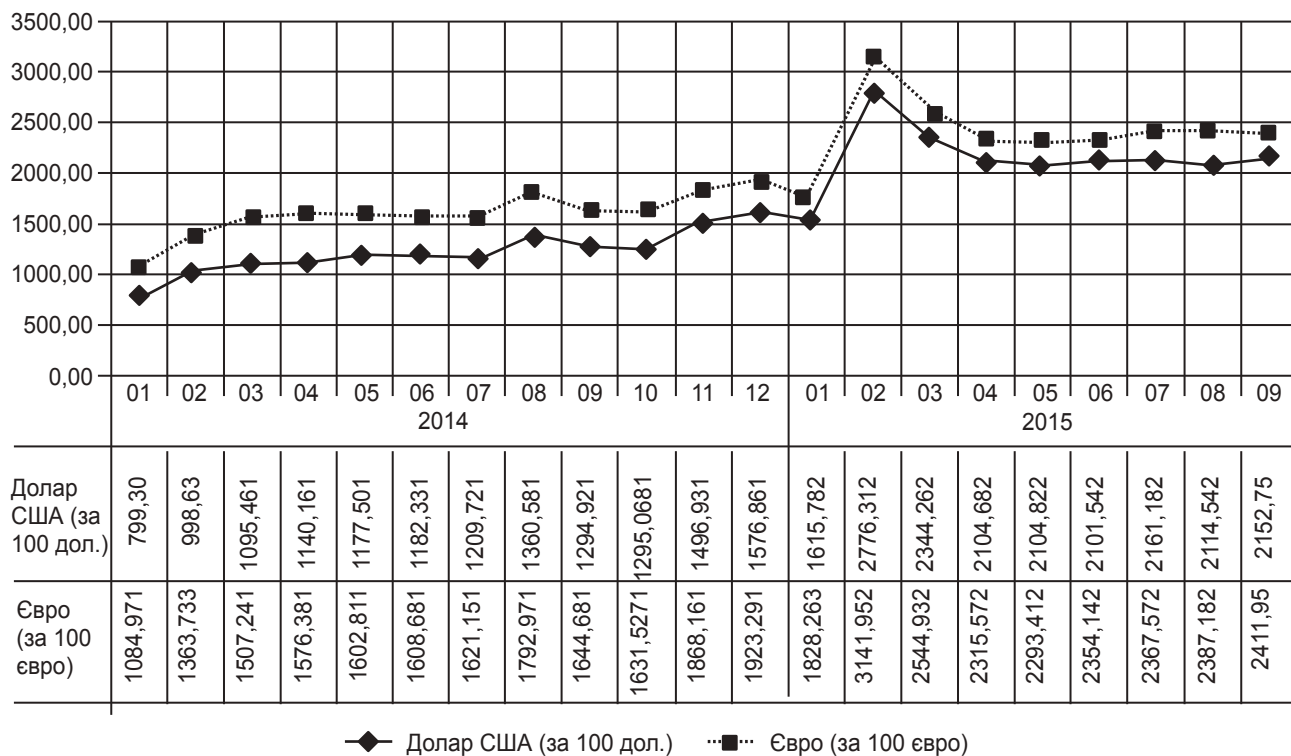

Рис. 1. Динаміка офіційного курсу гривні по відношенню до основних валют

За підсумком 9 місяців 2015 р. сукупний обсяг інтервенцій Національного банку України на міжбанківському валютному ринку (3 602,5 млн дол. США) був значно меншим, ніж цей показник за аналогічний період 2014 р. (6 538,7 млн дол. США).

На відміну від 2014 р., коли валютні інтервенції регулятором здійснювалися переважно в формі продажу валюти задля згладжування курсових коливань і задоволення попиту на іноземну валюту на міжбанківському ринку за умов недостатньої пропозиції, у 2015 р. Національний банк України значно збільшив обсяги придбання валюти для поповнення власних резервів.

Сукупний обсяг операцій із готівковою іноземною валютою на міжбанківському валютному ринку України за підсумком 9 місяців 2015 р становив лише 1 612,70 млн дол. США (за аналогічний період 2014 р. – 22 509,70 млн дол. США). Тенденцією останніх місяців є значне переважання обсягів продажу валюти з боку населення над обсягами купівлі. Національний банк України, зі свого боку, стимулює це явище, знявши обмеження максимальної суми видачі готівки в гривні за здійснення населенням операцій обміну валюти. Водночас така тенденція може бути зумовленою вичерпанням фінансових ресурсів населення та вилученням валютних заощаджень для фінансування поточних витрат.

Зміни курсоутворення за умов нестабільності негативно впливають на курс гривні та на стан валютного ринку України в цілому. Це, у свою чергу, призводить до неможливості повернення валютних кредитів фізичними й юридичними особами, загрози стабільності українських банків, зростання державного боргу, неспроможності Національного банку України втримати курс гривні.

Задля стримування девальваційних процесів необхідним є запровадження комплексу законодавчих, нормативно-правових та інших заходів. Основними напрямками стабілізації курсу національної валюти України мають стати:

- затвердження програми співробітництва з МВФ, що дасть змогу поповнити валютні резерви та підтримати гривню;
- дотримування прозорості й передбачуваності операцій Національного банку України на валютному ринку, що забезпечить усім банкам рівний доступ до валютних інтервенцій Національного банку України;
- зменшення рівня доларизації української економіки через підвищення привабливості гривневих активів;
- удосконалення структури внутрішнього валютного ринку з урахуванням міжнародної практики;
- удосконалення нормативної бази Національного банку України;
- посилення роботи з моніторингу валютних ризиків;
- удосконалення механізмів контролю та протидії спекуляціям;
- стимулювання експорту й забезпечення рівноваги платіжного балансу.

Таким чином, нині в Україні валютний ринок перебуває в жахливому стані. Зменшення валютних резервів, зростання кредитної заборгованості, девальвація гривні, надзвичайно велика інфляція – усе це потребує негайного запровадження на державному рівні заходів стабілізації національної валюти.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Проноза П. В.

Література: 1. Дзюблюк О. В. Грошово-кредитна політика як інструмент подолання фінансової кризи у розвинених країнах / О. В. Дзюблюк, Т. В. Запаранюк // Банківська справа. – 2013. – № 6. – С. 3–17. 2. Міщенко В. І. Шляхи подолання фінансової економічної кризи в Україні / В. І. Міщенко // Вісник НБУ. – 2009. – № 2. – С. 3–7. 3. Кулінець А. П. Гнучкий режим курсоутворення: етапи запровадження та можливі наслідки для економічного розвитку України / А. П. Кулінець. – Київ : НБУ ; Центр наукових досліджень, 2010. – 124 с. 4. Білоцерківець В. В. Еволюція методологічних засад дослідження нової економіки [Електронний ресурс] / В. В. Білоцерківець. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2009. 5. Павлова О. М. Сучасний стан валютного ринку України та проблеми його функціонування [Електронний ресурс] / О. М. Павлова. – Режим доступу : <http://www.economy.uauka.com.ua/?or=1&z=2046>. 6. Fitch знизило суверенний рейтинг України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт інформаційного агентства УНІАН. – Режим доступу : <http://economics.unian.ua/finance/881965-fitch-znizilo-suvereniiy-reyting-ukrajini.html>. 7. Аналітичний огляд валютного ринку України агентством за підсумками 9 місяців 2015 р. [Електронний ресурс] // Національне рейтингове агентство «Рюрік». – Режим доступу : http://rurik.com.ua/documents/research/Currency_3_2015.pdf.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЧИСЕЛЬНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

УДК 314.18

Сергієнко А. О.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено динаміку чисельності населення України і фактори, що на неї впливають. Побудовано модель багатофакторної регресії, що дозволяє кількісно оцінити вплив найбільш важливих макроекономічних факторів на чисельність населення. При побудові моделі було застосовано лагові змінні, що надало можливості враховувати значення зовнішніх факторів за попередній період.

Ключові слова: населення, показники, чисельність населення, макроекономічні показники, економетрична модель, багатофакторна економетрична модель, лагові змінні, кореляційний зв'язок, результативна ознака, статистична значущість.

Аннотация. Исследована динамика численности населения Украины и факторы, на нее влияющие. Построена модель многофакторной регрессии, позволяющая количественно оценить влияние наиболее важных макроэкономических факторов на численность населения. При построении модели были использованы лаговые переменные, что дало возможность учитывать значение внешних факторов за предыдущий период.

Ключевые слова: население, показатели, численность населения, макроэкономические показатели, эконометрическая модель, многофакторная эконометрическая модель, лаговые переменные, корреляционная связь, результативный признак, статистическая значимость.

Annotation. The dynamics of the population of Ukraine and the factors that affect it. The model of multifactor regression allows to quantify the impact of the most important macroeconomic factors on the population. When building the model was applied lagged variables, making it possible to take into account the importance of external factors in the previous period.

Keywords: population, figures, macroeconomic indicators, econometric model, multifactor econometric model, lagged variables, correlation, performance trait, statistical significance.

Згідно із загальноприйнятим підходом до оцінювання динаміки чисельності населення країни зростання чисельності є беззаперечним свідченням процвітання країни, тоді як відсутність зростання є ознакою стагнації. Скорочення населення є свідченням переважання смертності над народжуваністю й загального занепаду в країні [1]. В Україні та інших країнах СНД скорочення населення є основною ознакою демографічної кризи, що є однією з найважливіших проблем держави.

Основним демографічним показником народонаселення країни є його чисельність, що є постійно змінюваною. Скорочення чисельності населення є зумовленим передусім перевищенням смертності над народжуваністю, тобто депопуляцією. Доводиться констатувати, що це стало однією з характерних рис демографічної ситуації в країні за період незалежності.

Дослідженням сучасних демографічних проблем займаються Геєць В. М., Дуран М. М., Лібанова Е. М., Міковда В. П., Пальян З. О., Пітюлич М. І., Федоришина Л. М. та ін.

Метою написання статті є дослідження динаміки чисельності населення України й оцінювання факторів впливу.

Для аналізу вибрано макроекономічні показники, що визначають рівень життя населення і тим самим опосередковано впливають на демографічні процеси. Основними такими показниками є індекс споживчих цін на товари і послуги (індекс інфляції) та обсяг валового внутрішнього продукту в розрахунку на одну особу. Оскільки на демографічну ситуацію в країні можуть впливати не тільки поточні макроекономічні показники, але й їх значення у попередні періоди, тобто має місце запізнення ефекту стосовно дії певного фактора (часовий лаг), то при побудові економетричної моделі розглядатимемо не тільки значення обсягу валового внутрішнього продукту поточного періоду, але й минулого та позаминулого років. Для побудови багатофакторної економетричної моделі результативною ознакою вибрано чисельність населення України – Y , факторними ознаками вибрано індекс споживчих цін на товари та послуги – X_1 , обсяг валового внутрішнього продукту поточного року в розрахунку на одну особу – X_2 , обсяг валового внутрішнього продукту попереднього року – X_3 та обсяг валового внутрішнього продукту позаминулого року – X_4 . Аналіз здійснювався за статистичними даними за період 2000–2015 рр. (табл. 1) [5].

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	Чисельність населення, млн осіб	Індекси споживчих цін на товари та послуги, %	Питомий розмір ВВП поточного року, тис. грн	Питомий розмір ВВП попереднього року, тис. грн	Питомий розмір ВВП позаминулого року, тис. грн
2000	49,430	104,6	3,436	–	–
2001	48,923	101,5	4,195	3,436	–
2002	48,457	101,0	4,685	4,195	3,436
2003	48,004	101,5	5,591	4,685	4,195
2004	47,622	101,4	7,273	5,591	4,685
2005	47,281	101,7	9,372	7,273	5,591
2006	46,930	101,2	11,630	9,372	7,273
2007	46,646	100,5	15,496	11,630	9,372
2008	46,373	102,9	20,495	15,496	11,630
2009	46,144	101,8	19,832	20,495	15,496
2010	45,963	101,0	23,600	19,832	20,495
2011	45,778	100,2	28,488	23,600	19,832
2012	45,634	100,2	32,002	28,488	23,600
2013	45,553	100,2	33,473	32,002	28,488
2014	45,426	103,1	34,490	33,473	32,002
2015	42,929*	100,9	46,110	34,490	33,473

* Кількість населення країни в 2015 р. наведено без урахування населення тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим

Обчислення проводилися із застосуванням пакета прикладних програм Microsoft Excel за допомогою її вбудованих функцій і надбудов.

За даними табл. 1 видно, що протягом досліджуваного періоду кількість населення в Україні щорічно зменшується, і темп його скорочення в середньому становить 321,13 тис. осіб щороку. Очевидно, що дослідження факторів впливу на демографічну ситуацію в країні є актуальним.

Задля уточнення специфікації економетричної моделі визначимо парні коефіцієнти кореляції між усіма факторами моделі (табл. 2).

Таблиця 2

Парні коефіцієнти кореляції

	Y	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄
Y	1				
X ₁	0,1198	1			
X ₂	-0,9584	-0,1387	1		
X ₃	-0,8962	-0,1005	0,9768	1	
X ₄	-0,9013	-0,0867	0,9744	0,9883	1

З табл. 2 видно, що існує тісний кореляційний зв'язок між зовнішніми факторами X₂ та X₃, X₂ та X₄, а також X₃ та X₄. Це цілком зрозуміло, оскільки фактори X₃ та X₄ – це той самий фактор X₂, але із зсувом у часі на один і на два періоди відповідно. Порівняння коефіцієнтів парної кореляції між внутрішнім фактором і вибраними зовнішніми факторами свідчать, що найбільш тісний зв'язок існує між фактором Y та X₃, тобто обсягом валового внутрішнього продукту поточного періоду. Зауважимо, що цей зв'язок є зворотним.

Для подолання мультиколінеарності залишимо в моделі лише зовнішні фактори X₁ та X₂. За допомогою функції ЛИНЕЙН() отримуємо таке рівняння регресії:

$$\hat{y} = 33,41 + 0,15 \cdot x_1 - 0,11 \cdot x_2. \quad (1)$$

Перевірка за критерієм Стюдента свідчить, що в моделі (1) коефіцієнт регресії b₁ із надійністю 95 % можна вважати статистично незначущим. При цьому за критерієм Фішера модель є значущою в цілому, а коефіцієнт

детермінації дорівнює $R^2 = 0,9154$. Такий результат є парадоксальним, оскільки зростання обсягу валового внутрішнього продукту сприяє покращенню умов життя, зростанню його тривалості й народжуваності, тобто має спричиняти зростання населення в Україні (питомий обсяг валового внутрішнього продукту визначається в гривнях). Однак ту ж саму тенденцію отримаємо, якщо визначати його в доларах США за курсом Національного банку України, оскільки за досліджуваній період часу цей показник теж зростає, хоча повільніше, ніж відповідний показник у гривнях.

Побудуємо моделі парної регресії, у яких урахувуватимемо окремо фактор X_3 та фактор X_4 . За допомогою функції ЛИНЕЙН() отримуємо такі рівняння регресії:

$$\hat{y} = 56,71 + 0,05 \cdot x_1 - 0,12 \cdot x_3; \quad (2)$$

$$\hat{y} = 41,78 + 0,06 \cdot x_1 - 0,11 \cdot x_4. \quad (3)$$

Перевірка за критерієм Стюдента свідчить, що і для моделі (2), і для моделі (3) коефіцієнт регресії b_1 із надійністю 95 % є статистично незначущим. При цьому за критерієм Фішера обидві моделі є значущими в цілому. Для моделі (2) коефіцієнт детермінації дорівнює $R^2 = 0,8175$, а для моделі (3) – $R^2 = 0,8141$. Зауважимо, що для всіх трьох моделей коефіцієнт регресії за питомого обсягу валового внутрішнього продукту є від'ємним, тобто ця тенденція зберігається незалежно від того, до якого періоду часу (протягом трьох років) належать статистичні дані. Цей результат можна пояснити у такий спосіб. Економетрична модель визначає кореляційний зв'язок між факторами, але не визначає причинно-наслідкові зв'язки. Відтак можна вважати, що питомий обсяг валового внутрішнього продукту України є внутрішнім фактором, а чисельність населення – зовнішнім:

$$x_2 = 308,64 - 8,09 \cdot y - 0,86 \cdot y_1. \quad (4)$$

За критерієм Стюдента коефіцієнт регресії b_1 із надійністю 95 % є статистично незначущим. Отже, індекс інфляції в моделі (4) можна не враховувати, як і в попередніх моделях. При цьому за критерієм Фішера модель (4) є значущою в цілому, і для неї маємо коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,9091$. Згідно із моделлю (4) зменшення кількості наявного населення України призводить до того, що питомий обсяг валового внутрішнього продукту, тобто обсяг валового внутрішнього продукту України в розрахунку на одну особу, зростає із кожним роком. Така ситуація є характерною для країн, що розвиваються, а також для нерозвинених країн. Тому в Україні існує зворотний зв'язок між кількістю населення й обсягом валового внутрішнього продукту на одну особу. Оскільки показник обсягу валового внутрішнього продукту в розрахунку на одну особу використовують для визначення рівня життя населення в тій чи іншій державі, можна стверджувати, що чим вищим є показник обсягу валового внутрішнього продукту в розрахунку на одну особу, тим вищим є рівень життя в країні, і навпаки. Але таке зростання в Україні відбувається повільно, і позитивний вплив зростання добробуту на чисельність населення не спостерігається. Таким чином, чисельність населення в Україні значною мірою є визначуваною соціальними, а не економічними факторами.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Лебедева І. Л.

Література: 1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит // Антология экономической классики. – М. : Эконом ; Ключ, 1993. – С. 138–141. 2. Ткаченко Л. Г. Сокращение численности населения Украины: причины и возможности преодоления [Електронний ресурс] / Л. Г. Ткаченко. – Режим доступу : <http://demoscope.ru/weekly/2013/0563/analit03.php>. 3. Лібанова Е. М. Населення України. Народжуваність в Україні в контексті суспільно-трансформаційних процесів : монографія / Е. М. Лібанова, С. Ю. Аксьонова [та ін.]. – Київ : Україна, 2008. – 288 с. 4. Мікловда В. П. Регіональні проблеми розвитку і використання трудового потенціалу / В. П. Мікловда, М. І. Пітюлич // Регіональна економіка. – 2003. – № 3. – С. 244–245. 5. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html.

АНАЛИЗ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА ОБЪЕМ ЭКСПОРТА УКРАИНЫ

УДК 339.564

Сирая Д. А.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проанализирована зависимость объема экспорта Украины от экономических факторов. На основе проведенного анализа определены наиболее значимые факторы влияния на объем экспорта страны. Полученная модель проверена на статистическую значимость. Разработаны рекомендации для повышения эффективности экспортных операций Украины.

Ключевые слова: деятельность, внешнеэкономическая деятельность (ВЭД), доход, глобализация, экспорт, эконометрическая модель, результативный признак, статистическая значимость.

Анотація. Проаналізовано залежність обсягу експорту України від економічних факторів. На основі проведеного аналізу визначено найбільш значущі фактори впливу на обсяг експорту країни. Отриману модель перевірено на статистичну значущість. Розроблено рекомендації для підвищення ефективності експортних операцій України.

Ключові слова: діяльність, зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД), дохід, глобалізація, експорт, економічна модель, результативна ознака, статистична значущість.

Annotation. The dependence of Ukraine's exports to economic factors. Based on the analysis, the most important factors of influence on the volume of exports. The resulting model is tested for statistical significance. The recommendations for improving the efficiency of Ukraine's export operations.

Keywords: activity, foreign economic activity (FEA), income, globalization, export, econometric model, effective symptom, statistical significance.

Целью эконометрического анализа является определение факторов, оказывающих наиболее значимое влияние на экспорт украинских товаров за границу, анализ влияния каждого фактора и разработка практических рекомендаций.

Факторы влияния на объем экспорта изучают Величкова Н., Павлова В., Гигова Е., Рангелова Р., Тодоров Т., Маринов В. и др.

Использование преимуществ участия в международном разделении труда позволяет каждой стране постоянно повышать свою экономическую эффективность и результативность, предоставляет ей возможность сосредотачиваться на производстве тех товаров и услуг, в которых она имеет конкурентные преимущества по сравнению с другими странами. Увеличение доли страны в мировом экспорте обуславливает улучшение экономического состояния, если рост экспорта продукции отраслей с высокой производительностью сопровождается повышением удельного веса этой продукции в общем объеме производства. Тем не менее, важна не столько доля страны в мировом экспорте, сколько то, что именно страна экспортирует. Переход на экспорт более сложных наукоемких товаров способствует росту производительности в стране, даже если объем экспорта возрастает медленно.

Необходимо отметить, что Украина имеет значительный экспортный потенциал, сосредоточенный в добывающих и обрабатывающих отраслях промышленности, а также в агропромышленном и энергетическом комплексах страны. Однако, используется он недостаточно и крайне неэффективно.

Для того чтобы определить, какие факторы влияют на объем экспорта Украины, целесообразно построить эконометрическую модель. Для построения эконометрической модели используем такие показатели: Y – объем экспорта, млн долл., X_1 – объем иностранных инвестиций в экономику Украины, млн долл., X_2 – численность населения, тыс. чел., X_3 – реальный объем валового внутреннего продукта в расчете на одного человека, млн грн. Данные для расчетов приведены в табл. 1 [5].

Для проведения вычислений был использован статистический пакет Statgraphics. После обработки исходных данных с помощью программы эконометрическая модель имеет вид: $Y = 16755,24 + 4253,7 X_1 + 1,23 X_3$.

Исходя из полученной модели, можно сделать вывод, что при нулевом значении всех факторов, исследуемых в модели, объем экспорта Украины составит 16 755,24 млн долл. Поскольку значимыми оказались только объем иностранных инвестиций в Украину (X_1) и объем валового внутреннего продукта Украины (X_3), а исключен из модели был фактор X_2 – численность населения Украины, значит, численность населения Украины не влияет

существенно на объем экспорта. Более того, из модели видно, что при увеличении иностранных инвестиций в Украину на 1 млн долл. объем экспорта возрастет на 4 253,7 млн долл., а при увеличении объема валового внутреннего продукта в расчете на одного человека на 1 млн грн объем экспорта возрастет на 1,23 млн долл.

Таблица 1

Данные для построения эконометрической модели

Год	Экспорт, млн долл.	Иностранные инвестиции в Украину, млн долл.	Численность населения, тыс. чел.	ВВП, млн грн
	Y	X_1	X_2	X_3
1994	10356	436,2	52114,4	22037,3
1995	12364	483,5	51728,4	34516,3
1996	14400,8	896,9	51297,1	44558,1
1997	14231,9	1438,2	50818,4	93365
1998	12637,4	2063,6	50370,8	102593
1999	11581,6	2810,7	49918,1	130442
2000	14572,5	3281,8	49429,8	170070
2001	16264,7	3875	48923,2	204190
2002	17957,1	5339	48457,1	225810
2003	23066,8	6657,6	47622,4	267344
2004	32666,1	8353,9	47280,8	345113
2005	34228,4	16375,2	46929,5	441452
2006	38368	21186	46646	544153
2007	49296,1	29489,4	46372,7	720731
2008	66967,3	35723,4	46143,7	948056
2009	39695,7	40026,8	45962,9	913345
2010	51405,2	44708	45778,5	1082569
2011	68394,2	49362,3	45633,6	1302079
2012	68809,8	54462,4	45553	1411238
2013	63312,1	58156,9	45426,2	1454931
2014	53913,5	45916	42928,9	1566728
2015	38134,8	45744,8	42929,3	1979458

Для выявления степени значимости каждого фактора рассмотрим β -коэффициенты. Построим модель с β -коэффициентами:

$$t = 0,3651t_1 + 0,4362t_3.$$

Исходя из построенной модели и значений β -коэффициентов, можно говорить, что объем валового внутреннего продукта в расчете на одного человека в большей степени влияет на объем экспорта Украины, чем объем инвестиций в экономику Украины.

Критерий Фишера ($F = 23,16$) показывает, что построенная модель является статистически значимой. Значение коэффициента детерминации (43,45 %) свидетельствует о том, что факторы, учтенные в модели, влияют на 43,45 % на результативный признак.

Для проверки модели на наличие автокорреляции необходимо рассчитать значение статистики Дарбина-Уотсона. В этой модели значение $DW = 1,86$, что свидетельствует об отсутствии автокорреляции. Модель может быть использована для прогнозирования объема экспорта.

Стандартная погрешность оценки составляет 12,3451, значит, показатель может быть использован для построения пределов прогнозирования.

Таким образом, объемы иностранных инвестиций в Украину и реальный объем валового внутреннего продукта Украины на 43,45 % влияют на объемы экспорта. Полученную модель можно использовать для прогнозирования этого показателя. Такие расчеты необходимы для своевременного покрытия дефицита бюджета и прогнозирования экономических ростов и спадов украинской экономики. Необходимо сделать акцент на экспорте наукоемких товаров и искоренить экспорт сырья, поскольку это приносит меньше прибыли.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярець Л. М.

Література: 1. Актуальные вопросы в сфере внешнеэкономической деятельности [Электронный ресурс] // Укр-закон. – Режим доступа : <http://ukrzakon.net/zed.html>. 2. Доугерти К. Введение в эконометрику / К. Доугерти. – М. : Инфра-М, 2009. – 465 с. 3. Беседина А. В. Инвестиционный климат и иностранные инвестиции в Украине [Электронный ресурс] / А. В. Беседина, Ю. В. Вербицкая. – Режим доступа : http://www.nauka.com/8_NND_2011/Economics/4_81679.doc.htm. 4. Малярець Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярець, П. М. Куліков, І. А. Лебедева [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с. 5. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступа : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html.

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ

УДК 349.2

Ситнік Д. С.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано проблемні аспекти працевлаштування іноземців та осіб без громадянства за чинним трудовим законодавством України. Визначено особливості правового регулювання праці іноземних працівників в Україні.

Ключові слова: праця, право на працю, право на зайнятість, працевлаштування, законодавство, трудове законодавство, іноземець, особа без громадянства.

Аннотация. Проанализированы проблемные аспекты трудоустройства иностранцев и лиц без гражданства согласно действующему трудовому законодательству Украины. Определены особенности правового регулирования труда иностранных работников в Украине.

Ключевые слова: труд, право на труд, право на занятость, трудоустройство, законодательство, трудовое законодательство, иностранец, лицо без гражданства.

Annotation. Analyzed the problematic aspects of the employment of foreigners and stateless persons under current labor legislation of Ukraine. Features of legal regulation of labor of foreign workers in Ukraine.

Keywords: labor, right to work, right to employment, employment law, labor law, foreigner, stateless person.

Нині на вітчизняних підприємствах іноді виникає необхідність залучення до співробітництва іноземних спеціалістів. Це може бути доцільним за відсутності кваліфікованих кадрів із конкретною спеціалізацією в Україні. Крім того, часто зарубіжні холдинги, що відкривають дочірні підприємства в Україні, виявляють бажання призначити своїх представників на керівні посади.

Відповідно до Конституції України іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також мають ті самі обов'язки, що і громадяни України, за винятками, установлені Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. Це положення стосується і трудових відносин, проте з деякими уточненнями. Так, іноземці не можуть обіймати окремі посади або здійснювати певну трудову діяльність, якщо відповідно до законодавства України призначення на ці посади або заняття такою діяльністю є пов'язаним із наявністю громадянства України або потребує надання допуску до державної таємниці [1].

Кодексом законів про працю України передбачено, що трудові відносини іноземних громадян, які працюють на підприємствах, в установах, організаціях України, регулюються законодавством держави, у якій здійснено працевлаштування (наймання) працівника, та міжнародними договорами України [4].

Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» передбачено, що іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, а також яким надано статус біженця в Україні, мають право працювати на підприємствах, в установах і організаціях або займатися іншою трудовою діяльністю на підставах і в порядку, установлених для громадян України [3].

Слід зазначити, що документом, що підтверджує право іноземця чи особи без громадянства на постійне проживання в Україні, є посвідка на постійне проживання, а документом, що підтверджує надання особі статусу біженця, є посвідчення біженця. Відтак на іноземних громадян поширюються всі права й обов'язки, що є передбаченими законодавством про працю України, якщо міжнародними договорами не передбачено інше.

Слід зазначити, що Законом України «Про зайнятість населення» визначено особливості приймання на роботу іноземців та осіб без громадянства. Так, ст. 8 цього Закону передбачено, що роботодавці мають право на використання праці іноземців та осіб без громадянства на умовах трудового договору лише за наявності виданого роботодавцю державною службою зайнятості дозволу на використання праці іноземців та осіб без громадянства, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Дозвіл на використання праці іноземця видається центром зайнятості Автономної республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя за місцем реєстрації роботодавця як платника страхових внесків до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття за умови відсутності в країні (регіоні) працівників, спроможних виконувати відповідні роботи, або наявності достатніх обґрунтувань доцільності використання праці іноземця. Цей дозвіл надає право роботодавцю тимчасово використовувати працю конкретного іноземця на конкретному робочому місці або певній посаді [7].

Слід пам'ятати, що іноземці та особи без громадянства не можуть призначатися на окремі посади або займатися певною трудовою діяльністю, якщо відповідно до законодавства України призначення на ці посади або заняття такою діяльністю є пов'язаним із належністю до громадянства України.

Для отримання дозволу для іноземців, які направлені іноземним суб'єктом господарювання в Україну для виконання певного обсягу робіт або надання послуг на основі договору (контракту), укладеного між українським та іноземним суб'єктами господарювання та іноземців, які належать до категорій «внутрішньокорпоративні цесіонарії» або «осіб, що надають послуги без комерційної присутності в Україні», крім перерахованих документів, подаються додаткові документи, у тому числі рішення іноземного суб'єкта господарювання про переведення іноземця на роботу в Україну; копія контракту іноземця з іноземним суб'єктом господарювання про переведення на роботу в Україну з визначенням терміну роботи в Україні; копія контракту про безпосереднє надання послуг в Україні [5]. Усі документи, видані зарубіжною країною та складені іноземною мовою, які надаються до центру зайнятості для отримання дозволу на працевлаштування іноземця, мають бути перекладені українською, засвідчені згідно із законодавством країни їх видачі та легалізовані в МЗС.

Дозвіл на використання праці іноземця має бути анульований у разі:

- дострокового розірвання з роботодавцем трудового договору (контракту);
- установлення факту підробки документів чи надання роботодавцем неправдивих відомостей у документах, на підставі яких видано дозвіл (продовжено термін його дії);
- скорочення терміну тимчасового перебування іноземця в Україні в установленому законодавством порядку або його видворення за межі України;
- установлення факту використання праці іноземця на інших умовах, ніж ті, що є зазначеними в дозволі на використання праці іноземця, або іншим роботодавцем.

Про анулювання дозволу на використання праці іноземця центр зайнятості протягом трьох робочих днів повідомляє органи міграційної служби та державної прикордонної служби з використанням міжвідомчої інтегрованої інформаційно-телекомунікаційної системи або за відсутності можливості використання зазначеної системи надсилає їм письмове повідомлення. У разі використання роботодавцем праці іноземців без дозволу на використання державна служба зайнятості стягує з роботодавця штраф за кожну таку особу в двадцятикратному розмірі мінімальної заробітної плати, установлені законом.

Крім того, роботодавці, які запрошують іноземців з метою працевлаштування, забезпечують не лише оформлення дозволу, а й реєстрацію паспортного документа іноземця у відповідному органі міграційної служби, про що повідомляють центр зайнятості. Якщо іноземець без поважних причин не став до роботи у передбачений трудовим договором (контрактом) термін, протягом трьох робочих днів повідомляють про це відповідні органи міграційної служби, державної прикордонної служби й центр зайнятості.

Після закінчення терміну дії дозволу на використання праці іноземця роботодавець повертає такий дозвіл до центру зайнятості. У разі анулювання дозволу на використання праці іноземця або у випадку, якщо іноземець без поважних причин не став до роботи в передбачений трудовим договором (контрактом) термін, іноземця може бути видворено за межі України, а роботодавець, який запросив до себе на роботу такого іноземця, відшкодовує державі витрати, що є пов'язаними з його видворенням, у порядку, установленому законом.

Центри зайнятості контролюють роботодавців щодо забезпечення роботодавцями необхідних умов перебування й роботи іноземців, аналізують ефективність використання їх праці протягом терміну дії дозволу.

Законодавством передбачено випадки, коли іноземці та особи без громадянства мають право працевлаштуватися без дозволу на використання праці іноземця [7].

Таким чином, останні зміни в законодавстві України в сфері працевлаштування іноземців, з одного боку, скоротили можливості роботодавців приймати на роботу саме іноземного громадянина, установивши вичерпний перелік підстав для отримання дозволу. З іншого боку, спрощено процедуру отримання такого дозволу, що є, звичайно, позитивним для роботодавця.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. М.

Література: 1. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. 2. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Державної служби зайнятості. – Режим доступу : http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=30543. 3. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства [Електронний ресурс] : Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>. 4. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. 5. Прилипко С. М. Правове регулювання зайнятості населення / С. М. Прилипко // Проблеми законності. – 2001. – Вип. 49. – С. 104–113. 6. Феськов М. М. Право працівника-мігранта на зайнятість на території іншої держави: стандарти Ради Європи і законодавство України / М. М. Феськов // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2001. – № 3. – С. 57–61. 7. Про зайнятість населення [Електронний ресурс] : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ

УДК 349.22

Скляр А. О.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сутність і принципи соціального партнерства. Визначено проблеми розвитку соціального партнерства в Україні. Розроблено й наведено пропозиції щодо їх вирішення.

Ключові слова: партнерство, робітник, роботодавець, профспілки, соціальне партнерство, законодавство, соціальний діалог, колективні договори, трипартизм.

Аннотация. Рассмотрены сущность и принципы социального партнерства. Определены проблемы развития социального партнерства в Украине. Разработаны и представлены предложения по их решению.

Ключевые слова: партнерство, работник, работодатель, профсоюзы, социальное партнерство, законодательство, социальный диалог, коллективные договоры, трипартизм.

Annotation. The essence and principles of social partnership. Identified problems of development of social partnership in Ukraine. Developed and presented proposals for their solution.

Keywords: partnership, employee, employer, trade unions, social partnership, legislation, social dialogue, collective bargaining, tripartism.

У сучасному світі соціальне партнерство є одним із найважливіших факторів організації ринкової економіки й одним із суттєвих аспектів взаємодії між людьми в процесі виробництва й суспільного життя. Тому на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки актуальними є визначення особливостей формування соціального партнерства в Україні, виявлення недоліків функціонування та розробка напрямів його подальшого вдосконалення.

Питанням соціального партнерства в своїх наукових працях багато уваги приділяють вітчизняні й зарубіжні вчені, серед них Баккаро Л., Борисов В., Лібнер С., Одонол Р. та ін. Але водночас ще залишаються недостатньо дослідженими проблеми формування й функціонування системи соціального партнерства.

Метою написання статті є аналіз чинного законодавства щодо врегулювання питань соціального партнерства в Україні, розгляд моделей соціального партнерства й визначення їх ефективності для розвитку системи соціально-партнерських відносин в Україні.

Зміна економічної, політичної, соціальної систем держави спричиняє загострення соціальних конфліктів. Світовий досвід свідчить, що одним з найефективніших факторів урегулювання соціальних протиріч є інститут соціального партнерства, основним завданням якого є збалансування соціально-економічних інтересів працівників, роботодавців і держави.

Поняття соціального партнерства є досить багатограним. Його розглядають як механізм урегулювання, узгодження та захисту інтересів різних соціальних груп, як комплекс суспільних відносин тощо. Незважаючи на різноманітність тлумачення поняття, найважливішим є прагнення вирішувати проблеми мирним шляхом.

Соціальне партнерство є системою взаємозв'язків між представниками найманих працівників (переважно професійними спілками), з одного боку, роботодавцями та їх об'єднаннями – з другого, і державою й органами місцевого самоврядування – з третього, що виражається у взаємних консультаціях, переговорах і примирних процедурах на взаємозгоджених принципах задля дотримання прав та інтересів працівників, роботодавців і держави [1].

Сутність соціального партнерства полягає в тому, що воно є специфічним видом громадських відносин між різними соціальними групами, прошарками й класами, які мають суттєво відмінні соціально-економічні й політичні інтереси. Ці різні інтереси не можуть стати однаковими, проте можливе їх поєднання, забезпечення певного балансу їх реалізації.

Основними принципами соціального партнерства є:

- дотримання норм законодавства;
- повноважність представників сторін;
- рівноправ'я сторін у виборі й обговоренні питань, які становлять зміст колективних договорів і відносин;
- добровільність сторін у прийнятті на себе зобов'язань;
- систематичність контролю й відповідальність за виконання зобов'язань.

Одним із нагальних завдань здійснення соціально-економічних реформ є створення повноцінної правової та нормативної бази з питань соціального партнерства. Правовою основою соціального партнерства в Україні є національні законодавчі та нормативні акти, які регулюють соціально-трудові відносини. Це законодавство розроблялося на основі ратифікованих Україною конвенцій і рекомендацій Міжнародної організації праці (МОП). Розбудова правових засад соціального партнерства в Україні розпочалася з прийняття в 1991 р. Закону України «Про зайнятість населення». Ст. 17 цього Закону передбачено для підготовки узгоджених рішень щодо здійснення політики зайнятості створення координаційних комітетів сприяння зайнятості з представників профспілок, органів державного управління та підприємств. Першим органом соціального партнерства став Український координаційний комітет сприяння зайнятості населення [2].

Наступним кроком розбудови системи соціального партнерства на національному рівні стало створення за Указом Президента України від 08.02.93 р. № 342 Національної ради соціального партнерства (НРСП) – постійно діючого тристороннього органа, що діє на державному, галузевому (міжгалузевому) і територіальному рівнях. До складу НРСП входять по 22 представники від уряду, об'єднань роботодавців і профспілок України.

Подальшим розвитком інституціональних і процедурних основ соціально-трудового партнерства стало прийняття в липні 1993 р. Закону України «Про колективні договори і угоди», розробленого з частковим урахуванням міжнародного досвіду, норм і положень конвенцій і рекомендацій Міжнародної організації праці. Розвиток соціального партнерства сприяє підвищенню конкурентоспроможності національної економіки, а відтак – вирішенню важливих і складних завдань економічного та соціального відродження України.

Існують дві моделі соціального партнерства: трипартизм і біпартизм. У тих країнах, де роль держави в регулюванні трудових відносин є невеликою (США, Канада, Велика Британія), практикується двостороння співпраця між об'єднаннями роботодавців і організаціями найманих працівників.

Найбільш розвинена система соціального діалогу – трипартизму існує в Німеччині, Швеції, Австрії. За цієї системи в урегулюванні соціально-трудових відносин беруть однакову участь три сторони: організації, що представляють інтереси найманих працівників, об'єднання роботодавців і держава [3]. За механізмом правового регулювання договірної процесу в світі склалося три основні моделі соціального партнерства. Відповідно до досліджень Організації економічного співробітництва та розвитку не можна віддати перевагу жодній моделі, оскільки кожна з них має сильні та слабкі сторони.

В Україні застосовується трипартистська система соціального партнерства, яка передбачає певні механізми, що забезпечують реалізацію угод.

Нині залишається проблемою недостатнє розуміння важливості й актуальності розвитку відносин соціального партнерства. Створення сталої системи дозволить уникати або мирно вирішувати колективні суперечки.

Досвід країн, які мають вагомні здобутки на шляху соціального розвитку, засвідчує про необхідність розширення соціального діалогу, складовою якого мають бути формування державної соціально-економічної політики обговорення та прийняття антикризових заходів, а також сприяння підвищенню соціальної відповідальності інститутів суспільства.

Таким чином, важливим є дотримання балансу інтересів населення, держави і бізнесу. Формування партнерських відносин у соціально-трудовій сфері дозволить не тільки домогтися стійкості економічного зростання, удосконалення структури економіки та підвищення рентабельності господарюючих суб'єктів, але й відновити соціальну стабільність у суспільстві, тим самим підвищити економічну та національну безпеку держави в цілому.

Науковий керівник – старший викладач Худавердієв І. Г.

Література: 1. Пилипенко П. Д. Трудове право України : навч. посіб. / П. Д. Пилипенко, В. Я. Буряк, З. Я. Козак [та ін.]. – Київ : Ін Юре, 2007. – 360 с. 2. Про зайнятість населення [Електронний ресурс] : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>. 3. Прилипко С. М. Трудове право України : підручник / С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко. – Харків : СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2008. – 264 с. 4. Про соціальний діалог в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 23.12.2010 № 2862-VI. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2862-17>.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

УДК 364.4(477)

Скороход К. В.

Студент 1 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано основні елементи соціального захисту. Досліджено стан соціального захисту населення України. Запропоновано основні напрями поліпшення соціального захисту населення в Україні.

Ключові слова: заробітна плата, соціальний захист, прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата, бюджетні ресурси, державне регулювання, соціальна політика.

Аннотация. Проанализированы основные элементы социальной защиты. Исследовано состояние социальной защиты населения Украины. Предложены основные направления улучшения социальной защиты населения в Украине.

Ключевые слова: заработная плата, социальная защита, прожиточный минимум, минимальная заработная плата, бюджетные ресурсы, государственное регулирование, социальная политика.

Annotation. Analyzes the main elements of social protection. Investigated the status of social protection in Ukraine. The basic directions of improvement of social protection of the population in Ukraine.

Keywords: wages, social protection, living wage, minimum wage, fiscal resources, government regulation, social policy.

Проблеми формування, функціонування та розвитку системи соціального захисту населення є предметом політичних дискусій і наукових досліджень як у світовому масштабі, так і в масштабі окремої держави. Вітчизняна система соціального захисту населення потребує вивчення, оскільки через певні причини вона перетворюється на спекулятивний інструмент маніпуляції, втрачаючи свої основні функції.

Серед вітчизняних науковців, які займаються дослідженням системи соціального захисту населення, Бауман Ю. А., Бакіров В. С., Ворона В. М., Куценко О. Д., Тарасенко В. І. та ін.

Метою написання статті є аналіз фінансування видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення державного бюджету, виявлення проблем в організації зазначеного процесу й обґрунтування необхідності модернізації державних фінансів шляхом підвищення ефективності використання обмежених бюджетних ресурсів.

До соціального захисту належать право на забезпечення громадян у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також по старості та в інших випадках, що є передбаченими законодавством [1].

Соціальний захист – це сукупність державних заходів і видатків бюджету, що є пов'язаними із наданням фінансової допомоги окремим верствам населення, які через незалежні від них причини не мають достатніх для самозабезпечення доходів. Схематично співвідношення між соціальним захистом, соціальним страхуванням і соціальною допомогою зображено на рис. 1 [4].

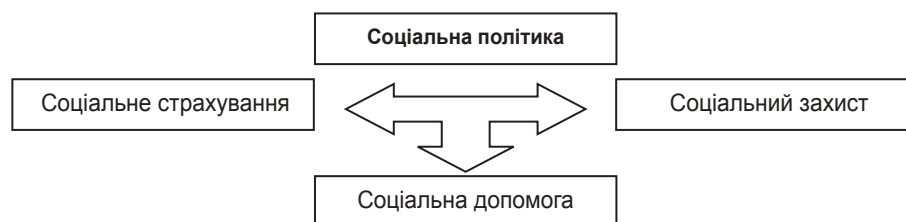

Рис. 1. Складові соціальної політики

Соціальне страхування допомагає громадянам, які опинилися у скрутній життєвій ситуації та через різні обставини не можуть забезпечити собі прожитковий мінімум. Соціальна допомога гарантує нормальний рівень існування людини і відшкодування втрат регулярного прибутку, компенсацію додаткових втрат у зв'язку з інфляційними процесами. Соціальний захист забезпечує високий рівень трудової активності, участі в громадянському житті. До соціального захисту належать як пасивні, так і активні заходи підтримки доходів. Активними є соціаль-

на допомога, яка полягає в тому, щоб допомогти людям, які потрапили в скрутну життєву ситуацію. Пасивними заходами є соціальне страхування, лікування та профілактика хвороб, підвищення рівня освіти та кваліфікації, що є спрямованими на запобігання ситуаціям, що загрожують добробуту людини.

Відповідно до методології ESSPROS (European System of Integrated Social Protection Statistics) ризиками або потребами, які є підставами для соціального захисту, є захворювання, інвалідність, похилий вік, безробіття, відсутність житла, соціальна ізоляція.

У цілому проблема соціального захисту населення за умов ринку, що розвивається, є надзвичайно важливою як у суто теоретичному, так і в практичному аспектах. Право на соціальний захист населення від безробіття мають громадяни, які є зареєстрованими в обласних і районних центрах зайнятості як безробітні. Однак, система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні не відповідає європейським стандартам, про що свідчить аналіз таких соціальних стандартів і нормативів, як прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата та мінімальна пенсія (табл. 1) [2; 3].

Таблиця 1

Показники основних державних соціальних стандартів і нормативів

Державні соціальні стандарти та нормативи	Станом на 01.01.2012	Станом на 01.01.2013	Станом на 01.01.2014	Станом на 01.01.2015	Станом на 01.01.2016
Прожитковий мінімум на одну працездатну особу в розрахунку на місяць	1073 грн	1147 грн	1 218 грн	1 218 грн	1330 грн
Мінімальна заробітна плата	1073 грн	1147 грн	1218 грн	1218 грн	1378 грн
Мінімальна пенсія	822 грн	894 грн	949 грн	949 грн	1074 грн

Основними проблемами в сфері соціального захисту населення України є:

- недостатня участь держави у функціонуванні населення;
- послуги, що надають заклади охорони здоров'я, освіти, культури, не відповідають їх якості та ціні;
- неефективне використання фінансових ресурсів;
- недостатня кількість коштів для фінансування заходів у сфері соціального захисту.

Для вирішення наявних проблем розроблено Загальнодержавну програму подолання та запобігання бідності на 2010–2015 рр., що передбачає:

- запровадження системи раннього виявлення осіб і сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах;
- модернізацію системи соціального обслуговування;
- надання пільг в обсязі, достатньому для забезпечення нормальної життєдіяльності особи (сім'ї);
- сприяння розвитку молодіжних ініціатив у трудовій сфері, перепідготовки та підвищення кваліфікації молоді, її профорієнтації, запобігання негативним проявам у молодіжному середовищі;
- створення правових, економічних і соціальних умов для функціонування й зміцнення сім'ї, покращення демографічної ситуації, забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок в українському суспільстві [3].

У 2016 р. обсяг видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення становив 33,0 %. У 2014 р. цей показник становив 21,1 %, тобто показник зріс на 11,9% (рис. 2).

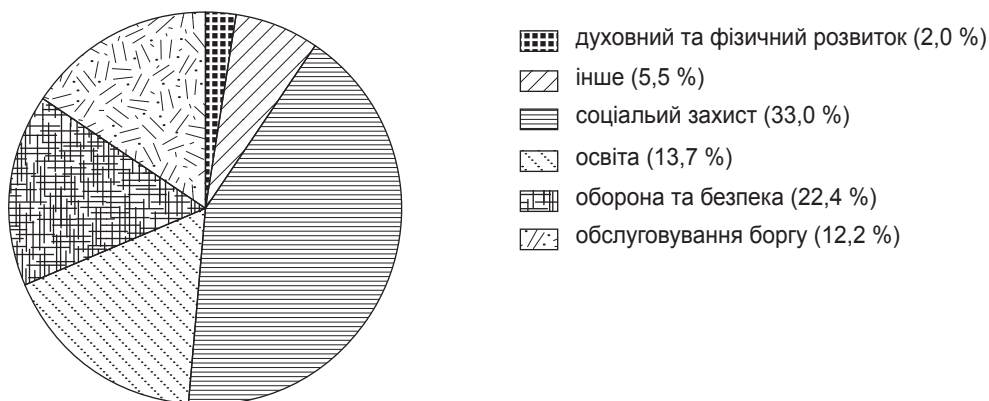

Рис. 2. Структура видатків зведеного бюджету 2016 р.

Таким чином, держава за умов соціально-ринкової трансформації має стати соціальним амортизатором перетворень і проводити активну соціальну політику на нових, адекватних ринковим вимогам засадах, ураховуючи позитивні й негативні моменти запровадження тих чи інших елементів соціальної політики в розвинених країнах. Необхідною також є оптимізація мережі розпорядників бюджетних коштів, що дозволить забезпечити цільовий розподіл бюджетних фінансових ресурсів і підвищить рівень бюджетного контролю за цільовим використанням цих коштів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Зайцева І. С.

Література: 1. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. 2. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Державної служби зайнятості. – Режим доступу : http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=30543. 3. Лопушняк Г. Економіко-організаційні аспекти забезпечення реалізації права на соціальний захист в Україні / Г. Лопушняк // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 2 (31). – 15 с. 4. Прилипко С. М. Право соціального забезпечення : навч. посіб. / С. М. Прилипко, Г. С. Гончарова, В. В. Юровська, О. О. Конопельцева. – Харків : ХНУ ЮА України, 2013. – 126 с. 5. Устинов А. С. Співвідношення термінів «соціальний захист» і «соціальне забезпечення» в законодавстві України / А. С. Устинов // Юридична наука і практика. – 2011. – № 2. – 94 с.

ТРУДОВИЙ КОЛЕКТИВ ЯК СУБ'ЄКТ ТРУДОВОГО ПРАВА

УДК 349.2

Скрипниченко Р. О.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено правовий статус трудового колективу. Обґрунтовано доцільність визнання його суб'єктом чинного трудового права. Визначено ознаки правосуб'єктності трудового колективу.

Ключові слова: праця, колектив, трудовий колектив, законодавство, правосуб'єктність, правосуб'єктність трудового колективу, суб'єкт трудового права.

Аннотация. Исследован правовой статус трудового коллектива. Обоснована целесообразность признания его субъектом действующего трудового права. Определены признаки правосубъектности трудового коллектива.

Ключевые слова: работа, коллектив, трудовой коллектив, законодательство, правосубъектность, правосубъектность трудового коллектива, субъект трудового права.

Annotation. The legal status of the workforce. The expediency of recognition of the subject of the current labour law. Defined the characteristics of the legal personality of the workforce.

Keywords: work, team, workforce, legislation, legal personality, legal personality of the staff, subject of labor law.

Одним із найважливіших завдань національного трудового законодавства є вдосконалення правового регулювання соціально-партнерських відносин і сприяння їх розвитку в державі. Ефективне функціонування

соціально-партнерських відносин потребує чіткого визначення їх суб'єктного складу, а саме місця та ролі трудового колективу.

Дослідженням питань правового регулювання соціально-партнерських відносин займаються Венедіктов В., Лазор В., Пилипенко П., Голован З. та ін.

Метою написання статті є дослідження трудового колективу як суб'єкта трудового права через призму наданих йому повноважень.

Перед тим як перейти до з'ясування проблеми, слід дати визначення поняття «трудоий колектив». Відповідно до ст. 252-1 Кодексу законів про працю України трудовий колектив підприємства утворюють усі громадяни, які беруть участь у його діяльності на основі трудового договору (контракту, угоди), а також інших форм, що регулюють трудові відносини працівника з підприємством. Перейдемо тепер до з'ясування того, чи є трудовий колектив суб'єктом трудового права. Зауважимо, що зазвичай у теорії права суб'єктами тієї чи іншої галузі права вважають громадянина чи організацію, які є учасниками суспільних відносин і визнаються відповідно до законодавства носіями певних суб'єктивних прав і відповідних обов'язків [1].

Лазор В. вказує, що для визнання трудового колективу суб'єктом права досить наявності організованої діяльності з відстоювання трудових прав та інтересів працівників [2]. Важко погодитися з доводами вченого, адже незрозуміло, яким чином наявність організованої діяльності з відстоювання трудових прав та інтересів працівників вказує на те, що трудовий колектив – це суб'єкт права. У самому терміні є вказівка на те, що той, хто має трудові права, є його суб'єктом. Тобто якщо держава когось наділила певними трудовими правами, не визнавати його суб'єктом трудового права неможливо. Відтак для того, щоб дізнатися, чи є трудовий колектив суб'єктом трудового права, слід визначити, чи наділений він трудовими правами.

До основних прав трудових колективів згідно із Кодексом законів про працю України належать затвердження правил внутрішнього трудового розпорядку (ст. 142 Кодексу законів про працю України); обрання комісії з трудових спорів (ст. 223); розгляд питання про порушення трудової дисципліни (ст. 152 Кодексу законів про працю України). Відповідно до ст. 252-1 Кодексу законів про працю України повноваження трудового колективу визначається законодавством. Так, Законом СРСР «Про трудові колективи і підвищення їх ролі в управлінні підприємствами, установами, організаціями» визначено основні права трудових колективів. Окрім цього, Законом України «Про колективні договори і угоди» передбачено такі права трудового колективу, як розгляд і обговорення проекту колективного договору, його схвалення і підписання уповноваженим представником (ст. 13) [2].

Згідно із Законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» трудовий колектив наділяється правом формування вимог до найманих працівників (ст. 4); прийняття рекомендацій щодо оголошення чи не оголошення страйків на галузевому чи територіальному рівнях (ст. 19); уповноважувати представити трудовий колектив особу, що очолює галузевий чи територіальний страйк (ст. 20) [3].

Зауважимо, що Конвенція МОП № 135 «Про захист прав представників працівників на підприємстві та можливості, що їм надаються» [4] вказує, що під представниками працівників мають на увазі осіб, яких визнано такими відповідно до національного законодавства чи практики, зокрема: а) представників професійних спілок, а саме представників, призначених чи обраних професійними спілками або членами таких профспілок; або б) виборних представників, а саме представників, вільно обраних працівниками підприємства відповідно до положень національного законодавства чи правил або колективних угод. Сама назва вказаної Конвенції свідчить про те, що за представниками працівників визнано певні права.

Очевидно, що трудовий колектив є суб'єктом трудового права. Держава визнає за останнім відповідні права. Такі права за сучасних умов є досить декларативними, однак це не дає підстав стверджувати, що трудовий колектив не є суб'єктом трудового права.

У науковій літературі досліджено характерні риси суб'єктів права. Так, Голован З. констатує, що суб'єкти права є: 1) певними особами (юридичними чи фізичними); 2) наділеними правосуб'єктністю: правоздатністю, тобто здатністю мати права та нести обов'язок, та дієздатністю, тобто здатністю самостійно реалізовувати права й обов'язки; 3) учасниками певних правовідносин на підставі юридичних норм [5]. З'ясуємо, чи притаманні такі властивості трудовому колективу як суб'єкту трудового права.

Трудовий колектив не є юридичною особою і тим більше фізичною особою. Але відсутність статусу юридичної чи фізичної особи не дає підстав стверджувати, що трудовий колектив не є суб'єктом трудового права. Адже суб'єктами трудового права є і філії, представництва, які не є юридичними особами. Тому така ознака суб'єкта права, яку наводить Голован З., як наявність статусу фізичної чи юридичної особи, для суб'єктів трудового права є не прийнятною. Звісно, більшість суб'єктів трудового права мають відповідний статус, однак це не дає привід припускати, що суб'єкти, у яких такого статусу не має, не є суб'єктами трудового права. Відтак трудовий колектив є специфічним суб'єктом трудового права, специфічність якого полягає в тому, що він не наділений статусом юридичної, а тим більше фізичної особи.

Питання правосуб'єктності трудового колективу в сучасній науковій літературі є досить дискусійним. Для вирішення проблеми, на думку Лазора В., слід визначити юридичну природу виникнення правосуб'єктності трудового колективу, тобто дослідити, за наявності яких обставин він стає суб'єктом трудового права, а у яких випадках колектив найманих працівників таким не є. У ході дослідження науковець робить висновок, що правосуб'єктність трудового колективу виникає лише з моменту створення органа управління – загальних зборів (конференції) [2].

Трудова правоздатність трудового колективу виникає з моменту створення трудового колективу і вказує на його здатність мати права й обов'язки та виявляє трудовий колектив у новій якості – як суб'єкт трудового права. Трудова дієздатність трудового колективу виникає одночасно з трудовою дієздатністю і вказує на можливість цього суб'єкта вступати у різного роду правовідносини. Маючи трудову правосуб'єктність, трудовий колектив може бути учасником тих чи інших відносин.

Таким чином, трудовий колектив є специфічним суб'єктом трудового права: він не має статусу ні юридичної, ні фізичної особи. Трудовий колектив має трудову правосуб'єктність, що дає йому можливість вступати у різного роду трудові відносини.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Капустян Н. М.

Література: 1. Смирнов О. Трудовое право: учебник / Под ред. О. Смирнова, И. Снигиревой. – М. : Проспект, 2008. – 600 с. 2. Лазор В. Трудовий колектив як суб'єкт трудового права і сторона трудових спорів / В. Лазор // Право України. – 2003. – № 10. – С. 100–104. 3. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) [Електронний ресурс] : Закон України від 03.03.1998 № 137/98-ВР. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80>. 4. Конвенція про захист прав представників працівників на підприємстві та можливості, що їм надаються [...] [Електронний ресурс] : Закон України від 23.06.1971 № 135. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_186. 5. Голован З. С. Суб'єкти трудового права та суб'єкти трудових правовідносин: співвідношення понять та змісту [Електронний ресурс] / З. С. Голован // Форум права. – 2007. – № 1. – С. 23–25. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-1/07gzcptz.pdf>.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 658.14

Соловей Ю. П.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проведено аналіз та узагальнено визначення поняття «фінансова стійкість підприємства». Наведено класифікацію видів фінансової стійкості. Досліджено особливості управління фінансовою стійкістю підприємства.

Ключові слова: підприємство, фінанси, стан підприємства, фінансові ресурси, фінансова стійкість підприємства, платоспроможність, ліквідність.

Аннотация. Проведен анализ и обобщены определения понятия «финансовая устойчивость предприятия». Приведена классификация видов финансовой устойчивости. Исследованы особенности управления финансовой устойчивостью.

Ключевые слова: предприятие, финансы, состояние предприятия, финансовые ресурсы, финансовая устойчивость предприятия, платежеспособность, ликвидность.

Annotation. Analysis and generalized definition of the concept «financial stability of enterprise». Classification of the types of financial stability. The peculiarities of management of financial stability of the enterprise.

Keywords: enterprise, finance, state enterprises, financial resources, financial stability of the enterprise, solvency, liquidity.

За сучасних ринкових умов господарювання для стабільного функціонування і поступового зростання економічного потенціалу підприємства України потребують позитивних значень показників фінансової стійкості. Управління фінансовою стійкістю є одним із основних елементів фінансового менеджменту на підприємстві, необхідною передумовою його стабільного розвитку. Тому за часів підвищення процесів глобалізації в економіці, забезпечення фінансової стійкості й управління нею є одним із пріоритетних завдань.

Питання забезпечення фінансової стійкості підприємства досліджують у своїх роботах Білик М. Д., Ізмайлова К. В., Лахтіонова Л. Н., Мірко Н. В., Подольська В. О., Савицька Г. В., Філімоненков О. С., Цал-Цалко Ю. С., Шелудько В. М., Яріш О. В. та ін.

Метою написання статті є визначення сутності поняття фінансової стійкості підприємства та особливостей управління нею.

Фінансовий стан підприємства є визначуваним рівнем його прибутковості й оборотності капіталу, фінансової стійкості та динаміки структури джерел фінансування, а також платоспроможності. Важливою умовою життєздатності підприємства й основою його розвитку на конкурентному ринку є стійкість. За сучасних умов господарювання раціональне оцінювання фінансової стійкості підприємства є необхідним як для його керівництва і власників, так і для інвесторів, партнерів, кредиторів, органів державного контролю.

В економічній літературі існує багато підходів до трактування сутності поняття «фінансова стійкість», хоч вони переважно доповнюють або дублюють один одного [3] (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз сутності поняття «фінансова стійкість підприємства»

Автор	Визначення	Родове поняття
Мірко Н. В. [4]	Стан економічної категорії, який досягається за умови стабільного перевищення доходів над витратами, вільного маневрування грошовими коштами та стійкого економічного зростання і є визначуваним раціональною забезпеченістю потреб підприємства фінансовими ресурсами для ефективної діяльності за ринкових умов	Стан підприємства
Лахтіонова Л. А. [3]	Стан фінансових ресурсів, за якого підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами, є спроможним шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробничо-торговельної діяльності, а також затрати на його розширення й оновлення	
Філімоненков О. С. [7]	Стан підприємства, коли обсяг його майна (активів) є достатнім для погашення зобов'язань, тобто підприємство є платоспроможним	
Цал-Цалко Ю. С. [8]	Стан активів підприємства, що гарантує його постійну платоспроможність. Фінансово стійким можна вважати таке підприємство, яке за рахунок власних активів є спроможним забезпечити запаси, не допустити невинуватної кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями	
Савицька Г. В. [6]	Внутрішня сторона фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну платоспроможність у тривалій перспективі, в основі якої лежить збалансованість позитивних і негативних грошових потоків, коли зовнішнім проявом фінансового стану підприємства є поточна платоспроможність	
Ізмайлова К. В. [2]	Фінансова незалежність із можливістю маневрувати власними ресурсами, достатньою фінансовою забезпеченістю, безперебійністю основних видів діяльності	Фінансова незалежність
Подольська В. О. [5], Яріш О. В. [10]	Здатність підприємства відповідати за своїми боргами і зобов'язаннями та нарощувати економічний потенціал, результат його поточного, інвестиційного й фінансового розвитку	Здатність підприємства
Узагальнення	Можливість здійснення своєчасного діагностування фінансового стану припускає розрахунок і дослідження певної кількості коефіцієнтів (відносних показників) та визначення певного виду джерел покриття запасів і витрат. Від виду джерел, які використовуються для формування певних видів активів, залежить фінансова стійкість підприємства	

За результатами проведеного аналізу можна визначити фінансову стійкість підприємства як стан фінансових ресурсів, за якого підприємство вільно маневрує грошовими коштами, є спроможним шляхом ефективного їх використання забезпечувати безперервний процес виробничо-торговельної діяльності, а також витрати на його розширення й оновлення. Загальна стійкість відображає рух грошових потоків, який забезпечує постійне

перевищення надходження коштів (доходів) над їх витрачанням (витратами). Основною складовою загальної стійкості підприємства є його фінансова стійкість, що формується в процесі всієї його фінансово-господарської діяльності.

Серед важливих проблем за умов переходу до ринкової економіки виділяють визначення меж фінансової стійкості підприємства. Недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства і відсутності в нього коштів на розвиток (рис. 1).

Рис. 1. Види фінансового стану підприємства за рівнем його стійкості

Надлишкова фінансова стійкість також має негативні наслідки й впливає на виробничо-торговельну діяльність, оскільки збільшує витрати підприємства надлишковими запасами та резервами [6]. На думку фахівців, фінансова стійкість має характеризуватися таким станом фінансових ресурсів, який би відповідав вимогам сучасного ринку і водночас повністю задовольняв потреби розвитку підприємства.

Фінансова стійкість виражається в стабільності фінансового стану підприємства, що забезпечується достатньою часткою власного капіталу в складі джерел фінансування. Достатня частка власного капіталу означає, що позикові джерела фінансування використовуються підприємством лише в тих межах, у яких воно може забезпечити їх повне та своєчасне повернення. Короткострокові зобов'язання за сумою мають не перевищувати вартості ліквідних активів. У такому разі ліквідними активами є не всі оборотні активи, які можна швидко перетворити на гроші без відчутних втрат вартості порівняно з балансовою, а тільки їх частина. У складі ліквідних активів – запаси і незавершене виробництво. Їх перетворення на гроші є можливим, але це порушить безперервну діяльність підприємства. Йдеться лише про ті ліквідні активи, перетворення яких на гроші є природною стадією їх руху. Крім самих коштів і фінансових вкладень, сюди належать дебіторська заборгованість і запаси готової продукції, що є призначеною для продажу [7].

Ринкова система господарювання зумовлює зміну форм і методів управління підприємством, вимагає нових підходів до визначення місця та ролі підприємства в розвитку суспільного виробництва. Успіх структурних і організаційних перетворень господарюючих суб'єктів багато в чому залежить від удосконалення методів управління їх діяльністю. Це стосується одного з пріоритетних напрямів діяльності – фінансової сфери. Від її стану значною мірою залежить успішне функціонування кожного суб'єкта господарювання та перспективи його розвитку.

Процес управління фінансовою стійкістю підприємства суттєво залежить від сутності, мети та послідовності. Савицька Г. В. вважає, що сутність управління фінансовою стійкістю підприємства полягає в управлінні співвідношенням власного й залученого капіталу [5]. Лахтіонова Л. А. вважає, що управління фінансовою стійкістю підприємства полягає в плануванні величини та структури активів і пасивів підприємства і визначенні на цій основі ступеня його фінансової стабільності й незалежності, а також відповідності фінансово-господарської діяльності підприємства цілям його статутної діяльності [3]. Білик М. Д. вважає, що сутність управління фінансовою стійкістю підприємства полягає у виявленні рівня фінансового ризику, що є пов'язаним зі структурою джерел формування капіталу підприємства [1].

Таким чином, фінансова стійкість підприємства є однією з найважливіших характеристик фінансового стану, пов'язаною з рівнем його залежності від кредиторів та інвесторів. Нині багато підприємств України потребують фінансового оздоровлення задля забезпечення достатнього рівня платоспроможності, зміцнення фінансової стійкості та покращення виробничої діяльності. Відтак забезпечення фінансової стійкості й управління нею є одним із пріоритетних завдань успішної економічної діяльності.

Література: 1. Білик М. Д. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / М. Д. Білик. – Київ : КНЕУ, 2005. – 588 с. 2. Ізмайлова К. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / К. В. Ізмайлова. – Київ : МАУП, 2006 – 152 с. 3. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : навч. посіб. / Л. А. Лахтіонова. – Київ : КНЕУ, 2006. – 388 с. 4. Мірко Н. В. Державна економічна політика розвитку легкої промисловості / Н. В. Мірко // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 3. – С. 116–119. 5. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. / Г. В. Савицька. – Київ : Знання, 2007. – 943 с. 6. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств : навч. посіб. / О. С. Філімоненков. – Київ : МАУП, 2004. – 328 с. 7. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Ю. С. Цал-Цалко, Ю. Ю. Мороз, О. Г. Денисюк. – Житомир, 2009. – 504 с. 8. Яріш О. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / О. В. Яріш, В. О. Подольська. – Київ : Центр навч. літ., 2007. – 488 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

УДК 331.101.3

Сохань А. А.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сутність та основні принципи формування системи соціально-трудових відносин. Подано характеристику типів соціально-трудових відносин.

Ключові слова: праця, право на працю, законодавство, соціально-трудові відносини, суб'єкти, типи соціально-трудових відносин, принципи соціально-трудових відносин.

Аннотация. Рассмотрены сущность и основные принципы формирования системы социально-трудовых отношений. Приведена характеристика типов социально-трудовых отношений.

Ключевые слова: труд, право на труд, законодательство, социально-трудовые отношения, субъекты, типы социально-трудовых отношений, принципы социально-трудовых отношений.

Annotation. The essence and main principles of formation of system of social-labour relations. The characteristic types of social and labor relations.

Keywords: labor, right to work, legislation, labor relations, subjects, types of social and labor relations, principles of social and labor relations.

Соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні протягом останніх років, суттєво вплинули на розвиток трудових відносин. Поступово відкривається все більше шляхів реалізації передбаченого Конституцією України права громадян на працю, одним із яких є розширення можливостей для використання найманої праці, зростання кількості роботодавців.

Метою написання статті є вивчення системи соціально-трудових відносин і дослідження її основних елементів.

Вивченням соціально-трудових відносин займаються Чухно А., Колот А., Лібанова Е., Макарова О., Дружиніна В., Фоміна О. та ін. Проте проблеми становлення й формування системи соціально-трудових відносин є актуальними і нині. За сучасних умов господарювання суттєво зростає значення соціально-трудових відносин у всіх сферах економічної діяльності, оскільки саме від їх характеру та досконалості залежать якість трудового життя, соціальна злагода в суспільстві, продуктивність праці.

Соціально-трудові відносини – це комплекс взаємодії між сторонами – найманими працівниками і роботодавцями, за участі держави (органів законодавчої та виконавчої влади) і місцевого самоврядування. Ці відносини є зумовленими трудовою діяльністю, вони виникають і розвиваються задля забезпечення високого рівня якості трудового життя та соціальних потреб кожного з учасників цих відносин, колективів і суспільства в цілому. Така сукупність взаємопов'язаних елементів (параметрів) у широкому розумінні є системою. Кожний елемент системи має властиві лише йому якості; елементи є пов'язаними між собою і впливають один на одного. Окрім цього, система не може існувати поза часом і простором. Структуру системи соціально-трудових відносин наочно подано на рис. 1 [3].

Рис. 1. Структура системи соціально-трудових відносин

Основними суб'єктами соціально-трудових відносин є найманий робітник, роботодавець і держава. Найманим працівником є громадянин, який уклав трудовий договір (контракт) із роботодавцем, керівником підприємства чи окремою особою. Ця угода наймання може бути письмовою чи усною [5]. Роботодавцем є юридична чи фізична особа, що працює самостійно та створює робочі місця, використовує найману працю згідно із трудовим договором (угодою). Роботодавець є власником загального виробництва. У соціально-трудових відносинах роботодавця представляє керівник підприємства (організації), який діє від імені роботодавця та відстоює його інтереси [1].

Держава як суб'єкт соціально трудових відносин є власником майна й роботодавця (якщо це стосується державних підприємств).

Відтак суб'єкт соціально трудових відносин – це юридична або фізична особа, яка має первинні або делеговані первинними носіями первинні права в соціально-трудових відносинах. Відмінність між сторонами і суб'єктами соціально-трудових відносин полягає в тому, що перші є носіями первинного права в цих відносинах, а інші можуть мати як первинні, так і делеговані первинними носіями права.

Вітчизняні економісти виділяють чотири групи суб'єктів соціально-трудових відносин (рис. 2) [5].

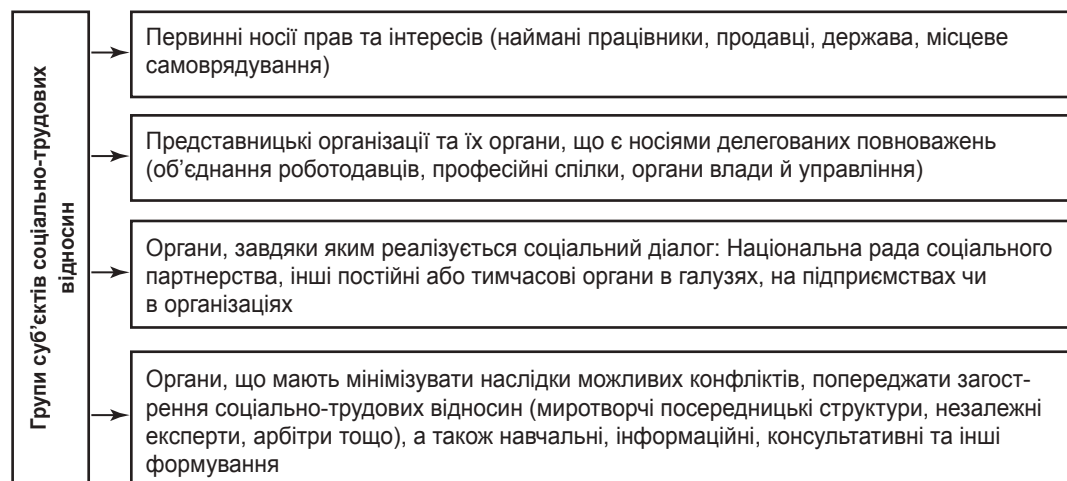

Рис. 2. Групи суб'єктів соціально-трудових відносин

У системі соціально-трудових відносин важливе місце посідають предмети соціально-трудових відносин, тобто явища та процеси, що виникають у соціально-трудої сфері. Це соціально-трудові відносини зайнятості, що є пов'язаними з організацією й ефективністю праці та з винагородою за працю. Така структуризація дозволяє визначити систему факторів, що зумовлюють соціально-трудові відносини та їх регулювання.

У процесі аналізу й регулювання соціально-трудових відносин має місце таке поняття, як рівень соціально-трудових відносин. Він залежить від особливостей суб'єктів соціально-трудових відносин і визначається власниками соціально-економічного простору, у якому функціонують ці суб'єкти (рис. 3) [4].

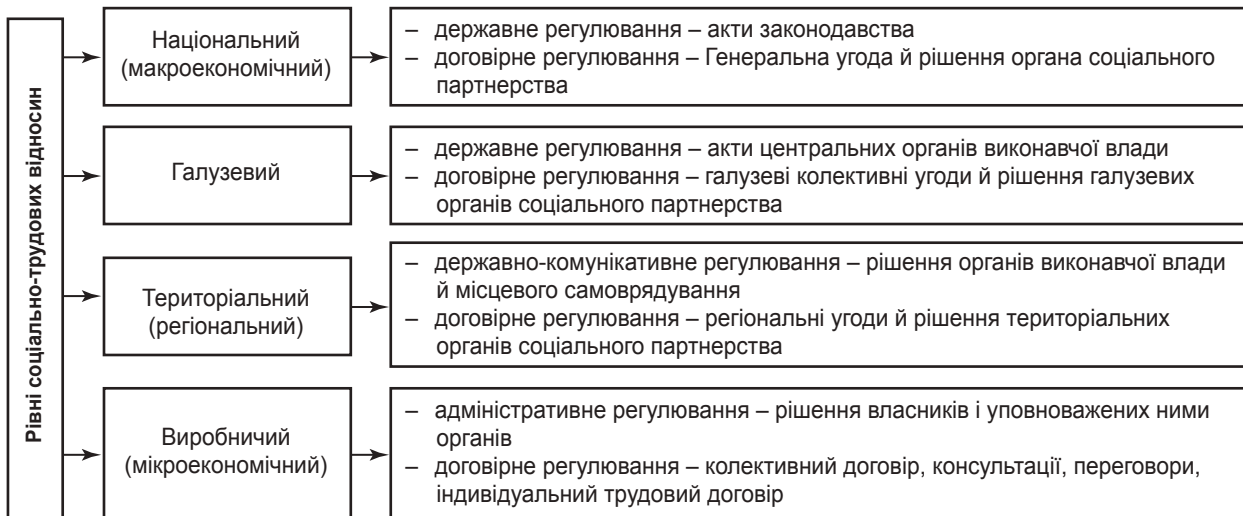

Рис. 3. Рівні соціально-трудових відносин

Функціонування соціально-трудових відносин є базованим на певних принципах, що передбачають правила, основні положення й норми поведінки, якими керуються суб'єкти соціально-трудових відносин. Пріоритетність конкретних принципів існування соціально-трудових відносин, їх комбінація в процесі розв'язання проблем у соціально-трудої сфері характеризують тип соціально-трудових відносин. У цьому випадку основою соціально-трудових відносин можуть бути принципи солідарності та субсидіарності; відносини, що є побудованими за принципом «панування–підпорядкування»; рівноправне партнерство; конфлікт, конфліктне співробітництво, конфліктне суперництво; дискримінація. Відповідно до цих принципів (характеристик) виділяють два полярні типи трудових відносин: патерналізм і соціальне партнерство. Існують й інші типи соціально-трудових відносин, що є зумовленими сполученням принципів і методів їх регулювання. Тип соціально-трудових відносин є визначуваним їх характером, тобто яким чином конкретно приймаються і виконуються рішення в соціально-трудої сфері. Розрізняють такі типи соціально-трудових відносин.

Солідарність – ідеал, що є виробленим людством у процесі його соціально-економічного розвитку; передбачає спільну відповідальність людей, засновану на особистій відповідальності та згоді, єдності й спільності інтересів. Сутністю є те, що згуртованість дозволяє виявляти й оцінювати однакові інтереси, що є типовими для тієї чи іншої групи населення, спільні риси, а також подібні соціальні чи економічні ризики [1].

Субсидіарність підкреслює прагнення людини до особистої відповідальності за досягнення своїх цілей і за дії в ході вирішення соціально-трудових проблем. Головним мотивом людей є самореалізація та самозабезпечення.

Соціальне партнерство передбачає здійснення захисту своїх інтересів суб'єктами соціально-трудових відносин та їх самореалізацію в процесі узгодження взаємних пріоритетів, досягнення соціального консенсусу. Партнерство в розвинених країнах із соціальною орієнтацією ринкової економіки є переважним типом соціально-трудових відносин; розрізняють соціальне партнерство у формі двопартизму та трипартизму [4].

Конфліктом є момент загострення протиріч у трудових відносинах. Трудовий конфлікт є різновидом соціального конфлікту. Причинами трудових конфліктів можуть бути обставини, що є пов'язаними з техніко-технологічними параметрами виробництва, а також економічні, адміністративно-управлінські, соціально-психологічні аспекти діяльності організації. Трудовий конфлікт може мати різні форми прояву: мовчазне невдоволення, відкрите невдоволення, сварка, страйк, трудова суперечка тощо.

Відтак суттєвих змін соціально-трудої відносини, як в Україні, так і в країнах із розвинутою економікою, зазнали у 90-х роках ХХ ст. Ці зміни вплинули на функціонування ринку праці, а саме на підготовку та відтворення робочої сили. Людину почали розглядати як головний фактор ефективності виробництва, а соціально-трудої відносини – як складну динамічну систему, що ґрунтується на певних принципах і реалізується на різних рівнях. Соціально-трудої відносини в сучасному розумінні їх сутності й змісту є сферою не класового протистояння, а взаємних погоджень, компромісів, угод і договорів між покупцями й продавцями трудових послуг на ринку праці за участі держави.

Література: 1. Бычкова О. В. Социальный менеджмент как вид управленческой деятельности / О. В. Бычкова // Экономика: проблемы теории та практики. – 2001. – Вип. 67. – С. 79–87. 2. Загреба І. Л. Соціально-трудові відносини: сутність, проблеми формування / І. Л. Загреба // Проблеми теорії і практики становлення соціально-орієнтованої ринкової економіки. – 1999. – С. 128–129. 3. Колот А. Проблеми розбудови національної моделі соціально-трудових відносин / А. Колот // Україна: аспекти праці. – 2002. – № 5. – С. 23–28. 4. Колот А. Теоретичні і прикладні аспекти становлення і розвитку сторін соціально-трудових відносин та їх представницьких органів / А. Колот // Україна: аспекти праці. – 1998. – № 2. – С. 20–25. 5. Махсма М. Б. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. / М. Б. Махсма. – Київ : Вид-во Європейського ун-ту, 2003. – 188 с.

НАПРЯМИ АДАПТАЦІЇ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ЗАСТОСУВАННЯ ФІСКАЛЬНОГО ФЕДЕРАЛІЗМУ ДО УМОВ УКРАЇНИ

УДК 336.025

Старіков А. В.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано досвід фіскальної федералізації в зарубіжних країнах. Обґрунтовано доцільність його використання в Україні. Визначено перспективні напрями запровадження фіскального вирівнювання місцевих бюджетів.

Ключові слова: податок, федералізм, місцеві бюджети, податкове вирівнювання, фіскальна федералізація.

Аннотация. Проанализирован опыт фискальной федерализации в зарубежных странах. Обоснована целесообразность его использования в Украине. Определены перспективные направления применения фискального выравнивания местных бюджетов.

Ключевые слова: налог, федерализм, местные бюджеты, налоговое выравнивание, фискальная федерализация.

Annotation. The experience of fiscal federalization in foreign countries. The expediency of its use in Ukraine. Perspective directions of introducing fiscal equalization of local budgets.

Keywords: tax, federalism, local budgets, tax equalization, fiscal federalization.

Раціонально побудована й збалансована система бюджетних відносин є запорукою дієвості соціально-економічної політики держави, адже від адекватного забезпечення перерозподілу фінансових ресурсів і від гнучкості засобів їх використання значною мірою залежить стабільність економічного розвитку країни.

Питання ефективності реалізації реформи бюджетної системи на центральному та місцевому рівнях досліджують Василюк О. Д., Павлюк К. В., Бабич Л. М., Лютий І. О., Опарін В. М., Федосов В. М. та ін. Вирішення цих питань є необхідним у контексті підвищення рівня самостійності місцевих бюджетів. Але недостатньо дослідженим є механізм бюджетного вирівнювання, який запроваджено в Україні нещодавно. Метою написання статті є аналіз досвіду фіскальної федералізації провідних країн світу, зокрема податково-бюджетного механізму Швейцарії, та обґрунтування доцільності адаптації основних його здобутків до умов України. Завданням роботи

є виокремлення податкових інструментів Швейцарської Конфедерації й оцінювання перспектив запровадження їх до бюджетно-податкової системи України.

Проблеми бюджетної централізації чи децентралізації має вирішити теорія фінансового федералізму. Традиційна теорія фінансового федералізму надає рекомендації щодо закріплення інструментів державної влади на різних рівнях та необхідних для їх виконання фінансних інструментів. Головним ядром теорії є теорема про децентралізацію: якщо децентралізація не має впливу на рівень витрат, тоді ухвалення рішень щодо локальних суспільних благ є ефективнішим за централізацію, або принаймні не поступається їй з точки зору оптимізації. Так, децентралізація державного сектора економіки є доречною в тому випадку, якщо вона сприятиме найбільш ефективному виконанню його функцій [1].

Фінансовий федералізм може розглядатися як система оподаткування та державних видатків, за якої права на отримання прибутків та управління видатками мають різні рівні державного управління, від національного до базового. Ця система має на меті забезпечити передання дохідних і видаткових повноважень з вищих на нижчі рівні державного управління для більш ефективного надання державою суспільних послуг [2].

Взаємозв'язок між рівнем фінансової децентралізації та економічним піднесенням економісти досліджували, починаючи з середини 70-х рр. XX ст. Проте ще в 50-х рр. англійські економісти Мартін та Льюїс зауважували, що слабкість місцевих органів влади у відносинах із центральними є одним із найпомітніших феноменів для країн, що розвиваються. Але з цього не слід зробити висновок, що підвищення рівня фінансової децентралізації зумовить економічне зростання. Проводячи політику фінансової децентралізації або централізації, слід брати до уваги фактори економічного розвитку, серед яких значну роль відіграють особливості як державної політичної системи, так і сформовані взаємовідносини між різними її ланками. Зміцнення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування є актуальним завданням політики державних фінансів України.

Як приклад крайньої форми децентралізації зазвичай називають Швейцарську Конфедерацію. Важливим елементом, що характеризує швейцарський федералізм, є можливість збирати податки на різних федеральних рівнях. Фінансові повноваження розподілено у такий спосіб, що Конфедерація, кантони та муніципалітети не заважають один одному та не перевантажують платників податків. Кожний рівень влади має доступ до кількох джерел надходжень, що є вертикальною координацією. Оскільки громади наділено широкими повноваженнями, вони мають і покривати відповідні витрати на своєму рівні, хоча зазвичай ці проблеми вирішують під наглядом державних органів і за фінансової підтримки держави [3].

Наслідками швейцарської системи оподаткування є податкові розходження або нерівності між кантонами та муніципальними утвореннями. Наприклад, жителі одного кантону можуть платити більше податків, ніж жителі іншого. Різниця спостерігається не тільки в рівнях оподаткування в кантонах, але й у їх фінансовій потужності. Критерії вимірювання фінансової потужності кантонів встановлено на федеральному рівні. Ці критерії є базовими на співставленні різних показників: обсягу валового внутрішнього продукту на душу населення, фінансові зобов'язання, надходження та фінансові потреби кантонів [3]. Саме тому в Швейцарії виникла стратегія фінансового вирівнювання, що є спрямованою на те, щоб кантони отримували достатню кількість надходжень, і щоб ці надходження забезпечували мінімальний рівень послуг.

До її складу належать три важливі компоненти, характеристику яких подано в табл. 1 [3].

Таблиця 1

Складові фінансового вирівнювання в Швейцарії та пропозиції для України

Компоненти	Показники	Вирівнювання	Пропозиції для України
1	2	3	4
Надходження	Податковий потенціал: відхилення від середнього показника по країні на душу населення	– ПДФО – податок на багатство – податок на прибуток	Нині вже діє майже такий механізм вирівнювання із застосуванням ПДФО та податку на прибуток
<i>Додаткові витрати</i>			
Геотопографічні	Висота, віддаленість гірських районів кантонів	– відсоток населення, що проживає вище 800 м – відсоток продуктивних земель, які розташовані вище 1080 м – щільність населення – населення в комуні не перевищує 200 жителів	Оскільки країна має віддалені гірські регіони, які слабо розвиваються, є доцільним запроваджувати подібний механізм вирівнювання
Соціально-демографічні	Бідність і старість населення, кількість іноземців	Частка (2 / 3): – відсоток соціальної допомоги населенню – відсоток населення віком від 80 років – відсоток кваліфікованих іноземців	Україна також має додаткові витрати, що є пов'язаними з літніми, бідними та / або безробітними, проте подібне вирівнювання для таких категорій населення

Закінчення табл. 3

1	2	3	4
	Агломерація та міські райони в кантонах	Частка (1 / 3): – кількість жителів і робочі місця в пропорції до чисельності населення	не є тісно пов'язаним із оподаткуванням
Фонд об'єднання	Різниця між старою та новою системою вирівнювання	Різниця нестачі є виплачуваною в пропорції наявними коштами фонду. Зниження компенсації на 5 % порівняно з 2008 р.	Уряд країни нещодавно запровадив нову систему фіскально-бюджетного вирівнювання. Тому запровадження фонду, що сприятиме переходу на нову систему, є доцільним

Як видно з табл. 1, перший компонент («надходження») характеризується через показник «податковий потенціал», який розраховують для кожного кантону. Він являє собою відношення суми оподаткованого доходу фізичних осіб, їх власності й оподаткованого прибутку корпорацій до чисельності населення. Середнє значення цього показника в країні формує еталон, за якого кантони із значенням, нижчим за еталонне, вважають фінансово слабкими, а кантони із значенням, вищим за еталонне, вважають фінансово багатими. За механізмом вирівнювання фінансово слабкі кантони отримують 85 % доходів від суми, що є необхідною для досягнення показника податкового потенціалу.

Починаючи з 2015 р., Україна запроваджує нову бюджетно-податкову реформу, за якої з'явилися нові види міжбюджетних трансфертів – базова та реверсна дотації, що є інструментом підвищення фіскальної спроможності місцевих бюджетів. Внесено зміни до Бюджетного кодексу України. Систему балансування замінено системою бюджетного вирівнювання, що передбачає горизонтальне вирівнювання податкоспроможності територій залежно від рівня надходжень на одного жителя. Вирівнювання здійснюється лише за двома податками: податком на прибуток підприємств для обласних бюджетів і податком на доходи фізичних осіб для бюджетів міст, районів та обласних бюджетів. Вирівнювання за іншими платежами не здійснюється, їх надходження в повному обсязі залишаються в розпорядженні місцевих органів влади [4].

Механізм вирівнювання в Україні передбачає, що місцеві бюджети з рівнем податкоспроможності нижче 0,9 середнього показника по Україні отримують базову дотацію (80 % суми, необхідної для досягнення показника 0,9), для підвищення рівня їх забезпеченості. Для місцевих бюджетів із рівнем податкоспроможності в межах від 0,9 до 1,1 вирівнювання не здійснюється. Водночас із бюджетів із значним рівнем надходжень на одного жителя передбачено реверсну дотацію до державного бюджету в обсязі 50 % перевищення індексу податкоспроможності 1,1 до середнього значення по країні [4].

Другим фінансовим компонентом вирівнювання (табл. 1) є додаткові витрати. Його завданням є передача коштів кантонам, які страждають від розташування кантону в гірській місцевості, низької щільності населення та додаткових витрат, що є пов'язаними із часткою літніх, бідних та / або безробітних осіб, що перевищує встановлений показник [3]. Третій компонент – фонд об'єднання було створено в Швейцарії для переходу зі старої системи вирівнювання на нову. Для нашої країни, яка нещодавно перейшла на нову систему, також було б доцільно створення подібного фонду. Так, наприклад, місцевим бюджетам, які потребують значних трансфертів з державного бюджету, не були б зайвими ще й додаткові трансферти з фонду вирівнювання. Можливо, певна частина від податкових надходжень усіх бюджетів сформувала б такий фонд [2].

Для наочного зображення організації фіскального вирівнювання відтворено графічно систему вирівнювання в Швейцарії за 2014 р. (рис. 1) [3]. З рис. 1 видно, що найбільшою часткою системи є податковий механізм вирівнювання, що є визначуваним за податковим потенціалом кантонів. Перерозподіл грошових ресурсів здійснює сама Конфедерація, а не бюджети кантонів.

Можна стверджувати, що швейцарська система фіскального вирівнювання є необхідною для утримання цілісності країни й одночасного забезпечення податкової конкуренції.

Таким чином, починаючи з 2015 р. Україна запроваджує нову бюджетно-податкову реформу, за якої з'явилися нові види міжбюджетних трансфертів – базова та реверсна дотації, що є інструментом підвищення фіскальної спроможності місцевих бюджетів. Такі заходи є подібними до фіскального кантонального вирівнювання в Швейцарії. Але проведення реальної бюджетної реформи має бути узгодженим із реформуванням місцевого самоврядування й адміністративно-територіального устрою країни, що сприятиме підвищенню фінансової незалежності місцевих бюджетів.

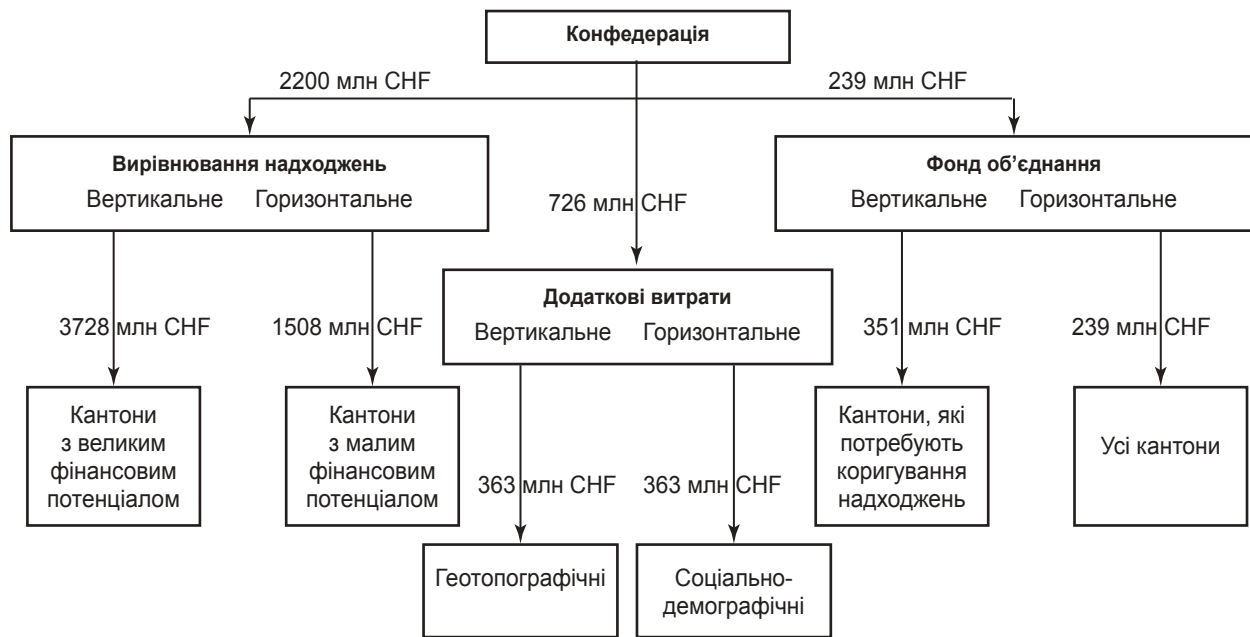

Рис. 1. Фінансово-фіскальне вирівнювання в Швейцарії

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Воїнова Т. С.

Література: 1. Сунцова О. О. Місцеві фінанси : навч. посіб. / О. О. Сунцова. – Київ : Центр навч. літ., 2010. – 488 с. 2. Федосов В. М. Бюджетна система : підручник / За наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – Київ : Центр навч. літ. ; Тернопіль : Економічна думка, 2012. – 871 с. 3. Чернеженко О. М. Фінансові основи місцевого самоврядування в Швейцарії / О. М. Чернеженко // Вісник Академії адвокатури України. – 2004. – Вип. 26. – С. 37–43. 4. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. 5. Federalism and Fiscal Transfers: Essays on Australia, Germany, Switzerland, and the United States edited by Jason Clemens and Niels Veldhuis [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.fcpp.org/sites/default/files/documents/Flanagan%20-%20Resource%20Revenue%20Sharing.pdf>.

АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ЕМІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

УДК 314.172:519.257

Старцева В. М.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено вплив економічних факторів на процес еміграції населення України. Побудовано економетричну модель, що визначає кількісні зв'язки між цими факторами. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: населення, законодавство, право на працю, індекс цін, еміграція, економетрична модель, багатфакторна регресія, результативна ознака, статистична значущість.

Аннотация. Исследовано влияние экономических факторов на процесс эмиграции населения Украины. Построена эконометрическая модель, определяющая количественные связи между этими факторами. Полученная модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: население, законодательство, право на труд, индекс цен, эмиграция, эконометрическая модель, многофакторная регрессия, результативный признак, статистическая значимость.

Annotation. The influence of economic factors on the migration process in Ukraine. Constructed an econometric model that determines the quantitative relationship between these factors. The resulting model is tested for statistical significance.

Keywords: population, legislation, right to work, price index, emigration, econometric model, multifactor regression, performance trait, statistical significance.

У сучасному глобалізованому світі, що створює умови для більш-менш вільного пересування людей, міжнародна міграція робочої сили набуває все більшої інтенсивності. Еміграцією називають добровільну або вимушену зміну місця проживання людей (емігрантів, переселенців), переселення зі своєї батьківщини, країни, де вони народилися, виросли, отримали знання й трудові навички, до інших країн. Причини міграції можуть бути як економічними, так і політичними або релігійними чи сімейними.

Головною причиною, з якої українці їдуть на чужину, є пошук гідної роботи. Нестабільна економічна ситуація не надає можливості реалізуватися на батьківщині, мати постійну роботу й відповідний кваліфікаційний дохід, забезпечувати належний рівень існування. Відтак вони змушені шукати такі можливості в інших країнах. Особливу увагу при вивченні міграційних потоків необхідно приділяти феномену еміграції фахівців високої кваліфікації («brain drain»). На жаль, Україна в цьому процесі є донором. Процес інтелектуальної міграції триває вже не одне десятиліття, через що Україна втрачає перспективних і обдарованих фахівців. Небезпека полягає в тому, що наша країна втрачає можливості розвитку окремих галузей економіки, освіти, відповідно погіршується і загальний рівень життя населення [1].

Якщо розглядати еміграцію на регіональному рівні, особливе занепокоєння спричиняє демографічна ситуація в Чернігівській області, а також у Сумській і Кіровоградській. За середнім варіантом прогнозу, якщо до 2025 р. населення України в цілому зменшиться на 5–7 %, то в цих областях – на 18–20 %. При цьому українці їдуть у країни Європейського Союзу не тільки працювати, але і навчатися. У 2013–2014 рр. за кордоном навчалася понад 46 тисяч громадян України [2].

Метою написання статті є дослідження факторів, що впливають на міграційні процеси в Україні, визначення кількісного зв'язку між ними й інтенсивністю еміграційного потоку. Для цього було побудовано економетричну модель, у якій пояснюваним фактором Y вибрано кількість вибулих із України. Вибіркову сукупність утворювали статистичні дані за період 2005–2015 рр. Серед пояснюючих факторів вибрано такі, що характеризують життєвий рівень населення країни. Передусім це середньомісячна заробітна плата – X_1 . Другим фактором є індекс споживчих цін (ІСП), який визначають у відсотках до відповідного періоду попереднього року – X_2 . Цей індекс характеризує зміни в часі загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання. Він є показником зміни вартості фіксованого набору споживчих товарів і послуг у поточному періоді до його вартості в базисному періоді. Індекс споживчих цін є важливим показником, що є використовуваним при визначенні багатьох питань державної політики, аналізу й прогнозування цінових процесів у економіці, перегляду розмірів грошових доходів і мінімальних соціальних гарантій населення, перерахунку показників системи національних

рахунків на постійні ціни тощо. Третім фактором є кількість безробітного населення в середньому за один рік – X_3 . Є підстави вважати, що цей фактор прямо пропорційно впливає на еміграцію, тобто зі зростанням кількості безробітних зростає кількість емігрантів. Ще одним зовнішнім фактором, що розглядається в моделі, є наявний дохід населення в розрахунку на одну особу за перший квартал, тобто дохід за перші три місяці року – X_4 .

Кількісний аналіз проводився за статистичними даними Держкомстату України (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	Кількість емігрантів, тис. осіб	Середньомісячна заробітна плата, грн	ІСЦ до попереднього року, %	Середня кількість безробітних, тис. осіб	Дохід у розрахунку на одну особу за перший квартал, грн
2005	723,642	967,0	112,6	1 600,8	1 056,8
2006	721,655	1 212,0	109,8	1 515,0	1 465,1
2007	711,785	1 554,0	110,9	1 417,6	1 874,8
2008	673,467	2 017,0	119,4	1 425,1	2 768,4
2009	609,902	2 117,0	122,3	1 958,8	3 018,2
2010	652,639	2 250,0	111,1	1 713,9	3 506,5
2011	637,713	2 648,0	108,2	1 661,9	4 401,0
2012	649,865	3 041,0	103,7	1 589,8	5 014,7
2013	621,842	3 282,0	99,8	1 510,4	5 264,4
2014	519,914	3 480,0	100,5	1 847,6	5 734,6
2015	519,045	4 195,0	128,9	1 654,7	6 297,6

Обчислення проводилися із застосуванням пакета прикладних програм Microsoft Excel 2003 за допомогою її вбудованих функцій і надбудов. Оскільки для побудови економетричної моделі застосовується метод найменших квадратів, то необхідно перевірити, чи виконуються умови теореми Гаусса–Маркова, і чи наявна мультиколінеарність між зовнішніми факторами, які розглядаємо як незалежні. Для цього було визначено коефіцієнти парної кореляції між усіма факторами моделі (табл. 2).

Таблиця 2

Коефіцієнти парної кореляції

	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
Y	1				
X_1	-0,8995	1			
X_2	-0,1241	-0,0207	1		
X_3	-0,5891	0,2903	0,1212	1	
X_4	-0,8806	0,9905	-0,1276	0,3192	1

Відтак бачимо, що існує тісний кореляційний зв'язок між факторами X_1 та X_4 (коефіцієнт кореляції між цими факторами дорівнює 0,9905). Залишимо в моделі лише один із цих факторів – X_1 , оскільки він має тісніший кореляційний зв'язок із внутрішнім фактором Y . За допомогою функції ЛИНЕЙН () отримуємо таблицю статистичних даних щодо параметрів економетричної моделі (табл. 3).

Таблиця 3

Результат використання функції ЛИНЕЙН ()

$b_3 = 0,1460$	$b_2 = 0,7783$	$b_1 = 0,0568$	$b_0 = 1102,61$
$\sigma_{b3} = 0,0427$	$\sigma_{b2} = 0,7581$	$\sigma_{b1} = 0,0071$	$\sigma_{b0} = 101,071$
$R^2 = 0,9362$	$\sigma_e = 21,4583$	#Н / Д	#Н / Д
$F = 34,2136$	$df_e = 7$	#Н / Д	#Н / Д
$SSR = 47261,89$	$SSE = 3223,21$	#Н / Д	#Н / Д

За результатами табл. 3 записуємо рівняння регресії:

$$\hat{y} = 1102,61 - 0,0568 \cdot x_1 - 0,7783 \cdot x_2 - 0,146 \cdot x_3.$$

Для цієї моделі коефіцієнт детермінації дорівнює 0,9362, що означає, що 93,62 % мінливості внутрішнього фактора є зумовленими впливом зовнішніх факторів, що розглядаються в моделі.

Перевіримо значущість моделі в цілому за критерієм Фішера. Перевірці підлягає основна гіпотеза $H_0: R^2 = 0$ за альтернативної гіпотези $H_1: R^2 > 0$. Емпіричне значення критерію Фішера виводиться з табл. 3, воно дорівнює 34,2136. Застосовуючи функцію $F_{\text{РАСПОБР}}()$, визначаємо критичне значення критерію Фішера: $F_{0,05}(3; 7) = 4,35$. Оскільки емпіричне значення перевищує критичне, основну гіпотезу слід відкинути на користь альтернативної гіпотези, за якою $R^2 > 0$. Це означає, що модель у цілому є значущою.

Перевіримо значущість коефіцієнтів регресії отриманої моделі за критерієм Стюдента. Для кожного з цих коефіцієнтів перевірці підлягає основна гіпотеза $H_0: b_j = 0$, $j = \overline{1, 3}$ за альтернативної $H_1: b_j \neq 0$. Емпіричні значення критерію для кожного з параметрів моделі отримуємо, поділивши значення цього параметра на відповідне значення його середньоквадратичного відхилення (табл. 3). Отримуємо:

$$t_{b_1} = \frac{0,0568}{0,0071} = 8,02; \quad t_{b_2} = \frac{0,7783}{0,7581} = 1,03; \quad t_{b_3} = \frac{0,1460}{0,0427} = 8,6258.$$

За допомогою вбудованої функції $СТДРАСПОБР()$ виводимо критичне значення критерію Стюдента: $t_{0,05}(7) = 2,36$. Порівняння емпіричних і критичних значень дає підстави говорити, що для коефіцієнта регресії b_2 має місце співвідношення $t_{b_2} < t_{0,05}$, тобто основну гіпотезу немає підстав відхиляти. Це означає, що індекс споживчих цін не впливає суттєво на рівень міграції. Водночас для коефіцієнтів регресії b_1 і b_3 емпіричне значення критерію Стюдента перевищує критичне, відтак основна гіпотеза відхиляється на користь альтернативної. Це означає, що середньомісячна заробітна плата та кількість безробітних суттєво впливають на кількість емігрантів. Побудуємо економетричну модель, що враховує лише зовнішні фактори X_1 та X_3 :

$$\hat{y} = 1024,22 - 0,0564 \cdot x_1 - 0,1518 \cdot x_3.$$

Для цієї моделі коефіцієнт детермінації дорівнює 0,9265. Модель є значущою в цілому, значущими є й обидва коефіцієнти регресії.

Обчислимо частинні коефіцієнти еластичності. Для фактора X_1 коефіцієнт дорівнює 0,21, тобто зі збільшенням заробітної плати на 1 % відносно середнього значення еміграція зменшиться на 0,21 %. Для фактора X_3 частинний коефіцієнт еластичності дорівнює -0,39, тобто кількість емігрантів істотно змінюється зі зміною рівня безробіття. Слід зазначити, що цей зв'язок є зворотним, хоч у цьому разі важко визначити, що є причиною, а що – наслідком. Зменшення заробітної плати й зростання кількості безробітних є двома паралельними процесами, що відбуваються в країні з нестабільною економікою, зростання кількості емігрантів є супроводжуваним зменшенням середнього навантаження на одне робоче місце, завдяки чому може зменшуватися кількість безробітних.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Лебедева І. Л.

Література: 1. Позняк А. Внешняя трудовая миграция в Украине как фактор социально-демографического и экономического развития. Научно-исследовательский отчет 2012 г. [Електронний ресурс] / А. Позняк. – Режим доступу : <http://www.carim-east.eu/media/CARIM-East-2012-RU-05.pdf>. 2. Кількість студентів-українців за кордоном [Електронний ресурс] // Cedoss. Аналітичний центр. – Режим доступу : <http://www.cedoss.org.ua/uk/osvita/kilkist-studentiv-ukraintiv-za-kordonom>. 3. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 4. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/>.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ МАЙНА ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

УДК 373. 13

Степаненко О. М.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проведено аналіз положень чинного аграрного законодавства, що регламентують порядок правового режиму майна фермерських господарств. Досліджено актуальні проблеми в цій сфері. Запропоновано шляхи їх ефективного вирішення.

Ключові слова: господарство, фермер, діяльність, регулювання, законодавство, фермерське господарство, правовий режим, аграрне законодавство.

Аннотация. Проведен анализ положений действующего аграрного законодательства, регламентирующих порядок правового режима имущества фермерских хозяйств. Исследованы актуальные проблемы в этой сфере. Предложены пути их эффективного решения.

Ключевые слова: хозяйство, фермер, деятельность, регулирование, законодательство, фермерское хозяйство, правовой режим, аграрное законодательство.

Annotation. The analysis of the provisions of the current agrarian legislation governing the legal regime of property farms. Studied actual problems in this area. The ways of effective solution.

Keywords: farm, farmer, activities, regulations, legislation, farming, legal regime, agrarian legislation.

Розвиток фермерського господарства є однією з важливих ланок проведення аграрної реформи. Нині в Україні незначна частина фермерських господарств є високоприбутковими, більшість з них ледве зводять кінці з кінцями. Це пов'язано передусім із недостатнім фінансуванням і технічно недостатнім обладнанням. Головною причиною такого стану є відсутність належної державної підтримки, пільг щодо надання грошових кредитів, низький рівень підтримки села з боку держави та висока ціна сільськогосподарського обладнання, необхідного для ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

На недоліки правового регулювання майнових відносин у фермерському господарстві звертають увагу в своїх дослідженнях Проценко Т. П., Титова Н. І., Погрібний О. О., Долинська М. С. та ін. Предметом їх аналізу є Закон України «Про селянське (фермерське) господарство» від 22 червня 1993 р. Але останнім часом ця сфера діяльності дуже змінилася та потребує більш зваженого підходу, у тому числі у зв'язку із розвитком правовідносин.

Метою написання статті є дослідження й аналіз законодавчих положень, що визначають правовий режим майна у фермерському господарстві, порівняльна характеристика відповідних норм чинного і попереднього фермерського законів щодо правового регулювання фермерських майнових відносин і формулювання пропозицій для вдосконалення фермерського законодавства.

Законом України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 р. запроваджено зміни в правовому режимі майна, що є використовуваним фермерськими господарствами. Попереднім Законом України «Про селянське (фермерське) господарство» від 22 червня 1993 р. передбачалося, що майно осіб, які ведуть селянське (фермерське) господарство, тобто членів селянських (фермерських) господарств, належить їм на правах спільної сумісної власності, якщо інше не передбачено угодою між ними. Такий підхід сприяв створенню корисливого споживчого ставлення до спільного майна. Особливо це стосується землі, і це негативно впливало на її стан через недотримання сівозмін. Зрозуміло, що фермери є сконцентрованими на отриманні прибутку, а відтак сіють переважно культури, які мають високу ціну, а дотримання сівозміни, що надає можливості підтримати землю в належному стані, їх не завжди турбує, що спричиняє зниження якісного стану ґрунтів. Землекористувачі не є зацікавленими в збереженні родючості ґрунтів, що зумовлює порушення сталого природокористування.

До прийняття Закону України «Про фермерське господарство» право спільної сумісної власності членів фермерського господарства суперечило правовому статусу самого селянського (фермерського) господарства як юридичної особи, оскільки за господарством не визнавалося право мати власне майно, а саме ця ознака є однією з визначальних для всіх юридичних осіб. Очевидно, саме тому в Законі «Про селянське (фермерське) господарство» зазначалося, що селянське (фермерське) господарство «набуває статусу юридичної особи», а не є юридичною особою, як це нині закріплено в чинному Законі «Про фермерське господарство».

Крім того, у попередньому Законі України «Про селянське (фермерське) господарство» суперечливою була не лише форма власності на майно, але і той перелік майнових об'єктів, що могли перебувати в спільній сумісній власності членів фермерського господарства, урахувавши те, що членами господарства могли бути не лише члени однієї сім'ї, але й інші родичі, часом і досить далекої спорідненості, які не проживали разом. Тому недоречним видається віднесення до об'єктів спільної сумісної власності членів фермерського господарства житлових будинків, квартир, а тим більше предметів домашнього господарства й предметів особистого користування, що використовувалися в період здійснення робіт на віддалених землях, які належали селянському (фермерському) господарству на правах оренди.

У Законі України «Про фермерське господарство» в переліку майнових об'єктів, що можуть перебувати у власності фермерського господарства, закріплено лише те майно, що є необхідним для ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

Відтак фермерський Закон 2003 р. є значно досконалішим від попереднього. Позитивними рисами Закону України «Про фермерське господарство» є такі:

- фермерське господарство визнано юридичною особою, яка діє на підставі Статуту;
- фермерське господарство є суб'єктом права власності на землю і на майно;
- частина використовуваного в процесі фермерської господарської діяльності майна залишається у власності членів господарства, які передали його на визначений у Статуті термін до складеного капіталу фермерського господарства [1].

Попереднім Законом України «Про селянське (фермерське) господарство» передбачалося, що земельні ділянки громадян, які ведуть селянське (фермерське) господарство, поділу не підлягають. Чинним Законом «Про фермерське господарство» встановлено заборону поділу земельної ділянки лише за умови спадкування двома або більше спадкоємцями, якщо в результаті їх поділу утвориться хоча б одна земельна ділянка, що є меншою від мінімального розміру, встановленого для цього регіону. Згідно із Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження мінімальних розмірів земельних ділянок, які утворюються в результаті поділу земельної ділянки фермерського господарства, що успадковується» від 10 грудня 2003 р. в усіх областях Західної України цей розмір становить два гектари [6].

Структура цілісного майнового комплексу фермерського господарства вміщує майно, передане до складеного капіталу, не розподілений прибуток, майнові та інші зобов'язання (п. 1 ст. 22 Закону України «Про фермерське господарство»). Однак, Закон заперечує себе, адже ст. ст. 19 і 20 його окремо містять перелік майна, яке може бути у власності фермерського господарства, і майна, яке передається членами господарства до його складеного капіталу. Розглядаючи фермерське господарство як майновий комплекс, Закон не залучає до його складу майно, що перебуває у власності фермерського господарства як юридичної особи [4].

Вважаємо за доцільне чітко розмежовувати три поняття: майно фермерського господарства як юридичної особи, складений капітал членів фермерського господарства і цілісний майновий комплекс фермерського господарства. До складу майна, власником якого є фермерське господарство як юридична особа, належать ті майнові об'єкти, що є придбаними чи отриманими самим господарством як самостійним суб'єктом (придбаними на запозичені кошти або вирученими в результаті реалізації виробленої сільськогосподарської чи іншої продукції, або отримані на безоплатній основі за рахунок Українського державного фонду підтримки фермерських господарств, чи з інших джерел). Важливо зазначити, що саме в межах цього майна, що є власністю фермерського господарства, нестиме відповідальність за своїми зобов'язаннями власне господарство як юридична особа. Тому необхідно внести зміни до п. 10 ст. 50 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 30 червня 1999 р. і викласти його в такій редакції: «У разі визнання господарським судом фермерського господарства банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури до складу ліквідаційної маси фермерського господарства належить майно, що перебуває у власності фермерського господарства, а також право оренди земельної ділянки та інші майнові права, що належать фермерському господарству і мають грошову оцінку».

Фермерське господарство може стати суб'єктом права власності на землю лише з моменту державної реєстрації і придбати земельну ділянку виключно на підставі цивільно-правових угод. Стосовно такої процедури не заведено вживати термін «надання у власність для ведення фермерського господарства». Земельний кодекс України серед підстав припинення права власності на земельну ділянку передбачає звернення стягнення на земельну ділянку на вимогу кредитора (п. 2 ст. 140 Земельного кодексу), а в п. 1 ст. 143 Земельного кодексу є уточнення, що примусове звернення стягнення на земельну ділянку відбувається лише за зобов'язаннями власника цієї земельної ділянки. На вимогу кредитора може бути звернено стягнення на земельну ділянку, яка є власністю самого фермерського господарства, а не його членів.

Відповідно до п. 3 ст. 22 Закону України «Про фермерське господарство», громадяни, які придбали майно фермерського господарства як цілісного майнового комплексу на підставі цивільно-правової угоди, подають у встановленому порядку статут фермерського господарства на державну реєстрацію. Ця норма не витримує критики, адже державній реєстрації підлягає не статут, а фермерське господарство як юридична особа. Крім ста-

туту для державної реєстрації фермерського господарства подають інші засновницькі документи, реєстраційну картку встановленого зразка, копію документа, що засвідчує наявність у громадянина права власності чи оренди земельної ділянки сільськогосподарського призначення, а також документ, що посвідчує внесення плати за державну реєстрацію фермерського господарства [1].

Відтак правова регламентація майнових відносин фермерських господарств є здійснюваною нормами Закону України «Про фермерське господарство», із прийняттям якого відбулися зміни в правовому режимі майна:

- на відміну від права спільної сумісної власності членів фермерського господарства запроваджено право власності фермерського господарства як юридичної особи;
- з переліку використовуваних у процесі господарської діяльності фермерського господарства майнових об'єктів вилучено предмети особистого користування та домашнього господарства;
- у структурі правового режиму використовуваного фермерським господарством майна розрізняють два елементи: майно, власником якого є фермерське господарство (відокремлене майно юридичної особи); і майнові об'єкти, які передаються членами фермерського господарства до складеного капіталу фермерського господарства на визначений у Статуті термін;
- оскільки фермерське господарство є юридичною особою і суб'єктом права, недоцільно його ототожнювати із цілісним майновим комплексом – об'єктом майнових правовідносин;
- недоцільним є законодавче закріплення й окреме правове регулювання цілісного майнового комплексу фермерського господарства, адже в процесі діяльності фермерського господарства цілісний майновий комплекс фактично утворюється із складеного капіталу членів фермерського господарства і майна фермерського господарства як юридичної особи, однак не має самостійного юридичного значення; на момент відчуження цілісний майновий комплекс збігається із відокремленим майном фермерського господарства.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Про фермерське господарство [Електронний ресурс] : Закон України від 19.06.2003 № 973-IV. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/973-15>. 2. Проценко Т. П. Правовий режим майна селянських (фермерських) господарств в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Проценко Тамара Павлівна. – Київ, 1996. – 20 с. 3. Титова Н. І. Фермерство в Україні / Н. І. Титова. – Львів : Атлас, 1998. – 295 с. 4. Погрібний О. О. Селянські господарства і оренда. Організаційно-правові питання / О. О. Погрібний. – Київ : Урожай, 1992. – 192 с. 5. Долинська М. С. Правові засади створення та діяльності селянських (фермерських) господарств в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Долинська Марія Степанівна. – Львів, 1999. – 215 с. 6. Про селянське (фермерське) господарство [Електронний ресурс] : Закон України від 20.12.1991 № 2009-XII. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2009-12>.

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ РИЕЛТОРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

УДК 332.8(477)

Стерина Е. В.

Студент 4 курса
факультета экономики и права ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проанализировано законодательное регулирование риелторской деятельности в Украине. Рассмотрены основные особенности ведения риелторской деятельности, а также понятие «черный риелтор». Изучены случаи мошенничества, в том числе заключение неправомерных договоров.

Ключевые слова: посредник, посредничество, законодательство, информационная услуга, риелтор, «черный риелтор», риелторская деятельность.

Анотація. Проаналізовано законодавче регулювання ріелторської діяльності в Україні. Розглянуто основні особливості ведення ріелторської діяльності, а також поняття «чорний ріелтор». Вивчено випадки шахрайства, у тому числі укладання неправомірних договорів.

Ключові слова: посередник, посередництво, законодавство, інформаційна послуга, ріелтор, «чорний ріелтор», ріелторська діяльність.

Annotation. Analyzed the legislative regulation of real estate activities in Ukraine. The main features of conducting real estate activities, as well as the concept of «black realtors». The cases of fraud, including the conclusion of unlawful agreements.

Keywords: mediator, mediation, legislation, information service, realtor, «black realtor», realtor activity.

Согласно Закона Украины «О риелторской деятельности» риелтором является гражданин Украины, получивший в установленном порядке сертификат на право осуществления риелторской деятельности. Риелтором не может быть лицо, имеющее судимость за совершение корыстного преступления, лицо, ограниченное в дееспособности или признанное недееспособным по решению суда. Риелтор может осуществлять риелторскую деятельность в риелторской организации как наемный работник. Риелтору запрещено осуществлять риелторскую деятельность в двух или более риелторских организациях или работать в риелторской организации и одновременно осуществлять риелторскую деятельность как физическое лицо – предприниматель. Нарушение этого требования является основанием для аннулирования квалификационного свидетельства риелтора [1].

Согласно ст. 7 Закона Украины «О риелторской деятельности» риелторская фирма (агентство недвижимости) – это юридическое лицо, имеющее свидетельство на право осуществления риелторской деятельности [1]. Риелторская фирма может быть создана в любой организационно-правовой форме и подлежит регистрации в соответствии с законодательством. Таким образом, законодатель не устанавливает специальные требования на организационно-правовую форму. Риелторские услуги предоставляют субъекты риелторской деятельности на основании договора о предоставлении риелторских услуг, заключенному в письменной форме, а в случаях, установленных действующим законодательством Украины, подлежит нотариальному удостоверению и государственной регистрации. В ст. 3 Закона Украины «О риелторской деятельности» сказано, что риелторская деятельность – это предпринимательская деятельность, связанная с осуществлением операций с недвижимым имуществом. К операциям с недвижимым имуществом относятся:

а) торговля недвижимым имуществом, в том числе продажа недвижимого имущества с публичных торгов; б) посредническая деятельность, связанная с недвижимым имуществом; в) информационно-консультационная деятельность, связанная с недвижимым имуществом [1].

Ст. 13 Закона Украины «О риелторской деятельности» закрепляет, что риелторские услуги бывают нескольких видов: 1) посредническая деятельность; 2) управление недвижимым имуществом; 3) риелторская экспертиза; 4) организация и проведение публичных (общественных) торгов, аукционов и конкурсов по продаже недвижимого имущества; 5) информационно-консультационная деятельность субъектов риелторской деятельности.

Договор заключается в письменной форме и должен содержать полную информацию о государственной регистрации риелтора или фирмы, полный перечень предоставленных услуг и размер денежного вознаграждения. Соблюдение Закона и установление жесткого контроля за деятельностью риелторской фирмы, безусловно, является необходимостью. Связано это с тем, что в настоящее время появились так называемые «черные риелторы», занимающиеся сделками купли-продажи недвижимости мошенническим путем.

При заключении договора обязательным условием является полная и правдивая информация о риелторе и его государственной регистрации. Посредники же предоставляют иной вид договора. Согласно Закону Украины «Об информации» договор о предоставлении информационных услуг говорит о том, что предоставляется информация о вариантах жилых помещений на рынке недвижимости под аренду. Согласно Закону Украины каждая предоставленная информация является платной, но плата не является фиксированной [2].

Получается определенная схема, когда одна из сторон, а именно заказчик, ищет жилье или офис под аренду, заключает договор и платит заранее аванс за квартиру или офис. Суть в том, что клиент подписывает договор, не изучив его внимательно, однако, когда клиент хочет расторгнуть договор, оказывается, что за это он должен заплатить агентству 5 % от стоимости жилья. По факту получается, что такой квартиры не существует вообще либо она уже сдана. Попытки оспорить договор зачастую оказываются безуспешными. Далеко не все клиенты читают подписанные ими документы полностью, не замечают важных деталей, когда в документе указано, что возврат денег невозможен, поскольку были предоставлены лишь информационные услуги, а агентство не несет за это никакой ответственности.

Даже если у «черного риелтора» есть удостоверение о работе в агентстве недвижимости, он никогда не предложит клиенту заехать или заключить договор в офисе. По Закону Украины «О риелторской деятельности» ст. 24 потребители риелторских услуг имеют право ознакомиться с документами, подтверждающими право субъекта риелторской деятельности на осуществление такой деятельности. Следовательно, возникает сомнение о действительности и подлинности такой регистрации [1].

Существует иная схема предоставления подобных услуг. Люди, как правило, сами подписывают все документы в присутствии «черных риелторов». Если в будущем возникнет спор о законности сделки, то пострадавшим продавцам будет нечего предъявить, кроме договора купли-продажи с собственной подписью и расписки в том, что деньги получены. Схема реализуется без оформления договоров. Поэтому впоследствии мошенникам невозможно предъявить претензии. «Черные риелторы» предпочитают иметь дело с одинокими пожилыми людьми или одинокими гражданами, злоупотребляющими алкоголем, наркоманами, инвалидами или просто излишне доверчивыми людьми. Им предлагают погасить долги за квартплату, дать деньги на жизнь, но с условием обязательного переселения из квартиры. Людей, относящихся к этим группам, могут напоить, уговорить, обмануть, войдя в доверие, привезти к нотариусу, где человек вполне может подписать доверенность на право распоряжения его недвижимостью. Часто в этом случае нотариус находится в преступном сговоре с мошенниками. Впоследствии это жилье продают, и хозяин остается без денег и квартиры.

В ходе оформления правоотношений между клиентом и риелтором последний может предложить осуществить неравноценный обмен. В качестве компенсации гражданам предлагают выплатить крупную сумму в долларах. Обманутых граждан переселяют в жилье, непригодное для проживания, а их благоустроенные квартиры продают другим клиентам. Мошенники для поиска подходящих клиентов заводят хорошие отношения с сотрудниками абонентских отделов, где им за определенную плату предоставляют информацию о неплательщиках и должниках [3].

Еще одна схема, по которой действуют «черные риелторы». Мошенники находят знакомого, желающего купить дом, и предлагают ему свои услуги по поиску подходящего жилья. Затем начинают под различными предлогами посягать на его средства. Для этого покупателю говорят, что подходящий дом уже найден и теперь нужны деньги на оформление документов, на выселение продавца и на что-нибудь еще. На самом деле понадобятся только услуги нотариуса, желательно, проверенного, и документами нужно заниматься без участия риелтора. Мошенник, которому дают деньги, может даже выдать расписку, в которой он не напишет истинную цель, на что должны пойти деньги, а укажет, что деньги взяты в долг. Доверчивому покупателю могут показать чужой дом, когда в нем отсутствует его хозяин. Когда все возможные деньги с обманутого покупателя уже вытянуты, мошенник либо исчезает, либо говорит покупателю, что со сделкой, к сожалению, ничего не получилось [4]. Количество подобных преступлений с каждым годом увеличивается. Это связано с повышением цен на недвижимость и с ажиотажем на вторичном рынке жилья.

Согласно Закону Украины «О риелторской деятельности» ст. 28 государственное регулирование риелторской деятельности состоит в обеспечении формирования и развития инфраструктуры рынка недвижимости в Украине, объективности и законности ее осуществления. Органы государственной власти, осуществляющие государственное регулирование риелторской деятельности, обязаны ужесточить нормы контроля и проверок субъектов риелторской деятельности с целью уменьшения возможных мошеннических махинаций.

Таким образом, каждый человек должен быть юридически осведомленным и внимательным при заключении любых договоров, совершать сделки в присутствии свидетелей или юристов, чтобы не стать жертвой мошенничества.

Литература: 1. Про ріелторську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 27.06.1999 № 733/99. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/733/99>. 2. Про інформацію [Електронний ресурс] : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>. 3. Хто такі «чорні ріелтори» [Електронний ресурс] // Polynet. – Режим доступу : <http://polynet.com.ua/hto-taki-chorni-rieltori.html>. 4. Мошенничества, совершаемые «черными риелторами» [Електронний ресурс] // Абакари. Недвижимость. – Режим доступу : <http://transfertcenter.ru/blog/preduprezhden-znachit-vooruzhen-kak-rabotayut-chernye-rieltory>.

МІЖНАРОДНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ПРАВО В СИСТЕМІ ПРАВА

УДК 33:341

Столяренко В. В.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено сутність міжнародного економічного права, його предмет, структуру та суб'єктний склад, а також місце в системі правового регулювання міжнародних економічних відносин. Проаналізовано основні концепції міжнародного економічного права.

Ключові слова: право, концепція, система права, правове регулювання, міжнародне економічне право, публічне право, приватне право.

Аннотация. Исследована сущность международного экономического права, его предмет, структура и субъектный состав, а также место в системе правового регулирования международных экономических отношений. Проанализированы основные концепции международного экономического права.

Ключевые слова: право, концепция, система права, правовое регулирование, международное экономическое право, публичное право, частное право.

Annotation. The essence of international economic law, its subject, structure and subject structure, and also its place in the system of legal regulation of international economic relations. Analyzed the basic concepts of international economic law.

Keywords: law, concept, legal system, legal regulation, international economic law, public law, private law.

Термін «міжнародне економічне право» виник відносно недавно: уперше його було використано в «Американському журналі міжнародного права» в 1939 р. Надалі він швидко набув поширення в Європі й у світі. Незважаючи на значну кількість публікацій вітчизняних і зарубіжних авторів стосовно питань міжнародного економічного права, пов'язані із ними теоретичні аспекти залишаються актуальними. Дотепер у літературі практично немає несуперечливих позицій, як стосовно самого існування міжнародного економічного права, так і його предмета, структури, співвідношення з іншими галузями міжнародного права, національними правовими системами тощо [1].

Дослідженням міжнародного економічного права займалися П. Верлорен ван Темаат, Г. Шварценбергер, Е. Манн, Г. Тункін, М. Богуславський, Д. Корро, Т. Флоді та ін. Більшість із них розуміють міжнародне економічне право як сукупність норм міжнародного публічного права, які належать до міжнародних економічних відносин.

Існують і дещо інші підходи. Зокрема, поширеними є так звані транснаціональні концепції міжнародного економічного права (В. Фрідман, Д. Карро, П. Жюїяр, П. Петер та ін.)

Метою написання статті є визначення сутності міжнародного економічного права та його місця в системі права.

Міжнародне економічне право – це сукупність принципів і норм, що регулюють взаємовідносини між суб'єктами міжнародних економічних відносин у процесі здійснення ними зовнішньоекономічної діяльності. Предметом міжнародного економічного права є сукупність суспільних відносин, що виникають між суб'єктами міжнародних економічних правовідносин. До міжнародного економічного права належать міжнародні валютні відносини, міжнародні інвестиційні відносини, міжнародні транспортні відносини, міжнародні кредитні відносини, відносини щодо співробітництва в галузі промисловості та сільського господарства тощо.

Суб'єктами міжнародного економічного права є суб'єкти міжнародного публічного права: первинні – держави, похідні – міждержавні організації й об'єднання. Держави є активними учасниками процесу створення норм міжнародного економічного права через укладання двосторонніх і багатосторонніх договорів і підтримку міжнародного економічного порядку. Це є традиційним проявом їх правосуб'єктності.

Розглядають кілька особливостей правосуб'єктності держав у міжнародному економічному праві. Перша є зумовленою їх економічною нерівністю, через яку для досягнення взаємовигідного співробітництва було створено загальну систему преференцій. Друга особливість є пов'язаною із міжнародною економічною інтеграцією, у результаті якої з'являються організації наднаціонального характеру. У таких організаціях держави передають частину своїх повноважень органам відповідних об'єднань, обмежуючи в добровільному порядку свою правоздатність. Третя особливість є характерною для федеративних держав, у яких суб'єкти федерації встановлюють зовнішньоекономічні зв'язки з суб'єктами зарубіжних федерацій і зарубіжними державами. Суб'єкти федерації не є наділеними міжнародною правосуб'єктністю. Відтак укладені ними угоди, як правило, мають бути в тій чи іншій формі санкціонованими органами федерації. Але при цьому відбувається часткова передача міжнародної правоздатності федерації її суб'єкту [2].

Для того щоб визначити місце міжнародного економічного права в системі правового регулювання міжнародних економічних відносин, розглянемо найвідоміші концепції міжнародного економічного права. Серед них виділяють дві основні. Першою є концепція англійського юриста Шварценберґера Г. Він вважає, що міжнародне економічне право є галуззю міжнародного публічного права, до якого належать експлуатація природних багатств, виробництво і розподіл товарів, операції економічного чи фінансового характеру з невидимими об'єктами та організація суб'єктів, які здійснюють таку діяльність. Шварценберґер Г. підкреслює, що міжнародне економічне право охоплює лише економічні аспекти, що є об'єктом впливу міжнародного публічного права.

Аналогічної точки зору дотримується і нідерландський юрист Верлорен ван Темаат П., який визначає міжнародне економічне право як усю сукупність норм міжнародного публічного права, які належать до міжнародних економічних відносин, крім норм національного права, що регулюють зовнішньоекономічні зв'язки, і норм міжнародного приватного права. Відтак за першою концепцією норми міжнародного економічного права є частиною міжнародного публічного права. Вони створюються суб'єктами міжнародного права і є використовуваними для регулювання відносин, що виникають між ними.

Другу концепцію запропонували німецькі юристи Фішер П. і Фікентшер В. На думку Фішера П., до системи міжнародного економічного права слід залучати і норми внутрішнього права, що регулюють міжнародну господарську діяльність. Фікентшер В., автор двотомної праці «Господарське право» (1983), вважає, що будь-яка правова норма, що є пов'язаною із міжнародною економікою, є нормою міжнародного економічного права. Очевидно, що відмінність другої концепції від першої полягає в тому, що за нею до системи міжнародного економічного права належать норми внутрішнього права.

Існує також концепція транснаціонального права американського вченого Франкліна Е. Згідно з цією концепцією до системи міжнародного економічного права належать не лише норми міжнародного публічного, а й міжнародного приватного права, національні норми, що регулюють міжнародні економічні відносини. Ця концепція може критично сприйматися з таких міркувань. Не виключаючи можливості використання норм національного законодавства для регулювання відносин, наприклад, із приводу використання іноземної валюти, здійснення міжнародних перевезень, не можна стверджувати або брати за правило, що національно-правові норми є своєрідним інструментом регулювання міжнародних відносин. Скоріше, можна говорити про те, що це є винятком із загального правила, оскільки абсолютна більшість міжнародних економічних відносин регулюються відповідними нормами і принципами міжнародного права. Це є пов'язаним із тим, що суб'єктами правовідносин є держави, їх угруповання, міжнародні організації, відносини між якими регулюються нормами міжнародного права і зокрема нормами міжнародного економічного права.

Близькою до концепції транснаціонального права є точка зору Мана Е. Він вважає, що міжнародне економічне право є конгломератом приватного права, внутрішньодержавного права (включаючи колізійні норми) і

публічного міжнародного права із різноманітним двостороннім і багатостороннім договорів, декларацій, принципів, резолюцій, рекомендацій, загальних принципів права, судових рішень і комерційних звичаїв [1].

Очевидно, що процес формування міжнародного економічного права не є поки що завершеним. Такої точки зору дотримуються Тункін Г., Богуславський М., Усенко Е., Ашавський Б. та ін. Визнаний фахівець у сфері міжнародного економічного права Шумілов В. вважає, що цей процес завершився, деякі дослідники розділяють його точку зору. У сфері міжнародного економічного права донині відсутня більш-менш чітка кодифікація його норм та однозначно виражених принципів. Вважаємо за доречне говорити, що галузь не є остаточно сформованою. До цього можна додати, що говорити про сформовану галузь не дозволяє і фактична невирішеність системних проблем правового регулювання міжнародних відносин. Тим не менш, міжнародне економічне право як галузь існує, що є зумовленим безсумнівною суспільною потребою у вирішенні основоположних проблем регулювання міжнародних економічних відносин. Незавершеність, наявність прогалин і протиріч, інші недоліки, які свідчать про те, що міжнародне економічне право поки перебуває в стадії становлення, не спростовують факт його існування як самостійної галузі.

Таким чином, одним із можливих варіантів вирішення проблеми правової природи міжнародного економічного права є розуміння його як самостійної, поза структурою міжнародного публічного права, галузі міжнародного права, що має регулювати основоположні міжнародні економічні суспільні відносини. Міжнародне економічне право є інтегрованим до єдиної правової системи й тісно взаємодіє з національним законодавством кожної держави. У цілому міжнародні економічні відносини є регульованими всім масивом чинних правових норм міжнародного і внутрішньодержавного походження. Міжнародне економічне право посідає в цій системі своє місце, виконуючи головну його мету – установа загального ефективного і справедливого міжнародного економічного правопорядку. Міжнародне економічне право є самостійною дисципліною, яка не може існувати без міжнародного публічного права та міжнародного приватного права, оскільки містить у собі приватні й публічні методи правового регулювання міжнародних економічних правовідносин.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Суц О. П.

Література: 1. Бекашев К. А. Международное право : учебник / К. А. Бекашев. – М. : Проспект, 2014. – С. 64–68. 2. Богуславский М. М. Международное экономическое право / М. М. Богуславский. – М. : Международные отношения, 1986. – 304 с. 3. Толочко О. Н. Международное экономическое право и его место в системе правового регулирования международных экономических отношений / О. Н. Толочко // Московский журнал международного права. – 2013. – №1 (89). – С. 73–91. 4. Берандзе М. Р. Концепция транснационального права в международном праве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10, 12.00.03 / Берандзе Михаил Роландович. – М., 2012. – 17 с.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗА СТ. 139, 140 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

УДК 343.222.4:614.256-057(477)

Суботовський С. А.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано проблемні питання кримінально-правової характеристики складу злочинів, покарання за які передбачено ст. 139, 140 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: медицина, медичний працівник, медична допомога, професійні обов'язки, склад злочину, халатність, неналежне виконання обов'язків, Кримінальний кодекс України.

Аннотация. Проанализированы проблемные вопросы уголовно-правовой характеристики состава преступлений, наказание за которые предусмотрено ст. 139, 140 Уголовного кодекса Украины.

Ключевые слова: медицина, медицинский работник, медицинская помощь, профессиональные обязанности, состав преступления, халатность, ненадлежащее выполнение обязанностей, Уголовный кодекс Украины.

Annotation. Analyzed the problematic issues of criminal-legal characteristics of the offences, the punishment for which is provided by articles 139 and 140 of the Criminal code of Ukraine.

Keywords: medicine, healthcare worker, medical care, professional responsibilities, crime, negligence, improper performance of duties, Criminal code of Ukraine.

Конституцією України проголошено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека є найвищою соціальною цінністю (ст. 3), а також передбачено право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49). Однією з гарантій цього конституційного права є те, що держава створює умови для ефективного й доступного для всіх громадян медичного обслуговування [1]. На важливість належної медичної допомоги вказує і ст. 25 Загальної декларації прав людини, у якій визначено, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, у тому числі медичний догляд, який є необхідним для підтримання здоров'я її самої та її сім'ї [2].

Відповідно до ст. 78 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» одним із професійних обов'язків медичних працівників є надання своєчасної кваліфікованої медичної допомоги. Водночас установлено, що особи, які є винними в порушенні законодавства про охорону здоров'я, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законодавством [3]. Так, кримінальну відповідальність передбачено за ненадання допомоги хворому медичним працівником і неналежне виконання ним своїх професійних обов'язків ст. 139, 140 Кримінального кодексу України [4].

Питання кримінальної відповідальності медичного працівника як спеціального суб'єкта злочину за ненадання допомоги хворому та неналежне виконання своїх професійних обов'язків розглядають у своїх працях Андрушко П. П., Бердичевський Ф. Ю., Брич Л. П., Глушков В. О., Концевич А. І., Крилова Н. Є., Малєїн Н. С., Чебогарьова Г. В. та інші науковці.

Нині кількість злочинів, вчинених медичними працівниками, що є пов'язаними з їх професійною діяльністю, значно зростає. Кількість скарг, поданих до правоохоронних органів у зв'язку із наданням неякісної медичної допомоги або її ненаданням, явно не відповідає кількості медичних працівників, засуджених за порушення професійних обов'язків, незважаючи на те, що в поведінці медичних працівників фактично вбачаються ознаки злочинів. Усе це є свідченням надзвичайної актуальності цієї теми.

Метою написання статті є дослідження проблемних аспектів кримінально-правової характеристики злочинів, передбачених ст. 139, 140 Кримінального кодексу України як підстав для настання кримінальної відповідальності медичних працівників і формулювання пропозицій щодо вдосконалення законодавства про відповідальність медичних працівників за ненадання допомоги хворому й неналежне виконання своїх професійних обов'язків.

Норми про відповідальність за ненадання допомоги хворому медичним працівником та неналежне виконання ним своїх професійних обов'язків розміщено в розд. II Особливої частини Кримінального кодексу України. Відтак родовий об'єкт цих злочинів можна визначити як правовідносини, що є пов'язаними із забезпеченням охорони життя та здоров'я людини. Триньова Я. під життям людини розуміє період існування людської

істоти як білкового організму, що розпочинається фізіологічними пологами, характеризується комплексним природним (біологічним) і соціопсихічним її функціонуванням і закінчується біологічною смертю [5]. Щодо поняття «здоров'я», то ст. 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» визначено, що здоров'я – це стан повного фізичного, духовного й соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб чи фізичних дефектів.

Основними об'єктами злочинів, що є передбаченими ст. 139, 140 Кримінального кодексу України, є життя та здоров'я особи, а додатковим – установлений порядок надання медичної допомоги.

Потерпілим від злочину, передбаченого ст. 139 Кримінального кодексу України, з огляду на вказівку законодавця, є лише хвора особа. Потерпілим від злочину, передбаченого ст. 140 Кримінального кодексу України, є пацієнт. Відповідно до ст. 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» пацієнтом є фізична особа, яка звернулася за медичною допомогою та (або) якій надається така допомога. У фаховій літературі наголошено на тому, що пацієнтом є людина, яка реалізує своє право на медичну допомогу [3].

З об'єктивної точки зору злочин, що є передбаченим ст. 139 Кримінального кодексу України, виражається у бездіяльності: медичний працівник, який відповідно до встановлених правил є зобов'язаним надавати допомогу хворому, без поважних причин не зробив цього. Як і в інших випадках кримінально-правової оцінки бездіяльності, кваліфікація передбаченого ст. 139 Кримінального кодексу України злочину передбачає необхідність визначити два критерії: об'єктивний (наявність обов'язку діяти певним чином) і суб'єктивний (можливість діяти певним чином).

Відповідальність за ст. 139 Кримінального кодексу України настає лише якщо особа, яка була зобов'язана надавати хворому допомогу, із урахуванням конкретної обстановки фактично мала таку можливість. Під поважними причинами, за якими передбачено відповідальність за ст. 139 Кримінального кодексу України, зазвичай мають на увазі різноманітні обставини, які перешкоджають медичному працівнику надати хворому допомогу: непереборна сила, стан крайньої необхідності, хвороба самого медичного працівника, відсутність для надання конкретного виду допомоги кваліфікації, знань, обладнання чи ліків тощо.

Існує багато прикладів ненадання допомоги хворому, але в юридичній і медичній літературі найчастіше називають відмову в огляді хворого, у виїзді за викликом, у втручанні в перебіг хвороби, у прийманні хворого до лікувальної установи, куди він був доставлений або прибув самостійно, відмову госпіталізувати його, організувати за ним нагляд, надати невідкладну медичну допомогу громадянам у дорозі, на вулиці тощо [8]. Невиконання професійних обов'язків означає, що медичний працівник не вчиняє ті дії, які він з огляду на виконувану роботу зобов'язаний був учинити. Неналежне виконання професійних обов'язків має місце, якщо медичний працівник виконує свої обов'язки не в повному обсязі, недбало, поверхово, не у такий спосіб, як того вимагають інтереси його професійної діяльності.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 140 Кримінального кодексу України, характеризується: 1) діями (дією чи бездіяльністю) – невиконанням чи неналежним виконанням медичним працівником своїх професійних обов'язків через недбале чи несумлінне до них ставлення; 2) тяжкими наслідками для хворого; 3) причинним зв'язком між переліченими діями та наслідками.

За ст. 140 Кримінального кодексу України можуть кваліфікуватися, зокрема, такі дії: несвоєчасний або неправильний діагноз захворювання, залишення хворого без належного медичного догляду, переливання крові невідповідної групи, неправильний вибір часу й обсягу проведення операції, залишення сторонніх предметів у організмі хворого під час хірургічної операції, застосування неправильного лікування, невиконання медсестрою вказівки лікаря щодо застосування до хворого ліків чи процедур, інфікування хворобою (наприклад гепатитом С) під час хірургічного втручання тощо [10].

Унаслідок недбало, несумлінного виконання або саботажу виконання вказаних обов'язків для об'єктивної сторони обов'язковим є настання тяжких наслідків для хворого (смерть, ускладнення хвороби, інвалідність). У разі спричинення тяжких наслідків неповнолітньому відповідальність настає за ч. 2 ст. 140 Кримінального кодексу України.

Між дією (бездіяльністю) медичного працівника і наслідками необхідним є встановлення причинного зв'язку. У випадку, коли тяжкі наслідки для хворого не є пов'язаними із невиконанням чи неналежним виконанням медичним працівником своїх професійних обов'язків, а настали внаслідок інших обставин (запізніле звернення за медичною допомогою, відсутність науково обґрунтованих методів лікування певної хвороби, відмова пацієнта від медичних приписів або порушення ним встановленого режиму), відповідальність за ст. 140 Кримінального кодексу України не передбачено.

Зробивши аналіз об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 140 Кримінального кодексу України, можна припустити, що доцільнішим було б змінити назву ст. 140 Кримінального кодексу на «Невиконання чи неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником».

Щодо співвідношення об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 139, 140 Кримінального кодексу України, Дудоров О. зазначає, що такий різновид невиконання медичним працівником своїх професійних обов'язків,

як ненадання без поважних причин допомоги хворому, якщо це спричинило тяжкі наслідки, слід кваліфікувати за спеціальною нормою – ч. 2 ст. 139 Кримінального кодексу України. Він стверджує також, що розмежувальними ознаками складів злочинів, передбачених ч. 2 ст. 139 і ст. 140 Кримінального кодексу України, є потерпілий і характер злочинного діяння. Якщо ненадання допомоги хворому медичним працівником виражається лише в бездіяльності, то неналежне виконання професійних обов'язків медичним працівником – як у діях, так і в бездіяльності [9].

З приводу цього співвідношення виходить, що поняття «невиконання медичним або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків» з об'єктивної точки зору є подібним до поняття «ненадання допомоги хворому». Але останнє є вужчим, фактично різновидом першого, оскільки, крім надання медичної допомоги, на медичних і фармацевтичних працівників покладено виконання низки інших обов'язків, у тому числі належним чином вести медичні картки пацієнтів.

Відтак можна зробити висновок, що самостійне існування ст. 139 Кримінального кодексу України взагалі не є необхідним. Доцільнішим було б вилучити її з Кримінального кодексу України і передбачити за діяння, описане в ч. 2 цієї статті, відповідальність в ст. 140 Кримінального кодексу України. Щодо діяння, яке карається за ч. 1 ст. 139 Кримінального кодексу України, тобто ненадання допомоги хворому медичним працівником, якщо це не спричинило смерть хворого або інші тяжкі наслідки, то до винного гуманніше й ефективніше застосовувати не кримінальну, а дисциплінарну й цивільну відповідальність.

Наступним елементом кримінально-правової характеристики злочинів є суб'єкт. У злочинах, передбачених ст. 139, 140 Кримінального кодексу України, він є спеціальним – медичний працівник. Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 140 Кримінального кодексу України, може бути і фармацевтичний працівник.

Характерними ознаками суб'єктів злочинів, передбачених ст. 139, 140 Кримінального кодексу України, є:

- спеціальна професійна підготовка, що є підтвердженою дипломом державного зразка про медичну освіту, а також іншими офіційними документами відповідно до Положення про порядок проведення атестації лікарів, та Положення про Свідоцтво про проходження підвищення кваліфікації та перепідготовки молодших медичних та фармацевтичних спеціалістів [10];

- професійна придатність, тобто відповідність особистісних і професійних якостей особи спеціалізації посади, яку вона посідає;

- наявність у особи відповідних обов'язків, що є закріпленими у відповідних посадових правилах та інструкціях.

Суб'єктивною стороною злочину є умисність провини. Деякі автори правильно конкретизують цю форму, указуючи на прямий умисел, що можна пояснити наявністю у ч. 1 ст. 139 Кримінального кодексу України словосполучення «якщо йому завідомо...». Психологічне ставлення до наслідків, визначених у ч. 2 ст. 139 Кримінального кодексу України, може бути тільки необережним, а у разі встановлення умислу щодо смерті або певних тілесних ушкоджень діяння винного слід кваліфікувати як відповідний умисний злочин проти життя або здоров'я людини. Злочини, покарання за які передбачено ст. 139, 140 Кримінального кодексу України, розрізняються за формою провини. Якщо ненадання допомоги хворому медичним працівником характеризується умисною виною в разі ненастання тяжких наслідків для хворого та змішаною формою вини в разі їх настання, то неналежне виконання ним своїх професійних обов'язків – лише необережністю.

Таким чином, вважаємо за доцільне вилучення з Кримінального кодексу України ст. 139, оскільки її існування є недоцільним. Також пропонуємо змінити назву ст. 140 Кримінального кодексу України на «Невиконання чи неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником» задля уточнення, оскільки чинна назва не вповні відображає її зміст.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Сергієнко В. В.

Література: 1. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. 2. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс] : Міжнародний документ від 10.12.1948. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015. 3. Основи законодавства України про охорону здоров'я [Електронний ресурс] : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>. 4. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. 5. Триньова Я. О. Кримінально-правова оцінка позбавлення життя людини із співчуття до неї : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Триньова Яна Олегівна. – Київ, 2010. – 19 с. 6. Стеценко С. Г. Медичне право України: реалізація та захист прав пацієнтів / С. Г. Стеценко, В. О. Галай. – Київ : Атіка, 2010. – 168 с. 7. Музика А. А. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : монографія / А. А. Музика, Є. В. Лашук. – Київ : Паливода А. В., 2011. – 192 с. 8. Байда А. О. Відмежування незаконної лікувальної діяльності від інших злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчинюються у сфері медичного обслу-

говування / А. О. Байда // Проблеми законності. – 2010. – № 108. – С. 161–168. **9.** Дудоров О. О. Неналежне виконання медичним працівником професійних обов'язків: проблеми застосування і вдосконалення кримінального законодавства / О. О. Дудоров, В. В. Балабко // Вісник кримінальної асоціації України. – 2012. – № 2. – С. 64–80. **10.** Про внесення доповнень до наказів МОЗ України від 23.11.93 № 229 та від 19.12.97 № 359 [Електронний ресурс] : Закон України від 10.05.2000 № 101. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0344-00>.

АНАЛИЗ ОСНОВНЫХ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

УДК 336.71-047.44

Сулейманова А. Г.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проведен корреляционный анализ основных показателей, влияющих на деятельность банковской системы Украины. Построена эконометрическая модель, позволяющая количественно оценить влияние наиболее важных факторов на деятельность банковской системы Украины. Полученная модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: банк, коммерческий банк, банковская система, эконометрический анализ, эконометрическая модель, многофакторная эконометрическая модель, результативный признак, статистическая значимость.

Анотация. Проведено кореляційний аналіз основних показників, що впливають на діяльність банківської системи України. Побудовано економітричну модель, що дозволяє кількісно оцінити вплив найважливіших факторів на діяльність банківської системи України. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: банк, комерційний банк, банківська система, економітричний аналіз, економітрична модель, багатофакторна економітрична модель, результативна ознака, статистична значущість.

Annotation. Performed correlation analysis of key indicators affecting the banking system of Ukraine. Built econometric model that allows to quantify the influence of the most important factors on the banking system of Ukraine. The model was validated for statistical significance.

Keywords: bank, commercial bank, banking system, econometric analysis, econometric model, multi-factor econometric model, productive criteria, statistical significance.

Основным субъектом экономической деятельности каждого государства является отечественная банковская система. Современные банки представляют собой финансовые учреждения, предоставляющие большое количество услуг, связанных с денежно-кредитными операциями: организация денежного обращения, обеспечение кредитного отношения, финансирование народного хозяйства. Также современные банки проводят страховые операции, совершают сделки купли-продажи ценных бумаг. Их деятельность непосредственно связана с потребностями воспроизводства, поэтому для осуществления эффективной кредитной политики государству необходимо уделять особое внимание состоянию банковской сферы. Украинскому правительству следует более тщательно изучать основные факторы, влияющие на состояние отечественных банков, чтобы обеспечить базу для дальнейшего экономического развития.

В нашей стране действует двухуровневая банковская система, состоящая из Центрального банка (Нацио-

нального банка Украины) и группы коммерческих банков, которые, в свою очередь, разделяют на четыре группы. К первой группе относят банки, имеющие активы в размере более 14000 млн грн: ПриватБанк, Ощадбанк, Укрсиббанк и др. У банков второй группы объем ресурсов составляет более 4500 млн грн: Правекс банк, Банк Кредит Днепр, Банк Хрещатик и еще 17 финансовых учреждений. В третьей группе 21 банк с активами более 2000 млн грн. Все остальные коммерческие банки Украины относят к четвертой группе [1].

На современном этапе развития банковская система довольно нестабильна. За осень 2015 г. ликвидировано почти 50 банков. В 68 банках была введена временная администрация, и лишь один Астра Банк смог восстановить свою деятельность. Экономический кризис привел к снижению уровня жизни населения, застою в производстве, что непосредственно влияет на кредитно-денежное функционирование. Резкие скачки валютного курса, нестабильность национальной валюты, рост уровня инфляции приводит к тому, что люди перестают доверять банкам и предпочитают сохранять часть денежных доходов именно дома. Из-за этого возникает нехватка валюты мелких номиналов [2].

Тяжелая экономическая ситуация способствовала увеличению недоверия к банковской системе. В 2014–2015 гг. украинцы забрали со своих счетов приблизительно 15,6 млрд грн, а отток средств в иностранной валюте составил приблизительно 16,2 млрд долл. США. В связи с девальвацией гривни граждане Украины оказались не в состоянии оплачивать кредиты. На 01.10.2015 г. общая кредитная задолженность по всей банковской системе составила 770 247 229 тыс. грн, а на 01.10.2014 – 857 930 999 тыс. грн, из-за чего еще в 2014 г. украинские банки понесли убытки в размере 1 446 682 тыс. грн, а в 2015 – 68 866 701 тыс. грн. Невозможность банков выполнять кредитную функцию объясняется ростом учетной ставки Национального банка Украины, размер которой достиг 30 %, а на данный момент составляет 22 % [1].

Для стабилизации банковской сферы Украины необходимо прежде всего повысить уровень доверия граждан к коммерческим банкам, что может привести к более эффективному функционированию финансовых структур, поскольку деньги будут находиться в обращении.

Степень доверия населения определяется объемом денежных средств физических и юридических лиц на счетах банков. Основными факторами, влияющими на этот показатель, являются процентная ставка по депозитам, индекс инфляции, средняя заработная плата и валютный курс [3]. Проанализируем влияние экономических показателей на размер депозитных вкладов на примере государственного Ощадбанка.

Таблица 1

Исходные данные для анализа факторов влияния на степень доверия населения к банковской системе Украины, 2003–2013

Дата	Вклады, млрд грн	Процентная ставка, %	Индекс инфляции, %	Средняя заработная плата, грн	Валютный курс доллара, грн
1	2	3	4	5	6
01.01.2003	2,814298	7,00	101,50	332,11	5,37
01.04.2003	2,853152	7,00	100,70	347,13	5,34
01.07.2003	3,089662	7,00	99,90	381,37	5,34
01.10.2003	5,074919	7,00	101,30	400,65	5,37
01.01.2004	5,210047	7,00	101,40	444,70	5,33
01.04.2004	5,802431	7,00	100,70	494,66	5,33
01.07.2004	5,862509	7,50	100,00	530,82	5,18
01.10.2004	5,881396	8,00	102,20	561,87	5,17
01.01.2005	4,250015	9,00	101,70	606,09	5,18
01.04.2005	4,816058	9,00	100,70	678,07	5,31
01.07.2005	6,104190	9,00	100,30	732,12	5,00
10.07.2005	5,269449	9,50	100,90	791,03	5,07
01.01.2006	6,017801	9,50	101,20	781,51	5,07
01.04.2006	6,493278	9,50	99,60	877,46	5,05
01.07.2006	6,722558	8,50	100,90	932,89	5,05
01.10.2006	6,974190	8,50	102,60	965,75	5,05
01.01.2007	7,479666	8,50	100,50	1003,60	5,05
01.04.2007	8,292273	8,00	100,00	1098,58	5,05
01.07.2007	9,255282	8,00	101,40	1222,25	5,05
01.10.2007	10,105153	8,00	102,90	1292,50	5,05
01.01.2008	10,966069	10,00	102,90	1342,27	5,05

01.04.2008	11,985568	10,00	103,10	1515,00	5,05
1	2	3	4	5	6
01.07.2008	13,183132	12,00	99,50	1611,63	4,85
01.10.2008	13,954856	12,00	101,70	1667,13	4,86
01.01.2009	13,409769	12,00	102,90	1449,89	7,70
01.04.2009	12,432299	12,00	100,90	1588,08	7,70
01.07.2009	13,827188	12,00	99,90	1675,50	7,64
01.10.2009	14,252277	11,00	100,90	1687,37	8,00
01.01.2010	15,002121	10,25	101,80	1687,62	7,98
01.04.2010	15,656358	10,25	99,70	1859,70	7,93
01.07.2010	17,320416	9,50	99,80	1982,72	7,90
01.10.2010	18,244857	8,50	100,50	2113,62	7,91
01.01.2011	19,480222	8,50	101,00	2137,84	7,96
01.04.2011	20,721599	7,75	101,30	2243,42	7,96
01.07.2011	23,721672	7,75	98,70	2370,28	7,97
01.10.2011	24,519534	7,75	100,00	2451,80	8,00
01.01.2012	25,228543	7,75	100,20	2491,40	7,99
01.04.2012	27,039295	7,50	100,00	2662,55	8,03
01.07.2012	29,008590	7,50	99,80	2754,69	8,07
01.10.2012	29,126943	7,50	100,00	2791,19	7,99
01.01.2013	29,853659	7,50	100,20	2758,11	8,02
01.04.2013	32,586630	7,50	100,00	2932,06	8,14
01.07.2013	34,925857	8,50	99,90	2975,87	8,15
01.10.2013	36,110424	7,75	100,40	2996,56	8,19

Для объективного анализа влияния факторов оптимально проводить построение и расчет эконометрической модели в программе Statgraphics Centurion. При этом объем вкладов физических лиц будем определять как результативный признак – Y , а среди факторов влияния рассмотрим процентную ставку – X_1 , индекс инфляции – X_2 , среднюю заработную плату – X_3 , валютный курс доллара – X_4 .

В процессе построения модели обнаружено, что факторы X_2 и X_4 не влияют существенно на результативный признак. На первом этапе отбора из модели регрессии была удалена переменная X_2 (P -значение 0,789), а на втором – X_4 (P -значение 0,630). P -значения остальных переменных меньше 0,05, а значения соответствующих t -статистик выше табличного, что свидетельствует о статистической значимости как факторов, так и всей модели в целом. В итоге уравнение регрессии имеет вид:

$$Y = 4,30794 - 0,796566x_1 + 0,0111483x_3.$$

Свободный коэффициент регрессии a указывает, что при нулевом значении факторных признаков размер вкладов на счетах у банков составит 4,307 млрд грн. Коэффициенты регрессии свидетельствуют о том, что процентная ставка имеет обратное влияние на объем вкладов физических лиц на счетах банка. При увеличении процентной ставки на 1 единицу этот результативный признак уменьшится на 79,7 %. Изменения объемов вкладов физических лиц на счетах Ощадбанка напрямую зависят от размера средней заработной платы. При увеличении этого показателя на 1 денежную единицу размер вклада увеличится на 11 %.

Проверим степень влияния факторов на результативный признак.

Таблица 2

 β -коэффициенты факторов модели

Переменная X_i	β -коэффициенты
X_1	-0,94877
X_3	0,29829

Анализ β -коэффициентов факторов регрессионной модели позволяет говорить, что самое сильное влияние на результативный признак имеет первый фактор – учетная ставка. При увеличении этого признака на 1 % вклады физических лиц до востребования уменьшатся на 0,94877 %.

Модель стандартизированных переменных имеет вид:

$$t_y = -0,94877t_1 + 0,29829t_3.$$

Коэффициент детерминации свидетельствует о том, что исходные факторы на 97,27 % объясняют вариацию результативного признака.

Исследуем наличие в модели мультиколлинеарности при помощи вычисления коэффициентов парной корреляции.

Таблица 3

Матрица парных коэффициентов корреляции

	Y	X_1	X_3
Y	1,0000	-0,9400	-0,2704
X_1	-0,9400	1,0000	-0,0294
X_3	-0,2704	-0,0294	1,0000

В данном случае все парные коэффициенты корреляции $|r| < 0,7$, поэтому можно сделать вывод, что в полученной модели отсутствует мультиколлинеарность факторов.

Для исследования наличия гетероскедастичности был использован тест ранговой корреляции Спирмена. Поскольку значение расчетного коэффициента ранговой корреляции 0,31 меньше табличного (2,009), можно говорить, что в модели отсутствует гетероскедастичность.

Критерий Дарбина–Уотсона позволяет определить наличие автокорреляции остатков. Значение $DW = 0,413$ значительно меньше нижней границы $d_1 = 1,24$ по этому показателю, что свидетельствует о невозможности использования модели для прогнозирования.

Проверим общее качество (адекватность) уравнения множественной регрессии при помощи F -критерия Фишера. С помощью пакета Statgraphics обнаружено, что полученный расчетный показатель намного выше табличного (730,47, $\alpha \approx 3,23$), поэтому нулевая гипотеза отклоняется, построенная модель является статистически значимой.

Таким образом, представлена модель, учитывающая основные факторы влияния на степень доверия населения к Ощадбанку.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярець Л. М.

Литература: 1. Національний банк України [Электронный ресурс] // Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступа : <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>. 2. Аналитический обзор состояния и тенденций депозитов банков в Украине по состоянию на 01.01.2016 [Электронный ресурс] // Ваш банкир. – Режим доступа : <http://vashbankir.com/analytics-banking/dynamics-deposits.html>. 3. Міністерство фінансів України [Электронный ресурс] // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступа : <http://www.minfin.gov.ua/>. 4. Статистична інформація [Электронный ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступа : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html.

ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА УРОВЕНЬ УЧЕТНОЙ СТАВКИ НАЦИОНАЛЬНОГО БАНКА УКРАИНЫ

УДК 330.45:336.748.12(477)

Тарусина Е. С.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрены факторы, влияющие на уровень учетной ставки, установлен характер их взаимосвязи. Разработана многофакторная регрессионная модель уровня учетной ставки Национального банка Украины. Выявлены наиболее значимые факторы влияния на уровень учетной ставки. Полученная модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: банк, учетная ставка, Национальный банк Украины, многофакторная модель, эконометрический анализ, эконометрическая модель, многофакторная эконометрическая модель, результативный признак, статистическая значимость.

Анотація. Розглянуто фактори, що впливають на рівень облікової ставки, встановлено характер їх взаємозв'язку. Розроблено багатфакторну регресійну модель рівня облікової ставки Національного банку України. Виявлено найбільш значущі фактори впливу на рівень облікової ставки. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: банк, облікова ставка, Національний банк України, багатфакторна модель, економічний аналіз, економітрична модель, багатфакторна економітрична модель, результативна ознака, статистична значущість.

Annotation. Examines the factors influencing the level of interest rates, the nature of their relationship. Developed a multivariate regression model of the discount rate of the National Bank of Ukraine. Identified the most significant factors influencing the level of interest rates. The model was validated for statistical significance.

Keywords: bank, discount rate, the National Bank of Ukraine, multi-factor model, econometric analysis, econometric model, multi-factor econometric model, productive criteria, statistical significance.

Учетная ставка Национального банка Украины, или ставка рефинансирования – это норма процента, взимаемого Национальным банком при рефинансировании коммерческих банков, монетарный инструмент, с помощью которого Национальный банк устанавливает для субъектов денежно-кредитного рынка ориентир по стоимости привлеченных и размещенных денежных ресурсов.

Учетная ставка является одним из способов сдерживания инфляционных процессов. Ее рост замедляет экономическое развитие страны, но одновременно замедляется и инфляция. На сегодняшний день инфляционные процессы в Украине требуют повышенного внимания, разработки эффективных мер антиинфляционной политики.

Вопросы взаимосвязей между инструментами монетарной политики и основными показателями развития экономики рассматривают Булавина О. А., Губарева И. О., Женчак О. В., Сомик А. В. и др.

Целью написания статьи является анализ факторов влияния на учетную ставку Национального банка Украины, построение эконометрической модели зависимости динамики уровня учетной ставки от этих факторов с помощью применения эконометрических методов исследования и экономическая интерпретация полученных результатов.

Среди основных экономических факторов влияния на уровень учетной ставки экономисты выделяют индекс инфляции, объем валового внутреннего продукта, уровень безработицы, денежную массу М3, курс национальной валюты, ресурсы домохозяйств. Эти факторы используем при анализе.

Профессор Булавина О. А. обосновала влияние четырех факторов на уровень учетной ставки: индекса инфляции, объема валового внутреннего продукта, уровня безработицы и ресурсов домохозяйств [1]. Определим как результативную переменную Y – уровень учетной ставки, в %; как факторы влияния рассмотрим X_1 – индекс инфляции, в %; X_2 – объем валового внутреннего продукта, млн грн; X_3 – уровень безработицы, тыс. чел.; X_4 – совокупные ресурсы в среднем за месяц в расчете на одно домохозяйство, грн. Исходные данные представлены в табл. 1 [2].

Таблица 1

Исходные данные для построения эконометрической модели

Год	Учетная ставка НБУ	Индекс инфляции	Объем ВВП	Уровень безработицы	Совокупные средние расходы домохозяйства
	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
2000	27,0	125,6	176628,0	12,4	422,9
2001	12,5	106,1	211175,0	11,7	520,8
2002	7,0	99,4	225810,0	10,3	608,1
2003	7,0	108,2	267344,0	9,7	708,6
2004	9,0	112,3	345113,0	9,2	911,8
2005	9,5	110,3	441452,0	7,8	1321,4
2006	8,5	111,6	544153,0	7,4	1611,7
2007	8,0	116,6	720731,0	6,9	2012,1
2008	12,0	122,3	948056,0	6,9	2892,8
2009	10,3	112,3	913345,0	9,6	3051,3
2010	7,8	109,1	1082569,0	8,8	3481,0
2011	7,8	104,6	1302079,0	8,6	3853,9
2012	7,5	99,8	1411238,0	8,1	4144,5
2013	6,5	100,5	1454931,0	7,7	4470,5
2014	14,0	124,9	1586915,0	9,7	4563,3
2015	22,0	143,3	1979458,0	9,5	4806,6

Для проведения расчетов используем пакет статистического анализа Statgraphics.

Полученная модель имеет вид:

$$y = -45,1805 + 0,360163 \cdot x_1 + 1,72217 \cdot x_3.$$

В результате отбора определены значимые факторы – X_1 и X_3 . Факторы X_2 и X_4 не оказывают существенного влияния на изменение результативного признака Y . На первом этапе отбора необходимо отсеять переменную X_2 , поскольку ее P -значение равно 0,7142, а затем переменную X_4 , P -значение которой 0,9632. P -значения остальных переменных меньше 0,05. Все вычисленные значения t_p больше табличных, поэтому можно говорить о статистической значимости модели.

Далее следует проверить гипотезы относительно значимости параметров уравнения множественной регрессии. Расчетные значения критерия Стьюдента $t_{x_1} = 6,45852$ и $t_{x_2} = 4,23921$. Сравнение расчетных значений t -критерия Стьюдента с табличным $t(0,05;16) = 2,12$ позволяет говорить о значимости параметров модели.

Анализ коэффициентов регрессии позволяет говорить, что при увеличении индекса инфляции на 1 % учетная ставка увеличится на 0,36 % при других равных условиях. При увеличении уровня безработицы на 1 % учетная ставка увеличится на 1,72 %.

Полученная модель имеет коэффициент детерминации 84 %, что означает, что факторы X_1 и X_3 на 84 % описывают изменчивость результативного признака Y . Отсюда следует, что включенные в модель факторы являются статистически значимыми, как и сама модель.

Далее необходимо проверить данные на наличие мультиколлинеарности. Определим для этого коэффициенты парной корреляции (табл. 2).

Таблица 2

Матрица парных коэффициентов корреляции

	Y	X_1	X_3
Y	1	0,78	0,55
X_1	0,78	1	0,134
X_3	0,55	0,134	1

В нашем случае все парные коэффициенты, кроме $y_{x_1} (|r|=0,78)$, имеют парные коэффициенты корреляции $|r|<0,7$, что свидетельствует об отсутствии мультиколлинеарности между ними. Самое сильное влияние на результативный признак имеет переменная X_1 , которая при построении модели первой войдет в уравнение регрессии.

Уравнение регрессии в стандартизованном виде:

$$\hat{t}_y = 0,72tx_1 + 0,46tx_2.$$

Анализ значений β -коэффициентов позволяет говорить, что самое сильное влияние на динамику изменения валютного курса имеет изменение уровня инфляции, причем с его увеличением происходит увеличение уровня учетной ставки. Менее сильное влияние имеет уровень безработицы: увеличение этого факторного признака также ведет к увеличению учетной ставки.

Для исследования наличия гетероскедастичности был использован тест ранговой корреляции Спирмена. Поскольку расчетное значение коэффициента ранговой корреляции (0,95) меньше табличного (2,12), можно говорить об отсутствии гетероскедастичности.

Для определения наличия автокорреляции используем критерий Дарбина–Уотсона, который в полученной модели равен 1,66. Поскольку $1,66 > 1,54$, то в модели отсутствует автокорреляция.

Проверим общее качество уравнения множественной регрессии. Поскольку расчетное значение F-критерия (34,12) больше табличного $((0,05;2;16) = 3,63)$, нулевая гипотеза отклоняется. Построенная модель является статистически значимой, то есть ее можно использовать для объяснения зависимости результативного признака от факторных.

Таким образом, представлена модель, учитывающая основные факторы, влияющие на уровень учетной ставки. Модель рекомендуется использовать для описания зависимости между результативным признаком и факторными признаками, а также для прогнозирования учетных ставок макроэкономическими субъектами. Учетная ставка Национального банка Украины зависит от уровня инфляции и безработицы в стране, а также является эффективным инструментом в борьбе с подобными явлениями, отрицательно сказывающимися на развитии экономики страны.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярець Л. М.

Литература: 1. Булавина О. А. Модель регулювання облікової ставки в умовах сталого економічного розвитку / О. А. Булавина // Інформаційні технології в економіці, менеджменті і бізнесі. – 2002. – С. 28–33. 2. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 3. Доугерти К. Введение в эконометрику / К. Доугерти. – М. : Инфра-М, 2009. – 465 с. 4. Єгоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Єгоршин, Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ З ПРОВЕДЕННЯ ЛОТЕРЕЙ

УДК 531.762

Тімакова А. В.

Студент 3 курсу
факультет економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто теоретичні та практичні питання адміністративно-правового регулювання господарської діяльності з проведення лотерей. Визначено особливості створення господарюючих суб'єктів, що прагнуть реалізувати економічну діяльність з проведення лотерей. Проаналізовано порядок ліцензування та контролю за дотриманням правових засад такої діяльності.

Ключові слова: регулювання, правове регулювання, адміністративно-правове регулювання, легітимація, повноваження, господарська діяльність, лотерея, проведення лотерей, ліцензування.

Аннотация. Рассмотрены теоретические и практические вопросы административно-правового регулирования хозяйственной деятельности по проведению лотерей. Определены особенности создания хозяйствующих субъектов, желающих реализовать экономическую деятельность по проведению лотерей. Проанализирован порядок лицензирования и контроля за соблюдением правовых основ такой деятельности.

Ключевые слова: регулирование, правовое регулирование, административно-правовое регулирование, легитимация, полномочия, хозяйственная деятельность, лотерея, проведение лотерей, лицензирование.

Annotation. Theoretical and practical issues of administrative-legal regulation of economic activity on carrying out of lotteries. It identifies specific features of establishment of business entities, striving for realization of economic activity on carrying out of lotteries. Analyzed the licensing and control of observance of the legal basis of such activities.

Keywords: regulation, legal regulation, administrative legal regulation, legitimation, authority, operations, lottery, lotteries, licensing.

Усі країни світу приділяють увагу порядку проведення азартних ігор. У країнах із розвинутою ринковою економікою лотерейна діяльність має дуже важливе соціально-економічне значення.

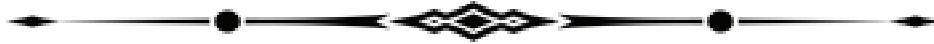
Метою написання статті є вивчення правового становища лотерейного ринку й особливостей його правового регулювання.

Нині в Україні лотерейний ринок не є остаточно сформованим. Законодавча база лотерейної діяльності є широко розгалуженою, у ній практично відсутні норми прямої дії, механізми реалізації, контролю й відповідальності за невиконання положень законодавчих актів як з боку посадових осіб органів державної влади, так і з боку підприємців. Правове забезпечення лотерейної діяльності в Україні є здійснюваним правовими нормами, що містяться в нормативно-правових актах різного рівня (закони, укази Президента України, постанови та декрети Кабінету Міністрів України, накази центральних органів виконавчої влади). Незважаючи на певний розвиток нормативно-правового регулювання лотерейної сфери, що мав місце останнім часом, правові норми, що її регулюють, є розрізненими й суперечливими. Досі немає комплексного нормативного акта, не визначено чітко позицію держави та її основні адміністративно-правові засоби впливу на лотерейну діяльність, що ускладнює процес нормального функціонування господарських відносин. Відтак проблема потребує негайного втручання й ефективного вирішення.

Визначення поняття «лотерея» вперше з'явилось в 1994 р. у Законі України «Про оподаткування прибутку підприємств». Цей Закон втратив чинність, а визначення лотереї залишилось і є використовуваним у літературі. Під лотереєю мають на увазі господарську операцію, що передбачає продаж гравцю права на участь у розіграванні призу за випадковою ймовірністю за грошові кошти або в обмін на інші цінності, а також безкоштовне отримання призу у власність у разі визнання переможцем.

Законотворчий процес, що розпочався ще 1994 р. внесенням Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України проекту Закону «Про державні лотереї», закінчився прийняттям 5 липня 2012 р. Закону України № 5084-VI Про державні лотереї в Україні» [3].

За дивною іронією, незважаючи на величезну безліч ідей (понад три десятки законопроектів) щодо організації лотерейного ринку України, прийнятий Закон має практично таку ж назву, як і його перший прототип. Це єдине, що об'єднує дві редакції законопроектів.

Півтора десятиліття тому Кабінет Міністрів України намагався здійснити останню спробу організації лотерейного ринку на засадах класичної державної монополії за зразком європейських країн старої демократії. Ексклюзивне право на проведення лотерей на території України передбачалося надати єдиному тоді ще державному оператору лотерей – Українському державному підприємству лотерей «Молодьспортлото». Тільки політична воля тодішнього керівництва Держкомспорту України, у віданні якого перебував державний оператор, дозволила зберегти для країни унікальну, вибудовувану за без малого тридцять років систему спортивних лотерей, хоч і не в державній власності. Збережена наприкінці 90-х система лотерей «Молодьспортлото» («МСЛ») нині здійснює максимальні відрахування до державного бюджету від проведення ігор, поповнюючи його щорічно на суму понад 125 млн грн.

Що ж нині являє собою лотерейний ринок і що зміниться із набуттям чинності підписаного Президентом законопроекту? Після заборони азартного бізнесу в червні 2009 р. державні лотереї є єдиним дозволеним законодавством видом азартних ігор (ігор на гроші) в Україні [2].

Ринок державних лотерей в Україні представлений трьома операторами лотерей: оператором «МСЛ» (усі види лотерей), Українською національною лотереєю (числові лотереї) і ЗАТ «Патріот» (миттєві лотереї). У 2001 р. ліцензію на випуск і проведення державних лотерей було видано також і Державному ощадному банку, проте останній уже досить тривалий час не здійснює, відверто кажучи, не властиву банку, тим більше державному, лотерейну діяльність [3].

Ринок державних лотерей є, напевно, одним із найбільш закритих серед усіх бізнес-клубів України. У всякому разі, вхідний квиток на ринок з 2005 р. не можна отримати навіть теоретично у зв'язку із дією Закону України «Про запровадження мораторію на видачу ліцензій на провадження господарської діяльності з випуску та проведення лотерей», яким заборонено видачу ліцензій на випуск і проведення лотерей до прийняття Закону про державне регулювання діяльності з випуску та проведення лотерей.

Обмеження конкуренції є загальноприйнятим для ринку державних лотерей, що є зрозумілим із урахуванням економічної природи лотерей. Адже випуск лотерей поряд із емісією облігацій державної позики є добровільним (на відміну від податків) засобом акумулювання коштів у державні централізовані фонди. Відповідно будь-яка конкуренція в цій сфері не тільки згубно позначається на доходах держави, але й створює передумови для різних зловживань із боку операторів лотерей та їх посадових осіб, адже лотерейна діяльність має всі передумови до шахрайства.

В Україні модель державної монополії значною мірою не системно, не досконало й половинчато, але все-таки була реалізованою шляхом запровадження мораторію на видачу лотерейних ліцензій і закріплення статусу чинних операторів державних лотерей на рівні підзаконного акта – ліцензійних умов.

До певної міри ситуація на лотерейному ринку влаштувала всіх: операторів, які отримували додаткові доходи від заборони в 2009 р. грального бізнесу й були зацікавленими в максимальному цементуванні «статусу кво», і державних чиновників Міністерства фінансів України, яких найменше стимулювало до нормотворчості невідоме їм почуття відповідальності за окрему галузь.

Із часом сплив термін дії ліцензій трьох чинних операторів лотерей. Справа в тому, що так склалося історично, що у зв'язку із внесенням змін до Закону «Про ліцензування видів господарської діяльності» 2001 р. усі оператори лотерей одночасно отримали ліцензії на 12 років. Термін дії ліцензій спливав у лютому 2013 р., і всі оператори мають припинити свою діяльність.

Аналіз Закону «Про державні лотереї в Україні» від 09.06.2011 р. дозволяє говорити про те, що в основу його було покладено ідею державної монополії на проведення лотерей шляхом надання права на її проведення обмеженій кількості операторів. Лотереї виводилися з-під регулювання законодавства про ліцензування, а на операторів було покладено додаткові фінансові обмеження й нормативи, які не можна було встановити в рамках Закону «Про ліцензування видів господарської діяльності». Така модель організації ринку, незважаючи на її недоліки, є оптимальною для України.

Створення єдиного державного оператора нині могло відповідати лише інтересам окремих чиновників Міністерства фінансів. Відкритий ринок лотерей жив себе як модель понад сторіччя тому.

Концептуально вдосконалення законодавства в сфері лотерей має здійснюватися шляхом прийняття відповідних законів загального (про азартні ігри) і спеціального (про лотереї) характеру. Останні мають базуватися на загальному законі про азартні ігри та регулювати питання, що є пов'язаними виключно з проведенням державних лотерей. Загальновизнаний у світі, а також у деяких нормативних актах України принцип державної монополії має передбачати виключне право держави на визначення національного оператора лотерей. Істотним елементом цього принципу мають стати обмеження конкуренції на лотерейному ринку.

Таким чином, лотерея є важливим джерелом поповнення державного бюджету, благодійних фондів, діяльність яких є спрямованою на задоволення соціально-культурних потреб суспільства (розвиток фізичної культури та спорту, підтримка незаможних верств населення, інвалідів, дитячих освітніх закладів, культури тощо). Водно-

час лотереї як виду гри є притаманним азарт, що може використовуватися з протиправною метою, а відтак потребує належного регулювання й контролю.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Капустян Н. М.

Література: 1. Про затвердження Правил розповсюдження державних лотерей [Електронний ресурс] : Закон України від 28.10.1998 № 2120. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0824-98>. 2. Про ліцензування видів господарської діяльності [Електронний ресурс] : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/222-19>. 3. Про державні лотереї в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 06.09.2012 № 5204-VI. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5204-17>. 4. Резниченко Е. Стоит ли испытывать судьбу: подводные камни украинских лотерей [Електронний ресурс] / Е. Резниченко // Prostobank. – Режим доступу : http://www.prostobank.ua/finansovyy_gid/byudzheta/stati/stoit_li_ispytyvat_sudbu_podvodnye_kamni_ukrainskih_loterey. 5. Туманов В. В. Лотерея як вид азартної гри / В. В. Туманов // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 6. – С.105–111.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ В СФЕРІ ПРАЦІ

УДК 349.23/24

Токарева А. В.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто питання сутності дискримінації в сфері праці. Проаналізовано причини її виникнення, існування й укорінення. Запропоновано заходи впливу задля ефективного вирішення проблеми.

Ключові слова: праця, право на працю, працівник, роботодавець, трудові правовідносини, дискримінація, соціально-трудова відносини.

Аннотация. Рассмотрены вопросы сущности дискриминации в сфере труда. Проанализированы причины ее возникновения, существования и укоренения. Предложены меры воздействия для эффективного решения проблемы.

Ключевые слова: труд, право на труд, работник, работодатель, трудовые правоотношения, дискриминация, социально-трудовые отношения.

Annotation. The essence of discrimination in the workplace. Analyzed the reasons for its creation, existence, and rooting. Proposed interventions to effectively address the problem.

Keywords: labour, labour law, employee, employer, employment relationship, discrimination, labor relations.

Дискримінація, на жаль, існує в житті сучасної людини в різних сферах діяльності. У трудовій сфері порушення такого роду мають масовий характер. Часто такі порушення мають місце при працевлаштуванні: на роботу відмовляються брати осіб з інвалідністю, осіб невідповідної національності, вагітних, осіб із іншим статевим самовизначенням тощо.

У словнику термін «дискримінувати» визначають як обмежувати в правах, позбавляти рівноправності. Тобто в основі дискримінації лежить диференціація громадян. Говорячи про людину як про особистість, маємо на увазі

набір індивідуальних якостей і властивостей, що визначають соціалізацію особистості й соціальні ролі її в інституті суспільства. Правова дефініція дискримінації є досі невизначеною. В основному нормативно-правовому акті України – Конституції визначено правовий початок заборони цього явища. Так, згідно зі ст.ст. 21, 24 Конституції України, держава проголошує абсолютну рівність прав і свобод людини і громадянина, формально-юридичну рівність кожного перед законом і судом. Разом із тим, визначено і критерії рівності: не допускаються прояви диференціації з особистих, соціальних, економічних, політичних, соціокультурних і релігійних аспектів [1].

Першою серйозною роботою, присвяченою аналізу феномена дискримінації, стала книга Беккера Г. «The Economics of Discrimination». Саме він запропонував пояснювати дискримінацію як неоднакове ставлення до людей на тій лише підставі, що вони належать до різних національностей, різної статі або вікових груп тощо. На ринку праці дискримінація виявляється в неоднаковому ставленні до однаково продуктивних працівників.

Проблеми дискримінації розглядали Сміт Р., Армстронг М., Рощина С., Волгіна Н., Винокурова М. та ін.

Метою написання статті є визначення дискримінації в трудовій сфері, причин і наслідків її проявів, а також розробка заходів впливу задля ефективного вирішення цієї проблеми. Об'єктом дослідження є дискримінація різних видів і спрямованості, що є пов'язаними зі сферою праці та соціально-трудовими відносинами. Предметом дослідження є сама дискримінація, тобто її властивості, причини й особливості прояву.

Дискримінація є властивою всім видам життєдіяльності. Дискримінація на ринку праці є досить поширеним явищем. Трудовій дискримінації можуть піддаватися як окремі працівники, так і їх певні групи [3]. Але варто враховувати, що не можуть вважатися дискримінаційними відмінності в зверненні і винагороді, якщо вони є заснованими на відмінностях у продуктивності праці.

Згідно із Конституцією Україна є соціальною державою, у якій визнається свобода праці, тобто на конституційному рівні є забороненою дискримінація в сфері праці [1]. Трудовим кодексом України так само закріплено заборону на дискримінацію в сфері праці. Це один з основних принципів правового регулювання трудових відносин та інших безпосередньо пов'язаних із ними відносин. Ст. 2 Кодексу законів про працю України закріплено засоби захисту прав працівників. Але самого поняття дискримінації Трудовий кодекс не містить, а перелік заборонених дискримінаційних підстав є відкритим. У Кодексі законів про працю України є норми, що встановлюють заборону дискримінації при прийомі на роботу (ст. 22). Тим не менш, різні форми дискримінації не просто існують, вони є досить широко поширеними.

Верховною Радою України 11.12.2015 р. прийнято законопроект «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України (щодо гармонізації законодавства в сфері запобігання та протидії дискримінації з правом Європейського Союзу)». Але, незважаючи на законодавчо закріплену заборону дискримінації, звичайні учасники трудових правовідносин впевнені, що потрібно не відстоювати свої права, а пристосовуватися до вимог, які висувають роботодавці. У багатьох випадках працівники не тільки самі не готові до опору, але й відмовляються підтримувати тих людей і ті організації, які готові відстоювати їх права. Нестабільна ситуація в сфері економіки призводить до того, що більшість працівників ладні терпіти всілякі порушення, не захищати свої права або права своїх колег через те, що пріоритетним є прагнення зберегти своє робоче місце. Ризикнути судитися з роботодавцем або скаржитися на нього найчастіше готовий лише той, хто вирішив, що він не буде продовжувати працювати в цій організації. Але головна проблема полягає в тому, що в суспільстві немає чітких уявлень про те, що таке дискримінація, які її прояви та як з нею боротися.

Розрізняють такі основні види дискримінації.

1. Дискримінація в оплаті праці. У повсякденному житті часто чоловіки і жінки, які працюють в одній галузі, мають однакову кваліфікацію, отримують різну заробітну плату. Свій внесок у формування дискримінації в оплаті праці робить і вік працівника. За однакового рівня освіти й стажу на однакових робочих місцях у кращому становищі перебувають працівники 23–29 років, а в найгіршому – працівники до 23 років і старше 45 років. Розрив у заробітній платі порівняно з привілейованою групою в них від 6 % до 27 %.

2. Нерівні можливості у працевлаштуванні мають некваліфікована молодь, особи іншої національності, жінки, особливо віком від 35 років, особи з інвалідністю.

3. Дискримінація в освіті. Ті галузі (професії), де заробітна плата є вищою, більше цікавлять абітурієнтів, освіта в цих сферах є дорожчою, отримати її важче.

На жаль, більшість роботодавців вважають, що їх дії є абсолютно законними, вільно визначають вікові й статеві обмеження, розділяють вакансії на чоловічі й жіночі, для молодих і працівників середнього віку, і вважають це мало не природним. Але вони забувають, що в трудовій сфері характеризувати людину потрібно тільки за її професійними та діловими якостями, здібностями, на які вона може впливати, щоб розвиватися й змінюватися.

Усі, хто так чи інакше розглядає питання дискримінації трудових відносин (експерти, працівники, роботодавці, представники держави і правоохоронної системи), оцінюють дискримінацію по-різному. На думку багатьох експертів, дискримінація існує, але є й ті, хто заперечує її існування.

Для працівників це будь-яке порушення, будь-яка несправедливість. Не кожне порушення є дискримінацією, але дискримінація завжди проявляється через порушення. Роботодавці трактують дискримінацію як:

- некоректну взаємодію між начальниками і підлеглими, тобто відносини за принципом «я начальник – ти ніхто»;
- засіб активізації працівників: якщо вони не працюють, на них треба натиснути;
- виділення одних порівняно з іншими.

Таким чином, основною силою протидії дискримінації має стати той, проти кого вона є спрямованою. Організації, що є відповідальними за захист прав людини, мають час від часу запроваджувати заходи, що є спрямованими на підвищення рівня правової обізнаності в цілому; вести роз'яснювальну роботу в ЗМІ; розповідати, які покарання передбачено для роботодавців; проводити перевірку підприємств; опитування працюючих, що мають допомагати виявляти й усувати випадки дискримінації.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Денисюк Т. С.

Література: 1. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. 2. Колосниціна М. Г. Экономика труда : учебное пособие / М. Г. Колосниціна. – М. : Академкнига, 2003. – 240 с. 3. Биятто Е. В. Дискриминация в сфере трудовых отношений [Електронний ресурс] / Е. В. Биятто. – Режим доступу : <http://ktzht.org.ua/work/610478/Diskriminaciya-v-sfere-trudovux>. 4. Кодекс законів про працю [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. 5. Бугров Л. Ю. Проблемы свободы труда в трудовом праве России / Л. Ю. Бугров. – Пермь : ИНПЭА, 1992. – 236 с. 6. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИПЛАТИ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ, В УСТАНОВАХ ТА ОРГАНІЗАЦІЯХ УКРАЇНИ

УДК 331.2.(477)

Торяник О. В.

Студент 5 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто фактори, що зумовлюють виплату неофіційної заробітної плати, а також наслідки її виплати для працівників, роботодавців і держави. Запропоновано заходи задля вирішення проблем у сфері оплати праці.

Ключові слова: праця, право на працю, фізична особа, найманий працівник, роботодавець, заробітна плата, неофіційна заробітна плата, навантаження на фонд оплати праці, податок на доходи фізичних осіб, єдиний соціальний внесок.

Аннотация. Рассмотрены факторы, обуславливающие выплату неофициальной заработной платы, а также последствия ее выплаты для работников, работодателей и государства. Предложены мероприятия для решения проблем в сфере оплаты труда.

Ключевые слова: труд, право на труд, физическое лицо, наемный работник, работодатель, заработная плата, неофициальная заработная плата, нагрузка на фонд оплаты труда, налог на доходы физических лиц, единый социальный взнос.

Annotation. Examines the factors contributing to the payment of unofficial wages, and the impact of its benefits for workers, employers and the state. The proposed activities to solve problems in the field of remuneration.

Keywords: labor, right to work, person, employee, employer, wages, informal wages, burden on the wage fund, tax to incomes of physical persons, uniform social contribution.

Нині багато науковців у своїх працях приділяють увагу причинам і наслідкам виплати неофіційної заробітної плати, засобам її легалізації шляхом зниження навантаження на фонд оплати праці, а також через удосконалення механізму оподаткування заробітної плати. Серед них Алексєєв І. В., Базилевич В. Д., Білуха М. Т., Варналій З. С., Іванов Ю. Б., Мазур І. І., Осаковський В. Л., Швабій К. І. та ін. Однак, через постійне внесення змін і доповнень до законодавства ці питання потребують подальшого поглибленого дослідження.

Метою написання статті є висвітлення сучасних проблем виплати заробітної плати на підприємствах, в установах, організаціях та шляхів їх ефективного вирішення.

Заробітна плата є головним джерелом підвищення добробуту працівника, основним засобом спонукання суспільства до високопродуктивної та якісної праці [1, с. 39]. Основними законодавчими актами, що здійснюють регулювання оплати праці, є Кодекс законів про працю України [2] та Закон України «Про оплату праці» [3]. У цих нормативно-правових актах заробітну плату розглядають як винагороду, обчислену, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівнику за виконану ним роботу. На законодавчому рівні передбачено соціальні гарантії, якими особа, працюючи за трудовим договором, може скористатися: право на відпустку (щорічну, додаткові відпустки у зв'язку із навчанням, творчу, відпустку для підготовки й участі в змаганнях, соціальні, відпустки без збереження заробітної плати), право на оплату листа непрацездатності, право не працювати у вихідний та святковий день, право на охорону праці, право на соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, право на гарантії за колективним договором [2].

Однак, нині більшість працівників свідомо погоджуються отримувати мінімальну офіційну заробітну плату та неофіційну, яка значно перевищує мінімальну. Основними факторами, що обумовлюють виплату неофіційної заробітної плати, є:

- бажання роботодавців і працівників заощадити (не сплачувати податки та страхові внески);
- невпевненість людей у тому, що після виходу на пенсію вони отримуватимуть гідне соціальне забезпечення;
- низький рівень заробітних плат, що призводить до зниження купівельної спроможності за умови сплати податків [4].

Існування «тіньової» заробітної плати призводить до негативних наслідків як для працівників і роботодавців, так і для держави в цілому. До недоліків отримання неофіційної зарплати слід віднести:

- 1) державний бюджет і фонди соціального страхування недоотримають кошти, що впливає на рівень фінансування бюджетних установ, забезпечення малозахищених верств населення;
- 2) неможливість регулювання економіки за допомогою інструментів грошово-кредитної та податкової політики;
- 3) працівники втрачають право на соціальні гарантії, що є передбаченими Кодексом законів про працю України; на застосування податкової соціальної пільги, податкової знижки, що є передбаченими Податковим кодексом України;
- 4) працівникам не нараховується трудовий стаж, що, у свою чергу, впливатиме на розмір пенсії;
- 5) фактичний допуск працівника до роботи без оформлення трудового договору (контракту) наражає роботодавців на небезпеку притягнення до відповідальності: у 30-кратному розмірі мінімальної заробітної плати (ч. 3 ст. 265 Кодексу законів про працю України) [2]; від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ч. 5 ст. 41 Кодексу України про адміністративні правопорушення) [5]. За умисне ухилення від сплати податків (ст. 212 Кримінального кодексу України) встановлено кримінальну відповідальність [6].

Наразі в Україні ведеться досить активна кампанія, що є пов'язаною з виведенням заробітної плати із тіньового сектора економіки. Міністерство фінансів України, Державна фіскальна служба України, а також Міністерство соціальної політики України вживають різноманітних заходів щодо підвищення рівня офіційної заробітної плати, виявлення прихованих доходів [4].

Важливим кроком на шляху легалізації заробітної плати стало внесення змін до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (далі – Закон України «Про ЄСВ») та Податкового кодексу України. Внесеними змінами, які набули чинності з 01.01.2016 р., передбачено значне зниження навантаження на фонд оплати, адже запроваджено єдину ставку нарахування єдиного соціального внеску в розмірі 22 % та скасування утримання із заробітної плати (доходу) найманих працівників 3,6 % [7; 8].

Ці заходи мають позитивне значення. Для підтвердження цього факту порівняємо навантаження на фонд оплати праці та розмір заробітної плати до виплати у 2015 та 2016 рр. за середньої заробітної плати у розмірі 4000 грн. Розрахунки подано в табл. 1 [3; 7; 8].

Таблиця 1

Розрахунок навантаження на фонд оплати праці та розміру заробітної плати до виплати

Показники	Роки				Законодавче регулювання
	2015		2016		
ЄСВ: роботодавців працівників	36,76–49,7 % 3,6 %	1470,4 грн 144,0 грн	22 % –	880,0 грн –	Закон України «Про ЄСВ»
ПДФО	15 % (20 %)	578,4 грн	18 %	720,0 грн	ПКУ (ст. 167.1)
Військовий збір	1,5 %	60,0 грн	1,5 %	60,0 грн	ПКУ (п. 16 ¹ підр. 10 розд. XX)
Розмір заробітної плати до виплати працівнику	3217,6 грн		3220,0 грн		Закон України «Про оплату праці»
Сума, яку сплачує роботодавець	1470,4 грн		880,0 грн		Закон України «Про ЄСВ»

Систематизовано автором на основі [3; 7; 8].

Відтак фактично розмір заробітної плати, яку отримує працівник, майже не змінився, однак навантаження на фонд оплати праці значно знизилася. Проведена реформа створює передумови для легалізації заробітних плат. Незважаючи на це, окремі науковці вважають, що зниження навантаження на фонд оплати праці не сприятиме повній легалізації заробітних плат. Наприклад, якщо працівник отримував офіційну заробітну плату в розмірі 2000 грн, а у конверті 4000 грн, підприємство сплачувало в цьому випадку 360 грн ПДФО, 30 грн військового збору та 440 грн ЄСВ. А для виплати офіційної заробітної плати в розмірі 4000 грн роботодавець має сплачувати вдвічі більше. Від такої схеми виграють тільки особи, які одержували офіційну заробітну плату, бо сплачуватимуть менший обсяг ЄСВ.

На думку науковців, наслідки зниження податкового навантаження на фонд оплати праці можуть бути різними, і складно оцінити, яким саме має бути скорочення податкового навантаження задля «детінізації» виплат. Так, зниження загального рівня оподаткування фонду оплати праці не зумовлює однозначно легалізацію «тіньових» доходів.

У Німеччині боротьбі з нелегальною оплатою праці приділяється особлива увага. В країні здійснюється поступова політика підвищення контролю за ринком праці, підвищення мінімальної заробітної плати, запроваджено диференційовані розміри мінімальної заробітної плати залежно від галузі, на законодавчому рівні здійснюється боротьба із анонімними рекламними оголошеннями про пошук працівників, успішно функціонує накопичувальна пенсійна система, що передбачає відповідальність самої застрахованої особи дбати про свій страховий внесок (він залежить від розміру оподаткованого доходу). Чим він є вищим, тим вищою є і майбутня пенсія. Найманий працівник у такому разі є зацікавленим в одержанні офіційного легального доходу. Така система персоналізованих соціальних відрахувань допомогла знизити рівень «тіньової» заробітної плати [9].

Задля вирішення проблем у сфері оплати праці необхідними є:

- переведення всіх розрахункових операцій у безготівкову форму, через що роботодавці не матимуть готівки, а рух коштів на банківському рахунку на виплату заробітної плати фіксуватиметься;
- перерахунок і підвищення соціальних гарантій, оскільки мінімальна заробітна плата й прожитковий мінімум не відповідають реальним мінімальним потребам населення;
- диференціація розмірів мінімальної заробітної плати залежно від галузі;
- прискорення запровадження накопичувальної пенсійної системи;
- запровадження прогресивних ставок оподаткування ПДФО, що дозволить перекласти на забезпечені верстви населення податкове навантаження (виконання принципу соціальної справедливості).

Таким чином, проблему викорінення виплати «тіньової» заробітної плати допоможе вирішити лише комплексний підхід, а не часткове реформування. Як працівники, так і роботодавці мають отримати еквівалентну компенсацію за сплачені податки й збори у вигляді належних суспільних благ.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Капустян Н. М.

Література: 1. Харазішвілі Ю. М. Методичний підхід до оцінювання тіньової зайнятості в Україні / Ю. М. Харазішвілі, Н. М. Дмитренко // Економіка України. – 2010. – № 12. – С. 16–28. 2. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. 3. Про оплату праці [Електронний ресурс] : Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>. 4. Носова Є. А. Тіньова заробітна плата в Україні: причини існування та шляхи подолання [Електронний ресурс] / Є. А. Носова. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvtp_2013_2_17. 5. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>. 6. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. 7. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [Електронний ресурс] : Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>. 8. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. 9. Кваснікова Г. С. Легалізація заробітної плати – основна проблема української економіки [Електронний ресурс] / Г. С. Кваснікова. – Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=33781>.

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

УДК 314.18

Тройнікова О. В.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто вплив макроекономічних факторів, що визначають зміни у кількості населення, на динаміку демографічних процесів в Україні. Визначено парні коефіцієнти кореляції між цими факторами, що дозволяє кількісно оцінити їх взаємозв'язок.

Ключові слова: населення, кількість населення, макроекономічні фактори, міграція, природний рух населення, смертність, народжуваність, парні коефіцієнти кореляції, багатфакторна регресійна модель, регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, результативна ознака, статистична значущість.

Аннотация. Рассмотрено влияние макроэкономических факторов, определяющих изменения в количестве населения, на динамику демографических процессов в Украине. Определены парные коэффициенты корреляции между этими факторами, что позволяет количественно оценить их взаимосвязь.

Ключевые слова: население, количество населения, макроэкономические факторы, миграция, естественное движение населения, смертность, рождаемость, парные коэффициенты корреляции, многофакторная регрессионная модель, регрессионный анализ, коэффициент регрессии, результативный признак, статистическая значимость.

Annotation. The influence of macroeconomic factors that determine changes in population, the dynamics of demographic processes in Ukraine. Determined pair correlation coefficients between these factors that allows to quantify their relationship.

Keywords: population, macroeconomic factors, migration, natural population change, mortality, fertility, paired correlation coefficients, multivariate regression model, regression analysis, regression coefficient, productive criteria, statistical significance.

У кожній країні світу громадяни є творцями її національного багатства, носіями суверенітету. Тому такою важливою є інформація щодо процесів, які впливають на чисельність і розміщення населення, рівень його освіти й здоров'я, оскільки це визначає забезпеченість трудовими ресурсами в різних регіонах країни.

Чисельність мешканців країни щорічно оцінюють станом на 1 січня. Для більш точного визначення кількості мешканців і різнобічного вивчення вікової, освітньої, національної, соціальної, мовної та конфесійної структури населення проводять періодично його переписи. У багатьох країнах періодичність перепису населення дорівнює десяти рокам. Попередній перепис у незалежній Україні відбувся в 2001 р. За його даними, населення України становило 48,9 млн осіб. Наступний перепис призначено на 2020 р.

Розглянемо демографічні процеси, що відображають розвиток у часі й просторі явищ, які безпосередньо впливають на відтворення населення, зміну його чисельності та статеві-вікового складу. Зрозуміло, що зростання кількості населення може відбуватися за рахунок народження дітей або в'їзду на територію держави мешканців з інших країн (іммігрантів). Відповідно смертність людей, виїзд за кордон (еміграція) зумовлюють зменшення чисельності населення країни. Співвідношення між кількістю народжених і померлих, емігрантів та іммігрантів визначають загальне зростання або зменшення кількості населення держави. У свою чергу, демографічні процеси зазнають впливу соціально-економічних факторів.

Основною характеристикою, що визначає зміну кількості населення у стабільному суспільстві, є його природний приріст, тобто різниця між народжуваністю й смертністю. Природний приріст, народжуваність і смертність, міграцію визначають як у абсолютних, так і у відносних величинах. Так, абсолютний приріст населення є характеристикою, що показує, на скільки одиниць змінився рівень показника порівняно з попереднім.

Метою написання статті є дослідження динаміки зміни кількості населення в Україні (Y) залежно від таких макроекономічних факторів, як мінімальна заробітна плата (X_1) і номінальний обсяг валового внутрішнього продукту на душу населення (X_2) та побудова економетричної моделі для кількісного оцінювання впливу цих факторів. Під час дослідження використано статистичні дані за 2005–2015 рр., які подано на офіційному сайті Державної служби статистики України [2] (табл. 1).

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік, на 01.01	Кількість населення України, тис. осіб	Кількість народжених, осіб	Кількість померлих, осіб	Кількість іммігрантів, осіб	Кількість емігрантів, осіб	Мінімальна заробітна плата, грн	Номінальний обсяг ВВП на душу населення, грн
	Y_t	y_t^H	y_t^N	y_t^{IM}	y_t^{EM}	X_1	X_2
2005	47 280,8	426 085	781 964	39 580	34 997	262	9 371,6
2006	46 929,5	460 368	758 093	44 227	29 982	350	11 630,2
2007	46 646,0	472 657	762 877	46 507	29 669	420	15 496,5
2008	46 372,7	510 588	754 462	37 281	22 402	515	20 494,9
2009	46 143,7	512 526	706 740	32 917	19 470	625	19 832,3
2010	45 962,9	497 689	698 235	30 810	14 677	869	23 600,4
2011	45 778,5	502 595	664 588	31 684	14 588	941	28 813,9
2012	45 633,6	520 704	663 139	76 361	14 517	1 073	30 912,5
2013	45 553,0	503 656	662 368	54 100	22 187	1 147	31 988,7
2014	45 426,2	465 893	632 667	42 782	20 580	1 218	35 834,0
2015	42 929,3	411 783	594 795	30 659	21 409	1 218	46 210,2

Обчислення здійснювалися за допомогою програми Microsoft Excel 2010 із використанням вбудованих функцій і надбудови «Пакет аналізу».

Кількість населення України у поточному році можна визначити рекурентним співвідношенням:

$$y_t = y_{t-1} + y_{t-1}^H - y_{t-1}^N + y_{t-1}^{IM} - y_{t-1}^{EM}$$

де індекс t вказує, що показник визначається для поточного періоду, відповідно індекс $t-1$ вказує, що показник визначається для попереднього періоду.

Проаналізуємо загальні тенденції зміни демографічних показників у світлі змін економічного становища в Україні. Так, за даними табл. 1 протягом останніх десяти років кількість населення України постійно скорочується, і цей процес має сталий характер, незважаючи на таке ж стале зростання мінімальної заробітної плати та

номінального обсягу валового внутрішнього продукту на душу населення. Охарактеризуємо кожний із демографічних процесів окремо. Рівень життя в Україні зростає, і це супроводжується помітним скороченням кількості померлих (рис. 1). Це зрозуміло, оскільки люди мають більше фінансових можливостей для підтримки здоров'я. Із зростанням рівня життя спостерігається деяке зростання і кількості народжених, однак ця тенденція в 2012 р. зазнала змін і перетворилася на різкий спад. Повільне зростання народжуваності із зростанням добробуту можна пояснити тим, що середня сім'я в Україні має лише одну дитину, і навіть за скрутних умов одну дитину сім'я прагне народити. Покращення ж рівня життя в Україні не є настільки істотним, щоб сім'ї прагнули виховувати більш ніж одну дитину.

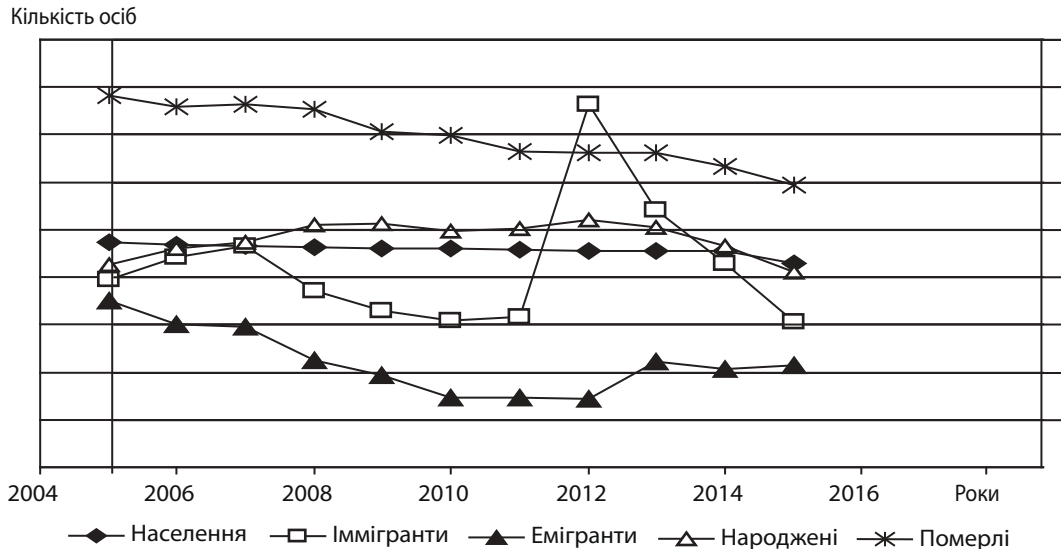

Рис. 1. Динаміка демографічних процесів в Україні

Щодо міграційних процесів, то їх динаміка є суперечливою. Так, до 2012 р. спостерігалось скорочення як числа емігрантів, так і числа іммігрантів (рис. 1), і це за умов сталого економічного розвитку. Однак у 2012 р. кількість іммігрантів зросла у 2,4 рази порівняно з попереднім роком, а у 2013 р. у 1,5 рази зросла кількість емігрантів порівняно з попереднім роком, хоча саме для цього періоду характерним є стає зростання рівня життя населення.

Для того щоб з'ясувати щільність кореляційних зв'язків між факторами, за допомогою інструмента аналізу «Кореляція» визначимо коефіцієнти парної кореляції між усіма факторами моделі (табл. 2).

Таблиця 2

Коефіцієнти парної кореляції

	y_t	y_t^H	y_t^N	y_t^{IM}	y_t^{EM}	x_1	x_2
y_t	1						
y_t^H	0,2670	1					
y_t^N	0,8937	0,0353	1				
y_t^{IM}	0,1199	0,3317	-0,0356	1			
y_t^{EM}	0,4662	-0,6139	0,6599	-0,0544	1		
x_1	-0,8003	0,1183	-0,9633	0,1743	-0,7083	1	
x_2	-0,9361	-0,0653	-0,9706	0,0440	-0,6094	0,9479	1

Аналіз табл. 2 дозволяє зробити висновки, які співпадають із тими, що були зроблені за даними табл. 1. Так, між кількістю померлих і факторами, що характеризують рівень життя (мінімальна заробітна плата і номінальний обсяг валового внутрішнього продукту на душу населення) спостерігається тісний зворотний зв'язок. Між кількістю народжених і показниками рівня життя зв'язок є статистично незначущим (відповідні парні коефіцієнти кореляції за модулем є меншими від 0,35). Також статистично незначущим є зв'язок між кількістю іммігрантів і показниками рівня життя. На кількість емігрантів обидва фактори впливають достатньо сильно, і цей кореляційний зв'язок є зворотним, тобто із зростанням рівня життя кількість емігрантів зменшується, і навпаки.

Таким чином, висновки з аналізу динаміки загальної кількості населення і впливу на неї економічних факторів є на перший погляд парадоксальними: рівень життя зростає, а кількість населення в Україні зменшується. Чим більшою є кількість померлих, тим вищою є кількість населення; чим більшою є кількість емігрантів, тим вищою є кількість населення. Тут треба згадати, що кореляційний зв'язок не обов'язково відображає причинно-наслідкові зв'язки. Відтак слід вважати, що зменшення кількості населення в Україні за умов поступового зростання рівня життя є зумовленим негативним співвідношенням інтенсивності таких демографічних процесів, як народжуваність і смертність, що безпосередньо визначають кількість населення. Оскільки у нас в країні смертність перевищує народжуваність (2005 р. – майже вдвічі, а у 2015 р. – в 1,4 рази), то, незважаючи на зростання рівня життя, кількість населення продовжує зменшуватися.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Лебедева І. Л.

Література: 1. Стеценко С. Г. Демографічна статистика / С. Г. Стеценко. – Київ : Вища школа, 2005. – 415 с. 2. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 3. Динаміка ВВП на душу населення в Україні [Електронний ресурс] // FinStat. – Режим доступу : <http://finstat.info/dinamika-vvp-na-dushu-naseleniya-v-ukraine>. 4. Дугерти К. Введение в эконометрику / К. Дугерти. – М. : Инфра-М, 2009. – 465 с.

АНАЛИЗ ЗАВИСИМОСТИ ОБЪЕМА ВАЛОВОГО ВНУТРЕННЕГО ПРОДУКТА ОТ НЕКОТОРЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ

УДК 303.723.039.3:330.55

Троян Н. Р.

Студент 2 курса
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрено влияние макроэкономических факторов на объем валового внутреннего продукта. Разработана многофакторная регрессионная модель. На основе проведенного анализа определены наиболее значимые факторы влияния на объем валового внутреннего продукта. Полученная модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: валовой внутренний продукт, среднемесячная заработная плата, инвестиции, парные коэффициенты корреляции, многофакторная регрессионная модель, регрессионный анализ, коэффициент регрессии, результативный признак, множественная регрессионная модель, гетероскедастичность, автокорреляция остатков.

Анотація. Розглянуто вплив макроекономічних факторів на обсяг валового внутрішнього продукту. Розроблено багатofакторну регресійну модель. На основі проведеного аналізу визначено найбільш значущі фактори впливу на обсяг валового внутрішнього продукту. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: валовий внутрішній продукт, середньомісячна заробітна плата, інвестиції, парні коефіцієнти кореляції, багатofакторна регресійна модель, регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, результативна ознака, множинна регресійна модель, гетероскедастичність, автокореляція залишків.

Annotation. The influence of macroeconomic factors on gross domestic product. Developed a multivariate regression model. On the basis of the analysis identified the most important factors influencing the gross domestic product. The model was validated for statistical significance.

Keywords: gross domestic product, average wages, investment, paired correlation coefficients, multivariate regression model, regression analysis, regression coefficient, performance characteristic, multiple regression model, heteroscedasticity, autocorrelation residues.

Устойчивый экономический рост является основным условием повышения благосостояния населения, поэтому параметры роста целесообразно использовать в качестве целевой функции при моделировании экономического развития государств. Рост объема валового внутреннего продукта обеспечивает рост благосостояния населения, возможности для развития предприятий и производств, способствует повышению конкурентоспособности страны на мировой арене. Объем валового внутреннего продукта является одним из самых важных показателей развития экономики и основным показателем суммарного объема производства товаров и услуг за определенный период.

Одними из основных источников формирования объема валового внутреннего продукта страны являются расходы на оплату труда работающих, инвестиции в основной капитал, затраты населения. Целью написания статьи является анализ связи между независимыми факторами (среднемесячная заработная плата; количество граждан Украины, выехавших в другие страны; инвестиции в основной капитал; затраты населения) и зависимой переменной (объем валового внутреннего продукта). Предметом исследования являются среднемесячная заработная плата; количество граждан Украины, выехавших в другие страны; инвестиции в основной капитал; затраты населения, объем валового внутреннего продукта.

Все экономические показатели рассматривают под влиянием не одного, а нескольких факторов. В этой ситуации целесообразно построить модель множественной регрессии. Множественная регрессия широко используется в макроэкономических расчетах и в ряде других вопросов экономики. Основной целью множественной регрессии является построение модели с большим числом факторов, а также определение влияния каждого фактора в отдельности и их совокупного влияния на моделируемый показатель [1]. В большинстве случаев существуют факторы, не влияющие на показатели модели, при этом их целесообразно отсеивать.

Проведен анализ зависимости между объемом валового внутреннего продукта и среднемесячной заработной платой, количеством граждан Украины, выехавших в другие страны; инвестициями в основной капитал; затратами населения за 2000–2015 гг. Исходные данные для построения эконометрической модели представлены в табл. 1 [4]. С помощью надстройки «Пакет анализа» в Microsoft Excel были определены основные числовые характеристики модели (табл. 1).

Таблица 1

Исходные данные для построения эконометрической модели

Год	ВВП, млн грн	Среднемесячная заработная плата, грн	Количество граждан Украины, которые выехали в другие страны, чел.	Инвестиции в основной капитал, млн грн	Затраты населения, млн грн
	y	x_1	x_2	x_3	x_4
2000	130 442,00	218,88	13 422 320,00	12557	59 518,00
2001	170 070,00	296,26	14 849 033,00	12401	83 681,00
2002	204 190,00	378,45	14 729 444,00	13958	108 835,00
2003	225 810,00	442,91	14 794 932,00	17552	196 711,00
2004	267 344,00	424,63	15 487 571,00	23629	211 922,00
2005	345 113,00	607,11	16 453 704,00	32573	264 382,00
2006	441 452,00	911,42	16 875 256,00	37178	365 923,00
2007	544 153,00	1 104,33	17 334 653,00	51011	475 200,00
2008	720 731,00	1 443,16	15 498 567,00	75714	625 868,00
2009	948 056,00	1 705,67	15 333 949,00	93096	850 232,00
2010	913 345,00	1 899,21	17 180 034,00	125254	448 568,00
2011	1 082 569,00	2 326,74	19 773 143,00	188486	752 696,00
2012	1 302 079,00	2 727,94	21 432 836,00	233081	904 916,00
2013	1 411 238,00	3 048,60	23 761 287,00	151777	1 023 132,00
2014	1 566 728,00	3 309,24	22 437 671,00	150667	1 061 886,00
2015	1 979 458,00	3 556,27	23 141 646,00	2099130	1 122 890,00

Таблица 2

Числовые характеристики модели

Регрессионная статистика	
Множественный R	0,999290215
R-квадрат	0,998580934
Нормированный R	-0,99806491
Стандартная ошибка	25196,8496
Наблюдения	16

Высокое значение коэффициента детерминации ($R^2 = 0,999$) свидетельствует о хорошем качестве модели. Матрица парных коэффициентов корреляции представлена в табл. 3.

Таблица 3

Матрица парных коэффициентов корреляции

	y	x ₁	x ₂	x ₃	x ₄
y	1				
x ₁	0,991281952	1			
x ₂	0,909026404	0,930603	1		
x ₃	0,663106943	0,573612	0,53426	1	
x ₄	0,963391098	0,964494	0,870436	0,522333	1

Наиболее тесно с результирующим фактором (объемом валового внутреннего продукта) связан фактор X_1 – среднемесячная заработная плата. Его подключаем в модель первым. Затем, поочередно присоединяя остальные факторы в модель, определяем, что все факторы имеют влияние на результирующий признак и являются статистически значимыми.

С помощью критерия Фишера проверим статистическую значимость построенного уравнения:

$$F_{\text{расч}} = 19,35 > F_{\text{табл}} = 3,36.$$

После этого модель проверим на наличие гетероскедастичности. Одной из ключевых предпосылок метода наименьших квадратов является условие постоянства дисперсий случайных отклонений для любых наблюдений. Невыполнимость этой предпосылки называют гетероскедастичностью. Проверка построенной модели на гетероскедастичность показала ее отсутствие, что говорит о хорошем качестве модели.

Таким образом, с помощью многофакторного корреляционно-регрессионного анализа исследована зависимость между объемом валового внутреннего продукта и влияющими на него факторами. Определена тесная связь между количеством граждан Украины, выехавших в другие страны; инвестициями в основной капитал; затратами населения и объемом валового внутреннего продукта. Для улучшения благосостояния населения Украины необходимо стимулировать инвестиции в основной капитал, стабилизировать миграцию граждан и среднемесячную заработную плату. Изменение структуры валового продукта Украины, значительное увеличение количества наукоемких технологий, приносящих более высокую добавленную стоимость, а соответственно и позволяющих платить более высокую заработную плату, может произвести положительный эффект.

Научный руководитель – канд. физ.-мат. наук, доцент Железнякова Э. Ю.

Литература: 1. Множественная регрессия. Требования, предъявляемые к факторам, включенным в модель [Электронный ресурс] // Эконометрика. – Режим доступа : <http://metr-ekon.ru/index.php?request=full&id=55>. 2. Доугерти К. Введение в эконометрику / К. Доугерти. – М. : Инфра-М, 2009. – 465 с. 3. Динаміка ВВП на душу населення в Україні [Электронный ресурс] // FinStat. – Режим доступа : <http://finstat.info/dinamika-vvp-na-dushu-naseleniya-v-ukraine>. 4. Статистична інформація [Электронный ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступа : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html.

АНАЛІЗ ЗАЛЕЖНОСТІ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ВІД КРЕДИТІВ МІЖНАРОДНИХ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

УДК 330.43:339.72

Тишкевич С. С.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано вплив кредитів від міжнародних валютно-фінансових організацій на динаміку основних макроекономічних показників. Розроблено економетричну модель канонічного аналізу. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: кредити, інфляція, темп інфляції, облікова ставка Національного банку України, міжнародні валютно-фінансові організації, коефіцієнт канонічної кореляції.

Аннотация. Проанализировано влияние кредитов от международных валютно-финансовых организаций на динамику основных макроекономических показателей. Разработана эконометрическая модель канонического анализа. Полученная модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: кредиты, инфляция, темп инфляции, учетная ставка Национального банка Украины, международные валютно-финансовые организации, коэффициент канонической корреляции.

Annotation. Analyzed the impact of loans from international monetary organizations on the dynamics of the main macroeconomic indicators. Developed econometric model of the canonical analysis. The model was validated for statistical significance.

Keywords: loans, inflation, inflation rate, discount rate of the National Bank of Ukraine, international financial and monetary organizations, coefficient of canonical correlation.

Одним із пріоритетних напрямів економічної політики України на шляху формування продуктивного фінансового механізму державного управління є подальша інтеграція й участь у роботі міжнародних організацій. Нині Україна перебуває в ситуації, коли для стимулювання зростання економіки потрібні великі кошти, тобто перед країною постає проблема нестачі інвестицій у економіку. Як показує практика, реальним вирішенням цієї проблеми є залучення іноземного капіталу за рахунок отримання кредитів від міжнародних валютно-фінансових організацій, тому питання співпраці України та міжнародних валютно-фінансових організацій є надзвичайно актуальними.

Для оцінювання рівня впливу міжнародної кредитної діяльності на економіку України доцільно розробити економетричну модель. Канонічний аналіз є використовуваним, якщо необхідно визначити взаємозв'язок між двома системами показників: результативними і факторними. У такий спосіб можна побудувати ієрархічну систему складних та елементарних ознак, що описують об'єкт. Аналіз може ускладнюватися тільки тим, що деякі фактори не піддаються кількісному вираженню. Тому вибрано тільки фактори, що є вимірюваними.

Факторними змінними в нашій моделі є:

X_1 – обсяги кредитів, що надійшли від ЄБРР;

X_2 – обсяги кредитів, що надійшли від Світового банку;

X_3 – обсяги кредитів, що надійшли від МВФ.

Як результативні змінні розглядатимемо:

Y_1 – темп інфляції;

Y_2 – темп приросту обсягу валового внутрішнього продукту України;

Y_3 – облікову ставку Національного банку України;

Y_4 – обсяг експорту;

Y_5 – середній курс гривні до долара США.

У табл. 1 подано вхідні дані за 2004–2014 рр. для побудови економетричної моделі [1; 2].

Усі обчислення виконано із застосуванням статистичного пакета StatGarphics Centurion.

Результати дослідження показали, що найбільш значущими для моделі факторами є перші дві пари канонічних змінних, оскільки їх значення R не перевищує 0,05. Взаємозв'язок у першій парі є найсильнішим,

адже коефіцієнт канонічної кореляції між ними становить 0,9953. Коефіцієнт канонічної кореляції між змінними другої пари становить 0,9533. Третя пара комбінацій лінійних показників не є значущою через те, що тіснота взаємозв'язку не перевищує рівня довірчої ймовірності – 95 %.

Таблиця 1

Вхідні дані для побудови економетричної моделі

Роки	Кредити, що надійшли від ЄБРР, млн євро	Кредити, що надійшли від Світового банку, млн дол.	Кредити, що надійшли від МВФ, млн СДР	Темп інфляції, %	Темп приросту ВВП України, %	Облікова ставка НБУ, %	Обсяг експорту, млн грн	Середній курс гривні до долара США, грн
	X_1	X_2	X_3	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_5
2004	89,65	282	0	112,3	12	7,88	215798	531,92
2005	79,31	192	0	110,3	2,9	9,25	227252	512,47
2006	47,7	500	0	111,6	7,5	9	253707	505
2007	101,58	160	0	116,6	7,5	8,25	323205	505
2008	169,63	697,5	3000	122,3	1,9	11	444859	526,72
2009	110	900	4000	112,3	-14,5	11,08	423564	779,12
2010	970	460	2250	109,1	4,1	9	549365	793,56
2011	1020	200	0	104,6	5,2	7,75	707953	796,76
2012	920	150	0	99,8	0,3	7,63	717347	799,1
2013	800	460	0	100,5	0	7	681899	799,3
2014	1210	1382	2972	124,9	-6,5	10,63	770121	1188,67

За цими даними отримано такі системи лінійних комбінацій показників, для яких коефіцієнт парної кореляції набуває максимального значення:

$$1) r_{u_1 v_1} = 0,9953$$

$$\begin{cases} U_1 = -0,205382 y_1 + 0,512107 y_2 + 0,337998 y_3 + 0,430218 y_4 + 0,833703 y_5; \\ V_1 = 0,917545 x_1 + 0,264396 x_2 - 0,05152 x_3 \end{cases}$$

$$2) r_{u_2 v_1} = 0,9533$$

$$\begin{cases} U_2 = 0,271426 y_1 - 0,390262 y_2 + 0,494176 y_3 - 0,197994 y_4 + 0,106422 y_5; \\ V_2 = -0,35264 x_1 + 0,483008 x_2 + 0,56398 x_3 \end{cases}$$

Аналіз математичних моделей показує, що рейтинг впливу на взаємозв'язок у системі «результат–фактори» має вигляд:

$$\begin{cases} y_5 > y_2 > y_4 > y_3 > y_1 \\ x_1 > x_2 > x_3 \end{cases}$$

Це означає, що середній курс гривні до долара США найсильніше залежить від факторів, що є залученими до моделі. Рейтинг їх впливу має таку послідовність: обсяги кредитів, що є наданими ЄБРР; обсяги кредитів, що є наданими Світовим банком, і, нарешті, обсяги кредитів, що надійшли від МВФ. На другому місці за ступенем впливу цих факторів перебуває темп приросту обсягу валового внутрішнього продукту, на третьому – фактор експорту. Значно менше за ці вибрані фактори впливають рівень облікової ставки Національного банку України та темп інфляції, які посідають четверте та п'яте місце відповідно.

Таким чином, факторами найбільшого впливу на економіку України слід вважати обсяги кредитування міжнародних організацій, що зумовлює доцільність розробки рекомендацій стосовно вдосконалення співробітництва України із ними. Ці фактори слід ураховувати в процесі формування економічної політики України щодо зростання ефективності організації подальшої взаємодії з міжнародними валютно-фінансовими організаціями.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор *Малярець Л. М.*

Література: 1. Національний банк України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>. 2. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

/operativ/oper_new.html. 3. Єгоршин О. О. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування : підручник / О. О. Єгоршин, Л. М. Малярець. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 237 с.

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА СТАН БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ PEST-АНАЛІЗУ

УДК 005.21:69(477)

Ужвій М. В.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто перспективи розвитку сучасної будівельної галузі України. Визначено фактори, що впливають на стан цієї галузі. Проведено аналіз та оцінювання зовнішніх факторів впливу на розвиток будівельної галузі за допомогою PEST-аналізу.

Ключові слова: галузь, будівництво, фактори впливу, будівельна галузь, метод PEST-аналізу, зовнішнє середовище.

Аннотация. Рассмотрены перспективы развития современной строительной отрасли Украины. Определены факторы, влияющие на состояние этой отрасли. Проведен анализ и оценка внешних факторов влияния на развитие строительной отрасли с помощью PEST-анализа.

Ключевые слова: отрасль, строительство, факторы влияния, строительная отрасль, метод PEST-анализа, внешняя среда.

Annotation. The prospects of development of modern construction industry in Ukraine. The factors affecting the state of the industry. The analysis and assessment of external factors impact on the development of the construction industry by using PEST analysis.

Keywords: industry, construction, factors of influence, construction industry, method of PEST-analysis, external environment.

Будівельний ринок нині є важливою складовою суспільного виробництва, ключовою ланкою забезпечення належного рівня якості життя людей і прискорення інноваційного розвитку багатьох сфер матеріального виробництва. Продукцією будівельної галузі є здані до експлуатації нові основні засоби виробничого й невиробничого призначення. Несподівані зміни в зовнішньому середовищі вимагають швидкої й адекватної реакції галузі для підтримки та посилення своєї конкурентоспроможності. Саме тому необхідно здійснювати постійний стратегічний аналіз зовнішнього середовища.

Аналіз наукових джерел показує, що питанням вивчення зовнішнього середовища приділяють увагу чимало вітчизняних та зарубіжних науковців: Бланк І., Віханський О., Духонін Є. Ю., Рибінцев В., Портер М., Друкер П., Томпсон А. та ін.

Метою написання статті є оцінювання проблем будівельної галузі України й аналіз найвпливовіших факторів макросередовища із застосуванням такого методу стратегічного планування, як PEST-аналіз.

Із переходом до ринкових відносин у будівельній галузі відбулися суттєві зміни щодо організаційних структур, форм і методів маркетинг-менеджменту: децентралізація управління будівельною галуззю і демонополізація її господарської діяльності на основі укорінення різних форм власності; розукрупнення надто великих і створен-

ня малих підприємств і організацій; формування інфраструктури інвестиційного ринку, який охоплює мережу регіональних фондів, трудових бірж, постачальницьких компаній матеріально-технічних ресурсів, комерційних банків. Такі трансформаційні процеси формулювали потребу в аналізі й оцінюванні стану та перспектив розвитку будівельної галузі України.

Загальну картину українських недобудов очима самих забудовників із точки зору їх подальших намірів графічно подано рис. 1. Забудовники мають намір продовжити будівельні роботи на 43,1 % об'єктів незавершеного будівництва, остаточно зупинити – на 24,9 %. Тобто кожна четверта житлова недобудова в Україні буде законсервована, а роботи триватимуть на третині об'єктів.

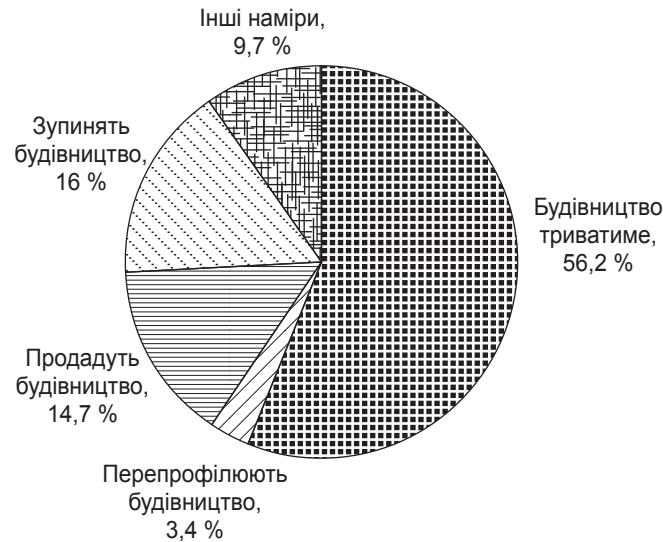

Рис. 1. Перспективи забудовників стосовно продовження будівельних робіт [1]

Основною причиною, з якої будівництво тимчасово призупинено або законсервовано, Державна служба статистики України в 90,9 % випадків називає відсутність фінансування. Інші причини, такі як недоцільність будівництва і порушення чинного законодавства, відповідно перебувають у межах статистичної похибки і не являють інтересу для розгляду. Що ніяк не вкладається в статистичну похибку, так це той факт, що загальна вартість недобудов в Україні в 2012 р. оцінювалася у 820 млрд грн, тобто 55 % обсягу валового внутрішнього продукту України.

Несприятлива сучасна економічна ситуація негативно позначилася на фінансовому стані підприємств і організацій будівельної галузі. А враховуючи фінансовий стан державних і місцевих органів влади, сподіватися на серйозний фінансовий прорив у вирішенні питання фінансування недобудов не доводиться [1].

Основними причинами, що негативно впливають на активізацію діяльності в будівництві, є [2]:

- 1) високі інвестиційні ризики, нестабільний фінансовий стан значної кількості підприємств і, як наслідок, низька привабливість вкладень у виробничу сферу для інвесторів;
- 2) кредитна політика, що зумовила відсутність інтересу й стимулів до вкладення банківського капіталу та капіталу інших фінансових структур у розвиток виробничого потенціалу України;
- 3) відсутність кваліфікованих кадрів на будівельних підприємствах;
- 4) несвоєчасність початку будівництва та введення об'єктів до експлуатації, що значно підвищує їх вартість у зв'язку з інфляцією та втратою вартості грошей у часі.

Сучасне зовнішнє середовище підприємств характеризується надзвичайно високим ступенем складності, динаміки й невизначеності. Здатність пристосовуватися до змін у зовнішньому середовищі є основною умовою в бізнесі й інших сферах життєдіяльності. Організації мають, з одного боку, постійно усвідомлювати новий характер змін у навколишньому середовищі й ефективно на них реагувати. З іншого боку, необхідно мати на увазі, що самі організації генерують зміни у зовнішньому середовищі, випускаючи нові, наприклад, види товарів і послуг, використовуючи нові види сировини, матеріалів, енергії, обладнання, технологій.

Стратегічний аналіз зовнішнього середовища – це комплексне дослідження зовнішнього середовища організації (галузі, конкурентів, споживачів, постачальників) задля оцінювання можливостей та загроз і розробки оптимальної економічної стратегії на основі вибору з-поміж можливих альтернатив [2]. Аналіз макросередовища будівельної галузі України можна провести за допомогою PEST-аналізу.

PEST-аналіз є інструментом, який надає можливості зрозуміти ринок, позицію компанії в ньому, потенціал підприємства й напрямки його безпосереднього розвитку на основі аналізу зовнішнього середовища підприємства. PEST-аналіз має на меті дослідження змін макросередовища за чотирма напрямками:

Р (political) – політичні фактори впливу: податкова політика уряду й урегульованість законодавства в цій сфері, політична ситуація в країні, позиція держави щодо залучення іноземного капіталу в країну тощо;

Е (economic) – економічні фактори: тенденції до зростання обсягу валового внутрішнього продукту, рівень інфляції, інвестиційна політика держави, стабільність національної валюти;

С (social) – соціокультурні фактори: активність споживачів, демографічна ситуація в країні, розподіл доходів, рівень освіченості населення;

Т (technological) – технологічні фактори: динаміка розвитку інформаційних технологій в країні.

Метод (PEST-аналіз) передбачає вписування окремих факторів середовища у таблицю.

Кожному фактору надається оцінка:

- 1) вага (сумарна оцінка 1);
- 2) бал (від 1 до 5);
- 3) оцінка (добуток цих показників).

За допомогою оцінювання з'ясовують, які з факторів середовища є важливішими для підприємства і відтак заслуговують на особливу увагу.

Аналіз макросередовища будівельної галузі України з використанням PEST-аналізу подано в табл. 1 [1; 2].

Таблиця 1

Матриця PEST-аналізу для будівельного підприємства

Політичні фактори	Вага	Бал	Оцінка	Економічні фактори	Вага	Бал	Оцінка
1. Зміни в податковому законодавстві. Внесення поправок до законодавчої бази	0,15	1	0,15	1. Високі відсотки за кредитами	0,1	3	0,3
2. Посилення державного галузевого регулювання	0,2	5	1	2. Високі ціни на матеріали та сировину	0,3	5	1,5
3. Гальмування економічних реформ	0,05	2	0,1	3. Високий рівень корупції в країні	0,05	2	0,1
4. Непрозорість розподілу державних замовлень на виконання будівельно-ремонтних робіт	0,1	3	0,3	4. Зниження конкуренції на ринку і в галузі (вихід підприємств з ринку через банкрутство)	0,2	4	0,8
5. Недосконалість законодавчої бази	0,1	4	0,4	5. Падіння темпів виробництва	0,05	1	0,05
6. Воєнний конфлікт	0,4	6	2,4	6. Зростання рівня й темпу інфляції	0,3	6	1,8
Разом	1		4,35	Разом	1		4,55
Соціальні фактори	Вага	Бал	Оцінка	Технологічні фактори	Вага	Бал	Оцінка
1. Зниження чисельності працездатного населення	0,2	4	0,8	1. Прискорення темпів науково-технічного прогресу	0,1	2	0,2
2. Дефіцит спеціалістів	0,2	6	1,2	2. Скорочення життєвого циклу технологій	0,15	3	0,45
3. Зниження якості життя (доходів населення)	0,4	5	2	3. Політика держави в сфері НТП	0,1	5	0,5
4. Погіршення демографічної ситуації	0,05	1	0,05	4. Доступність технологій	0,25	6	1,5
5. Зміни у віковій структурі населення (старіння)	0,1	3	0,3	5. Запровадження модернізації виробництва	0,35	4	1,4
6. Криміналізація суспільства	0,05	2	0,1	6. Проведення науково-технічних робіт	0,05	1	0,05
Разом	1		4,45	Разом	1		4,1

Аналіз факторів свідчить, що найістотніший вплив на діяльність будівельної галузі мають економічні фактори: рівень інвестування, нестабільність валютного курсу, зростання цін на ресурси, конкуренція на ринку і в галузі, попит і пропозиція. На другому місці опинилися соціальні фактори, що формують такі актуальні проблеми, як дефіцит спеціалістів, зниження якості життя (доходів населення), криміналізацію суспільства тощо. Незначний відрив за оцінкою мають політичні фактори, що також істотно впливають на галузь: політична ситуація, ступінь впливу держави на галузь, воєнний конфлікт. Найменший вплив мають технологічні фактори, а саме: науково-технічний прогрес, модернізація виробництва, доступність технологій тощо.

Таким чином, проведений аналіз зовнішнього середовища засвідчив, що для сучасних будівельних підприємств України існує дуже багато загроз, основною причиною яких є низький рівень інвестування галузі та нестабільний політичний стан. У зв'язку з цим основною вимогою для успішної діяльності підприємств є їх гнучкість і здатність швидко й вчасно пристосовуватися до динамічного зовнішнього середовища. Згідно із оцінкою значущості факторів жодний із них не загрожує існуванню підприємства за умови прийняття зважених стратегічних і оперативних рішень на основі постійного моніторингу внутрішнього та зовнішнього середовища підприємств.

Науковий керівник – канд. екон. наук, професор Журавльова І. В.

Література: 1. Биба В. В. Стан та перспективи розвитку будівельної галузі України / В. В. Биба, В. С. Гаташ // Збірник наукових праць (галузеве машинобудування, будівництво). – 2013. – Вип. 4 (39). – С. 3–9. 2. Білега О. В. Базові засади стратегічного аналізу підприємств будівельної галузі / О. В. Білега // Аграрний вісник Причорномор'я. – 2010. – № 53. – С. 32–38. 3. Кіндрацька Г. І. Стратегічний менеджмент / Г. І. Кіндрацька. – Київ : Знання, 2006. – 366 с. 4. Сладкевич В. П. Стратегічний менеджмент організацій / В. П. Сладкевич. – Київ : Персонал, 2008. – 495 с.

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 658.15-021.387

Ульяніч К. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Визначено сутність фінансової стійкості підприємства. Проаналізовано трактування поняття фінансової стійкості вітчизняними й зарубіжними авторами. Особливу увагу приділено основним зовнішнім і внутрішнім факторам, що впливають на фінансову стійкість підприємства.

Ключові слова: фінанси, стійкість, фінансова стійкість, фактори впливу на фінансову стійкість, внутрішні фактори, зовнішні фактори.

Аннотация. Определена сущность финансовой устойчивости предприятия. Проанализированы трактовки понятия финансовой устойчивости отечественными и зарубежными авторами. Особое внимание уделено основным внешним и внутренним факторам, влияющим на финансовую устойчивость предприятия.

Ключевые слова: финансы, устойчивость, финансовая устойчивость, факторы влияния на финансовую устойчивость, внутренние факторы, внешние факторы.

Annotation. It defines the essence of financial stability. Analyzed interpretation of the concept of financial stability of domestic and foreign authors. Special attention is paid to the major internal and external factors influencing financial stability of the enterprise.

Keywords: finance, stability, financial sustainability, factors influencing of the financial sustainability, internal factors, external factors.

Нині підприємства України функціонують за безперервно змінюваних економічних умов. Зміни зовнішнього середовища й відсутність забезпечення відповідного рівня фінансової стійкості негативно впливають на діяльність підприємства. Позитивні значення показників фінансової стійкості є підґрунтям для ефективного функціонування підприємств і поступового зростання їх економічного потенціалу.

Питання поліпшення фінансової стійкості підприємства вивчають відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: Бланк І. О., Савицька Г. В., Павловська О. В., Цал-Цалко Ю. С., Грачов А. В., Абрютіна М. С., Непочатенко О. О., Путилова М. Д., Оспіщев В. І., Заюкова М. С. та ін.

Метою написання статті є дослідження поняття фінансової стійкості та розгляд основних факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства.

На думку Мамонтової Н. А., фінансова стійкість – це відображення стабільного перевищення доходів над витратами, що забезпечує вільний розподіл грошових коштів підприємства та завдяки ефективному їх використанню сприяє постійному процесу виробництва і реалізації продукції [10].

Багато вчених розглядають поняття фінансової стійкості як невід’ємну складову фінансового стану успішної діяльності підприємства, але єдиної думки щодо визначення цього поняття не існує. У табл. 1 подано визначення фінансової стійкості різними авторами [1–6].

Таблиця 1

Визначення поняття фінансової стійкості різними авторами

Автор	Рік	Сутність поняття «фінансова стійкість»	Узагальнення
Абрютіна М. С., Грачов А. В. [5]	1998	Платоспроможність, незалежність від випадковостей ринкової кон’юнктури й поведінки партнерів	Платоспроможність, незалежність
Бланк І. О. [1]	2000	Характеристика стабільності фінансового стану підприємства, що є забезпечуваною високою часткою власного капіталу в загальній сумі фінансових ресурсів	Стабільність, висока частка власного капіталу
Савицька Г. В. [2]	2005	Здатність суб’єкта господарювання функціонувати й розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у мінливому внутрішньому і зовнішньому середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику	Збереження рівноваги, платоспроможність, інвестиційна привабливість
Павловська О. В. [3]	2007	Спроможність підприємства за рахунок власних коштів забезпечувати запаси і витрати, не допускати невинуватого дебіторської та кредиторської заборгованості й своєчасно розраховуватися за зобов’язаннями	Своєчасне виконання зобов’язань
Цал-Цалко Ю. С. [4]	2008	Рівень забезпеченості господарської діяльності щодо наявності фінансових джерел, їх розміщення й використання	Оптимальне розміщення й використання фінансових джерел
Непочатенко О. О. [6]	2013	Ресурси, що є вкладеними в підприємницьку діяльність, мають окупитися за рахунок грошових надходжень від господарювання, а отриманий прибуток забезпечувати самофінансування й незалежність підприємства від зовнішніх залучених джерел формування активів	Незалежність підприємства від залучених джерел

Визначення фінансової стійкості різними авторами надає можливості сформулювати власне визначення поняття фінансової стійкості як спроможності підприємства фінансово протистояти ризикам і змінам у економічному середовищі, ефективно формувати, розподіляти і використовувати фінансові ресурси. Фінансова стійкість є основним елементом загальної стійкості підприємств і розглядається як можливість виконувати зобов’язання перед кредиторами, бюджетом і власниками за рахунок успішного розподілу власних фінансових ресурсів і позик. На фінансову стійкість підприємства впливають різні фактори, що частково чи повністю залежать від змін у економічному середовищі.

Загальної класифікації факторів, які впливають на фінансову стійкість, немає, але багато джерел надають різні їх систематизації. Слід визначити, що фактори ці є тісно пов’язаними, але їх вплив на фінансову стійкість підприємства різний, тобто одні можуть впливати негативно, а інші – позитивно. Вплив зовнішніх і внутрішніх факторів, а також фінансових ризиків на фінансову діяльність підприємства залежить від фінансового ринку і зміни економіко-політичної ситуації в країні.

Зовнішні фактори впливають як на фінансову стійкість, так і на фінансовий стан підприємства в цілому. Тому існує потреба у виявленні й узагальненні зовнішніх факторів впливу на фінансову стійкість підприємств, що науковці розглядають як одне з найважливіших завдань.

Найсильніше на фінансову стійкість підприємства впливають економічні та фінансові фактори. Вони можуть зумовити виникнення кризових явищ, банкрутство і навіть ліквідацію підприємства. Доводиться зазначати, що

на сучасному етапі розвитку економіки України фінансова стійкість більшості підприємств значно погіршилася. Основними причинами цього є економічна криза в Україні, зростання інфляції, нестабільна державна податкова та кредитна політика [11].

У процесі розгляду фінансової стійкості підприємства важливе значення мають внутрішні фактори, у тому числі стан структури активів підприємства, а також джерел фінансування. За зменшення виробничих запасів і зростання ліквідних активів підприємство може отримувати більший обсяг прибутку, що сприятиме зростанню потенційних можливостей підприємства.

Загальну класифікацію зовнішніх факторів впливу подано на рис. 1 [11].

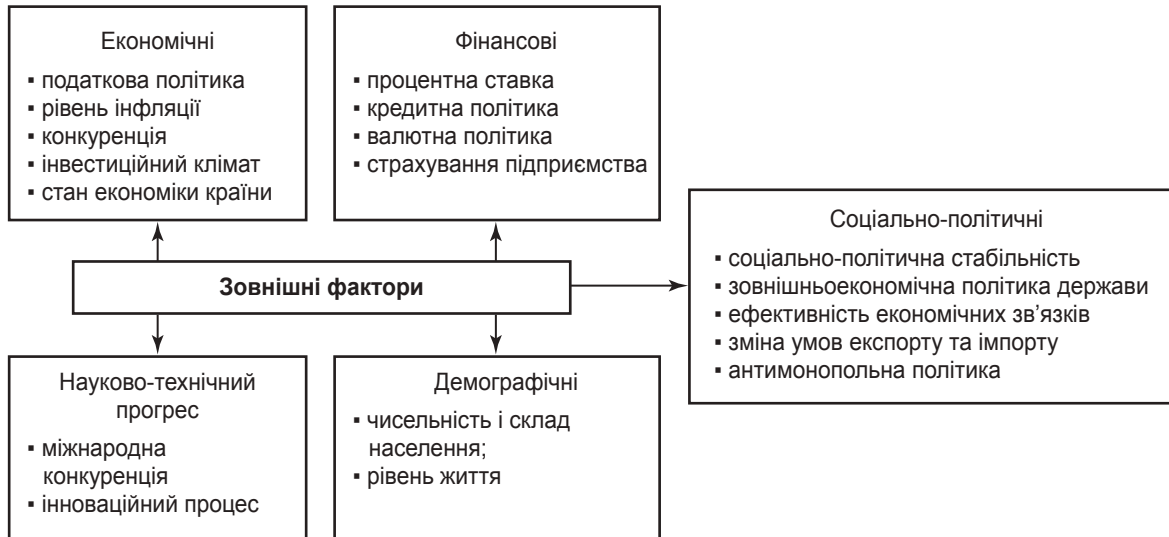

Рис. 1. Зовнішні фактори впливу на фінансову стійкість підприємства

Очевидно, що успіх чи невдача підприємницької діяльності багато в чому залежать від вибору складу й структури продукції чи послуг, що створюються (надаються) підприємством, тобто від внутрішніх факторів. При цьому важливо вирішити, що виготовляти і як виробляти. Від відповіді на ці запитання залежать фінансові результати і фінансова стійкість підприємства.

Фінансова стійкість багатьох українських підприємств знижується через низьку конкурентоспроможність вітчизняних товарів і послуг на світовому ринку. Для покращення ситуації підприємствам необхідно запроваджувати нові види технології та організації виробництва, активізувати інноваційну діяльність.

Аналіз літературних джерел дозволяє зробити висновок, що більшість дослідників основними внутрішніми факторами фінансової стійкості вважають склад і структуру продукції (послуг); розмір статутного капіталу; розмір, структуру й динаміку витрат, їх співвідношення з прибутком; стан майна і фінансових ресурсів, у тому числі запаси і резерви. Внутрішні фактори впливу на фінансову стійкість підприємства схематично подано на рис. 2 [3; 8; 10].

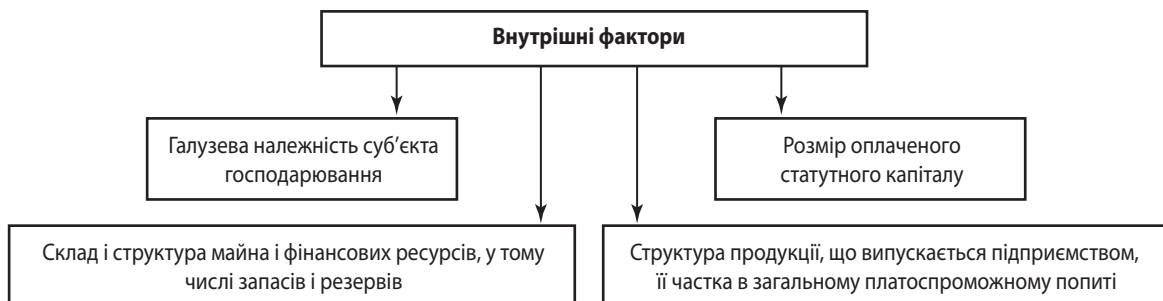

Рис. 2. Внутрішні фактори впливу на фінансову стійкість підприємства

Таким чином, фінансова стійкість є основним елементом загальної стійкості підприємств і розглядається як можливість виконувати зобов'язання перед кредиторами, бюджетом і власниками за рахунок успішного розподілу власних фінансових ресурсів і позик. Одним із основних показників ефективності й стабільності функціонування підприємства є фінансова стійкість, що залежить від факторів внутрішнього та зовнішнього впливу. Сучасним

українським підприємствам необхідно потурбуватися про забезпечення фінансової стійкості не лише на цьому етапі, але й на довгострокову перспективу.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кіпа М. А.

Література: 1. Бланк И. А. Словарь-справочник финансового менеджера / И. А. Бланк. – Киев : Ника-Центр, 1998. – 480 с. 2. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : учебник / Г. В. Савицкая. – М. : Инфра-М, 2003. – 344 с. 3. Павловська О. В. Фінансовий аналіз : посібник / О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька. – Київ : ХНЕУ, 2002. – 388 с. 4. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : підручник / Ю. С. Цал-Цалко. – Київ : Центр навч. літ., 2008. – 566 с. 5. Абрютіна М. С. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия : учебное пособие / А. В. Грачев, М. С. Абрютіна. – М. : Дело и Сервис, 1998. – 256 с. 6. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств. : навч. посіб. / О. О. Непочатенко. – Київ : Центр навч. літ., 2013. – 504 с. 7. Путилова М. Д. Факторы финансовой устойчивости предприятия / М. Д. Путилова // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Экономика и менеджмент. – 2010. – № 20. – С. 75–79. 8. Заюкова М. С. Теорія фінансової стійкості підприємства : монографія / За ред. М. С. Заюкової. – Вінниця : Універсум, 2004. – 155 с. 9. Оспіщев В. І. Фінансова стійкість як економічна категорія / В. І. Оспіщев, І. В. Нагорна // Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Оптимізація наукових досліджень-2009». – 2009. – № 78. – С. 375–379. 10. Мамонтова Н. А. Фінансова стійкість акціонерних підприємств і методи її забезпечення : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01 / Мамонтова Наталія Анатоліївна. – Київ, 2009. – 16 с. 11. Партин Г. О. Особливості впливу основних факторів на фінансову стійкість підприємства в умовах фінансово-економічної кризи / Г. О. Партин // Збірник науково-технічних праць Національного лісотехнічного університету України. – 2010. – № 13. – С. 276–281.

ПРОБЛЕМА ПРОЖИТОЧНОГО МИНИМУМА В УКРАИНЕ

УДК 364-262(477)

Фёдорова В. А.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрено понятие «прожиточный минимум», его сущность и составляющие. Проведен сравнительный анализ динамики роста прожиточного минимума и составляющих прожиточного минимума в Украине, Франции и США. Предложен ряд мероприятий для решения проблемы прожиточного минимума в Украине.

Ключевые слова: труд, заработная плата, прожиточный минимум, динамика роста, потребительская корзина, минимальная заработная плата.

Анотація. Розглянуто поняття «прожитковий мінімум», його сутність і складові. Проведено порівняльний аналіз динаміки зростання прожиткового мінімуму і складових прожиткового мінімуму в Україні, Франції та США. Запропоновано заходи для вирішення проблеми прожиткового мінімуму в Україні.

Ключові слова: праця, заробітна плата, прожитковий мінімум, динаміка зростання, споживчий кошик, мінімальна заробітна плата.

Annotation. Considers the concept of «living wage», its nature and components. Comparative characterization of the growth dynamics of the subsistence minimum and the components of the subsistence minimum in Ukraine, France and the United States. A number of actions to solve subsistence level in Ukraine.

Keywords: wage, subsistence level, growth rate, market basket, minimum wage.

Прожиточный минимум – это оценка потребительской корзины на основании ее стоимости. В состав потребительской корзины входят минимально необходимые наборы товаров для поддержания жизнедеятельности организма человека: продукты питания, непродовольственные товары и услуги. Прожиточный минимум на одного человека, а также отдельно по основным социальным и демографическим группам населения ежегодно утверждается Верховной Радой Украины и периодически пересматривается в соответствии с ростом индекса потребительских цен с уточнением показателей Государственного бюджета Украины. С 01.09.2015 г. прожиточный минимум в Украине составляет 1330 грн. Прожиточный минимум является базовым государственным социальным стандартом, на основании которого определяются государственные социальные гарантии и стандарты в сферах доходов населения, жилищно-коммунального, бытового, социально-культурного обслуживания, здравоохранения и образования [1].

Прожиточный минимум в мире принято называть чертой бедности. По стандартам ООН, черта бедности составляет 5 долл., или 130 грн в день. Эта сумма должна стать основой государственного бюджета, и из нее нужно исходить при расчете средних зарплат, пенсий и др. [2]. Показатели прожиточного минимума в различных странах представлены на диаграмме (рис. 1).

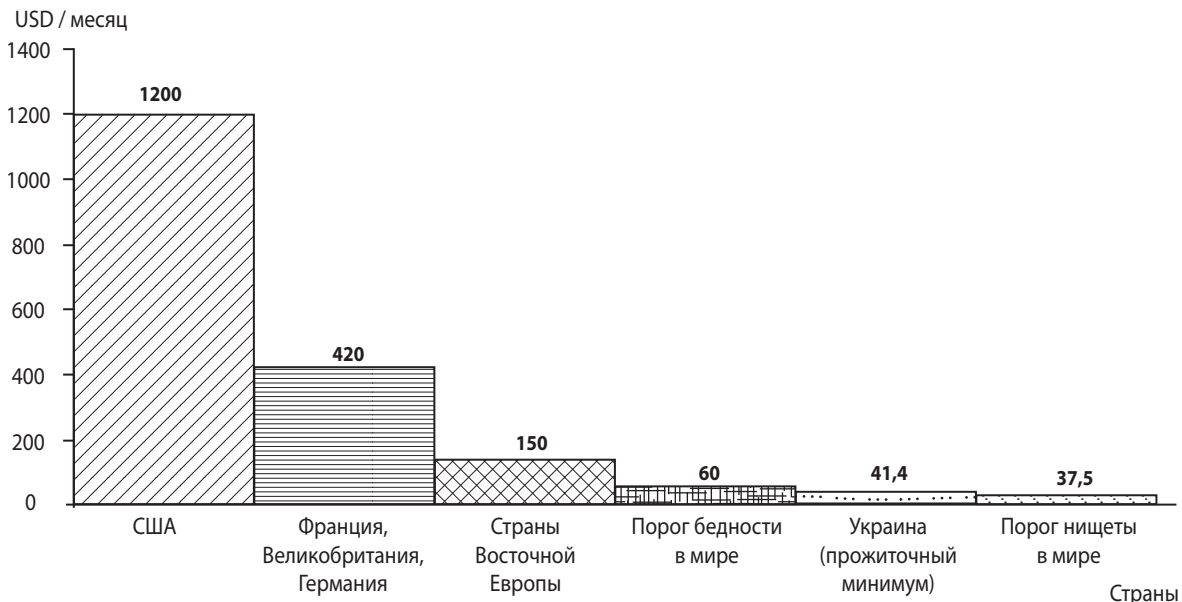

Рис. 1. Показатель прожиточного минимума в мире

Определяется прожиточный минимум нормативным методом в расчете на одного человека на месяц, а также отдельно для тех, кто относится к основным социальным и демографическим группам населения:

- дети до 6 лет;
- дети от 6 до 18 лет;
- трудоспособные лица;
- лица, утратившие трудоспособность.

Динамика изменения прожиточного минимума в Украине за 2012–2015 гг. представлена в табл. 1 [1].

Потребительская корзина – минимальный набор продуктов, товаров и услуг, который необходим для нормальной жизнедеятельности человека. Используется для расчета величины прожиточного минимума. В нашей стране этот набор ежегодно утверждает Кабинет Министров Украины. В разных странах его определяют по-разному.

Независимые эксперты рассчитали сумму, которая необходима среднестатистическому украинцу, чтобы прожить один месяц; она составила семь тысяч гривен. Именно столько стоит минимальная потребительская корзина обычного гражданина. Потребительская корзина в Украине существенно устарела и не включает, например, доступ к Интернету, оплату за пользование мобильным телефоном и др. Одного взгляда на потребительскую корзину украинцев достаточно, чтобы говорить, что наше население живет в нищете.

Таблиця 1

Динамика изменения прожиточного минимума в Украине за 2012–2015 гг.

Период	Общий показатель прожиточного минимума, грн	Дети в возрасте до 6 лет, грн	Дети в возрасте от 6 до 18 лет, грн	Работоспособные лица, грн	Лица, утратившие работоспособность, грн
01.01.2012-31.03.2012	1 017,00	893,00	1 112,00	1 073,00	822,00
01.04.2012-30.06.2012	1 037,00	911,00	1 134,00	1 094,00	838,00
01.07.2012-30.09.2012	1 044,00	917,00	1 144,00	1 102,00	844,00
01.10.2012-31.11.2012	1 060,00	930,00	1 161,00	1 118,00	856,00
01.12.2012-31.12.2012	1 095,00	961,00	1 197,00	1 134,00	884,00
01.01.2013-30.11.2013	1 108,00	912,00	1 210,00	1 147,00	894,00
01.12.2013-31.12.2013	1 176,00	1 032,00	1 286,00	1 218,00	949,00
01.01.2014-31.12.2014	1 176,00	1 032,00	1 286,00	1 218,00	949,00
01.01.2015-31.08.2015	1 176,00	1 032,00	1 286,00	1 218,00	949,00
01.09.2015	1 330,00	1 167,00	1 455,00	1 378,00	1 074,00

Вне зависимости от страны, в которой проживает человек, в прожиточный минимум входит продуктовая корзина, а именно продукты питания, которые необходимы для того, чтобы человек был сытым и здоровым. В Украине в потребительскую корзину входят: белый хлеб – 172 г / день, рис – 200 г / мес., гречка – 90 г / мес., картофель – 7000 г / мес., говядина – 1000 г / мес., свинина – 600 г / мес., кролик и баранина – 160 г / мес., рыба – 580 г / мес., сметана – 416 г / мес. [3].

В цивилизованных странах в прожиточный минимум входят все необходимые медицинские услуги, образование, проезд в общественном транспорте, удовлетворение культурных потребностей, непродовольственные товары. В прожиточный минимум в нашей стране входят только продукты питания, проезд в общественном транспорте, покупка шампуня и мыла, а также минимальный набор дешевых лекарств.

Рассмотрим, что должно входить в состав потребительской корзины на примере таких стран, как Франция и США. Во Франции, как и в Украине, потребительская корзина насчитывает 250 пунктов, в Соединенных Штатах – 300. Они являются обязательными для граждан, то есть без этого человек прожить не может. Власть Франции добавила в обязательный перечень оплату такси, сухой корм для домашних питомцев, жидкое мыло и средства для укладки волос, услуги парикмахера и многое другое. В США потребительская корзина учитывает не минимальные, а рыночные стоимости продуктов, услуг и товаров. Расчеты проводятся для среднестатистической американской семьи – супругов и двоих детей. Каждый американец должен получать медицинскую помощь и образование, оплачивать коммунальные услуги, Интернет, сотовую связь, и на все это ему должно хватить прожиточного минимума.

От прожиточного минимума непосредственно зависит минимальная зарплата. Минимальная заработная плата – это законодательно установленный размер заработной платы за простой, неквалифицированный труд, ниже которого не может производиться оплата за выполненную работником месячную, а также почасовую норму труда (объем работ). С 01.09.2015 г. в Украине минимальная заработная плата составляет 1378 грн. Оплата за выполненную месячную и почасовую норму труда не может быть ниже этого размера. С 01.09.2015 г. минимальная пенсия составляет 1074 грн.

Прожиточный минимум, существующий в нашей стране, намного меньше, чем реальная стоимость даже скудной потребительской корзины. Цены на продукты питания не соответствуют размеру минимальной заработной платы. При составлении потребительской корзины необходимо учитывать не минимальную, а рыночную стоимость продуктов, товаров и услуг. Но в таком случае государству придется поднимать прожиточный минимум до фактического уровня, чего оно не может сделать из-за нехватки бюджетных средств. Поэтому необходимо вывести трудовые отношения из тени, ликвидировать оффшорные зоны, через которые деньги выводят из страны, ввести акцизы на товары, не являющиеся продуктами первой необходимости, и в бюджете появятся значительные дополнительные бюджетные средства. А значит, у государства появится возможность создать украинцам условия для достойной жизни, а не для выживания.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Зайцева И. С.

Литература: 1. Прожиточный минимум (Украина) [Электронный ресурс] // Минфин. Финансовый портал. – Режим доступа : <http://index.minfin.com.ua/index/wage/>. 2. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для [...] [Электронный ресурс] : Закон України від 14.04.2000. – Режим

доступа : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/656-2000-%D0%BF>. 3. Про прожитковий мінімум [Електронний ресурс] : Закон України від 15.07.1999 № 966-XIV. – Режим доступа : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-14>. 4. Трохименко Л. Индексация заработной платы за сентябрь и октябрь 2015 [Электронный ресурс] / Л. Трохименко // IFactor. – Режим доступа : <https://i.factor.ua/journals/nibu/2015/september/issue-78/article-11840.html>.

ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 336. 011

Федорук М. Е.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено та систематизовано теоретичні підходи до визначення сутності поняття фінансової безпеки підприємства як складової його економічної безпеки. Запропоновано уточнене трактування поняття фінансової безпеки підприємства, сформоване із застосуванням методу морфологічного аналізу.

Ключові слова: безпека, підприємство, економічна безпека, фінансова безпека підприємства, морфологічний аналіз.

Аннотация. Исследованы и систематизированы теоретические подходы к определению сущности понятия финансовой безопасности предприятия как составляющей его экономической безопасности. Предложена уточненная трактовка понятия финансовой безопасности предприятия, сформированная с применением метода морфологического анализа.

Ключевые слова: безопасность, предприятие, экономическая безопасность, финансовая безопасность предприятия, морфологический анализ.

Annotation. Researched and systematized theoretical approaches to definition of essence of concept financial safety of enterprise as a component of economic security of the enterprise. The updated interpretation of the concept financial safety of enterprise, generated using the method of morphological analysis.

Keywords: security, enterprise, economic security, financial security of the enterprise, morphological analysis.

Для економіки України характерними є швидкі зміни умов і факторів внутрішнього й зовнішнього середовища функціонування підприємства, що зумовлює високий рівень фінансових ризиків і загрозу фінансовим інтересам. Саме тому все більшої актуальності набуває проблема захисту інтересів суб'єкта господарювання від негативного впливу загроз, що походять від контрагентів економічних відносин. За таких умов є доцільним і необхідним формування надійної системи захисту фінансових інтересів підприємства, функції якої має виконувати система його фінансової безпеки. Формування й практична реалізація дієвої системи фінансової безпеки передбачають, безумовно, з'ясування сутності цього поняття.

Донедавна фінансову безпеку підприємства розглядали не як окреме поняття, а лише як складову економічної безпеки. Вивченню фінансової безпеки підприємства як самостійної системи приділяють увагу Ареф'єва О. В., Барановський О. І., Бланк І. А., Ванькович Д. В., Горячева К. С., Єпіфанов А. О., Єрмошенко М. М., Кузенко Т. Б., Мойсеєнко І. П., Ярочкін В. І. та ін.

Метою написання статті є дослідження теоретичних основ формування фінансової безпеки підприємства й уточнення її сутності.

Для конкретизації поняття «фінансова безпека підприємства» необхідно визначити сутність і особливості таких понять, як «безпека» й «економічна безпека». Із урахуванням ієрархії потреб підприємств, аналогічно піраміді потреб людини, яку було запропоновано Маслоу А. Х., зауважимо, що безпека є первісною потребою кожної економічної одиниці, без задоволення якої є неможливою реалізація її інтересів, а отже, й досягнення цілей більш високого рівня.

Протягом останніх десятиріч застосування поняття «безпека» значно розширилося. Проблеми безпеки є предметом підвищеної уваги вчених, політиків і суспільних діячів. Це є пояснюваним особливостями сучасного стану розвитку суспільства. За електронним академічним тлумачним словником сучасної української мови «безпека» – це стан, коли кому-небудь, чому-небудь ніщо не загрожує.

Точки зору вчених щодо тлумачення поняття «безпека» помітно різняться. Одні вчені розглядають безпеку як систему заходів і дій [1], інші – як стан [3; 4]. Існує думка, що безпека – це спроможність до захисту від ендогенних та екзогенних загроз [5].

Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. визначає національну безпеку як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання й нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам [6].

Серед усіх компонентів національної безпеки економічному належить визначальне місце, адже до його складу належать окремі взаємообумовлені елементи: економічна безпека держави, суспільства (населення), регіону, галузі, підприємства й особистості.

Досягнення національної безпеки держави є неможливим без економічної безпеки підприємства – первинної ланки національної економіки. Економічна безпека на рівні підприємства (фірми) передбачає стійкий розвиток, що досягається за допомогою використання всіх видів ресурсів і можливостей суб'єктів господарювання. Головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування нині і високий потенціал розвитку надалі.

Розрізняють сім функціональних складових економічної безпеки: фінансову, силову, інформаційну, техніко-технологічну, політико-правову, кадрову, інтелектуальну й екологічну. Однією із найважливіших складових економічної безпеки є фінансова безпека, без якої практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед державою.

Згідно із проектом Концепції фінансової безпеки України фінансова безпека – це складова економічної безпеки, що характеризує стан захищеності життєво важливих (ключових) інтересів держави, регіонів, підприємницьких структур і громадян у фінансовій сфері від впливу широкого кола негативних факторів (загроз). Однак фінансова безпека має і самостійне значення. Це є пояснюваним тим, що рівень фінансової безпеки будь-якого підприємства визначає його можливості забезпечувати фінансову безпеку держави, і навпаки.

У науковій літературі фінансову безпеку підприємства зазвичай розглядають як функціональну складову економічної безпеки, що існує на всіх її рівнях.

У результаті аналізу визначень поняття фінансової безпеки підприємства систематизуємо підходи до його трактування (рис. 1).

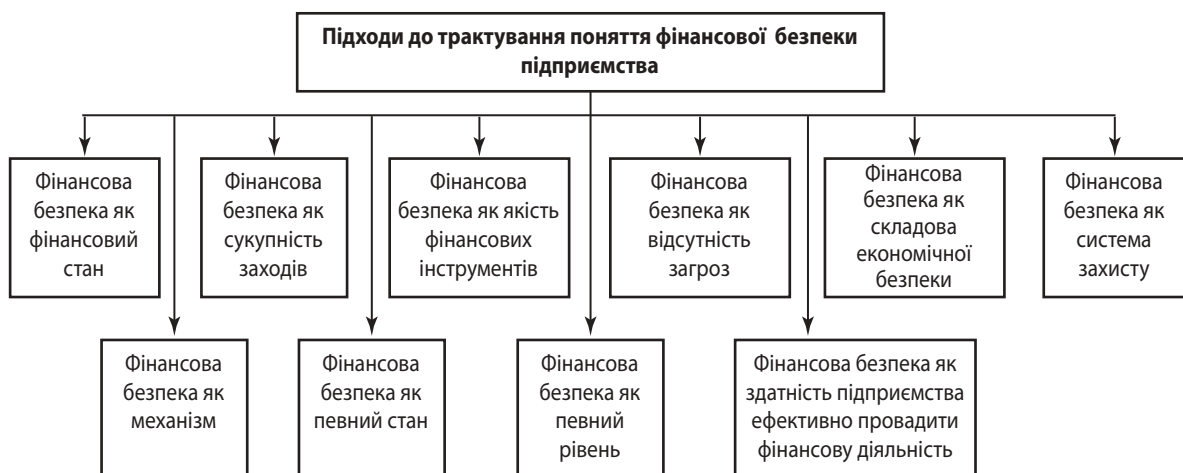

Рис. 1. Підходи до трактування поняття фінансової безпеки підприємства

Досить точним є тлумачення поняття Бланком І. [8]. У своєму визначенні відомий фінансист об'єднує поняття «економічна безпека підприємства» та «фінанси підприємства». Його тлумачення не тільки розкриває сутність безпеки як стану захищеності від загроз, а й відображає необхідність його оцінювання (рівень стану). Проте слід зауважити, що таке оцінювання має враховувати всі зв'язки підприємства, а отже, і загрози, що виникають у процесі його функціонування як складової системи фінансових відносин.

Визначення Ваньковича Д. [9] не є оптимальним, оскільки враховує тільки стан відсутності внутрішніх загроз і практично не зважає на можливість впливу загроз зовнішнього середовища. Важко погодитися і з тлумаченням Ярочкина В. та Бузанової Я. [10], адже воно не повністю розкриває сутність цього поняття.

З огляду на існування такої кількості визначень поняття фінансової безпеки підприємства та наявності протиріч, доцільним є проведення детального аналізу особливостей фінансової безпеки підприємства й формування уточненого трактування. Для цього було використано метод морфологічного аналізу, який запропонував Цвіккі Ф. Цей аналіз полягає в розбитті досліджуваного об'єкта на характеристики й атрибути задля виявлення схожих і відмінних рис, а також найбільш повної та адекватної дефініції.

На основі аналізу сукупності визначень фінансової безпеки підприємства було вибрано такі морфологічні параметри визначень: ключовий об'єкт, його конкретизація, мета в межах поняття. Аналіз понять у розрізі морфологічних параметрів дозволив визначити ключові аспекти, які і складають сутність фінансової безпеки підприємства.

Таким чином, із урахуванням результатів порівняння пропонованих вченими елементів фінансової безпеки та їх аналізу фінансову безпеку підприємства вважаємо за доцільне розглядати як найбільш важливу складову економічної безпеки, що характеризує стан стабільної захищеності підприємства, стійкість перед внутрішніми й зовнішніми загрозами, що дозволяє ефективно розвиватися в поточному та перспективному періодах.

Науковий керівник – канд. екон. наук, викладач Омельченко О. І.

Література: 1. Мойсеєнко І. П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : навч. посіб. / І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко. – Львів, 2011. – 380 с. 2. Єпіфанов А. О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун [та ін.]. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с. 3. Єрмошенко М. М. Фінансова складова економічної безпеки : монографія / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева. – Київ : НАУ, 2010. – 232 с. 4. Орлик О. В. Методи управління фінансово-економічною безпекою / О. В. Орлик // Сборник научных трудов SWorld. – Иваново : Маркова АД, 2014. – Т. 28. – Вып. 1. – С. 37–41. 5. Сусіденко О. В. Фінансова безпека підприємства: теорія, методи, практика : монографія / О. В. Сусіденко. – Київ : Центр навч. літ., 2015. – 128 с. 6. Про основи національної безпеки України [Електронний ресурс] : Закон України від 19.06.2003 № 964-IV. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>. 7. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України [Електронний ресурс] : Закон України від 16.01.1997 № 3/97-ВР. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80>. 8. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – Киев : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с. 9. Ванькович Д. В. Забезпечення фінансової безпеки в процесі побудови системи управління фінансовими ресурсами підприємства / Д. В. Ванькович // Економічна система України: європейський вибір. Матеріали міжнародної наук. конференції. – 2000. – С. 11–12. 10. Ярочкин В. И. Основы безопасности бизнеса и предпринимательства / В. И. Ярочкин, Я. В. Бузано-ва. – М. : Мир, 2005. – 208 с.

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 621:005.332.4-027.543

Харечко Ю. А.

Грицюк І. В.

Магістранти 1 року навчання
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано конкурентоспроможність машинобудівної галузі України на прикладі підприємства ПАТ «Турбогаз». Виявлено проблеми, що уповільнюють розвиток машинобудівних підприємств. Окреслено перспективи розвитку машинобудування України та шляхи підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Ключові слова: підприємство, конкурентоспроможність, машинобудування, машинобудівна галузь, машинобудівний комплекс.

Аннотация. Проанализирована конкурентоспособность машиностроительной отрасли Украины на примере предприятия ПАО «Турбогаз». Выявлены проблемы, замедляющие развитие машиностроительных предприятий. Очерчены перспективы развития машиностроения Украины и пути повышения конкурентоспособности отечественных предприятий.

Ключевые слова: предприятие, конкурентоспособность, машиностроение, машиностроительная отрасль, машиностроительный комплекс.

Annotation. Analyzed the competitiveness of engineering industry of Ukraine on the example of enterprises of PJSC «Turbogaz». Identified problems that slow down the development of machine-building enterprises. Outlined prospects of development of engineering in Ukraine and ways of increase of competitiveness of domestic enterprises.

Keywords: enterprise, competitiveness, mechanical engineering, engineering industry, machine-building complex.

Провідна роль у галузевій структурі народногосподарського комплексу України належить промисловості, що є важливою ланкою господарства країни. У структурі промисловості України питомою є вага галузей важкої індустрії, особливо машинобудування, чорної металургії та вугільної промисловості. Розвиток машинобудування є основою науково-технічного прогресу в усіх галузях народного господарства, передумовою конкурентоспроможності країни. Проте існують проблеми розвитку міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних машинобудівних підприємств. Вирішення цих проблем для України є надзвичайно актуальним.

Діяльність машинобудівного комплексу України досліджували в своїх наукових працях Гукова Я., Дмитрашко О., Іванишин В., Кім В., Макаренко М., Ольшевський В., Романко О., Савінов О., Тарасова Н., Довбня В., Шандрова Н., Шапуров О., Ситай В., Дальніченко О. та ін.

Метою написання статті є визначення основних проблем розвитку галузі машинобудування України та розробка шляхів їх ефективного подолання.

Нині стан машинобудівного комплексу не відповідає сучасним вимогам як вітчизняної, так і світової економіки. Зменшення рівня конкурентоспроможності, що є основою стійкості підприємств та економіки України, є відображенням впливу таких факторів: зниження ефективності системи державного регулювання економіки та її конкурентоспроможності за умов політичної нестабільності, прогресуючого технологічного відставання промислового експорту та зволікання із вирішенням завдань розвитку науково-технологічної сфери України, асиметричності реформаторських зусиль на макроекономічному та мікроекономічному рівнях перетворень, вичерпності джерел формування цінових конкурентних переваг унаслідок зростання імпорتنих цін на енергоносії, погіршення зовнішньої кон'юнктури та дестабілізації цільових зовнішніх ринків у регіонах світу, які є перспективними для українського експорту [5].

Більшість вітчизняних підприємств цієї галузі намагаються максимально підтримати свою діяльність. Наслідками кризи в країні для підприємств машинобудування є зростання боргів і нездатності здійснювати фінансове забезпечення виробничо-господарської діяльності, нестачі грошових ресурсів і зростання простроченої кредиторської заборгованості, спад обсягів продажів, і, як наслідок, зниження рівня міжнародної конкурентоспроможності [2].

Однак, незважаючи на проблеми, машинобудівний комплекс України має значний потенціал та можливості для формування нових і посилення наявних конкурентних переваг як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках. Для цього необхідно передусім провести достовірне оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства та розробити належну конкурентну стратегію.

Типовим представником вітчизняних підприємств машинобудівного комплексу є ПАТ «Турбогаз» – науково-виробниче підприємство, основною діяльністю якого є дослідження, розробка й запровадження турбодетандерних установок, зокрема, низькотемпературних турбоохолодильних детандерних агрегатів в установках низькотемпературної сепарації природного газу й утилізаційних енергетичних турбодетандерних установок для перетворення надлишкового тиску газу на електричну енергію.

Для визначення основних напрямів підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності цього підприємства проведено аналіз його конкурентної позиції порівняно з основним конкурентом – компанією «Cryostar» (Франція), що випускає аналогічну продукцію. Для оцінювання рівня конкурентоспроможності можуть бути застосовані графічні та табличні методи й інструменти. Одним із таких інструментів є графоаналітичний метод (табл. 1).

Таблиця 1

Результати експертного оцінювання діяльності ПАТ «Турбогаз» та його основного конкурента «Cryostar» (Франція)

Показник	Компанія «Cryostar»	ПАТ «Турбогаз»	Питома вага показника
1. Виробництво			
1.1. Обсяг продаж	5	4	0,5
1.2. Парк обладнання та рівень його використання	5	4	0,3
1.3. Продуктивність праці	4	4	0,2
2. Характеристика продукції			
2.1. Якість продукції та відповідність стандартам	5	4	0,4
2.2. Комплектність постачань	4	5	0,3
2.3. Індивідуальність підходу до об'єкта застосування продукції, стандартизованість партій обладнання	4	5	0,3
3. Маркетинг			
3.1. Доля ринку	5	3	0,5
3.2. Реклама, комунікаційні зв'язки збуту продукції	5	3	0,5
4. Фінанси			
4.1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	5	5	0,5
4.2. Коефіцієнт незалежності	5	4	0,5

Інноваційна активність у галузі є недостатньою. За 2011–2015 рр. чисельність інноваційно активних підприємств постійно зменшується. Загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності в 2015 р. становив 2137083,1 тис. грн; 87 % фінансування здійснювалося за рахунок власних коштів підприємств, із державного бюджету було виділено лише 1,4 %.

Розраховані інтегральні показники за кожною оцінюваною сферою подано в табл. 2.

Таблиця 2

Інтегральні показники «Cryostar» і ПАТ «Турбогаз»

№ з /п	«Cryostar»	ПАТ «Турбогаз»
1	4,8	4,0
2	4,4	4,6
3	5,0	3,0
4	5,0	4,5

На основі отриманих результатів побудуємо многокутник конкурентоспроможності, що графічно відображає стан підприємства і його основного конкурента за найбільш значущими напрямками діяльності.

Розрахуємо площі отриманих многокутників за формулою:

$$S = 0,5 \times \sin \frac{360^\circ}{n} \times (a_1 a_n + \sum a_i \times a_{i-1}). \quad (1)$$

$$S_{\text{«Cryostar»}} = 0,5 \times 1 \times (4,8 \times 5,0 + 4,8 \times 4,4 + 4,4 \times 5,0 + 5,0 \times 5,0) = 46,06$$

$$S_{\text{«Турбогаз»}} = 0,5 \times 1 \times (4,0 \times 4,5 + 4,0 \times 4,6 + 4,6 \times 3,0 + 3,0 \times 4,5) = 31,85/$$

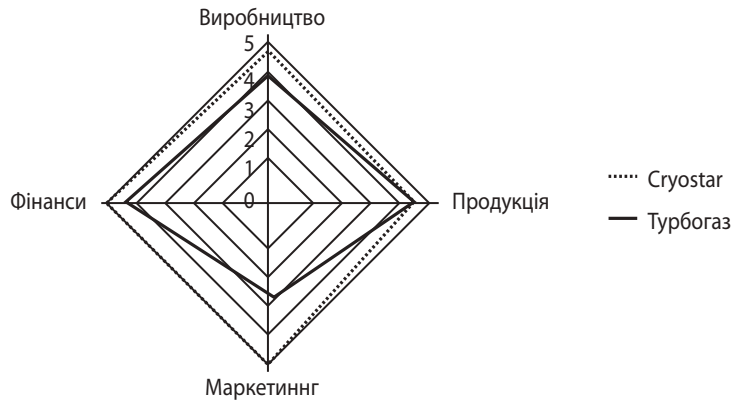

Рис. 1. Многокутник конкурентоспроможності ПАТ «Турбогаз» і компанії «Cryostar»

Проведений аналіз рівня конкурентоспроможності за графоаналітичним методом дозволив виявити такі проблеми на ПАТ «Турбогаз»:

- зменшення обсягів продаж і частки на світовому ринку турбодетандерної продукції за рахунок втрати одного з вагомих ринків – РФ;
- слабка маркетингова політика щодо просування продукції та її збуту;
- відсутність сертифікації Європейського Союзу та відповідності якості обладнання його основним директивам;
- продуктивність праці не на високому рівні;
- зростання собівартості продукції та залежність від ціни на ресурси;
- слабка цінова політика, відсутність оперативного реагування на зміни кон'юнктури зовнішнього цільового ринку, залежність від ціни комплектуючих і високої вартості конструкторських розробок для невеликих партій обладнання в процесі формування цінової політики.

Для підвищення рівня конкурентоспроможності ПАТ «Турбогаз» доцільно розробити нову конкурентну стратегію задля збільшення доходу від продажу продукції шляхом отримання додаткового прибутку від виходу на нові зовнішні ринки та збільшення частки ринку, на якому продукт уже присутній (табл. 3).

Таблиця 3

Проблеми діяльності компанії ПАТ «Турбогаз» та напрями їх вирішення

№ з/п	Проблеми	Напрями вирішення
1	2	3
1	Зменшення обсягів продаж і частки на світовому ринку	Розширення географічної структури збуту продукції: – вихід на перспективний ринок Аргентини через створення партнерської компанії з іспанською компанією «Альварес Реноваблес»; – вихід на ринок Ірану через пошук досвідчених агентів із міцним адміністративним ресурсом; – зміцнення позицій на ринках Туркменістану, Казахстану та Азербайджану через участь у розробці родовищ у цих країнах; – розширення участі в тендерах на розробку і комплектацію обладнанням таких родовищ; – своєчасне здійснення планування зовнішньоекономічної діяльності із урахуванням стратегії ринку
2	Слабка маркетингова політика щодо просування продукції та її збуту	– постійний моніторинг ринку та пошук партнерів; – створення широкої мережі агентів за перспективними ринками; – використання сучасних ефективних методів реклами, створення відповідних сторінок у соціальних мережах задля просування сайту компанії, проведення презентацій; – участь у основних світових виставках нафтогазової промисловості
3	Відсутність сертифікації Європейського Союзу й відповідності якості обладнання його основним Директивам	Розпочати роботу щодо процесу проходження й отримання сертифікату Європейського Союзу й інших сертифікатів, що є необхідними для залучення до бази схвалених постачальників

1	2	3
4	Зниження рівня продуктивності праці	Модернізація системи організації управління на підприємстві шляхом: – підвищення продуктивності праці персоналу через запровадження матеріальних і нематеріальних методів стимулювання працівників, проведення курсів підвищення кваліфікації; – налагодження внутрішньовиробничих зв'язків для прискорення сполучення між підрозділами підприємства; – застосування вдосконалених технологій виробництва продукції
5	Слабка цінова політика	Скорочення витрат на основі їх оптимізації шляхом: – пошуку альтернативних постачальників сировини, матеріалів, комплектуючих; – збільшення питомої ваги продукції власного виробництва в кінцевому комплекті постачання обладнання для зменшення залежності від комплектуючих не власного виробництва, що надасть можливості зменшити собівартість продукції, збільшити прибуток і рентабельність, підвищити конкурентоспроможність продукції ПАТ «Турбогаз» на цільових зовнішніх ринках; – зменшити базовий обсяг поставки комплектності продукції задля зниження ціни комплекту обладнання, що надасть можливості зменшити ціну та забезпечити цінові конкурентні переваги для виходу на нові ринки збуту

Таким чином, Україна потребує комплексного формування й поетапної реалізації національної стратегії розвитку машинобудівної галузі та забезпечення належного рівня її конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Необхідно розробити комплекс організаційних заходів для досягнення реальних результатів щодо технологічної модернізації й забезпечення прориву щодо конкурентоспроможності машинобудівних підприємств. Для цього доцільно використовувати субсидування, сформувавши та реалізувати концепцію фінансової, податкової й кредитної політики сприяння машинобудівній галузі, розробити програму відновлення її потенціалу, сприяти участі в міжнародних коопераційних проектах у цій сфері.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Піддубна Л. І.

Література: 1. Андріонов Ю. О. Сутність поняття «інвестиційний потенціал машинобудівного підприємства» і фактори, які на нього впливають / Ю. О. Андріонов // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 3. – С. 17–19. 2. Современные тенденции в развитии машиностроения [Електронний ресурс] // Энциклопедия машиностроения. – Режим доступа : <http://mash-xxl.info/info/653989/>. 3. Сіваченко І. Ю. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств : навч. посіб. / І. Ю. Сіваченко, Ю. Г. Козак, Ю. І. Єхануров. – Київ : Центр навч. літ., 2006. – 456 с. 4. ПАТ «Турбогаз» [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ПАТ «Турбогаз». – Режим доступа : <http://turbogaz.com.ua/>. 5. Юхновська Ю. О. Конкурентоспроможність машинобудівних підприємств України / Ю. О. Юхновська // Економіка та підприємництво. – 2013. – № 1 (70). – 157 с.

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНОЮ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 005.332.4–027.543

Хоменко В. А.

Магістрант 1 року навчання
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено функції управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства за умов ринкової економіки. Визначено фактори впливу на міжнародну конкурентоспроможність підприємства на різних рівнях економіки. Запропоновано шляхи формування механізму управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства за сучасних умов.

Ключові слова: підприємство, конкуренція, конкурентоспроможність, фактори конкурентоспроможності, міжнародна конкурентоспроможність, оцінювання конкурентоспроможності.

Аннотация. Исследованы функции управления международной конкурентоспособностью предприятия в условиях рыночной экономики. Определены факторы влияния на международную конкурентоспособность предприятия на различных уровнях экономики. Предложены пути формирования механизма управления международной конкурентоспособностью предприятия в современных условиях.

Ключевые слова: предприятие, конкуренция, конкурентоспособность, факторы конкурентоспособности, международная конкурентоспособность, оценка конкурентоспособности.

Annotation. Investigated the functions of management of international competitiveness of enterprises in conditions of market economy. Identified factors of influence on the international competitiveness of the enterprise at various levels of the economy. The ways of formation of the mechanism of management of international competitiveness of the enterprise in modern conditions.

Keywords: enterprise, competition, competitiveness, factors of competitiveness, international competitiveness, competitiveness assessment.

Міжнародна конкуренція є одним з найважливіших факторів, що сприяють розвитку як окремих підприємств, що оперують на зовнішніх ринках, так і економіки країни в цілому. Постійний розвиток науково-технічного прогресу сприяє посиленню конкуренції між виробниками. Саме тому одним з актуальних питань для керівників підприємств, що здійснюють свою діяльність на зарубіжних ринках, є формування дієвого механізму забезпечення управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства.

Проблеми вивчення та вдосконалення механізму управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств знайшли широке відображення в зарубіжній та вітчизняній літературі в працях Дикань В. Л., Жук М. В., Бауліна Т. В., Балабанової Л. В., Холод В. В., Піддубної Л. І., Фатхутдинова Р. А. та ін.

Метою написання статті є визначення сутності та формування механізму управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства.

Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства передбачає застосування певного комплексу заходів, що є спрямованими на подолання негативних наслідків конкуренції й досягнення необхідного рівня конкурентоспроможності. Управління конкурентоспроможністю є відкритою системою, що має входи і виходи, а також складається з керівної та керованої систем, що тісно взаємодіють, оскільки є органічно взаємопов'язаними. Керівна система містить складові елементи, що забезпечують процес управління. До складу керованої системи належать елементи, що забезпечують безпосередній процес виробничої, господарської, комерційної та інших видів діяльності [8].

За своїм предметним наповненням управління конкурентоспроможністю стосується діяльності підприємства на ринку. Основною особливістю управління конкурентоспроможністю підприємства є його орієнтація на майбутнє. Необхідність управління конкурентоспроможністю підприємства є зумовленою передусім швидкими змінами зовнішнього середовища, виникненням важко передбачуваних економічних і фінансових ситуацій.

Для ефективного розвитку в міжнародному середовищі підприємство має побудувати раціональний механізм управління міжнародною конкурентоспроможністю. Сутність управління полягає у виробленні управлінських рішень і подальшій реалізації передбачених цими рішеннями управлінських впливів на об'єкт управління. При управлінні міжнародною конкурентоспроможністю підприємства безпосередніми об'єктами управління,

як правило, є процеси, від яких залежить якість продукції, кадри підприємства, фінансові ресурси, виробничі можливості. Вироблення того чи іншого управлінського рішення залежить від відповідності фактичного стану процесу його характеристикам, заданим програмою управління.

Аналіз стану міжнародної конкурентоспроможності має охоплювати показники, що відображають вплив як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Аналіз факторів, що впливають на міжнародну конкурентоспроможність підприємства, подано в табл. 1 [1; 3; 8].

Таблиця 1

**Фактори формування міжнародної конкурентоспроможності підприємства
на різних рівнях економіки**

Фактори	Рівень впливу		
	Макрорівень	Мезорівень	Мікрорівень
Економічні	- загальний стан економіки; - стабільність економічної ситуації; - стабільність національної валюти; - темпи росту ВВП; - рівень інфляції; - валютні ризики; - стан банківської системи	- загальний стан економіки регіону; - стабільність економічної ситуації в регіоні; - стан місцевих ринків; - стан ресурсів регіону	- загальний стан економіки підприємства; - стабільність економічного становища на підприємстві; - рівень кредитоспроможності; - ризик банкрутства підприємства
Соціальні	- рівень соціального життя населення в країні; - рівень безробіття в країні; - рівень якості життя в країні	- рівень соціального життя населення в регіоні; - рівень безробіття в регіоні; - рівень якості життя в регіоні	- рівень кваліфікації робітників підприємства; - рівень середньої заробітної плати; - активність профспілок на підприємстві; - умови праці робітників
Науково-технічні	- рівень розвитку науки; - активність інноваційних процесів; - рівень затрат на НІОКР	- рівень розвитку науки в регіоні; - рівень затрат на НІОКР в регіоні; - активність інноваційних процесів у регіоні	- рівень інноваційних технологій на підприємстві; - рівень технічного забезпечення; - рівень нематеріальних активів
Політико-адміністративні	- політична стабільність країни; - гарантія прав і свобод громадянина; - ступінь державного втручання в економіку; - рівень корупції	- політична стабільність регіону; - ступінь державного втручання в економіку регіону; - підтримка малого й середнього бізнесу в регіоні	- стабільність внутрішньої політики підприємства; - організаційно-правова форма власності підприємства; - ступінь державного втручання в економіку підприємства

Процедуру формування й розвитку механізму управління міжнародною конкурентоспроможністю подано в табл. 2 [8].

Таблиця 2

Процедура формування й розвитку механізму управління міжнародною конкурентоспроможністю

Етап	Характеристика
1	2
1. Прийняття рішення про оцінювання конкурентоспроможності підприємства	- визначення ролі та місця підприємства на ринку; - оцінювання можливих стратегій підприємства на перспективу; - визначення цілі, місії, політики і напрямів діяльності організації; - оцінювання значущих сторін діяльності підприємства
2. Визначення інтегрального показника конкурентоспроможності підприємства	Розробка показника, що враховує різні параметри діяльності підприємства, які найбільш суттєво впливають на його діяльність
3. Аналіз конкурентного середовища підприємства	- вибір найбільш передових і значущих конкурентів; - порівняння конкурентоспроможності підприємств-конкурентів і базової організації на основі розробленого інтегрального показника, що відбиває вплив різних параметрів на її позиції в галузі
4. Аналіз конкурентоспроможності базового підприємства	- дослідження окремих параметрів, що належать до інтегрального оцінювання конкурентоспроможності; - виявлення слабких сторін організації та її менеджменту
5. Ухвалення рішення про необхідність підвищення конкурентоспроможності підприємства	Прийняття управлінського рішення про підвищення конкурентоспроможності підприємства через зміну окремих елементів організації та її менеджменту; ухвалення рішення щодо об'єктивності витрат на підвищення конкурентоспроможності; залучення висококваліфікованих фахівців
6. Розробка переліку заходів щодо підвищення конкурентоспроможності	Визначення змін, які необхідно здійснити в організації для підвищення якості й ефективності конкретного виду діяльності

Закінчення табл. 1

1	2
7. Визначення засобів реалізації заходів щодо розвитку підприємства	– оцінювання важливості кожного заходу щодо розвитку підприємства; – визначення кількості людських, фінансових і матеріальних витрат на реалізацію кожного заходу
8. Визначення очікуваних результатів від запровадження заходів	– погодження комплексу заходів із працівниками підприємства, особливо з тими, хто раніше брав участь у розробці заходів; – вибір таких заходів, що дозволять підвищити найважливіші показники діяльності організації: продуктивність праці, обсяг продажів продукції, якість продукції, що випускається; – залучення заходів, що мають вирішити певні соціальні проблеми
9. Запровадження заходів щодо підвищення конкурентоспроможності підприємства	– придбання і запровадження до експлуатації технічних засобів; – навчання персоналу; – запровадження нових прав і обов'язків; – делегування повноважень
10. Оцінювання результатів запровадження заходів щодо підвищення конкурентоспроможності	Виявлення можливих змін, що відбулися в організації з часу вивчення параметрів конкурентоспроможності
11. Визначення напрямів коригування методики оцінювання й розвитку	Внесення відповідних змін і доповнень до програми, а також у використовувані в організації методичні матеріали

Поданий підхід оцінювання та розвитку конкурентоспроможності підприємства сприятиме вирішенню як завдань, так і проблем організації на основі підвищення якості й ефективності зовнішньоекономічної діяльності, особливо за умов посилення конкуренції, високого рівня невизначеності й ризику вітчизняних ринків.

Таким чином, втілення до життя запропонованих заходів, принципів і процедур значно покращить якість роботи підприємства у сфері зовнішньоекономічної діяльності, а в перспективі дозволить сформувати дієвий механізм управління міжнародною конкурентоспроможністю.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Піддубна Л. І.

Література: 1. Дикань В. Л. Реформирование экономики Украины и конкурентоустойчивость предприятий : монография / В. Л. Дикань. – Харьков : Основа, 1997. – 345 с. 2. Жук М. В. Міжнародні стратегії економічного розвитку : навч. посіб. / М. В. Жук, Т. В. Бауліна. – Київ : Вид-во Паливода А. В., 2006. – 348 с. 3. Балабанова Л. В. Маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств: стратегічний підхід : монографія / Л. В. Балабанова, В. В. Холод. – Донецьк : ДонДУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2006. – 294 с. 4. Піддубна Л. І. Конкурентоспроможність економічних систем: теорія, механізм регулювання та управління : монографія / Л. І. Піддубна. – Харків : ІНЖЕК, 2007. – 368 с. 5. Рубин Ю. Б. Теория и практика предпринимательской конкуренции : учебник / Ю. Б. Рубин. – М. : Маркет ДС, 2003. 6. Сіваченко І. Ю. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств : модульний курс / За ред. І. Ю. Сіваченка, Ю. Г. Козака, Н. С. Логвиної. – Київ : Центр навч. літ., 2010. – 312 с. 7. Фатхутдинов Р. А. Стратегическая конкурентоспособность : учебник / Р. А. Фатхутдинов. – М. : Экономика, 2005. – 504 с. 8. Піддубний І. О. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства / І. О. Піддубний, А. І. Піддубна. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2004. – 264 с. 9. Федулова Л. І. Сучасні концепції менеджменту : навч. посіб. / За ред. Л. І. Федулової. – Київ : Центр навч. літ., 2007. – 536 с.

ВПЛИВ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

УДК 336.14.01

Хрипушина Т. О.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано масштаби тіньової економіки в Україні. Визначено вплив тіньової економіки на процеси формування доходів бюджету. Узагальнено причини тінізації й обґрунтовано рекомендації щодо детінізації економіки України.

Ключові слова: економіка, бюджет, доходи, тіньова економіка, детінізація, доходи бюджету, податкові надходження.

Аннотация. Проанализированы масштабы теневой экономики в Украине. Определено влияние теневой экономики на процессы формирования доходов бюджета. Обобщены причины тенизации и обоснованы рекомендации по детенизации экономики Украины.

Ключевые слова: экономика, бюджет, доходы, теневая экономика, детенизация, доходы бюджета, налоговые поступления.

Annotation. Analyzed the scale of the shadow economy in Ukraine. The influence of the shadow economy on the processes of formation of budget revenues. Generally causes shadowing and justified recommendations for the unshadowing of the Ukrainian economy.

Keywords: economy, budget, revenues, shadow economy, deshadowing, fiscal revenues, tax revenues.

Нині в Україні масштаби тіньової економіки досягли надзвичайних розмірів. За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі, обсяг тіньової економіки в Україні становить 42 %, а за різними міжнародними оцінками досягає значно вищого рівня. Через вплив тіньової економіки на процеси формування доходів бюджету державний бюджет недоотримує значну частину коштів, що мають бути направлені на економічний розвиток країни. Відтак вивчення причин появи тіньової економіки, оцінювання її масштабів і визначення шляхів детінізації набувають надзвичайної актуальності.

Теоретичні основи процесу тінізації економіки та її впливу на розмір доходів бюджету вивчають Буряк П. Ю., Гусев Т. А., Кубайчук О. О., Глуха Г. Я., Савченко І. Г., Петрова А. С., Попович В. І. та ін.

Більшість дослідників підкреслюють, що ухилення від сплати податків є одним з найактуальніших питань у контексті запобігання виникненню економічних правопорушень. Вони говорять про важливість та необхідність мінімізації наслідків правопорушень, визначають методи боротьби із проявами тіньової економіки.

Метою написання статті є аналіз масштабів тіньової економіки для визначення її впливу на процес формування доходів бюджету й обґрунтування рекомендацій щодо шляхів детінізації економіки України.

Тіньова економіка в Україні є однією з найістотніших перешкод розвитку конкурентоспроможності країни, зростання соціальних стандартів життя населення й інтеграції до європейського співтовариства. Вона є відображенням активної криміналізації економічних процесів, високої корумпованості органів державної влади та низької правової й податкової культури юридичних і фізичних осіб.

Із проблемами тіньової економіки зіткаються майже всі країни світу. В одних її обсяги фіксуються на рівні, що не має значного впливу на економіку, а в інших є свідченням існування відтворювальної системи тіньових економічних відносин. До другої категорії, на жаль, належить Україна, обсяги тіньової економіки якої, за різними джерелами, фіксуються на рівні 20–50 % обсягу валового внутрішнього продукту. Рівні тіньової економіки в країнах Європи станом на 2014 р. графічно зображено на рис. 1 [3].

Як видно з рис. 1, у кожній країні неофіційний сектор економіки має свій рівень і специфіку. У розвинених країнах це переважно дрібний бізнес і кримінальні форми діяльності. Для країн, що розвиваються, типовою є фальсифікація товарів. У країнах, де податковий тиск є надмірним, перше місце посідає приховування фактичних обсягів господарських операцій і прибутків [2]. За даними періодичного оцінювання рівня тіньової економіки професором економіки Шнайдером Ф., у світовому масштабі розміри тіньової економіки в країнах із найбільш розвинутою економікою перебувають у діапазоні від 14 % до 16 % від обсягу валового внутрішнього продукту, а в країнах, що розвиваються, – 32–35 % від обсягу валового внутрішнього продукту. Значно більші масштаби тіньової діяльності в країнах Латинської Америки й Центральної Азії, а також Африки (перевищують 40 % обсягу

валового внутрішнього продукту), тоді як у країнах Близького Сходу та Азії її рівень становить 25–35 % від обсягу валового внутрішнього продукту.

Рівень тіньової економіки, %

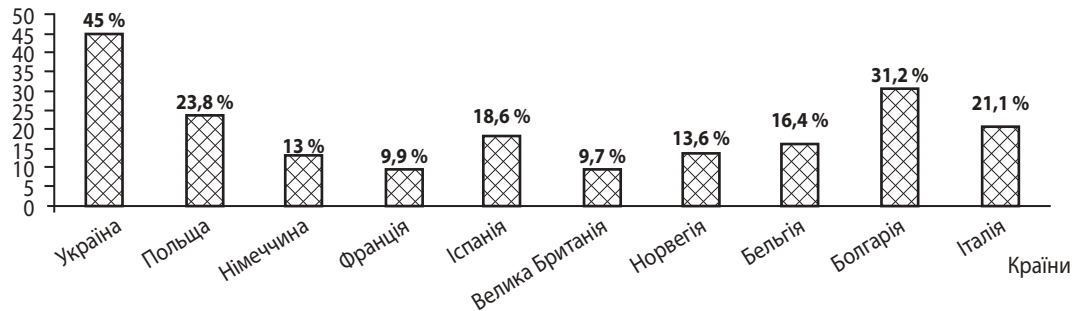

Рис. 1. Рівень тіньової економіки у країнах Європи, 2014 р.

На рис. 2 схематично подано основні види тіньової діяльності в Україні [3].

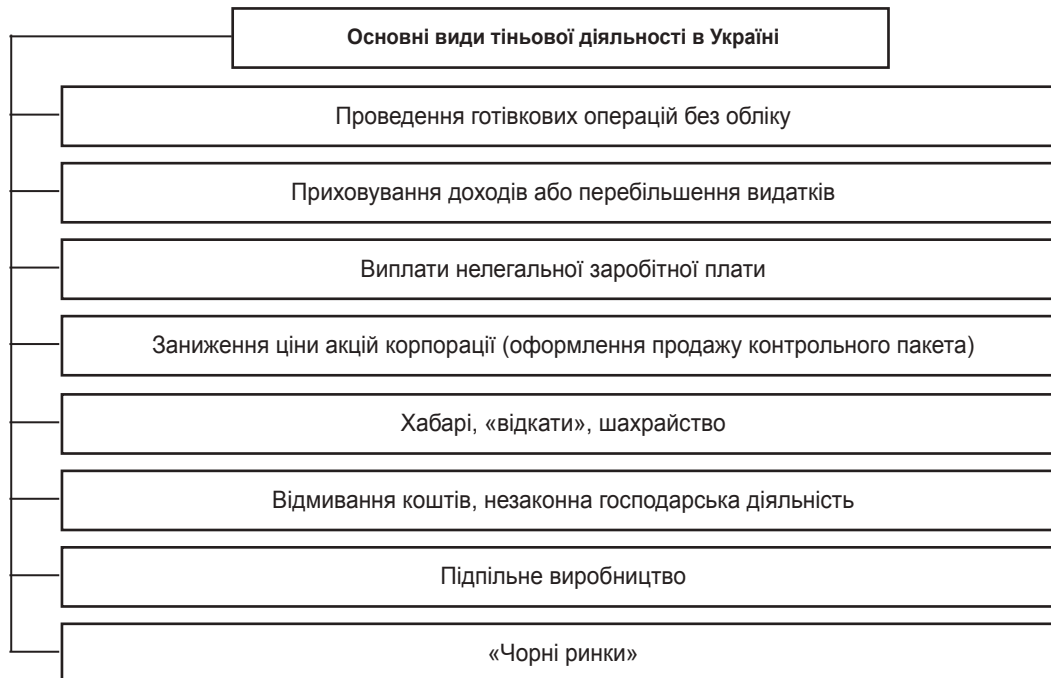

Рис. 2. Основні види тіньової діяльності в Україні

Як видно з рис. 2, в Україні існує розвинена система тіньової діяльності. Специфіка сучасного стану тіньової економіки в країні порівняно із ситуацією попередніх років полягає в посиленні дії факторів, що зумовлюють її існування (табл. 1) [2].

За впливу таких умов і факторів виконання доходної частини державного бюджету та фінансових зобов'язань держави є досить складним. На рис. 3 наочно зображено частку, яку недоотримує державний бюджет України, за методом збитковості підприємств за 2010–2014 рр. [4].

Таблиця 1

Основні фактори посилення тіньових процесів, 2014 р.

Фактор	Вплив
1	2
1. Макроекономічна нестабільність і соціально-політична напруженість	Погіршення очікувань суб'єктів господарювання
2. Панічні настрої серед населення	Ажіотажний попит на ринку споживчих товарів та на валютному ринку, прискорення інфляційних і девальваційних процесів, вплив депозитних ресурсів з банківського сектора, що за умов посилення адміністративних бар'єрів призвело до значного розширення тіньових валютних операцій

Закінчення табл. 1

1	2
3. Різке зростання збитковості підприємств	Переміщення економічних суб'єктів у тіньовий сегмент задля забезпечення можливості подальшого функціонування бізнесу
4. Виникнення невідконтрольних владі територій на Сході України	Збільшення кількості порушень економічного характеру на суміжних територіях
5. Торговельні обмеження на вітчизняні товари з боку РФ, що є супроводжуваними відсутністю контролю за значним відрізком українсько-російського кордону	Нелегальне переміщення товарів через державний кордон

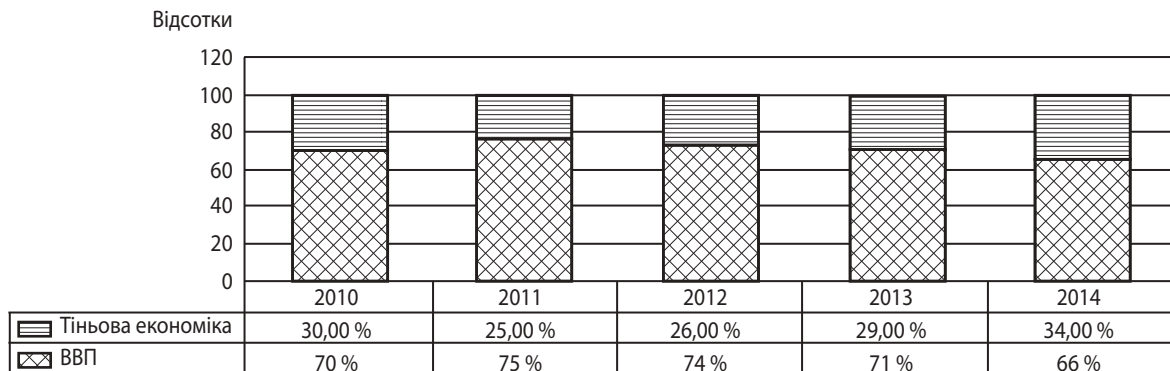

Рис. 3. Динаміка частки, яку недоотримав Державний бюджет України в 2010–2014 рр. за методом збитковості підприємств

За підсумком 2014 р. доходи державного бюджету України становили 357,1 млрд грн (або 94 % від плану). Нині динаміка є супроводжуваною різким зростанням видатків на обслуговування боргу – до 48 млрд грн (збільшення в 1,5 разів порівняно із 2013 р.). У такій ситуації для країни вкрай важливим було отримання міжнародної фінансової допомоги, необхідної для виконання державних зобов'язань. МВФ 11.03.2015 р. була затверджена програма розширеного фінансування, що дозволило отримати країні кредит розміром 17,5 млрд дол. США.

Слід зазначити, що, за даними експертів, у результаті ухилення від сплати податків бюджети розвинених країн щороку недоотримують від 15 % до 30 % усієї суми запланованих надходжень, а в країнах, що розвиваються, цей показник сягає 50 %. В Україні за підсумком 2014 р. порівняно з 2013 р. обсяги надходжень до державного бюджету за рахунок податку на прибуток підприємств скоротилися на 26,5 %, за рахунок податку на додану вартість зросли лише на 4,1 %.

Динаміку показників рівня тіньової економіки в Україні наведено на рис. 4 (2010–2014 рр.) [4].

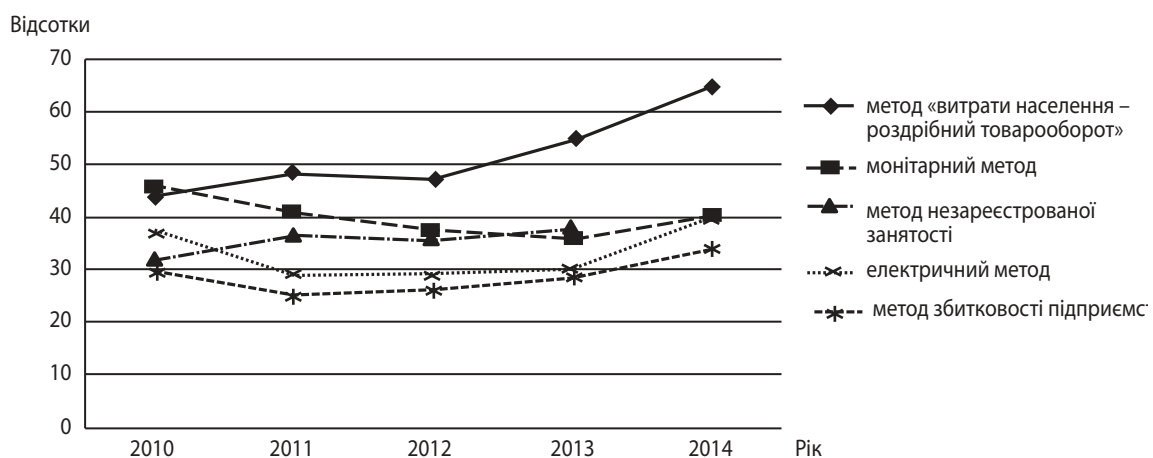

Рис. 4. Динаміка показників рівня тіньової економіки України, 2010–2014 рр.

Відтак за підсумком 2014 р. усі методи розрахунку рівня тіньової економіки продемонстрували зростання порівняно з 2013 р.:

- «електричний» метод – на 9 в. п. (до 39 % від офіційного обсягу валового внутрішнього продукту);
- монетарний метод – на 8 в. п. (до 32 %);
- метод «витрати населення–роздрібний товарообіг» – на 7 в. п. (до 57 %);
- метод збитковості підприємств – на 5 в. п. (до 34 %).

Кожний метод розрахунку рівня тіньової економіки охоплює певну сферу національної економіки (із відповідно різною часткою в ній нелегального сектора). Тому лише інтегральний показник рівня тіньової економіки є комплексним індикатором, що характеризує прояви тіньової економіки.

Найістотнішими причинами тінізації національної економіки є:

- неефективне державне регулювання економіки (відсутність довіри бізнесу до держави та держави до бізнесу, недосконале законодавче забезпечення);
- недосконалість бюджетної системи (низький рівень контролю за використанням бюджетних коштів. Підтвердженням є перевірки Рахункової палати України, які постійно фіксують численні порушення використання бюджетних коштів);
- неефективне адміністрування податків: велике податкове навантаження, збільшення частки збиткових підприємств, низький рівень платіжної дисципліни, недосконалість податкового законодавства;
- проблеми ринку праці, що є пов'язаними із низькими економічними стимулами до офіційного працевлаштування працівників і зростанням рівня безробіття;
- недосконале грошово-кредитне регулювання: непрозоре рефінансування комерційних банків і встановлення гнучкого валютного курсу, надмірна активність держави на позичковому ринку – випуск державних облігацій для поповнення державного бюджету;
- недосконалість судової та правоохоронної системи (відсутність чіткої державної програми боротьби з організованою злочинністю, низький рівень довіри населення до судових і правоохоронних органів);
- низька ефективність держави щодо забезпечення інституційних основ розвитку конкурентоспроможності економіки;
- низький рівень життя населення;
- несприятливі умови для ведення бізнесу;
- високий рівень монополізації внутрішнього ринку та корумпованості.

Необхідними реформами для детінізації української економіки є:

- посилення ринкового регулювання економіки, запровадження антикорупційної реформи й підвищення ефективності роботи державних органів, покращення законодавчого забезпечення підприємницької діяльності;
- здійснення податкової реформи для забезпечення всім суб'єктам господарювання однакових умов оподаткування, зменшення податкового навантаження, забезпечення ефективного податкового адміністрування та стабільності державних фінансів шляхом проведення податкової амністії, що дозволить підвищити довіру бізнесу до держави та держави до бізнесу й збільшити надходження до державного бюджету; підвищення ролі електронних систем у адмініструванні податків, посилення відповідальності за використання тіньових податкових схем у процесі ведення бізнесу;
- проведення банківської реформи, що через поширення безготівкових розрахунків дозволить більш повно контролювати джерела доходів, оперативно виявляти факти витрат коштів у розмірах, які перевищують доходи;
- проведення реформи ринку праці (передумовою детінізації ринку праці є реформа пенсійної системи) [3].

Таким чином, здійснення реформ для детінізації економіки є одним із найважливіших процесів у країні, оскільки недоотримані бюджетом кошти могли б значно покращити стан економіки й дозволили б не залучати кошти із зовнішніх джерел. Основною метою детінізації економіки України є вдосконалення процесу формування податкових надходжень, оскільки вони складають майже 79 % (станом на 2014 р.) від загальної суми доходів бюджету; створення необхідних умов для покращення інвестиційного клімату, зниження податкового та регуляторного тиску на підприємницьку діяльність, захист прав власності та трудових відносин. Ці реформи мають сприяти економічному розвитку країни, що є неможливим за умов високих показників тіньової економіки.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Воїнова Т. С.

Література: 1. Кубайчук О. О. Тіньова економіка у соціально-економічній сфері [Електронний ресурс] / О. О. Кубайчук, А. С. Петрова, В. О. Ткач // Економіка і управління. – 2011. – № 2. – С. 129–133. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/econupr_2011_2_23.pdf. 2. Глуха Г. Я. Тіньова економіка: гальмування економічного

зростання чи викривлення реальних результатів / Г. Я. Глуха // Європейський вектор економічного розвитку. – 2013. – № 2. – С. 82–91. **3.** Савченко І. Г. Тіньовий сектор економіки України: аналіз стану та напрями детінізації / І. Г. Савченко, А. Є. Іорданов // Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси. – 2012. – № 3. – С. 107–116. **4.** Смірнова А. Г. Проблема тіньової економіки в Україні [Електронний ресурс] / А. Г. Смірнова // Вісник Донецького Національного університету економіки і торгівлі. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/9_KPSN_2011/Economics/15_84657.doc.htm.

РИНОК МОНОПОЛІСТИЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ТА ЧИСТОЇ МОНОПОЛІЇ В УКРАЇНІ Й ЗА КОРДОНОМ

УДК 33.012.434;339.137.2(477)

Целиковська А. С.

Студент 1 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Визначено сутність монополій, ринків чистої монополії та монополістичної конкуренції, розглянуто їх основні проблеми. Проаналізовано їх переваги та недоліки в Україні та в інших країнах світу.

Ключові слова: товар, конкуренція, монополія, монополістична конкуренція, чисті монополії, ринок чистої монополії.

Аннотация. Определена сущность монополий, рынков чистой монополии и монополистической конкуренции, рассмотрены их основные проблемы. Проанализированы их преимущества и недостатки в Украине и в других странах мира.

Ключевые слова: товар, конкуренция, монополия, монополистическая конкуренция, чистые монополии, рынок чистой монополии.

Annotation. Determined by the nature of monopolies, markets pure monopoly and monopolistic competition, considered their main problems. Analyzed their advantages and disadvantages in Ukraine and other countries of the world.

Keywords: product, competition, monopoly, monopolistic competition, pure monopoly, pure monopoly market.

Ринок монополістичної конкуренції та монополій є важливим фактором, що впливає на економічний стан країни, адже конкурентне середовище є важливою умовою розвитку ринкових відносин.

Метою написання статті є характеристика поняття монополістичної конкуренції та чистої монополії, а також порівняльний аналіз переваг і проблем ринку монополістичної конкуренції та чистих монополій в Україні та в інших країнах світу.

Монополістична конкуренція є типом ринкової структури, що утворюється шляхом взаємодії відносно великої кількості підприємств-учасників, які пропонують диференційовану продукцію необмежених кількості покупців.

Проблеми й переваги монополістичної конкуренції та монополії досліджували Самуельсон П. Е., Чемберлін Е. Х., Курно А. О., Хікс Д. Р., Робінсон Д. В. та ін.

Конкуренція виконує потрійну роль:

- завдяки суперництву затверджуються суспільно нормальні умови виробництва й звернення;
- ринкове змагання прокладає дорогу новому, передовому;

– відбувається процес усунення з ринковою ареною неефективних господарств, через що в суспільстві відбувається певне розшарування. Виділяються ті, хто процвітає, спираючись на технічні, організаційні й економічні досягнення. Деякі господарства опускаються нижче суспільно нормального рівня, розоряються й зазнають краху. Значення конкуренції не можна переоцінити. Конкуренція є благом для суспільства в цілому, оскільки саме конкуренція змушує виробників урахувати потреби товариства, підвищувати якість продукції, знижувати витрати на її виробництво, запроваджувати досягнення науково-технічного прогресу тощо [1; 3].

За умов монополістичної конкуренції кожна фірма випускає свій власний продукт, а всі разом – товари однієї товарної групи. Товар, що випускається кожною фірмою, є дещо відмінним від товарів тієї ж групи, що випускаються іншими фірмами. Це, як правило, товари (або послуги) групи одного призначення: прохолодні напої, ліки, шампуні, мило, бензин різних марок тощо. Товари групи є близькими заміниками, але відрізняються один від одного якістю виконання, упаковуванням, дизайном, товарним знаком, післяпродажним обслуговуванням. Кожна фірма є єдиним виробником свого товару, і в цьому розумінні є монополістом.

Прикладом ринку монополістичної конкуренції є парфумерна продукція. Фірми ніяк не впливають один на одного, адже в кожній є свій унікальний запах, тому політику фірма вибирає залежно від стану на ринку, а не від інших фірм. Так, прихильники бренду Chanel ладні заплатити за цю продукцію більше, ніж за парфуми інших фірм. Відтак виробник може збільшувати або зменшувати ціну залежно від стану на ринку його продукції.

Метою функціонування монополії є отримання якомога більшого прибутку через контроль над ціною чи обсягом виробництва. Засобом досягнення цієї мети є монополна ціна, що забезпечує прибуток понад нормальний. Монополії в економіці відіграють двоїсту роль. Позитивним є те, що продукція монополістичних компаній відрізняється зазвичай високою якістю, а великі масштаби виробництва дозволяють знижувати витрати й заощаджувати ресурси. Однією з переваг монополії є те, що це здебільшого великі підприємства із найвищою ефективністю і найнижчими виробничими витратами, що забезпечує економію суспільних витрат виробництва й обігу. Позитивним є і те, що у великих підприємств та їх об'єднань більше можливостей розвивати сучасне виробництво, фінансувати науково-дослідні лабораторії, отримувати нові наукові результати, запроваджувати новітні технології, здійснювати перекваліфікацію робітників. До того ж на монополістичних підприємствах рівень заробітної плати є істотно вищим, ніж на інших. Монополія може мати виключне право на певний ресурс. Прикладом таких переваг є компанія Apple, що власне захопила ринок побутової електроніки. Працівники фірми отримують істотно вищу зарплату і мають більше переваг порівняно з робітниками інших фірм, що виготовляють смартфони, планшети, персональні комп'ютери, портативні плеєри та інші зразки побутової електроніки.

Негативним є те, що монополія, пануючи на ринку, має значні прибутки завдяки монополно високій ціні й обмежує випуск продукції. З іншого боку, за умов, коли немає конкуренції, монополія втрачає стимул для підвищення ефективності. З огляду на це держава намагається протистояти монополізму, заохочуючи конкуренцію. Найважливішим засобом цього є антимонопольне законодавство, тобто пакет законів, що є засобом підтримки державою рівноваги між конкуренцією і монополією. Малі розміри фірм і жорстка дія ринкових сил обмежують фінансові й інноваційні можливості. Для розвитку інноваційних технологій підприємству потрібно, щоб фірма мала великий розмір, через що більшість малих фірм не є технічно оснащеними належним чином.

Нині Одеський припортовий завод є класичним прикладом монополії, у сфері перевалки аміаку в нього немає конкурентів. Завод з початку 2014 р. у кілька етапів підняв тариф на перевалку аміаку втричі, причому зроблено це було без будь-яких розрахунків і обґрунтувань, а собівартість послуг з перевалки відразу перетворилася на головну комерційну таємницю підприємства [3].

Тривалий час в Україні одним із найбільших монополістів у сфері виробництва автомобілей був АвтоЗАЗ. Держава виділяла підприємству державні пільги і кредити, потім на угоду власникам підприємства, які були при владі, взяли утилізаційний збір і спецмити. Ці збори на вітчизняні автомобілі не поширювалися, через що порівняно з зарубіжними вітчизняні автомобілі були на третину дешевшими. Завод зовсім не розвивався, не працював над відновленням модельного ряду. Але нині на підприємстві катастрофічна ситуація. Виробництво виявилось не повністю українським. Із урахуванням 50 % імпортних комплектуючих їх автомобілі теж подорожчали, і їх ніхто не купує [4].

Монополії спричиняють зниження продуктивності, погіршення якості, зростання цін, перебої в постачанні, недобросовісність у виконанні договірних зобов'язань. Яскравим прикладом цього є житлово-комунальне господарство в Україні. Паливно-енергетична сфера України є монополізованою на 82 %, 89 % підприємств у сфері газовидобування і постачання є державними. З одного боку, це добре, оскільки державне підприємство може продавати за пільговими цінами паливо населенню, а з іншого – це погано для економіки України. Адже немає єдиної ціни, «Нафтогаз» є збитковим, а в цій сфері панує корупція, через що в держави мільярдні борги. Щоб цього не було, продаж газу потрібно передати приватникам: доки існуватиме монополія на видобуток енергоносіїв, ціна буде максимальною, а якість – мінімальною. Єдиним шляхом вирішення цієї проблеми є демонополізація ринку [5].

Таким чином, якщо проблеми монополістичної конкуренції та монополій не буде вирішено, економічне становище країни не поліпшиться. Якщо ж Антимонопольний комітет і держава обмежуватимуть діяльність

монополій на ринку, підтримуватимуть економічну конкуренцію й боротьбу з надмірним монополізмом, це сприятиме стабілізації стану ринку, нормалізації цін, сталому розвитку й зростанню економіки країни.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Бережна Н. І.

Література: 1. Емцов Р. Г. Микроэкономика / Р. Г. Емцов, М. Ю. Лукин, А. В. Сидорович. – М. : Дело и Сервис, 2010. – 596 с. 2. Конкуренция мобильной связи на рынке в России [Електронний ресурс] // Allbest. – Режим доступу : http://revolution.allbest.ru/marketing/00338311_0.html. 3. Десять крупнейших монополий Украины [Електронний ресурс] // Sostav.ua. – Режим доступу : <http://sostav.ua/publication/10-krupnejshikh-monopolij-ukrainy-69791.html>. 4. Козьяков С. Монополии – убийцы качества жизни / С. Козьяков // Зеркало недели. Украина. – 2011. – № 10. – 19 марта. 5. Состояние конкуренции на рынках электроэнергетики, угля и газа в Украине [Електронний ресурс] // Энергетический терминал. – Режим доступу : <http://oilreview.kiev.ua/2015/11/11/eksperty-obsudili-sostoyanie-konkurencii-na-rynках-elektroenergii>. 6. Про Загальнодержавну програму розвитку конкуренції на 2014–2024 рр. [Електронний ресурс] // Антимонопольний комітет України. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/95818>.

ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

УДК 657.371

Цибульняк А. В.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сутність організації заробітної плати та її структуру. Проаналізовано принципи та функції організації заробітної плати, основні переваги й недоліки форм і систем оплати праці. Визначено проблеми організації заробітної плати. Запропоновано шляхи їх ефективного вирішення.

Ключові слова: заробітна плата, організація заробітної плати, основна заробітна плата, додаткова заробітна плата, мінімальна заробітна плата, тарифна система, погодинна форма заробітної плати, відрядна форма заробітної плати.

Аннотация. Рассмотрены сущность организации заработной платы и ее структура. Проанализированы принципы и функции организации заработной платы, основные преимущества и недостатки форм и систем оплаты труда. Определены проблемы организации заработной платы. Предложены пути их эффективного решения.

Ключевые слова: заработная плата, организация заработной платы, основная заработная плата, дополнительная заработная плата, минимальная заработная плата, тарифная система, почасовая форма заработной платы, сдельная форма заработной платы.

Annotation. It considers the essence of organization's wage and its structure. Analyzes the principles and functions of the organization wages are the main advantages and disadvantages of forms and systems of remuneration. Identified problems of the organization wages. The ways of their effective solutions.

Keywords: wages, organization of wages, basic wages, additional wages, minimum wage, wage system, hourly wages, piecework form of wages.

Заробітна плата є одним з основних регуляторів ринку праці й вагомим фактором відтворення не тільки робочої сили, а й суспільного виробництва. Заробітна плата була і залишається для більшості членів суспільства основою їх добробуту, а отже, заробітна плата і надалі буде найбільш потужним стимулом для підвищення результативності праці й виробництва в цілому. За ринкових умов функціонування підприємствам надано широкі права в господарській діяльності, у тому числі й у питаннях організації оплати праці, що має забезпечити взаємозв'язок кількості й якості праці із розміром її оплати.

Організація заробітної плати – це приведення її складових елементів до певної системи й установа між ними взаємозалежності, що сприяє реалізації її функцій і додержання принципів організації.

Метою написання статті є вивчення сучасного стану організації заробітної плати. Об'єктом дослідження є заробітна плата та її організація на підприємстві. Предметом дослідження є сутність заробітної плати, її організація, форми, види та функції.

Науковці-економісти завжди приділяли цьому питанню значну увагу. Так, англійський економіст XVIII ст. А. Сміт вважав, що заробітна плата є винагородою за працю, яку продає працівник роботодавцю. На думку класика економічної науки Д. Рікардо, праця, як і інші товари, має природну й ринкову вартість. В основі концепції заробітної плати, розробленої К. Марксом, лежить розмежування понять «праця» і «робоча сила». Так, робоча сила, як і будь-який товар, має вартість і споживчу вартість. Сучасні економічні теорії розглядають заробітну плату як ціну праці [2]. Проблеми, що є пов'язаними з організацією заробітної плати, досліджували багато вчених і науковців, серед них Андріанова В., Русинов О., Горбатов В., Лаптії І., Пилипенко С. М., Гришнова О. та ін.

Згідно із Законом України «Про оплату праці» заробітною платою є винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівнику за виконану ним роботу [5]. Як важлива соціально-економічна категорія заробітна плата має виконувати відтворювальну, стимулюючу, регулюючу та соціальну функції. Головним призначенням організації заробітної плати є визначення розміру заробітної плати працівників залежно від факторів, що її формують: складності й умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівників, результатів їх праці та господарської діяльності підприємства за умов забезпечення гарантованого в генеральній і галузевій угодах та колективному договорі розміру заробітної плати за виконання норми праці. Основними елементами організації заробітної плати є нормування праці, тарифна система, форми та системи заробітної плати й угоди та договори на різних рівнях економіки. Організація оплати праці здійснюється на підставі законодавчих та інших нормативних актів, генеральної угоди на національному рівні, галузевих (міжгалузевих), територіальних угод, колективних договорів, трудових договорів, грантів. Для того щоб заробітна плата була стимулом зростання результативності праці й виробництва, її організація має відповідати певним принципам.

Головною вимогою до організації заробітної плати на підприємстві є забезпечення необхідного підвищення заробітної плати за зниження її витрат на одиницю продукції, а також гарантовані виплати заробітної плати за рахунок результатів діяльності підприємства [4].

Загальний розмір заробітної плати складається з двох частин: основної та додаткової, а також заохочувальних і компенсаційних виплат [4]. Основна заробітна плата є винагородою за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норми часу, виробітку, обслуговування, посадові обов'язки). Її встановлюють у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робітників і посадових окладів для службовців. Додатковою заробітною платою є винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці. До неї належать доплати, надбавки, гарантійні та компенсаційні виплати, що є передбаченими чинним законодавством; премії, що є пов'язаними із виконанням виробничих завдань і функцій, інші заохочувальні та компенсаційні виплати.

В організації заробітної плати важливе місце посідає мінімальна заробітна плата як законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може проводитися оплата за виконану працівником місячну, а також погодинну норму праці (обсяг робіт) [5].

Основою організації заробітної плати є тарифна система – сукупність нормативних документів, за допомогою яких встановлюється рівень заробітної плати працівників залежно від умов її диференціації [4].

Важливими складовими організації заробітної плати на підприємстві є її форми й системи, що забезпечують зв'язок між оплатою праці та її результатами (індивідуальними й колективними). Розрізняють дві основні форми заробітної плати: погодинну (залежно від кількості відпрацьованого часу) та відрядну (відповідно до кількості виробленої продукції).

Погодинну заробітну плату нараховують робітникам залежно від кваліфікації та фактично відпрацьованого часу, її обчислюють як добуток погодинної ставки і кількості праці [1]. Важливою перевагою погодинної форми оплати для роботодавця є зменшення витрат контролю якості продукції. При цьому легше формувати в працівника відчуття причетності до інтересів усієї організації (фірмовий патріотизм). Знижується плинність кадрів, можна використовувати такі моделі мотивації персоналу, які «працюють» тільки за довгострокового співробітництва працівника з фірмою [3].

Відрядну форму заробітної плати застосовують на роботах, де праця піддається точному й повному обліку й є широко використовуваними норми виробітку. Її обчислюють як добуток розцінки одиниці виробу й кількості виробів [1]. Для працівника переваги відрядної оплати є пов'язаними з тим, що в нього є реальна можливість збільшити свій зарібок шляхом виконання більшого обсягу робіт [3].

В Україні за сучасних умов господарювання разом із загальноекономічними змінами відбуваються певні зміни і в сфері оплати праці. Проте ці зміни є супроводжуваними проблемними питаннями в організації заробітної плати, а саме розбіжностями в розмірах заробітної плати працівників за рівнем кваліфікації в державному і недержавному секторах. Заробітна плата в державному секторі є на 20 % нижчою, ніж у приватному, а у розвинутих країнах – навпаки. Наприклад, у США витрати на робочу силу в державному секторі на одну відпрацьовану людину-годину є в 1,5 рази вищими, ніж у приватному.

Організація заробітної плати потребує вдосконалення за рахунок забезпечення залежності розмірів заробітної плати від особистого внеску працівників у результати праці, оптимізації тарифного регулювання, запровадження гнучких форм і систем оплати праці, посилення мотивації праці, проведення своєчасної індексації [4].

Таким чином, питання організації заробітної плати й формування її рівня становлять основу соціально-трудових відносин у суспільстві, оскільки стосуються інтересів усіх учасників трудового процесу. Правильна організація заробітної плати є необхідною умовою ефективного стимулювання праці. Подальше вдосконалення організації заробітної плати має здійснюватися шляхом підвищення ціни робочої сили, установаження єдиних регуляторів і рівних умов відтворення робочої сили незалежно від форм власності, збільшення тарифної частини в заробітній платі, підвищення частки мінімальної заробітної плати в середній заробітній платі, удосконалення механізму державно-договірного регулювання заробітної плати. Удосконалення організації заробітної плати має здійснюватися разом із проведенням загальної соціально-економічної (структурної, податкової, цінової) політики.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пилипенко С. М.

Література: 1. Пилипенко С. М. Економіка праці та соціально-трудові відносини / С. М. Пилипенко, А. А. Пилипенко, І. П. Отенко. – Харків : ХНЕУ, 2004. – 223 с. 2. Білецька Л. В. Економічна теорія / Л. В. Білецька, О. В. Білецький, В. І. Савич. – Київ : Центр навч. літ., 2009. – 688 с. 3. Форми і системи оплати праці на підприємстві [Електронний ресурс] // Посібники. Економіка. – Режим доступу : <http://posibnyky.vntu.edu.ua/ekonomika/92.htm>. 4. Принципи і складові елементи організації оплати праці [Електронний ресурс] // Навчальні матеріали онлайн. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/11570718/ekonomika/printsiipi_skladovi_elementi. 5. Про оплату праці [Електронний ресурс]: Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>.

ІННОВАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ДО ВИМОГ МІЖНАРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 005.591.6:005.21:33.012.42/.43

Цилінська Я. В.

Студент 5 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто питання ефективного функціонування вітчизняних підприємств на світовому ринку за умов глобальної конкуренції. Проаналізовано основні аспекти сутності різних типів інноваційних стратегій. Досліджено передумови вибору й наслідки запровадження цих стратегій на вітчизняних підприємствах.

Ключові слова: підприємство, ринок, інновація, стратегія, конкурентоспроможність, глобальна конкуренція, інноваційна стратегія, розвиток підприємства, світовий ринок.

Аннотация. Рассмотрены вопросы эффективного функционирования отечественных предприятий на мировом рынке в условиях глобальной конкуренции. Проанализированы основные аспекты сущности различных типов инновационных стратегий. Исследованы предпосылки выбора и последствия внедрения этих стратегий на отечественных предприятиях.

Ключевые слова: предприятие, рынок, инновация, стратегия, конкурентоспособность, глобальная конкуренция, инновационная стратегия, развитие предприятия, мировой рынок.

Annotation. Examines the issues of effective functioning of the domestic enterprises on the world market in terms of global competition. Analyzed the main aspects of the essence of different types of innovation strategies. Researched background choices and consequences of implementing these strategies in domestic enterprises.

Keywords: enterprise, market, innovation, strategy, competitiveness, global competition, innovation strategy, enterprise development, global market.

Нині в світі сформувався новий тип суспільства, що є базованим на знаннях та інформації. За умов глобальної конкуренції ефективність діяльності промислових підприємств залежить саме від їх активної інноваційної діяльності. У боротьбі за кращі ринки та результати між країнами або компаніями перемагає той, хто зміг пристосуватися до вимог зовнішнього середовища, досяг успіхів у комерціалізації інновацій. Значне відставання в інноваційній сфері підприємств України від підприємств інших країн світу не надає їм можливості набутися високого рівня конкурентоспроможності й стійкого економічного розвитку. Тому актуальності набуває питання вибору й формування інноваційної стратегії українськими суб'єктами господарювання як однієї з основних умов їх ефективного функціонування за умов глобальної конкуренції.

Дослідженням теоретичних і практичних аспектів цього питання займалися відомі зарубіжні й вітчизняні вчені, серед них Ансофф І., Портер М., Фріман Х., Шумпетер І., Градов А., Гречан А., Гриньов А., Ілляшенко С., Фатхутдінов Р., Черваньов Д., Чухрай Н. та ін.

Метою написання статті є теоретичне обґрунтування необхідності вибору й запровадження інноваційної стратегії вітчизняними підприємствами.

Розвиток промислових підприємств України й ефективне функціонування на світовому ринку потребують формування й успішного запровадження інноваційної стратегії. Під інноваційною стратегією, як правило, розуміють сукупність інноваційних рішень, що здійснюють вагомий вплив на діяльність підприємства і мають довготермінові наслідки [1].

Потреба у виборі та запровадженні інноваційної стратегії виникає частіше за неочікуваних змін у зовнішньому середовищі підприємства, до яких належать:

- насичення ринку, зниження попиту;
- досягнення продукцією стадії зрілості життєвого циклу товару;
- радикальні зміни в техніці та технології виробництва;
- диверсифікованість виробництва;
- поява на ринку принципових нововведень;
- загроза появи нових конкурентів [5].

Пошук рішень щодо вибору конкретного варіанта стратегії має базуватися на розгляді таких основних факторів:

- ринкової складової, до якої належить всебічний аналіз зовнішнього середовища підприємства і різних макрофакторів з огляду на наявні й очікувані тенденції розвитку;
- ресурсної складової, головний фактор успіху якої є базованим на ефективному використанні ресурсів підприємства і передбачає оцінювання й аналіз його сильних і слабких внутрішніх сторін;
- форми власності й організаційно-правової форми господарювання суб'єкта господарської діяльності;
- особливостей функціонування окремого підприємства, а саме його виробничо-збутового, кадрового, інвестиційного й інноваційного потенціалу [2].

Однак, як свідчать теоретичні та практичні дослідження, інноваційні стратегії, з одного боку, є ефективним управлінським інструментом, а з іншого – створюють проблеми в управлінні компанією (табл. 1) [5; 6].

Таблиця 1

Наслідки запровадження інноваційної стратегії

Позитивні	Негативні
– забезпечують переваги в конкуренції на основі лідерства; – пристосовують підприємство до вимог зовнішнього середовища; – підвищення якості продукції, забезпечення її відповідності вітчизняним і світовим стандартам; – модернізація й автоматизація виробничих процесів; – розробка й запровадження ресурсозберігаючих технологій; – всебічна екологізація виробництва, належна охорона навколишнього природного середовища	– вартість створення й запровадження інновації; – зростання рівня невизначеності результатів відповідно до термінів, витрат, ефективності, що вимагає якісного управління інноваційною політикою підприємства; – зростання інвестиційних ризиків проєктів; – зростання кількості змін у організації, оскільки втілення інноваційної стратегії є пов'язаним із неминучістю реструктуризації фірми

Найбільш досконалу класифікацію видів інноваційної стратегії підприємства дає Х. Фріман. Він визначає види інноваційної стратегії підприємства, зміст і характеристики яких подано в табл. 2 [3].

Таблиця 2

Сутність інноваційної стратегії підприємства

Тип інноваційної стратегії	Зміст	Характеристика
Наступальна	Отримання конкурентних переваг і досягнення технічного та ринкового лідерства шляхом створення й запровадження нових продуктів	– підприємство-лідер у розробках і виробництві інноваційної продукції (технології); – постійні та значні інвестиції в НДДКР; – здатність підприємства миттєво реагувати й пристосовуватися до нових технологічних можливостей; – високий ризик; – є використовуваною підприємствами, які мають високий фінансовий та науково-технічний потенціал
Захисна	Збереження наявної частки ринку й обсягів виробництва, стабілізація діяльності підприємства шляхом придбання патентів	– відображає реакцію підприємства на дії конкурентів і потреби споживачів; – потребує високої мобільності й – аналізу досягнень і помилок фірм партнерів; – надання технічного обслуговування та сервісу; – удосконалення новацій після апробації її в конкурентів; – середній ризик; – високі прибутки за рахунок масового виробництва юридично захищеного нового вдосконаленого зразка інноваційної продукції
Залежна	Технологічні зміни та їх характер залежать від політики головної фірми в коопераційних технологічних зв'язках	– «залежні» компанії виконують субпідрядні роботи і не змінюють самостійно свою продукцію, оскільки вимоги до якості продукції встановлює головна фірма; вимоги щодо розвитку науково-технічних рис у таких фірмах є мінімальними
Традиційна	Відсутність технологічних змін та оновлення продукції через дослідження ринкової ситуації, у тому числі конкурентів	– не уникає власне інноваційної поведінки, оскільки вона є пов'язаною з удосконаленням форми та сервісу традиційної продукції; – висока рентабельність унікальної продукції; – підвищення якості цієї продукції; – удосконалення форм обслуговування
Стратегія «за нагодою» або «стратегія ніші»	Пошук особливої ніші на наявних ринках товарів і послуг, що має споживача з нетиповими різноманітними потребами	– використання інформаційних знань і можливостей, що виникають у зовнішньому середовищі; – відсутність власної науково-технічної діяльності; – відсутність конкурентів

Таким чином, різноманітні зміни зовнішнього середовища постійно створюють як можливості, так і загрози для стабільного функціонування вітчизняних підприємств. Для того щоб забезпечити єдність досягнення стійкості й адаптивності підприємства відповідно до вимог світового ринку за умов глобальної конкуренції й забезпечити його життєспроможність на **максимально тривалий час, вітчизняним підприємствам необхідно досягти конкурентних переваг, наявність і характер яких залежатимуть від вибору типу інноваційної стратегії й успішності її реалізації.**

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Піддубна Л. І.

Література: 1. Василенко В. О. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. / В. О. Василенко, В. Г. Шматько. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 440 с. 2. Гончаренко Т. П. Управління науково-технічним потенціалом промислового підприємства в умовах глобальної конкуренції : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.02.02 / Гончаренко Тетяна Петрівна. – Суми, 2006. – 19 с. 3. Гриньов А. В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління / А. В. Гриньов. – Харків : ІНЖЕК, 2003. – 308 с. 4. Стадник В. В. Інноваційний менеджмент [Електронний ресурс] / В. В. Стадник. – Режим доступу : <http://subject.com.ua/economic/innovative/>. 5. Пономаренко В. С. Стратегічне управління розвитком підприємства : навч. посіб. / В. С. Пономаренко, О. І. Пушкар, О. М. Тридід. – Харків : Вид-во ХДЕУ, 2002. – 640 с. 6. Федулова Л. Н. Перспективи інноваційно-технологічного розвитку промисловості України / Л. Н. Федулова // Економіка України. – 2008. – № 7. – С. 24–36. 7. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підручник / З. Є. Шершньова. – Київ : КНЕУ, 2004. – 699 с. 8. Ястремська О. М. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства / О. М. Ястремська. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2010. – 392 с.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РОЗМІР РЕАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

УДК 331.215.24

Цигичко С. М.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено взаємозв'язок між факторами, що визначають добробут країни, і розміром реальної заробітної плати. Побудовано економетричну модель, що дозволяє кількісно оцінювати кореляційний зв'язок між цими факторами. Отриману модель перевірено на статистичну значущість. Визначено фактори, що найбільше впливають на розмір реальної заробітної плати.

Ключові слова: заробітна плата, реальна заробітна плата, купівельна спроможність, інфляція, дефіцит, економетрична модель, багатофакторна регресійна модель, регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, результативна ознака, статистична значущість.

Аннотация. Исследована взаимосвязь между факторами, определяющими благосостояние страны, и размером реальной заработной платы. Построена эконометрическая модель, позволяющая количественно оценивать корреляционную связь между этими факторами. Полученная модель проверена на статистическую значимость. Определены факторы, наиболее влияющие на размер реальной заработной платы.

Ключевые слова: заработная плата, реальная заработная плата, покупательная способность, инфляция, дефицит, эконометрическая модель, многофакторная регрессионная модель, регрессионный анализ, коэффициент регрессии, результативный признак, статистическая значимость.

Annotation. Investigated the relationship between determinants of the welfare of the country, and real wages. Built econometric model to quantitatively assess the correlation between these factors. The model was validated for statistical significance. The factors influencing real wages.

Keywords: wage, real wages, purchasing power, inflation, deficit, econometric model, multivariate regression model, regression analysis, regression coefficient, productive criteria, statistical significance.

За сучасних умов розвитку українського суспільства заробітна плата є основним джерелом доходу 85 % населення України. Тому будь-які зміни розміру заробітної плати безпосередньо стосуються кожного члена суспільства, особливо за умов нинішньої кризи. Відтак дослідження факторів, що впливають на розмір реальної заробітної плати, є надзвичайно актуальним.

Метою написання статті є побудова економетричної моделі задля кількісного оцінювання впливу макроекономічних факторів на рівень заробітної плати в Україні.

Розрізняють два види заробітної плати: номінальну й реальну. Номінальною заробітною платою є заробітна плата, що визначена в грошовому еквіваленті й характеризує рівень оплати праці, не враховуючи зв'язок із цінами на товари, послуги і грошовими витратами працівників. У свою чергу, реальна заробітна плата визначається як номінальна заробітна плата, що є дефлірованою із урахуванням індексу споживчих цін [1]. Показником, що характеризує динаміку реальної заробітної плати, є її індекс. Його розраховують як відношення індексу номінальної заробітної плати до індексу споживчих цін. Індекс реальної заробітної плати відображає зміну купівельної спроможності номінальної заробітної плати.

При побудові економетричної моделі як внутрішній фактор Y розглянемо середній розмір реальної заробітної плати, а як зовнішні фактори ціну на газ (імпорт), дол. / тис. м³ – X_1 ; індекс споживчих цін – X_2 ; ціну за барель нафти, дол. / барель – X_3 ; обсяг імпорту, млрд грн – X_4 ; прожитковий мінімум, грн – X_5 .

Кількісний аналіз проводився із урахуванням статистичних даних за 2005–2014 рр. (табл. 1) [2; 3].

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	Реальна зарплата, грн	Ціна на газ, дол. / тис. м ³	Ланцюговий індекс цін	Ціна за нафту, дол. / барель	Імпорт, млрд грн	Прожитковий мінімум, грн
2005	728,9	73,0	1,10	44,30	223,55	465
2006	934,6	95,0	1,12	56,80	269,20	472
2007	1 160,4	130,0	1,17	54,42	364,37	532
2008	1 479,2	179,0	1,22	91,50	520,58	626
2009	1 699,9	259,4	1,12	43,70	438,86	701
2010	2 059,6	260,7	1,09	76,69	580,94	875
2011	2 522,9	309,0	1,05	97,22	779,03	953
2012	3 038,1	426,0	1,00	111,45	835,39	1 095
2013	3 257,7	413,0	1,01	111,90	805,66	1 176
2014	2 778,2	485,0	1,25	50,05	834,13	1330

Причиною залучення ціни на газ і ціни на нафту до економетричної моделі є те, що нині енергетична залежність України суттєво впливає на економічні процеси в країні. Обчислення проводилися із застосуванням програми Microsoft Excel за допомогою її вбудованих функцій і надбудов.

Перевіримо специфікацію моделі. Для цього обчислимо коефіцієнти парної кореляції між усіма факторами моделі (табл. 2).

Таблиця 2

Парні коефіцієнти кореляції

	Y	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5
Y	1					
X_1	0,9588	1				
X_2	-0,4030	-0,1999	1			
X_3	0,6857	0,4841	-0,5951	1		
X_4	0,9718	0,9477	-0,2648	0,6812	1	
X_5	0,9537	0,9838	-0,1878	0,4870	0,9502	1

З табл. 2 видно, що існує тісний зв'язок між зовнішніми факторами X_1 та X_4 , X_1 та X_5 , а також X_4 та X_5 , тобто існує мультиколінеарність між цими факторами. Для її подолання застосуємо метод вилучення, тобто будемо розглядати три окремі моделі. Перша модель (M_1) міститиме зовнішні фактори X_1 , X_2 та X_3 , друга модель (M_2) – фактори X_2 , X_3 та X_4 , а третя модель (M_3) – фактори X_2 , X_3 та X_5 .

За допомогою функції ЛИНЕЙН() отримуємо статистичні дані кожної з економетричних моделей. Так, для моделі M_1 маємо рівняння регресії:

$$M_1: \hat{y} = 1353,67 + 5,17x_1 - 1154,89x_2 + 7,28x_3.$$

Для цієї моделі коефіцієнт детермінації набуває значення 0,9905, тобто 99,05 % мінливості функціонального фактора є зумовленим впливом факторів, що враховані в моделі. Перевірка значущості параметрів моделі за критерієм Стюдента показала, що зовнішній фактор X_2 не має статистично суттєвого впливу на внутрішній фактор, а вільний член рівняння є також статистично незначущим. Спробуємо видалити фактор X_2 з моделі і перевіримо значущість зростання суми квадратів похибок, що відбувається внаслідок цього. За допомогою функції ЛИНЕЙН() отримуємо модель:

$$M_1^1: \hat{y} = -79,45 + 5,10x_1 + 9,55x_3.$$

Для цієї моделі коефіцієнт детермінації зменшився до 0,9834. Перевірка за критерієм Фішера основної гіпотези про рівність суми квадратів залишків моделей M_1 та M_1^1 показала, що цю гіпотезу немає підстав відхилити. Відтак у моделі можна залишити лише зовнішні фактори X_1 та X_3 .

Для зовнішніх факторів X_2 , X_3 та X_4 отримуємо модель:

$$M_2: \hat{y} = 2659,08 - 2282,91x_2 - 3,88x_3 + 3,78x_4.$$

Для моделі M_2 коефіцієнт детермінації набуває значення 0,9720. Перевірка значущості параметрів моделі M_2 за критерієм Стюдента показала, що значущим є тільки коефіцієнт регресії, що є пов'язаним із зовнішнім фактором X_4 . Усі інші параметри моделі є статистично незначущими.

Модель M_3 , у якій ураховано зовнішні фактори X_2 , X_3 та X_5 , має таке рівняння регресії:

$$M_3: \hat{y} = 968,32 - 1345,74x_2 + 6,88x_3 + 2,42x_5.$$

Для моделі M_3 коефіцієнт детермінації набуває значення 0,9833. Перевірка значущості параметрів моделі M_3 за критерієм Стюдента показала, що значущими є коефіцієнти регресії, що є пов'язаними із зовнішніми факторами X_3 та X_5 . Усі інші параметри моделі є статистично незначущими.

Порівняння результатів досліджень за всіма економетричними моделями дозволяє зробити висновок, що найбільш тісним є кореляційний зв'язок між реальною заробітною платою і такими факторами, як ціна на газ, обсяг імпорту та прожитковий мінімум. Вплив інших факторів, якими є ланцюговий індекс споживчих цін і ціна на нафту, можна вважати статистично незначущим. Також статистично незначущим є вільний член рівняння. Це означає, що всі економетричні моделі, які розглядалися, не містили значних систематичних помилок, які б було необхідно враховувати у вигляді вільного члена рівняння.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Лебедева І. Л.

Література: 1. Реальная заработная плата [Електронний ресурс] // Словари и энциклопедии на Академике. – Режим доступу : http://dic.academic.ru/dic.nsf/econ_dict/12358. 2. Индекс инфляции Украины [Электронный ресурс] // Минфин. Финансовый портал. – Режим доступа : <http://index.minfin.com.ua/index/inf/>. 3. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 4. Національна комісія, що здійснює державне регулювання в сферах енергетики та комунальних послуг [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання в сферах енергетики та комунальних послуг. – Режим доступу : <http://www.nerc.gov.ua/>.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ФОНДІВ У НІМЕЧЧИНІ

УДК 345.5:336.714 (430)

Чеперис Ю. С.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено правову сутність інститутів спільного інвестування на прикладі інвестиційних фондів Німеччини. Визначено умови діяльності фондів, а також особливості контролю й управління їх діяльністю.

Ключові слова: фонди, інвестиції, інвестиційні фонди, активи інституту спільного інвестування, правова сутність, спеціальні засоби, інвестори, Німеччина.

Аннотация. Исследована правовая сущность институтов совместного инвестирования на примере инвестиционных фондов Германии. Определены условия деятельности фондов, а также особенности контроля и управления их деятельностью.

Ключевые слова: фонды, инвестиции, инвестиционные фонды, активы института совместного инвестирования, правовая сущность, специальные средства, инвесторы, Германия.

Annotation. Researched legal nature of collective investment institutions, for example investment funds in Germany. The conditions for the activities of the funds, and particularly the control and management of their activities.

Keywords: funds, investment, investment funds, assets of collective investment institutions, legal entity, special funds, investors, Germany.

Дослідження питань інвестиційної діяльності перебуває в центрі уваги як економічної, так і правової думки. Причиною цього є те, що інвестиції мають вагомий вплив на господарську діяльність, визначають процес економічного зростання в цілому. За сучасних умов вони є найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у народному господарстві, зростання технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- та макrorівнях. Активізація інвестиційного процесу є надійним механізмом соціально-економічних перетворень.

Нині внаслідок стрімкого розвитку ринку фінансових інструментів і різноманіття засобів вкладення вільних коштів стає все складніше зробити вибір серед інвестиційних можливостей. Одним із варіантів здійснення інвестиційної діяльності є інвестування грошових коштів у інститути спільного інвестування. Так, за даними Української асоціації інвестиційного бізнесу, станом на 23.10.2015 р. в Україні існує 318 компаній з управління активами, 1175 інститутів спільного інвестування (корпоративних фондів і пайових фондів). Як бачимо, інвестування через інститути спільного інвестування в Україні є досить розвиненим, але існує чимало проблемних аспектів у правовому регулюванні діяльності цих інститутів [1].

В Україні реальний розвиток інститутів спільного інвестування розпочався в 2001 р., коли відбулася докорінна зміна законодавчого регулювання діяльності з управління активами, а саме було прийнято Закон України «Про інститути спільного інвестування» (Закон про ICI) [3]. До 2001 р. діяльність інвестиційних фондів регулювалася Указом Президента України «Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії». Слід зауважити, що нині активно вносяться зміни до законодавства з питань діяльності інвестиційних фондів. Так, Президентом України підписано Закон України «Про інститути спільного інвестування» від 05.07.2012 р., який набув чинності з 01.01.2014 р.

Метою написання статті є дослідження сутності й особливостей функціонування інвестиційних фондів на прикладі Німеччини.

Питання правового регулювання діяльності інститутів спільного інвестування розглядають Гриценко В., Коваленко М., Косова Т., Науменкова С., Румянцев С., Свердел М., Фабощі Ф. та ін. Важливо також відмітити вагомий внесок Бланка І., Дамодарана А., Баффета У., Грехема Б., Фішера Ф., Прайса Т. та Темплтона Д.

Особливість інвестиційної сфери Німеччини полягає в тому, що діяльність фінансових інститутів, що здійснюють інвестування, є регульованою тим самим законодавством, що й діяльність банків. Основою для функціонування інвестиційних фондів є Закон про інвестиційні компанії (KAGG – Gesetz über Kapitalanlagegesellschaften, 1957), відповідно до першого пункту якого інвестиційні компанії визнаються кредитними установами і на них поширюються всі відповідні законодавчі норми, у тому числі дія Закону про кредитні установи [5]. Діяльність інвестиційних компаній є контрольованою Федеральним відомством нагляду за кредитними установами. Згідно

із п. 1 KAGG інвестиційні компанії можуть працювати тільки в формі акціонерного товариства або товариства з обмеженою відповідальністю [5].

Розмістивши інвестицію, інвестор отримує інвестиційний сертифікат, що засвідчує придбання паю. Гроші тримачів паїв вкладаються згідно із правилами в коштовні папери, нерухомість або долі в підприємствах. Такі вкладення утворюють спеціальні активи. Об'єкти, що належать до спеціальних активів, можуть відповідно до умов договору, регулюючого відношення між інвестиційною компанією і пайовиками, перебувати у власності інвестиційної компанії або спільної власності пайовиків. Згідно із Законом спеціальні активи мають зберігатися окремо від власних активів інвестиційної компанії.

Діяльність фонду є базованою на двох документах, які регулюють діяльність його керівництва. Це статут компанії й умови договору з фондом, до яких KAGG висуває жорстокі вимоги. Умови договору та їх зміни мають бути узгодженими з органами банківського нагляду. Інвестиційний фонд має отримати спеціальний дозвіл на діяльність від банківського органа. Дозвіл цього органа видається лише за умови виконання таких вимог (п. 2):

- фонд має сплачений статутний капітал не менше 2,5 млн євро;
- директори інвестиційної компанії є надійними і мають необхідну професійну компетенцію для управління інвестиційною фірмою;
- компанія з управління активами має негайно повідомити орган банківського нагляду про зміни в уставі (положенні) [5].

Жорсткі вимоги до умов договору є пояснюваними тим, що вони є головним критерієм при ухваленні рішення інвестором про придбання паю. Інвестиційна компанія може сформулювати кілька спеціальних фондів, але вони мають зберігатися окремо.

Слід зазначити, що такий досить жорсткий контроль у Німеччині є можливим, оскільки компанія з управління інвестиційним фондом, як правило, є на 100 % дочірньою компанією саме депозитарного банку – контролера. У Німеччині практично не існує незалежних за капіталом від депозитарного банку компаній з управління, хоча існують й обмеження на взаємну участь посадових осіб депозитарію та керівної компанії в органах управління один одного. За цих умов депозитарний банк має можливість непрямо контролювати діяльність керівної компанії, а тому не побоюється майнової відповідальності перед інвесторами фонду в разі помилки при попередньому узгодженні угоди, що укладається керівною компанією [6].

Діяльність управління фондом контролює ще один орган – наглядова рада (п. 4). Члени наглядової ради мають захищати інтереси пайовиків. Ще одна норма забороняє членам наглядової ради інвестиційної компанії проводити особисті операції з фондом. Тим самим виключено операції, що можуть спричинити конфлікт інтересів пайовиків і керівництва фонду [5]. Щоб максимально зменшити вірогідність махінацій, звітність фонду перевіряється аудитором. Результати перевірки аудитор має відобразити в окремій довідці. Його висновок відтворюється в звіті в повному обсязі. Аудитор є зобов'язаним подати звіт про перевірку фонду негайно після її завершення органам нагляду за банківською діяльністю та Федеральному банку.

Інвестиційне акціонерне товариство публікує річний звіт не пізніше ніж через шість місяців після закінчення фінансового року у Федеральному віснику. Інвестиційне акціонерне товариство є зобов'язаним протягом фінансового року регулярно публікувати принаймні проміжну доповідь, що має містити інформацію, на основі якої можна отримати оцінку діяльності інвестиційної компанії та уявлення про її фінансовий стан.

Умови, за якими визначають правовий зв'язок між інвестиційною компанією та її акціонерами, мають бути визначеними в письмовій формі до видачі сертифікатів. У договірних умовах мають виконуватися в достатній мірі законні вимоги й інтереси акціонерів [6]. Банківський орган може приєднатися до схвалення договору з допоміжними положеннями.

Банківський орган може схвалити умови договору, тільки якщо вони містять таку інформацію:

- принципи, за якими відбувається відбір цінних паперів, чи є придбані цінні папери затвердженими на біржах, на яких ринках беруть участь;
- має бути вказано, чи належать активи до об'єктів інвестиційної компанії або вони є власністю акціонера;
- активи фонду будуть розміщені на банківських депозитах чи вкладені в інструменти грошового ринку; яка частка активів фонду буде розміщена на банківських депозитах чи вкладена в інструменти грошового ринку;
- чи буде використана премія чи дисконт;
- за яких умов акціонери можуть зажадати викупу акцій інвестиційної компанії та в якому місці вони можуть отримати гроші за сертифікат;
- яка частка доходу фонду буде реінвестуватися, а яка піде на дивіденди;
- клас акцій та їх права.

У разі внесення поправок до умов, що є схваленими банківським органом, вони мають бути розміщеними для набуття чинності в річному або піврічному Федеральному віснику [5].

Покупцю сертифіката має бути доступний безкоштовний датований проспект інвестиційної компанії до укладення договору. Також мають бути надані правила фонду, нещодавно опубліковані річний і піврічний звіти. Відповідно до п. 19 KAGG проспект має містити всю інформацію, яка є актуальною на дату придбання сертифіката, а саме:

- назву компанії, її організаційно-правову форму;
- місце реєстрації інвестиційної компанії та місце розташування головного офіса інвестиційної компанії;
- суму підписаного та сплаченого капіталу;
- відомості про керівництво компанії, членів виконавчої ради (СЕО) та ради з нагляду;
- відомості про основні функції компанії та іншу діяльність, що не є пов'язаною з інвестиційною діяльністю;
- відомості про банк-депозитарій і місце розташування головного офіса;
- відомості про основну діяльність банку-депозитарію;
- відомості про розмір фонду та його структуру;
- інформацію про акції;
- умови видачі та погашення сертифікатів;
- опис інвестиційних цілей фонду, у тому числі фінансових цілей;
- відомості про інвестиційну політику;
- стислу інформацію про важливі податкові правила для акціонерів;
- ім'я аудитора, час проведення аудиторської перевірки фонду й подання звіту [5]. Сертифікати можуть бути видані тільки в разі повної оплати.

Таким чином, у Німеччині інвестиційні фонди є кредитними установами, які є жорстко контрольованими з боку регулюючих органів, що відрізняє їх від українських фондів спільного інвестування. Оскільки Німеччина є розвинутою країною, а її сектор інвестиційної діяльності за розвитком випереджає Україну, нашій країні доцільно запровадити деякі здобутки зарубіжного досвіду з огляду на національні особливості розвитку економіки.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Суц О. П.

Література: 1. Українська Асоціація інвестиційного бізнесу (УАІБ) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Української Асоціації інвестиційного бізнесу (УАІБ). – Режим доступу : <http://www.uaib.com.ua/>. 2. Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії [Електронний ресурс] : Закон України від 19.02.1994 № 55/94. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/55/94>. 3. Про інститути спільного інвестування [Електронний ресурс] : Закон України від 05.07.2012 № 5080-VI. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5080-17>. 4. Росс Н. Уроки Уолл-стрит. Как разбогатеть на финансовом рынке / Н. Росс. – М. : Вильямс, 2005. – 416 с. 5. Ковтюх В. Институт спільного інвестування: зарубіжний досвід / В. Ковтюх // Ринок цінних паперів. – 2002. – № 3. – С. 37–55. 6. Перконос П. П. Розміщення активів інвестиційних фондів: практика в Україні та світовий досвід / П. П. Перконос // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 20. – С. 40–43.

РИЗИК КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

УДК 33.06:330.131.7:336.71

Чернишова С. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено теоретичні аспекти кредитного ризику банку. Розглянуто джерела кредитного ризику діяльності банку. Проаналізовано проблеми виникнення кредитного ризику діяльності банку.

Ключові слова: банк, кредит, банківська система, кредитні операції, кредитний портфель, кредитний ризик, джерела кредитного ризику.

Аннотация. Исследованы теоретические аспекты кредитного риска банка. Рассмотрены источники кредитного риска в деятельности банка. Проанализированы проблемы возникновения кредитного риска в деятельности банка.

Ключевые слова: банк, кредит, банковская система, кредитные операции, кредитный портфель, кредитный риск, источники кредитного риска.

Annotation. Theoretical aspects of the credit risk of the bank. The sources of credit risk in the bank's activities. The problem of emergence of credit risk in the bank's activities.

Keywords: bank, credit, banking system, credit operations, credit portfolio, credit risk, sources of credit risk.

Кредитні операції є одним з основних видів активних операцій, що приносять банкам найбільший прибуток. Метою кожного банку є досягнення раціонального розподілу ризиків і недопущення їх концентрації в процесі проведення кредитних операцій.

Проблемам визначення й вимірювання кредитного ризику присвятили свої праці науковці Примостка Л. О., Савлук М. І., Платонова В. В., Рогова М. А., Кривцун І. М., Кочетков В. М., Сердюк Л. В., Сидоренко О. М., Герасимович А. М., Грудзевич І. Я. та ін.

Стабільне функціонування банківської системи є нерозривно пов'язаним із вирішенням проблем підвищеного ризику. Кількісне та якісне оцінювання ризиків є необхідністю при визначенні очікуваного прибутку й рівня ризику. У процесі діяльності банк керується нормативними положеннями, показниками ризику, а також власними критеріями оцінювання ймовірних ризиків.

Поняття ризику має багатогранний характер і визначає ймовірність ненастання події або настання з відхиленням, що може призвести до небажаних наслідків. В економічній літературі існують різні тлумачення сутності поняття власне кредитного ризику [1].

Методичними рекомендаціями щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту кредитний ризик трактується як ризик невиконання позичальником зобов'язань за кредитними операціями банку, тобто ризик того, що сплата відсотків та основної суми боргу здійснюватиметься із відхиленням від умов кредитної угоди або взагалі не буде здійснюваною [2].

Подчесова В. визначає кредитний ризик як ймовірні негативні зміни в стані функціонування банку в разі виникнення небажаних і можливо непередбачених подій під час здійснення кредитного процесу, що є пов'язаними з проявом конкурентної боротьби.

Епіфанов А. О. [4], Сало І. В. [5] дотримуються іншої думки щодо трактування терміна «кредитний ризик» і визначають його як можливість того, що надалі в певний момент вартість банківських активів зменшиться у зв'язку з неповерненням (неповним або несвоєчасним поверненням) цих активів.

Лепешкіна М. Н. [6], Станіславчик А. Н. [7] розглядають кредитний ризик як ймовірність зменшення вартості частини активів, представленої сумою виданих кредитів, або ймовірність зниження прибутковості від цієї частини активів. Відтак кредитним ризиком є наявний ризик невиконання позичальником зобов'язань за кредитними операціями банку та відсотків за ним.

За джерелами розрізняють зовнішні та внутрішні ризики. До зовнішніх джерел належать фінансові можливості позичальника, тобто об'єктивний ризик, що є пов'язаним із позичальником. Внутрішні причини виникнення ризику кредитних операцій – це ті недоліки в діяльності банку, які залежать від його кредитної політики, діяльності кредитного департаменту.

На ступінь кредитного ризику впливає багато факторів, які можна розділити на:

- фактори зовнішнього середовища, що є пов'язаними із забезпеченням кредиту, із поручителем, гарантом, страховиком;

– фактори внутрішнього щодо банку середовища, що є пов'язаними із помилками персоналу, порушенням принципів кредитування, відсутністю належного контролю за процесом кредитування, невірною оцінкою ризиків.

Розрізняють такі види ризику кредитних операцій банку [8]:

- мінімальний – ризик кредитування абсолютно надійного позичальника;
- звичайний – відповідає середньому рівню ризику кредитних операцій;
- гранично допустимий – кредитування позичальника, схильного до порушення термінів повернення основного боргу;
- високий – якщо фінансове становище позичальника породжує сумніви в його спроможності своєчасно погасити свої зобов'язання;
- неприйнятний – якщо позичальник перебуває на грані банкрутства чи виявляє необов'язковість щодо повернення боргу.

Виділяють чотири категорії ризику кредитних операцій [9]:

- щодо позичальника, що є пов'язаним із подоланням невизначеності й конфліктності в ситуації вибору; відображає ступінь того, що позичальник може не виконати своїх зобов'язань перед банком щодо повернення боргу згідно з умовами кредитного договору з урахуванням впливу керованих і некерованих факторів, прямих і зворотних зв'язків;
- ризик кредитних операцій щодо засобу забезпечення позики, що є пов'язаним із подоланням невизначеності й конфліктності в ситуації неминучого вибору; відображає ступінь того, що банку не вдасться своєчасно та в повному обсязі скористатися забезпеченням позики для покриття можливих втрат від неї;
- ризик кредитних операцій щодо кредитної угоди, що є пов'язаним із подоланням невизначеності й конфліктності в ситуації неминучого вибору; відображає ступінь того, що позичальник може не виконати своїх зобов'язань перед банком щодо повернення боргу згідно з умовами кредитного договору, при цьому банку не вдасться скористатися забезпеченням позики задля покриття можливих втрат від неї;
- ризик кредитних операцій за всім кредитним портфелем банку – середньозважена величина ризиків за всіма угодами кредитного портфеля, де важелями є питоми ваги сум угод у загальній сумі кредитного портфеля. Під кредитним портфелем при цьому розуміють сукупність усіх позик, що є наданими банком задля одержання прибутку. Портфельний кредитний ризик виявляється у зменшенні вартості активів банку, іншій, аніж через зміну ринкової процентної ставки.

Таким чином, кредит є основним механізмом руху капіталу. Стратегічна діяльність банку є спрямованою на подолання ризиків: кредитних відсоткових, валютних чи ліквідності, що виникають у процесі діяльності банку. Кредитний ризик банку – це наявний ризик невиконання позичальником зобов'язань за кредитними операціями банку й відсотків за ним. Кожний банк визначає власну кредитну політику з урахуванням усієї множини внутрішніх і зовнішніх ризиків, впливає на ефективність діяльності задля зниження ризику неповернення зобов'язань за кредитними операціями.

Науковий керівник – викладач Малишко Є. О.

Література: 1. Примостка Л. О. Управління банківськими ризиками : навч. посіб. / Л. О. Примостка, П. М. Чуб, Г. Т. Карчева, В. О. Чемерис [та ін.]. – Київ : ХНЕУ, 2007. – 600 с. 2. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в [...] [Електронний ресурс] : Закон України від 02.08.2004 № 361. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04>. 3. Подчесова В. Ю. Управління кредитним ризиком банку : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Подчесова Валерія Юріївна. – Суми, 2009. – 19 с. 4. Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків : навч. посіб. / А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. – Суми : Університетська книга, 2007. – 523 с. 5. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку : навч. посіб. / І. В. Сало, О. А. Криклій. – Суми : Університетська книга, 2007. – 313 с. 6. Лепешкина М. Н. Методологические аспекты оценки рисков / М. Н. Лепешкина // Менеджмент в России и за рубежом. – 2001. – № 6. – С. 23–26. 7. Станиславчик Е. Н. Риск-менеджмент на предприятии. Теория и практика / Е. Н. Станиславчик. – М. : Ось-89, 2002. – 80 с. 8. Сідак О. Кредитний ризик та формування банківських резервів в умовах фінансової кризи / О. Сідак // Фінансовий ринок України. – 2010. – № 5. – С. 6–7. 9. Дзедзик І. Б. Місце ризиків у системі фінансового моніторингу операцій банківської установи / І. Б. Дзедзик // Регіональна економіка. – 2008. – № 4. – С. 109–114.

УПРАВЛЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ

УДК 005.934:336

Чечёткина А. А.

Студент 1 курса
факультета консалтинга и международного бизнеса ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрены актуальные вопросы финансовой безопасности предприятий. Определены факторы влияния на финансовую безопасность субъектов хозяйствования. Проанализированы пять возможных стратегий, которые могут быть использованы для оптимизации уровня финансовых рисков при построении финансовой стратегии предприятия.

Ключевые слова: предприятие, безопасность, финансы, экономика, риски, стратегия, кризис, финансовая безопасность предприятия.

Анотація. Розглянуто актуальні питання фінансової безпеки підприємств. Визначено фактори впливу на фінансову безпеку суб'єктів господарювання. Проаналізовано п'ять можливих стратегій, які можуть бути використані для оптимізації рівня фінансових ризиків при побудові фінансової стратегії підприємства.

Ключові слова: підприємство, безпека, фінанси, економіка, ризики, стратегія, криза, фінансова безпека підприємства.

Annotation. They discussed topical issues of financial security of enterprises. The factors of influence on the financial security of business entities. Analyzed five possible strategies that can be used to optimize the level of financial risk in constructing the financial strategy of the enterprise.

Keywords: enterprise, security, finance, economics, risk, strategy, crisis, financial security of the enterprise.

Существование эффективной системы финансовой безопасности, обеспечивающей защиту предприятия от угроз, является одним из важнейших условий обеспечения устойчивого развития предприятия и положительной результативности. Вопрос финансовой безопасности, с одной стороны, является относительно новым аспектом управленческой деятельности. При этом отечественная наука уже имеет достаточное количество научно-методологических и методических разработок, посвященных этой теме. Однако, в настоящее время деятельность хозяйствующих объектов экономики, независимо от формы собственности, связана с наличием постоянного риска и угроз, связанных с динамикой внешней и внутренней среды их функционирования [5, с. 75].

Финансовая безопасность включает комплекс мероприятий, методов и средств по защите экономических интересов страны на макроуровне. Финансовая безопасность предприятия зависит от состояния финансовой безопасности страны, а она в настоящее время находится под угрозой. Коррумпированность государственных чиновников и правоохранительных органов, не желающих бороться с организованной преступностью в финансовой сфере, является одной из основных угроз финансовой безопасности Украины, следовательно, и финансовой безопасности предприятий [1, с. 98].

В экономической теории финансовую безопасность предприятия рассматривают, как правило, как одну из составляющих экономической безопасности и как самостоятельный объект управления. Проблема финансовой безопасности объектов хозяйствования значительное внимание уделяют в своих работах зарубежные и отечественные ученые, среди них Аллисон Т., Фостер Г., Шумпетер Й., Абалкин Л., Бланк И., Геец В., Моисеенко И., Франчук В., Шевчук В., Ярочкин В. и др.

Целью написания статьи является определение основных внешних и внутренних угроз финансовой безопасности предприятия и исследование стратегий, которые могут быть использованы для оптимизации уровня финансовых рисков.

На современном этапе развития экономики, в условиях посткризисного периода, при осуществлении хозяйственной деятельности усложняются условия функционирования отечественных предприятий. Современное состояние экономики Украины существенно изменило условия деятельности предприятий, способствовало появлению в их деятельности дополнительных проблем. К таким проблемам относят обеспечение финансовой безопасности предприятия.

Финансовую безопасность предприятия можно рассматривать как совокупность количественных и качественных показателей его финансового состояния. Она определяется финансовой устойчивостью, ликвидностью и платежеспособностью предприятия, эффективностью использования финансовых ресурсов, организацией внутреннего контроля основных видов деятельности предприятия. Необходимость постоянного поддержания

финансовой безопасности обусловлена стремлением каждого предприятия к обеспечению стабильности и достижению главных стратегических целей предприятия. При оценке финансовой безопасности, прежде всего, обращают внимание на ликвидность, уровень кредиторской и дебиторской задолженности, а также на финансовую устойчивость предприятия [4, с. 243].

Различают внешние, не зависящие от деятельности предприятия, и внутренние, зависящие от деятельности предприятия, опасности и угрозы.

К внешним угрозам относят неблагоприятные макроэкономические условия, кризисы; нестабильность налоговой, кредитной и страховой политики; уровень инфляции и прогноз ее; нестабильность валютной политики государства и / или валютного курса; неблагоприятные условия кредитования предприятий, изменение процентных ставок по кредитам; недобросовестную конкуренцию на рынке.

К внутренним угрозам относят некавалифицированное управление, ошибки в стратегическом планировании и принятии тактических решений; недостаточную ликвидность активов предприятия; низкий уровень квалификации основного персонала; неконкурентную ценовую политику; ошибки в организации сохранности финансовых и материальных ценностей; утечку финансовой информации предприятия, недостатки в организации работы службы безопасности; низкий уровень бизнес-репутации; несоблюдение контрактов и договорных обязательств.

Анализ внутренних и внешних угроз финансовой безопасности предприятия позволяет принять правильные тактические решения для обеспечения успешной финансовой деятельности предприятия [3, с. 41].

Существуют пять стратегий, которые могут быть использованы для оптимизации уровня финансовых рисков при построении финансовой стратегии предприятия:

- отказ от видов деятельности, являющихся определенным источником финансового риска;
- принятие ответственности за риск финансовой стратегии с гарантией полной компенсации потерь за счет собственных источников;
- продажа и перекалывание ответственности за финансовый риск на другие лица, в том числе страховые организации;
- сокращение или предупреждение возможных негативных последствий финансового риска с помощью предупредительных мероприятий;
- ориентация деятельности на финансовый риск, то есть использование всех видов ресурсов в одной сфере деятельности с целью получения прибыли при определении уровня риска.

В основе обеспечения финансовой безопасности предприятия лежит концентрирование системного сочетания функций контроля, планирования, обратной связи и информационного обеспечения. Сущность контроллинга финансовой безопасности предприятия определяют как самоорганизующуюся систему, обеспечивающую интеграцию, организацию и координацию всех фаз управления финансовой безопасностью предприятия. Основными функциями контроллинга являются планирование, информационное обеспечение, контроль и анализ [3, 231].

В условиях нестабильной экономической ситуации в стране возникают постоянные изменения спроса и предложения, конкуренция между производителями продукции, колебания цен. Эти факторы влияют на стратегию и тактику развития субъектов хозяйствования, их финансовое состояние. Для поддержания позиций на рынке предприятия должны постоянно диагностировать состояние внутренней и внешней среды, оценивать уровень финансовой устойчивости и планировать уровень финансовой безопасности. Типология факторов воздействия позволяет выявить риски и угрозы, связанные с внешней и внутренней средой функционирования, своевременно и эффективно на них реагировать для обеспечения финансовой безопасности предприятия.

Таким образом, на современном предприятии для обеспечения финансовой безопасности и возможности предсказания рисков должна функционировать система управления финансовой безопасностью. Важнейшей задачей руководства является разработка действенной стратегии развития финансовой безопасности, для которой характерна тесная взаимосвязь и взаимообусловленность ее отдельных составляющих.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Зайцева И. С.

Литература: 1. Арефьева А. В. Экономические основы формирования финансовой экономической безопасности / А. В. Арефьева, Т. Б. Кузенко // Актуальные проблемы экономики. – 2009. – № 1 (91). – С. 98–103. 2. Вакульчик А. Б. Определение зон экономического риска на основе анализа показателей экономической безопасности предприятия / А. Б. Вакульчик, Д. С. Зубицкий // Экономист. – 2009. – № 3. – С. 74–78. 3. Грачов О. В. Фінансова безпека підприємства : навч. посіб. / О. В. Грачов, Т. Б. Кузенко, О. Ю. Литовченко [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2010. – 300 с. 4. Котляревський Я. В. Фінансова безпека підприємства: методичні засади управління / Я. В. Котляревський, О. В. Мельников, А. М. Штангрет // Фінанси України. – 2013. – № 11. – С. 56–65. 5. Медведева І. Б.

Фінансова безпека суб'єкта господарювання в контексті національної безпеки у фінансовій сфері / І. Б. Медведєва // Економіка розвитку. – 2014. – № 1. – С. 75–82.

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

УДК 330.123.3:338.43

Чорна І. Ю.

Магістрант 1 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Визначено вплив оцінювання вибуття виробничих запасів сільськогосподарського підприємства в процесі їх списання у виробництво на величину показників виробничої собівартості продукції. Проаналізовано доцільність застосування на сільськогосподарських підприємствах різних методів оцінювання виробничих запасів.

Ключові слова: виробництво, підприємство, запаси, сільськогосподарське підприємство, оцінювання, вартість запасів, виробничі запаси, методи оцінювання запасів.

Аннотация. Определено влияние оценки выбытия производственных запасов сельскохозяйственного предприятия в процессе их списания в производство на величину показателей производственной себестоимости продукции. Проанализирована целесообразность применения на сельскохозяйственных предприятиях различных методов оценки производственных запасов.

Ключевые слова: производство, предприятие, запасы, сельскохозяйственное предприятие, оценка, стоимость запасов, производственные запасы, методы оценки запасов.

Annotation. The influence of estimating the disposal of inventories of agricultural enterprises in the process of write-off in production on the value of indicators of production the cost of production. Analyzed the feasibility of agricultural enterprises of different methods of estimating inventory.

Keywords: production, plant, stock, agricultural enterprise, valuation, cost of inventories, inventories, methods of inventory valuation.

Діяльність сільськогосподарських підприємств є пов'язаною із використанням значної кількості різноманітних виробничих запасів. За сучасних умов ринкової економіки для ефективного функціонування підприємств необхідними є застосування чіткої організації виробничого процесу, раціональних систем складського господарства, досконале ведення аналітичного обліку, а також нормування, планування, аналіз і контроль управління запасами.

Ефективність системи управління запасами є пов'язаною із правильною організацією фінансово-господарської діяльності підприємства. Відтак необхідною є розробка чіткої методики оцінювання запасів, що має значний практичний інтерес у зв'язку із потребою визначення реальної вартості запасів. Тому особливий актуальності набуває обґрунтування теоретичних і прикладних аспектів визначення й вибору методу оцінювання виробничих запасів.

Питання обліку запасів і визначення методів їх оцінювання знайшли своє відображення в роботах багатьох вітчизняних учених-економістів, серед них Білуха М. Т., Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Горецька Л. Л., Гуцайлюк З. В., Кужельний М. В., Пушкар М. С. та ін. Водночас аналіз наукових досліджень свідчить, що багато питань обліку й використання методів оцінювання виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах мають дискусійний характер і потребують подальших поглиблених досліджень.

Метою написання статті є визначення впливу оцінювання вибуття виробничих запасів сільськогосподарського підприємства на прибуток від реалізації при їх списанні у виробництво, а також аналіз доцільності застосування на сільськогосподарських підприємствах різних методів оцінювання виробничих запасів.

Для здійснення виробничої діяльності підприємству необхідна постійна наявність оборотних активів, зокрема виробничих запасів, що використовуються у виробництві і є основною складовою в процесі формування собівартості виробленої продукції.

Згідно із Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», запасами є активи підприємства, які:

- утримуються для подальшого продажу за умов звичайної діяльності;
- перебувають у процесі виробництва для подальшого продажу продукту виробництва;
- утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, а також управління підприємством [1].

Запаси, що є використовуваними в процесі виробництва продукції, перебувають у постійному обігу, через що змінюється їх вартість. Тому їх вартість може бути визначеною лише на окремий момент часу або період.

Виробничі запаси підприємства в процесі свого колообігу проходять у середньому шість стадій: від їх придбання – у вигляді запасів і до реалізації – як готова продукція, що реалізується, або оприбутковується як новостворені запаси (рис. 1) [4].

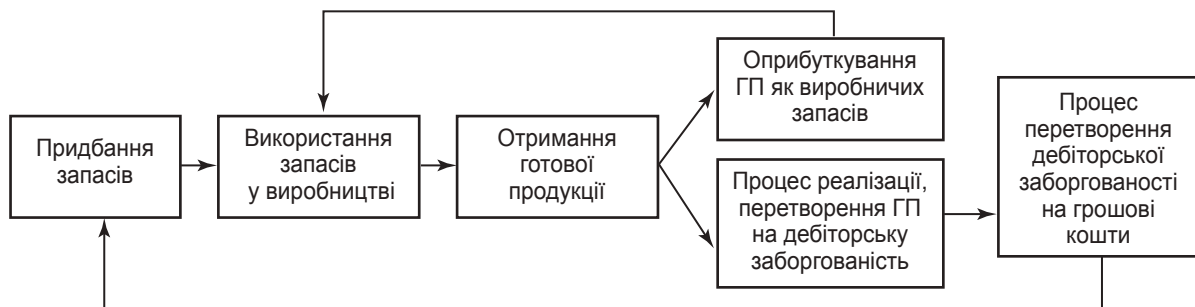

Рис. 1. Колообіг виробничих запасів на сільськогосподарському підприємстві

На кожній стадії виробничі запаси змінюють свою вартість, відбувається їх наступне оцінювання із використанням різних методів (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Методи оцінювання запасів на різних стадіях їх колообігу

Стадія обігу виробничих запасів	Методи оцінювання
Придбання запасів	Первісна вартість
Використання виробничих запасів у виробництві	– Ідентифікована собівартість – Середньозважена собівартість – FIFO – Нормативні витрати – Ціна продажу
Оприбуткування ГП у складі виробничих запасів	Виробнича собівартість
Реалізація виробничих запасів	– Ринкова вартість – Справедлива вартість

Вибір оптимального для підприємства методу оцінювання вибуття запасів залежить від великої кількості зовнішніх факторів, які по-різному впливають на діяльність підприємства і на результати цієї діяльності. Відтак саме вибір оптимального підходу і визначає, якому з методів надати перевагу [2]. У процесі вибору варіанта оцінювання запасів, що є вибулими, слід мати на увазі широкий спектр факторів, як зовнішніх, так і внутрішніх.

Зовнішні фактори є пов'язаними з особливостями функціонування економіки країни, системою оподаткування (наявність пільг з оподаткування, зниження попиту на продукцію підприємства), використанням запасів за умов інфляції, коли існує тенденція до зростання цін на матеріали, сировину, паливо тощо. Значно впливає на вибір методу оцінювання ситуація, що складається на ринку, де підприємство купує виробничі запаси й реалізує готову продукцію.

Крім зовнішніх факторів на вибір методу оцінювання виробничих запасів у процесі їх списання впливають внутрішні фактори, що є визначуваними організаційними особливостями господарського суб'єкта, а також специфікою технології, що є використовуваною підприємством у виробництві.

Застосувавши найпоширеніші методи оцінювання виробничих запасів у процесі їх списання у виробництво на прикладі СФГ «Надія», отримали різний прибуток від реалізації (табл. 2).

Таблиця 2

Результати впливу методів оцінювання руху запасів на СФГ «Надія», грн

Показники для оцінювання	Метод ідентифікації	Метод середньої вартості	Метод ФІФО
Виручка від реалізації	100000	100000	100000
Собівартість товарів:			
– початкові запаси	62500	62500	62500
– куплені запаси	26800	26800	26800
Собівартість товарів для продажу	89300	89300	89300
Собівартість товарів, що залишилися на кінець періоду	9800	7398	9800
Собівартість реалізованих товарів	79000	81902	79500
Прибуток від реалізації	20000	18098	20500

При виборі одного з методів необхідно враховувати цілі, які ставить перед собою підприємство в конкретній ситуації.

Застосування підприємством методу ФІФО в період постійного зростання цін дає найбільш високий рівень прибутку від реалізації. Це відбувається, оскільки підприємство прагне збільшити ціни реалізації за умов зростання поточних цін, не беручи до уваги той факт, що матеріали могли бути придбані до моменту підвищення цін. Відтак застосування методу ФІФО актуалізує грошове оцінювання матеріальних витрат за одночасної дезактуалізації цінового механізму.

Метод середньозваженої собівартості показує менші витрати періоду порівняно з методом ФІФО, тому він є більш вигідним для підприємства. У разі застосування цього методу чистий прибуток набуває середнього значення, а кінцева собівартість запасів є нижчою за ринкову вартість.

Метод, за яким обліковують вибуття запасів, підприємство вибирає самостійно, залежно від виду діяльності та цілей підприємства. Наприклад, СФГ «Надія» має такі запаси: паливо, запасні частини, витратні матеріали, обладнання, посівний матеріал, добрива. Згідно з обліковою політикою підприємства для оцінювання вибуття запасів після детального вивчення переваг наявних методів і прорахунку собівартості кожного з них вибрано метод середньозваженої собівартості.

Таким чином, на результативність визначення впливу оцінювання вибуття виробничих запасів сільськогосподарського підприємства на прибуток від реалізації в процесі їх списання у виробництво впливає необмежена кількість різних методів оцінювання виробничих запасів, а також зовнішніх і внутрішніх факторів. З огляду на це слід зазначити, що вибір відповідних методів оцінювання виробничих запасів у процесі їх списання у виробництво надає можливості за допомогою бухгалтерських прийомів досягти заощадження ресурсів підприємства й спрямувати їх на покращення ресурсозабезпечення й розвиток підприємства.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Єфремова Л. В.

Література: 1. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] : Закон України від 20.10.1999 № 246. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>. 2. Павлов П. В. Особливості використання різних методів оцінки запасів / П. В. Павлов // Коммунальное хозяйство городов. – 2004. – № 56. – С. 217–224. 3. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г. В. Савицкая. – Мн. : Новые знания, 1999. – 688 с. 4. Мельниченко І. В. Оцінка запасів в управлінні підприємством [Електронний ресурс] / І. В. Мельниченко. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/nvnau_eamb/2012_169_2/12miv.pdf. 5. Сук П. Л. Формування системи бухгалтерського обліку в Україні [Електронний ресурс] / П. Л. Сук. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Tmm/2010_35/28.pdf.

КОЛЕКТИВНИЙ ДОГОВІР ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВИХ ІНТЕРЕСІВ ПРАЦІВНИКІВ

УДК 349.22

Шамбурова В. О.

Магістрант 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто колективний договір як засіб забезпечення трудових прав працівників. Доведено необхідність укладання колективних договорів на підприємствах. Визначено переваги й недоліки в правовому регулюванні колективних договорів.

Ключові слова: праця, право на працю, підприємство, робітник, роботодавець, трудове право, права працівників, правове регулювання, колективний договір.

Аннотация. Рассмотрен коллективный договор как средство обеспечения трудовых прав работников. Доказана необходимость заключения коллективных договоров на предприятиях. Определены преимущества и недостатки в правовом регулировании коллективных договоров.

Ключевые слова: труд, право на труд, предприятие, работник, работодатель, трудовое право, права работников, правовое регулирование, коллективный договор.

Annotation. Reviewed the collective agreement as a means of ensuring workers' rights. The necessity of the conclusion of collective agreements at enterprises. Advantages and disadvantages of the legal regulation of collective agreements.

Keywords: labour, labour law, company, employee, employer, employment law, employee rights, legal regulation, collective agreement.

Однією з найважливіших форм соціального діалогу є колективні переговори, що проводяться задля укладення колективних договорів і угод. Важливим напрямом здійснення ефективного соціального діалогу є колективно-договірний процес, що є спрямованим на поєднання потреб та інтересів соціальних партнерів задля забезпечення соціального миру й злагоді в суспільстві. Постійне співробітництво сторін у ході ведення переговорів надає можливості їм співпрацювати під час реалізації досягнутих домовленостей. Саме через механізм колективно-договірного регулювання узгоджуються найбільш актуальні проблеми щодо реалізації соціально-економічної політики, передусім у сфері праці та зайнятості, робочого часу й охорони праці, відпочинку та захисту працівників, стосовно запровадження соціальних стандартів тощо.

Дослідженням питань, що є пов'язаними з колективними правовідносинами та колективними договорами, займаються Малько А. В., Лазор І. В., Золотухіна Л. О., Чанишева Г. І., Анісімов А. Л. та ін.

Метою написання статті є визначення ролі колективного договору в трудових правовідносинах, у тому числі як засобу забезпечення додержання прав працівника роботодавцем.

У трудовому праві колективний договір традиційно вважають одним із основних інститутів галузі права, що охоплює досить значну кількість правових норм різного рівня, як централізованого, так і локального, за допомогою яких є забезпечуванню регулювання відносно самостійної групи трудових відносин. Колективний договір є угодою найнижчого рівня колективно-договірного регулювання, що має враховувати й відповідати змісту генеральної, галузевих і регіональних угод [1, с. 112].

Основними законодавчими актами, що регулюють укладення колективних договорів, є Кодекс законів про працю України та Закон України «Про колективні договори і угоди». Згідно із Трудовим кодексом, колективний договір – це нормативний акт, що регулює трудові та соціально-економічні відносини між працівниками і роботодавцем, установлює трудові й соціально-економічні права і гарантії для працівників [2].

Згідно із Рекомендацією щодо колективних договорів, під колективним договором розуміють письмову угоду щодо умов праці та наймання, яка укладається, з одного боку, між роботодавцем, групою роботодавців або однією чи кількома організаціями роботодавців та, з іншого боку, однією чи кількома представницькими організаціями працівників або за відсутності таких організацій представниками самих працівників, належним чином обраними й уповноваженими згідно із законодавством країни [3].

Колективний договір є важливою формою соціального партнерства. В юридичній науці справедливо відзначають, що сучасна точка зору Міжнародної організації праці стосовно трудових відносин полягає в розумінні їх як таких, що впливають із двох договорів – трудового та колективного [4, с. 28].

Прокопенко В. І. метою колективного договору називає поліпшення господарської діяльності підприємства, підвищення його рентабельності й якості продукції, що випускається, забезпечення трудящим можливості брати участь в управлінні виробництвом, удосконалення винагороди за працю, підняття рівня охорони праці, матеріально-побутового й культурного обслуговування працюючих [5, с. 231].

Проведене дослідження дозволяє говорити, що колективний договір є нормативно-правовим актом, який укладається між працівниками і роботодавцем певним терміном, у якому наведено основні правила регулювання трудових, виробничих і соціально-економічних відносин і закріплено трудові права й гарантії працівників. Нині надзвичайно важливою є розробка комплексу заходів, що мають бути спрямованими на популяризацію укладання колективних договорів, профспілок, уповноважених осіб трудових колективів. Адже саме останні здійснюють безпосередній громадський контроль за дотриманням умов колективного договору роботодавцем. Важливим є також становлення громадянського суспільства, у якому працівники знатимуть свої трудові права та вимагатимуть від роботодавця їх чіткого дотримання. Відтак одним із важливих напрямів популяризації колективних договорів є робота над підвищенням правової свідомості громадян.

Лазор В. І. стверджує, що трудове право має визнавати і нормативну, і зобов'язальну природу колективного договору. Для того щоб колективний договір міг бути ефективною формою соціального партнерства за умов ринкових відносин, він має насамперед виражати узгоджену волю роботодавця і працівників з питань застосування найманої праці [7, с. 96].

Проте не досить чітко виписані правові норми законодавства про працю спричиняють неоднозначне розуміння питання обов'язковості укладання колективного договору між роботодавцем і працівниками. Згідно із законодавством колективний договір укладається на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності й господарювання, які використовують найману працю і мають статус юридичної особи. На практиці це положення можна трактувати як диспозитивне, тобто сторони мають право на власний розсуд вирішувати, чи укладати колективний договір, чи ні. Необхідно, щоб сучасне трудове право визначало й законодавчо відображало договірну природу колективного договору, щоб забезпечити його належне правове регулювання.

Войтинський І. С. констатує, що колективний договір установлює мінімум прав, гарантованих працівнику. Підприємець має право поліпшувати становище працівника порівняно з умовами колективного договору, але не вправі їх у такому разі погіршувати. Автор окремо підкреслює, що умовою ефективної колективно-договірної практики є необхідність розвитку професійних організацій робітників, а також професійних організацій підприємців. При цьому він пропонує в законодавчому порядку визначити, що від імені сторін колективного договору його мають право укладати як постійні, так і тимчасові організації робочих і підприємців.

Але попри існуючі норми щодо закріплення в колективному договорі умов, які захищають права та гарантії працівників, колективні договори часто бувають неефективними навіть за їх наявності. Оскільки на багатьох підприємствах формально ставляться до укладання колективних договорів, багато їх положень мають декларативний характер, деякі положення є недостатньо конкретними.

Законодавче відображення правової сутності колективного договору як нормативно-правового акта узгодженої волі працівників і роботодавців дозволить створити правове поле для ефективного розвитку соціально-партнерських відносин у сфері застосування найманої праці. Колективний договір має забезпечувати адаптацію норм трудового законодавства до потреб конкретного підприємства, установи, організації, оперативне вирішення виробничих проблем за динамічних умов ринку, найбільш повну реалізацію трудових прав та інтересів роботодавців і працівників.

Таким чином, колективний договір в діяльності будь-якого підприємства, установи, організації є додатковою гарантією дотримання трудових прав працівників. Укладений належним чином договір має важливе значення в регулюванні соціально-побутових умов, оплати праці, заохочень за особливі досягнення [6, с. 60]. Проте трудове законодавство часто не охоплює всіх особливостей умов праці різних галузей, є застарілим або має прогалини. Відтак вважаємо за доцільне наголошувати на важливій ролі саме колективних договорів за їх належного дотримання обома сторонами.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Капустян Н. М.

Література: 1. Киселев І. Я. Трудовое право России и зарубежных стран. Международные нормы труда / И. Я. Киселев. – М. : Эксмо, 2005. – 546 с. 2. Проект Трудового кодексу України [Електронний ресурс] : Закон України від 27.12.2014 № 1658. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221. 3. Рекомендація щодо колективних договорів № 91 [Електронний ресурс] : Закон України від 29.06.1951. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_231. 4. Чанишева Г. Колективні трудові відносини за проектом Трудового кодексу України / Г. І. Чанишева // Право України. – 2009. – № 3. – С. 28–34. 5. Прокопенко В. І. Трудове право України : підручник / В. І. Прокопенко. – Харків : Консум, 1998. – 480 с. 6. Мотрич А. І. Колективний

договір як засіб забезпечення трудових прав працівників / А. І. Мотрич // Юридичні науки. – 2014. – № 3. – С. 58–61. 7. Лазор І. В. Поняття і правова природа колективного договору / І. В. Лазор // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2012. – № 25. – С. 95–105.

АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА УРОВЕНЬ БЕЗРАБОТИЦЫ В УКРАИНЕ

УДК 330.44:331.56/.57(477)

Шамли К. А.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрены факторы, влияющие на уровень безработицы в Украине. Разработана многофакторная регрессионная модель уровня безработицы в Украине. На основании расчетов определены наиболее значимые факторы влияния на уровень безработицы. Полученная эконометрическая модель проверена на статистическую значимость.

Ключевые слова: труд, право на труд, предприятие, безработица, уровень безработицы, эконометрическая модель, эконометрический анализ, многофакторная регрессионная модель, статистическая значимость.

Анотация. Розглянуто фактори, що впливають на рівень безробіття в Україні. Розроблено багатофакторну регресійну модель рівня безробіття в Україні. На підставі розрахунків визначено найбільш значущі фактори впливу на рівень безробіття. Отриману економітричну модель перевірено на статистичну значущість.

Ключові слова: праця, право на працю, підприємство, безробіття, рівень безробіття, економітрична модель, економітричний аналіз, багатофакторна регресійна модель, статистична значущість.

Annotation. Examines the factors influencing the level of unemployment in Ukraine. Developed a multivariate regression model of the level of unemployment in Ukraine. On the basis of the calculations identified the most important factors influencing the level of unemployment. The obtained econometric model tested for statistical significance.

Keywords: labour, labour law, company, unemployment, unemployment rate, econometric model, econometric analysis, regression model, statistical significance.

Безработица – это неполное вовлечение трудовых ресурсов (экономически активного населения) в экономический процесс. Согласно определению Международной организации труда, безработным считают того, кто не имеет работы, ищет работу и готов в любой момент приступить к работе. Уровень безработицы – это количественный показатель, позволяющий сравнивать безработицу для разной численности населения (для разных стран или для разных периодов одной и той же страны). Уровень безработицы рассчитывают как отношение числа безработных к общему числу занятых или к численности рассматриваемой группы населения (безработица среди женщин, молодежи, сельского населения). Выражается чаще всего в процентах [2].

Целью написания статьи является анализ факторов, влияющих на уровень безработицы, построение эконометрической модели зависимости уровня безработицы от этих факторов с использованием эконометрических методов исследования, а также экономическая интерпретация полученных результатов.

Основными экономическими факторами влияния на уровень безработицы являются объем валового внутреннего продукта, учетная ставка Национального банка Украины, численность населения и средняя заработная плата. Эти факторы используем при анализе.

Рассмотрим в качестве результативной переменной Y – уровень безработицы, тыс. чел.; в качестве факторов влияния: X_1 – объем валового внутреннего продукта, млн грн; X_2 – учетную ставку Национального банка Украины, %; X_3 – численность населения, тыс. чел.; X_4 – среднюю заработную плату, грн. Исходные данные представлены в табл. 1 [1; 3].

Таблица 1

Исходные данные для построения эконометрической модели

Год	Уровень безработицы, тыс. чел.	Объем ВВП, млн грн	Учетная ставка НБУ, %	Численность населения, тыс. чел.	Средняя заработная плата, грн
2000	12,4	176628	27	49429,8	230
2001	11,7	211175	12,5	48923,2	311
2002	10,3	225810	7	48457,1	376
2003	9,7	267344	7	48003,5	463
2004	9,2	345113	9	47622,4	591
2005	7,8	441452	9,5	47280,8	804
2006	7,4	544153	8,5	46929,5	1043
2007	6,9	720731	8	46646	1353
2008	6,9	948056	12	46372,7	1809
2009	9,6	913345	10,3	46143,7	1909
2010	8,8	1082569	7,8	45962,9	2247
2011	8,6	1302079	7,8	45778,5	2639
2012	8,1	1411238	7,5	45633,6	3032
2013	7,7	1454931	6,5	45553	3274
2014	9,7	1586915	14	45426,2	3470
2015	9,5	1979458	22	42929,3	3455

С помощью пакета статистического анализа Statgraphics проводим эконометрический анализ. Полученная модель имеет вид:

$$y = -74,2819 + 0,00000873972x_1 + 0,0932252x_2 + 0,00169344x_3 - 0,00249551x_4.$$

После проведения обратного отбора определены значимые факторы – X_2 и X_3 . Факторы X_1 и X_4 незначительно влияют на изменение результативного признака Y . На первом этапе обратного отбора рекомендуется отсеять переменную X_4 , поскольку ее Р-значение 0,3751, а затем переменную X_1 , Р-значение которой 0,3174. Р-значения всех остальных переменных меньше 0,05. Расчетные значения tr выше табличных, поэтому можно говорить о статистической значимости модели.

Теперь следует проверить гипотезы относительно значимости параметров уравнения множественной регрессии. Сравнение расчетных значений t -критерия Стьюдента с табличными $t_{(0,05; 16)} = 2,12$ позволяют говорить о значимости параметров модели.

Полученная модель имеет вид:

$$y = -13,3253 + 0,163986x_2 + 0,000440235x_3,$$

$$t_2 = 3,50965; t_3 = 3,81083.$$

Анализ коэффициентов регрессии позволяет говорить, что при увеличении учетной ставки Национального банка Украины на 1 % уровень безработицы увеличится на 0,16 %. При увеличении численности населения на 1 % уровень безработицы увеличится на 0,0004 %.

Коэффициент детерминации модели 55 %. Это означает, что факторы X_2 и X_3 на 55 % описывают изменчивость результативного признака Y .

Проверим данные на наличие мультиколлинеарности, определив для этого коэффициенты парной корреляции (табл. 2).

Таблица 2

Матрица парных коэффициентов корреляции

	Y	X_2	X_3
Y	1	-0,2831	-0,9969
X_2	-0,2831	1	0,2152
X_3	-0,9969	0,2152	1

В этом случае все парные коэффициенты, кроме $yx_3 (|r|=0,9969)$, имеют парные коэффициенты корреляции $|r|<0,7$, что свидетельствует об отсутствии мультиколлинеарности между ними. Более сильное влияние на результативный признак имеет фактор X_2 , который при построении модели первым войдет в уравнение регрессии:

$$y = -0,2831x_2 - 0,9969x_3.$$

Анализ β -коэффициентов позволяет говорить, что наибольшее влияние на динамику изменения уровня безработицы имеет учетная ставка Национального банка Украины, причем с увеличением этого показателя происходит увеличение уровня безработицы. Меньше влияет на динамику изменения уровня безработицы численность населения. При увеличении численности населения происходит увеличение уровня безработицы.

Для проверки модели на наличие гетероскедастичности используем тест ранговой корреляции Спирмена. Поскольку значение расчетного коэффициента ранговой корреляции меньше, чем табличное значение, можно говорить об отсутствии гетероскедастичности.

Проверим модель на наличие автокорреляции с помощью критерия Дарбина–Уотсона. Поскольку $0,98 < 1,00587 < 1,54$, dw -расчетное попадает в промежуток неопределенности, нельзя определенно говорить об автокорреляции.

Проверим общее качество уравнения множественной регрессии. Поскольку расчетное значение F -критерия 8,62 больше $F_{табл} (0,05;2;16) = 3,36$, следовательно, нулевая гипотеза отклоняется. Построенная модель является статистически значимой, ее можно использовать для объяснения зависимости результативного признака от факторных.

Таким образом, представлена модель, в которой проанализированы основные факторы влияния на уровень безработицы в Украине. Модель можно использовать для описания зависимости между результативным признаком и факторными. Уровень безработицы зависит от учетной ставки Национального банка Украины и численности населения страны.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярець Л. М.

Литература: 1. Учетная ставка Национального банка Украины [Электронный ресурс] // Минфин. Финансовый портал. – Режим доступа : <http://index.minfin.com.ua/index/rate/>. 2. Лопатников Л. И. Экономико-математический словарь / Л. И. Лопатников. – М. : Дело, 2003. – 520 с. 3. Статистична інформація [Электронный ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступа : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 4. Дугерти К. Введение в эконометрику / К. Дугерти. – М. : Инфра-М, 2009. – 465 с. 5. Малярець Л. М. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання» : навч.-практ. посіб. / Л. М. Малярець, П. М. Куліков, І. А. Лебедева [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 136 с.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ БАГАТОДІТНИМ СІМ'ЯМ В УКРАЇНІ

УДК 233.07

Шапталова В. Ю.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано особливості надання пільг членам багатодітних сімей, а також проблеми державного регулювання. Досліджено правові та соціальні проблеми багатодітних сімей в Україні. Запропоновано конкретні заходи задля підвищення ефективності соціального захисту членів багатодітних сімей.

Ключові слова: пільга, багатодітна сім'я, члени багатодітних сімей, державне регулювання, правові проблеми.

Аннотация. Проанализированы особенности предоставления льгот членам многодетных семей, а также проблемы государственного регулирования. Исследованы правовые и социальные проблемы многодетных семей в Украине. Предложены конкретные меры для повышения эффективности социальной защиты членов многодетных семей.

Ключевые слова: льгота, многодетная семья, члены многодетных семей, государственное регулирование, правовые проблемы.

Annotation. The features of providing benefits to members of large families, and problems of state regulation. The legal and social problems of large families in Ukraine. Proposed concrete measures to improve the efficiency of social protection of large families.

Keywords: benefit, large family, large family, government regulation, legal issues.

За сучасних умов особливої актуальності набувають питання, що є пов'язаними із забезпеченням соціальної допомоги багатодітним сім'ям. Багатодітна сім'я самою своєю сутністю сприяє реалізації особистісних і суспільних потреб. Сім'я і родинне виховання є основою функціонування та життєзабезпечення держави. Добробут сім'ї залежить від поєднання впливу різних факторів: розміру доходів, соціально-демографічного складу – кількості дітей, віку її членів, їх освітнього й професійного рівня. У правовому й економічному плані передусім багатодітна сім'я перебуває в найбільш складному становищі, оскільки за чинних форм соціальної підтримки багатодітні сім'ї приречені на соціальну деградацію.

Проблемою соціально-правового забезпечення соціальної допомоги багатодітним сім'ям займаються вітчизняні вчені Зубкова Т. С., Зверева О. Л., Кархліна С. Е. та ін. Психологічні особливості дітей з багатодітних сімей досліджують Альчідеева Є. Ф., Синельников А. Б., Бодрова Т. А. та ін.

Серед багатодітних сімей чимало є необізнаних про свої права та механізми їх реалізації, що є результатом недосконалої роботи державних соціальних служб. Доволі низькими є показники оформлення субсидій на житлово-комунальні послуги серед багатодітних сімей.

Правову основу соціального захисту багатодітних сімей становлять закони України та нормативно-правові акти органів виконавчої влади. Серед найважливіших слід відзначити Закони України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». Права і пільги багатодітних сімей є регламентованими Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань соціального захисту багатодітних сімей», Законом України «Про охорону дитинства». Але норми, що містять ці закони, потребують подальшого доопрацювання задля надання чіткості й конкретики [1–3].

Відповідно до Закону України «Про охорону дитинства» багатодітною називають сім'ю, у якій подружжя перебуває в зареєстрованому шлюбі, живуть разом і виховують трьох і більше дітей. Такий статус має і сім'я, де один батько (або мати) самостійно виховує більше двох дітей. Для цих сімей відповідно до чинного законодавства встановлено соціальний захист й фінансову допомогу, яку забезпечують держава, благодійні громадські та приватні організації. При цьому благодійні фонди й приватні організації надають таку допомогу за власною ініціативою, незалежно від державної.

За Законом «Про охорону дитинства» до складу багатодітних сімей належать діти, які навчаються на денній формі навчання в загальноосвітніх закладах, ПТУ і вищих навчальних закладах, до закінчення ними навчання

або досягнення 23 років, а також опікуни й усиновителі. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань соціального захисту багатодітних сімей» діти з багатодітних сімей мають право на безкоштовне отримання ліків (за рецептами) і щорічне медичне обстеження та диспансеризацію в державних поліклініках і лікарнях; на першочергову госпіталізацію й обслуговування в аптеках і лікувально-профілактичних установах; на безкоштовний проїзд без урахування місця проживання й тривалості поїздки (крім таксі); на безкоштовні путівки до місць оздоровлення й відпочинку; на безкоштовну освіту у вищих навчальних закладах, якщо діти отримують першу вищу освіту, а в їх родині – п'ять і більше дітей [2].

Причинами кризи багатодітної сім'ї в українському суспільстві є зниження рівня доходів значної частини населення; невпевненість у майбутньому, зростання соціальних загроз; погіршення екологічного стану; обмеження вільного доступу до якісного медичного обслуговування, руйнування системи профілактичних оглядів; відсутність необхідності народження дітей як основи благополуччя та гарантії забезпечення батьків у старості.

В Україні багатодітна сім'я має право на допомогу з боку держави як малозабезпечена. Розмір допомоги з січня 2015 р. становить 1165,96 грн. З 01 квітня 2015 р. набувають чинності зміни, прийняті Верховною Радою України 02.03.2015 р.: розмір державної соціальної допомоги збільшується на кожну дитину віком до 13 років на 250 грн, на кожну дитину віком від 13 до 18 років – на 500 грн.

Президент України 08.06.2015 р. підписав Закон «Про внесення змін до ст. 7 Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» щодо соціального захисту сімей, члени яких мають у власності чи володінні земельні ділянки». Згідно із Законом розширюється коло сімей, які матимуть право на призначення державної соціальної допомоги як малозабезпечені. До таких сімей Закон відносить сім'ї, у власності чи володінні яких є земельна ділянка, незалежно від її розміру [4].

Однією з проблем більшості багатодітних сімей є забезпечення житлом. Певні зрушення в цьому питанні вже спостерігаються в рамках реалізації інноваційних програм і проєктів. Пріоритетними завданнями на 2015 р. визначено вирішення житлових проблем багатодітних сімей, які виховують десять і більше неповнолітніх дітей. Згідно із умовами реалізації програми по регіонах було проведено паспортизацію зазначеної категорії багатодітних сімей. Їх закріплено за певними благодійними бізнесовими структурами, які взяли на себе зобов'язання щодо забезпечення житлом, транспортом, товарами довгострокового користування.

Важливим напрямом є застосування диференційованого підходу до забезпечення належного рівня існування сімей шляхом оптимізації соціального захисту тих категорій, які цього потребують, і соціального стимулювання сімей, які є спроможними в повному обсязі виконувати економічну функцію.

Багатодітні сім'ї мають достатню кількість прав і пільг, але не всі вони реалізуються в повному обсязі. Безумовно, держава має надавати реальну допомогу, а не декларовану, що існує тільки на папері, а не насправді. Пільговий проїзд міським транспортом фактично не реалізується на практиці. Існує право на пільги, але механізм їх застосування ускладнюється через об'єктивні причини. Ця пільга надається, але частково. Наприклад, у метро, маршрутках, тролейбусах, трамваях дитина з багатодітної сім'ї має можливість їздити безкоштовно. Але багато водіїв міжміського транспорту відмовляються перевозити пільговиків, мотивуючи це тим, що ці пільги давно вже скасовано.

Існує також проблема безкоштовного отримання ліків (за рецептами) і щорічного медичного обстеження та диспансеризації в державних поліклініках і лікарнях. Якщо дитина з багатодітної сім'ї захворіла і потребує лікування, у аптеках часто не відпускають ліки за рецептами лікарів безкоштовно.

Таким чином, для вирішення проблем щодо отримання пільг для дітей з багатодітних сімей слід:

- посилити державний нагляд за вчасним виконанням усіх обов'язків і завдань робітників і службовців обласних і районних управлінь соціального захисту населення;
- державі забезпечити достатній рівень фінансування управлінь соціального захисту населення, щоб не виникало ускладнень із наданням пільг членам багатодітних і малозабезпечених сімей.

Пріоритетними напрямками соціально-економічного захисту багатодітних сімей мають стати:

- удосконалення форм соціальних дотацій, пільг, їх чітке законодавче розмежування за категоріями багатодітних сімей;
- медичне та санаторно-курортне обслуговування;
- поліпшення житлово-побутових умов;
- підвищення конкурентоспроможності багатодітних батьків на ринку праці.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань соціального захисту багатодітних сімей [Електронний ресурс] : Закон України від 19.05.2009 № 1343-VI. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1343-17>. 2. Про охорону дитинства [Електронний ресурс] : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>. 3. Про державну допомогу сім'ям з дітьми [Електронний ресурс] : Закон України від 21.11.1992 № 2811-XII. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>. 4. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям [Електронний ресурс] : Закон України від 01.06.2000 № 1768-III. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>. 5. Попова М. Б. Социальная дифференциация и бедность населения / М. Б. Попова. – Петрозаводск : Изд-во Петрозаводского ун-та, 1998. – 129 с.

АНАЛИЗ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ УКРАИНЫ

УДК 330.322(477)

Швец А. В.

Студент 1 курса
факультета консалтинга и международного бизнеса ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Проведен анализ инвестиционной привлекательности Украины. Рассмотрены условия создания благоприятного климата, а также способы и методы активизации инвестиций в экономику страны.

Ключевые слова: экономика, политика, политическая стабильность, экономический потенциал, инвестиции, инвестиционная политика, инвестиционная привлекательность.

Анотація. Проведено аналіз інвестиційної привабливості України. Розглянуто умови створення сприятливого клімату, а також засоби і методи активізації інвестицій в економіку країни.

Ключові слова: економіка, політика, політична стабільність, економічний потенціал, інвестиції, інвестиційна політика, інвестиційна привабливість.

Annotation. The analysis of investment attractiveness of Ukraine. The conditions create a favorable climate, as well as the ways and methods of enhancing investments in the economy of the country.

Keywords: economy, politics, political stability, economic potential, investment, investment policy, investment attractiveness.

В период трансформации экономики в Украине существенно возрастает роль инвестиционной деятельности. От интенсивности и результативности инвестиционных процессов зависит успех преобразований, в первую очередь, в сферах экономической, политической и социальной жизни, выход страны из экономического кризиса. Рост экономического потенциала, повышение уровня жизни населения, улучшение качества продукции – все это зависит от активности инвестиционной политики.

Вопросы инвестиционной деятельности и ее значение для развития экономики страны изучают Вахрин П. И., Зименков Р. В., Бахарева С. Ю., Когут А. Е., Лукьянов И. И., Дрич А. Б., Бондар И. Р. и др.

Целью написания статьи является исследование инвестиционной привлекательности Украины, а также изучение способов и методов активизации инвестиций в экономику страны.

Инвестиционная политика – это комплекс мероприятий, предусматривающих объем, структуру и направление капиталовложений, увеличение основных фондов и их модернизацию с учетом последних достижений науки и техники [1]. Инвестиционная политика призвана стимулировать и регулировать инвестиционный процесс, создавать условия для социально-экономического развития отдельно взятого региона, отраслей хозяйствования и государства в целом.

Ситуация, сложившаяся в экономике Украины, характеризуется острым инвестиционным кризисом. Одной из основных задач государства является запуск механизма инвестиционного мультипликатора, предполагающего государственную поддержку высокоэффективных и быстро окупаемых инвестиционных проектов, независимо от их отраслевой принадлежности. Политика государства должна быть направлена на повышение инвестиционной привлекательности страны для притока инвестиций как внутренних, так и иностранных.

Инвестиционная привлекательность страны – это совокупность субъективных и объективных условий, способствующих или препятствующих процессу инвестирования национальной экономики на макро-, мезо- и микроуровнях [2].

Частные инвестиции принято считать более эффективными, чем государственные. Это связано с тем, что частный инвестор более заинтересован в скорейшем возврате вложенных средств и в получении прибыли от финансовых вливаний в ту или иную отрасль хозяйствования либо в отдельно взятое предприятие.

Благоприятными условиями для поступления средств в виде инвестиций являются:

- приемлемая инфраструктура;
- позитивный инвестиционный климат в стране;
- наличие потенциально привлекательных проектов;
- обеспечение возможности определить четкие перспективы реализации инвестиционных проектов и получения прибыли.

Инвестиции не осуществляются там, где нет соответствующих институциональных структур, серьезных гарантий для инвесторов (это касается и внутреннего инвестиционного потенциала). Позитивная динамика инвестиционных процессов свидетельствует если не о здоровье экономической системы, то хотя бы об отдельных признаках ее выздоровления. Украине важно не потерять финансовой и политической независимости, для чего необходимо найти оптимальное соотношение между получением кредитов от международных финансовых организаций и привлечением денег внутренних инвесторов.

Наиболее актуальными для Украины являются проблемы объемов ресурсов и структуры инвестиционной деятельности. Именно благодаря их успешному решению можно не только достичь экономического успеха, но и стимулировать формирование позитивных долгосрочных тенденций развития национальной экономики.

Существующая в государстве и среди предпринимателей тенденция относительно привлечения объемов иностранных инвестиций не является однозначно позитивной. По мнению специалистов, изучающих проблему, иностранные инвестиции даже при условии их эффективного использования не должны составлять значительную долю в общем объеме инвестиций. Мировой опыт свидетельствует, что объем прямых иностранных инвестиций не должен превышать 6 % от объема валового внутреннего продукта [4]. В мире существует правило: объем иностранных инвестиций не должен превышать объемов отечественных. Самые значительные инвестиционные проекты внедряются на двусторонней основе при органическом сочетании отечественного и иностранного капиталов. Опыт постсоциалистических европейских стран свидетельствует, что иностранные инвестиции активнее поступают не туда, где недостает капитала, а в места, где уже интенсивно осуществляются капиталовложения, где уже на практике продемонстрировано проведение экономических реформ, в первую очередь, за счет собственных источников. С использованием иностранных инвестиций возможно укрепление позиций отдельных видов производства отдельных отраслей, но не экономики в целом. Нужно искать внутренние источники инвестирования и использовать их с максимальной эффективностью, научно обосновано, с учетом социальных потребностей граждан и особенностей национального менталитета.

Изучение зарубежного опыта по вопросам инвестиционной безопасности страны дает возможность определить показатели, характеризующие активность инвестиционной деятельности. Показателями инвестиционного процесса в государстве, по мнению специалистов, являются:

- норма (уровень) инвестиций (объем инвестиций по отношению к объему валового внутреннего продукта в процентах);
- общий объем инвестиций в стоимостном выражении;
- уровень частных инвестиций;
- уровень сбережений населения.

Существуют рекомендуемые значения по этим показателям, имеющие в каждом государстве национальные особенности. К этой группе эксперты разных стран относят динамику показателя чистых инвестиций, соотноше-

ние валовых инвестиций и амортизационных отчислений, темпы роста доходов и сбережений населения, коэффициент прироста капиталоемкости. Не все эти показатели в Украине отвечают рекомендуемым значениям, что свидетельствует об инвестиционном кризисе в государстве. Поэтому сейчас необходимо осуществлять мероприятия по выходу из этого положения и повышению уровня инвестиционной активности, прежде всего, внутренних инвесторов.

Общие показатели инвестиционной безопасности касаются конкурентоспособности государства и его рейтинга на международном инвестиционном рынке. Это позволяет определить инвестиционную привлекательность страны. Международные финансовые организации: Международный валютный фонд (МВФ), Мировой банк реконструкции и развития (МБРР), Европейский банк реконструкции и развития (ЕБРР) разработали собственные методики определения конкурентоспособности общества и инвестиционной привлекательности государства. Финансовые институты используют полученные результаты при предоставлении средств для инвестиционной деятельности. Согласно индексу инвестиционной привлекательности (International Business Compass), который рассчитывает международная консалтинговая сеть BDO (международная сеть независимых фирм), в 2015 г. Украина улучшила свой показатель на 20 позиций и заняла 89 место из 174 стран.

В 2014 г. Украина занимала 109 место в этом рейтинге. В 2015 г. страна вместе с Беларусью (85 место) и Латвией (29 место) вошла в список государств, продемонстрировавших быстрое улучшение показателей инвестиционной привлекательности. В первой десятке рейтинга – Швейцария, Сингапур, Гонконг, Норвегия, Дания, Нидерланды, Канада, Великобритания, Швеция, Новая Зеландия. Рейтинг инвестиционной привлекательности с 2012 г. рассчитывает BDO – международная компания, предоставляющая консультации по вопросам финансов, бухгалтерии, налогового права в сотрудничестве с Гамбургским институтом мировой экономики. Рейтинг учитывает показатели трех сфер – экономики, политики и права, социально-культурные условия в той или иной стране. Составители рейтинга считают, что он является важным для компаний, которые настроены вести глобальный бизнес, и ищут страны для расширения своего присутствия. В 2014 г., несмотря на нестабильную политическую ситуацию и боевые действия на Донбассе, Украина вошла в первую сотню рейтинга Doing business, который составляет Всемирный банк. В этом рейтинге легкости ведения бизнеса Украина заняла 96 место и улучшила свои позиции сразу на 16 пунктов по сравнению с 2013 г. [6].

Таким образом, для повышения инвестиционной привлекательности страны, прежде всего, необходимо предоставить инвестору гарантию возвращения вложенных им средств. Улучшение инвестиционного климата страны должно стать одной из приоритетных задач экономической политики государства.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Зайцева И. С.

Литература: 1. Вахрин П. І. Організація та фінансування інвестиційних проєктів / П. І. Вахрин. – Київ : Інвестиції, 2009. – 420 с. 2. Богатин Ю. В. Інвестиційний аналіз : учеб. посібник / Ю. В. Богатин, В. А. Швандар. – М. : Юніти, 2000. – 286 с. 3. Воробьев Ю. Н. Инвестирование : учеб. пособие / Ю. Н. Воробьев, Е. И. Воробьева. – Симферополь : Таврия, 2004. – 340 с. 4. Гайдук А. П. Методологические аспекты инвестиционной привлекательности экономики / А. П. Гайдук // Региональная экономика. 2004. – № 4. – С. 81–86. 5. Ендовицкий Д. А. Анализ инвестиционной привлекательности организации / Д. А. Ендовицкий. – М. : КноРус, 2010. – 374 с. 6. Украина повысила рейтинг инвестиционной привлекательности [Электронный ресурс] // BBC. Україна. – Режим доступа : http://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2015/06/150605.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

УДК 336

Швирка К. С.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено сучасний стан механізму справляння податку на доходи фізичних осіб в Україні, визначено основні недоліки. Запропоновано оптимальні шляхи вдосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.

Ключові слова: доходи, податок, оподаткування, ставка, реформа, податок на доходи фізичних осіб, система оподаткування.

Аннотация. Исследовано современное состояние механизма взимания налога на доходы физических лиц в Украине, определены основные недостатки. Предложены оптимальные пути совершенствования системы налогообложения доходов физических лиц в Украине.

Ключевые слова: доходы, налог, налогообложение, ставка, реформа, налог на доходы физических лиц, система налогообложения.

Annotation. Investigates the current state of the mechanism for collecting the tax to incomes of physical persons in Ukraine the article identifies main shortcomings. The proposed optimal ways of improving the system of taxation of incomes of physical persons in Ukraine.

Keywords: income, tax, taxation, rate, reform, tax to incomes of physical persons, tax system.

Побудова адаптованої до умов держави системи оподаткування доходів фізичних осіб має важливе значення, адже вона є однією із найбільш пріоритетних і впливових щодо наповнення бюджету, а група платників податку на доходи фізичних осіб (прибуткового податку) є найбільш численною. Податок на доходи фізичних осіб є одним із ефективних фіскальних важелів для різних податкових систем. Основною метою його запровадження є забезпечення бюджетних надходжень і створення рівного податкового тиску на основі прямого оподаткування доходів платника податків. Нині питання вдосконалення системи оподаткування в Україні є надзвичайно важливим.

Питання нарахування й сплати податку на доходи фізичних осіб досліджують Андрущенко В., Демиденко Л., Крисоватий А., Мельник В., Романенко О., Суторміна В., Федосов В. та ін. Проте окремі питання порядку нарахування й сплати податку, а також механізму справляння прибуткового податку потребують подальшого деталізованого вивчення.

Метою написання статті є дослідження основних недоліків системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні та визначення напрямів її вдосконалення.

Система оподаткування доходів населення в Україні за роки незалежності зазнала серйозних змін. Нині вона за багатьма формальними й реальними ознаками відповідає аналогічним системам провідних країн світу, що проявляється у співвідношеннях між основними об'єктами оподаткування (працею, споживанням), процедурах адміністрування тощо. До більшості джерел доходів застосовуються адекватні податкові інструменти, проте у внутрішній структурі механізму оподаткування доходів населення все ще мають місце певні диспропорції, які необхідно усунути для ефективного розвитку системи оподаткування доходів громадян і подальшого продуктивного розвитку системи податкових відносин [2].

Незважаючи на те, що податок на доходи фізичних осіб є одним із головних джерел наповнення доходів бюджету, на сучасному етапі економічного розвитку нашої держави механізм його справляння має певні недоліки, серед них:

- недотримання принципу соціальної справедливості в процесі оподаткування доходів громадян;
- високий податковий тиск на населення, що має низький рівень доходів;
- наявність фактів ухилення від сплати податків;
- хаотичне використання зарубіжного досвіду;
- низький рівень податкової культури;
- проблематичність установлення оптимальної ставки щодо податку з доходів фізичних осіб [3].

Пріоритетним напрямом розвитку оподаткування доходів фізичних осіб має стати вдосконалення системи використання податкової соціальної пільги на рівні прожиткового мінімуму. Очевидно, що особи з такими доходами не можуть брати участь у фінансуванні державних витрат. Крім того, втрати бюджету через використання податкової соціальної пільги в такому розмірі буде компенсовано за рахунок зростання споживання товарів і послуг цими верствами населення, які при цьому сплачують податок на додану вартість і акцизний збір.

Наступним пунктом, на якому доцільно зупинитися, є те, що встановлення основної податкової ставки в розмірі 18 % не принесло таких бажаних результатів, як гарантування однакового податкового навантаження на всі верстви населення, захист найбіднішої частини населення й зменшення ухилень від сплати податку. Натомість менш забезпечені верстви населення сплачують значущу частку доходу, в той час як для забезпечених осіб оподаткування є незначним у загальній сумі їх доходу. Застосування помірних ставок сприятиме зниженню податкового навантаження на платників із низьким і середнім рівнем доходів і створить передумови поступового підвищення для заможних платників, що збільшить надходження до бюджету.

Ще однією проблемою, яка також потребує вирішення, є формування високої податкової культури громадян. Низький рівень податкової культури населення сприяє постійному зростанню кількості порушників податкового законодавства, а це, у свою чергу, зменшує податкові надходження до бюджету. Податкові відносини в Україні мають стати прозорими: платники податків і податкових платежів мають право знати, на що використовуються їх кошти. Водночас кожний громадянин має розуміти, що податки не є безпідставним вилученням доходів, а обґрунтованим внеском членів суспільства, спрямованим на досягнення спільних цілей і вирішення спільних завдань.

Запровадження податків чи зміни в податкових системах європейських країн є супроводжуваними широкою агітаційною кампанією щодо переваг і важливості тих чи інших кроків у сфері оподаткування. До такої роботи поряд із державними податковими органами залучають і приватні фірми. У нашій державі цього немає, тому більша частина населення сприймає зміни в податковій системі негативно. У деяких країнах Європейського Союзу прийняття тих чи інших податкових законів можливе лише після отримання згоди населення шляхом референдуму. Розширення демократичних засад має надалі позитивно вплинути на весь податковий процес.

Вважаємо за доцільне зупинитися на вирішенні проблеми ухилення від оподаткування, що є однією з найгостріших в Україні та такою, що вирізняє її з-поміж більшості зарубіжних країн. На масштаби ухилення від сплати податків впливає високий рівень податкових ставок, нерівномірний розподіл податкового навантаження, порушення принципу рівності платників перед законом, недотримання норм законів, неефективність державної бюджетної політики.

Методи скорочення ухилення від сплати податків полягають у створенні в суспільстві таких умов для фізичних осіб, коли приховувати об'єкти оподаткування їм буде невигідно. Нині пошук методів боротьби з ухиленням ведеться досить активно в деяких країнах, у тому числі в Україні. Одним із діючих механізмів у боротьбі з несплатою податку з доходів фізичних осіб може стати контроль працівників підприємства й інших суб'єктів економічних відносин за сплатою податків як податкових агентів.

Задля вдосконалення системи оподаткування фізичних осіб доцільно застосовувати досвід зарубіжних країн. Відомо, що податкові системи розвинених держав світу нині є сформованими динамічним механізмом, що надає можливості вирішувати основні соціально-економічні завдання держави. Доцільним для забезпечення соціально-економічної справедливості податкової політики в Україні є застосування таких складових зарубіжного досвіду, як урахування сімейного стану, кількості працюючих у сім'ї, наявності дітей та утриманців тощо.

Список подібних пільг у різних країнах є різним і залежить від національних особливостей і традицій, але позитивний вплив такого підходу є очевидним. Це надасть можливості диференційовано оподатковувати різні верстви населення залежно від сімейного стану, кількості працюючих у сім'ї й кількості утриманців і досягти позитивних соціальних зрушень. Сімейним громадянам має бути надано право при оподаткуванні декларувати за їх вибором індивідуальні доходи або сукупний дохід сім'ї. При цьому оподаткування має здійснюватися із урахуванням середнього сукупного доходу на одного члена сім'ї [5].

Реформування системи оподаткування фізичних осіб має здійснюватися синхронно з упорядкуванням та оптимізацією системи державних видатків і вирішенням важливих питань, що стосуються доходів громадян, у тому числі:

- підвищення вартості робочої сили;
- розробки й запровадження державних мінімальних соціальних стандартів;
- переходу від системи соціального захисту, що ґрунтується на наданні пільг, до політики підвищення доходів і надання державної допомоги соціально вразливим верствам населення залежно від їх матеріального стану;
- запровадження до практики страхової медицини із залученням фінансової підтримки держави.

Усі запропоновані заходи є взаємопов'язаними: зменшення державних видатків зробить можливим зниження ставок основних податків і скасування малоефективних обов'язкових платежів без будь-яких витрат для

бюджету. Податкову систему країни доцільно змінювати у такий спосіб, щоб було максимально враховано економічні інтереси обох сторін – держави і платників податків.

Таким чином, система оподаткування фізичних осіб потребує невідкладного вдосконалення. Запроваджувати заходи із цією метою слід із неодмінним урахуванням економічної й правової ситуації та менталітету громадян нашої держави, а також позитивних особливостей оподаткування доходів фізичних осіб розвинених країн світу.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Юшко С. В.

Література: 1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. 2. Соколовська А. М. Реформування податку на доходи фізичних осіб: очікувані наслідки та проблеми / А. М. Соколовська // Наукові праці НДФІ. – 2003. – № 22. – С. 120–127. 3. Мартиненко В. П. Основні напрями розвитку оподаткування доходів фізичних осіб / В. П. Мартиненко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 5. – С. 70–74. 4. Юшко С. В. Навантаження на фонд оплати праці суб'єктів господарювання як чинник тінізації доходів громадян / С. В. Юшко // Фінанси України. – 2013. – № 2. – С. 32–45. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2013_2. 5. Новікова Ю. Г. Удосконалення оподаткування фізичних осіб в Україні [Електронний ресурс] / Ю. Г. Новікова, С. В. Лінник // Веб-ресурс научно-практичних конференцій. – Режим доступу : http://www.confcontact.com/20120322/7_novikova.php.

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ТРУДОВОЙ МОТИВАЦИИ ПЕРСОНАЛА

УДК 005.95/96:005.32:331.101.3

Шевченко Ю. І.

Студент 3 курса
факультета консалтинга и международного бизнеса ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрена сущность трудовой мотивации и ее особенности. Определены основные факторы влияния на мотивацию и стимулирование труда, а также проблемы формирования трудовой мотивации. Предложены пути эффективного управления персоналом организации с учетом его потребностей.

Ключевые слова: труд, право на труд, ресурсы, потребности, мотивация, оплата труда, трудовая мотивация, трудовые ресурсы, система мотивации персонала.

Анотація. Розглянуто сутність трудової мотивації та її особливості. Визначено основні фактори впливу на мотивацію та стимулювання праці, а також проблеми формування трудової мотивації. Запропоновано шляхи ефективного управління персоналом організації з урахуванням його потреб.

Ключові слова: праця, право на працю, ресурси, потреби, мотивація, оплата праці, трудова мотивація, трудові ресурси, система мотивації персоналу.

Annotation. The essence of motivation and its features. Identified main factors of influence on motivation and stimulation of labor, and also problems of formation of labour motivation. The ways of effective personnel management taking into account its needs.

Keywords: labor, right to work, resources, needs, motivation, wages, work motivation, workforce, system of personnel motivation.

Мотивация персонала в любых экономических условиях является ведущим звеном в системе управления предприятием. К сожалению, в нашей стране, обладающей значительным кадровым и интеллектуальным потенциалом, компании недостаточно используют инструменты, способствующие повышению мотивации персонала.

На сегодняшний день экономическая наука и практика Украины еще не выработали модели действенного механизма мотивации работников. Комплексный и системный подход к этой проблеме почти отсутствует, что и определяет необходимость детального изучения проблемы мотивации персонала.

Вопросы мотивации последовательно изучали и изучают Альдерфер К., Армстронг Г., Врум В., Герцберг Ф., Дафт Р., Мартин П., Макклелланд Д., Маслоу А., Мэйо Э., Портер Л., Борисова Е., Виханский О., Газенко Н., Егоршина А., Журавлева П., Ищенко С. и др.

Целью написания статьи является исследование сущности и роли трудовой мотивации, а также определение факторов, негативно влияющих на мотивацию трудовой деятельности работников.

Недостаточная мотивация персонала к труду занимает третье место в списке причин, препятствующих росту бизнеса любой компании [1]. Для того чтобы работник стремился получить максимально возможный результат, необходимым условием является наличие у него мотивации. От наличия мотивации зависит, как работник использует свои возможности и способности, технические средства, что, в свою очередь, ведет к получению ожидаемого результата и отражается на результатах деятельности предприятия.

Трудовая мотивация – это процесс стимулирования отдельного исполнителя или группы людей к деятельности, направленный на достижение целей организации и продуктивное выполнение принятых решений или намеченных работ [2]. Сущность трудовой мотивации заключается в том, чтобы, ориентируясь на систему потребностей работников, обеспечить полное и эффективное использование их трудового потенциала для скорейшего достижения целей организации.

Существуют различные факторы мотивации, определяющие, что является наиболее важным для человека. Как правило, это не один фактор, а несколько, и вместе они составляют карту мотиваторов. Различают внешние и внутренние факторы мотивации (рис. 1) [3].

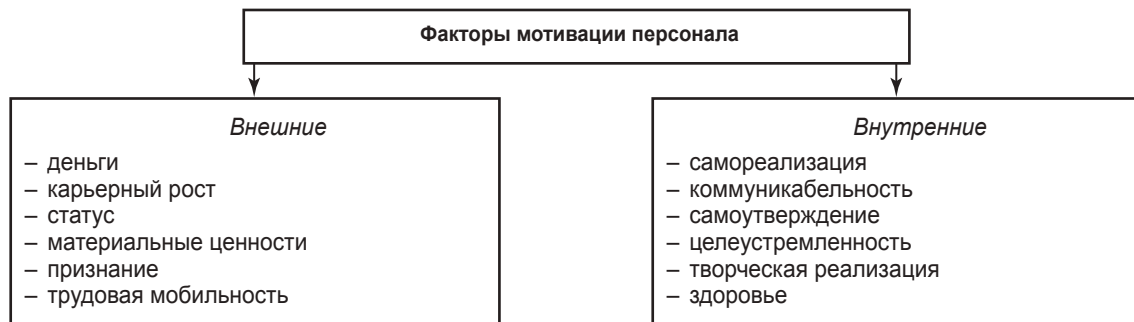

Рис. 1. Внешние и внутренние факторы мотивации персонала

Знание факторов мотивации для руководителя чрезвычайно важно, поскольку именно соотношение внутренних и внешних факторов мотивации является основой для согласования интересов сотрудника и компании, разработки системы мотивации для него.

В настоящее время украинский менеджмент имеет дело с проблемами неудовлетворенности работников условиями труда и, как следствие, снижения эффективности производственного процесса. Потеря интереса работника к труду, его пассивность являются причиной текучести кадров, отсутствия инициативы со стороны работников. Существуют множество причин кризиса трудовой мотивации. Трудовая деятельность в сфере материального производства перестала быть полноценным источником удовлетворения основных жизненных потребностей, ухудшились условия трудовой деятельности, медицинское обслуживание. Кроме того, организации не оказывают какой-либо помощи в решении социальных проблем работников, из-за снижения уровня жизни произошли определенные изменения в духовных и интеллектуальных потребностях работников [4]. Наблюдается падение престижа честного, добросовестного труда, который в системе жизненных ценностей все больше отодвигается на задний план. Исчезли или значительно уменьшились такие элементы социальных проявлений, как работа на благо общества, трудового коллектива. Все более значимым становится фактор материального вознаграждения: в структуре мотивов трудовой деятельности его удельный вес значительно превышает такой мотив, как общение с людьми.

В настоящее время существуют множество экономических, правовых, социальных и психологических факторов, оказывающих негативное влияние на трудовую мотивацию персонала. Это, в первую очередь, низкий уровень заработной платы, слабая связь результата и оплаты труда, ощущение несправедливости оплаты труда,

дифференциация заработной платы различных сфер экономической деятельности, задолженность по выплатам заработной платы, отсутствие социальных пакетов. Негативное влияние на трудовую мотивацию оказывают и теневизация заработной платы и трудовых отношений, отсутствие видения перспектив своего развития, низкий уровень социальной и профессиональной мобильности, отсутствие нормативно-правовой базы по вопросам защиты работающих и др. Важно иметь в виду и наличие множества жизненных ориентиров работающих. То, что привлекательно для одних, не интересует других. Очевидно, что работники разного уровня квалификации имеют различные потребности, поэтому важно выявлять потребности и мотивы каждого участника трудового процесса.

Несмотря на разнообразие потребностей, персонал организации объединяет нечто общее – работа, которую они выполняют. Поэтому целесообразно обратить внимание на общие интересы, имеющие в равной степени отношение ко всем сотрудникам: взаимодействие в коллективе, вознаграждение, безопасность, личное развитие, профессиональный рост, ощущение причастности к общему делу. Успешное удовлетворение этих потребностей для всех работников является основой эффективной мотивации, игнорирование их приводит к существенным проблемам.

Для успешного функционирования и развития предприятия или организации необходимо сформировать эффективную систему мотивации персонала. Система мотивации должна базироваться на:

- соответствии уровня оплаты труда и его результатов, признании личного вклада в общий успех;
- создании условий для безопасности труда, защиты здоровья и благосостояния всех работников;
- создании механизма материального стимулирования (премии, надбавки, доплаты) за дополнительно выполненную работу;
- обеспечении возможностей для роста профессионального мастерства, реализации способностей работников;
- предоставлении равных возможностей для занятости и должностного продвижения;
- поддержании в коллективе атмосферы доверия и заинтересованности в реализации общей цели [5].

Таким образом, трудовая мотивация – это процесс использования внутренних и внешних стимулов, с помощью которых работников побуждают к активной деятельности, чтобы достичь тех или иных организационных целей. На мотивацию каждого работника влияют внутренние и внешние факторы. Внешние факторы – это вознаграждения, которые человек получает за результаты труда, а внутренние – это вознаграждения, которые человек получает от самого процесса труда, от характера и содержания работы. На сегодняшний день существует масса экономических, правовых, социальных и психологических факторов, негативно влияющих на мотивацию и стимулирование персонала. Для решения проблем и дальнейшего успешного функционирования предприятия должны сформировать эффективную систему мотивации персонала. Для повышения мотивации сотрудников руководителям следует учитывать личностные потребности каждого работника, использовать материальные и нематериальные методы мотивации, обеспечить в коллективе атмосферу заинтересованности в реализации общих целей. Именно трудовая мотивация является одним из основных факторов, непосредственно влияющих на эффективность функционирования предприятия на рынке.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Горобинская М. В.

Литература: 1. Ковальська К. В. Нові підходи до мотивації персоналу в стратегічному управлінні корпораціями / К. В. Ковальська, Р. В. Рак // Формування ринкових відносин в Україні. – № 1. – 2010. – С. 29–33. 2. Поліщук П. В. Матеріальне стимулювання як основа ефективного управління підприємством / П. В. Поліщук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 2. – С. 85–87. 3. Колот А. М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу : навч. посіб. / А. М. Колот. – Київ : КНЕУ, 1998. – 224 с. 4. Колот А. М. Мотивація персоналу : підручник / А. М. Колот. – Київ : КНЕУ, 2002. – 337 с. 5. Нагирова А. Соціально-економічна ефективність стимулювання репродуктивного труда на рівні підприємства: методика і результати аналізу / А. Нагирова // Человек и труд. – 2012. – № 1. – С. 62–63.

УДОСКОНАЛЕННЯ ОСНОВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

УДК 364.4(477)

Шишко А. О.

Магістрант 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано основні тенденції розвитку та види соціального захисту в зарубіжних країнах. Обґрунтовано особливості адаптації соціальної політики України до стандартів зарубіжних країн, що полягає в реформуванні системи страхування, пенсійного забезпечення, пенсійної реформи та політики зайнятості. Запропоновано основні напрями розвитку фінансового механізму соціального страхування в Україні.

Ключові слова: суспільство, стандарти, соціальний захист, система страхування, соціальні стандарти, соціальні гарантії, пенсійне забезпечення, пенсійна реформа, політика зайнятості, система соціальних виплат.

Аннотация. Проанализированы основные тенденции развития и виды социальной защиты в зарубежных странах. Обоснованы особенности адаптации социальной политики Украины к стандартам зарубежных стран, заключающиеся в реформировании системы страхования, пенсионного обеспечения, пенсионной реформы и политики занятости. Предложены основные направления развития финансового механизма социального страхования в Украине.

Ключевые слова: общество, стандарты, социальная защита, система страхования, социальные стандарты, социальные гарантии, пенсионное обеспечение, пенсионная реформа, политика занятости, система социальных выплат.

Annotation. Analyzes the main trends and forms of social protection in foreign countries. Justified by the peculiarities of adaptation of social policy of Ukraine to the standards of foreign countries is to reform the insurance system, pension, pension reform and employment policy. The basic directions of development of the financial mechanism of social insurance in Ukraine.

Keywords: society, standards, social protection, insurance system, social standards, social guarantees, pension, pension reform, employment policy, system of social benefits.

Показником ефективної соціальної політики є наявність якісної системи соціальних стандартів і соціальних гарантій, що є необхідними для забезпечення потреб громадян як у матеріальному плані, так і для формування фінансових ресурсів, що мають бути спрямованими на їх реалізацію. Соціальні гарантії надають можливості забезпечити певний рівень життя і рівний доступ усіх верств населення до суспільних благ і державних послуг.

В Україні ще не розроблено заходи чітко обґрунтованої й несуперечливої соціальної політики. Відтак питання розробки із урахуванням досвіду країн із розвинутою економікою й практичного застосування соціальних стандартів і гарантій є надзвичайно актуальними.

Проблеми оптимізації соціальних виплат як частини соціальних гарантій розглядали й розглядають Антропов В., Ветрова Н., Васечко Л., Ламперт Х. та ін. Однак, єдиної думки щодо шляхів оптимізації соціальних виплат з точки зору джерел фінансування не існує.

Процес використання соціальних виплат як елемента соціальних гарантій є регульованим на законодавчому рівні, передусім Законами «Про прожитковий мінімум», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». Але положення нормативних актів часто не дозволяють забезпечити збалансовану соціальну політику, виконання всіх зобов'язань держави перед різними категоріями громадян. Застосування зарубіжного досвіду може допомогти вирішити проблему в частині тих чи інших соціальних виплат.

Метою написання статті є дослідження шляхів підвищення ефективності соціальних виплат як частини соціальних гарантій на основі досвіду країн із розвинутою ринковою економікою.

Вітчизняне законодавство визначає соціальні стандарти як установлені законами й іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких є визначуваними рівні основних соціальних гарантій. Однак таке визначення є дуже суперечливим.

Соціальні стандарти є встановлюваними та гарантованими державою. Існування соціальних стандартів, що відображають якість життя, є необхідним для здійснення збалансованої соціальної політики. Від обсягу фінансування залежить спрямованість і обсяг бюджету. Соціальні стандарти є встановлюваними із урахуванням науково обґрунтованих нормативів – показників, відповідно до яких є виконуваною та чи інша програма. Соціальні нормативи, на відміну від стандартів, можуть бути мінімальними [2; 3].

У системі соціальних стандартів у світовій практиці розрізняють демографічні показники, санітарно-гігієнічні умови життя, споживання продуктів харчування, житлові умови і забезпеченість споживчими благами тривалого користування, показники освіти і культури, зайнятість і умови праці, доходи та витрати населення, вартість життя і споживчі ціни, транспортні засоби, показники фізичної культури і спорту; соціального забезпечення; свободи людини. Для виконання різних соціальних програм і підтримки рівня соціальних стандартів необхідно гарантувати достатній розмір доходів населення держави. З одного боку, вони є основним джерелом формування фінансових ресурсів держави і визначають можливість виконання соціальної функції. З іншого боку, частина доходів населення стає підтримкою життєвого рівня через систему соціального забезпечення.

Соціальні виплати є елементом соціальних гарантій держави. За визначенням Міжнародного бюро праці, у структурі соціального забезпечення виділяють виплати з соціального страхування та виплати соціальної допомоги. Вони відрізняються за джерелами фінансування, за програмними цілями виплат, за складом учасників, за участю державних органів і базою нарахування. У багатьох країнах є запровадженими так звані програми соціальної допомоги задля надання допомоги особам, дохід яких є недостатнім для забезпечення мінімального стандарту проживання в суспільстві.

У більшості європейських держав бюджетні програми соціальної допомоги забезпечують виплату трансфертів не тільки тому, хто цього потребує, а й інші соціальні виплати службам, які допомагають малозабезпеченим верствам. Програма заохочує населення бути активним у отриманні інших професій, пошуку роботи, перекваліфікації. Це сприяє розширенню можливостей виробничої підготовки для допомоги реципієнтам, зростання інвестицій у освіту тощо [2].

У США, на відміну від європейських країн, програми соціальної допомоги сприймають як засіб відповідного контролю над так званими «надлишками» населення, вони лягають на державу. Частка соціальних виплат у США є нижчою, ніж це передбачено європейськими стандартами.

Незважаючи на певні відмінності, програми мають спільні риси: фінансування є забезпечуваним за рахунок коштів бюджету; соціальні виплати надаються відповідно до законодавства; у ході оцінювання рівня споживання враховують особисті доходи. Окрім того, розмір допомоги не є пов'язаним із колишніми доходами і визначається суб'єктивно. Соціальна допомога надається в розрахунку на всю сім'ю, а не на одного її члена [3].

Основними видами соціальних виплат є сімейні виплати та виплати на випадок втрати годувальника; виплати з інвалідності; виплати в зв'язку із хворобою; виплати у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності; виплати з безробіття.

Так, до виплат у зв'язку із втратою годувальника належать одноразові виплати або виплати на поховання та пенсії, або щорічні виплати вдовам і дітям. Отримання таких виплат є визначуваним тривалістю шлюбу, віком одержувача, оцінкою потенційного заробітку годувальника, тривалістю страхового стажу. В Італії та Німеччині виплати становлять 50 % від пенсії за віком або за інвалідністю годувальника, у Бельгії – приблизно 80 %.

Сімейні виплати є призначеними для підвищення рівня соціального захисту сім'ї. Так, у Франції існує державна програма «Велика сім'я», що є адресованою багатодітним сім'ям. Цією програмою передбачено субсидування і пільги задля стимулювання народжуваності. Із народженням кожної дитини зменшується база оподаткування. Відтак сім'ї з чотирма дітьми практично не платять податків. Ця пільга поширюється на всіх громадян, незалежно від статку, навіть на мільйонерів.

У Німеччині в багатодітних сім'ях за народження кожної дитини мати одержує додатковий податковий бонус. Право на отримання додаткового бонуса мають усі громадяни Німеччини, якщо діти проживають разом із ними (154 євро на дитину за наявності в сім'ї до трьох дітей і 179 євро – на кожну чергову). У Фінляндії багатодітним сім'ям і матерям-одиначкам надається різного роду допомога, але не пільги. Наприклад, так званий пакет для новонародженого держава дарує всім новонародженим, при цьому громадянство матері не має значення. У цьому пакеті є все, що потрібно новонародженому протягом першого року життя. Загальна вартість пакета сягає кількох сотень євро.

У Швеції члени багатодітних сімей отримують прогресивну допомогу, розмір якої зростає з народженням чергової дитини. Однак, якщо заробітна плата не досягає прожиткового мінімуму, багатодітній сім'ї нараховується додаткова допомога для оплати житла, дитячих дошкільних установ або спеціальних талонів на продукти харчування [4].

У Німеччині також існують пільги на соціальне житло в усіх великих містах, на проїзд безробітним, які живуть на соціальну допомогу. Німеччину, як відомо, називають країною пільг, оскільки їх отримує кожний десятий мешканець країни [5].

Виплати з інвалідності надаються у разі стійкої втрати працездатності, якщо стан потерпілого потребує призначення довгострокових виплат. До того ж для таких виплат не існує періодів очікування. Їх виплачують до тих пір, доки існують ознаки непрацездатності. Виплати з інвалідності надають у двох формах – у вигляді пенсій і компенсацій. На розмір виплат впливають розмір основного доходу, тривалість трудового стажу, кваліфікація, освіта, можливість реабілітації, суспільне становище потерпілого. В європейських країнах використовують різні

підходи і розрахунки виплат з інвалідності. Так, у Франції не враховують кількість років страхування (беруть за основу розмір базової заробітної плати); у Німеччині враховують саме стаж страхування.

Джерелами соціальних виплат є внески в системи соціального забезпечення, податкові надходження, інвестиційні доходи, приватні внески, страхові премії.

Розміри соціальних виплат у європейських країнах істотно різняться. Найбільш високими є соціальні виплати в Люксембурзі, Норвегії, Данії, найнижчими – у Іспанії та Португалії.

Таким чином, порядок надання соціальних пільг і виплат у різних країнах із розвинутою ринковою економікою має свої особливості, переваги і недоліки. Задля забезпечення ефективного розвитку збалансованої соціальної сфери України доцільно застосовувати досвід європейських країн із урахуванням особливостей національного менталітету й сучасного стану розвитку економіки країни.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Силенко Н. М.

Література: 1. Васечко Л. И. Система социального страхования в зарубежных странах: полезный опыт для Украины / Л. И. Васечко // Вестник КНУТД. – 2003. – № 3. – С. 37–43. 2. Ветрова Н. С. Финансирование социальных программ в странах Запада / Н. С. Ветрова. – М. : Наука, 1993. – 200 с. 3. Антропов В. В. Социальная защита в странах Европейского Союза. История, организация, финансирование, проблемы / В. В. Антропов. – М. : Экономика, 2006. – 271 с. 4. Система социальной защиты в зарубежных странах [Электронный ресурс] // Журнал для медленного чтения. – Режим доступа : <http://www.strana-oz.ru/2003/3/sistema-socialnoy-zashchity-v-zarubezhnyh-stranah>. 5. Ламперт Х. Социальная рыночная экономика. Германский путь / Х. Ламперт. – М. : Дело, 1994. – 640 с.

РОЛЬ НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

УДК 336.226 (477)

Шликова Ю. В.

Кулик А. С.

Студенти 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено особливості функціонування непрямих податків та їх роль як основної бюджетоутворюючої складової фінансування державних видатків. Визначено, що зменшення фіскальної ефективності податку на додану вартість зумовлює підвищення ролі боргової складової забезпечення фінансування державних видатків в Україні.

Ключові слова: податки, функціонування, непрямі податки, податок на додану вартість, акцизний податок, мито, доходи державного бюджету, державний борг.

Аннотация. Исследованы особенности функционирования косвенных налогов и их роль как основной бюджетообразующей составляющей финансирования государственных расходов. Определено, что уменьшение фискальной эффективности налога на добавленную стоимость предопределяет повышение роли долговой составляющей обеспечения финансирования государственных расходов в Украине.

Ключевые слова: налоги, косвенные налоги, налог на добавленную стоимость, акцизный налог, пошлина, доходы государственного бюджета, государственный долг.

Annotation. *The peculiarities of operation of indirect taxes and their role as the main budget sources of financing for government spending. It is determined that the decrease in fiscal efficiency of the value added tax predetermines the increasing role of the debt component of ensuring the financing of public spending in Ukraine.*

Keywords: *taxes, indirect taxes, value added tax, excise tax, duties, revenues of the state budget, state debt.*

Нині для України надзвичайно важливим є питання пошуку джерел поповнення бюджету. Складна економічна ситуація, загрозливий бюджетний дефіцит і значний державний борг, який нині становить майже 68,3 % обсягу валового внутрішнього продукту, спонукають замислитися над визначенням ефективних засобів поповнення бюджету за рахунок податкових надходжень. Непрямі податки є основною складовою податкових надходжень, що забезпечують майже половину доходів державного бюджету України. Слід зазначити, що частка непрямих податків у доходній частині бюджету України перевищує надходження від прямих податків. Це є пояснюваним тим, що співвідношення між прямими і непрямими податками залежить від рівня життя населення, рівня його культури, а також механізму справляння податків. Низький життєвий рівень обмежує масштаби прямих податкових надходжень. Як правило, переважання непрямих податків у структурі державного бюджету спостерігається в країнах, що розвиваються.

Проблеми максимізації бюджетних надходжень і роль непрямих податків у формуванні бюджету вивчають Оксенюк О. І., Озерчук О. В., Буряченко А. Є. та ін. Так, Оксенюк О. І. вважає, що податок на додану вартість забезпечує високі процентні державні доходи. У більшості країн податок на додану вартість забезпечує від 12 до 30 % державних доходів, що еквівалентно приблизно 5–10 % валового національного продукту. Автор стверджує, що побудована на основі податку на додану вартість податкова система забезпечує високу стабільність надходжень до бюджету і незначну залежність його від характеру економічної кон'юнктури [1].

У свою чергу, Озерчук О. В. вважає, що зростання ефективної ставки податку на додану вартість за постійної номінальної ставки є інструментом, за допомогою якого можна суттєво збільшити бюджетні ресурси держави з урахуванням інтересів споживачів і послабити регресивний вплив податку на додану вартість [2]. Але зауважимо, що протягом усього періоду застосування податку на додану вартість в Україні вирішальним фактором у процесі визначення ставки було лише забезпечення надходження достатніх коштів до бюджету. При цьому не враховувалося, чи відповідає рівень ставки можливостям споживача та інтересам виробника. Озерчук О. В. переконує, що доцільно збільшити контроль над рівнем податкової ставки, сальдо експортно-імпортних операцій, що може звужувати чи розширювати податкову базу [2].

Метою написання статті є визначення ролі непрямих податків у формуванні доходів державного бюджету України за сучасних умов, а також обґрунтування основних напрямів підвищення ефективності непрямого оподаткування в Україні.

З'ясовуючи суть непрямого оподаткування, слід звернути увагу на трактування цього поняття вітчизняними фахівцями Лютим І. і Дригою А. [3]. Вони розглядають непрямі податки як податки, розмір яких для окремого платника є визначуваним величиною споживання. Він не залежить прямо від його доходів. Такої ж думки дотримується і Гедзюк О. В. [4]. Вона пояснює різницю між прямими і непрямими податками у такий спосіб: якщо у першому випадку особа має певний дохід, відповідно може заплатити з нього певний податок, у другому випадку особа має певний предмет, відтак у неї є кошти для купівлі, і відповідно можна передбачувати певну податкову спроможність. Слід також зазначити, що непрямі податки, на відміну від прямих, є більш ефективними у фінансовому аспекті, оскільки оподатковують споживання, яке, у свою чергу, є більш стабільною і негнучкою величиною, ніж прибутки (дохід).

Процес стягування податків на практиці не є однозначним, адже необхідно враховувати економічні й соціальні особливості певної країни. Так, однією з основних проблем, що постають перед державою в процесі створення ефективної системи оподаткування, є визначення такого розміру податкової ставки, яка б сприяла максимально можливим надходженням до бюджету та водночас не лягала важким тягарем на платників податків. У сфері оподаткування непрямими податками цей принцип є особливо важливим, адже за допомогою непрямих податків держава може не тільки поповнювати бюджет, а й впливати на попит і пропозицію товарів і послуг.

За економічною сутністю головними видами непрямих податків є податок на додану вартість, акцизний податок і мито, що є важливою частиною централізованих грошових фондів і є використовуваними для здійснення видатків держави. Дослідити надходження непрямих податків, з'ясувати їх частку в структурі доходів державного бюджету України за минулі роки, виявити відповідні тенденції й проаналізувати роль непрямих податків у формуванні доходів державного бюджету України допоможуть подані графічно статистичні дані (рис. 1) [5].

Як показано на рис. 1, податок на додану вартість протягом 2011–2014 рр. мав найбільшу частку серед прямих податків у структурі доходів державного бюджету України. У 2011 р. частка непрямих податків становила 55,58 % у структурі доходів державного бюджету України. Частка податку на додану вартість була найбільшою

порівняно з часткою інших непрямих податків. У 2012 р. порівняно з 2011 р. частка податку на додану вартість у доходах бюджету зменшилася майже на 1,23 %. Приріст доходів відбувався переважно за рахунок надходжень від сплати мита й акцизних податків.

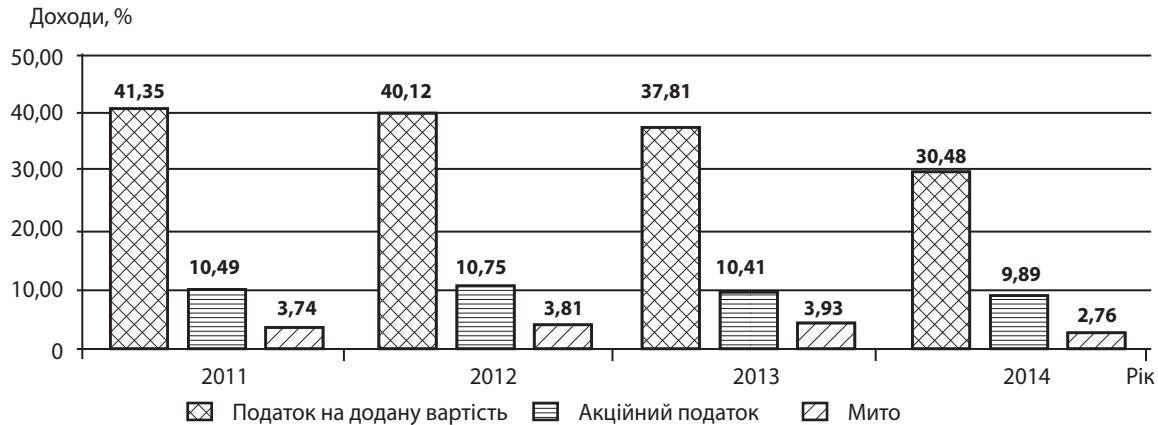

Рис. 1. Динаміка питомої ваги непрямих податків у доходах державного бюджету України, 2011–2014 рр.

Протягом наступних двох років частка податку на додану вартість у доходах бюджету продовжувала зменшуватися, на 2,3 % і 7,33 % відповідно. У 2013 р. це було спричинено зменшенням надходжень від сплати податку на додану вартість на 10,5 млрд грн. У 2014 р. абсолютний приріст надходжень від сплати податку на додану вартість становив 10,7 млрд грн. Зменшення частки податку на додану вартість у доходах бюджету можна пояснити значним зростанням частки інших доходів державного бюджету, а саме трансфертів і допомоги від урядів зарубіжних країн і міжнародних організацій. Така ситуація склалася через загострення економічної кризи, а також у зв'язку з воєнними діями на сході країни.

Зазначимо, що дестабілізуючим фактором впливу на економіку країни взагалі та надходження непрямих податків зокрема є складна економічна і політична ситуація в країні. Темп приросту надходжень від сплати податку на додану вартість за 2011–2014 рр. становив майже 45 %. Для бюджету особливо важливо, щоб за проходження товару через усі стадії переробки податки сплачували всі споживачі, від виробника до кінцевого споживача цього товару (робіт, послуг).

Частка акцизного податку в структурі доходів державного бюджету України протягом 2011–2014 рр. мала змінний характер. Так, у 2012 р. його частка зросла на 0,25 %, а в 2013 р. та 2014 р. – зменшилася на 0,34 % та 0,52 % відповідно. У 2013 р. така зміна супроводжувалася абсолютним зменшенням надходжень на 1,8 млрд грн. У розрізі акцизного податку у 2014 р. частка акцизного податку із вироблених в Україні товарів зменшилася на 1,58 %, однак, частка акцизного податку із ввезених на територію України товарів зросла на 1,06 %. Це можна пояснити зменшенням виробництва підакцизних товарів на території країни через загострення економічної кризи та зростанням частки імпортованих товарів на українському ринку.

Акцизний податок є надійним джерелом наповнення бюджету країни. Аналіз структури надходжень до державного бюджету від акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів свідчить про те, що в загальній сумі акцизного податку, сплаченого платниками до бюджету протягом 2011–2014 рр., найбільші надходження було забезпечено завдяки трьом групам товарів: нафтопродуктам, алкогольним напоям і тютюновим виробам. Основні надходження акцизного податку з числа ввезених на територію України товарів забезпечили тютюнові вироби, виноробна продукція й алкогольні напої [6]. Якщо акцизний податок порівнювати з податком на додану вартість, то в разі підвищення ролі фіскальної функції акцизного податку основний його тягар лягає на заможні верстви населення, на відміну від податку на додану вартість, який лягає важким тягарем на мало-забезпечені верстви населення. Така властивість акцизного податку за незмінної в цілому податкової політики в частині перерозподілу через бюджет валового внутрішнього продукту дозволяє зменшити податковий тягар на широкі верстви населення.

Нині важливим завданням є врахування інфляційної складової у процесі планування надходжень від акцизного податку до бюджету. За використання твердих ставок непрямих податків, що є встановленими в національній валюті, за умов інфляції відбувається скорочення податкових надходжень, оскільки перегляд цих ставок у законодавчому порядку є значно повільнішим, ніж темпи інфляції. Навпаки, за використання відсоткових ставок відбувається зростання доходів бюджету одночасно із підвищенням цін, що є одним із факторів посилення інфляційних процесів.

За умов ринкової економіки й лібералізації міжнародної торгівлі мито стає економічним регулятором зовнішньоекономічної політики держави. Частка митних надходжень протягом 2011–2013 рр. поступово зростала: у 2012 р. – на 0,07 % і становила 3,81 %, на 0,12 % – у 2013 р., становила 3,93 %. Однак, у 2014 р. надходження від сплати мита зменшилися на 733,8 млн грн, їх частка у доходах державного бюджету скоротилася на 1,17 %. Це відбулося за рахунок зменшення надходжень від сплати ввізного мита, що скоротилося на 8,7 млн грн.

Таким чином, вважаємо, що основними напрямками вдосконалення непрямого оподаткування фіскальної системи мають стати:

- зменшення податкового тиску на виробників;
- розширення бази оподаткування через розробку податкових важелів для стимулювання розвитку підприємництва;
- поетапне зниження ставки податку на додану вартість спочатку до 19 %, а потім до 17 % задля наближення її до рівня, що є заведеним у більшості розвинених країн;
- удосконалення механізмів обчислення та стягнення непрямих податків;
- зменшення сумарного податкового навантаження на виробників підакцизних товарів;
- створення умов для рівномірного розподілу податкового навантаження на окремі групи виробників (наприклад, сільськогосподарських товаровиробників);
- стабілізація податкового законодавства за рахунок формування бюджету на основі попередніх законодавчих проектів;
- зменшення нарахунків на фонд оплати праці до цільових позабюджетних фондів.

Підставою для таких пропозицій є насамперед те, що кошти позабюджетних фондів не завжди є використовуваними за цільовим призначенням. Усі запропоновані зміни податкової системи мають сприяти посиленню регулюючого впливу податків на соціально-економічні процеси в країні. Окрім того, необхідними є суттєві структурні зміни в економіці на макро- і мікрорівнях, які б забезпечили зростання частки доходів громадян у структурі національного доходу.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Воїнова Т. С.

Література: 1. Оксенюк О. І. Місце податку на додану вартість у системі непрямого оподаткування [Електронний ресурс] / О. І. Оксенюк // Бізнес Інформ. – 2013. – № 4. – С. 399–404. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/binf_2013_4_77.pdf. 2. Озерчук О. В. Фіскальна ефективність непрямих податків в Україні [Електронний ресурс] / О. В. Озерчук // Наукові праці НДФІ. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npndfi_2014_2_8.pdf. 3. Лютий І. О. Податкова політика України на сучасному етапі / І. О. Лютий, А. Б. Дрига // Фінанси України. 2008. – № 9. – С. 121–123. 4. Гедзюк О. В. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу у сфері оподаткування акцизним податком [Електронний ресурс] / О. В. Гедзюк // Європейські перспективи. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/evpe_2013_3_38.pdf. 5. Державна казначейська служба України [Електронний ресурс] // Веб-портал Державної казначейської служби України. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>. 6. Новикова К. І. Митно-тарифне регулювання як інструмент поповнення державного бюджету України [Електронний ресурс] / К. І. Новикова // Фінанси. – Режим доступу: http://www.chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2010/v2/NV-2010-V2_42.pdf.

ПРОБЛЕМИ СПАДКУВАННЯ В УКРАЇНІ

УДК 233.06

Юрч Н. М.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сучасні проблеми спадкування в Україні. Проведено порівняльний аналіз законів про спадкування в Україні із такими в інших країнах світу. Визначено проблеми в цій галузі, запропоновано шляхи вирішення проблем спадкування в Україні.

Ключові слова: спадщина, спадкування, заповіт, спадкування за законом, спадкування за заповітом.

Аннотация. Рассмотрены современные проблемы наследования в Украине. Проведен сравнительный анализ законов о наследовании в Украине с такими законами в других странах мира. Определены проблемы в этой области, предложены пути решения проблем наследования в Украине.

Ключевые слова: наследство, наследование, завещание, наследование по закону, наследование по завещанию.

Annotation. Modern problems of heritage in Ukraine. A comparative analysis of the laws of inheritance in Ukraine with those in other countries. Identified problems in this field, proposed solutions to the problems of heritage in Ukraine.

Keywords: inherited, inheritance, will, inheritance by law, inheritance by will.

Турбуватися заздальгідь про своє майно, піклуватися про те, як передати його нащадкам, у нашому суспільстві все ще вважають за погану прикмету. А про те, щоб залишити заповіт і вирішити раз і назавжди проблему розподілу спадщини між членами сім'ї, люди, як правило, замислюються в надто поважному віці, іноді за умов, коли вже не є спроможними зважено вирішувати проблеми, що надалі суттєво впливає на родинні стосунки.

Поняття спадкування бере початок з римського права. У системі римського приватного права спадкове право було тісно пов'язаним із усіма видами майнових прав. Після смерті особи найчастіше залишається її майно, яке є об'єктом переходу за спадщиною до інших осіб. Римські юристи вважали, що помирає власник, але його власність залишається; помирає боржник, але залишається борг. У римському спадковому праві склався цілий комплекс правових приписів, якими регулювався перехід майна власника після його смерті до інших осіб. До них належали такі категорії й положення, як спадкування, спадщина, спадкодавець, спадкоємець, універсальне й сингулярне наступництво, відкриття та набуття спадщини, легати, фідейкоміси тощо.

Відтак до складу спадщини належать як права, так і обов'язки, актив і пасив, наявне майно померлого та його борги, які він не встиг скасувати за життя. Перехід майна чи майнових прав і обов'язків, що належали певній особі, можливий лише після смерті власника. Спадкування майна за життя його власника не відбувається. Римське спадкове право не допускало одночасного спадкування за заповітом і за законом: не може бути спадкування в одній частині майна померлого за заповітом, а в іншій – за законом. Цей принцип римського спадкового права закладено ще в законах XII таблиць, він зберігся і в праві Юстиніана. Українське спадкове право, щоб стати таким, яким воно є нині, пройшло тривалий процес історичного розвитку, проте основні риси залишилися від римського спадкового права [1].

Із розвитком суспільних відносин останнім часом дуже часто виникає суспільний перерозподіл майна померлої особи (спадкоємця). Через нечітке законодавче врегулювання між членами родини померлого виникають багато суперечок, про що свідчить аналіз судової практики.

Об'єктом дослідження є правові відносини, що виникають між спадкоємцями, а також чинне законодавство України.

Теоретичною основою дослідження є праці відомих вітчизняних і зарубіжних цивілістів: Антімонова Б. С., Безклубого І. А., Боднар Т. В., Граве К. О., Дзери О. В., Шевченко Я. М., Шевчук Л. В., Чуйкової В. Ю. та ін.

На законодавчому рівні питання спадкування є регульованими Цивільним кодексом України.

У процесі аналізу судової практики стає очевидним, що не кожному вдається безперешкодно отримати свою спадщину через суто юридичні обставини. Більшість проблем виникають через відсутність у людей знань, що є необхідними для належного документального оформлення власного майна, порядку прийняття й оформлення спадщини.

Через те, що більшість людей донині вважають, що спадщина оформляється, як у колишньому СРСР, тобто на особу, яка набула прав на спадщину, накладаються певні обов'язки, які мав спадкодавець стосовно інших осіб. Через це після успадкування спадкоємці не відповідають за зобов'язаннями спадкодавця перед іншими

особами. Нині в зв'язку зі змінами законодавства України, особа, яка успадкувала спадщину, має відповідати за зобов'язаннями спадкодавця, причому забезпечення відповідальності може бути значно більшим, ніж отримана спадщина.

Спадкування – це перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Чинним законодавством України передбачено два види спадкування: спадкування за заповітом і спадкування за законом.

Спадкування за законом має місце в тому разі, якщо спадкування за заповітом не відбулося з певних причин (скасування заповіту, смерть спадкоємців, визнання спадкоємців негідними тощо). Для вирішення таких проблем запроваджено п'ять черг спадкування за законом. Але це не усуває всіх розбіжностей у спадковому праві. Адже для того щоб відбулося спадкування за законом, потрібно, щоб між спадкоємцем і спадкодавцем був певний зв'язок, тобто існували родинні, сімейні, шлюбні стосунки, стосунки утримання чи усиновлення. Наявність однієї з цих ознак надає права в разі відсутності заповіту використовувати спадкування за законом.

На перший погляд, здається, що питання є врегульованим законодавцем, проте виникають проблеми із визнанням зв'язків між спадкодавцем і спадкоємцем. Часто суди вимушені в порядку окремого провадження встановлювати факти, що мають юридичне значення для прийняття спадщини, а саме: чи існує зв'язок між можливо єдиним спадкоємцем і померлим спадкодавцем. При вирішенні таких справ суди детально вивчають подані заявником документи, допитують свідків, якщо такі є, і після цього виносять рішення. Але може бути така ситуація, коли подані на розгляд справи документи не вносять повної ясності щодо наявності зв'язків між спадкоємцем і спадкодавцем. Наприклад, мати-одиначка є спадкодавцем, а її дочка – спадкоємиця. У свідоцтві про народження спадкоємиці не записано батька, мати пізніше одружилася і змінила прізвище, а дочка, у свою чергу, теж одружилася і носить прізвище чоловіка. Мати-спадкодавець зі своїм чоловіком загинула в автокатастрофі, не залишила заповіту на свою доньку-спадкоємицю. Осіб, які б могли спадкувати за законом, крім неї, не виявилося. Але здавалося б, що є єдина спадкоємиця, яка і має успадкувати будинок, що залишився після померлої матері-спадкодавця. Але в зв'язку зі змінами прізвищ спадкодавця і спадкоємиці необхідно в судовому порядку доводити родинний зв'язок між спадкодавцем і спадкоємицею.

Вважаємо за доцільне зазначити, що в законодавстві не враховано, що шлюб, зареєстрований у державному порядку, не завжди реально засвідчує сімейність стосунків, адже є таке поняття, як фіктивний шлюб. Для прикладу можна навести випадок, коли подружжя розірвало шлюб, і чоловік відразу зареєстрував шлюб з іншою особою. З колишньою дружиною поділ спільного майна не відбувся, а чоловік загинув у авіакатастрофі. Відповідно до чинного законодавства, у першу чергу, на спадкування має право нова дружина. Але колишня дружина в цьому випадку може в судовому порядку вилучити свою половину майна, на яку вона претендує. Що стосується спадщини, то вона належить лише до четвертої черги спадкоємців за законом. Постає питання, чому особа, яка має реально пряме відношення до майна свого колишнього чоловіка, може претендувати лише у четверту чергу, а нова дружина, яка ледь встигла зареєструвати шлюб із цим чоловіком, претендує в першу чергу? Тобто оскільки право на спадщину подружжя є зумовленим лише наявністю формальної реєстрації в державному органі реєстрації актів цивільного стану, то в цьому випадку такий факт не свідчить про наявність близьких стосунків між особами, а тому проблему спадкового права потрібно вирішувати на законодавчому рівні. У цьому випадку необхідно вносити зміни в законодавство, а саме до ст. 1241 Цивільного кодексу України, тобто вписати до осіб, які мають право на обов'язкову частку в спадщині, того з подружжя, який пережив спадкодавця, і перебував із ним у сімейних стосунках (шлюбі, фактичному шлюбі) не більше, скажімо, трьох років тому.

Як відомо, у ст. 119 Сімейного кодексу України визначено режим окремого проживання подружжя. Відповідно до цієї статті формально подружжя залишається разом, і цей режим ніяк не впливає на спадщину, а реально подружжя проживає окремо один від одного. Вони можуть вступити у фактичний шлюб і за час перебування у таких відносинах набути спільне майно з особою, з якою один із подружжя проживає у фактичному шлюбі. Наприклад, дружина і чоловік подали заяву до суду про встановлення для них режиму окремого проживання у зв'язку з небажанням дружини і чоловіка проживати разом деякий час. Суд, розглянувши заяву, задовольнив її. Чоловік переїхав зі спільної квартири подружжя до моменту поновлення сімейних відносин до їх спільного будинку. Переїхавши до будинку, чоловік почав проживати з іншою жінкою і придбав на спільні гроші з цією жінкою автомобіль і ще один будинок. Пізніше в чоловіка стався серцевий напад і він помер, але заповіту не встиг скласти. Тут відбувається спадкування за законом. У першу чергу спадкувати за законом має право саме його формальна дружина, а жінка, яка реально із ним проживала і вносила свої кошти у придбання майна, залишається без нічого. Ця фактична дружина хіба що має право доводити в судовому порядку право на половину майна, яке вона придбала разом із померлим. За законом вона мала б право на четверту чергу спадкування за умови проживання зі спадкодавцем не менше п'яти років до часу відкриття спадщини. І знову законодавство віддає перевагу формальним сімейним відносинам. Насправді особам, які формально не були у стосунках зі спадкодавцем, але реально вели спільне господарство й проживали разом, має бути надано першочергове право на спадкування.

До осіб, які мають право на обов'язкову частку в спадщині, законодавством залучено малолітніх, неповнолітніх, повнолітніх непрацездатних дітей спадкодавця, непрацездатну вдову (вдівця), непрацездатних батьків.

Утриманців записано в останню, п'яту чергу. У ст. 1265 Цивільного кодексу під словом утриманці йдеться про неповнолітню чи непрацездатну особу, яка не була членом сім'ї, але не менш як п'ять років одержувала від спадкодавця матеріальну допомогу, що була для цієї особи єдиним чи основним джерелом засобів до існування. Як особа, яка жила на утриманні спадкодавця, зможе надалі жити без такої допомоги? Зрозуміло, що після смерті піклувальника держава особливо поспішати захищати права й інтереси цього утриманця не стане, як свідчить сумнозвісна статистика. І тому позбавити утриманців засобів існування після смерті спадкодавця означає недоотриматися волі спадкодавця. Тому доцільно було б залучити утриманців не до п'ятої черги спадкоємців за законом нарівні з родичами спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно, а до числа осіб, які мають право на обов'язкову частку в спадщині. Як варіант можна покласти на спадкоємців, які прийняли спадщину, обов'язки щодо виплати аліментів утриманцям за рахунок переданої спадкоємцям спадщини, визначивши розмір і термін такого утримання.

Що стосується п'ятої черги спадкування за законом, то відповідно до цієї черги законодавством віднесено інших родичів спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно. Причому родичі ближчого ступеня споріднення усувають від права спадкування родичів подальшого ступеня споріднення. Начебто законодавець у такий спосіб намагався не залишити нікого, навіть дальніх родичів, без уваги, проте і тут виникає безліч ускладнень. Щоб довести нотаріусу існування родинних зв'язків (за жіночою лінією) із померлою троюрідною сестрою, спадкоємець має надати досить безліч свідочств про народження, смерть і шлюб, і це за умови, що ніхто з жінок (спадкоємець, мати, бабуся, двоюрідна бабуся, двоюрідна тітка, троюрідна сестра) не розривав і не укладав нового шлюбу. Чи зможе спадкоємець протягом визначеного шестимісячного терміну довести своє право на спадщину за умови, що нікого з цих родичів уже немає серед живих, а ще якщо хтось з них, а то і всі, мали не один шлюб? Тому для цієї черги спадкоємців за законом було б доцільно застосовувати більш тривалі терміни для здійснення свого права на прийняття спадщини.

Згідно зі ст. 1277 Цивільного кодексу України відумерлим майном (спадщиною) є майно, що залишилося після померлої особи та на яке ніхто не заявляє або не може заявити домагань ні за заповітом, ні за правом спадкування за законом. Так само відумерлим стає майно внаслідок відсторонення спадкоємців права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття.

Спадкове право є своєрідним правовим інститутом, і в правовій системі кожної країни воно має свої особливості та є унікальним. Водночас спільність предмета спадкування (майнові права й обов'язки спадкодавця) зумовлює єдині вимоги до правового регулювання. Відповідно в усіх країнах існують положення, які мають спільні риси:

- підстави відкриття спадщини – фізична смерть спадкодавця, у деяких країнах – визнання його померлим (Німеччина) або безвісно відсутнім (Франція);
- час відкриття спадщини – момент фізичної смерті або дата судового рішення про визнання померлим чи безвісно відсутнім;
- місце відкриття спадщини – останнє місце проживання спадкодавця або місцезнаходження основної частини його майна;
- спадкове правонаступництво – прийняття спадкоємцем прав і обов'язків спадкодавця в межах обсягу спадкового майна (універсальне) або якого-небудь одного права чи групи прав і / або обов'язків (приватне або сингулярне);
- заповідальна відмова – покладення на спадкоємця за заповітом обов'язку виконувати певні дії (сплачувати гроші, надавати можливість користування певним майном тощо) на користь однієї чи кількох осіб.

Правом усіх країн встановлено два засоби спадкування: за заповітом і за законом. При цьому забезпечується поєднання принципів волі заповіту й охорони інтересів сім'ї спадкодавця. Принцип волі заповіту дозволяє власнику на власний розсуд визначати юридичну долю свого майна після смерті. Його воля певною мірою обмежується на користь найближчих для спадкодавця осіб – членів його родини, для яких резервується певна частина цього майна.

Спадкування за заповітом відіграє провідну роль, оскільки надає можливості власнику на свій розсуд розпоряджатися майном на випадок смерті. Спадкування за законом має субсидіарне значення, оскільки застосовується в разі відсутності юридично дійсного заповіту або коли він охоплює лише частину спадкового майна [2].

Спадкове право кожної окремо взятої країни, а також континентальної та англо-американської правових систем, має певні принципові відмінності. У країнах континентального права спадкування розглядають як універсальне правонаступництво, унаслідок чого права й обов'язки померлого переходять безпосередньо до спадкоємців. В Англії та США майно спадкодавця спочатку переходить на праві довірчої власності до так званого особистого представника спадкодавця, який передає спадкоємцям лише те майно, що залишилося після розрахунків із кредиторами. По-різному вирішують у цих правових системах і питання спадкування чоловіком чи дружиною, що пережили іншого з подружжя. В американському праві їм надається перевага, тоді як у праві ФРН, Франції

й Англії пріоритет мають члени сім'ї спадкодавця. Різними є підходи до обмеження свободи заповіту, установлення переліку законних спадкоємців, процедури прийняття спадщини тощо.

Таким чином, розв'язання проблем, що є пов'язаними зі спадкуванням, передбачає ґрунтовну обізнаність із законодавчими особливостями документального оформлення власного майна, порядку прийняття й оформлення спадщини.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Цивільний Кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. 2. Впровадження нового Цивільного Кодексу в Україні [Електронний ресурс] // Центр судівських студій. – Режим доступу : <http://www.judges.org.ua/confer.htm>. 3. Про нотаріат [Електронний ресурс] : Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>. 4. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 11.12.2003 № 1382-IV. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>. 5. Шевченко Я. М. Цивільне право України : академічний курс / За ред. Я. М. Шевченко. – У двох томах. – Т. 1. – Київ : Ін Юре, 2004. – С. 125–131.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В УКРАИНЕ

УДК 338.22.01

Юшкевич Р. А.

Студент 3 курса
факультета консалтинга и международного бизнеса ХНЭУ им. С. Кузнеця

Аннотация. Рассмотрено понятие человеческого капитала и его значение на современном этапе экономического развития страны. Проанализированы уровень образования, а также возрастная структура научных кадров и особенности миграционных процессов в Украине.

Ключевые слова: капитал, образование, миграция, научные кадры, уровень образования, интеллектуальный капитал, миграционные процессы, человеческий капитал.

Анотація. Розглянуто поняття людського капіталу та його значення на сучасному етапі економічного розвитку країни. Проаналізовано рівень освіти, а також вікову структуру наукових кадрів і особливості міграційних процесів в Україні.

Ключові слова: капітал, освіта, міграція, наукові кадри, рівень освіти, інтелектуальний капітал, міграційні процеси, людський капітал.

Annotation. Examines the concept of human capital and its importance at the present stage of economic development of the country. Books will be analysed too the level of education and age structure of scientific personnel and the migration processes in Ukraine.

Keywords: capital, education, migration, research staff, level of education, intellectual capital, migration, human capital.

В условиях усиления глобализационных процессов и обострения конкурентной борьбы между странами главной производительной силой общества и быстрого социально-экономического возрождения страны, мощной неотъемлемой составляющей любой модели инновационного развития является человеческий капитал. Учитывая это, традиционные факторы экономического прогресса нужно рассматривать только во взаимосвязи с человеческим капиталом. Их органическая взаимосвязь – залог роста конкурентоспособности страны и эффективности общественного производства.

Целью написания статьи является исследование основных тенденций развития человеческого капитала в Украине, проблем его формирования и разработка путей их эффективного решения.

Теория человеческого капитала берет свое начало в 60-х гг. XX века. Вопросы определения сущности человеческого капитала и его роли изучают Антонюк В., Богиня Д., Гришнова О., Либанова Е., Петрова И. и др.

Официальной датой возникновения теории человеческого капитала принято считать октябрь 1962 г.

Создателями ее были представители чикагской школы Шульц Т., Беккер Г., Минсер Д. и Денисон Э.

Шульц Т. под человеческим капиталом понимал знания, навыки и способности человека, способствующие росту производительности его труда. Фишер С. трактовал человеческий капитал как врожденные способности и талант человека, а потом уже как способности и приобретенную квалификацию. Американские ученые Долан Э. и Линдсей Д. определяли человеческий капитал как капитал в форме интеллектуальных способностей, которые получены благодаря формальному обучению или на основе практического опыта.

Сегодня большую популярность приобретают расширенные определения категории «человеческий капитал», в которых, кроме его структуры, раскрывается его роль для владельца этого капитала, предприятия и общества. Существует два подхода к трактовке сущности человеческого капитала. Одна группа ученых (Антонюк В., Брацлавская А., Гришнова О., Климов С., Ларина Я.) понимают человеческий капитал как самостоятельную форму капитала, состоящего из биофизического и социального капиталов и интеллектуальных ресурсов. Другие (Баулина Т., Петрова И., Чухно А., Шкурूपий А.) человеческий капитал рассматривают как компонент интеллектуального капитала.

Основные тенденции развития человеческого капитала в Украине можно проследить, только измерив его количественно или качественно. К количественным показателям оценки человеческого капитала относятся количество населения, доля работающих, средняя длительность периода обучения, размеры миграционных процессов. Знания, умения, творческий потенциал, жизненные ориентиры, влияющие на качественную характеристику труда и способствующие повышению его производительности, являются качественными показателями оценки человеческого капитала.

При оценке человеческого капитала следует учитывать двойственность его характера, рассматривая:

- как основную форму национального богатства;
- как процесс – экономическую субстанцию, изменяющуюся под влиянием дополнительных расходов [2].

Как основную форму национального богатства человеческий капитал можно оценить с помощью следующих показателей:

- процент грамотного населения;
- коэффициент охвата образованием;
- количество людей, охваченных переподготовкой;
- численность исполнителей научных и научно-технических работ (в расчете на 1 тысячу человек занятого населения);
- уровень старения научных кадров (процент от общего количества ученых);
- утечка мозгов.

Человеческий капитал как процесс можно оценить с учетом:

- доли расходов на образование на душу населения (в процентах к объему валового внутреннего продукта);
- доли расходов на здравоохранение на душу населения (в процентах к объему валового внутреннего продукта) [2].

В основе формирования человеческого капитала лежат образование и наука. Показатели охвата населения образованием и доля грамотного населения в Украине находятся на уровне высокоразвитых стран, а иногда и превышают их. По состоянию на 2013 г. начальным образованием было охвачено 98,4 % населения, средним – 94,4 %, высшим – 79,4 %. В Украине 99,7 % грамотного населения [3]. По расходам на образование (процент от объема валового внутреннего продукта) Украина находится на уровне высокоразвитых стран мира, а иногда и опережает их. Однако, этот показатель является некорректным для сравнения, поскольку объем валового внутреннего продукта в странах разный. Расходы на образование в 2016 г. составили 6960,7 млн грн, это составляет всего лишь 4,97 % государственного бюджета [4].

Количество исполнителей научных и научно-технических работ в Украине, начиная с 1991 г., постоянно снижается. В 2015 г. их насчитывалось 63,9 тыс. человек, количество докторов наук в 2014 г. составило 16 тыс. человек, а количество кандидатов наук – 86,2 тыс. человек [5].

Миграция специалистов из Украины обусловлена теми же причинами, что и неквалифицированной рабочей силы: низким уровнем экономического и социального развития страны, что приводит к снижению материального вознаграждения, комфортности бытовых условий, ограничению возможностей для саморазвития.

Актуальной проблемой является эмиграция молодежи: почти 50 % из них выезжают за границу для продолжения обучения. Ежегодно количество желающих выехать на учебу за границу увеличивается на 10 %. Две трети выехавших за границу на учебу после ее окончания не собираются возвращаться на родину. Этому способствует действие в европейских странах стратегий инновационного развития. Инновационное развитие европейских страны связывают с развитием человеческого капитала.

Рассмотрим с точки зрения развития человеческого капитала возрастную структуру населения. Проблема старения в настоящее время актуальна для многих стран мира. По данным 2013 г. список «старых» стран возглавила Япония, где доля населения старше 65 лет составляет 23,2 %, на втором месте Германия с показателем 20,7 %, в тройке «лидеров» Италия – 20,2 %. Показатель старения населения в Украине составляет 16 % [5].

На сегодняшний день в Украине преобладают негативные тенденции развития человеческого капитала:

- низкая доля кадров, охваченных подготовкой по новым специальностям;
- сокращение численности исполнителей научных и научно-технических работ;
- угрожающие масштабы старения научных кадров;
- усиление миграционных процессов, в том числе в научной среде;
- низкий уровень расходов на образование и на охрану здоровья на душу населения.

Преобладание негативных тенденций в формировании и развитии человеческого капитала в Украине связано с:

- низкими показателями инвестиционного климата;
- недооценкой хозяйствующими субъектами, особенно государством, преимуществ формирования и развития человеческого капитала;
- низким уровнем развития институционального обеспечения, а именно информационно-технической инфраструктуры.

Таким образом, современное состояние человеческого капитала в Украине требует принятия неотложных мер, направленных на преодоление проблем его формирования и развития. Для этого необходимо улучшить инвестиционную ситуацию в стране, увеличить расходы на образование, охрану здоровья, обеспечить государственную поддержку научных работников, всячески развивать сферу образования.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Гиль С. Е.

Литература: 1. Ларіна Я. С. Розвиток людського капіталу в умовах глобалізації : монографія / Я. С. Ларіна, О. С. Брацлавська. – Київ : Академія, 2012. – 244 с. 2. Радіонова І. Ф. Інтелектуальний капітал та інтелектуальний потенціал економіки: розмежування понять і явищ / І. Ф. Радіонова, В. І. Усик // Економічна теорія та історія економічної думки. – 2011. – № 10 (124). – С. 56–66. 3. Human Development Report 2014 // United Nations Development Programme [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/hdr/human_developmentreport2011.html. 4. Главные финансовые новости [Електронний ресурс] // Минфин. Финансовый портал. – Режим доступу : <http://minfin.com.ua/>. 5. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 6. Міненко В. Л. Стан та умови розвитку людського капіталу в Україні / В. Л. Міненко // Український соціум. – 2010. – № 2 (33). – С. 114–119. 7. Куценко В. І. Освіта і наука – генератори інновацій: парадигма взаємодії / В. І. Куценко // Економіка і держава. – 2009. – № 5. – С. 9–11.